

Memòria 2015

CONSELL
VALENCIÀ
de CULTURA

Palau de Forcalló
Museu, 3 València
www.cvc.gva.es

Índex

0	PRESENTACIÓ	5
	RESUM	7
	OBSERVACIONS I RECOMANACIONS	9
1	EL CONSELL VALENCIÀ DE CULTURA	13
	DESCRIPCIÓ DE LA INSTITUCIÓ	14
	NATURALESA JURÍDICA	14
	SEU OFICIAL	14
	FUNCIONS	14
	ORGANITZACIÓ	15
	ELS MEMBRES	16
	SINOPSI HISTÒRICA	17
2	ACTIVITAT INSTITUCIONAL	21
	REUNIONS	22
	INFORMES	24
	VISITES DEL CVC	27
	VISITES I ACTES PROTOCOL·LARIS	27
	COMPAREIXENTS EN LES SESSIONS DEL CONSELL	28
	REPRESENTACIÓ I DISTINCIONS	31
3	PUBLICACIONS	35
	TAULA REDONA: UNA NOVA RÀDIO TELEVISIÓ PÚBLICA VALENCIANA	37
4	ANNEXOS	117
	INFORMES	118
	MEMÒRIA DE GESTIÓ INTERNA	382
	MEMÒRIA DE LES COMISSIONS	382
	GESTIÓ ECONÒMICA-FINANCERA 2015	404
	EL CONSELL EN ELS MITJANS DE COMUNICACIÓ	410
	TREBALLS PREMIATS EN EL CONCURS ESCOLAR	434

Presentació

El document d'observacions i recomanacions de la Memòria 2015 del Consell Valencià de Cultura té en la continuïtat cultural la seua idea directriu. Una continuïtat que posa en contacte tradició i creació, amb la doble conseqüència de vivificar la primera i de fer possible la comunicació de la segona amb la societat històrica de la qual naix i que l'ha de fer seua, en un procés perpetu d'enriquiment i renovació. La conservació i l'administració del llegat, la seua transmissió en els successius relleus generacionals, i la seua adaptació i renovació contínues, són les qüestions de les quals s'ocupa la nostra institució en el compliment de les seues funcions. La Memòria 2015 que ara presentem dóna fe de com ha continuat complint-les en l'exercici considerat.

Tots els membres actuals del Consell Valencià de Cultura ens trobem a només un exercici del final del nostre període de nomenament. És ben probable que no tots siguen nomenats en 2017 per a un nou període de sis anys. Els canvis de composició de les Corts Valencianes i la lògica del relleu generacional influiran en la tria. També hi influirà la necessitat de mantenir la capacitat de resposta del consell a necessitats culturals en evolució. Dit això, crec que és oportú dedicar les últimes paraules de la meua presentació de la Memòria 2015 a recordar la importància que les institucions encarregades de decidir tinguen en compte, en les seues ponderacions, el pes que s'ha de reconèixer al valor de la continuïtat en una institució destinada a vetlar, des de l'àmbit cultural, per la continuïtat del nostre poble –una continuïtat vista com una condició necessària de qualsevol renovació fructífera.

Santiago Grisolia
President

Resum

... de l'activitat institucional del Consell Valencià de Cultura en 2015

85 reunions del Ple i Comissions ordinàries.

29 informes aprovats, el 69% per **iniciativa pròpia** i la resta per peticions externes.

Conjunts històrics i béns immobles singulars **5**, política cultural **6**, educació i investigació **4**, festes i tradicions culturals (patrimoni immaterial) **5**, qualitat ambiental **3**, política museística **1**, i altres **5**.

3 taules redones: sobre literatura valenciana i noves tecnologies, les Universitats públiques i privades, i la cultura i les noves tecnologies.

2 jornades: "Desertificació, reforestació i cicle hidrològic en el Mediterrani" i "La poesia valenciana contemporània".

1 Exposició-homenatge: "Ramón de Soto en el CVC".

20 visites i actes protocol·laris en el Palau de Forcalló, entre elles **3 visites escolars**.

Visita i celebració del **Ple** del Consell a la ciutat d'**Ondara**. Homenatge a José Mª Morera Buelti.

31 experts i responsables de les Administracions han assessorat les Comissions del Consell.

Representació del Consell en **11 consells rectors** d'entitats culturals públiques valencianes.

Lliurament de la **Medalla de Plata** del Consell Valencià de Cultura al **Teatre Olympia de València**.

1 novetat editorial: *Una nova ràdio televisió pública valenciana. Taula Redona.*

47 col·legis i instituts i 993 alumnes han participat en el **concurs escolar** literari i de dibuix del Consell **sobre la cultura científica, 623 dibuixos i 310 obres literàries**. Els treballs s'exposaren al Centre del Carme de València.

27 notes de premsa enviades als mitjans de comunicació sobre les activitats de la institució i un impacte de **325 informacions** sobre el Consell tant en premsa escrita com en edicions digitals en Internet i les xarxes socials.

Observacions i recomanacions

El contingut del present document són observacions generals i recomanacions sobre aspectes particulars de l'estat de la cultura valenciana examinats pel Consell Valencià de Cultura en l'exercici 2015. Corresponen, en línies generals, als camps del patrimoni històric i artístic, de la investigació científica i la modernització tecnològica, de les arts, del medi i de la situació sociolingüística, examinats per les distintes comissions informatives de la institució en els seus estudis.

Continuïtat

El Consell Valencià de Cultura, fidel a la missió definida per la seua Llei de creació, es preocupa sobretot per la continuïtat cultural, condició d'una cultura viva i productiva, capaç d'assimilar el que rep i, per tant, capaç també d'aportar valors originals al món, dins de la tradició comuna europea.

La continuïtat implica que cada generació és responsable del patrimoni cultural rebut i de la seua transmissió. Per tant és de la màxima importància comptar en cada moment amb uns futurs receptors dignes del llegat i disposats a fer-se'n càrrec. Això justifica que la preocupació per la formació cultural i cívica de la següent generació, la dels ara jòvens, estiga present en la major part dels treballs del Consell Valencià de Cultura i de les observacions que seguiran. La transmissió, per una altra banda, no és obligació exclusiva del sistema educatiu, sinó de tota la societat, i en conseqüència ha de ser una preocupació prioritària dels representants públics, als quals es dirigeix el present document. Perquè, per bé o per mal, els polítics eduquen el poble, inevitablement, i convé que en siguen conscients i que se'n senten responsables.

Cultura, arts i noves generacions

La cultura popular industrial, especialment dinàmica i creativa, és àmpliament freqüentada pels jòvens, gràcies sobretot a l'ús massiu de les tecnologies de la informació i la comunicació. Promoure la presència d'indústries i creadors valencians en el mercat de béns culturals massius –música popular moderna, audiovisuals, mitjans informatius i d'entreteniment (publicacions periòdiques, ràdio i televisió, cinema), videojocs...—té un valor estratègic per al nostre futur cultural.

Dit això, hem de recordar i valorar la doble funció de fonament i d'avantguarda de l'alta cultura humanística, la gran aportació europea al món. La responsabilitat de conservar-la viva i activa en el diàleg cultural, renovat amb cada generació, hauria d'obligar-nos a dedicar esforços específics a orientar cap al cultiu de l'alta cultura i de les belles arts el màxim nombre possible de jòvens capaços, si creiem en el valor de la continuïtat i si volem conservar en el futur un entorn cultural propi, original i productiu. Idealment, cap possible futur creador no hauria de quedar-se sense l'oportunitat de descobrir-se a si mateix com a tal i de cultivar les seues capacitats. I al mateix temps hem de començar a aficionar a l'alta cultura i a les belles arts els públics futurs dels nostres futurs creadors i pensadors, la seua base i el seu primer mercat, imprescindibles per a formar-se i per a projectar-se al món. Els plans i les mesures concretes per a aconseguir-ho, dins i fora del sistema educatiu, són competència dels departaments de l'Administració pública directament implicats i dels seus tècnics. Només ens permetem afegir una recomanació: que es considere la conveniència de fomentar l'aparició i la publicitat de celebritats valencianes en els diversos sectors culturals, especialment en les arts interpretatives; i una observació: que, per damunt de tot, res d'això no serà possible sense comptar amb almenys una ràdio i una televisió públiques valencianes.

Llegat històric i cultural

Quant al llegat històric i artístic material, especialment ric en el cas valencià, a part d'insistir obligadament en el seu valor com a suport material de la tradició, i en la responsabilitat inexcusable de protegir-lo i de mantenir-lo en ús i en renovació contínua, volem cridar l'atenció sobre algunes qüestions concretes: els béns eclesiàstics, els béns de titularitat estatal, els béns i activitats culturals de les antigues entitats d'estalvi i financeres valencianes, i la legislació patrimonial valenciana.

Un primer problema particular és el provocat per la falta de capacitat de l'Església catòlica, en la seua situació present, de responsabilitzar-se del manteniment i de les condicions d'ús públic del seu patrimoni monumental. Una part extensa i important de la nostra herència artística està constituïda per béns de titularitat eclesiàstica que en casos cada vegada més freqüents són desafectats, especialment convents, esglésies i altres llocs de culte, amb els seus béns mobles, o no poden ser mantinguts en bones condicions a càrrec dels feligresos. L'operació "La llum de les imatges" va representar un gran pas per a la conservació del patrimoni artístic d'origen religiós. Actualment, és urgent –si bé esta recomanació l'estem repetint des de fa anys—reactivar la comissió mixta Església-Generalitat, tant per a l'adopció de mesures per a cada cas concret com a per a reexaminar si cal la situació general dels béns als quals ens estem referint i el repartiment de responsabilitats, atribucions i drets entre les institucions religioses i les democràtiques.

Un altre apartat de la mateixa matèria patrimonial correspon a les institucions i als monuments valencians de titularitat estatal, i a la possible conveniència, en alguns casos, de reexaminar la seua situació patrimonial i de gestió –com en l'exemple, considerat darrerament pel Consell Valencià de Cultura, del palau del Temple de la ciutat de València.

El Consell Valencià de Cultura recomana una atenció especial de l'Administració pública valenciana a la continuïtat de servici a la societat valenciana dels béns patrimonials, mobles i immobles, i les activitats de foment i difusió cultural, de les entitats d'estalvi i financeres valencianes recentment desaparegudes. Finalment, també en matèria patrimonial, direm que particularment durant la redacció dels informes preceptius que regularment se sol·liciten al Consell Valencià de Cultura per a la declaració de béns d'interés cultural, hem tingut ocasió de constatar deficiències de la Llei de patrimoni valencià que mereixerien ser corregides, i ens oferim a col·laborar amb el Govern i amb les Corts quan decidisquen actualitzar-la.

Ciència

El Consell Valencià de Cultura considera que la promoció d'un pacte entre els principals agents socials pel foment de la investigació científica i tecnològica, com un dels instruments principals per a fer possible un canvi de model productiu, ha estat una de les seues majors contribucions, des del seu àmbit propi cultural, durant l'exercici 2015, i espera que el pacte, firmat solemnement en novembre de 2015, comence a materialitzar-se en decisions polítiques. És particularment important assegurar la continuïtat de la comunitat científica valenciana, i especialment millorar l'accés i les garanties d'ocupació dels nous investigadors.

Llengua i mitjans de difusió

Disposar de ràdio i televisió en valencià, a través del màxim nombre possible de canals, valencians i no valencians, és literalment imprescindible. Sense això, cap acció de govern per al foment de la igualtat lingüística o per a la consolidació d'un sistema cultural modern i operatiu —amb la igualtat lingüística dels valencians com a una condició necessària—no obtindrà resultats acceptables. Conseqüentment, el Govern hauria de començar per remeiar, amb caràcter d'urgència, una situació única entre totes les comunitats autònomes espanyoles, de falta absoluta de mitjans de difusió massius en la llengua pròpia, i especialment de ràdio i televisió, en perjudi de la igualtat dels ciutadans.

En últim lloc, però no per orde d'importància, el Consell Valencià de Cultura recomana al Govern i a les Corts que prenguen les mesures necessàries, legislatives i materials, per a garantir l'exercici efectiu dels seus drets en les seues relacions amb les administracions a les dos grans comunitats lingüístiques valencianes, com a primer pas necessari per a avançar cap a la igualtat de condicions culturals i socials.

1

El Consell Valencià de Cultura

Descripció de la institució

Els membres

Sinopsi històrica

Descripció de la institució

Naturalesa jurídica

El CVC és una institució de caràcter públic que forma part del conjunt d'institucions que constitueixen la Generalitat Valenciana.

Està compost per vint-i-un membres, elegits per majoria de dos terços de les Corts Valencianes i nomenats pel president de la Generalitat Valenciana, entre les persones de prestigi rellevant o de reconegut mèrit intel·lectual dins de l'àmbit cultural valencià.

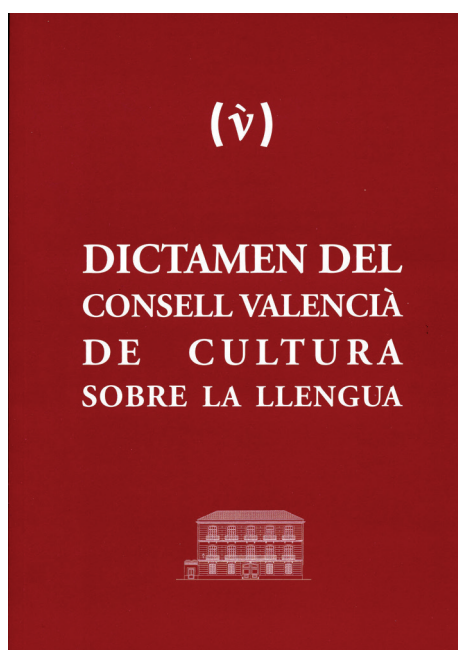
Logotip del Consell Valencià de Cultura

Funcions

La comesa principal del Consell és elaborar els informes o dictàmens i realitzar els estudis que li sol·liciten les institucions públiques de la Comunitat Valenciana.

A més, la institució també atén peticions per part d'entitats de la societat civil i tracta assumptes que per iniciativa pròpia considera importants per a la defensa i la promoció dels valors culturals i lingüístics valencians.

Finalment, el Consell proposa al president de la Generalitat Valenciana la distinció de persones, entitats o institucions que destaquen en la defensa i promoció de la cultura valenciana.

Portada del Dictamen sobre la llengua, un dels treballs més importants del Consell Valencià de Cultura

Seu oficial

El Consell Valencià de Cultura té la seu oficial al Palau de Forcalló, al barri del Carme de València.

Vestíbul del Palau de Forcalló, seu del Consell Valencià de Cultura. (Foto CVC)

Organització

El Ple del Consell Valencià de Cultura és l'òrgan màxim de decisió de la institució; totes les qüestions que afecten la cultura valenciana estan reservades a la seua decisió. Aprova els dictàmens i informes que emet la institució i l'avantprojecte de despeses; constituïx les comissions i grups de treball; i proposa al president de la Generalitat la distinció de persones i entitats que per llur treball, estudi, defensa o promoció de la cultura valenciana, se n'hagen fet mereixedores.

Ple del CVC al Jardí del Palau de Forcalló.

Santiago Grisolia, president del CVC.

El president és nomenat per Decret pel president de la Generalitat entre els membres del CVC. Les seues competències són la representació legal de la institució, convocar i moderar les reunions, dirigir els organismes i dependències del CVC, ordenar els pagaments i vetlar pel compliment dels acords del Ple i de la Comissió de Govern.

L'actual president del Consell és el bioquímic Santiago Grisolia.

El treball de consultoria del Consell es fa mitjançant comissions temàtiques, tant permanents com temporals, formades per membres de la institució. Actualment en té cinc de permanents: Arts, Ciències, Jurídica, Llegat històric i Promoció cultural.

I en crea de temporals, en forma de grups de treball, segons les característiques dels assumptes sobre els quals s'ha de pronunciar o considera oportú tractar.

Sessió d'una Comissió del CVC.

Els membres

La composició reglamentària del CVC és de vint-i-un membres. En 2011 es renovaren la totalitat dels membres de la institució.

El president de la institució és Santiago Grisólia; Ricardo Bellveser Icardo, vicepresident i Jesús Huguet Pascual, secretari executiu.

Els membres de l'actual Consell Valencià de Cultura

Membres

Lloc de naixement Professió

Bellveser Icardo, Ricardo	València	Periodista
Ciscar Casaban, Consuelo	Picanya	Directora IVAM
Conejero Tomàs, Manuel Àngel	València	Filòleg i dramaturg. Catedràtic d'Universitat
Farnós de los Santos, Vicente	Castelló	Periodista
Ferrero Molina, Vicente	Banyeres de Mariola	Escultor. Catedràtic d'Institut
Frau Ribes, Josefa	Benissa	Advocada
García Asensio, Enrique	València	Director d'Orquesta
Giménez Muñoz, Soledad	París (França)	Cantant i compositora
González Móstoles, Vicente	Meliana	Arquitecte
Grisólia, Santiago	València	Bioquímic
Huguet Pascual, Jesús	Onda	Escriptor
Lozano Velasco, José María	Burgos	Arquitecte. Catedràtic d'Universitat
Lluch i Girbés, Enric	Algemesí	Escriptor
Marcos Martí, Glòria	València	Catedràtica d'Institut
Martínez Tébar, Joaquín	València	Músic i professor
Muñoz Puelles, Vicente	València	Escriptor
Noguera Montagut, Ana	Krefeld (Alemanya)	Professora d'Universitat
Pérez Puche, Francisco	València	Periodista
Prades Perona, Luis	Castelló	Pintor
Quirós Palau, Martín	València	Metge
Roselló Ivars, Ramón	Benissa	Professor de la Universitat de València

Sinopsi històrica

El Consell Valencià de Cultura es va crear mitjançant la Llei 12/1985, de 30 d'octubre, de la Generalitat Valenciana i es va constituir el 28 de gener de 1986. Els seus membres són nomenats per un període renovable de sis anys, i, des de la seua creació fins a desembre de 2015, han format part de la institució 79 consellers, inclosos els actuals. En les pàgines següents es pot consultar informació sobre els antics membres de la institució.

El president del Consell Valencià de Cultura és nomenat pel president de la Generalitat Valenciana d'entre els membres de la institució; fins a desembre de 2015 la institució ha tingut tres presidents: Juan Gil-Albert (1986-1994), Vicente Aguilera Cerni (1995-1996) i Santiago Grisólia, actual president.

El Consell Valencià de Cultura ha emés, d'ençà que fou creat fins a desembre de 2015, 498 informes, abastant temàtiques tan diverses com ara patrimoni cultural material i immaterial, informes jurídics, toponímia valenciana, qüestions lingüístiques i ciència i medi ambient.

Els dictàmens i informes del Consell tenen relació amb assumptes puntuals, com l'actuació del CVC com a entitat consultora per a la declaració d'un determinat Bé d'Interés Cultural (BIC), o bé s'ocupen de qüestions més generals, com el Dictamen sobre la llengua.

El Consell Valencià de Cultura ha celebrat sessions plenàries fora de la seua seu a la ciutat de València; concretament, les visites realitzades fins ara són: Alacant, Alcoi, l'Alcora, Algemesí, Alzira, Benicarló, Benidorm, Benissa, Bunyol, Callosa de Segura, Castelló de la Plana, Dénia, Elx, Gandia, Ibi, Lliria, Monòver, Morella, Onda, Ondara, Ontinyent, Oriola, Peníscola, Requena, Sant Mateu, Simat de la Vallidigna, Sogorb, Utiel, Vall d'Uixó, Vilafamés, Vilafranca, Vila-real, Villena, Vinaròs, Xàtiva, Albaida, Morella i la Font d'En Carròs.

Per últim, el Consell Valencià de Cultura compta amb un catàleg de publicacions amb obres de temàtica diversa, com ara patrimoni arquitectònic, arqueològic, pictòric, i immaterial, tradició religiosa, literatura, medi ambient, historiografia, dret, gastronomia, poesia, literatura, botànica, etc.

El Consell Valencià de Cultura es va crear mitjançant la Llei 12/1985 de la Generalitat Valenciana i es va constituir en gener de 1986.

Des d'aleshores ha tingut 79 membres, inclosos els actuals, i tres presidents, l'escriptor Juan Gil-Albert, el crític d'art Vicente Aguilera i el bioquímic Santiago Grisólia, actual president.

Fins a desembre de 2015 la institució cultural ha emés 498 informes sobre diverses temàtiques.

Membres de CVC des del principi

Membres	Naixement/ Decés	Lloc de naixement	Professió	Alta	Baixa
Aguilera Cerni, Vicente	1920 / 2005	València	Crític d'Art	19/12/1985	28/09/1998
Alfaro Hernández, Andreu	1929/2012	València	Escultor	19/12/1985	21/03/1990
Àlvarez Rúbio, Vicent	1941	Xàtiva	Advocat	06/11/1995	18/07/2011
Bas Carbonell, Manuel	1942	Xàbia	Bibliòfil	06/11/1995	11/07/2002
Beüt Belenguer, Emili	1902/1993	València	Escriptor	21/01/1992	14/08/1993**
Boronat Gisbert, José	1922/2002	Alcoi	Professor de Química	21/01/1992	18/01/2002**
Buigues Carrión, Vicente	1920/1986	Dénia	Oftalmòleg	19/12/1985	03/02/1986**
Calomarde Gramage, Joaquín	1956	València	Catedràtic de Filosofia	13/05/1998	30/06/2000
Casp Verger, Xavier	1915/2005	Carlet	Poeta	10/01/1989	11/07/2002
Colon Doménech, Germà	1928	Castelló de la Plana	Filòleg	10/01/1989	06/11/1995
De Soto Arándiga, Ramón	1942/2014	València	Escultor. Catedràtic d'Universitat	19/12/1985 06/11/1995 18/07/2011	21/01/1992 07/07/2011 18/10/2014
Enrique i Tarancón, Vicente	1907/1994	Borriana	Cardenal de l'Església	19/12/1985	29/11/1994**
Fabregat Mañes, Amadeu	1948	València	Periodista	06/11/1995	11/07/2002
Faus Sevilla, Pilar	1925/2008	València	Bibliotecària	28/03/1994	09/01/1998
Ferrando Badia, Juan	1926/2007	Foios	Catedràtic Dret	11/12/1985	02/12/2007**
Fuster i Ortells, Joan	1922/1992	Sueca	Escriptor	11/03/1987	21/06/1992**
García Berlanga, Luís	1921/2010	València	Director de cine	19/12/1985	09/01/1998
García Candau, Jordi	1951	Vila-real	Periodista	30/12/1996	09/01/1998
García Esteve, Alberto	1919/1997	València	Jurista	19/12/1985	10/01/1989
García Rodríguez, Amando	1934	Alcoi	Catedràtic d'Universitat	21/01/1992	09/01/1998
García Sanz, Arcadi	1926/1998	Vall d'Uixó	Historiador	10/01/1989	06/11/1995
Gil-Albert, Juan	1904/1994	Alcoi	Poeta	19/12/1985	03/07/1994**
Giménez Julián, Emili	1932/2014	Bunyol	Arquitecte	19/12/1985	21/01/1992
Guarner Pérez, Lluís	1902/1986	València	Escriptor	19/12/1985	26/08/1986**
Lapedra Civera, Ramón	1940	Almenara	Catedràtic Física Teòrica	09/01/1998	18/07/2011
Llobregat Conesa, Enric	1941/2003	València	Arqueòleg	19/12/1985	06/11/1995
Llorens Serra, Tomás	1936	Almassora	Crític d'Art	10/01/1989	21/03/1990
Lloris Camps, Enedina	1957	València	Cantant	09/01/1998	30/06/2000
López Piñero, José M.	1933/2010	Mula	Historiador de la Medicina	19/12/1985	21/01/1992
Lozano Sanchis, Francisco	1912/2000	Antella	Pintor	19/12/1985	21/01/1992

Membres	Naixement/ Deces	Lloc de naixement	Professió	Alta	Baixa
Maravall Casesnoves, José A.	1911/1986	Xàtiva	Catedràtic d'Història	19/12/1985	19/12/1986**
Marín Soriano, Emili	1940	Alcoi	Editor	28/03/1994	09/01/1998
Michavila Pitarch, Francesc	1948	Castelló de la Plana	Matemàtic Catedràtic d'Universitat	21/01/1992	30/12/1996
Montés Penadés, Vicente Luis	1942/2009	Ontinyent	Jurista. Catedràtic d'Universitat	21/03/1990	06/11/1995
Montesinos García, Juan A.	1933/2014	Alacant	Catedràtic Matemàtiques	11/07/2002	18/07/2011
Morant Deusa, Isabel	1947	Almoines	Catedràtica Història	11/06/2004	18/07/2011
Moreno Sáez, Francisco	1942	Alacant	Catedràtic d'institut	7/2011	12/2012
Morenilla Talens, Carmen	1960	València	Catedràtica Filologia	11/06/2004	18/07/2011
Morera Buelti, José María	1934	València	Director Teatral	02/11/1995 11/07/2002	08/07/2002 18/07/2011
Muñoz Ibáñez, Manuel	1943	València	Metge. Historiador de l'Art	09/01/1998	11/06/2004
Negueroles Colomer, Elena	1949	Alzira	Pintora	7/2011	11/2012
Nieto Nieto, Justo	1943	Cartagena	Catedràtic i Rector d'Universitat	21/03/1990	09/01/1998
Peñarroja Torrejón, Leopoldo	1954	Vall d'Uixó	Catedràtic de Llengua Espanyola	19/12/1985 21/01/1992	30/12/1996 21/01/1992
Pérez Gil, José	1918/1998	Caudet	Pintor	11/03/1987	10/01/1989
Primo Yúfera, Eduardo	1918/2007	Puerto Mazarrón	Catedràtic Ciències	08/07/2002	28/10/2007**
Ramos Fernández, Rafael	1942	Elx	Arqueòleg	19/12/1985	09/01/1998
Reig Armero, Ramiro	1936	València	Professor d'Universitat	10/01/1989	06/11/1995
Reig Pla, Juan Antonio	1947	Cocentaina	Bisbe de l'Església Catòlica	09/01/1998	13/05/1998
Ríos García, Isabel	1953	Castelló de la Plana	Filòloga	11/07/2002	18/07/2011
Rodríguez Magda, Rosa M ^a	1957	València	Catedràtica Filosofia	11/06/2004	18/07/2011
Sanchis-Guarner Cabanilles, M.	1944	València	Llicenciat Medicina i Cirurgia	09/01/1998	18/07/2011
Santos, Carles	1940	Vinarós	Compositor	5/2012	10/07/2012
Serrano Llàcer, Rosa	1945	Paiporta	Editora	09/01/1998	23/12/2002
Simó Santonja, Vicente Luís	1932/2014	València	Notari	11/03/1987	06/11/1995
Torrent i Llorca, Ferran	1951	Sedaví	Escriptor	06/11/1995	11/07/2002
Valdés Blasco, Manuel	1942	València	Pintor	19/12/1985	10/01/1989
Vernia Martínez, Pedro	1931/2009	Borriana	Farmacèutic	19/12/1985	06/11/1995
Vizcaíno Casas, Fernando	1926/2003	València	Jurista. Escriptor	11/07/2002	02/11/2003**

2

Activitat institucional

Reunions

Informes

Visites del CVC

Visites i actes protocol·laris

Compareixents en les sessions del
Consell

Representació i distincions

Reunions

En l'any 2015 el Consell ha realitzat 85 reunions, de les quals 77 corresponen al Ple i les Comissions permanents, 3 a visites de grups escolars i 5 a grups de treball temporals.

Òrgan	Ordinàries	Extraordinàries
Ple	11	0
Comissió de les Arts	11	
Comissió de les Ciències	11	
Comissió de Govern	11	
Comissió Jurídica	11	
Comissió de Llegat	11	
Comissió de Promoció Cultural	11	
Grups de treball temporal	5	
Visites escolars	3	
TOTAL	85	0

Membres actuals

Membres/Comissió	GOVERN	ARTS	CIÈNCIES	JURÍDICA	LLEGAT	PROMOCIÓ
Bellveser Icardo, Ricardo	Vicepresident				President	Vocal
Ciscar Casaban, Consuelo		Vocal				Vocal
Conejero Tomás, Manuel Ángel		Vocal	Vocal			
Farnós de los Santos, Vicente			Vocal			Secretari
Ferrero Molina, Vicente	Vocal	President			Vocal	
Frau Ribes, Josefa			Vocal	Presidenta		
García Asensio, Enrique		Vocal				Vocal
Giménez Muñoz, Soledad		Vocal				Vocal
González Móstoles, Vicente					Vocal	President
Grisólia, Santiago	President					
Huguet Pascual, Jesús	Secretari					
Lozano Velasco, José María			Secretari		Vocal	
Lluch i Girbés, Enric					Vocal	Vocal
Marcos Martí, Glòria			Vocal		Secretària	
Martínez Tébar, Joaquín		Vocal des de 05/03				Vocal des de 02/03
Muñoz Puelles, Vicente	Vocal		Vocal	Vocal		
Noguera Montagut, Ana	Vocal		Vocal	Secretària		
Pérez Puche, Francisco	Vocal				Vocal	Vocal
Prades Perona, Luis		Vocal			Vocal	
Quirós Palau, Martí			President	Vocal		
Roselló Ivars, Ramón		Secretari				Vocal

Informes

En 2015, el Ple del Consell Valencià de Cultura ha aprovat 29 informes, declaracions i documents, dels quals el 69% han sigut elaborats per iniciativa pròpia.

Conjunts històrics i béns immobles
singulars (5) Política cultural (6) Educació
i investigació (4) Festes i tradicions culturals
(Patrimoni immaterial)(5) Qualitat ambiental (3)
Política museística (1) Altres (5)

CONJUNTS HISTÒRICS I BÉNS IMMOBLES SINGULARS

- Informe sobre la declaració de BIC amb categoria de Parc Cultural a favor del Parc de la Valltorta-Gassulla.
- Informe per a completar la declaració de BIC del Reial Monestir de la Santíssima Trinitat de València.
- Informe sobre el Mural de Josep Renau. Sito en la C/ Caballeros, 27, conocido como Palau de Santàngel construido en 1917/22.
- Informe sobre la declaración como BIC, con la categoría de espacio etnológico de la Colonia de Santa Eulalia sita en los términos municipales de Sax y Villena.
- Declaració del Consell Valencià de Cultura sobre la destrucció de Béns Culturals a l'Iraq.

POLÍTICA CULTURAL

- Informe sobre la creació d'un Centre de les Lletres Valencianes o Centro Valenciano de las Letras.
- Informe sobre la percepció cultural de la mujer: la igualdad y la equidad como reto permanente.
- Informe sobre la situació actual de la literatura i la lectura en valencià.
- Informe sobre la situació del còmic i dels il·lustradors valencians.
- Segundo informe sobre las Fundaciones de las Cajas de Ahorro.
- Valoración del proyecto de presupuestos generales del Estado 2016 en el ámbito cultural de la Comunitat Valenciana.

EDUCACIÓ I INVESTIGACIÓ

- Informe sobre la situación actual, presencia y enseñanza de la música tradicional valenciana.
- Informe sobre enseñanza y estructura de la Escuela Superior de Arte Dramático de Valencia (ESADV).
- Informe sobre traduccions de valencià a altres llengües i d'altres llengües a valencià.
- Declaración sobre les últimes notícies del Genoma.

FESTES I TRADICIONS CULTURALS (PATRIMONI IMMATERIAL)

- Informe sobre el projecte de declaració de Bé d'Interés Cultural Inmaterial a favor de la Festa del Sexenni de Morella.
- Informe sobre la possible declaració com Bé d'Interés Cultural Inmaterial (B.I.C.i.) a favor de les pelegrinacions pels camins del Penyagolosa: Les Useres i Culla.
- Informe sobre el Patrimonio Audiovisual y Sonoro.
- Informe sobre el proyecto de declaración de BIC Inmaterial de la fiesta de las Fallas de Xàtiva, Gandia, Sueca, Alzira y Torrent.
- Informe sobre la possible declaració com a Bé d'Interés Cultural Inmaterial (B.I.C.i.) a favor de la Processó Cívica del 9 d'Octubre a València.

QUALITAT AMBIENTAL

- Informe sobre el estado actual de las abejas y su situación en España y en la Comunitat Valenciana.
- Informe sobre el Plan de Acción Territorial Forestal de la Comunitat Valenciana (PATFOR).
- Declaración del Consell Valencià de Cultura en vísperas de la Cumbre del Clima de París (30 de noviembre al 11 de diciembre de 2015).

POLÍTICA MUSEÍSTICA

- Informe sobre la situació actual dels Arxius de RTVV.

ALTRES

- Informe sobre la Salut Mental en la Comunitat Valenciana.
- Informe sobre la sol·licitud de reconeixement com Acadèmia de la Comunitat Valenciana de l'Acadèmia Valenciana de Genealogia i Heràldica.
- Informe sobre la Violència de Gènere.
- Informe sobre las personas mayores.
- Declaración contra la violencia terrorista i de suport a la UNESCO.

Visites del CVC

- Visita i Ple a Ondara. Homenatge a José Mª Morera Buelti. **23 de novembre**

Visites i actes protocol·laris al CVC

VISITES ESCOLARS

- Visita escolar IES Les Alfàbegues. Bétera. **17 de febrer**
- Visita escolar IES Maria Carbonell. Benetússer. **13 de maig**
- Visita escolar IES Henri Matisse. Paterna. **18 de novembre**

ACTES PROTOCOLARIS

- Taula Redona sobre literatura valenciana i noves tecnologies. **9 de febrer**
- Projectió a la seu del CVC del film divulgatiu sobre l'Escaldà de la Pansa de Jesús Pobre. **2 de març**
- Visita a la seu del CVC de les Falleres Majors de València. **6 de març**
- Visita de la Falla Na Jordana de València a la seu del CVC. **10 de març**
- Taula Redona sobre la cultura i les noves tecnologies. **12 de març**
- Representació dels Miracles Xiquets de Sant Vicent Ferrer al jardí del CVC. **14 d'abril**
- Inauguració de l'exposició homenatge a Ramón de Soto: "Ramón de Soto en el CVC". **27 d'abril**
- Conferència a la seu del CVC del mestre Enrique García Asensio sobre la direcció orquestral. **27 d'abril**
- Lliurament dels premis del Concurs literari i de dibuix "La cultura científica". **15 de maig**
- Taula Redona sobre les Universitats Públiques i Privades. **18 de juny**
- Entrega de la Memòria 2014 del CVC al President de la Generalitat Valenciana. **27 de juliol**
- Reunió del Conseller de Transparència, Responsabilitat Social, Participació i Cooperació amb el President i secretari del CVC. **30 de juliol**
- Reunió de treball del Conseller d'Educació, Vicent Marzá; Directora General de Cultura, Carmen Amoraga i del Secretari Autonòmic, Albert Girona, amb el President i secretari del CVC. **2 de setembre**
- Entrega de la Memòria 2014 del CVC al President de les Corts Valencianes. **10 de setembre**
- Assistència al Ple ordinari de setembre de l'Hble. Sr. Vicent Marzá, Conseller d'Educació, Cultura i Esport. **28 de setembre**
- Visita a la seu del CVC de l'Ateneu Mercantil de València. **1 d'octubre**
- Jornada sobre "Desertificació, reforestació i cicle hidrològic en el Mediterrani" en reunió extraordinària de la Comissió de les Ciències. **7 d'octubre**
- Visita Falleres Majors de València. **2 de novembre**
- Presentació i firma del document "Pacte social per la ciència" en el Museu de les Ciències de València. **10 de novembre**
- Celebració del Dia de la Música. Orquestra de Jazz del Conservatori Superior de Música de València, amb l'actuació de Ximo Tébar. **19 de novembre**
- Entrega de la Medalla de Plata del CVC al Teatre Olympia de València, amb motiu del centenari de la seua inauguració. **24 de novembre**
- Jornada sobre la poesia valenciana contemporània. **25 de novembre**
- Presentació de la Mostra Internacional de Cinema Educatiu (MICE). 3ª edició del seu festival. **2 de desembre**

Compareixents en les Comissions del Consell

COMISSIÓ	DATA	PERSONA/ENTITAT VISITANT	ASSUMPTE
ARTS	15/01	Miguel Calatayud i Paco Roca artistes plàstics	Assessorar en l'estudi sobre la situació professional dels artistes valencians de la il·lustració gràfica, el còmic i l'animació.
	05/03	Inmaculada Gil-Lázaro, subdirectora de Teatre i Dansa de CulturArts	Presentació de la producció de CulturArts Don Quijote.
	16/04	Paz Olmos, directora del Museu de Belles Arts de València, i de Vicente Llimerà, director de l'Institut Superior d'Ensenyaments Artístics de la Comunitat Valenciana (ISEACV)	Informar sobre places de conservadors no cobertes en la plantilla del museu.
	09/07	Vicent Torrent, músic i musicòleg	Parlar d'una possible taula redona sobre música tradicional valenciana
	05/11	José Ignacio Casar Pinazo, director del Museu de Belles Arts "Sant Pius V" de València	Explicar la situació al voltant dels fets ocorreguts durant el mes de juliol: el robatori d'algunes peces al Pavelló Benlliure i de la climatització del Museu. Explicar les línies d'actuació del Museu, les quals tenen a veure amb el model administratiu, el model de museu i el model arquitectònic.
CIÈNCIES	04/02	María Ángeles Ureña, Presidenta de la Confederación Hidrográfica del Júcar. Enrique Cabrera Marcet. Catedrático de la Universidad Politécnica de Valencia.	Sobre recursos hídrics en la Comunitat Valenciana.
	17/04	José María Salazar Fraile. Médico psiquiatra.	Sobre el sistema de salut mental en la Comunitat Valenciana.

JURÍDICA

06/05	José Enrique Fernández del Río. Rector Magnífico de la Universidad Europea de Valencia	Sobre aprobación Universidades Privadas en la Comunitat Valenciana.
09/09	José María Ángel Batalla. Director General de la Agencia de Seguridad y Respuesta a las Emergencias de la Generalitat Valenciana.	Sobre la Campaña contra incendios forestales del verano de 2015.
09/03	Álvar Martínez Vidal, vicedirector del Instituto de Historia de la Medicina y de la Ciencia López Piñero	Informar del tancament de l'institut, centre d'investigació mixt de la Universitat de València i el Centro Superior de Investigaciones Científicas (CSIC), després de la denúncia per part de l'últim del conveni de col•laboració amb la universitat valenciana.
14/04	Manuel Desantes Real, catedrático de Filosofía del Derecho y Derecho Internacional Privado de la Universidad de Alicante, antiguo vicepresidente de la Oficina Europea de Patentes en Múnich.	Informar de la conveniència de canviar el model I+D+i (Investigació + Desenvolupament + innovació) pel model i+D+i (innovació + Desenvolupament + Investigació).
15/06	Cristina Mora Zinke, presidenta del Foro Ciudadano Senior de Valencia	Informar de la situació i aspiracions de les persones grans.
13/07	D. José Pelegrí, "Defensor del Mayor" del Ayuntamiento de Valencia	Informar de la situació de les persones grans.
14/09	Jorge García, técnico especialista en archivos sonoros, técnico de Culturarts.	Informar de l'evolució dels arxius sonors, suports físics i projectes a realitzar.
13/10	Evaristo Soto Paños, secretario general de la Federación de Pensionistas de Comisiones Obreras del País Valenciano.	Informar de la situació de les persones grans.
13/10	José Luis Almela, secretario general de la Unión de Jubilados y Pensionistas de la Unión General de Trabajadores.	Informar de la situació de les persones grans.

LLEGAT

13/01	David Estal, jefe del equipo tècnico redactor del "Pla de Mobilitat en l'entorn del Mercat Central de València"	Informar sobre l'estat de l'entorn del Mercat Central de València i sobre el Pla de Mobilitat
03/03	José Aparicio, arqueólogo	Informar de un cementerio mesolítico excavado en Oliva.
08/09	Carlos Meri Cucart, arquitecto	Informar sobre las obras del Palau del Temple de València.
03/11	Álvaro Gómez-Ferrer, arquitecto y la historiadora, Mercedes Gómez-Ferrer	Informar sobre la restauración la fachada del Museo de Bellas Artes, San Pio V de València.
10/12	Manuel Muñoz Ibáñez	Informar sobre el proceso de secularización del patrimonio religioso.

PROMOCIÓ
CULTURAL

12/01	Adolfo Plasencia, periodista de ciencia i tecnologia, profesor de la UNED i de la Universitat Politècnica de València	Informar sobre les repercussions socioculturals de la digitalització.
08/06	Matías Pérez Such, president de la Fundación Caja de Ahorros del Mediterráneo	Informa de la situació jurídica, econòmica i patrimonial de l'entitat que presideix.
07/09	Sònia Mulero, directora adjunta de la Fundació Banc Sabadell	Informar de la composició i la gestió de la part del patrimoni cultural de la Fundació Caja Mediterráneo passada a la propietat de la Fundació Banc Sabadell
05/10	Adriana Moscoso Pardo, secretària general de l'Instituto Autor de la SGAE	Informar de la situació dels drets d'autor després de l'última modificació, de novembre de 2014, de la Llei de propietat intel·lectual.
02/11	Magdalena Vicent, directora general del Centro Español de Derechos Repográficos (CEDRO)	Parlar dels drets d'autor
03/12	Beatriz Panadés, directora adjunta de VEGAP (Visual Entitat de Gestió d'Artistes Plàstics)	Informar sobre l'entitat VEGAP dins de l'estudi sobre drets d'autor a càrrecs dels ponents

Representació i distincions pròpies

Òrgans amb representació del Consell Valencià de Cultura

Institucions culturals públiques	Membre representant actualment
Consell Assessor Culturarts	Francisco Pérez Puche
Observatori del Dret Civil Valencià	Josefa Frau Ribes
Consorci de Museus de la Generalitat Valenciana	Vicente Farnós de los Santos
Consell Tècnic d'Heràldica i Vexil·logia	Jesús Huguet Pascual
Consell Assessor de l'Institut Valencià d'Art Modern	Jesús Huguet Pascual (Des del 30-10-2015)
Consell Rector de l'IVAM	José María Lozano Velasco (fins el 19-06-2015)
Consell Assessor de Biblioteques	Ana Noguera Montagut, Glòria Marcos Martí i Pere Maria Orts (fins el 26-02-2015)
Comité de Direcció Agència Valenciana d'Avaluació i Prospectiva (AVAP)	Santiago Grisolia
Comissió Consultiva d'Avaluació i Seguiment de la Protecció i Conservació del Patrimoni Arbori	Vicente Muñoz Puelles
Consell Assessor de la Fundació per a la Investigació de l'Hospital Clínic de València (INCLIVA)	Martín Quirós Palau
Consell Assessor del Llibre	Vicente Muñoz Puelles

Guardonats amb la medalla de Plata del Consell Valencià de Cultura

- Entrega Medalla de Plata del Consell Valencià de Cultura al Teatre Olympia de València 24 novembre

3

Publicacions

TAULA REDONA
UNA NOVA RÀDIO
TELEVISIÓ PÚBLICA
VALENCIANA

MESA REDONDA
UNA NUEVA RADIO
TELEVISIÓN PÚBLICA
VALENCIANA

(v)

**TAULA REDONA
UNA NOVA RÀDIO TELEVISIÓ
PÚBLICA VALENCIANA**

**CONSELL
VALENCIÀ
de CULTURA**

Comissió de Promoció Cultural del CVC
Coordinadors: D. Vicente González Móstoles
D^a. Ana Noguera Montagut
27 de novembre de 2014

© **Consell Valencià de Cultura, 2015**

Museu, 3

46003 València

cvc@gva.es

Disseny: Estudio Paco Bascuñán

Impressió: Gràfiques Litolema

ÍNDIX

1. PRESENTACIÓ	5
PLANTEJAMENT DE LA TAULA REDONA	5
– Antecedents	5
– Estat actual	8
– Elements a debat	10
– Membres de la taula	11
2. BALANÇ	13
– Objectius assolits	13
– Trets comuns	13
– Opcions diferenciades	18
3. PONÈNCIES	19
– Andrés Boix Palop	19
– Pau Rausell Köster	34
– Antonio Mansilla	40
– Ximo Pérez	44
– José Javier Marzal Felici	51
– José Ignacio Pastor	62
4. CLOENDA	71
– Santiago Grisóla	71
BIBLIOGRAFIA GENERAL	73
FOTOGRAFIES DE LA TAULA REDONA	77

1. PRESENTACIÓ

PLANTEJAMENT DE LA TAULA

Antecedents

Des que el dia 27 de novembre de 2013 el Consell de la Generalitat Valenciana va decretar la supressió del servei públic d'emissió de Radiotelevisió Valenciana i per tant l'acomiadament de la totalitat de la seua plantilla i una vegada superat l'estupor produït per la radical mesura, s'ha anat estenent per la societat i en particular en els cercles professionals i universitaris la sensació de buidor, de manca d'un servei que semblava tenir capacitat d'evolució enfront de les greus dificultats presentades però que de cap manera anaven a conduir-lo a l'extinció.

No feia molt de temps que el CVC havia presentat per demanda del Consell el seu informe sobre l'avantprojecte de Llei de Radiotelevisió Valenciana, elaborat per la Comissió Jurídica i aprovat pel Ple en març de 2012. En ell s'apreciava amb certa clarividència que:

“Davant de la imminència d'un ERO sobre l'actual plantilla de l'Ens Públic RTVV i les seues societats, del qual encara se'n desconeixen els detalls, i davant de la modificació prevista de la Llei 7/2010, General de Comunicació Audiovisual, en allò que pot afectar determinats aspectes de la gestió de les ràdios i televisions públiques autonòmiques, la qual modificació tampoc no s'ha concretat, no pareix convenient tramitar l'actual text legislatiu sense disposar d'una informació real sobre l'abast d'estos nous paràmetres. La falta d'eixa informació pot conduir a errors que posarien en risc l'aplicació d'esta norma en un futur pròxim”.

Poc després, en la seua sessió de juliol de 2013, el Ple del CVC es va fer ressò dels dubtes sobre el manteniment dels arxius de RTVV i senyalava:

“Tras una intensa vida informativa y documental que arrancó en el otoño de 1988, la Radio y la Televisión Valencianas se han convertido en un Archivo de la Memoria del pueblo valenciano. Ese riquísimo bagaje informativo debe seguir existiendo y se debe fomentar. Así mismo, debería seguir estando en manos de una gestión pública con el fin de que todo el pueblo valenciano pueda tener un fácil acceso a sus contenidos. Dicho patrimonio debería de ser protegido por la Generalitat Valenciana como un Bien de Interés Cultural, o figura similar de la Ley de patrimonio, para asegurar en el

futuro su salvaguarda frente a cualquier eventualidad. También convendría que la ley introduzca la obligación de compartir con el Archivo de la Filmoteca Valenciana políticas de fomento de la cultura cinematográfica y acuerdos de cesión de materiales, que permitan unir sinergias para la consecución de los objetivos de servicio público de ambas entidades. Que la ley proteja el uso actual del edificio de RTVV como centro de producción y sede central del Grupo RTVV SA”.

La Sentència del TSJ que declarava nul l'ERO presentat per la direcció de l'ens va precipitar la solució final i el Consell decretà la Llei 4/2013, de 27 de novembre, per a “...suprimir la prestació dels serveis de radiodifusió i televisió d'àmbit autonòmic de titularitat de la Generalitat i, en conseqüència, autoritzar al Consell l'extinció, dissolució i liquidació de l'empresa pública Radiotelevisión Valenciana, SAU”. I per tant “... es produirà l'extinció dels contractes de treball que afecten a la totalitat de la plantilla de l'empresa Radiotelevisión Valenciana”.

Malgrat el seu caràcter com a institució estatutària, assessora i consultiva en assumptes culturals, el Consell Valencià de Cultura no fou consultat per a informar una llei d'aquesta profunditat cultural.

L'espill s'havia trencat i el que semblava impossible, el que ningú no havia gosat de dir s'havia produït.

Les primeres reaccions es van produir precisament al si del CVC i giraren entorn del present i el futur dels arxius de RTVV, d'una immensa vàlua documental, que reflecteixen la vida dels valencians al llarg dels passats 27 anys, les seues imatges, el seu relat. La Comissió d'Arts elaborà i dugué al Ple, en desembre de 2013, una Declaració sobre els Arxius de RTVV en la qual exposava la seua preocupació:

“Davant del tancament de la RTVV i la situació actual dels béns i arxius de l'extinta Radiotelevisió Valenciana, el CVC vol expressar el seu interès pel manteniment d'un fons documental, patrimoni cultural rellevant, que considera imprescindible per al coneixement de la societat valenciana de les darreres dècades, també de les anteriors. En eixe sentit vol assenyalar que els arxius de la RTVV són transcendents i un bé públic que cal mantenir en les condicions adequades. Per això, a més de demanar informació de la situació d'eixos arxius, manifesta la seua disposició a col·laborar en tot allò que siga necessari per la conservació idònia d'un bé d'interès cultural valencià tan excel·lent com ho són els arxius de la Radiotelevisió Valenciana.”

Més enllà, però, de la tristesa que es deriva d'una pèrdua cultural d'aquesta naturalesa i magnitud, les conseqüències són també econòmiques i amb motiu de la celebració de la Taula Redona sobre la situació de les Indústries Culturals del Sector del Llibre, Arts Escèniques i Audiovisual es va assenyalar que :

"...Evidentemente, es el cierre de RTVV lo que ha provocado el mayor descalabro en el sector... Actualmente el desempleo en el sector audiovisual supera el 90%. Si la situación no cambia rápidamente, los profesionales deberán exiliarse o buscar un trabajo fuera del audiovisual."

En conseqüència l'informe que la Comissió de Promoció Cultural va presentar al Ple en abril de 2014 deia:

"Constatamos con aflicción que las intervenciones de los representantes y asistentes a la Mesa Redonda alcanzaron momentos de gran tristeza. Sobre la sesión pesaba el efecto laminador que han tenido el cierre de la televisión valenciana, el aumento del IVA y las transformaciones del mundo digital, de tan difícil regulación."

Fent-se ressò d'aquest conjunt de manifestacions, el president Santiago Grisolíá féu una declaració als mitjans de comunicació, posteriorment refrendada pel Ple en juliol de 2014 en el sentit que *"...antes o después ... habrá una televisión pública valenciana ...un elemento muy importante de comunicación ...mucho más modesta"*.

La Comissió Jurídica del CVC va visitar el dia 23 d'octubre de 2014 la RTVV per tal de conèixer la situació actual dels arxius de l'ens i va emetre un "Informe sobre la situació actual dels Arxius de RTVV", aprovat pel Ple en la seua sessió de 26 de gener de 2015.

Com hem dit adés s'ha anat estenent per la societat i en particular en els cercles professionals i universitaris, després de l'estupor i la indignació, la necessitat de reflexionar sobre el futur d'una eina cabdal en un poble amb llengua pròpia com el nostre.

Les Empreses Audiovisuales Federades, EAVF, enllestiren un informe amb el títol "Proposta per a una nova televisió valenciana", datat en maig de 2014, que en bona mesura incloïa les conclusions d'un d'anterior, de notable anticipació, de maig de 2012, dit "Propuesta de remodelación de Televisión Valenciana", apel·lant a la creació d'un ens públic, en valencià i de magnitud més reduïda, és a dir, sostenible econòmicament

i dotat d'un contracte-programa garant de la seua continuïtat, una vegada absorbit el deute acumulat, és clar.

Dos debats marcaren el camí de la reflexió adés senyalada.

El que sota el títol "Foro para una nueva televisión autonómica valenciana" fou implementat per l'Associació de Productors Valencians, PAV, i la Universitat de València, UV, dut a terme en abril del 2014, conduït pel professor Andrés Boix del departament de Dret Administratiu, que amb esperit crític es plantejava la hipotètica necessitat d'una radiotelevisió pròpia i conclouïa en la seua urgència encara que ajustada a límits econòmics sostenibles, de proximitat i en valencià, aprofitant sinergies amb altres sistemes audiovisuals del domini lingüístic.

El segon, celebrat en juny de 2014 sota el títol "Marc jurídic o nous reptes per a la futura RTV Pública Valenciana", fou impulsat per la Comissió Interuniversitària en favor d'una RTV pública valenciana, CIRTPV, amb l'estreta col·laboració de la Universitat Jaume I i de la Universitat de València, sorgida a l'empara de la Conferència de Rectors de les Universitats Públiques Valencianes.

Cal dir que en l'àmbit editorial s'han produït dos aportacions remarcables: la primera "Quina televisió pública? Amenaces i oportunitats en l'era digital", de 2009, del sociòleg Mollà, i una segona, amb notable oportunitat, en octubre de 2014, un volum de reflexions titulades "Reset RTVV", produïdes pel Col·lectiu Ricard Blasco, en el qual un conjunt de professionals de la comunicació enceten un debat de reflexió i de proposició de futur per a una nova radiotelevisió valenciana. Totes dues formen una base comuna de plantejament de futur molt estimable.

Estat actual

En el moment present dues novetats han afegit al que hem exposat trets diferents o han enfortit els que caracteritzaven la situació.

D'una banda s'ha constituït el passat mes d'octubre la Mesa Sectorial de l'Audiovisual Valencià, MESAV, que reuneix les entitats següents: Escriptors de l'Audiovisual Valencià, EDAV, Unió de Periodistes Valencians, Associació Valenciana de Productors Independents, AVAPI, Directores de Cinema Valencians, Col·lectiu de Professionals de Doblatge, CPD, Actors i Actrius Professionals Valencians, AAPV, treballadors, M1Ide-nou, Associació de Treballadors de l'Audiovisual, ATRAU, i Universitat Jaume I.

La MESAV aporta al debat un document titulat "Cap a un nou espai audiovisual", que propugna una televisió pública, de producció pròpia, motor del sector audiovisual, amb una plantilla ajustada però àmplia i sotmesa al control extern no governamental.

Per un altre costat s'ha presentat a les Corts Valencianes una Iniciativa Legislativa Popular avalada per nombrosíssimes signatures i que pretén restablir, com afirma el seu primer article, el Dret a rebre i comunicar idees i informació en llengua pròpia i amb aquest fi afirma el dret a l'ús i al foment del valencià i el foment del patrimoni cultural i ambiental valencià.

"LLEI DEL SERVEI PÚBLIC DE RÀDIO TELEVISIÓ VALENCIANA

Article 1.- Objecte. Dret a rebre i comunicar idees i informació en llengua pròpia

- 1. L'objecte d'aquesta llei és donar contingut al dret del poble valencià a tenir uns mitjans de comunicació audiovisual públics i en valencià per a fer efectiu el dret col·lectiu a rebre i comunicar idees i informació en llengua pròpia.*
- 2. Aquesta llei contribueix a fer efectiu el dret dels valencians i les valencianes a tenir uns mitjans de comunicació audiovisual propis, ràdio i televisió, que siguen reflex de la seua llengua, identitat i cultura, així com expressió del pluralisme i la vitalitat de la societat valenciana, a més d'una garantia dels drets de llibertat d'expressió, d'informació i comunicació, del dret a la pluralitat informativa i a la tria de les fonts d'informació, constitucionalment reconeguts.*

Article 2.- Dret a l'ús i al foment del valencià

- 1. El poble valencià, en el marc dels drets històrics reconeguts en la Constitució espanyola i en l'Estatut d'autonomia, té dret a conèixer i a usar el valencià, així com a la seua protecció, recuperació i foment per part dels poders públics, mitjançant l'establiment de mitjans de comunicació públics que aprofundesquen en la normalització cultural i lingüística.*
- 2. En virtut d'aquesta llei, els poders públics valencians queden obligats a establir, desenvolupar i mantenir els mitjans necessaris per garantir l'eficàcia dels drets esmentats.*

Article 3.- Foment del patrimoni cultural i ambiental valencià

- 1. L'existència de mitjans de comunicació públics i en valencià és essencial per al foment i la protecció del patrimoni cultural valencià, tant el lingüístic com també aquell que es concreta en els vestigis materials de la nostra història, el nostre patrimoni natural i ambiental i en les expressions immaterials de la nostra cultura.*
- 2. Els mitjans de comunicació audiovisual autonòmics han de ser plataforma de difusió de les expressions culturals i populars del poble valencià, dels seus valors, tradicions, història i del medi natural que l'envolta.*
- 3. La protecció i recuperació de la riquesa cultural del nostre territori ha de ser un eix prioritari en el desenvolupament dels serveis de comunicació audiovisual públics valencians."*

Totes dues novetats replantegen el debat, tant pel que fa al sorgiment d'una entitat que representa tots els sectors actius en l'àmbit cultural de l'audiovisual, com pel que suposa el trasllat a seu parlamentària de la qüestió.

Elements a debat

El Consell Valencià de Cultura, mogut per la proposta de la Comissió de Promoció Cultural, amb tot el que hem exposat, va considerar encertat convocar una taula redona per tal de conèixer de font directa les valoracions que els agents socials, econòmics, professionals i universitaris feien de la possible constitució d'una nova radiotelevisió pública valenciana, i el passat 27 de novembre es va celebrar a la seu institucional.

Ens dirigim finalment a la presentació de la taula. Primer, l'objecte a debatre.

Encara que puga tenir un cert valor emfàtic, cal presentar la que inevitablement és la consideració de partida. El debat hauria de tractar de respondre a una pregunta cabdal: És necessària una Radiotelevisió valenciana? Nova?

Suposada una resposta positiva, tal vegada els matisos estaran en les respostes a algunes preguntes sobre el model a seguir, com ara:

- Com a servei públic o privatitzat?
- Quin model d'estructura empresarial s'hauria d'emprar?
- Amb producció pròpia o externalitzada?
- Amb quin grau d'independència?
- Monolingüe?
- De proximitat?
- Fonamentalment cultural?

El debat presenta multitud d'aspectes a tractar i en destaquen:

- L'empresarial, pel que fa a l'estructura de l'ens i la seua viabilitat econòmica.
- L'econòmic, per les pregoneres repercussions en el sector de l'audiovisual i de la resta d'indústries culturals i per tant en la riquesa dels valencians.
- El jurídic, referit tant a les possibilitats de construir un ens nou o d'aturar l'extinció de l'encara existent i també a la seua autonomia política i econòmica.
- El de comunicació, sobre el valor social d'un sistema de radiotelevisió per a la Comunitat.
- El dels drets dels ciutadans usuaris a gaudir d'una producció i emissió de continguts independent i professional.

Membres de la taula

Per debatre totes aquestes qüestions el CVC va convocar a formar part d'aquesta taula redona un conjunt de ciutadans que han estat actors directíssims del procés que hem descrit:

Andrés Boix Palop, Doctor en Dret i Professor Titular de Dret Administratiu, Universitat de València.

Pau Rausell Köster, Economia de la Cultura en el Departament de Economia Aplicada, Universitat de València.

Antonio Mansilla, President de la Associació Valenciana de Productors Independents, AVAPI, (MESAV) i Ximo Pérez, President de l'Associació de Productors Audiovisuals Valencians, PAV.

José Javier Marzal Felici, Catedràtic de Comunicació Audiovisual i Publicitat de la Universitat Jaume I.

José Ignacio Pastor, Llicenciat en Ciències de l'Educació i Psicologia, President de l'Associació Ciutadania i Comunicació, ACICOM.

2. BALANÇ

Objectius assolits amb la celebració de la taula

La convocatòria per a la celebració de la taula redona ha estat atesa pels representants dels sectors productors, de la comunicació, de l'economia i del dret en relació amb el sector audiovisual valencià.

La taula ha fet palesa la presència social del Consell Valencià de Cultura, i enforteix les declaracions precedents referides al conjunt del sistema d'indústries culturals i en particular de l'audiovisual, a la supressió del servei públic de Radiotelevisió Valenciana i a la protecció dels seus arxius, tal com s'ha exposat en els antecedents.

És notable l'oportunitat temporal de la celebració de la taula precisament en l'aniversari de la publicació de la Llei 4/2013, de 27 de novembre, per a "...suprimir la prestació dels serveis de radiodifusió i televisió d'àmbit autonòmic de titularitat de la Generalitat i, en conseqüència, autoritzar al Consell l'extinció, dissolució i liquidació de l'empresa pública Radiotelevisió Valenciana, SAU".

També és un fet molt recent la constitució de la Mesa Sectorial de l'Audiovisual Valencià, MESAV, que agrupa des del mes d'octubre els sectors de l'audiovisual valencià que van configurar majoritàriament la taula.

I per últim la presentació a les Corts Valencianes de la Iniciativa Legislativa Popular per a la implantació del servei públic de RTVV en defensa del "...dret a rebre i comunicar idees i informació en llengua pròpia."

Trets comuns a les intervencions dels ponents

Amb l'ànim de reflectir el ver contingut de les exposicions fetes pels ponents, tractarem de descriure d'una forma sintètica els trets comuns a les intervencions.

1. La funcionalitat intrínseca del servei públic de radiotelevisió és fer possible l'exercici per part dels ciutadans de drets culturals que el mercat no satisfà: la construcció de la identitat col·lectiva, la participació en la dimensió simbòlica del territori, el dret a compartir el discurs i l'expressió.

2. El servei públic RTVV cal que siga de gestió pública basada en un contracte-programa plurianual signat amb la Generalitat Valenciana.
3. Independent, sotmès a una nova governança, a control parlamentari en el nomenament de la direcció, i d'organismes externs en la gestió, com ara el Consell Valencià de l'Audiovisual i el Consell Valencià de Cultura.
4. Sostenible econòmicament, finançat públicament i de magnitud empresarial referida al pressupost i segons les ratios del sistema audiovisual prevalent a la Unió Europea.
5. De proximitat, per a garantir la cohesió territorial i social.
6. En valencià i aprofitant sinergies amb altres sistemes AV del domini lingüístic i respectuós amb el plurilingüisme.
7. Motor de l'AV, amb altes repercussions sobre el sistema econòmic i la competitivitat.
8. Cal parlar d'un nou Sistema Públic de Comunicació, propi de l'era digital.

Nombrosos estudis i informes independents, i altres encarregats per la Generalitat Valenciana, demostren l'enorme rellevància estratègica de RTVV per al sistema comunicatiu valencià, la qual cosa ha estat avalada per professionals de reconegut prestigi dels sectors audiovisuals, des de fa força temps, abans que es precipités la crisi i l'abrupte tancament de la Radiotelevisió Pública Valenciana en 2013. Però aquesta rellevància estratègica també té una dimensió molt més immediata, no instrumental, i que té a veure amb la importància simbòlica de la comunicació en la constitució del nostre propi ésser individual i social: la desaparició d'un mitjà de comunicació públic és una espècie de mutilació de la nostra pròpia identitat cultural.

En aquest sentit, recollim les paraules del professor Xavier Marzal, que denuncien els efectes negatius que té el tancament de RTVV en els diversos sectors econòmics, culturals i socials:

Per als consumidors, és a dir, per a la ciutadania:

- Pèrdua d'un servei públic que proporciona informació de proximitat.

- Pèrdua d'un mitjà imprescindible per a la difusió i promoció del valencià.
- Pèrdua d'un mitjà idoni per a rebre continguts educatius i culturals.
- Pèrdua d'un mitjà excepcional per a la promoció i difusió de la cultura valenciana, manifestacions culturals com, entre altres, música, literatura, teatre, festes populars, esports autòctons (com la pilota valenciana) i minoritaris, etc.
- Pèrdua de cohesió social per l'afebliment del sentiment identitari.
- Pèrdua de vertebració territorial de la Comunitat Valenciana.
- Pèrdua d'un mitjà de comunicació que hauria d'estimular la participació ciutadana.
- Pèrdua d'una finestra per a visibilitzar l'activitat que desenvolupa la societat civil valenciana.

Per als empleats i treballadors:

- Pèrdua d'uns 1.800 llocs de treball només en RTVV.
- Pèrdua de milers de llocs de treball en empreses productores, estudis de doblatge, empreses de serveis i altres empreses auxiliars, que tenien una vinculació directa amb RTVV. L'Associació de Productors Valencians (PAV) calcula que el nivell de desocupació en el sector audiovisual valencià és superior al 90%, a data de juliol de 2014. L'estimació d'EAVF és que RTVV i el sector audiovisual valencià generen, conjuntament, al voltant de 5.000 llocs de treball.
- Impacte en milers de famílies dels antics treballadors de RTVV i de les empreses del sector, amb greus conseqüències per a la salut física i mental de milers de persones.

Per a les empreses productores de continguts:

- Pèrdua del principal client –RTVV– dels estudis i empreses del sector audiovisual. Moltes productores han hagut de tancar, i les poques que sobreviuen s'han vist obligades a despatxar gran part de la plantilla, de manera que han perdut capacitat per a competir a nivell nacional i obtenir contractes d'altres comunitats autònomes.

- Pèrdua de vinculació amb el territori, per veure's obligades a buscar negoci fora de la Comunitat Valenciana.
- Pèrdua de la font d'innovació tecnològica i de continguts més important del territori, coneixements que són transferibles al sector audiovisual.
- Pèrdua de capacitat per a competir amb les productores i estudis radicats en altres territoris que sí que tenen televisions autonòmiques, si es desitja preparar projectes internacionals, ja que per a rebre ajudes europees s'exigeix que el projecte estiga avalat mitjançant contracte, almenys, per una cadena de televisió i diverses productores de diferents països europeus.

Per a les associacions professionals:

- Pèrdua de presència i competitivitat de les empreses i associacions professionals del sector audiovisual respecte a les d'altres territoris que sí que compten amb televisions públiques de proximitat, que són un motor d'innovació.
- Pèrdua d'oportunitats en el camp de la formació contínua que aquest tipus d'associacions professionals promouen per als seus treballadors.

Per al Govern Valencià:

- Pèrdua d'un servei públic que no es pot reemplaçar per un mitjà privat.
- Pèrdua d'un instrument fonamental per al desenvolupament de la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià, que cap mitjà privat podria estar en condicions d'assumir.
- Haurà d'assumir el pagament d'indemnitzacions milionàries pels compromisos adquirits (drets esportius, drets d'emissió de pel·lícules, acords FORTA, pagament de lloguers de locals, serveis d'agències de notícies, etc.), a més dels costos d'acomodar la plantilla de RTVV, i el deute acumulat de més de 1.300 milions d'euros que manté l'antic ens públic RTVV.
- Pèrdua d'ingressos procedents de l'activitat econòmica que desenvolupa el sector audiovisual valencià, així com dels ingressos derivats de les empreses de serveis que la pròpia activitat audiovisual genera, de forma indirecta.

- Pèrdua d'un mitjà excepcional per a la promoció i difusió de la cultura valenciana, manifestacions culturals com, entre altres, música, literatura, teatre, festes populars, esports autòctons (com la pilota valenciana) i minoritaris, etc. Pèrdua d'un instrument molt eficaç per a la vertebració territorial de la Comunitat Valenciana.
- Pèrdua d'un mitjà que potencia el sentiment identitari i la cohesió social.
- Pèrdua de capacitat per a comunicar-se amb el ciutadà i, per extensió, per a enfortir les institucions democràtiques de l'autonomia valenciana.
- Pèrdua de capacitat per a la promoció interna i externa de continguts que permeten projectar la Comunitat Valenciana.
- El tancament de RTVV converteix la Comunitat Valenciana en l'única comunitat autònoma amb llengua pròpia cooficial sense radiotelevisió pública.

Per als anunciants i el sector publicitari:

- Pèrdua d'una finestra de comunicació per als anunciants locals, de petites i mitjanes empreses de la Comunitat Valenciana, dificultant la competència amb grans marques.
- Pèrdua d'una finestra de comunicació per a anunciants forans que vulguen dirigir-se a l'audiència de la Comunitat Valenciana.
- Pèrdua d'activitat empresarial i negoci d'agències de publicitat, agències de mitjans i consultores de comunicació que estan radicades a la Comunitat Valenciana, la qual cosa implica la pèrdua de llocs de treball.

Per a les institucions educatives:

- Pèrdua de l'empresa de radiotelevisió de la Comunitat Valenciana que més estudiants en pràctiques acull, des dels Cicles Formatius de Grau Superior en "Comunicació, Imatge i So" o "Electricitat i Electrònica", fins als estudis universitaris de Grau i Màster en el camp de les ciències de la comunicació (Periodisme, Comunicació Audiovisual, Publicitat i Relacions Públiques, Enginyeria de So i Imatge, etc.).

- Previsible baixada de la demanda, i consegüent reducció d'estudiants matriculats, tant en cicles formatius com en les carreres universitàries relacionades amb el camp de la comunicació. El nombre d'estudiants matriculats a les cinc universitats públiques de la Comunitat Valenciana i la Universitat CEU-Cardenal Herrera se situava entorn de 3.400 alumnes, segons dades del Ministeri d'Educació del curs 2011/12.

Opcions diferenciades

Es plantegen dues opcions pel que fa a la continuïtat o innovació en la prestació del servei de radiotelevisió.

En primer lloc, hi ha l'opció de reobrir la Radiotelevisió Valenciana revertint l'actual procés de supressió del servei públic i d'extinció, dissolució i liquidació de l'empresa pública Radiotelevisión Valenciana, establert amb la Llei 4/2013 que potser s'allargarà penosament en el temps per causa de les nombroses implicacions mercantils, laborals i d'altres ordres que implica, i tornar a la senda de la negociació pel que fa a l'expedient de regulació d'ocupació, que està en l'origen de la situació en debat.

I, en segon lloc, bastir-ne una de nova, refent el camí del moment de la seua creació i desafiant el risc jurídic que representa una possible consideració de l'operació com a successió d'empreses.

En qualsevol cas i de manera alternativa a l'ús habitual es pot encomanar la gestió del servei públic a un consorci de les universitats públiques, vistes les similituds institucionals entre la Generalitat i les Universitats pel que fa a l'àmbit cultural, per garantir la independència i aprofitar les sinergies tecnològiques.

Les anteriors consideracions reafirmen les asseveracions del President Grisolí en el sentit que si no es resol l'existència d'una RTVV es penalitzarà la societat valenciana amb l'endarreriment cultural i per tant cal que es plantege el seu futur, que exigeix una ràdio i televisió pròpia.

3. PONÈNCIES

Andrés Boix Palop, Doctor en Dret i Professor Titular de Dret Administratiu, Universitat de València

La intervenció del Sr. Boix pertany al document "Una proposta de nou model per a una radiotelevisió pública valenciana", redactat pel Sr. Boix en el marc de l'Observatori de l'Audiovisual de la Universitat de València.

El tancament de RTVV el propassat 29 de novembre de 2013 –o, com a mínim, el tancament de les seues emissions, tant de ràdio com de televisió, car com és sabut el de l'estructura jurídica que els donava suport és molt més complicat i encara no ha finalitzat– ha fet vessar molta tinta des d'aleshores. Hem parlat molt de la manera en què es va fer, per exemple. O de les repercussions jurídiques que pot acabar tenint. També dels costos de la decisió, en termes polítics i econòmics. O de la necessitat o no de tindre unes ràdio i televisió públiques al País Valencià. De fet, sobre les insuficiències del mercat audiovisual privat –o públic d'àmbit estatal– per a cobrir les necessitats d'informació de proximitat i producció audiovisual en valencià sembla que hi ha un cert consens polític. Tant l'actual Consell, responsable del tancament de RTVV, com l'oposició hi són d'acord. Ara bé, mentre el Partit Popular de la Comunitat Valenciana ha apostat per subvencionar programes i continguts de servei públic produïts i emesos per operadors privats –i, de fet, tant la Diputació de València com la pròpia Generalitat ja han anunciat sengles programes de mesures en aquest sentit, el primer dels quals ja ha estat licitat–, partits com ara el Partit Socialista del País Valencià, Compromís o Esquerra Unida –la posició de Podem País Valencià sobre aquesta qüestió encara no és coneguda– ja han manifestat la seua intenció de reobrir, el més aviat que siga possible després de les eleccions de 2015 –alguns dels seus líders, fins i tot, han arribat a posar-hi una data: el 9 d'octubre de 2015–, una radiotelevisió pública pròpia de perfil clàssic, amb una gestió directa del servei, finançada amb fons públics, a càrrec de l'Administració. Darrerament, fins i tot l'actual Consell de la Generalitat, responsable del tancament de RTVV, ha matisat que en seua model de futur sí que hi hauria d'haver, encara que només quan siga econòmicament possible, una televisió pública valenciana.

Tal volta paga la pena, davant de l'existència d'aquest debat, analitzar amb cura si i en quines condicions tindria sentit una nova radiotelevisió pública de trets més tradicionals, encara que adaptada al temps que vivim, o si, al contrari, un model de prestació privada amb ajudes públiques puntuals ens podria fer més el pes, estalviant

recursos públics. Per fer-ho resulta interessant, també, assenyalar quin és el marge de maniobra que el Dret europeu i espanyol en la matèria hi permet. Entre d'altres raons, perquè aquest marge de maniobra ens dóna pistes sobre quin és el consens europeu respecte de quan, com i per quines raons pot estar socialment i econòmicament justificat dedicar recursos públics a la producció de programació televisiva i radiofònica quan, com l'evidència empírica demostra, l'entorn tecnològic i econòmic possibilita que la prestació d'aquests serveis, orientats al que vol el públic, estiga a càrrec, de manera creixent, d'actors privats.

I. Un avantatge: la decisió es pot prendre sense estar lligats pel passat

El gran avantatge comparat amb el que comptem per tractar de decidir quin model de servei públic televisiu ens convé, i que s'ha d'"agrair" al Consell de la Generalitat presidit per Alberto Fabra —encara que el paguem amb els diners de tots els valencians—, és que podem permetre'ns el "luxe" —que ens ha costat molts diners— de repensar-ho tot, aprofitant que a la Comunitat Valenciana ja no tenim televisió pública, des de zero. Repensar-ho tot, vaja, des dels mateixos fonaments. Començar de nou, sense cap tipus de llast, llevat de l'econòmic, que en tot cas ja hi és perquè el cost del tancament de l'antiga RTVV, més de 200 milions d'euros al capdavant, ja s'ha generat i revertir la decisió no suposaria un estalvi substancial. De la mateixa manera, el deute que encara queda per pagar, de més de 1.000 milions d'euros, s'haurà d'assumir igualment, tant en el cas que hi haja una nova televisió pública en marxa com si no. El nou Consell valencià que governe a partir de maig de 2015 parteix, des d'aquest punt de vista, lliure de tot lligam polític amb el passat que afecte la decisió —encara que sí que en queden alguns de ben importants, sobretot econòmics, en forma de deutes, però que, com ja s'ha dit, no es veuran afectats, ni augmentats ni minvats, siga la decisió en un sentit o en un altre; o jurídics, derivats de les conseqüències futures que pugui tindre encara el procés de tancament sobre una possible reobertura, que en tot cas hauran de ser resolts i dels quals es podria parlar abastament, encara que no és l'objectiu d'aquestes reflexions—.

Per aquesta raó, la primera pregunta que hem de fer-nos és, senzillament, si ens cal tindre una televisió pública al País Valencià o si, al contrari, no hi ha interessos públics suficients per a entendre que siga precís rebastir-la. A continuació, hem de plantejar-nos, cas de considerar que efectivament fóra bona idea tindre una radiotelevisió pròpia i que la resposta és, doncs, un "sí", per quines raons seria necessària i per a complir quines finalitats ens caldria. Per a donar resposta a aquestes qüestions, com és evident, la ideologia i la política tindran un pes determinant. Però el Dret de la

regulació dels mercats, i més en concret el que ha regulat els mercats audiovisuals a la Unió Europea, ens dóna algunes pistes sobre quins elements haurien de ser atesos per a decantar-nos per una solució o una altra. Potser resulte, aleshores, interessant seguir-les per mirar d'identificar quines serien les possibles raons que justificarien un esforç —ço és, diners— públic per a dotar-nos d'un audiovisual públic de nou. A las pàgines que segueixen, s'analitzen les raons que podrien justificar una reconstrucció del mitjans audiovisuals públics i, sobretot, es busca lligar eixes raons amb les condicions i finalitats amb les quals, si es donara el cas, s'hauria d'exigir que fóra prestat el servei públic televisiu i radiofònic.

II. Les raons per a rebastir un audiovisual públic al País Valencià... i les conseqüències sobre el model de radiotelevisió pública que se'n dedueixen

- Les televisions públiques regionals són moneda de curs corrent a Espanya i a Europa.

No és potser debades recordar, encara que siga molt ràpidament, que en el nostre entorn —i aquesta és la primera pista que hem de retindre— hi ha televisions regionals públiques pertot arreu. A Espanya, llevat de territoris molt petits com Navarra o Cantàbria, pràcticament totes les comunitats autònomes tenen televisions regionals públiques o semi-públiques —encara que en el cas de Castella i Lleó el que tenim és un exemple estrany i de tipus quasi privat, o models com el de Múrcia o Canàries són molt poc públics en sentit tradicional perquè encara que el finançament sí que ho siga la gestió es delega en gran mesura, per unes vies o altres, en empreses privades...—. La crisi econòmica que afecta Espanya des de 2008 ha reduït la despesa pública que s'hi dedica i també ha provocat una reforma legislativa en 2012 per a permetre privatitzacions de la gestió, de manera que és cert que el mapa de les televisions públiques autonòmiques ha canviat: són més petites, compten amb menys diners i estan paulatinament deixant més espais a la gestió privada de la programació. Nogensmenys, només en el cas valencià s'ha liquidat la televisió pública. A Madrid el procés d'ERO encetat i la posterior judicialització del conflicte va fer pensar que la història de RTVV podria repetir-se en una altra comunitat autònoma, però sembla que precisament l'experiència valenciana, que ha deixat pocs actors —econòmics o polítics— satisfets, ha servit de contraexemple per a allunyar la tentació de prendre decisions dràstiques. Aquest panorama permet albirar la sospita que potser tindre una televisió regional no és cap desfici.

Però, tal volta un mapa com el que tenim a Espanya respon més als interessos de polítics i gestors que no pas a l'interés general o dels ciutadans. Per aquesta raó, un altre element a considerar és que a Europa, també, ja siga amb models molt descentralitzats (Alemanya), ja siga amb altres com el francès on la segona cadena pública, France3, està molt regionalitzada –pensem que fa tots els dies de 2 a 3 hores de tele de proximitat de molta qualitat, mentre que ací a València TVE ofereix uns penosos trenta minuts– passa el mateix i tenim producció de continguts audiovisuals, tant de ràdio com de televisió, finançats pels poders públics i realitzats de manera descentralitzada per a servir d'espill dels territoris corresponents. Alguna cosa vol dir aquesta dada, molt probablement. Com a mínim, que un ús de recursos públics en aquesta direcció no és un balafament de diners insòlit a Europa. I molt probablement que hi ha, en efecte, interessos públics de certa vàlua implicats.

- Televisions regionals, finançament públic i insuficiències del mercat

Un element addicional que hem de tindre present és el fet que la regulació que ve de la Unió Europea en matèria de competència i finançament públic de determinades activitats ha considerat, la qual cosa és relativament excepcional, perfectament possible i raonable la convivència d'un sector públic amb el mercat privat en el sector audiovisual. Una altra cosa és com s'haja de fer aquesta convivència, perquè els ajuts públics, cas que siguen repartits entre operadors privats, hauran de ser-ho amb mecanismes equitatius. I si, per contra, hi ha televisions públiques finançades amb recursos públics, llavors aquests diners només podran anar destinats a la part de la programació d'aquestes televisions que tinga la consideració de servei públic.

Si més no, es tracta d'un cas relativament excepcional que demostra, potser, l'interés de la classe política a tota Europa en poder conservar mecanismes de control sobre l'audiovisual. Però, també, resulta una prova clara del fet que no sembla tan estrany en termes de conciliació mercat-servei públic que hi haja cadenes de proximitat que juguen en aquest segon espai, justament, per les insuficiències constatades del primer. Hi ha raons, sembla, arreu d'Europa per les quals és relativament comú que siguen ens audiovisuals públics els que dominen el panorama informatiu de proximitat.

Una d'elles, pel que sembla, és la inexistència d'oferta privada en condicions de mercat pures quan no hi ha intervenció pública que la provoque, d'una manera o una altra. L' "experiment natural" que tenim a Espanya gràcies a un repartiment de llicències molt qüestionable –a grups molt grans que els permet agrupar cadenes i minimitza la competència– i, a més, amb un generós règim legal que permet després revendre

o llogar eixa llicència que permet una dinàmica de mercat, en la pràctica, molt poc condicionada a l'hora de la veritat per les decisions de l'Administració, ha demostrat que ni tan sols amb un règim regulatori tan lax (encara que oligopolitzat) hi ha possibilitats, a hores d'ara, de fer negoci amb l'audiovisual de proximitat —amb algunes excepcions, sobretot en matèria de ràdio, per a l'audiovisual local en poblacions grans mantenint un producte d'una mínima qualitat. Aquesta constatació és la que probablement ha portat a un domini general del sector públic en aquest sector. Com a prova addicional d'aquestes insuficiències, de nou, la situació valenciana ha permès un altre "experiment natural" com a resultat del tancament de RTVV. Abans del tancament encara s'hauria pogut argumentar que l'existència de la cadena pública alterava les condicions del mercat amb la interposició d'un producte molt millor i generosament finançat que dificultaria l'aparició de serveis alternatius que haurien de competir per eixe mateix mercat amb la necessitat, a més, de ser econòmicament rendibles. Però, la desaparició de RTVV ha demostrat que sense ella tampoc no quallen iniciatives mínimament ambicioses estrictament privades, ni d'àmbit autonòmic, ni d'àmbit local, malgrat les facilitats del marc normatiu per posar-les en marxa cas que l'aventura fóra econòmicament atractiva. Amb una estructura econòmica com aquesta, és inevitable que al sector li calga la intervenció pública. Aquesta és la norma europea. També als països europeus menys desenvolupats econòmicament es repeteix aquest mateix esquema, encara que amb diferències que tenen a veure essencialment amb l'existència de minories culturals i lingüístiques d'una mida suficient i que no estan degudament representades a les emissions de les televisions nacionals. Apareix, doncs, una pauta clara, que fa dependre la intervenció pública de l'avaluació respecte de la importància d'una sèrie de factors per a justificar, o no, una inversió notable en mitjans audiovisuals públics de tipus regional o subestatal.

Com que una televisió pública en aquestes condicions requereix de diners públics i d'un compromís social i polític en la seua defensa, com hem exposat, cal començar per pensar, doncs, si als valencians ens pagaria la pena tindre'n una. És a dir, si de tota manera té sentit prendre la decisió, ara que ja no en tenim, de posar diners de tots per obrir una nova tele assumint que, si no es fa així, senzillament no hi haurà un audiovisual de proximitat de qualitat al País Valencià. Tan important és tindre un audiovisual de qualitat? En necessitem un o és un luxe que si fóra proporcionat pel mercat i fóra rendible seria un extra interessant però que no paga la pena sufragar a costa d'altres serveis? Perquè els diners són limitats i les necessitats moltes: hem de pagar també l'educació i la sanitat públiques, l'assistència social... ja se sap.

El que passa és que, a més de necessitats més bàsiques, una comunitat social i política també en té d'altres. O fins i tot, dirien alguns, en té de certs luxes! Siga o no luxe això de tindre una tele pròpia, feta des del País Valencià i per als valencians, en tot cas, la pregunta a respondre –o les preguntes– és: quines serien –o són– les raons que històricament es posen de manifest per a justificar el servei públic, com s'ajusten –o no– al cas valencià i quin model de televisió ens suggeririen per a una futura nova televisió pública valenciana? Anem, doncs, per feina, analitzant les raons que se solen presentar i com ens obligarien a dissenyar la nova televisió valenciana:

a) Cal tindre una tele pública valenciana per poder tindre un ecosistema comunicatiu més plural? Una de les raons que es donen de vegades per a justificar la necessitat d'una televisió pública és que el mercat privat, tot i que divers, no garanteix la pluralitat –i menys encara garanteix la pluralitat interna de cada cadena–. Les televisions públiques, aleshores, haurien de ser mecanismes de compensació complementaris, més plurals i crítics amb el poder, especialment amb els poders econòmics als quals, per definició, els mitjans privats tenen tendència a estalviar-los moltes crítiques. El que passa, si parlem del cas valencià i espanyol, és que l'experiència ens obliga a ser escèptics respecte de les efectives possibilitats d'aconseguir aquest objectiu mitjançant teles públiques. L'experiència de manipulació inherent al model i les mancances evidents de pluralitat de totes les televisions públiques espanyoles provoquen que aquest siga un argument francament insuficient per a justificar la creació d'una nova RTVV. En cap cas tindria sentit fer l'esforç econòmic –important– i polític per buscar una pluralitat que sabem que, en el millor dels casos, serà molt complicada d'aconseguir i sempre menys satisfactòria que la que ens aporta la competència –encara que siga moderada– i la lluita per l'audiència de les teles privades. Això sí, cas que efectivament acabaren tenint-ne una, de nou, en un futur pròxim, hem de ser conscients que ens caldria tindre una televisió que, sí o sí, complira aquest objectiu de pluralitat. De fet, les garanties per preservar-lo i el sistema d'equilibris per reforçar-lo hauria de ser un element essencial del nou disseny. Caldria dedicar molts esforços perquè la cosa, en aquest sentit, esquerra per una vegada bé, perquè si no... hauríem fet de nou el viatge –i gastat els diners– per tornar al mateix lloc.

En conseqüència, la nova televisió valenciana requereix d'una arquitectura jurídica molt protectora de la independència dels gestors –independència funcional durant el mandat– així com un model de carrera professional garantista que donara moltes funcions i autonomia a la redacció... De totes les maneres, amb això no és suficient perquè, a més, s'ha d'aconseguir, per una vegada, una elecció d'aquests gestors que fóra inqüestionable, la qual cosa passa per un canvi de cultura política que no depèn

només de les lleis, més enllà de majories reforçades o de l'establiment de requisits reglats de capacitació professional. Potser, però, alguna cosa es podria fer establint concursos obligatoris entre candidats que es presenten al càrrec. I, de la mateixa manera, els concursos i les proves selectives han de ser objectius i neutres, i també exigibles per a tots els treballadors, per a poder justificar a continuació que la plantilla pugui tindre reconeguda una gran independència.

b) Cal crear una tele pública valenciana nova per a fer programes culturals i de servei públic que no estan oferint les televisions privades? Aquest és un altre argument que tradicionalment s'aporta per a demanar la creació de serveis televisius públics. De fet, el Dret europeu de l'audiovisual accepta sense problemes aquesta necessitat de complementar, i finançar, com ja hem vist, els productes que ofereix el mercat amb productes d'aquest tipus pagats amb fons públics. El problema, però, és que per a fer això no és imprescindible tindre una nova televisió valenciana sinó que potser hi ha mecanismes alternatius més econòmics i, per aquesta raó, més eficients. Com a alternatives concretes, en primer lloc, es podria considerar que, com passa en altres països –hem fet esment abans de l'exemple francès– aquesta tasca la podria fer perfectament la televisió pública estatal. Un segon grup de possibilitats passa per finançar programes o línies de continguts específiques per a la seua emissió en les cadenes privades, ja siguen estatals, ja siguen autonòmiques.

Contra aquestes alternatives s'ha d'oposar el principi de realitat. Així, es pot al·legar que RTVE, a l'hora de la veritat, no ho ha fet mai –o ho ha fet ben malament quan alguna vegada ha fet un tímid intent de ser una televisió de tots i no un òrgan central d'emissió–. Però res d'això lleva que, en efecte, es podria millorar o augmentar la producció des de RTVE d'aquest tipus de continguts, car és possible pensar que estaria des d'un cert punt de vista en millors condicions de fer-los –economies d'escala, etc.– que unes televisions regionals. A més resulta ben cert, també ara per ara, que el fet que RTVE ho faça tan malament potser està influït per la manca de competència. Cas que es potenciara, mitjançant subvencions, el fet que el mercat privat produïra aquest tipus de continguts, aquesta competència apareixeria sens dubte. En definitiva, que hi ha alternatives potser més econòmiques per a garantir aquests mateixos objectius. Per la qual cosa, tot plegat, comptat i debatut, tampoc no estem parlant probablement d'un argument gaire potent en favor de crear una televisió pública valenciana nova.

Això sí, de nou, si algun dia la posem en marxa –necessàriament per altres raons que hi coadjuvari, més potents que aquesta– els continguts d'eixe hipotètic audiovisual

públic sí que haurien, òbviament, de tindre molt clara aquesta orientació, aquestes necessitats i el fet que introduir competència i diversitat en la producció d'aquests continguts fóra una bona cosa –fet que hauria d'orientar no només l'acció de l'administració ordenant el mercat privat sinó també la pròpia gestió interna de la tele–. Un nou model de televisió pública, doncs, hauria de tractar de tindre una perfecta definició de quins són els continguts de servei públic que es poden finançar i subvencionar, i orientar la seua programació a proveir-los. A més, estaria bé que el sector públic, també, incentivara certa competència en eixos continguts entre el sector públic i el privat, amb línies de subvencions per programes equivalents a les quals també pogueren aspirar els mitjans locals i autonòmics privats. Per últim, aquesta idea de competència s'ha d'assumir per a la gestió de la programació de servei públic dins de la televisió i ràdio autonòmiques: amb equips de producció pròpia que competeixen amb els de fora i sense que hi haja possibilitat de “monopoli” sobre la producció de la programació.

c) Aleshores, potser ens cal una tele pròpia per a fer país? És evident, ben evident, que tindre una televisió “fa país”. Només de veure, per exemple, la programació i orientació del que fa RTVE queda clar que amb una tele es crea i difon una determinada idea sobre identitat, pertanyença o sobre els valors i principis fonamentals en què es basa el pacte de convivència social. Per això hi ha televisions públiques més simpàtiques, modernes i plurals –pròpies de països, com poden ser Alemanya o el Regne Unit, on es considera que la diversitat de la població i la seua riquesa és un valor afegit...– i coses com RTVE –amb un model unitari culturalment molt ancorat a les visions dominants, en tots els aspectes, inclòs el lingüístic, que hi ha a Madrid–. Al meu parer, però, aquesta no és tampoc una raó de pes per a crear una televisió pública valenciana. Les identitats construïdes o apuntalades des de dalt, com la que ha tractat d'ajudar a bastir TVE a Espanya, per posar un exemple proper, no són pròpies de societats liberals i lliures ni semblen molt adequades al segle XXI. Cas que “fer país” siga necessari, aleshores, per favor, si de cas, fem-ho des de baix i entre tots, no des de dalt a partir només de les obsessions d'alguns. La construcció de la identitat, si és possible, que siga una identitat cívica; no part d'un programa de govern. De manera que, la veritat, no crec que l'argument de tindre una televisió pública “per a fer país” siga gaire atractiu.

Sí que sembla més raonable, en canvi, defensar que el país que ja existeix ha de tindre un reflex televisiu i necessita certa cohesió, també, “visual”. Com que ja som un territori polític i social articulats, ens cal informació sobre què passa a Alacant o documentals sobre l'Alcalatén, per posar-ne només dos exemples, per a entendre'ns com a realitat política i fer-la més funcional. Visualitzar el territori i saber què passa al nostre voltant és essencial i si això no ens ho dona el mercat ho haurà d'oferir

el servei públic. La qual cosa ens porta a una altra raó que, aquesta sí, justificaria plenament la necessitat de tindre una nova televisió –i ràdio– públiques valencianes.

d) Potser siga necessària una nova televisió pública valenciana per a fer televisió de proximitat? Pel que fa al problema de la informació de proximitat, la desaparició de RTVV sí que ens dóna informació molt interessant, perquè ens permet veure i analitzar quines carències efectives tenim ara que no existeix una televisió pública i tot depén del mercat privat de proximitat i de la cobertura dels mitjans estatals. Durant aquest any, ja sense mitjans públics propis, s'ha palesat que hi ha unes carències ben notables pel que fa a la informació sobre la realitat política, social i econòmica valenciana en televisió: RTVE, si més no, fa mitja horeta diària mal comptada –majoritàriament en castellà, per cert–, incomplint manifestament el que diu l'art. 23 CE sobre el que ha de ser la cobertura social, territorial i lingüística de la tele pública estatal. Les televisions privades d'àmbit estatal encara fan menys... Tampoc les televisions privades d'àmbit local o autonòmic, ni tan sols en absència de RTVV, s'han posat les piles i el panorama continua sent molt decebedor per no dir pràcticament inexistent a efectes pràctics i econòmics, potser amb l'única excepció de les tertúlies sobre el València CF, contingut que sí que ha pres volada darrerament però allunyant del model de producció de servei públic.

Encara que només ha passat un any des del tancament de RTVV, i en un context de crisi econòmica, resulta cridaner que un espai polític articulat de 5 milions d'habitants no puga aspirar a mantindre una iniciativa privada en aquest mercat. Recentment han aparegut notícies d'algun projecte més ambiciós de tipus privat i abast autonòmic, llogant algun dels dos canals amb llicència que des de fa anys pràcticament no tenen programació de proximitat –Las Provincias TV ha emés des de fa anys una telebotiga i Mediterráneo TV fa quasi tota la seua programació en cadena amb continguts estatals–. De fet, sembla que la primera d'aquestes llicències ha estat llogada per un altre grup privat que té el projecte de fer una televisió regional d'una certa ambició (que, a més, estarà en condicions de competir per les línies d'ajut que ja ha establert la Diputació de València i les possibles línies de subvenció equivalents que en el futur puga crear la Generalitat Valenciana). En tot cas, i sense poder emetre un judici sobre quin impacte tindran aquestes iniciatives en un futur pròxim, no resulta agosarat afirmar que el panorama informatiu de proximitat és, en conseqüència i tot plegat, ara per ara, molt pobre en els mitjans audiovisuals. Carències semblants, o encara més greus, es poden detectar també en altres productes como ara les emissions d'entreteniment localment arrelats, sèries o ficció i documentals.

En canvi, les emissores privades sí que han fet retransmissions de processons, ofrenes, mascletades i falles. Curiosament, continguts que molts assenyalaren en el moment del tancament de la televisió pública valenciana com a essencials i que, argumentaven, justificaven l'existència de RTVV... perquè sense una tele pública no els tindríem a les pantalles. No ha estat el cas. Semblaria que allò, justament, no era un servei públic essencial sinó un producte de mercat i, en efecte, amb audiència i possibilitats de rendibilitat econòmica.

La competència i el mercat han demostrat que, en realitat, les carències són, més bé, d'altres. El que passa és que aquestes carències, en contra del que deien els abanderats de les retransmissions de les mascletades, sí que són greus encara que menys visibles. De fet, són comunes en els mercats audiovisuals europeus. És aleshores en aquests àmbits, informatiu de proximitat, documental, ficció pròpia... on la nova normativa de la televisió pública hauria de posar l'accent i determinar que justament perquè no els forneix el mercat privat, són els continguts que el servei públic ha d'oferir subsidiàriament. Recordem, a més, que en el cas valencià la necessitat de proximitat arriba de la mà d'un altre factor: la llengua.

e) És imprescindible una tele pública per a promocionar i defensar el valencià? La resposta en aquest cas és molt més senzilla que en els casos anteriors: sí. De fet, el Dret també ho reconeix sense dubtes. Per exemple, la Carta europea de protecció de llengües minoritàries, subscripta per Espanya, obliga els estats signants a protegir aquestes llengües amb diverses mesures. També, pel que fa al seu ús en els mitjans de comunicació. Una de les formes de fer-ho, dins de les previsions de la carta és, justament, tindre un canal televisiu públic propi en la llengua en qüestió. Encara que la Carta permet que no n'hi haja, de televisió pròpia, si que a canvi hi ha altres mesures de protecció de la llengua –subvencions a mitjans privats, per exemple; prelació dels mitjans en la llengua minoritària en el repartiment de llicències...–, el cas valencià, on no tenim ara per ara ni una cosa ni l'altra, és molt peculiar, perquè no estariem complint amb la Carta... llevat que el Consell de la Generalitat, en una inusitada posició de defensa de la unitat de la llengua catalana argumente que com que sí que hi ha teles en català, llavors es pot entendre que ja complim amb el conveni gràcies a l'emissió dels mitjans catalans –en eixe cas, per cert, hauria d'acceptar que les emissions de TV3 arribaren al País Valencià per a estar totalment coberts des d'un punt de vista legal–.

En tot cas, i més enllà de l'incompliment de normes jurídiques, el que és clar és que aquestes regles existeixen perquè hi ha un consens europeu sobre la importància

de les televisions regionals públiques com a eina de protecció de les llengües minoritàries. Una raó que, per altra banda, cau pel seu propi pes... i per les disposicions estatutàries de 1982 o de la Llei d'ensenyament del valencià de l'any 1983, que consideren com a imprescindible l'existència de polítiques públiques actives en defensa del valencià en els àmbits de la vida social on ha quedat arraconat. Pocs casos n'hi ha tan evidents com l'audiovisual.

De manera que en aquest punt sí que tenim una raó clara que justificaria la creació d'una nova televisió valenciana, ja que si TVE ja no fa a penes programació per al territori valencià, menys encara en fa en valencià; que TV3 –ni IB3, ni les televisions privades catalanes– no es poden veure al nostre país i que els mitjans privats eviten treballar mínimament en valencià –llevat d'algunes excepcions totalment residuals– i quan ho fan normalment és amb un tractament de la llengua de poca dignitat i correcció, incomplint manifestament amb les pretensions de dignificació que, per exemple, es poden trobar en les disposicions que regulen l'Acadèmia Valenciana de la Llengua i que obliguen a la utilització de la versió del valencià normatiu definida per aquest ens per a tots els mitjans que reben finançament públic.

Aquesta nova televisió valenciana hipotètica que estem proposant, lògicament, hauria de tindre un disseny i una programació que atenguera especialment la proximitat i la llengua catalana en la seua varietat valenciana, vist que no tenim un mercat audiovisual privat en condicions que garantisca aquesta oferta. De fet, hauria de ser íntegrament en valencià i oferir tot tipus de continguts en aquesta llengua com a mecanisme, justament, de "normalització".

f) Per últim, ens cal una tele pròpia per a fomentar una indústria audiovisual autòctona? Com és sabut, és habitual dir que un objectiu addicional de l'existència d'una televisió pública és garantir la lluentor i l'èxit –o potser la mateixa existència– d'una indústria audiovisual pròpia. Aquest és un objectiu legítim, que el Dret de la competència europeu accepta, com demostra tota la regulació sobre excepció cultural i queda ben palès en els ajuts, per exemple, a la indústria cinematogràfica que són molt habituals en molts països –com ara Espanya–. Ara bé, i com també demostra aquest objectiu, la promoció de la indústria cultural audiovisual pròpia no passa necessàriament per una tele pública. Podria haver-hi altres fórmules. Però és també veritat que aquest objectiu, com en complementa uns altres –proximitat, llengua...– per als quals sí que ens cal, sí o sí, tindre una televisió –i ràdio– públiques pròpies, reforça la idea que tindre una televisió pública, per exemple, és útil a la societat. És una manera, senzillament, d'obtindre, a més de la programació de

proximitat i en valencià, efectes positius addicionals, com ajudar a donar múscul financer i adquirir experiència a les empreses del sector valencianes, simplement fent el mateix que s'hauria de fer per altres raons. *Win-win*, doncs. Algú se'n pot queixar?

Un model de televisió pública per al País Valencià a partir de 2015

A partir d'aquestes idees ja comencem a poder embastar amb uns trets característics més o menys clars un model televisiu i radiofònic més o menys coherent, que hauria de ser desenvolupat per la legislació autonòmica i posat en marxa a partir d'una acció pública decidida per part del nou Consell de la Generalitat i de la nova majoria política que s'articule a partir de les eleccions de 2015.

L'actual llei estatal vigent en la matèria (la Ley 7/2010 General de la Comunicació Audiovisual) és un paraigües suficient per a fer les coses que ens calen. A més, és una norma que dona, per fi, i com és lògic, llibertat a les comunitats autònomes per a desenvolupar els seus sectors audiovisuals segons el seu millor criteri, en ús de les seues competències. La pilota queda, doncs, enterament en mans de les Corts Valencianes. És ben cert que, malauradament, també en mans de les nostres possibilitats financeres i això ja no depén només de nosaltres sinó d'un model de finançament territorial espanyol en el qual fins ara hem tingut poc a dir. Tanmateix, és responsabilitat dels valencians, i de ningú més, fer les coses bé perquè a partir de 2015 hi haja uns mitjans audiovisuals autonòmics públics propis i en valencià ben fets, sostenibles i útils.

Segons el que ja s'ha exposat, aquest mandat podria concretar-se en una sèrie d'idees-força, que resumeixen el que estem dient, com a conclusió de les reflexions fetes, però que, alhora, porten inevitablement a una sèrie de regles i idees addicionals sobre com organitzar el nou audiovisual públic valencià:

1. Cal una televisió pública, amb una programació molt forta de tipus informatiu, educatiu i documental. Encara que algunes necessitats públiques podrien ser cobertes mitjançant subvencions per a orientar l'activitat privada, les greus mancances en matèria d'informació de proximitat i la inexistència de mitjans en valencià o d'una indústria audiovisual que pugua ajudar a la normalització de l'ús de la llengua fan que, cas que aquestes necessitats es prenguen amb la serietat que cal, resulte imprescindible, en el nostre cas, tindre una televisió pròpia. El context comparat i espanyol, de fet, avala aquesta tesi. Però en la mesura en què el servei públic, finançat amb diners de tots, només es justifica per aquestes raons s'ha de tindre

molta cura que la programació estiga rigorosament orientada a aconseguir aquests objectius, sense que siguin acceptables continguts que no hi servisquen.

2. S'ha d'incentivar la competència en la producció d'aquests continguts, tant en el sector privat –comprant-los programes– com en el públic –per exemple, col·laborant amb emissores públiques locals–. La possibilitat de fomentar un esquema de col·laboració-competència amb xarxes locals públiques resulta, a més, molt adequada per a un repartiment de costos que garantisca la sostenibilitat financera del model. En aquest punt, a més, s'ha de pensar en vies de col·laboració-competència el més ambiciosos i participatives possibles, amb tota mena d'actors –per exemple, educatius, com ara les universitats o centres de formació professional públics de l'àmbit valencià–.
3. És essencial garantir tot el que siga possible el pluralisme i la independència dels gestors amb mecanismes jurídics que els blinden i un disseny organitzatiu que done molt de pes a la redacció. I ser escrupulosos, per damunt de tot, en els processos de selecció dels gestors, que haurien de ser provistos mitjançant concursos selectius, i en les proves de selecció dels professionals de la nova casa, que haurien de ser un equip de gent nova seleccionada a partir de proves estandaritzades de competència professional absolutament inqüestionables. L'èxit del nou model depén, essencialment, del fet que aquests processos es facen de la millor manera possible des d'un primer moment perquè les conseqüències de fer una selecció dolenta de personal s'arrosseguen després durant dècades. La nova televisió valenciana només té sentit si aspira a seleccionar només els professionals estrictament imprescindibles i que els triats siguin els millors dels disponibles que volen treballar en el model, vinguen d'on vinguen, tinguen l'edat que tinguen i amb independència del procés de liquidació de la vella RTVV.
4. L'estructura productiva ha de ser petita, reduïda i flexible per a poder aspirar a ser sostenible en el present i en el futur, la qual cosa vol dir buscar entreteniment i producció de sèries o ficció pròpia fora de l'ens públic, amb un sistema el més competitiu possible per a garantir qualitat i costos ajustats. És a dir, que s'ha d'acceptar amb naturalitat el que és la norma en el sector, ço és, l'externalització de part de la producció, la qual cosa reforça la idea de competitivitat interna i externa que estem defensant. Malgrat que resulta també essencial que, per la seua banda, el control de la graella, de la programació en general i de les seues orientacions, ha de ser de la tele pública i dels gestors del servei públic. Són, com és evident, dos coses diferents: com més competència hi haja, és clar, i, pel

que estem dient, molt millor. Però el control últim ha de ser públic i no consentir monopolis o oligopolis tancats, vedats privats ni situacions de control efectiu de la programació des de fora.

5. Només té sentit un audiovisual propi si aspira a fer productes de primer nivell, amb una vocació de recerca de la màxima qualitat per a competir també en el mercat audiovisual forani i amb productes ambiciosos homologables als millors a nivell internacional, en col·laboració, quan calga, amb les televisions de les Illes Balears i la Televisió de Catalunya. De fet, dins de l'actual Llei estatal 7/2010, fins i tot s'haurà de plantejar ja d'una vegada, a més de la reciprocitat, per fi, dels canals propis de cada ens, un canal comú amb els millors continguts de les diverses cadenes en llengua catalana –i les seues varietats– i continguts elaborats conjuntament per a la seua emissió per eixe canal premium que emetria per a tots els territoris que comparteixen la mateixa llengua. Fins i tot s'hauria de proposar, a més, la realització d'un canal informatiu-documental conjunt amb desconnexions per a la informació de proximitat però aprofitant i posant en comú tot allò referit a les notícies nacionals i internacionals com a mesura evident de racionalització, reducció de costos i millora de la qualitat.
6. La tele pública valenciana ha de parar una atenció singular als continguts educatius i infantils. Es tracta de continguts evidents de servei públic, connectats amb la necessitat de defensa i dignificació de la llengua, perquè són claus per a l'ensenyament del valencià. A més, com sabem, el sector privat no cobreix en aquest punt pràcticament res, la seua implicació en la programació infantil per als xiquets valencianoparlants és, directament, inexistent. La idea de servei públic com a garantia de certes necessitats quan el mercat no les subministra apareix ací de manera clara.
7. Cal innovar i crear i establir mecanismes de col·laboració amb tots els productors audiovisuals que no tenen ànim de lucre –altres teles públiques locals, institucions educatives, associacions i moviments ciutadans...– per a aconseguir sinergies, compartir alguns mitjans i, sobretot, donar plataformes d'exhibició dels continguts de més qualitat i amb format de televisió de masses a les iniciatives que s'estiguen fent ja al país, i que puguen ser aprofitades per al projecte per la seua qualitat i interès i a les quals, a més, se'ls donaria una empenta que ajudaria el sector i el dinamitzaria de manera notable.

Aquestes idees podrien ser perfectament el nucli del que hauria de ser una nova televisió pública valenciana perquè la decisió de posar-la de nou en marxa, ara que

no tenim cap llast ni cap obligació de fer-ho, tinguera tot el sentit. Com que a partir de 2015, amb les noves majories que s'albiren, la discussió quedarà oberta, aquest és un debat que hem d'encetar com més prompte millor, en la línia de la Iniciativa Legislativa Popular que, després d'haver aconseguit vora 100.000 signatures, serà tramitada a les Corts en breu i on apareixen algunes idees generals que perfectament podrien quedar desenvolupades a partir de les propostes que ací es fan. En tot cas, i per acabar, no em puc estar de recordar que tota aquesta tasca l'hem de fer recordant, tenint molt en compte, però, i per sempre, per tal de no cometre errades com les passades, la imperiosa necessitat de defensar en primer lloc la sostenibilitat del model de televisió i ràdio públiques, la qual cosa és un aspecte clau per a garantir-ne la supervivència, la independència i la capacitat efectiva de complir amb els objectius de servei públic que el faran socialment útil. Massa vegades, i un deute de l'antiga RTVV del qual encara queden per pagar 1.000 milions d'euros durant les pròximes dècades n'és el més clar testimoni, hem oblidat que, si les coses no es fan bé i amb trellat, al final l'autonomia acaba per no existir i les decisions no les prenem nosaltres sinó que ens venen imposades des de fora. Que no ens torne a passar.

Pau Rausell Köster, Economía de la Cultura en el Departament d'Economia Aplicada, Universitat de València

La proposta del Sr. Rausell es presenta a títol personal, si bé s'emmarca en una idea acceptada pel rector de la Universitat de València i la resta d'universitats públiques valencianes, amb l'objectiu de cobrir, almenys temporalment, l'espai mediàtic valencià.

És necessària una nova RTVV?

FALLO DE MERCADO	CONCEPTO	APLICABILIDAD POSTULADA EN TNU
Servicio público	Necesidad colectiva, no exclusión y no rivalidad	Emisión de TV abierta de alcance nacional, para informar, entretener, educar y proveer servicios culturales
Externalidad positiva	Beneficia a terceras personas no implicadas en la transacción comercial de producción /consumo de emisión televisiva	Información, entretenimiento, cultura y educación benefician a terceros que no la consumen directamente
Servicios meritorios	Su consumo es deseable y promovido por el Estado aún cuando el consumidor no percibe espontáneamente su necesidad	Estado como promotor de consumo cultural, de acceso e interés por información relevante, de opciones de entretenimiento
Información asimétrica	Información relevante para las transacciones económicas no disponible para todos los agentes en igualdad de condiciones	Prioridad a información relevante para el ciudadano, perspectiva inclusiva de minorías, e inclusiva territorialmente
Competencia imperfecta	Pocos oferentes concentran poder de mercado afectando las posibilidades de los consumidores de satisfacción de necesidades	Los tres canales privados de TV abierta operan como oligopolio con perfiles diferenciados dentro de un esquema de programación semejante que apunta a generar poder de mercado
Mercados incompletos	Bienes de interés social no producidos por el mercado	Diversidad de programación en atención a gustos de minorías no rentables en mercado
Crecimiento económico y reducción del desempleo	El Estado controla nivel y evolución de variables macroeconómicas para el mejor desempeño de la economía: PBI, SBC y empleo	TNU puede ser promotor de la producción audiovisual nacional generando empleo y posibilidades de exportación

Dimensions bàsiques

Abans de presentar una proposta cal saber quins objectius es pretén assolir amb la creació d'una RTVV.

Hi ha dos dimensions bàsiques:

· Els drets culturals:

Hi ha servicis que el mercat no pot proveir, i que cal assumir com una obligació pública. Per això, la funcionalitat intrínseca d'una RTV pública són els drets culturals que suposen la construcció de la identitat, els mecanismes de participació i el dret a la ciutadania.

· L'audiovisual valencià:

La televisió pública és un vector de consolidació de l'audiovisual valencià. A més, incrementa la renda per càpita del territori i té un efecte multiplicador sobre el creixement del conjunt de l'economia.

Uns altres objectius són la promoció de valors i la cohesió del territori, entre altres. Si bé hem d'admetre que, anteriorment, amb l'existència de l'antic Canal 9, tampoc no es complien.

El paper de les universitats públiques valencianes

La idea de recolzar el servici de la radiotelevisió pública en el sistema de coneixement universitari tot i que és prou inèdita conté lògiques molt consistents, ja que les universitats posseeixen pràcticament tots els atributs necessaris —independència, rigor científic, foment de l'esperit crític, participació, continguts d'interès general, compromís amb la societat i amb la transferència del coneixement i la producció cultural... — per a satisfer amb garanties els requisits del servei públic, i podrien significar una experiència molt innovadora en el context europeu.

Antecedents

- Extinció de l'activitat de difusió mediàtica per part de RTVV.
- Constatació que per a aprofundir en la qualitat democràtica, l'expressió de la identitat pròpia i l'impuls dels sectors culturals i creatius resulta imprescindible un sistema mediàtic que garantisca el dret a la informació, el dret a l'expressió i que promoga

la cohesió social i la difusió de les expressions artístiques, culturals i etnològiques dels valencians i valencianes, és a dir, que complisca amb els atributs de “bé públic” que conté un sistema de radiotelevisió al servici d’una determinada comunitat.

- El sistema universitari valencià compta amb experiències pioneres i de lideratge en l’àmbit de la televisió universitària i compta també amb infraestructures, personal docent i estudiants amb un nivell de qualificació i capacitat suficient per a proveir un mitjà de comunicació radiotelevisiu amb uns nivells tècnics i de qualitat professionals.

Característiques de la universitat

- La universitat és una institució difusora de cultura en el si de la societat.
- La Universitat de València facilita, estimula i acull les activitats intel·lectuals i crítiques en tots els camps de la cultura i del coneixement.
- En el compliment de totes aquestes funcions, la Universitat de València tindrà present l’harmonia dels sabers, originats en el desenvolupament del pensament humà i destinats al perfeccionament de les persones i de llur convivència en una societat plural i democràtica.
- La Universitat de València, vinculada a la realitat històrica, social i econòmica de la Comunitat Valenciana, dedica una atenció especial a l’estudi i al desenvolupament de la cultura de la seua nacionalitat, i es projecta activament sobre els problemes valencians mitjançant programes específics de docència, investigació i divulgació.

Proposta

Davant d’aquesta realitat, tenint en compte que l’objectiu de la “televisió universitària” és el compliment dels serveis públics i atenant que, per manament de l’Estatut d’Autonomia (Art. 56) és competència de la Generalitat Valenciana la regulació, creació i manteniment de la televisió, la ràdio i la resta de mitjans de comunicació social de caràcter públic, per al compliment dels seus fins, es proposa, almenys de manera temporal, **un acord entre la Generalitat Valenciana i un Consorci de les Universitats Públiques Valencianes (CUPV) i de les privades que vulguen adherir-s’hi que continga parcialment o totalment estos compromisos:**

- La Generalitat d'acord amb les possibilitats legals que ho permeten, facilitarà al CUPV un mitjà de radiodifusió generalista mitjançant la utilització parcial del canal múltiplex de titularitat pública.
- El Consorci d'Universitats Valencianes amb la col·laboració de la indústria audiovisual valenciana i altres agents de la societat civil valenciana es compromet a assegurar una mínima programació diària. En línies generals, tota la programació de servei públic ha de complir els objectius generals que estableixen l'article 2.2 i la Disposició addicional primera de la Llei 3/2012, de 20 de juliol, i en particular:
 - Respectar les garanties democràtiques (especialment defensa del pluralisme) i estimular la participació ciutadana.
 - Fomentar i consolidar la identitat pròpia de la Comunitat Valenciana.
 - Fomentar, consolidar, potenciar i protegir l'ús de la llengua valenciana.
 - Promoure l'educació i la cultura en la seua més àmplia accepció entre la ciutadania.
 - Ser una programació de qualitat pel que fa a continguts.
 - Vertebrar el territori de la Comunitat Valenciana per mitjà de l'equilibri territorial. Impulsar la promoció de l'espai valencià de comunicació.
 - Ser un motor de l'activitat econòmica i del desenvolupament de la indústria audiovisual de la Comunitat Valenciana promovent la innovació.
 - Ser model de credibilitat i independència.
 - Fomentar la solidaritat, la participació i l'esperit crític.
 - Ser referent de qualitat, que implica:
 - a. Divulgar i socialitzar els coneixements intel·lectuals, artístics, científics, econòmics i tècnics, entre altres.

- b. Impulsar la innovació i l'experimentació creativa i oferir un bon producte obert a noves idees i nous formats.
 - c. Assegurar una oferta d'entreteniment que, amb criteris de qualitat, done servei als diferents grups presents en la societat valenciana.
- Facilitar l'accés de tota la ciutadania a les noves tecnologies de la informació i la comunicació, especialment en Internet, i al conjunt de dispositius digitals de mobilitat.

Finalment, Radiotelevisió Valenciana s'esforçarà per cooperar amb tots els nivells del sistema educatiu per a aprofitar les sinergies i contribuir tant a la millora dels seus productes audiovisuals com a ajudar el sistema educatiu en la consecució dels seus objectius, amb especial atenció a l'alfabetització mediàtica. Així mateix, fomentarà la col·laboració amb les universitats i el sistema educatiu no universitari i mantindrà i conservarà l'arxiu documental audiovisual de la societat.

Programació

Per a assolir estos objectius es planteja una programació que, a títol orientatiu, podria aproximar-se a esta distribució:

· Informació (20% de la programació)

El programes d'informació serien un 10% de producció de la pròpia Generalitat Valenciana, de caràcter de difusió institucional, i el 10% restant resultarien d'acords de producció entre la CUPV i distints agents de la societat civil valenciana (sector empresarial, sindicats, moviments socials, partits polítics i altres agents culturals i civils), amb un model d'etiquetatge per a identificar clarament qui és l'agent emissor de la informació.

· Creació i cultura (30%)

El programes de creació i cultura serien un 10% de producció de la pròpia Generalitat a través de Culturarts, per a donar difusió a la creació i la programació pública, i el 10% restant correspondria a acords de producció entre el CUPV i els agents culturals i creatius, donant especial cobertura per una banda a aquelles propostes més innovadores i que circulen pels circuits més independents, o al contrari, a produccions valencianes de ficció i entreteniment que tinguen una provada acceptació per part de l'audiència.

· Divulgació científica i acadèmica (20%)

El programes de divulgació científica i acadèmica serien proposats pel CUPV a partir del seu repositori educatiu i científic, especialment d'aquells continguts orientats a la població en general.

· Reposició de material del patrimoni audiovisual de RTVV (20%)

A criteri de la Generalitat o de l'ens en el qual delegue, es proposarà la redifusió de material existent en els arxius de RTVV que siga d'interès general i de caràcter més atemporal (programes de medi ambient, de difusió de la llengua, documentals, de difusió i coneixement del territori...).

· Programació infantil i juvenil i d'entreteniment generalista (10%)

En funció del recursos disponibles es planteja la possibilitat de dedicar un 10% de la difusió a propostes emmarcades en aquest títol. La programació d'entreteniment ha de ser de qualitat i no podrà entrar en contradicció, en cap cas, amb els principis i objectius generals que han de regir l'activitat de servei públic.

L'acord entre la Generalitat i el CUPV hauria d'implicar un conjunt de compromisos financers que inclogueren la possibilitat d'utilitzar la publicitat com a recurs per al projecte, així com altres vies com el patrocini i la creació d'una comissió de seguiment i control.

S'estima que la proposta presentada tindria un cost de 50 milions d'euros de pressupost i una plantilla estable de 150 treballadors.

Antonio Mansilla, President de l'Associació Valenciana de Productors Independents, AVAPI (MESAV)

El Sr. Mansilla recorda, en primer lloc, que el sector audiovisual (Ràdio, TV, Cinema, Animació, Internet, Videojocs...) és un macrosector industrial que comprén un grup ampli de subsectors i col·lectius professionals: Producció TV, Cinema, Ràdio, Distribució TV Cinema, Online, empreses de serveis, col·lectius professionals, és a dir: guionistes, actors, directors, productors, tècnics, dobladors, periodistes, institucions com les universitats.

En segon lloc, la seua intervenció s'emmarca en els objectius proposats des de la MESAV (Mesa Sectorial Audiovisual Valencià) amb el fi de crear les bases per a la reactivació del teixit productiu de l'audiovisual i la reobertura o la creació de la nova RTVV.

Qué RTVV pública queremos y pensamos puede ser viable

Cuando hablamos de una empresa pública, obviamente estamos hablando de recursos públicos, es decir, de nuestros impuestos, debemos de exigir por lo tanto: transparencia y buena gestión.

1. Rentabilidad social

Como dicen los estatutos de la RTVV pública, la promoción de la lengua y de la cultura valenciana es un objetivo fundamental, que por sí solo justificaría la reapertura de la RTVV.

La nueva RTVV PÚBLICA tendrá que ser transparente en su gestión con la finalidad de que los ciudadanos puedan sentir que la nueva RTVV les pertenece y les representa.

Para garantizar el cumplimiento de su objeto social, es decir, la promoción de la lengua y de la cultura valenciana, será imprescindible establecer un control externo, vía el Consell Audiovisual Valencià (una exigencia del sector desde hace muchos años) y que está previsto en el propio Estatuto de Autonomía (art. 56.3).

El Consell Audiovisual tendría como principal objetivo vigilar la independencia de los medios de comunicación públicos y el cumplimiento del marco normativo que

afecta a las radios y televisiones públicas y privadas, con capacidad sancionadora para corregir los incumplimientos y las prácticas ilegales.

La existencia de un Consell Audiovisual Valencià puede ser la clave para garantizar el renacimiento y desarrollo "saludable" de la RTVV Pública. Lógicamente serán necesarios otros controles externos, como la comisión parlamentaria y la del Consell Valencià de Cultura, para garantizar una rentabilidad social de nuestra RTVV.

2. Rentabilidad económica

Hay que fomentar la producción audiovisual y, de manera general, de las industrias culturales y creativas que tienen una importancia estratégica en una sociedad basada en el conocimiento.

Tenemos que conseguir una RTVV pública que tenga audiencia, pero también como algo fundamental que fomente nuestras industrias culturales.

Si analizamos el PIB a nivel estatal, en concreto lo que representa la cultura o las industrias culturales, no llegan al 3% del PIB, en nuestra Comunitat aún es menor, en USA las industrias culturales representan alrededor del 12% y en Reino Unido el 8%.

Debemos de tener la ambición que la cultura pueda alcanzar el 5% del PIB a medio plazo en nuestra Comunitat.

Para ello, la RTV pública es precisamente la mejor herramienta para fomentar las industrias culturales, con una programación adecuada. Es decir, facilitando contenidos y por lo tanto espacios, ventanas, promoción, indirectamente ventas, consumo al sector del libro, teatro, grupos de música, artistas, galerías de arte, nuevas tecnologías, videojuegos, ...

Presupuestos de la nueva RTVV

La cuenta de resultados de la RTVV tiene claramente dos partidas de ingresos y de gastos.

- En ingresos, se refleja la aportación pública y los ingresos por publicidad. También estaban reflejados los ingresos por venta o reventa de derechos de fútbol.

· En gastos tenemos cuatro partidas bien diferenciadas:

- Gastos de personal.
- Gastos de explotación (mantenimiento, seguridad, limpieza, viajes...).
- Aprovisionamiento, es decir, compra de contenidos a las productoras (películas, series, juegos, documentales...).
- Gastos financieros.

Hace seis años, los ingresos por publicidad eran alrededor 30 millones de €; en el 2012 fueron menos de 10 millones de €.

Por otra parte, los gastos de explotación hace seis años eran de 25 millones de €; en el 2012 fueron de 15 millones de €.

Los gastos de personal eran de casi 80 millones de €; en 2012, una cantidad similar.

La nueva RTVV no tendrá unos gastos financieros importantes en sus inicios por lo tanto se puede diseñar una futura cuenta de explotación o de resultados definiendo que la futura plantilla sea no menos del 40% de la anterior RTVV. Es decir, alrededor de 700/800 trabajadores.

Por tanto, las necesidades en recursos humanos serán de alrededor de 700 trabajadores, tendríamos un coste de personal de 31 a 33 millones de €. Con unos gastos de explotación de 11 o 12 millones de €.

Es decir, unos gastos fijos máximos de 45 millones de € y unos ingresos publicitarios a corto plazo de 10 millones de €.

Quedan las dos variantes: la aportación pública y la compra de contenidos:

- La aportación pública

TV3 recibe de la Generalitat 225 millones €/año; Canal Sur 118 millones de €, ETB, 105 millones de €, TVG 95 millones de €; Aragón 42 millones de €, IB3 32 millones de €, Castilla la Mancha 42 millones de €.

En nuestra Comunitat, la aportación pública tendría que ser el doble de lo que representa el coste de personal y de estructura menos los ingresos de publicidad.

Hemos de pasar de una cuenta de explotación anterior en la que los contenidos representaban el 25 o el 30% del gasto y los de estructura eran más del 70%, a una propuesta de presupuesto donde los gastos o inversiones en contenidos representen un mínimo del 50%.

Para ello, hay que:

- Explicar a la sociedad y a los políticos la rentabilidad social y económica para nuestra sociedad de una RTVV pública.
- Que esté bien gestionada y sea transparente.
- Comunicando y haciendo una labor de *lobby*.

Igual que se considera que la aportación pública al sector del automóvil es necesaria para la economía y el empleo, hay que concienciarse de que la industria audiovisual en nuestra Comunitat es una fuente de empleo.

Hace un par de años, la industria audiovisual suponía más de 5.000 empleados, empleos perdidos por el cierre de RTVV.

Tenemos que hacer una labor de comunicación y explicar a la sociedad que el dinero invertido en la nueva RTVV pública puede generar un beneficio social, cultural y empresarial a las industrias culturales en nuestro país.

Ximo Pérez, President de l'Associació de Productors Audiovisuals Valencians, PAV

El Sr. Pérez va presentar al Consell Valencià de Cultura el document elaborat per les Empreses Audiovisuals Valencianes Federades, formades per PAV (Productors Audiovisuals Valencians), AESAV (Associació d'Empreses de Servicis de Vídeo, Cinema i Televisió de la Comunitat Valenciana), AVEDIS (Associació Valenciana de Doblatge i Sonorització) i AVEPA (Associació Valenciana de Productors d'Animació). L'informe "Proposta per a una nova Televisió Valenciana", redactat per Raúl Carbonell Górriz, va ser presentat en maig de 2014.

En aquest document recollim les conclusions presentades i defensades pel Sr. Ximo Pérez.

Es plantegen tres apartats importants per a definir el nou model de Televisió Pública Valenciana:

- Conceptes i principis fonamentals.
- Finançament i estructura.
- Consells de programació.

Conceptes i principis fonamentals

1. Televisió Valenciana ha de ser de titularitat pública, independent i plural, propietat de la Generalitat, perquè és la millor manera de garantir la seua obligació de servir els valencians i garantir els drets constitucionals bàsics relacionats amb la informació i la comunicació. Això es garantirà amb la creació del Consell Valencià de l'Audiovisual (Llei Audiovisual 1/2006).
2. Televisió Valenciana ha d'emetre la seua programació preferentment en valencià,
 - a) S'ha d'impulsar l'ús i l'aprenentatge de la llengua que és pròpia del territori.
 - b) Ha de ser referent per a tots els espectadors valencianoparlants, els quals han de trobar-hi una alternativa televisiva a les cadenes nacionals que emeten en llengua castellana.
 - c) Ha de continuar dinamitzant l'activitat professional de les empreses valencianes del doblatge i la subtitulació.
3. Televisió Valenciana ha de ser sostenible econòmicament. Per això la Generalitat ha d'establir un procediment per al control i la gestió pressupostària de la cadena

que limite la possibilitat d'endeutament de la televisió. S'establirà un Contracte Programa amb la Generalitat que fixe la inversió anual que el govern valencià ha de realitzar per a finançar la televisió autonòmica i els serveis que aquesta ha de prestar a la societat en compensació per aquesta inversió.

4. Televisió Valenciana ha de contractar tota la producció pròpia externalitzada a les empreses audiovisuals de la nostra Comunitat, perquè aquesta despesa es convertisca en una inversió que permeta a les empreses valencianes generar llocs de treball i dinamitzar l'activitat empresarial de cara a emprendre altres projectes nacionals i internacionals.
5. Televisió Valenciana ha de ser un canal temàtic de proximitat, amb una graella de programació centrada en el reflex de les singularitats socials i culturals dels valencians, juntament amb programes de continguts universals. Només d'aquesta manera serà capaç de distingir-se dels seus directes competidors com són les cadenes generalistes nacionals que no aconseguiran mai donar cobertura a la informació i l'entreteniment més acostats. Només amb continguts de proximitat els espectadors se sentiran identificats amb la televisió que fidelitzarà la seua audiència i incrementarà al seu torn els registres de *share*.
6. Televisió Valenciana ha de dirigir-se al més ampli espectre d'espectadors. Ha de jugar una programació infantil i juvenil per a aquest *target* de població i una programació adreçada a un públic més adult on es veuen reflectits i protagonistes totes les edats de la societat valenciana.
7. Televisió Valenciana ha de ser una cadena innovadora, que estiga permanentment a l'avantguarda tecnològica, i present en tots els dispositius de visualització televisiva per a abastar el major volum i la major diversitat de públic possible (compatibilitat amb *smartphone*, *tablets*, dispositius d'última generació, etc...) i en qualsevol lloc del món.
8. Televisió Valenciana ha de tenir com a objectiu que l'audiència mitjana de cada temporada no ha de baixar de dos dígitos. Per a assolir aquest objectiu la televisió autonòmica ha de ser la televisió de referència de tots els valencians, en totes les franges horàries i tots els dies de la setmana.
9. Televisió Valenciana ha de ser un canal efectiu de publicitat per a les petites i mitjanes empreses valencianes. És un aspecte essencial perquè aquestes marques

puguen arribar als seus clients potencials en el nostre territori i poder competir amb les grans marques. Si la TV es converteix en un referent de proximitat per als valencians, es convertirà també en la televisió de referència per als anunciants locals i trobaran en ella el seu veritable aparador.

Finançament i estructura

1. La inversió de la Generalitat mitjançant el Contracte Programa ha de ser de no menys de 14 euros per habitant i any. Una xifra de més o menys 75 milions d'euros. Aquesta aportació és un 50% menor a la mitjana de les televisions autonòmiques espanyoles (30 euros/habitant) i un 75% menor que les regionals europees (54,8 euros/habitant). Quedaria a criteri de la Generalitat el cobrament d'un cànon per habitant i any, per al finançament de la televisió pública valenciana o continuar aportant dels impostos anuals de tots els seus habitants. Aquest cànon s'està cobrant en tots els països europeus.
2. Televisió Valenciana ha de tenir com a objectiu d'ingressos, a través sobretot de publicitat, un mínim de 10 milions d'euros anuals.
3. Televisió Valenciana ha de tenir una plantilla d'acord amb els estàndards de totes les televisions regionals europees. Aquesta plantilla ha d'estar ajustada a les necessitats de producció d'informatius, programació, adquisició de produccions alienes i esdeveniments, així com als departaments de gestió comercial, emissió, administració, laboral, jurídics, etc.
4. La plantilla, seguint la tendència de les televisions europees, no pot superar els tres treballadors per cada milió de pressupost. Si considerem que el pressupost de TV seria de 85 milions d'euros anuals, la plantilla hauria d'estar formada per uns 230/280 treballadors.
5. La partida pressupostària destinada a inversió en continguts ha de representar com a mínim el 70% del pressupost total de la cadena i el 30% restant a despeses d'estructura, com ara personal, amortitzacions, interessos, administració, lloguers, jurídics, etc. Dins d'aquesta partida d'inversió en continguts, ha de tenir més força la inversió destinada a producció pròpia externalitzada (entreteniment i ficció valenciana per encàrrec), i reduir l'adscrita a l'adquisició de drets d'emissió amb continguts ja produïts (pel·lícules i sèries americanes). Si prenem com a base els 85 milions de pressupost anual, s'hauria d'invertir sobre 60 milions en

continguts tant en informatius, entreteniment, ficció, producció aliena, esdeveniments, etc.

6. El cost de personal no pot ser superior mai al 18% del pressupost total de la cadena, i per tant no podria superar els 16 milions d'euros.
7. Televisió Valenciana ha de destinar, sobre la partida d'inversió en continguts (70% del total de pressupost), segons els estàndards europeus, almenys un 60% a producció pròpia externalitzada. D'aquesta manera dinamitzaria i enfortiria la indústria audiovisual valenciana, tal com s'està ja fent en tots els països del nostre entorn.

Consells de programació

1. Com a principis bàsics de l'estratègia de programació, s'han de plantejar tres punts fonamentals:
 - a) Prioritzar al màxim la programació de proximitat, amb continguts totalment valencians, tant en informatius, entreteniment o ficció.
 - b) Una programació màxima de 24 hores setmanals de pel·lícules i/o sèries americanes.
 - c) La prioritat en l'emissió d'esdeveniments locals i la NO emissió d'esdeveniments esportius costosíssims nacionals o internacionals, com ara futbol nacional o internacional, grans premis de tennis o golf, grans premis de motociclisme o automobilisme, etc. S'ha de promoure l'esdeveniment de proximitat, ja que l'emissió de tots aquests continguts la realitzaran les televisions nacionals o fins i tot amb pagament per visió.
2. Les 120 hores de programació setmanal (sense comptar les 7 hores nocturnes) es podrien dividir en quatre grans blocs de programació:
 - a) Els serveis informatius representarien un 25% del total de la programació, el que significaria 30 hores setmanals. S'hi inclourien les tertúlies, debats, dossiers, temps, etc.
 - b) La producció aliena representaria el 20% del total de la programació, el que significaria 24 hores setmanals. S'inclourien les pel·lícules i sèries americanes. Això representaria un màxim de dos pel·lícules diàries.
 - c) Els esdeveniments locals, en directe o en diferit, representarien el 5% del total de la graella, el que significaria unes sis hores setmanals. Aquests esdeveniments inclouen totes les festes: Falles, Fogueres, Magdalena, Moros i Cristians..., etc. I igualment els esdeveniments esportius locals: bàsquet, pilota valenciana, handbol, tennis, esports nàutics, etc.

- d) La producció pròpia externalitzada representaria el 50% del total de la graella, el que significaria 60 hores setmanals. En aquest apartat s'inclouria tant el total de l'entreteniment de la cadena, com la ficció setmanal i/o diària.
3. Per tenir una referència clara de programació, si comparem les dades de l'anterior punt amb tota la programació de la desapareguda RTVV en els últims 10 anys, la variació més significativa seria la de passar del 55% de producció aliena (pel·lícules i sèries americanes) al 20% proposat. Tot al contrari de la programació de proximitat amb els continguts externalitzats, que passaria del 10% en anys passats al 50% proposat. Els informatius serien similars, passant del 22% al 25% proposat i els esdeveniments continuarien pràcticament igual.
4. Respecte al repartiment del pressupost en l'apartat de continguts, recordar que l'objectiu seria poder invertir el 70% del pressupost total, el que significaria 60 milions per a continguts.
- El repartiment segons els diversos apartats de continguts seria:
 - I. Compra de drets: 8% (4,8 milions).
 - II. Compra de producció aliena: 15% (9 milions).
 - III. Producció pròpia externalitzada: 60% (36 milions).
 - IV. Treballs per altres empreses: 7% (4,2 milions).
 - V. Doblatges, subtítols...: 5,5% (3,3 milions).
 - VI. Inversió cinematogràfica: 4,5% (2,7 milions).
5. Segons estableix la Llei de 2010 del Cinema a Espanya, les televisions públiques tenen l'obligatorietat d'invertir el 6% del pressupost en sèries de ficció i producció cinematogràfica, tant en llargmetratges com en *tv movies* o animació i ficció.

Resum

1. Televisió Valenciana ha de ser de titularitat pública, independent i plural, propietat de la Generalitat.
2. Televisió Valenciana ha d'emetre la seva programació preferentment en valencià.
3. Televisió Valenciana ha de ser sostenible econòmicament.

4. Televisió Valenciana ha de contractar tota la producció pròpia externalitzada a les empreses audiovisuals de la nostra Comunitat.
5. Televisió Valenciana ha de ser un canal temàtic de proximitat.
6. Televisió Valenciana ha de dirigir-se al més ampli espectre d'espectadors.
7. Televisió Valenciana ha de ser una cadena innovadora, que estiga permanentment a l'avantguarda tecnològica.
8. Televisió Valenciana ha de tenir com a objectiu que l'audiència mitjana de cada temporada no ha de baixar de dos dígits.
9. Televisió Valenciana ha de ser un canal efectiu de publicitat per a les empreses menudes i mitjanes valencianes.
10. La inversió de la Generalitat mitjançant el Contracte Programa ha de ser de no menys de 14 euros per habitant i any.
11. Televisió Valenciana ha de tenir com a objectiu d'ingressos, a través sobretot de publicitat, un mínim de 10 milions d'euros anuals.
12. Televisió Valenciana ha de tenir una plantilla d'acord amb els estàndards de les televisions regionals europees.
13. La plantilla, seguint la tendència de les televisions europees, no pot superar els tres treballadors per cada milió de pressupost.
14. La partida pressupostària destinada a inversió en continguts ha de representar com a mínim el 70% del pressupost total de la cadena i el 30% restant a despeses d'estructura.
15. El cost de personal no pot ser superior mai al 18% del pressupost total.
16. Televisió Valenciana ha de destinar sobre la partida d'inversió en continguts (70%), almenys un 60% a producció pròpia externalitzada.

17. Com a principis bàsics de l'estratègia de programació, s'han de plantejar tres punts fonamentals:
 - a. Prioritzar al màxim la programació de proximitat.
 - b. Una programació màxima de 24 hores setmanals de pel·lícules i/o sèries americanes.
 - c. La prioritat en l'emissió d'esdeveniments locals i la NO emissió d'esdeveniments esportius costosíssims nacionals o internacionals.

18. Les 120 hores de programació setmanal (sense comptar les 7 hores nocturnes) es podrien dividir en quatre grans blocs de programació:
 - a. Els serveis informatius representarien un 25% del total de la programació, el que significaria 30 hores setmanals.
 - b. La producció aliena representaria el 20% del total de la programació, el que significaria 24 hores setmanals.
 - c. Els esdeveniments locals, en directe o en diferit, representarien el 5% del total de la graella, el que significaria unes 6 hores setmanals.
 - d. La producció pròpia externalitzada representaria el 50% del total de la graella de programació, el que significarien 60 hores setmanals.

19. Per tenir una referència clara de programació, la variació més significativa seria la de passar del 55% de producció aliena (pel·lícules i sèries americanes) al 20% proposat, i els continguts externalitzats que passarien del 10% en anys passats al 50% proposat.

20. Pel que fa al repartiment del pressupost en l'apartat de continguts, recordar que l'objectiu seria poder invertir el 70% del pressupost total, el que significaria 60 milions per a continguts.

21. El repartiment segons els diversos apartats de continguts seria:
 - I. Compra de drets: 8% (4,8 milions).
 - II. Compra de producció aliena: 15% (9 milions).
 - III. Producció pròpia externalitzada: 60% (36 milions).
 - IV. Treballs per altres empreses: 7%, (4,2 milions).
 - V. Doblatges, subtítols...: 5,5% (3,3 milions).
 - VI. Inversió cinematogràfica: 4,5% (2,7 milions).

22. Les televisions públiques tenen l'obligació d'invertir el 6% del pressupost en sèries de ficció i producció cinematogràfica.

José Javier Marzal Felici, Catedràtic de Comunicació Audiovisual i Publicitat de la Universitat Jaume I

La ponència presentada pel Sr. Marzal seguirà el document "Cap a un nou espai audiovisual", preparat per la MESAV, que té el suport de la Comissió Interuniversitària CIRTPV, i en la redacció del qual ha participat molt activament, pel que fa a les característiques d'una possible nova RTV pública valenciana.

Perquè un projecte d'aquestes característiques siga viable, és necessari parlar de les prevencions que cal adoptar en el disseny de la nova RTV pública, en definitiva, de la necessitat d'adoptar un nou model de governança, basat en la independència professional, la participació ciutadana i la transparència de la gestió, és a dir, en la permanent rendició de comptes a la societat valenciana.

En aquests moments tenim l'oportunitat de plantejar un nou projecte seriós i profundament renovat, que responga a les necessitats de la societat valenciana del segle XXI. Cal subratllar la necessitat d'adoptar un nou model de governança, basat en la independència professional, la participació ciutadana i la transparència de la gestió, és a dir, en la permanent rendició de comptes a la societat valenciana.

L'actual situació a la Comunitat Valenciana, agreugada pel tancament de RTVV el passat 29 de novembre de 2013, ens duu a reclamar la restitució dels serveis públics de ràdio i televisió per al nostre territori. Per funcions de servei públic entenem aquelles ràdios i televisions que ofereixen garanties democràtiques –especialment, la defensa del pluralisme– per a servir d'estímul a la participació ciutadana, a promoure la convivència cívica, el desenvolupament democràtic i plural de la societat, i el coneixement i respecte de totes les opcions polítiques, socials, culturals i religioses, des de la màxima consideració al principi d'igualtat; la funció cultural, identitària, social i de benestar social; la funció de servir a l'impuls de l'economia, del desenvolupament i d'equilibri territorial; la funció de servir de motor de la indústria audiovisual i, en general, de les indústries culturals i creatives; la funció divulgadora i socialitzadora del coneixement, entre altres aspectes, tal i com ha estat destacat per reconeguts especialistes nacionals i internacionals (Prado, Moragas, Bustamante, Zallo, Miège, Hesmondhalgh, Richeri, etc.).

Les principals característiques que hauria de reunir el servei públic de ràdio i televisió al territori de la Comunitat Valenciana:

- Tal i com està recollit tant en la Llei 7/1984, de 4 de juliol, de creació de la entitat pública RTVV, com en la Llei 3/2012, de 20 de juliol, d'Estatut de Radiotelevisió Valenciana (RTVV SAU), encara que amb prioritats diferents, la promoció de la llengua i de la cultura valenciana és un objectiu fonamental, sinó el més rellevant de tots, que justifica la creació d'una nova radiotelevisió pública valenciana. La llengua valenciana expressa la identitat del poble valencià i és un vehicle de comunicació d'un valor cultural i patrimonial extraordinari, que té actualment una presència quasi residual als mitjans de comunicació social de la Comunitat Valenciana. És per això, que creiem que la programació de la nova radiotelevisió dels valencians/es hauria de ser el 100% en valencià. En aquest sentit, i com a radiotelevisió de servei públic, s'hauria d'oferir el màxim nombre de programes amb subtítolació en valencià, fins i tot amb característiques adaptades per a sords, i altres col·lectius com els ciutadans amb dificultats de visió que podrien gaudir de serveis com les audiodescripcions.
- La creació d'una radiotelevisió pública valenciana és també una resposta al mandat constitucional del dret de la ciutadania per a accedir a la informació. Així, la radiotelevisió pública autonòmica haurà de garantir que el ciutadà pugui accedir a una informació plural, contrastada i despolititzada, que només poden oferir els serveis informatius d'una radiotelevisió pública, que ha d'entendre's com una eina fonamental per a la salut democràtica i el progrés d'una societat avançada. En l'actual panorama radiotelevisiu, dominat per operadors privats, l'existència d'uns serveis informatius públics potents són garantia del control democràtic de la informació, de pluralisme i d'independència del poder polític i dels interessos mercantilistes.
- És essencial que els serveis informatius de la radiotelevisió pública estiguen gestionats de manera transparent i professional i evitant les injerències del poder polític. Amb aquesta finalitat, s'arbitraran procediments i mecanismes de control que permeten protegir el treball professional dels treballadors públics de qualsevol intent d'instrumentalitzar, per interessos partidistes, l'activitat d'aquest servei públic.
- La creació d'un servei de ràdio i televisió públic en i per la Comunitat Valenciana ha de servir per a potenciar i impulsar el sector audiovisual valencià i, de manera general, les indústries culturals i creatives, que tenen una importància estratègica en una economia moderna, basada en el coneixement. La nova RTV pública valencia-

na ha de promoure la creació d'empreses productores i de serveis, a fi d'impulsar la innovació empresarial i cultural.

- La radiotelevisió pública dels valencians/es ha de vetlar perquè el desenvolupament del sector audiovisual valencià siga coherent i proporcionat territorialment, afavorint la presència i participació de totes les comarques i territoris de la Comunitat Valenciana. La radiotelevisió pública valenciana ha d'estimular la visibilitat de la producció audiovisual que sorgeix, no només de productores independents, sinó també de les produccions de les universitats, dels centres educatius, de les associacions cíviques i culturals, en definitiva, de la societat civil.
- Això no ha d'obstar perquè la nova RTV pública valenciana promoga la col·laboració amb altres territoris de la resta de l'estat, en especial amb les RTV públiques estatal i autonòmiques. S'ha de promoure l'intercanvi i la realització de programes i produccions audiovisuals amb els territoris amb els que compartim la nostra llengua i nombrosos trets culturals, com és el cas de les Illes Balears i Catalunya. Paral·lelament, és essencial promoure col·laboracions i coproduccions amb països de la Unió Europea i de Llatinoamèrica, per tal de tenir presència als mercats internacionals de l'audiovisual.
- La ràdio i la televisió públiques de la Comunitat Valenciana són mitjans de comunicació social que, com a servei públic, han d'oferir informació, entreteniment i formació de qualitat a la ciutadania.
- La radiotelevisió pública dels valencians ha de satisfer el dret ciutadà a rebre informació lliure i verdadera, i facilitar l'exercici de la llibertat d'expressió de forma plural, oberta i horitzontal. Els serveis informatius de la radiotelevisió pública han de ser de producció pròpia, comptant amb els mitjans tècnics i els recursos econòmics suficients per a oferir una informació de qualitat.
- El disseny de la programació d'entreteniment de la radiotelevisió pública ha de ser equilibrat, combinant una oferta de programes de producció pròpia amb la producció aliena. La producció pròpia haurà d'estar proporcionada a la dimensió de la plantilla de la futura RTV pública valenciana i de la seua capacitat de producció de programes. No obstant això, la creació d'una oferta radiotelevisiva de qualitat necessita un nombre suficient de professionals ben qualificats: els programes informatius han de ser produïts per la plantilla pròpia de la cadena, per tal de garantir la independència i el pluralisme informatiu, que només una radiotelevisió pública,

ben gestionada –amb transparència i professionalitat–, pot oferir. L'externalització de la producció de programes i la compra de programes, pel·lícules, sèries, documentals, etc., s'han de controlar i gestionar des de la pròpia cadena pública de radiotelevisió, per a garantir la seua qualitat i per a complir la missió de servei públic dels mitjans de comunicació públics.

- La programació de la nova RTV pública valenciana hauria d'apostar per programes de debat, per programes d'entrevistes als nostres representants polítics i del món de la cultura –donant compte de l'heterogeneïtat i riquesa del panorama social, cultural i polític de la Comunitat Valenciana–, pel periodisme d'investigació, per programes magazines de producció pròpia que construïsquen una imatge moderna, plural i respectuosa amb la realitat de la nostra terra. Hauria de fer-se una aposta decidida per la producció de programes en directe, un tret definidor i un valor segur dels mitjans televisiu i radiofònic en el panorama comunicatiu contemporani.
- La producció de sèries documentals i programes culturals és un altre aspecte important que hauria d'impulsar el nou servei públic de radiotelevisió. Aquest tipus de produccions tenen un públic fidel i un valor formatiu indubtable. S'hauria d'estimular la producció de sèries documentals i culturals, tant amb recursos propis, com amb el concurs de productores especialitzades de la Comunitat Valenciana.
- L'oferta de programes esportius hauria d'estar present en la RTV pública valenciana, això sí evitant entrar en la guerra per la compra de drets d'emissió d'esdeveniments esportius, com el futbol de primera divisió, la Fórmula 1, etc., que tenen uns costos inassumibles per a l'administració pública. Els esports autòctons i minoritaris haurien de tenir un clar espai en la graella de la radiotelevisió pública valenciana. En definitiva, es tractaria d'oferir una gamma de retransmissions esportives que no mereix l'atenció de les ràdios i televisions privades, per la seua escassa rendibilitat comercial, però que sí que té un indubtable interès social i pot servir, a més a més, per a impulsar l'esport de base a la nostra Comunitat.
- A la graella de programació de la nova radiotelevisió pública hi ha d'haver espai per a l'emissió de pel·lícules i sèries de televisió que tinguen una important demanda de l'audiència (com és el cas de produccions de ficció nord-americanes). Amb aquesta finalitat, s'arribarà a acords amb la resta de televisions públiques de caràcter autonòmic (pertanyents a la FORTA) per a comprar eixes produccions a un preu més competitiu. No obstant això, totes les pel·lícules i sèries de televisió haurien de doblar-se o subtítular-se en valencià. Per tal d'estalviar despeses, es

podrien intercanviar materials amb la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuels (TV3) i amb la televisió pública de les Illes Balears (IB3).

- La radiotelevisió pública dels valencians/es hauria de respectar les quotes d'emissió de pel·lícules produïdes a Espanya i a Europa, anant fins i tot més enllà dels límits que estableix la normativa actual. No obstant això, cal subratllar que la nova RTV pública hauria d'impulsar especialment la producció de pel·lícules de ficció i de sèries de televisió —històriques, *sitcoms*, dramàtiques, serials, etc.— per tal d'ajudar a crear un *star-system* local que, al mateix temps, tindria un important paper per a impulsar la indústria teatral, però també moltes empreses auxiliars en àmbits com la decoració, el maquillatge i la perruqueria, la moda, les empreses de lloguer d'equips, la restauració, l'hosteleria, etc. En el camp de la ràdio podria ser molt innovador i estimulador recuperar el drama o la novel·la radiofònica com a gèneres.
- La graella de programació de la nova RTV pública hauria de deixar un espai per a l'emissió de programes d'humor, de caràcter local, on es retrate també la realitat social, política i cultural del nostre país.
- La ràdio pública valenciana pot complir una funció important per a estimular el món de la producció musical de caràcter autòcton, i servir d'impuls a la creació musical en llengua valenciana.
- La programació infantil ha de tenir un especial espai en la graella de programació de la RTV pública valenciana. Aquesta programació hauria de ser íntegrament en valencià, per a reforçar l'ús i la difusió de la llengua pròpia dels valencians/es. Creiem que hauria de recuperar-se la marca "Babalà", un tret identitari de la història de la nostra radiotelevisió que pot tenir una continuïtat en el futur.
- El nou servei públic de radiotelevisió hauria d'adoptar un clar enfocament transmèdia, en sintonia amb la convergència digital que està marcant el desenvolupament de l'audiovisual en el món actual. La gestió transmèdia de la producció i, al mateix temps, la pròpia producció transmèdia són elements claus per a aconseguir una bona penetració en el mercat i, sobretot, per a arribar a connectar amb un públic més jove, que consumeix per mitjà dels dispositius mòbils. Les ràdios i televisions públiques són també plataformes multimèdia en l'actualitat.

- És per eixa raó que cal crear un departament especialitzat en la creació de nous formats –evitant la producció de programes que fa la competència–, sensible a la innovació i a la recerca de noves formes de comunicació. Entenem que una RTV pública moderna que pretenga servir d'impuls a l'economia del coneixement ha de tenir un departament dedicat a la I+D+i i, per tal motiu, hauria de tenir un estret contacte amb les universitats i els centres d'investigació, en especial amb els existents al propi territori valencià.
- Finalment, sobre el nombre de canals que podria oferir la futura radiotelevisió pública valenciana, cal ser realistes i pensar en la disponibilitat de l'espai radioelèctric en un futur pròxim. Tot depén de l'estructura de la plantilla de què dispose aquesta nova RTV. Aquesta plantilla fixa haurà de ser proporcionada i ser suficientment ampla per tal d'oferir un servei públic de qualitat.
- Com a radiotelevisió pública, el seu objectiu ha de ser oferir un servei públic de qualitat, i això passa per obtenir uns bons nivells d'acceptació social, és a dir, ha d'aspirar a obtenir uns bons índex d'audiència. En aquest sentit, la radiotelevisió pública valenciana no ha de renunciar a les "finestres" d'emissió financerament i professionalment sostenibles, per tal d'oferir el millor servei possible a la ciutadania.

Respecte al model de gestió i de governança:

- Cal impulsar, des dels inicis, el sentit de servei públic que representa la ràdio i la televisió públiques dels valencians/nes. Crear una cultura d'empresa pública, transmetent des dels equips directius –que han d'actuar modèlicament– el sentiment de pertànyer a una institució que té una missió social i cultural molt clara, d'importància cabdal per a la vertebració de la Comunitat Valenciana.
- Perquè la nova RTV pública puga donar un bon servei, de qualitat, són imprescindibles òrgans de control externs de la institució –el Consell Audiovisual Valencià, la Comissió de Control Parlamentari a les Corts Valencianes i altres òrgans com el Consell Valencià de Cultura–, ben definits pel que fa a les seues funcions i a la seua organització interna, així com òrgans de govern intern –Direcció General de la RTVP Valenciana, Consell d'Administració, Comitè de Redacció dels Serveis Informatius, Defensor de l'audiència, Consell Assessor i Comitè d'Empresa–, que tinguen una estructura, protocols de treball i funcionament que vetlen per evitar les

intromissions del partidisme polític en la gestió professional de la radiotelevisió, especialment pel que fa a la independència i el pluralisme informatius.

- Pel que fa als òrgans de control externs a la radiotelevisió pública dels valencians/nes, creiem oportú prendre en consideració una sèrie d'idees bàsiques:
 - A hores d'ara no tenim encara un Consell Audiovisual Valencià, malgrat que està previst en el propi Estatut d'Autonomia (art. 56.3), com tampoc no existeix un Consell Audiovisual d'àmbit estatal.
 - L'existència d'un Consell Audiovisual Valencià (CAV) pot ser clau per a garantir un naixement i desenvolupament "saludable" d'una futura radiotelevisió pública valenciana. És imprescindible que la composició del Consell no responga al model representativista partidocràtic: és necessari que la composició del CAV incloga un nombre suficient de persones de diferents àmbits –professionals, acadèmics, persones destacades de la vida cultural i social valenciana–, amb una reconeguda trajectòria professional (principalment en els mitjans ràdio i televisió, però no només d'eixos camps) i que puguem demostrar, per mitjà d'una compareixença pública al Parlament Valencià –on rau la sobirania del poble valencià–, que són persones que podran aplicar aquesta funció de control de forma efectiva i responsable. Però per a garantir que el funcionament del CAV siga correcte, és imprescindible que els seus membres siguen triats amb el suport de dues tercers parts (66%) del Parlament valencià. En definitiva, una institució com el CAV només pot funcionar correctament si hi ha un consens prou ample entre els partits polítics.
 - La Comissió Parlamentària de Control (CPC) és un òrgan de control de la nova radiotelevisió pública que té tota la legitimitat per a dur un seguiment de la seua evolució. És fonamental que tots els membres d'aquesta CPC, de tots els grups parlamentaris, tinguen accés a la documentació que sol·liciten per a exercir correctament la funció de control, formulant preguntes i propostes d'actuació. La CPC s'ha de reunir regularment i periòdica per rebre les explicacions sobre la gestió política i econòmica de la RTV pública valenciana.
 - El Consell Valencià de Cultura és un altre òrgan extern que hauria de fer, periòdicament, una valoració sobre l'evolució de la radiotelevisió pública valenciana pel que fa al seu paper en la defensa i ús de la llengua valenciana.

- De manera general, la nova RTV pública valenciana haurà de sotmetre anualment la seua gestió pressupostària i comptable a la Sindicatura de Comptes de la Generalitat Valenciana. La direcció de la nova radiotelevisió pública haurà de donar resposta a totes les observacions i recomanacions de la Sindicatura de Comptes.
- Pel que fa als òrgans de control interns a la radiotelevisió pública dels valencians/nes, es considera pertinent fer les següents reflexions:
 - La direcció general de la radiotelevisió pública valenciana haurà d'estar encapçalada per un/a professional de reconegut prestigi, amb una experiència provada en els mitjans ràdio i/o televisió i que no tinga una vinculació directa amb cap partit polític. Els mèrits professionals han de ser la motivació principal per a l'elecció. El procediment per a l'elecció hauria de ser mitjançant un concurs públic en el qual cada candidat/a presentaria el seu projecte de direcció. El procés de selecció podria ser gestionat des del Consell Audiovisual Valencià, per a despolititzar-lo tant com siga possible. L'elecció del director general de la radiotelevisió pública no hauria de dependre del Consell d'Administració de la RTV ni del Parlament, si es pretén tenir una gestió professionalitzada d'aquest servei públic. En tot cas, hauria de ser refrendada pel Parlament valencià, per una ampla majoria de dues terceres parts (66%) dels diputats, evitant votacions per majories simples. El director general tindria un mandat de 6 anys, amb la possibilitat de renovar per un nou mandat. El director general hauria de formar el seu equip de direcció comptant amb els treballadors de plantilla de la RTV pública, sense prerrogatives per a contractar professionals externs a l'empresa (si no és de forma molt limitada).
 - En la mateixa línia, els membres del Consell d'Administració (CA) de la nova RTV pública valenciana haurien de ser nomenats també per un mandat de 6 anys, pel Consell Audiovisual Valencià. El/la director/a general no hauria de pertànyer al Consell d'Administració, ja que aquest òrgan intern exerceix una funció de control de la direcció de la RTV. El procediment d'elecció seria molt similar, mitjançant un concurs públic. El CA ha d'estar compost per una varietat de perfils professionals, sempre relacionats amb els camps de la ràdio i la TV, no només integrats per professionals de la informació (periodistes), sinó també per experts i gestors del sistema audiovisual i per professionals de la producció de continguts, com realitzadors, productors i especialistes del mitjà radiotelevisiu. Cap membre del CA no podrà tenir una afiliació política (en cas que algun candidat milite en una formació política concreta, se'n donarà de baixa temporalment, mentre forme

part d'aquest òrgan de govern). El Consell d'Administració vetlarà per la transparència en la gestió i la rendició de comptes de la radiotelevisió pública, i pel compliment estricte del contracte-programa en el seu desenvolupament pressupostari, tendint al seu estricte equilibri. En el Consell d'Administració hi hauria d'haver també representants dels treballadors de la pròpia RTV pública, de les organitzacions sindicals amb més presència a l'empresa.

- El Comité de Redacció dels Serveis Informatius és un òrgan fonamental per a garantir la independència de la nova radiotelevisió del poder polític. El seu funcionament estarà regulat per un Estatut Professional de la Redacció que haurà de ser votat per la pròpia plantilla dels Serveis Informatius de la radiotelevisió. Els caps d'Informatius de la Ràdio i de la Televisió haurien de ser professionals seleccionats entre la plantilla de periodistes de l'empresa, i comptar amb el suport de les redaccions d'informatius. No sembla raonable que la direcció de la cadena propose com a caps d'Informatius persones que no compten amb el reconeixement de les seues redaccions, encara que açò ha estat una pràctica habitual. El Comité de Redacció haurà de participar en el nomenament de subcaps, directors d'Informatius, editors, cap de secció, etc., proposades procedents de la direcció de la RTV i dels caps d'Informatius que s'hauran de sotmetre a debat intern. D'altra banda, s'arbitraran procediments de bones pràctiques professionals, com, per exemple, que davant de la possibilitat que un determinat contingut o plantejament informatiu fóra considerat erroni o manipulat per part de la Redacció, en un bloc informatiu immediat seria obligatori recollir l'opinió discrepant de la Redacció, sempre que s'aprovara en una assemblea on estigueren representats almenys la meitat dels seus components. En definitiva, sembla important preveure fórmules de participació real de la Redacció en la gestió del departament.
- El Consell Assessor és un òrgan de naturalesa mixta, ja que inclou entre els seus membres personal de la pròpia empresa i altres membres de fora de la radiotelevisió, com associacions i entitats cíviques i culturals de la societat valenciana. El Consell Assessor, com a òrgan de govern de la RTV pública, haurà de comptar entre els seus membres amb representants dels treballadors de la RTV, de les societats de la radiotelevisió pública, del Consell Valencià de Cultura, del Consell de la Generalitat Valenciana, d'associacions cíviques com Escola Valenciana, de les universitats valencianes, d'espectadors i consumidors, etc. La selecció dels membres hauria de ser supervisada pel Consell Audiovisual Valencià.

- El Consell Assessor proposarà a la Direcció General el nomenament del Defensor de l'Audiència, el qual haurà de ser un professional de reconegut prestigi de la plantilla de la radiotelevisió pública. Es reservarà un espai setmanal en la graella de programació per a canalitzar les queixes d'usuaris, oients i televidents de la ràdio i la televisió públiques. Aquest espai ha de servir per a explicar a la ciutadania l'estructura de la nova RTV, els serveis que ofereix, per a resoldre dubtes i rendir comptes sobre la programació que s'ofereix.
- El model de gestió de la nova radiotelevisió pública ha de basar-se en un contracte-programa que determine el pressupost del servei públic. Aquest contracte-programa determinarà el nivell de despesa màxim de la RTV per un període no inferior a tres exercicis, per tal de permetre una planificació a mitjà termini. A més a més del finançament via contracte-programa, la nova RTV també s'haurà de finançar amb l'emissió de publicitat i el patrocini: en el context d'una radiotelevisió de servei públic s'ha d'entendre la publicitat comercial també com una eina per al teixit empresarial valencià, com a finestra per als anunciants locals i no locals. Es tendirà a emetre la publicitat íntegrament en valencià, com a estratègia per a normalitzar l'ús de la llengua valenciana.

La nova radiotelevisió dels valencians/nes s'ha d'entendre, en definitiva, com un nou servei públic que no ha d'entrar en una lluita ferotge per l'audiència, evitant la competència amb les cadenes privades, les quals tenen les seues lògiques comercials, la qual cosa no vol dir que no siga important aspirar a tenir una bona resposta del públic, i que siga estimada per la majoria dels ciutadans valencians. En la mesura que oferisca una programació de proximitat, de qualitat i en valencià, i que siga capaç de desmarcar-se de la història de l'extinta RTVV, fent de la transparència en la gestió i de la independència política la seua bandera, aquest servei públic de ràdio i televisió té moltes possibilitats de tenir una gran acceptació entre els ciutadans i les ciutadanes valencianes.

Els informes de fiscalització i auditoria d'entitats com la Sindicatura de Comptes han de servir per a corregir les desviacions pressupostàries, seguint el principi d'equilibri pressupostari que tota empresa, especialment pública, està obligada a respectar, i tendir a millorar constantment la gestió d'aquests serveis públics. En aquest sentit, cal preveure la creació de mecanismes per a garantir la correcta aplicació de les lleis, normatives, etc., que s'han de complir escrupolosament, si volem que el sistema audiovisual valencià siga sostenible.

Sembla necessari que anualment es faça una auditoria deontològica –ètica– interna, per tal de contrastar que la radiotelevisió de titularitat pública compleix fidelment els principis i objectius per als quals ha estat creat aquest servei públic.

En definitiva, la nova Radiotelevisió Pública dels valencians/nes hauria de basar-se en un model de gestió més professional i cooperatiu, obert a la societat, disposat a la permanent rendició de comptes a la societat –és a dir, a la transparència en la seua gestió–, basat en mecanismes de coordinació no jeràrquica, en noves pràctiques col·lectives i formes més participatives, amb la finalitat que els ciutadans puguen sentir que la nova RTV pública valenciana els pertany i els representa.

La via més ràpida per a recuperar el servei públic de radiotelevisió és paralitzar el procés de liquidació de RTVV, el més aviat possible, pactar amb tots els extreballadors, les forces sindicals i polítiques un nou Expedient de Regulació d'Ocupació, a partir d'un estudi molt seriós i rigorós que plantege un nou model orgànic i funcional de la nova RTVV, aquesta vegada sobre bases professionals i no partidistes.

La societat valenciana necessita urgentment un ampli consens, com el que va obtenir en 1984 la creació de RTVV, per a recuperar aquest servei essencial, de primera necessitat econòmica, política, social i cultural.

José Ignacio Pastor Pérez, Llicenciat en Ciències de l'Educació i Psicologia, president de l'Associació Ciutadania i Comunicació, ACICOM, i vicepresident del Consell d'Administració de RTVV de 2003 a 2011

L'autor argumenta la necessitat d'un servei públic de comunicació, al servei de la ciutadania, que siga independent, plural i democràtic, majoritàriament en valencià, dinamitzador de la cultura i que combine la producció pròpia amb l'externalitzada, generant la creació de sinergies i aliances.

Abans de res, vull agrair la sensibilitat dels consellers del CVC que han organitzat aquesta taula redona, per invitar la nostra associació [ACICOM](#), com a associació ciutadana, reconeguda també com de consumidors i usuaris, que té per missió la millora de la dieta mediàtica valenciana i per tant que pot aportar una visió centrada en la ciutadania.

Felicitar també el Consell Valencià de Cultura per un moment tan oportú per a generar el debat sobre la nova RTV, davant de la decisió autoritària i unilateral del president de la Generalitat de tancar la ràdio i la televisió valencianes, una agressió al poble valencià i a tota la seua indústria cultural. Una situació en la qual l'amenaça, i el fet real, de ser l'únic territori amb llengua pròpia que s'ha quedat sense mitjans de comunicació públics, hem de convertir-la en oportunitat per a repensar una nova RTVV.

Una nova RTVV exigida i impulsada per la ciutadania ara més que mai, i com a mostra la [Iniciativa Legislativa Popular](#) presentada a les Corts per a la seua tramitació amb quasi 90.000 signatures i que fa una setmana les mateixes Corts han comunicat [l'acord del Consell de la Generalitat](#), del passat dia 14 de novembre de 2014, de manifestar la seua conformitat amb la tramitació de la Proposició de Llei del Servei Públic de Ràdio Televisió Valenciana.

La societat valenciana s'ha posat en marxa per defensar i repensar la nova RTV. Estan apareixent molts esforços i iniciatives interessants, entre els quals també cal destacar la CIRTPV (Comissió Interuniversitària en favor d'una Ràdio Televisió Pública Valenciana), la [MESAV](#) (Mesa del Sector Audiovisual Valencià) i un ample ventall de publicacions, junt amb manifestacions i presa de posicions d'entitats, grups polítics i sindicals, comitè d'empresa de RTVV, etc.

Una nova RTVV que cal contextualitzar en un moment històric de canvi de paradigma. És a dir, una època de canvis profunds en els models fonamentals i de la seua per-

cepció en tots els aspectes: socials, polítics, tecnològics, econòmics, etc. i amb una especial repercussió en tot allò que suposa la comunicació.

El moderador i convocant de la taula, el conseller president de la Comissió de Promoció Cultural, Vicente González Móstoles, em va comunicar que la intervenció hauria de respondre a una sèrie de preguntes a les quals em cenyiré; la qual cosa és d'agrair, tant perquè ajuda a la concreció, com per indicar que ha existit una reflexió prèvia sobre l'objectiu d'aquesta jornada.

És necessària una nova RTVV?

La resposta és rotundament sí. La RTVV hauríem de definir-la com un servei públic bàsic, tan necessari com altres subministraments: aigua, electricitat, gas, Internet, etc.

El benestar comunicatiu es configura com un dels pilars de l'Estat del Benestar. Més encara si aspirem a tindre una democràcia avançada (com es diu en el mateix preàmbul de l'actual Constitució Espanyola) i en un context d'aposta pel desenvolupament de la Societat de la Informació i del Coneixement. La millora de la dieta mediàtica de la ciutadania ha d'estar a la base del bon govern i de la governança, entesa aquesta com la manera de governar a través de la qual interactuen, mitjançant negociacions i de forma autònoma, els governs, la societat i el mercat formulant i implementant polítiques públiques a través de xarxes autoregulades, interdependents, horitzontals i relativament estables dins d'un marc regulador i normatiu, amb una finalitat de caràcter públic.

Però de què parlem quan diem RTVV? No hem de limitar-nos a parlar de televisió o de ràdio, com les hem enteses fins ara, cal fer un plantejament molt més holístic i transversal, emmarcant el que ha de ser un Sistema Públic de Comunicació en el si de la Societat de la Informació i del Coneixement del segle XXI, incloent les comunicacions digitals, Internet, transmèdia, audiovisual sota demanda, xarxes socials, producció per a *smartphones*, interacció ciutadania i mitjà de comunicació, etc.

Com a servei públic o privatitzat?

Estem parlant d'un greu dèficit existent, del dèficit del sistema públic; però també vull referir-me, com a ciutadà, a una altra esfera oblidada a Espanya: els mitjans de comunicació dits lliures, comunitaris o del tercer sector. Hi ha un cert consens a la major part dels països més desenvolupats sobre la necessitat que hi haja tres àmbits comunicatius, entesos segons la seua propietat o gestió: els mitjans públics, els mitjans privats i els

mitjans comunitaris; tots ells han de poder coexistir i complementar-se. Els mitjans lliures i comunitaris, els grans oblidats, són una garantia més per a l'exercici de la llibertat d'expressió, el dret a la informació i la comunicació. En el cas de la ràdio i la televisió, la creació i el manteniment d'aquest tipus d'emissores ha estat greument limitat per la legislació, que tant en el cas valencià com en l'espanyol, figura entre les més endarrerides d'Europa. Cal dir que en aquest espai entèndriem no solament els mitjans lliures coneguts fins ara, sinó tots aquells que podrien emergir amb una veritable legislació afavoridora i els existents ja d'entitats tan punteres com les pròpies universitats valencianes.

Tampoc cal oblidar que els mitjans privats utilitzen espais finits i públics de radiodifusió i han d'estar sotmesos, i vigilats, a les característiques de les concessions de les respectives llicències, cosa que no està passant en aquest moment, ja que uns especuladors de les ones en van prendre possessió, amb la complicitat de governs poc democràtics, sense la necessària legitimitat (de fet les llicències de TDT, denominades locals, estan suspeses a la Comunitat Valenciana pel Tribunal Suprem, mentre el Govern Valencià mira cap a una altra banda). La decisió que alguns van titlar de colp d'estat mediàtic, anunciada pel conseller portaveu de la Generalitat un 30 de desembre de vesprada, atorgant les llicències de TDT autonòmiques i les denominades locals a una sèrie d'empreses pròximes ideològicament i dòcils, com Libertad Digital, Intereconomía, UNEDISA, o el grup de José Luis Ulibarri que en va obtenir tretze, a banda de les dos autonòmiques adjudicades a *Las Provincias* i a la Cope. Aquesta decisió anunciada pel conseller portaveu Esteban González Pons ocasionà el tancament de gran quantitat de televisions locals—érem la comunitat autònoma espanyola amb més televisions locals després d'Andalusia— i empobrí la dieta mediàtica valenciana. A hores d'ara la major part d'aquestes televisions amb llicència no estan emetent. S'imagina algú el que hauria passat en una localitat si els hagueren tallat l'aigua amb la promesa d'obtenir-ne de més qualitat? Un vertader drama i un empobriment de la graella.

El servei públic de comunicació és imprescindible, no solament per la llengua, sinó per salut democràtica. Defensem el plantejament de la necessitat de polítiques que tendisquen a garantir el benestar comunicatiu i no es pot prescindir d'un servei públic per poder-lo garantir.

Amb producció pròpia o externalitzada?

La producció ha de ser combinada.

Els serveis informatius han de ser totalment públics; però a més a més, cal la concertació de tot el sistema públic i el funcionament de les xarxes. La xarxa de ràdios i la

de televisions locals, per exemple, haurien de treballar conjuntament creant sinergies amb la ràdio i la televisió autonòmica, aplicant criteris de subsidiarietat; però també de transversalitat i de creació de xarxa, junt a models més sostenibles i eficients. La qual cosa pot facilitar la comunicació de proximitat amb tot el territori.

La producció d'altres espais pot ser pròpia; però és molt recomanable i imprescindible que utilitze diversos models com les coproduccions, la compra de drets, la creació de concursos d'idees, etc. El diàleg amb el sector audiovisual valencià ha de ser permanent, no des de l'enfocament de la política de les subvencions i de la dependència (que ha generat i genera també notables injustícies i ineficàcies del sistema) sinó com a manera d'aconseguir un veritable govern relacional que pose en valor les iniciatives ciutadanes, empresarials, governamentals, etc. Aconseguint resultats i un major impacte, incloent la venda de les produccions. La nova RTV ha de ser una de les locomotores de la indústria audiovisual valenciana.

Hem de treballar estratègicament, posant al centre els interessos de la ciutadania, entre els quals també es troba l'economia. La incentivació de la cultura creativa mitjançant la seua difusió, per exemple, és una clara aposta per les llibertats; però també per un increment del PIB que alguns autors han xifrat en el 8%. La innovació, la capacitat d'iniciativa, l'emprenedurisme han d'estar en la base de les polítiques de producció. Cal crear sinergies amb el teixit audiovisual valencià existent i alhora crear oportunitats per a nous valors, idees, propostes, etc., possibles gràcies a nous sistemes de col·laboració.

En un món global també és necessari actuar amb economies d'escala, mitjançant acords i aliances, com per exemple amb la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals i IB3; però també amb la FORTA, i com no, amb la Xarxa d'Emissores Locals, les ràdios públiques locals o les televisions locals públiques, els mitjans comunitaris abans al·ludits, l'associacionisme dels sector audiovisual valencià, etc.; però també la societat valenciana en el seu conjunt: societats musicals, festes i tradicions, entitats esportives, entitats culturals, escola valenciana, etc.

Amb quin grau d'independència?

La desgovernamentalització del sistema públic de RTVV ha de ser total; no només des del punt de vista de deixar fer, sinó molt més enllà, amb actuacions, mesures i pràctiques decidides per a establir una veritable independència del sistema públic de comunicació, plural i democràtic.

La governança d'un nou model polític, propi d'una democràcia avançada, requereix de mitjans de comunicació públics, desgovernamentalitzats i posats al servei de la ciutadania, tenint a aquesta com a actriu, més que no com a consumidora. El bon govern necessita l'aportació de la intel·ligència de les multituds per a l'interès general. La seua articulació pot assimilar-se a la pròpia de l'elaboració dels programes de programari lliure; hem de convertir els mitjans de comunicació pública en els principals agregadors i veritables nusos de comunicació, que faciliten i garantisquen que es pugui produir la conversa i una interacció ordenada.

La via de l'elecció dels seus òrgans: unipersonals i col·legiats (Presidència, Direcció General, Direccions, Consell d'Administració, etc.) ha de garantir aquesta independència dels governs, començant per períodes diferents al d'una legislatura, per les Corts, amb organismes de control, des de la creació del Consell Valencià de l'Audiovisual, prevista en el nostre Estatut d'Autonomia i no executada encara, fins als defensors de l'audiència, el Comitè d'Informatius, un Consell Social, etc.

Caldrà també implementar tot tipus de mesures, com les proposades pel [Consejo para la reforma de los medios de comunicación de titularidad del Estado](#) en el seu [Informe](#), publicat en febrer de 2005.

El sistema públic de comunicació ha de garantir algunes de les mesures imprescindibles per a assegurar la independència, a la vegada que l'eficàcia (ser capaç d'aconseguir els efectes desitjats, esperats i anhelats) del sistema públic de comunicació i la necessària eficiència (capacitat d'aconseguir els efectes desitjats amb el mínim de recursos possibles i viables):

- Mandat marc de llarga durada que especifique les obligacions i les prioritats del Sistema Públic de Comunicació.
- Contracte programa que fixe de manera clara l'assignació de recursos per part de les Corts i, de manera precisa en el curt i mitjà termini, les funcions encomanades i el seu control estricte.

La implementació de mesures de gestió avançades com la Responsabilitat Social Corporativa, la cogestió amb els treballadors i treballadores, ha d'estar en l'agenda de la gestió.

Un aspecte al qual vull dedicar un interès especial és a la necessària rendició de comptes de totes les persones amb certa responsabilitat. En una societat avançada i democràtica,

cal donar *accountability* o rendició de comptes, tant durant com especialment al final dels mandats o períodes fixats. Ha estat una pràctica totalment aliena al funcionament de RTVV; les diferents destitucions o dimissions dels directors generals no han suposat mai una rendició de comptes, ni davant de l'òrgan que els havia elegit (Consell d'Administració) ni davant de les Corts que aprovaven els pressuposts. Ni els mateixos consellers, nomenats per les Corts, no vam poder retre comptes mai, ni tan sols davant de la Comissió de Control de RTVV. En el moment de la intervenció faig lliurament al president del CVC d'un exemplar del meu llibre *Una altra RTVV era possible... i serà?: "Accountability" del Consell d'Administració 2007-2011*. València, 2011. Editorial Obra Propia.

La independència ha de ser garantia de valors i drets constitucionals, com és el dret d'informació de la ciutadania i la llibertat d'expressió; però no només la dels periodistes, que és cabdal, sinó també, com estableix la Constitució, garantir l'accés de la ciutadania organitzada als mitjans de comunicació públics, perquè enriqueixen l'opinió pública amb una visió més polièdrica de la realitat, ajuden a crear una democràcia deliberativa i en definitiva, augmenten el capital social valencià.

El sistema públic de comunicació ha de garantir una infomediació activa i interactiva "per a" i "de" la ciutadania.

La televisió pública s'ha de distingir per proposar diverses maneres, i no només una, de mostrar la realitat social.

Monolingüe?

La carència fonamental actual és la inexistent oferta d'opcions comunicatives en valencià; per la qual cosa haurà de ser prioritàriament en valencià, sent la principal eina per a aconseguir normalitzar la nostra llengua.

En aquest sentit cal articular totes les entitats que treballen per aquest mateix objectiu, començant per la col·laboració necessària amb l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, i amb altres entitats de gran prestigi i capacitat social com la Federació Escola Valenciana, la Fundació Sambori, Acció Cultural, etc.

No dic 100% en valencià, ja que cal tindre una visió el més ampla possible.

Caldrà tindre una actitud respectuosa amb la realitat valenciana, amb la inclusió de comarques castellanoparlants i també facilitant la inclusió d'aquelles persones que

encara no dominen l'expressió en valencià; és a dir, cadascú podrà expressar-se en la seua llengua, incloent els estrangers, tant comunitaris com qualsevol persona valenciana per viure aquí però provinent d'altres països i cultures. Caldrà adoptar sistemes de traducció o subtitulació que faciliten la comprensió a la resta de persones que dominen el valencià. Els presentadors i presentadores i tot el personal que treballa a RTVV haurà d'expressar-se en valencià. Ha de ser requisit imprescindible per a poder treballar en la nova RTVV el coneixement de la llengua en nivells iguals o superiors al mitjà de la JQCV.

Cal també contemplar la introducció d'altres idiomes, tant l'anglès com altres d'europeus: alemany, francès, etc., com el coneixement i respecte d'altres com l'àrab, el xinès, el romanés. Les noves tecnologies ens poden facilitar enormement aquest plantejament, des de l'ús d'altres pistes que permet la compressió de les ones portadores en la TDT amb nous formats fins al desitjat visionat d'audiovisuals en versió original.

També caldrà introduir altres sistemes de comunicació alternatius que garantisquen l'accés de persones amb determinades discapacitats, especialment el llenguatge de signes per a sords i la subtitulació, com les audiodescripcions per a persones amb dèficit visual. També en tots els sistemes de comunicació: webs, xarxes socials, etc.

De proximitat?

Clar que sí; però què entenem per proximitat?: fórmules com l'establiment de sinergies en el territori, amb les xarxes de comunicació públiques, poden garantir millor aquesta proximitat; però també assumint el canvi de paradigma al qual estem assistint. Des de posicions com "veig, sent i llig el que vull, quan vull, on vull, etc.", canvia radicalment la manera d'entendre els mitjans de comunicació. La ciutadania forma part activa, actualment encara de manera incipient, però amb clars signes d'avanç imparable, com són el paper actiu en les xarxes socials, en la programació, els twitter, els facebook, els blocs, els sms, etc., que aporten ja fotos, posicionaments, votacions, informacions, etc. i, per què no?, també alguna cosa més, de manera que els ciutadans es convertixen en els propis actors, com per exemple en aquells programes mítics de "Tengo una pregunta para usted", on es va demostrar que la política sí que interessa a la ciutadania quan és protagonista, amb xifres de més de 10 milions de persones d'audiència:

La web 1.0, 2.0 i la 3.0 ha evolucionat de manera semblant a com han de fer-ho els mitjans de comunicació. Les persones de més de quaranta anys possiblement hem

estat pagant durant anys per tindre a casa l'*Enciclopèdia Britànica*, la *Larousse*, l'*Espasa Calpe* o el *Diccionari d'Alcover-Moll*. Després va aparèixer l'*Encarta*, adquirida per Bill Gates i que finalment va morir a mans d'una *Wikipèdia* que genera contingut distribuït, participatiu i a una velocitat de vertigen. Aquest canvi de paradigma de la societat del coneixement també hem d'aplicar-lo a la nova comunicació i informació i per tant a la nova RTV.

Cal assenyalar que en el passat mes de setembre el consum de productes audiovisuals a través de dispositius com *smartphones*, ordinadors, *tablets*, etc., ha aplegat a igualar el de la pantalla de la televisió (i això que ara tenim *smarts-tv*, *full HD*, *3D*, *4K*, etc.). La qual cosa encara em fa defensar més la necessitat d'un sistema públic de comunicació que vaja molt més enllà de la ràdio i de la televisió com les entenem fins ara.

Fonamentalment cultural?

La dinamització cultural del territori forma part de les funcions de servei públic i inclou la difusió, tant a l'interior com a l'exterior de la Comunitat, de tres elements culturals bàsics: la realitat cultural pròpia del territori, el patrimoni cultural i social en el territori i la llengua pròpia; però, a més a més, el servei públic pot ser una eina de foment de la creació i la innovació cultural.

"En l'actual situació de crisi, totes les oportunitats que puguen estimular el creixement de l'economia, obrir nous horitzons de treball i de productivitat, alhora que apostar per uns valors socials més enllà de la competitivitat, han de ser motiu de reflexió. I la cultura i la ciència constitueixen un eix central que pot esdevenir un factor estratègic, sobretot quan s'està produint un augment de la seua aportació al PIB nacional". Informe del CVC sobre la situació de les indústries culturals, aprovat el 29 d'abril de 2014.

Ha de ser identitària; però també potenciar valors socials, donar visibilitat i reconeixement a la ciutadania i a les seues actuacions en pro del bé comú, impulsar la creativitat, els emprenedors, la divulgació científica, les nostres tradicions; però també les nostres innovacions, i l'esport, incloent-hi el de base; augmentar el capital social, formar i informar; però també entretenir divertint.

Ha d'alfabetitzar mediàticament, ha d'ensenyar a llegir els mitjans i, perquè no, també a escriure amb ells. El món educatiu ha d'estar en el centre del punt de mira;

incorporant la jove ciutadania als llenguatges audiovisuals però sense caure en una escolarització dels mitjans.

Cal posar en valor el patrimoni audiovisual acumulat i, per què no?, ser molt més ambiciosos plantejant que l'arxiu audiovisual de RTVV, els seus mitjans tecnològics i personals puguen ser la base d'un gran centre del patrimoni audiovisual de la Comunitat Valenciana, creant estretes sinergies amb la Filmoteca i altres iniciatives públiques o privades, posant a disposició de la ciutadania el tresor audiovisual valencià.

Finalment, cal tindre present la ciutadania des d'una altra mirada, amb un altre concepte metodològic –i, alhora, ètic–: les audiències són susceptibles d'ésser considerades aliades socials en projectes de canvi, subvertint el seu paper axiomàtic de fenòmens conservadors contraris a les alteracions de la societat. Audiències contra hegemòniques, doncs, com una expressió concreta i particular de la complexitat social i de la vitalitat plausible en l'exercici del drets en condicions de igualtat.

En definitiva, la ciutadania valenciana ens mereixem un nou servei públic de comunicació i no podem esperar més per fer-lo realitat.

4. CLOENDA DE LA TAULA REDONA PER PART DEL PRESIDENT DEL CONSELL VALENCIÀ DE CULTURA, SANTIAGO GRISOLÍA

Finalmente me corresponde a mí cerrar esta reunión. Lo haré en pocas palabras.

Primero, tengo que dar las gracias en nombre de la institución a los miembros de la mesa, por haber aceptado de buen grado la invitación a compartir con nosotros sus conocimientos y sus ideas. También quiero dar las gracias a los asistentes, por su interés y su atención. Y, finalmente, todos debemos felicitar a la Comisión de Promoción Cultural de esta casa, y a su presidente el consejero Vicente González Móstoles, por la iniciativa de convocar esta mesa y por haberse encargado de organizarla.

A todos nos gustaría que lo que se ha dicho aquí tuviera la difusión que merece. Sobre todo porque el asunto es importante. Hoy hace un año que las Cortes Valencianas aprobaron el cierre de Radiotelevisión Valenciana, convirtiendo lo que era un problema en un auténtico problemón, como se ha visto luego. Un problemón que si no se resuelve penalizará a nuestra sociedad con un atraso cultural y político considerable.

En cambio, si nos mostramos capaces de resolverlo, entre todos si es posible, entonces a lo mejor nos da por empezar a creer en nosotros mismos y por ponernos a hacer cosas positivas y productivas y a exigir un respeto, que falta hace.

Hace tiempo me contaron que alguien a quien se le estaba exponiendo la falta de vertebración de los valencianos observó con malicia que muchos animales invertebrados sobreviven perfectamente.

En fin... A mí lo de ser una sepia no me parece una vocación razonable.

Pero el caso es que alguien haya podido pensar que, a los valencianos, ser una sepia ya debería valerles.

Incluso es posible que no sea sólo alguien, sino muchos los que piensen así.

Por ejemplo, yo veo hoy en un periódico a los empresarios valencianos preocupados, pero impotentes, ante los incumplimientos del gobierno con el corredor mediterráneo, y empiezo a vernos a todos cara de sepia.

A ver si el cierre de Canal 9, y las tomaduras de pelo con el corredor mediterráneo, y el déficit fiscal, y el desmantelamiento del sistema financiero, y los líos con la identidad etc., etc., no son más que las manifestaciones de un mismo y único problema de "vocación equivocada".

Por eso la primera cuestión es si esta sociedad quiere o no quiere tener futuro. Y no es tan fácil de responder. Si le da lo mismo, entonces aquí estamos haciendo el ridículo. Pero si de veras quiere un futuro en el que pueda seguir reconociéndose, entonces necesita por lo menos una televisión y una radio generalistas propias. Una televisión y una radio de referencia, que tendrían que ser públicas, pero que podrían abrir el camino a otras privadas, si fueran capaces de consolidar un público y una capacidad de producción suficientes.

Y con esto doy por cerrada la reunión. Muchas gracias a todos.

BIBLIOGRAFIA GENERAL

BOIRA MAÏQUES, Josep Vicent (2012): *València, la tempesta perfecta*, Barcelona, RBA Libros.

Contracte Programa. Corporació Catalana de Ràdio i Televisió. 2006-2009.

DELOITTE. *Anàlisi comparativa de la televisió regional a Europa: una proposta per a Espanya*.

FITÓ, Josep Lluís; MARZAL FELICI, Javier (2015): «Propuestas para la gobernanza de una nueva radiotelevisión pública valenciana», en: Marzal Felici, Javier; Izquierdo Castillo, Jessica; Casero Ripollés, Andreu (eds.) (2015): *La crisis de la televisión pública. El caso de RTVV y los retos de una nueva gobernanza*. Barcelona, Bellaterra, Castelló de la Plana i València, Departament de Comunicació de la Universitat Pompeu Fabra, Servei de Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona, Publicacions de la Universitat Jaume I i Publicacions de la Universitat de València. Col·lecció Aldea Global.

FLORS, Borja i CLIMENT, Vicent (eds.) (2013): *Adéu, RTVV. Crònica del penúltim fracàs de la societat valenciana*, València, Publicacions de la Universitat de València.

GÓMEZ MOMPART, Josep-Lluís (2013): «Fatiga i fortalesa del mitjà rei de la comunicació», *L'Espill*, núm. 43, 79-87, primavera de 2013.
Informe per a la reforma dels mitjans de comunicació de titularitat de l'Estat elaborat pel Consell creat a l'efecte segons Real Decret 744/2004, de 23 d'abril. Febrer de 2005.

Informe sobre el paper de la televisió pública autonòmica a Espanya. Accenture per a FORTA. 2012.

Llei 1/2006, de 19 d'abril, de la Generalitat, del Sector Audiovisual.

Llei 4/1983, de 23 de novembre, de la Generalitat Valenciana, d'Ús i Ensenyament del Valencià.

Llei 11/2007, d'11 d'octubre, de la Generalitat Catalana, de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals.

Llei de la Generalitat Valenciana 7/1984, de 4 de juliol, de creació de l'entitat pública Radiotelevisió Valenciana (RTVV), i regulació dels servicis de radiodifusió i televisió de la Generalitat Valenciana.

PALACIO, Manuel (2012): *La televisión durante la Transición española*, Madrid, Cátedra.

PIQUERAS, José Antonio; MARTÍNEZ, Francesc A.; LAGUNA, Antonio; ALAMINOS, Antonio (2011): *El secuestro de la democracia. Corrupción y dominación política en la España actual*, Madrid, Akal.

SOLER CAMPILLO, Maria; MARZAL FELICI, Javier (2015): «La relevancia estratégica de RTVV en el sistema comunicativo valenciano y para el desarrollo económico, social y cultural de la Comunidad Valenciana».

VILLORIA MENDIETA, Manuel (2006): *La corrupción política*, Madrid, Síntesis.

EN LA WEB

ACICOM (Associació Ciutadania i Comunicació):

www.acicom.org

Acord del Consell de la Generalitat, del dia 14 de novembre de 2014, manifestant conformitat amb la tramitació de la Proposició de Llei de Servicis Públics de Ràdio Televisió Valenciana: https://drive.google.com/file/d/0B526_xRUfdAic2w3NTRSb2IWRDA/view

“Cap a un nou espai audiovisual”, de la Mesa Sectorial de l'Audiovisual Valencià (MESAV), disponible en:

<http://mesav.es/cap-a-un-nou-espai-audiovisual/>

Comunicat de la Xarxa Vives d'Universitats sobre RTVV:

<http://www.uv.es/fatwirepub/userfiles/file/xarxa.pdf>

Consejo para la reforma de los medios de comunicación de titularidad del Estado:

https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2004-7470

El Mundo logra cuatro televisiones digitales en la Comunitat Valenciana:
<http://www.elmundo.es/elmundo/2005/12/30/comunicacion/1135971606.html>

FORTA, 2012: Informe sobre el papel de la Televisión Pública Autonómica en España:
<http://www.forta.es/Portals/0/Forta1200.pdf>

Governança: Fórmula de govern que es fonamenta en la interrelació entre els organismes encarregats de la direcció política d'un territori i la societat civil, de manera que els elements socials poden exercir poder, autoritat i influència sobre les decisions que afecten la vida pública: http://www2.ub.edu/assessling/cgi/consultes/resposta.pl?consultes_id=509

Informe del CVC sobre la situació de les indústries culturals, aprovat el 29 d'abril de 2014.
http://cvc.gva.es/archivos/Informe_Industria_Cultural.pdf

Informe para la reforma de los medios de comunicación de titularidad del Estado:
http://www.rae.es/sites/default/files/Informe_reforma_medios_publicos.pdf

La cultura como factor de innovación económica y social:
http://www.uv.es/soste/pdfs/ResumenEjecutivo_CAST.pdf

La cultura treu PIB. El sector representa el 5,8% de l'economia catalana i dona feina a 178.000 persones. *El País Catalunya* 20140213:
http://ccaa.elpais.com/ccaa/2014/02/12/quadern/1392240396_803707.html

Pàgina web de la Iniciativa Legislativa Popular Proposició de Llei de Servici Públic de Ràdio Televisió Valenciana:
<http://rtvenvalencia.org/>

Referències als mitjans comunitaris, lliures o del tercer sector:
<https://okupemlesones.wordpress.com/tercer-sector-2/que-es/>
<http://www.medioscomunitarios.net/>
http://medioscomunitarios.net/IMG/pdf/ReMC_estatutos.pdf
http://latele.cat/sites/default/files/esmenes_acs_agost.pdf
<http://www.media.cat/2013/09/13/el-paper-dels-mitjans-comunitaris/>
http://lleiaudiovisual.communia.info/comunicats/comunicat_mitjans_al_cac_bo.html

Seis empresas pierden su opción de tener licencia televisiva al no presentar el aval:
http://www.abc.es/hemeroteca/historico-25-08-2005/abc/Valencia/seis-empresas-pierden-su-opcion-de-tener-licencia-televisiva-al-no-presentar-el-aval_61403415254.html

FOTOGRAFIES DE LA TAULA REDONA

4

Annexos

Informes

Memòria de gestió interna

Treballs premiats al concurs escolar
sobre la cultura científica

Informes

Informe sobre la declaració de BIC amb categoria de Parc Cultural a favor del Parc de la Valltorta-Gassulla (bilingüe)

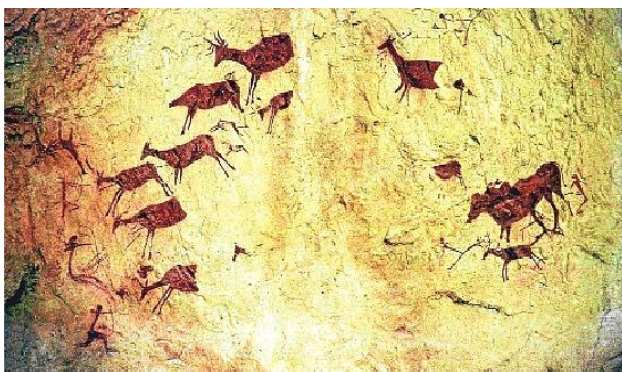
Autor: Comissió de Llegat Històric i Artístic
Aprovació: Ple, 27 Juliol 2015

Antecedents

La Conselleria d'Educació, Cultura i Esport, amb data 16.03.15, va publicar en el DOCV núm. 7486, una resolució per la qual s'incoava expedient de declaració de Bé d'Interès Cultural, amb categoria de Parc Cultural, a favor del Parc Cultural de la Valltorta-Gassulla, situat a Castelló, i que afecta els termes municipals d'Ares del Maestrat, Morella, Catí, Tírig, Els Coves de Vinromà, Albocàsser, Vilar de Canes i Benassal.

Al ser preceptiu l'informe de Consell Valencià de Cultura, com a entitat consultiva de la Generalitat, la Direcció General de Cultura de la conselleria va sol·licitar, per document datat el 5 de maig que va tindre la seua entrada en el CVC el 8 de maig del 2015, informe favorable tant a la declaració com a la determinació dels valors del parc cultural que justificaren eixa declaració, la seua delimitació literal i gràfica, la descripció dels immobles, elements i espais que el caracteritzen, així com la fixació de normes de protecció del parc.

Característiques generals

La que es proposa és la primera declaració de BIC de Parc Cultural en el territori valencià. No existix, per tant, precedent. L'entorn de la Valltorta-Gassulla, de més de 20 quilòmetres de recorregut, va ser declarat, en 1998, Patrimoni Mundial de la UNESCO, com excepcional referent de l'Art Rupestre de l'Arc Mediterrani, conegut com 'Art Rupestre Llevantí', ja que compta amb un conjunt de 120 abrics prehistòrics, el més nombrós de tot Europa, distribuïts en més de 300 llocs inscrits en el complex de jaciments, abrics i altres enclavaments de l'Arc mediterrani, el qual s'estén per la zona oriental de la península ibèrica, des d'Osca i Lleida pel nord, fins a Múrcia i Albacete pel sud fins a Andalusia, amb una excepcional concentració en el Parc Cultural motiu d'este informe. Els de la Valltorta, en expressió dels tècnics de la Generalitat Valenciana, "són considerats com un dels nuclis de pintures rupestres a l'aire lliure més importants del món."

És oportú indicar que en la Valltorta s'han documentat 21 abrics d'Art Llevantí que representen cervos mascles i femelles, cervatells, cabres, jabalís, bous, cavalls, gossos, llops, insectes i nombroses figures humanes, masculines i femenines, les primeres armades amb arcs i fletxes. De tots ells les més populars són les de "La Cova dels cavalls", en la que un grup d'arquers disparen les seues fletxes contra la bandada formada per un cervo adult, un jove, cinc cerves i dos cervatells i "Els coves del civil" que representa una dansa guerrera amb grups d'arquers enfrontats, alguns amb els arcs tensats, a punt d'iniciar el tir.

Precedents històrics

Segons la literatura científica acreditada, les primeres troballes d'Art Rupestre Llevantí es van produir en 1903 en el barranc de Calapatar (Terol) i en Cogull (Lleida). Mentres que els primers en territori valencià ho foren en 1911 en Les Tortosillas (Ayora).

En 1916 Hernández Pacheco va descobrir les pintures de Morella La Vella. En 1917, Albert Roda i Segarra va trobar en la Valltorta-Gassulla "La Cova dels Ribassals" denominada també "Cova dels civils" i la "Cova dels Cavalls". En 1934, González Espresati va descobrir la "Cova Remígia", descobriments tots ells que van obrir els estudis prehistòrics en esta àrea en especial cap a les voltants del Mas de Gasulla, en les proximitats de La Montalbana, terme d'Ares.

Des de llavors s'han continuat incrementant el nombre de conjunts inventariats, d'entre els que destaquen dos conques hidrogràfiques, el Barranc de la Valltorta i la Rambla Carbonera en la capçalera de la qual es troba el Barranc de la Gasulla.

D'una importància decisiva fou la troballa de la "Cova dels cavalls", que va tindre fondes repercussions en l'àmbit científic. Eixe mateix any de 1917 es van desplaçar fins al barranc, una delegació de la Comissió d'Investigacions Paleontològiques i Prehistòriques dirigides per Hugo Obermaier, una altra de l'Institut d'Estudis Catalans dirigida per P. Bosch Gimpera i una altra més amb Joan Cabré al cap, com delegat del marquès de Cerralbo, els que van documentar els principals conjunts, el que va produir un abundant material científic, però també va despertar la curiositat dels pobletans pel tragí d'estudiosos i tècnics, i va propiciar el desig de moltes persones de visitar estes coves i abrics, la qual va donar peu a nombroses

visites incontrolades que van afavorir determinats comportaments vandàlics, conseqüència dels quals es van destruir una bona part d'estos tresors.

Singularitats de la figura de Parc Cultural

La figura de Parc Cultural és d'una notable singularitat dins de les lleis normes i criteris proteccionistes del patrimoni, ja que afecta els llocs amb art rupestre però també als seus respectius entorns, amb especial èmfasi en les relacions de l'home i el medi, en tots els temps, açò és, des de la prehistòria fins als nostres dies, amb respecte als canvis i intervencions antropomòrfiques sobre el paisatge i l'entorn que s'hagen produït. És una figura que ve a incardinar les figures legals de Lloc històric i la de Paisatge protegit.

La *Llei 16/85 de 25 de Juny del Patrimoni Històric Espanyol*, en l'article 40.2 estableix que les coves, abrics i llocs amb manifestacions d'art rupestre, queden declarades BIC per ministeri directe, el que obliga a la delimitació dels seus entorns de protecció.

Ara bé, la declaració de Parc Cultural comporta, a més, la definició del territori valorat per posseir manifestacions d'art rupestre i la seua funció com a Museu perquè, segons Martínez Vall, "*en el parc cultural el patrimoni arqueològic pot ser un element essencial però no sempre serà el determinant*".

La Generalitat Valenciana, en 1998, va promulgar la *Llei 4/1998 d'11 de Juny, del patrimoni Cultural Valencià* en què va incloure la figura de BIC amb la categoria de Parc Cultural, i el va definir com "*l'espai que conté elements significatius del patrimoni cultural, integrats en un medi físic rellevant pels seus valors paisatgístics i ecològics*".

El de la Valltorta-Gassulla, té una extensió superior a les 22.000 ha., afecta 8 termes municipals i reuneix:

- 1.- Manifestacions rupestres, amb una distribució contínua d'abrics.
- 2.- Jaciments arqueològics, relacionables amb els conjunts pintats.
- 3.- Un medi rural, amb mostres de l'aprofitament agropecuari com ara *cassetes de volta, azagadors, pous, cenies, neveres, etc.*
- 4.- Integració d'estos elements en un ecosistema de variada fauna i vegetació.
- 5.- Condicions apropiades per a la museïtzació del territori.

Açò és important perquè, amb independència que els jaciments arqueològics siguen directament BIC, la declaració de BIC del Parc Cultural suposa l'organització de visites guiades pels itineraris del parc, com La Cova dels Cavalls, els Coves del civil, La saltadora, el Mas en Josep, la Cova Remígia, el Perxe de la Mola Remígia, i la consolidació dels itineraris que van al jaciment iber-romà del Cormulló dels Moros, la ruta de les ermites, la ruta de l'arquitectura en pedra seca, la ruta de les neveres, la ruta del bosc i la ruta dels molins, en les que es continua treballant.

Conclusions

La mesures legals adoptades fins a la data han suposat el tall en sec dels comportaments vandàlics que van produir en el passat les visites descontrolades, que van fer que Obermaier lamentara com havien sigut "criminalment destruïts tresors únics, que no sols per a Espanya sinó per el món sencer, representen monuments històrics insubstituïbles".

En Tírig es troba en funcionament i ple rendiment un Centre d'Interpretació de l'Art Rupestre Llevantí, que ha esdevingut en un instrument de summa utilitat docent i orientadora per a l'estudiós i el visitant. En l'actualitat i des de la inauguració del Museu, s'ha aconseguit un millor coneixement del patrimoni arqueològic valencià, el que s'ha vist afavorit pel disseny d'un Pla de Dinamització Turístic Cultural de la Valltorta-Gassulla, subscrit per la Generalitat Valenciana, la diputació de Castelló i els ajuntaments afectats, i al seu torn amb això s'han potenciat les investigacions, així com que les troballes estiguen vigilades per a evitar vandalismes.

L'expedient incoat per la Generalitat Valenciana, descriu minuciosament els béns i espais que s'integren en el Parc Cultural, amb expressió, a banda d'allò que s'ha determinat en els respectius BICs de caràcter rupestre i protecció arqueològica, dels edificis militars (castells, ciutats murallades, edificis fortificats, torres defensives), edificis industrials (molins), peirons (encreuament de camins), BRLs, genèrics (ermites i neveres), béns etnològics inventariats, vies pecuàries, espais naturals protegits (parc naturals, llocs d'interés comunitari, ZEPA, zones humides, paisatges naturals municipals, microreserves i monuments naturals), llocs d'interés comunitari (de l'Alt Maestrat o de la Sierra en Galceran), paratges naturals municipals, microreserves vegetals i coves catalogades.

En conseqüència, el CVC conclou:

- 1.- Que la delimitació establida per al Conselleria de Cultura, Educació i Esport de la Generalitat Valenciana, per a fixar el Parc Cultural de la Valltorta-Gasulla, és adequada en les condicions que assenyalen els tècnics i el detall dels quals va publicar el DOCV, així com la descripció dels béns i espais que s'integren en ell.
- 2.- Que la declaració de BIC d'este Parc, pot ser un dinamitzador de l'economia al resultar un element seductor per al turisme cultural, les rutes arqueològiques i etnològiques i la continuïtat de les investigacions iniciades, així com és condició necessària per a atraure les ajudes oficials i als visitants en general.
- 3.- Que el CVC emet un informe favorable a la declaració de BIC, amb categoria de Parc Natural, a favor del Parc Cultural de la Valltorta-Gasulla.

Este informe es remetrà a la Conselleria de Cultura, Educació i Esport de la Generalitat Valenciana, demandant del mateix, als ajuntaments d'Ares del Maestrat, Morella, Catí, Tírig,

Els Coves de Vinromà, Albocàsser, Vilar de Canes i Benassal, a la diputació de Castelló, a la FVMP i als grups parlamentaris de les Corts Valencianes.

Antecedentes

La Conselleria de Educació, Cultura y Deporte, con fecha 16.03.15, publicó en el DOCV nº 7486, una resolución por la que se incoaba expediente de declaración de Bien de Interés Cultural, con categoría de Parque Cultural, a favor del Parque Cultural de la Valltorta-Gassulla, situado en Castellón, y que afecta a los términos municipales de Ares del Maestrat, Morella, Catí, Tirig, Les Coves de Vinromà, Albocasser, Vilar de Canes y Benasal.

Al ser preceptivo el informe de Consell Valencià de Cultura, como entidad consultiva de la Generalitat, la Dirección General de Cultura de la antedicha conselleria solicitó, por documento fechado el 5 de mayo que tuvo su entrada en el CVC el 8 de mayo de 2015, informe favorable tanto a la declaración como a la determinación de los valores del parque cultural que justificaran esa declaración, su delimitación literal y gráfica, la descripción de los inmuebles, elementos y espacios que lo caracterizan, así como la fijación de normas de protección del parque.

Características generales

La que se propone es la primera declaración de BIC de Parque Cultural en el territorio valenciano. No existe, pues, precedente. El entorno de la Valltorta-Gassulla, de más de 20 kilómetros de recorrido, fue declarado, en 1998, Patrimonio Mundial de la UNESCO, como excepcional referente del Arte Rupestre del Arco Mediterráneo, conocido como 'Arte Rupestre Levantino', ya que cuenta

con un conjunto de 120 abrigos prehistóricos, el más numeroso de toda Europa, distribuidos en más de 300 lugares inscritos en el complejo de yacimientos, abrigos y otros enclaves del Arco mediterráneo, el cual se extiende por la zona oriental de la península ibérica, desde Huesca y Lérida por el norte, hasta Murcia y Albacete por el sur asta Andalucía, con una excepcional concentración en el Parque Cultural motivo de este informe. Los de la Valltorta, en expresión de los técnicos de la Generalitat Valenciana, *"son considerados como uno de los núcleos de pinturas rupestres al aire libre más importantes del mundo."*

Es oportuno indicar que en la Valltorta se han documentado 21 abrigos de Arte Levantino que representan ciervos machos y hembras, cervatillos, cabras, jabalís, toros, caballos, perros, lobos, insectos y numerosas figuras humanas, masculinas y femeninas, las primeras armadas con arcos y flechas. De todos ellos las más populares son las de "La Cova dels cavalls", en la que un grupo de arqueros disparan sus flechas contra la manada formada por un ciervo adulto, uno joven, cinco ciervas y dos cervatillos y "Les coves del civil" que representa una danza guerrera con grupos de arqueros enfrentados, algunos con los arcos tensados, a punto de iniciar el disparo.

Precedentes históricos

Según la literatura científica acreditada, los primeros hallazgos de Arte Rupestre Levantino se produjeron en 1903 en el barranco de Calapatar (Teruel) y en Cogull (Lérida). Mientras que los primeros en territorio valenciano fueron en 1911 en Las Tortosillas (Ayora).

En 1916 Hernández Pacheco descubrió las pinturas de Morella La Vella. En 1917, Albert Roda i Segarra halló en la Valltorta-Gassulla "La Cova dels Ribassals" denominada también "Cova dels civils" y la "Cova dels Cavalls". En 1934, González Espresati descubrió la "Cova Remígia", descubrimientos todos ellos que abrieron los estudios prehistóricos en esta área en especial hacia las inmediaciones del Mas de Gassulla, en las proximidades de La Montalbana, término de Ares.

Desde entonces se han seguido incrementando el número de conjuntos inventariados, de entre los que destacan dos cuencas hidrográficas, el Barranc de la Valltorta y la Rambla Carbonera en cuya cabecera se halla el Barranc de la Gassulla.

De una importancia decisiva fue el hallazgo de la "Cova dels cavalls", que tuvo hondas repercusiones en el ámbito científico. Ese mismo año de 1917 se desplazaron hasta el barranco una delegación de la Comisión de Investigaciones Paleontológicas y Prehistóricas dirigidas por

Hugo Obermaier, otra del Institut d'Estudis Catalans dirigida por P. Bosch Gimpera¹ y otra más con Joan Cabré a la cabeza, como delegado del marqués de Cerralbo, quienes documentaron los principales conjuntos, lo que produjo un abundante material científico, pero también despertó la curiosidad de los lugareños por el trajín de estudiosos y técnicos, y propició el deseo de muchas personas de visitar estas cuevas y abrigos, lo que dio pie a numerosas visitas incontroladas que favorecieron determinados comportamientos vandálicos, consecuencia de los cuales se destruyeron una buena parte de estos tesoros.² y ³

Singularidades de la figura de Parque Cultural

La figura de Parque Cultural es de una notable singularidad dentro de las leyes normas y criterios proteccionistas del patrimonio, ya que afecta a los sitios con arte rupestre pero también a sus respectivos entornos, con especial énfasis en las relaciones del hombre y el medio, en todos los tiempos, esto es, desde la prehistoria hasta nuestros días, con respeto a los cambios e intervenciones antropomórficas sobre el paisaje y el entorno que se hayan producido. Es una figura que viene a incardinar las figuras legales de Sitio histórico y la de Paisaje protegido.

La *Ley 16/85 de 25 de Junio del Patrimonio Histórico Español*, en su artículo 40.2 establece que las cuevas, abrigos y lugares con manifestaciones de arte rupestre, quedan declaradas BIC por ministerio directo, lo que obliga a la delimitación de sus entornos de protección.

Ahora bien, la declaración de Parque Cultural conlleva, además, la definición del territorio valorizado por poseer manifestaciones de arte rupestre y su función como Museo pues, según Martínez Valle, "*en el parque cultural el patrimonio arqueológico puede ser un elemento esencial pero no siempre será el determinante*".

La Generalitat Valenciana, en 1998, promulgó la *Ley 4/1998 de 11 de Junio, del patrimonio Cultural Valenciano* en la que incluyó la figura de BIC con la categoría de Parque Cultural, y lo definió como "el espacio que contiene elementos significativos del patrimonio cultural, integrados en un medio físico relevante por sus valores paisajísticos y ecológicos"⁴.

El de la Valltorta-Gassulla, tiene una extensión superior a las 22.000 ha., afecta a 8 términos municipales y reúne:

¹ DURÀN I SAMPERE, A. Y PALLARÉS, M. "Exploració arqueològica al barranc de la Valltorta". *Anuari de l'Institut d'estudis Catalans*, VI. 1915-20

² Cf. MARTÍNEZ VALLE, RAFAEL. "El parque cultural de Valltorta-Gassulla (Castellón)". *Trabajos de prehistoria*. 57. nº 2. CSIC. Madrid, 2000.

³ CABRÉ AGUILÓ, J. "Las pinturas rupestres de La Valltorta I. Desaparición de las pinturas de una de las estaciones de este valle". *Actas y memorias de la Sociedad Española de Antropología, Etnografía y Prehistorias*, II. 1923.

⁴ QUEROL, M.A. "Filosofía y concepto de Parque Arqueológico". *Seminario de Parques Arqueológicos*. Ministerio de Cultura. Madrid, 1993.

- 1.- Manifestaciones rupestres, con una distribución continua de abrigos.
- 2.- Yacimientos arqueológicos, relacionables con los conjuntos pintados.
- 3.- Un medio rural, con muestras del aprovechamiento agropecuario tales como *casetes de volta*, *azagadors*, *pous*, *cenies*, *neveres*, etc.
- 4.- Integración de estos elementos en un ecosistema de variada fauna y vegetación.
- 5.- Condiciones apropiadas para la musealización del territorio.

Esto es importante pues, con independencia de que los yacimientos arqueológicos sean directamente BIC, la declaración de BIC del Parque Cultural supone la organización de visitas guiadas por los itinerarios del parque, como La Cova dels Cavalls, les Coves del civil, La saltadora, el Mas d'En Josep, la Cova Remígia, el Cingle de la Mola Remigia, y la consolidación de los itinerarios que van al yacimiento ibero-romano del Cormulló dels Moros, la ruta de las ermitas, la ruta de la arquitectura en piedra seca, la ruta de las neveras, la ruta del bosque y la ruta de los molinos, en las que se sigue trabajando.

Conclusiones

Las medidas legales adoptadas hasta la fecha han supuesto el corte en seco de los comportamientos vandálicos que produjeron en el pasado las visitas descontroladas, que hicieron que Obermaier lamentara cómo habían sido "criminalmente destruidos tesoros únicos, que no sólo para España sino para el mundo entero, representan monumentos históricos insustituibles".

En Tirig se encuentra en funcionamiento y pleno rendimiento un Centro de Interpretación del Arte Rupestre Levantino, que ha devenido en un instrumento de suma utilidad docente y orientadora para el estudioso y el visitante. En la actualidad y desde la inauguración del Museo, se ha logrado un mejor conocimiento del patrimonio arqueológico valenciano, lo que se ha visto favorecido por el diseño de un Plan de Dinamización Turístico Cultural de la Valltorta-Gassulla, suscrito por la Generalitat Valenciana, la diputación de Castellón y los ayuntamientos afectados, y a su vez con ello se han potenciado las investigaciones, así como que los hallazgos estén vigilados para evitar vandalismos.

El expediente incoado por la Generalitat Valenciana, describe minuciosamente los bienes y espacios que se integran en el Parque Cultural, con expresión, aparte de lo determinado en los respectivos BICs de carácter rupestre y protección arqueológica, de los edificios militares (castillos, ciudades amuralladas, edificios fortificados, torres defensivas), edificios industriales (molinos), peirons (cruce de caminos), BRLs, genéricos (ermitas y neveras), bienes etnológicos inventariados, vías pecuarias, espacios naturales protegidos (parque naturales, lugares de interés comunitario, ZEPA, zonas húmedas, paisajes naturales municipales, microreservas y monumentos naturales), lugares de interés comunitario (del Alto Maestrazgo o de la Sierra d'En Galceran), parajes naturales municipales, microreservas vegetales y cuevas catalogadas⁵.

⁵ El detalle y la descripción minuciosa se puede consultar en el *Diari Oficial de la Comunitat Valenciana* nº 7486/del 16 de marzo de 2015. PP 8040-8095

En consecuencia, el CVC concluye:

1.- Que la delimitación establecida por al Conselleria de Cultura, Educación y Deporte de la Generalitat Valenciana, para fijar el Parque Cultural de la Valltorta-Gassulla, es adecuada en las condiciones que señalan los técnicos y cuyo detalle publicó el DOCV, así como la descripción de los bienes y espacios que se integran en él.

2.- Que la declaración de BIC de este Parque, puede ser un dinamizador de la economía al resultar un elemento seductor para el turismo cultural, las rutas arqueológicas y etnológicas y la continuidad de las investigaciones iniciadas, así como es condición necesaria para atraer las ayudas oficiales y a los visitantes en general.

3.- Que el CVC emite informe favorable a la declaración de BIC, con categoría de Parque Natural, a favor del Parque Cultural de la Valltorta-Gassulla.

Este informe se remitirá a la Conselleria de Cultura, Educación y Deporte de la Generalitat Valenciana, demandante del mismo, a los ayuntamientos de Ares del Maestrat, Morella, Catí, Tirig, Les Coves de Vinromà, Albocàsser, Villar de Canes y Benasal, a la diputación de Castelló, a la FVMP y a los grupos parlamentarios de las Cortes Valencianas.

Informe per a completar la declaració de BIC del Reial Monestir de la Santíssima Trinitat de València

Autor: Comissió de Llegat Històric i Artístic
Aprovació: Ple, 26 d'octubre 2015

Antecedents.-

Amb data 16 de juliol de 2015, amb número de registre 6352-382, te entrada al Consell Valencià de Cultura l'escrit de la Directora General de Patrimoni Cultural de la Conselleria d'Educació i Cultura, en el qual s'informa la incoació d'un expedient per a completar la declaració de B.I.C. del Reial Convent de la Santíssima Trinitat de València, a fi d'adaptar-la a les determinacions exigides per la Llei 4/198, d'11 de juny, del Patrimoni Cultural.

De conformitat al que disposa l'article 27.5 de l'esmentada llei es sol·licita del Consell Valencià de Cultura la formalització de l'informe preceptiu, a tenor del que contempen l'article i llei susdites.

La Comissió de Govern i la presidència del C.V.C. enviaren la sol·licitud d'informe, per tal que s'enllestira, a la Comissió de Llegat Històric i Artístic, la qual en la sessió de setembre de 2015 inicià la formalització escaient que dona peu al present informe.

Panteó reial i monestir prestigiós.-

El Reial Monestir de la Santíssima Trinitat de València, és el monestir més antic d'aquesta ciutat i l'únic que encara manté el seu ús original i al mateix és l'únic Panteó Reial del territori valencià, perquè a pesar de que en algun altre temple hi ha despulles reals i aristocràtiques, només a la Trinitat trobarem les d'una reina de la Corona d'Aragó, la reina Maria de Castella (Segovia 1401-València, 1458), primogènita d'Enric III de Castella i Catalina de Lancaster, cosina germana d'Isabel la Catòlica, esposa d'Alfons V dit El Magnànim i regent del Regne, i els de la Infanta Maria d'Aragó (1478-1510), filla natural del rei Ferràn el Catòlic, qui va ingressar al convent als 5 anys i dos mesos i està soterrada amb tota modèstia i discreció --raó per la que la seua tomba no ha estat profanada-- al cor de l'esglèsia.

Però a més a més, la Trinitat, és un referent històric, artístic, religiós i social de valencianes i valencians. Des de la seua construcció, fundada per la pròpia reina Maria, la quantitat de personatges cabdals de la nostra història el converteixen en un espai singular de tot el territori valencià. Personatges com la primera abadessa fundadora, l'escriptora sor Isabel de Villena; el metge del monestir l'escriptor Jaume Roig; el confessor del convent, el beat Pere Nicolàs Facto; l'infant Joan d'Aragó (rei de Navarra): el bisbe titular Alfons de Borja posteriorment Papa Calixt III; la reina de Castella Isabel, i tants i tants altres mostren la transcendència d'un monestir únic i molt singular al nostre territori.

El Consell Valencià de Cultura, conscient de la transcendència del monestir que va ser declarat Monument Nacional el 22 de desembre de 1982, i BIC el 4 de febrer de 1983, ha publicat, en diverses edicions, un llibre de la història i art que atresora l'immoble conventual, obra del catedràtic de Història de l'Art de la nostra Universitat Estudi General, Daniel Benito Goërllich¹. També ha proposat diverses opcions per tal de recuperar la importància històrica i social de la Trinitat, com recull el seu document del 19 de setembre de 1996 titulat "Sobre el convent de la Trinitat de València", a resultes d'una visita institucional del CVC a l'edifici.

El catedràtic Benito Goerlich recull un testimoni del humanista alemany Jerònim Münzer, qui en 1494 afirmava: "*Nunca vi iglesia tal, según la cantidad de ricos y magníficos retablos y ornamentos con que está decorada. Causa este espectáculo mayor admiración*", riquesa que va estar sotmesa als saquejos i profanacions de les tropes franceses, als patiments de les desamortitzacions, les destrosses de la guerra civil espanyola, la riuada de 1957 i d'altres malfets, i si encara es manté en bones condicions es perquè "La comunidad de religiosas, a veces de un modo heroico, ha sabido salvar y proteger lo más importante en circunstancias muy difíciles". Seguint aquest mateix criteri, el CVC recomanava l'any 1996: "seria convenient mantenir l'ocupació de l'edifici per esta comunitat religiosa. Més encara, cal reconèixer la importància de mantindre el sentit autèntic i fonamental del monument", per més que això hui per hui sembla molt difícil.

Situació actual

Els darrers anys, degut, pot ser, a la manca de vocacions religioses, s'ha produït l'abandonament per part de les escasses monges que hi residien, amb l'hipotètic perill de pèrdua d'elements del propi monestir, a pesar que han hagut intents infructuosos de redreçar-lo amb ordres religioses noves i que la vigilància de l'immoble és eficient que encara conté, entre els seus manuscrits i quasi mig centenar de llibres, manuscrits de Sor Isabel de Villena, l'edició de 1513 del *Vita Christi*, diversos cançoners d'època, una edició princeps de la *Historia del convento de la Trinitat* obra d'Agustí Sales, i nombrosos pergamins manuscrits, el "Libro de la casa de la Reina" on es relacionen les almoines donades per l'edificació del monestir, la bula plúmbia de León X i el seu segell, el Libro de las bulas pontificias i d'altres llibres i documents de la història del convent, entre més objectes valuosos com la pinacoteca amb els quadres de Sant Antoni d'Egipte, Sant Francesc d'Àsis, Sant Francesc, els màrtirs del Marroc. Els màrtirs franciscans de Santa Clara, etc, i els bens immobles que hi son molts i ben interessants.

Davant esta situació, i les circumstàncies que en un futur podrien afectar l'espai, considerem adequades les següents conclusions.

Conclusions.-

¹ Benito Goërllich, Daniel. *El Real Monasterio de la Santísima Trinidad de Valencia. Historia y Arte*. Serie Minor, núm. 48. Fotos de Mateo Gamón. CVC. València 2008. 354 fulles.

1.-Considerem que es donen totes les concurrències per tal de completar el B.I.C. del Reial Monestir de la Trinitat de València, d'acord amb la proposició efectuada per la Conselleria d'Educació i Cultura, en Resolució de 12 de maig de 2015.

2.- Considerem que si no torna la Trinitat a tenir religiosos que continuen la dedicació primitiva, podria servir per conservar continent i continguts d'una edificació eminent de la història i art valencià, musealitzant-lo dada la proximitat al Museu de BB.AA. Sant Pius V.

Aquest informe s'enviarà ala Directora General de Patrimoni Cultural, peticionària del mateix, a la FVMP i al president i grups parlamentaries de les Corts Valencianes.

Informe sobre el Mural de Josep Renau

*SITO EN LA C/CABALLEROS, 27, CONOCIDO COMO PALAU DE SANTÁNGEL CONSTRUIDO EN
1917/22*

Autor: Comissió Arts
Aprovació: Ple, 25 Maig 2015

ANTECEDENTES

El Consell Valencià de Cultura ha manifestado en diversas ocasiones su preocupación por el Patrimonio Cultural Valenciano y por todos los artistas de nuestra comunidad.

Siendo Josep Renau uno de los artistas importantes del panorama español del siglo XX y teniendo conocimiento el Consell Valencià de Cultura de que existen unos frescos pintados por él en el Palau de Santàngel, construido en 1917/22, sito en la calle de Caballeros, 27 de Valencia, se propone que se informe sobre este tema, cosa que realiza la Comisión de las Artes en el año 2011.

Ya se había dado un primer paso por parte del IVACOR y la Directora de este instituto Dña. Carmen Pérez, que en fecha 16 de Junio del año 2007, valoró la restauración de los frescos de Renau, de los cuales el IVACOR estaba dispuesto a colaborar con el 50%, aunque no se llegó a ningún acuerdo con el propietario y, por consiguiente, no se llevó a cabo la restauración.

Posteriormente, la comisión de las Artes encargó a la Consejera Dña. Consuelo Ciscar que llevase a cabo un seguimiento sobre el tema en cuestión y realizase un informe.

A tal efecto se recabó autorización para visitar el edificio, ya que los frescos de Renau están ubicados en un palacete de propiedad privada, al cual resulta imposible acceder sin consentimiento de su dueño.

El día 6 de noviembre de 2014 se realizó la visita al inmueble en presencia del abogado encargado de la concursal de acreedores D. Juan Carlos Sanchis y un técnico de restauración, pasando a visitar la salita donde se encuentran las obras del artista.

Contando con todos los antecedentes y estudiando el caso por el técnico especialista en restauración, se indicó al Sr. Sanchis que la restauración, montaje y desmontaje de la obra ascendería a unos 10.000€.

El Sr. Sanchis comentó que no tendría inconveniente en que se restaurase la obra y accedería a su traslado, siempre que no tuviese coste para la propiedad.

En fecha 17 de noviembre del año 2014 se elevó consulta a la Directora General de Cultura sobre el inmueble. La Unidad de Inspección de Patrimonio Histórico Artístico, informó que, visto los antecedentes de estos bienes artísticos, se concluía lo siguiente:

A.- Se propuso solicitar al ayuntamiento que reconozca expresamente en su catálogo la existencia de pinturas murales artísticas del Palau de Santàngel.

B.- Que tengan cabida en el edificio, aquellas actividades que no supongan unas condiciones ambientales agresivas o de deterioro para el arte y para la ornamentación citada, entre otras consideraciones.

C.- Será obligación del propietario conservar en buen estado las pinturas murales y las ornamentaciones en general.

Con fecha 5 de febrero del año 2015, se dio cuenta de esta información en la comisión de las Artes.

El 5 de marzo se informó en la comisión de las Artes, que se había requerido nuevo informe a la Directora General de Cultura, sobre si el edificio está protegido para conocimiento de la propia comisión.

El 11 de marzo se recibió contestación del jefe de servicio territorial de Cultura y Deportes. D. Juan Carlos Lledó, en el que se informaba que el edificio gozaba de un nivel de protección 2.

Se adjunta al presente informe los dos escritos recibidos de la unidad de inspección de Patrimonio Artístico y el de la Dirección Territorial de Cultura y Deporte.

CARACTERÍSTICAS DEL INMUEBLE.-

Un pequeño comedor reservado en la segunda planta en el que hay 4 murales (frescos), en pared, que se le atribuyen, según documentación, a Josep Renau y que pintó en el primer tercio del siglo XX (año 1929 aprox), y 4 plafones en el techo de forma hexagonal regular, según parece, pintados sobre lienzo.

Los murales (frescos) pintados en las paredes tienen forma rectangular apaisada y una factura algo "tosca", tal vez por varias razones. La primera, el estado de conservación y los repintes poco afortunados que han sufrido. La segunda, por la propia técnica (fresco) tal vez poco conocida por el autor, puesto que es el único mural que se le atribuye en la Comunitat Valenciana. La tercera, por la propia incomodidad de este procedimiento (pintar "in situ" con andamios, etc.).

Los plafones del techo están mejor resueltos, con una técnica más depurada, fruto tanto del proceso pictórico como de la diferencia entre los dos métodos de trabajo empleados.

La temática, tanto de los murales como de los lienzos, son escenas de animales y personajes mitológicos, con predominio del desnudo femenino dentro de una estética DECO.

Originalmente el conjunto pictórico estaba ubicado en lo que era un cuarto de baño del palacete, por lo que la temática era muy adecuada, pues creaba un ambiente grato, poético y elegante.

JUSTIFICACIÓN

Del presente informe surgen diversas reuniones mantenidas por parte de la Consejera Consuelo Ciscar, con el abogado encargado de la concursal Sr. Sanchis, de un técnico de restauración acreditado, así como los escritos dirigidos a la Dirección General de Cultura y está justificado por el interés del Consell Valencià de Cultura en preservar el Patrimonio Histórico Artístico.

PROBLEMÁTICA DE LA OBRA DE RENU

Las obras están muy repintadas y en mal estado debido a la ausencia de climatización y a un factor alto de humedad, por lo que si no se aborda una pronta restauración podrían perderse.

SITUACIÓN ACTUAL

El edificio, que había tenido uso de restaurante con el nombre de "La MAMA", se encuentra en fase concursal y sin actividad alguna (cerrado).

Que el abogado encargado de la Concursal Sr. Sanchis, desconoce que el edificio tenga alguna protección.

Que se desconoce la adquisición del inmueble por otro propietario.

Que al Sr. Sanchis, desde el Consell Valencià de Cultura no se le ha informado de las resoluciones de la Dirección General de la Consellería de Educación, Cultura y Deporte.

RECOMENDACIONES TÉCNICAS

Vistos los antecedentes expuestos y considerando la contestación que desde la Consellería de Educación Cultura y Deporte a través del inspector de Patrimonio, D. Vicente Espí LLuch y del jefe de servicio territorial de Cultura y Deporte, D. Juan Carlos Lledó Rosa han elaborado, concluyen:

- Que el edificio se encuentra en el ámbito de plan especial de protección y reforma interior del barri del Mercat (PEPRI del Mercat) y que en el catálogo de dicho PEPRI el edificio goza de nivel de protección 2, en el artículo 6.5 del mismo indica y "en estos edificios (nivel 2 de protección) se preservaran los elementos definitorios de su estructura arquitectónica y/o aquellos elementos constructivos singulares de intrínseco valor que existen en el inmueble".

- En principio, desde esta disciplina, no se considera conveniente la retirada de los mismos de su ubicación por analogía con los criterios establecidos en el artículo 6.5 del PEPRI anteriormente citado.

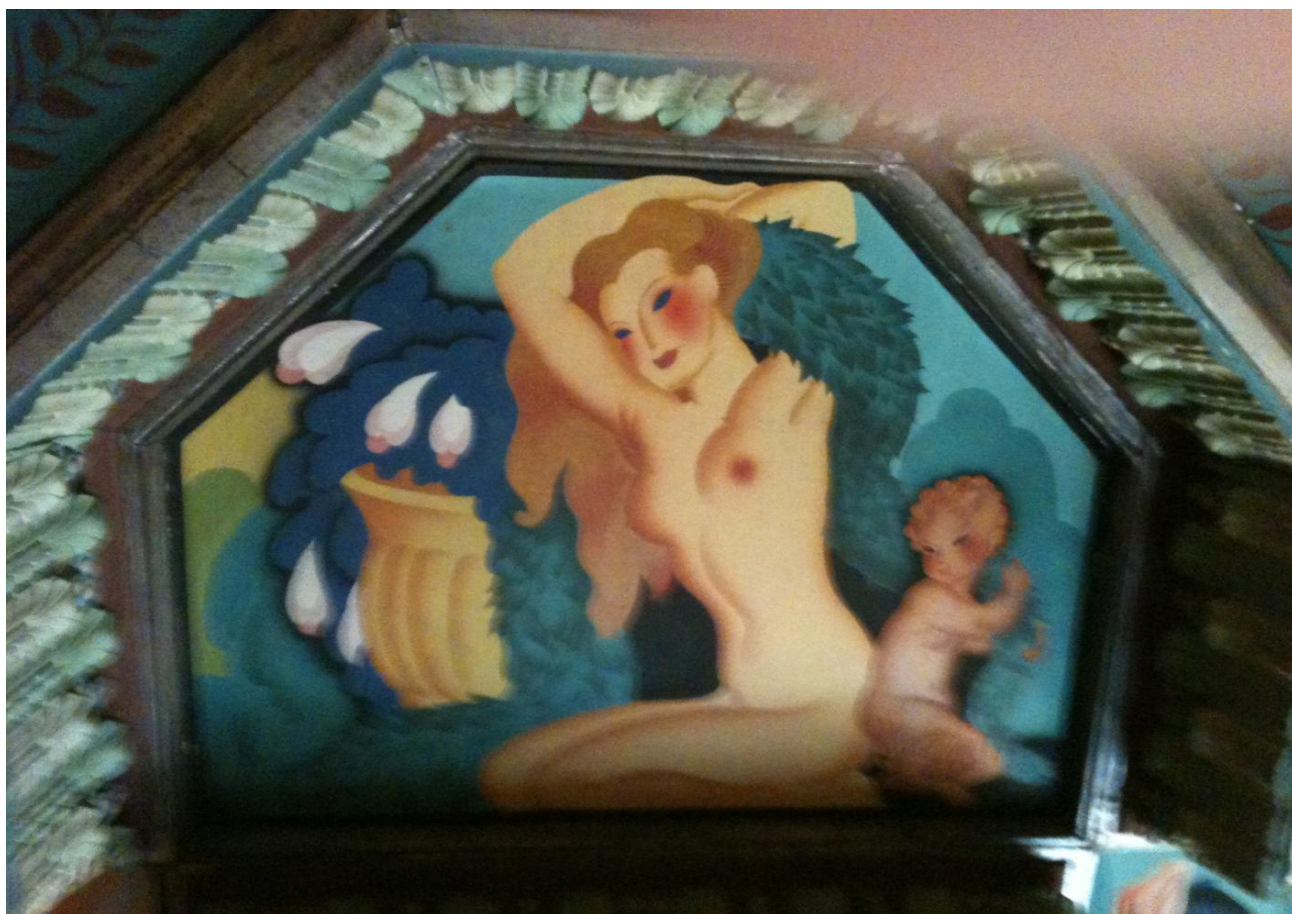
CONCLUSIONES

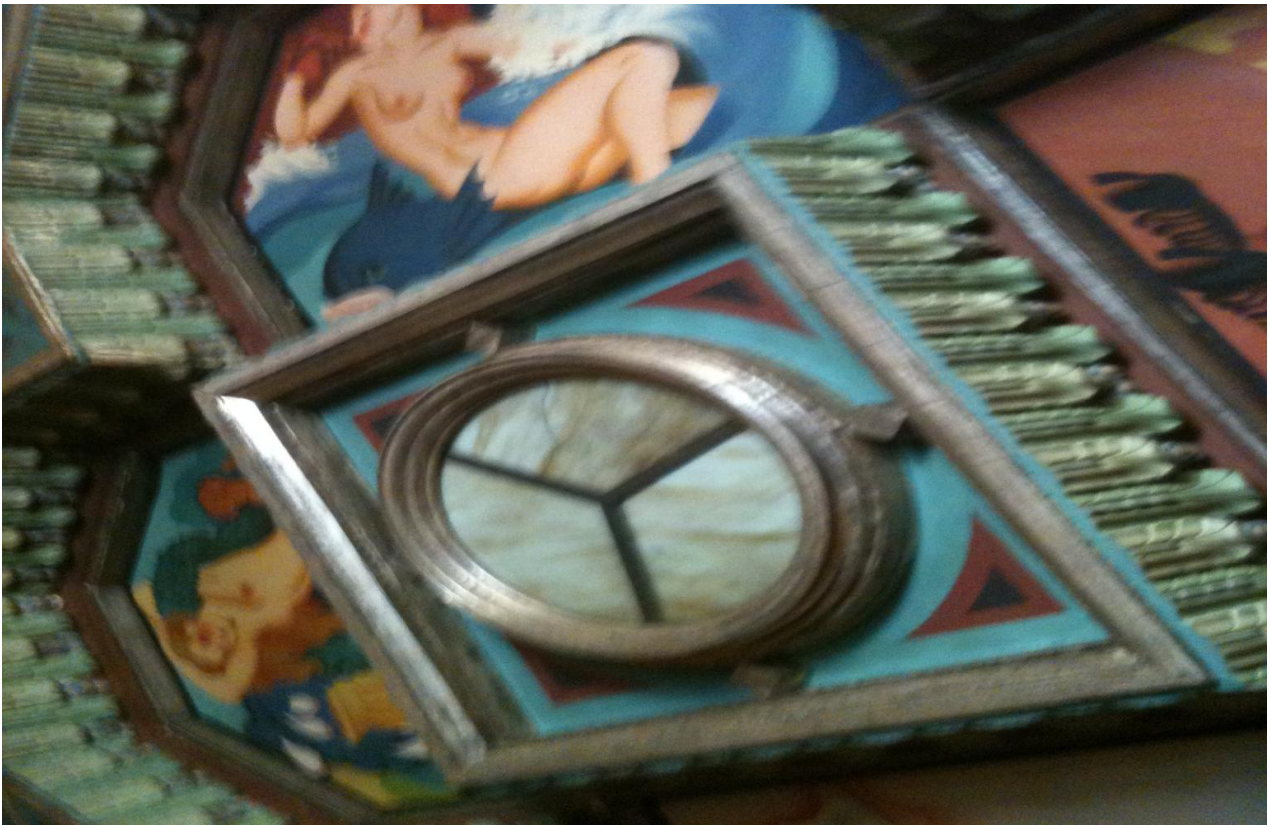
- 1.- Se concluye que no son desvinculables las obras de Renau del inmueble.
- 2.- Es importante recordarle a la propiedad, la obligación de mantener en buen estado de conservación las obras de Josep Renau, así como la adopción de medidas de seguridad para que no se dañen las mismas.
- 3.- Instar al Ayuntamiento de Valencia para que reconozca en su catálogo de bienes de objetos de protección patrimonial, la existencia de pinturas murales de Josep Renau en el Palacio de Santàngel, sito en la calle Caballeros, 27 de Valencia.

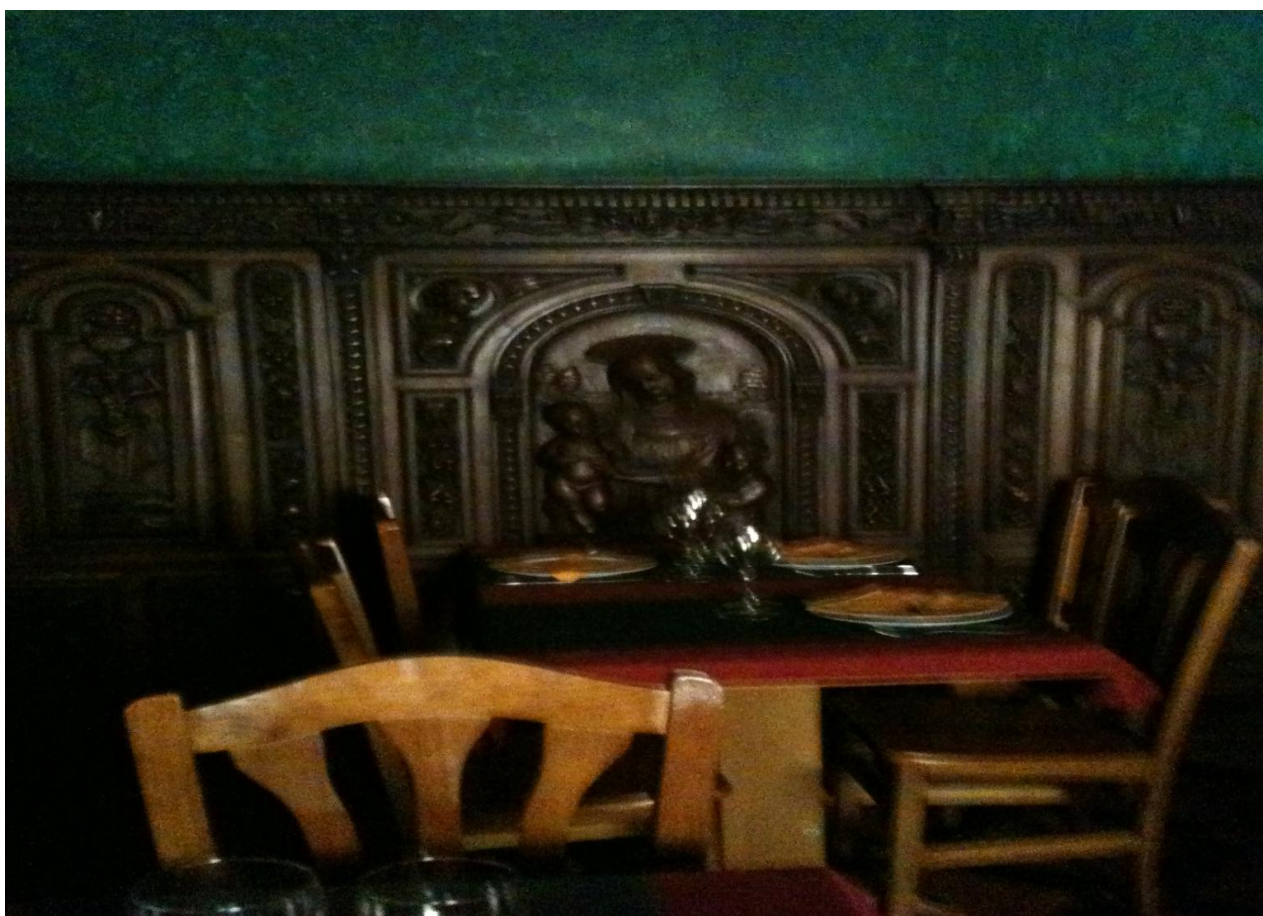
Este documento se enviará a la Consellería de Educación, Cultura y Deporte, a la Federación Valenciana de Municipios y Provincias, al Ayuntamiento de Valencia, al abogado encargado de la Concursal y a los grupos parlamentarios de Les Corts Valencianes.

Informe sobre la declaración como BIC, con la categoría de espacio etnológico de la Colonia de Santa Eulalia sita en los términos municipales de Sax y Villena

Autor: Comissió Llegat Històric
Aprovació: Ple, 27 Abril 2015

ANTECEDENTES.-

Con fecha 28 de febrero de los corrientes, registro de entrada núm. 75, se recibe en el Consell Valencià de Cultura escrito y documentación, enviado por la Dirección General de Cultura, en el que se solicita informe preceptivo sobre la posible declaración como BIC, con la categoría de Espacio Etnológico, de la Colonia de Santa Eulalia sita en los términos municipales de Sax y Villena, de acuerdo con lo que dispone el art. 27.5 de la Ley 4/1998 de once de junio, del patrimonio Cultural Valenciano.

El Presidente del CVC, mediante escrito del mismo día 27 del mes de febrero, encarga a la Comisión de Legado Histórico la realización del informe correspondiente, la cual designa a los Consellers Vicente Ferrero José María Lozano Velasco, Gloria Marcos Martí y Francisco Pérez Puche, la pertinente redacción.

JUSTIFICACIÓN.-

Extraemos a continuación información contenida en los numerosos informes de especialistas en la materia –principalmente arquitectos y otros técnicos del Servicio Territorial de Alicante de la Dirección General de Cultura de la Generalitat Valenciana- que obran en el expediente de incoación y dan cumplida cuenta de la importancia patrimonial del enclave.

"La Colonia de Santa Eulalia posee un extraordinario interés tanto etnológico e histórico como arquitectónico y tipológica, como muestra sobresaliente de un tipo de asentamientos inspirados en las ideas ilustradas y progresistas de los siglos XVIII y XIX, que la hace merecedora de su declaración como Bien de Interés Cultural con categoría de Espacio Etnológico.

La implantación de esta Colonia remite a las experiencias llevadas a cabo por los utópicos del s. XIX como New Laoark (Owen), Icaria (Cabet) o los Falansteríos de Fourier entre otras. En España varias experiencias similares fueron las de la Colonia Güell o Ametlla de Merola, Nuevo Baztán, la Colonia Campano de Cádiz o Bustiello en Asturias.

La Colonia agrícola de Santa Eulalia, levantada en los llamados Prados de Santa Eulalia y declarada como tal "de primera clase" el 1 de julio de 1887, estaba dedicada al cultivo de la vid, cereales, incluso entre ellos el arroz, y de olivos, así como de su posterior transformación industrial para su comercialización. Fue proyectada de manera que constituyera una unidad productiva autosuficiente, además que satisficiera las necesidades de habitación, solaz,

asistencia religiosa y educacional de sus trabajadores y empleados sin olvidar ni escatimar en su ornato público y privado recurriendo para ello a escultores, pintores y ebanistas de calidad, a la manera que promulgaban las teorías utópicas más avanzadas.

Fue promovida en su propias tierras por Don Antonio de Padua Saavedra y Rodriguez de la Guerra, conde de Alcludia y de Gestalgar debido las expectativas económicas de la zona favorecidas por la llegada del Ferrocarril desde Madrid en 1858 y el incremento de la comercialización de los productos vitícolas por efecto de la crisis del sector provocada por la filoxera en Francia. Éste constituyó en 1900, la Sociedad "Saavedra y Bertodano" figurando como gerente de la misma, con su pariente el ingeniero don Mariano de Bertodano y Roncali vizconde de Alzira, quien estaba casado con doña María Avial Peña, hija de un rico indiano, que contaba con la extraordinaria dote de dieciocho millones de pesetas que se cree invirtió en este proyecto.

Según Belando Carbonell en 1888 las tierras estaban distribuidas de la siguiente manera: 123 Ha. de secano, 5 Ha. de regadío y 10 Ha, de tierras incultas, con una renta de 5. 291 pesetas. El contexto histórico propicio se inicia, tras varias desamortizaciones de menor importancia, en el año 1855, durante el segundo gobierno de Espartero. El ministro de Hacienda, Pascual Madoz, realiza una nueva desamortización que fue ejecutada con mayor control que la de Mendizábal. El 1 de mayo de 1855 se publicaba en La Gaceta de Madrid y el 31 la Instrucción para realizarla.

Se declaraban en venta, con excepciones, todas las propiedades y censos del Estado, del clero, de las Ordenes Militares, cofradías, obras pías, santuarios, del ex infante Don Carlos, de los propios y los comunes de los pueblos, de la beneficencia y de la instrucción pública. No cesaron las ventas hasta fin de siglo, continuando a pesar de los diferentes cambios de gobierno. En 1867 se habían vendido en total 198.523 fincas rústicas y 27.442 urbanas.

Paralelamente a las sucesivas desamortizaciones los gobiernos de España emprenden una política de fomento de la repoblación y de cultivo de terrenos baldíos que pusiesen en producción la ingente cantidad de nuevos terrenos así obtenidos. A tal efecto el Ministerio de Fomento decreta tres leyes al respecto: La ley de 21 de noviembre de 1855 disponiendo lo conveniente sobre el establecimiento de colonias agrícolas o nuevas poblaciones para reducir a cultivo terrenos baldíos y realengos del Estado y los particulares o para introducir mejores sistemas en los ya establecidos (Gaceta de Madrid nº1053 de 22 de noviembre de 1855), Ley de 11 de junio de 1866 sobre el fomento de la población rural (Gaceta de Madrid nº 195 de 14 de junio de 1866) y la Ley de 5 de junio de 1868 relativa al fomento de la repoblación rural (Gaceta de Madrid nº 161 de 9 de junio de 1868).

En éstas leyes se establecían las condiciones para los promotores de las llamadas "Colonias agrícolas", así como las exenciones fiscales a las que tienen derecho y otras exenciones además del procedimiento de obtención de los beneficios dispensados.

La prescripción de los privilegios de la Ley de 1868, la falta de una adecuada gestión y la decadencia de la agricultura en trono a una sociedad cada vez más industrializada, provocaron la decadencia de la Colonia apenas unos cuarenta años después de su fundación."

Descripción del bien objeto de declaración

"La Colonia se articula sobre el eje central de la calle Salinas de nordeste a sudoeste, que es también límite entre los términos de Sax y Villena. A cada lado de esta calle y tangencialmente

a ella se abren dos plazas. La plaza de Santa Eulalia fue la primera construida, alrededor de la antigua ermita reedificada, a la que recaen también la Casa Palacio, el parador, la fábrica de alcoholes y la bodega, además de las primeras casas de trabajadores y capataces. Completan la plaza al otro lado de la calle Salinas la tienda y el casinete. La otra plaza, llamada de San Antonio se conforma con la fábrica de harinas, dos almacenes y nuevas viviendas obreras. Se completó el Conjunto con nuevas edificaciones, como el teatro y el llamado barrio Nuevo de la Concepción, una calle situada al otro lado de la casa palacio con viviendas a ambos lados. El conjunto también contaba con barbería, horno de pan y taller de reparaciones, un colegio (fuera de la Colonia) además del parque de recreo con una amplia arboleda y lago con isla.

Relación de inmuebles históricos

-Instalaciones fabriles

Fábrica de harinas del Carmen. Plaza de San Antonio nº 2. (Sax)

Situada en la plaza de San Antonio, es un gran edificio de lenguaje racionalista con los huecos ordenados horizontal y verticalmente entre los aparejos de ladrillo de los pilares y frentes de forjados. Se desconoce la fecha de su construcción pero un documento de 1907 ya constata su existencia como "una portentosa fábrica de harinas".

La fábrica responde a uno de los modelos habituales de la época, que eran de los sistemas austro-húngaro Bühler Hnos. y Daverio. En la planta de cernidos de la fábrica se han encontrado algunos tamices de madera y una balanza de fundición con la inscripción Bühler.

Según la investigación de Jaén, Lillo y Sánchez los planos encontrados sobre una fábrica de harinas en Igualada (Barcelona) muestran su semejanza constructiva con la de Santa Eulalia. El resto de la maquinaria que existía en la nave ha desaparecido.

El edificio principal es de planta rectangular de tres pisos. La cubierta es inclinada a dos aguas con tejas planas. En éste se llevaba a cabo el proceso de elaboración el producto mientras que en los dos edificios laterales de una planta menos están destinados a almacenes en la planta baja y vivienda del molinero en la planta superior.

El edificio se encuentra cerrado lo que impide reconocer el estado de la estructura interior. Se aprecian tramos derruidos de la cubierta. En la fachada de la plaza se observan algunas fisuras verticales. El canalón de zinc para la recogida de las aguas de la cubierta ha desaparecido en varios metros.

-Almacén Plaza de San Antonio nº 1 y la carretera de Salinas. (Sax)

El edificio fue levantado en prolongación de la harinera. Su planta es rectangular de un solo piso. Con algunos huecos de paso en la fachada recayente a la plaza. El hastial a la carretera se encuentra rematado por un frontón triangular en el que hay un óculo circular y una ventana situada en una altura intermedia.

-Almacén (antigua almazara) Plaza de San Antonio nº 19 y carretera de Salinas. (Sax)

Su planta es rectangular terminada en cubierta a dos aguas y tejas planas. Los huecos de paso son verticales como las ventanas del almacén. Siendo las ventanas rectangulares con la parte superior terminadas en arco rebajado, en aquella parte que corresponde a la almazara. Los vanos se encuentran recercados mediante ladrillo.

-Fábrica de alcoholes La Unión plaza de Santa Eulalia nº 13, Bodega y Lagar c/ Salinas 5 (Sax)

El conjunto de la fábrica de Alcoholes, la bodega y el lagar se ubica entre la plaza de Santa Eulalia, la Calle Salinas y el parador anexo a la casa palacio. Destaca en volumen la fábrica de

alcoholes de planta cuadrada y gran altura, junto al parador. El hueco de entrada es de grandes dimensiones, con puerta de madera de dos hojas chapada de zinc, recayente a la plaza de Santa Eulalia y orientado a sudeste. En planta baja se aprecian en esta fachada dos ventanas terminadas en arco y en una planta superior se repiten aparejadas de dos en dos. Se encuentra otro hueco circular en el frontón de remate del edificio. El perímetro de todos los huecos es de aparejo de ladrillo cerámico macizo. Carpinterías de madera cerraban las ventanas y se encuentran la marca de los rótulos que dicen "Fábrica de Alcoholes La Unión" y la marca de un escudo que pudo ser de la Sociedad Saavedra-Bertodano. Se conserva en una esquina un curioso reloj de sol.

El alzado orientado hacia la plaza en dirección norte, presenta el mismo tipo de ventanas aparejadas, a la misma altura y en igual número de dos.

La fachada suroeste da al patio interior conformado también por la Casa palacio, el parador, y dos almacenes. Presenta a su vez dos parejas de huecos superiores a la misma altura. La fachada recayente a la calle Salinas, a la que se encuentra adosada la bodega, aparece totalmente ciega.

Interiormente la fábrica es una construcción diáfana cubierta a dos aguas con el mismo tipo de cercha que se encuentra en el teatro, la almazara o el almacén de trigos de la fábrica de harinas. Según los vecinos se disponen depósitos subterráneos vinculados al proceso de producción.

Anejo a la fábrica se encuentra la bodega, de menor altura pero de un gran desarrollo longitudinal a lo largo de la calle Salinas, a partir de la plaza de Santa Eulalia donde se encuentra el alzado posterior, estando el principal orientado hacia el teatro. Junto a éste aparece adosada otra edificación, de menores dimensiones, dedicada al pisadero de la uva. Este espacio es de planta cuadrada, cubierto a tres aguas, con la ayuda de un soporte central de ladrillo acabado en ménsulas de apoyo. Dispone de dos puertas laterales elevadas que facilitaban la descarga de los carros sobre el forjado interior.

Junto a las puertas de descarga se encuentran dos cups o recipientes donde se pisaba la uva de grandes dimensiones y planta rectangular. Otros dos más pequeños se sitúan al fondo cerca de los accesos a la bodega. La comunicación del pisadero con la bodega se establecía a través de dos entradas en arco.

La bodega se divide en dos salas, la primera destinada a cocedero o fermentación del mosto y la continua, separada con un muro con puerta de acceso centrada, a la destilería. La chimenea de ladrillo se encuentra desaparecida.

Situada en la nave de la bodega y adosada a la fábrica se encuentra la torre de ladrillo que atraviesa la cubierta de aquella, de volumen troncopiramidal sobre una basa vertical, y supera a la fábrica de alcoholes en altura. Interiormente dispone de una escalerilla de subida empotrada a la pared y otra de acceso a un espacio subterráneo desde el cual se accede a dos túneles, uno en dirección al subsuelo de la fábrica y el otro en dirección a la sala de los depósitos de la bodega, donde se encontraba un motor que suministraba energía eléctrica para todo el complejo de la colonia y supuestamente vinculado al molino de viento que antiguamente se encontraba en lo alto de la torre. En su desarrollo vertical dispone de troneras con orbe superior y pequeñas ventanas con arco de medio punto, y se remata con una balaustrada sobre un matacán sobre ménsulas de ladrillo que la bordea.

- Parador V despacho Plaza Santa Eulalia nº 12. (Sax)

Se trata de un edificio, recayente a la plaza de Santa Eulalia, de dos plantas y planta rectangular del que actualmente solo se conservan las fachadas. Adosado a la Casa Palacio y la fábrica de Alcoholes desde el cual se accedía al patio interior conformado por éstos. Dispone de tres grandes ventanales en planta baja de arcos rebajados y cuatro ventanas de proporción vertical en la planta superior. Un antepecho curvilíneo con cinco pilarcillos remata la fachada.

- Ermita de Santa Eulalia Sin referencia catastral. (Sax).

La primitiva ermita de Santa Eulalia se construyó como consecuencia de una batalla que tuvo lugar en dichos parajes en 1240 y los hechos milagrosos con la intervención de Santa Eulalia que tuvieron en ella.

La ermita fue reconstruida con motivo de la fundación de la colonia según reza una inscripción en la misma ermita: "Esta capilla la fundó d. Antonio de Padua Saavedra y Rodríguez de Guerra, Conde de La Alcudia y de Gestalgar, el 24 de febrero de 1891 y la construyó el maestro de obras de Villena Francisco Gran.

Se trata de un edificio exento, realizado en mampostería en muros y contrafuertes y cubierta a dos aguas de teja plana. Sobre la puerta con arco de aparejo de ladrillo se encuentra un alero de zinc sostenido por curvas de hierro, sobre ella un óculo y más arriba un reloj circular con numeración romana sobre el que se lee Sax. Corona la fachada una espadaña de dos pisos, en la del piso inferior está la campana.

La planta es de una sola nave de 11,30 por 5 m. Tres pares de pilastras estriadas con capiteles modernistas y arcos fajones sostienen la bóveda de cañón. A los pies el 1º tramo está cubierto por el coro al que se accede por una escalera de madera. El presbiterio se separa mediante una balaustrada de hierro y tras el altar, un retablo de columnas con capitel corintio sobre las que apoya un arquitrabe, friso, cornisa y un frontón triangular, enmarca una hornacina en la que se aloja la Virgen Dolorosa y a ambos lados del retablo se abren pequeñas hornacinas laterales con las imágenes de Santa Eulalia y San Blas. Destacan las pinturas murales firmadas por Puchades, que también decoró el teatro. El pavimento forma un damero de baldosa hidráulica. Los peldaños son de baldosas de mármol. Como elementos singulares destacan el púlpito metálico cilíndrico.

El 10 de febrero, festividad de Santa Eulalia, se celebra una romería con actos de culto, feria y esparcimiento alrededor de la ermita.

- Casita del puente de la Cadena Avda. Margot. (Villena)

Se trata de una pequeña edificación de una planta situada en la avenida Margot, junto al río Vinalopó. Se cubre con tejado a dos aguas de teja plana, permitía controlar el acceso a la Colonia mediante una cadena anclada en dos basamentos de piedra.

- Teatro Cervantes, c/Salinas nº 4. (Sax)

El teatro Cervantes fue concurrido por las más importantes compañías de zarzuelas de la época y sus palcos fueron lugar de reunión de la burguesía de los alrededores. Fue levantado con posterioridad a 1907, fecha del inventario de edificaciones de Sax. Debido al derrumbe del almacén anexo se ha perdido la parte correspondiente al escenario. Exteriormente sus fachadas se encuentran encaladas con escasa ornamentación y con un reducido número de huecos. Sobre el alzado principal se encuentra el primero de los accesos centrado en el mismo. Sobre la puerta se abre una ventana de dos hojas que comunica interiormente con el palco presidencial adornada por molduras de hojas y tallos. Entre ambos huecos quedan restos del rótulo de cerámica vidriada de color rojo en los que se puede leer "Teatro".

Otro de los accesos al teatro se encuentra en el alzado lateral derecho protegido por una pequeña marquesina de estructura de madera cubierta de teja. Más arriba se halla el rótulo "Teatro Cervantes" realizado con pintura negra.

La planta rectangular del edificio se divide en dos partes bien diferenciadas, la destinada a los espectadores y la del escenario cuyo suelo se sitúa a una cota superior del nivel del terreno. La zona destinada al público se compone del patio de butacas propiamente dicho y de los palcos que, dispuestos en dos alturas rodean el espacio central. El palco presidencial se cubre con un pórtico de pilares de madera y presenta mayor ornamentación que el resto. Sus molduras son idénticas a las que aparecen en el palacio sobre las ventanas de fachada y en su interior, enmarcando las puertas de paso del gran vestíbulo central de planta baja.

Destacan los frescos de las paredes del teatro: el retrato de Miguel de Cervantes, enmarcado en un medallón que lleva su nombre. A ambos lados se encuentran paisajes de la colonia y otros retratos como el de Ruperto Chapí, Emilio Serrano, Jacinto Benavente y Manuel Linares Rivas.

- Casa Palacio Plaza de Santa Eulalia nº 10-11 (Sax)

Se trata de un edificio de planta rectangular de 425 m² con dos alturas que empezó a construirse en 1898. Está situado en la plaza de Santa Eulalia junto a la bodega o fábrica de Alcoholes. En el centro de la fachada principal recayente al jardín privado se encuentra la puerta de entrada con una marquesina cubierta de madera y cristales con dos ventanas a cada lado y cinco balcones en la planta superior. En las fachadas laterales se abren cuatro ventanas en planta baja y sus correspondientes balcones en la superior. Todos los vanos de las tres fachadas exteriores del palacio se adornan con recercados con molduras y formas vegetales decorativas. La carpintería de los mismos está compuesta por varias hojas de madera, una mallorquina y además una contraventana en los balcones de la planta superior. Las rejas que protegen las ventanas también tienen elementos decorativos vegetales salvo las recayentes a la plaza de Santa Eulalia que se componen de barras formando rombos. La barandilla de los balcones es la misma en todas las fachadas menos en la del balcón principal debido a su mayor amplitud.

En la fachada principal se encuentran a la altura del balcón principal dos escudos nobiliarios de los Saavedra. Remata la fachada una cornisa perimetral que se apoya en mensulas y sobre el que continúa el antepecho de coronación de líneas onduladas del edificio. En el centro de cada uno de éstos remata el edificio un frontón de coronación, el de la fachada principal posee un bajorrelieve que muestra una escena alegórica a la agricultura y a la industria compuesta por figuras humanas desnudas separadas por un ángel con las alas extendidas. Entre las pilastras que refuerzan el antepecho se decora con una moldura formada por tres barras horizontales terminadas en punta de lanza que atraviesan un anillo. Los frontones de las otras dos fachadas poseen otros relieves de menores dimensiones que representan una especie de cabeza de dragón. La fachada interior carece de ornamentación.

En la planta baja dispone de doce habitaciones alrededor del vestíbulo principal, centrado e iluminado por una claraboya. Desde este espacio se accede a la escalera de acceso a la planta superior de dos tramos y revestida de mármol. En una de las esquinas se encuentra un escudo nobiliario pintado con el lema de la dos tipos predominando los de baldosas hidráulicas de 20 x 20 cm. También se hallan de mármol en el espacio central bajo los dos lucernarios.

La planta superior repite la misma distribución de estancias alrededor de una galería o pasillo central, se divide en dos partes diferenciadas por sus acabados y que estarían destinadas a los propietarios y al servicio, respectivamente. Los pavimentos están formados mediante piezas pequeñas formando mosaicos.

También destacan en el edificio los zócalos de azulejos y las carpinterías de gran calidad diseñadas con motivos decorativos del modernismo.

- Viviendas para trabajadores. (Sax y Villena).

Las primeras viviendas construidas fueron las recayentes a la plaza de Santa Eulalia, posteriormente se construyeron sucesivamente las del barrio nuevo de La Concepción y las de la plaza de San Antonio. En la fachada Este de la primera plaza se agrupan en hilera, de planta baja alternadas con otras de dos alturas situadas en los extremos y en el centro de la plaza. La casa situada más próxima al palacio era la del administrador como reza una placa en su fachada. Todas las viviendas disponen de los mismos huecos en fachada. La puerta de acceso se coloca en el centro, flanqueada por dos ventanas situadas simétricamente a ambos lados. Las fachadas de las viviendas de dos plantas repiten la disposición de tres ventanas en la parte superior. Los huecos se encuentran recercados con molduras y disponen de un zócalo de mampostería. Las cubiertas son a dos aguas con faldones paralelos a fachada a excepción de las viviendas de dos plantas que se disponen de forma perpendicular y presentan vuelos más acentuados.

La segunda alineación de viviendas se sitúa detrás de la ermita, separada de la plaza por la calle de Santa Rita. Son de dos plantas. En la primera casa junto al parque Gilabert se encontraba la carnicería. Repiten la disposición de huecos del frente Este de la plaza. Las cubiertas son todas a dos aguas, salvo una de ellas que presenta una disposición a cuatro aguas.

El tercer conjunto de viviendas de la plaza de Santa Eulalia se encuentra en la avenida Margot y termina al comienzo de la calle Salinas, junto a la bodega. Esta formado por dos viviendas, el casinete y la tienda, la barbería y por un horno de pan y un taller de reparaciones actualmente desaparecidos. Destaca la fachada de la tienda de la colonia de dos plantas accediéndose a la superior por una escalera exterior de una sola zanca. Los huecos se disponen con arcos rebajados y con molduras de mayor relieve y dispone de un pórtico de pilares con ménsulas que sustentan el rellano de la escalera sobre la puerta de entrada. Los vuelos de los aleros muestran el voladizo de sus correas que se rematan con chapas decorativas de madera que en muy pocos casos han sobrevivido al paso del tiempo. Las demás edificios no varían con respecto al resto de casas.

En la calle o Barrio nuevo de La Concepción se encuentran enfrentadas dos hileras de casas de una sola planta. Su apariencia externa es igual a las de la plaza de Santa Eulalia. El alero de éstas está formado por tres hiladas de ladrillo sobre las que apoya la teja. Al final de una de las alineaciones se encuentran dos edificaciones que no corresponden a la vivienda tipo, se trata de la casa de los pastores y una pequeña nave destinada a guardar el ganado.

Las viviendas de la plaza de San Antonio se disponen en dos alineaciones perpendiculares entre sí, constituidas únicamente por planta baja. En la esquina que las une se encuentra una vivienda achafanada. Se encuentran adosadas a la Almazara y a la fábrica de Harinas en cada uno de los extremos.

En conjunto las viviendas presentan unas condiciones de higiene y ventilación muy buenas para la época, reflejando la preocupación social y sanitaria del momento. La distribución interior se compone de un salón comedor y cocina donde se encontraba la chimenea. El pasillo centrado da acceso a los dormitorios situados a ambos lados del mismo y al patio posterior donde se encontraba dos dependencias anexas (la mayoría desaparecidas) en las que guardaban animales y existía un pozo ciego.

Espacios públicos representativos

- Entrada a la Colonia desde la carretera y la estación de ferrocarril. Una vez cruzado el río Vinalopó, la casita del puente de la Cadena controlaba el acceso mediante una cadena anclada en dos basamentos que aún se conservan. Según Santiago Varela una columna soportaba la escultura del Ángel de la Caridad, hoy en paradero desconocido.

En la actualidad se ha levantado un cerramiento de bloque de hormigón que altera la armonía estética apenas inalterada del Espacio.

Surge en torno a la ermita preexistente tangente a la calle Salinas. Sirve de escenario de los edificios más representativos como la Casa palacio, la alcoholera y bodega y al otro lado de la calle Salinas, las tiendas etc... Contaba con parterres plantados de árboles frondosos y numerosas esculturas de mortero de cemento con varillas metálicas, según fabricación usual de la hoy desaparecidas.

- Plaza de San Antonio

Surgió ya entrado el siglo XX y ocupa un lugar secundario en representatividad dentro del Espacio etnológico, está conformada por la fábrica de harinas, la almazara, el almacén y nuevas viviendas de trabajadores.

- Parque de Gilabert

Se encontraba al inicio de la Colonia junto a la avenida Margot. Servía de esparcimiento y contaba con grandes árboles, un lago artificial con una isla, un cenador y una cabaña de construcción rústica. También se adornaba con esculturas. Se encuentra en mal estado pero se conservan los muros del lago y la isla."

Algunas consideraciones

En otras ocasiones, este Consell Valencià de Cultura se ha ocupado de núcleos de población abandonados o semiabandonados, materia sobre la que se han emitido algunos informes. En este caso, debe mencionarse el libro que en 2006 editó nuestra institución (Serie Maior, nº 4) sobre la materia. Se titula "Pobles abandonats. Els paisajes de l'oblit". Son sus autores Agustí Hernández Dolz y José Manuel Almerich Iborra. Contiene varias referencias a la Colonia Santa Eulalia y sus valores, así como imágenes diversas de su estado.

Es oportuno constatar la contundencia y el rigor de los informes emitidos por el arquitecto Santiago Varela, avalados por su autoridad en la materia y los trabajos publicados en relación con la Colonia, y la ratificación de la técnico en etnología Emilia Simón. Y la coincidencia con sus criterios por parte de los redactores de este Informe.

Resulta muy interesante relacionar y comparar la Colonia de Santa Eulalia con el Familisterio de Guisse (Francia) en el que el industrial Jean Baptiste Godin, activo perteneciente al Tour de France, desarrolló la primera y más importante experiencia práctica del concepto de

Falansterio de Fourier y de los dibujos con los que Victor Considerant y Duverger ilustraron las ideas del socialista utópico. El Familisterio se fundó en 1877 y se construyó a partir de 1880 en distintas fases. Su arquitectura es más contundente, también lo son los datos cuantitativos relacionados con número de viviendas, superficies y carácter de las construcciones (seis hectáreas de terreno, unos treinta mil metros cuadrados construidos, más de dos mil personas), y tal vez la diferencia sustancial estribe en el uso principal: industrial en el caso de Guisse, y agrícola en el de Santa Eulalia.

Pudiera resultar aventurado relacionarlos desde un punto de vista disciplinar –de ello se ocupa numerosa bibliografía especializada relacionada con precisión en el expediente de referencia- pero sus coincidencias conceptuales son muchas y muy ricas. Conviene recordar que la erección de la Colonia de Santa Eulalia está datada entre 1899 y 1910, algo más de veinte años más tarde de que Guisse fuera ya una realidad suficientemente difundida (Godin editaba su propio periódico, “Le Devoir. Revue des questions sociales”).

Sin embargo, el conseller Pérez Puche ha encontrado en las noticias de Vicente Vázquez Hernández, quien fuera cronista de la ciudad de Sax, una explicación que nos acerca con cierta precisión a modelos relacionados con la producción textil, como las de la cuenca del Llobregat en Cataluña y que, por su particular interés reproducimos a continuación.

"Este modelo (el de las colonias textiles de Cataluña) es en el que se inspiró el Conde la Alcudia para crear la Colonia de Santa Eulalia, pues según su bisnieta, Dª Pilar Mares Saavedra, por esas fechas el Conde realizaba frecuentes visitas a Barcelona, donde residía su amigo y correligionario carlista, D. Manuel María de Llanza y Pignatelli de Aragón, Duque de Solferino y de Monteleón. En estos viajes pudo contemplar el desarrollo y construcción de las colonias textiles que se estaban creando en la cuenca del río Llobregat. Los lazos de amistad entre el Conde de la Alcudia y el Duque de Solferino se estrecharon años después cuando el primogénito del Conde, Antonio de Padua Saavedra y Fontes, se casó, en 1915, con Concepción de Llanza y Bobadilla, hija menor del Duque de Solferino"

En otro orden de cosas quisiéramos llamar la atención sobre el exceso de tiempo transcurrido entre los primeros informes (año 2000) que alertan de la importancia etnológica y arquitectónica del conjunto, así como de su creciente deterioro, y el inicio real del expediente de incoación. También sobre las dificultades en la gestión y seguimiento de la acción proteccionista que se deriva de la calificación de BIC, dada la complejidad del régimen de propiedad de los diferentes inmuebles que lo componen y el estado constructivo de gran parte de los mismos.

Finalmente, produce cierta extrañeza la determinación específica que el apartado 7 del Anexo I confiere a los escudos heráldicos de los Saavedra situados en la fachada Sur, recayente al Jardín, de la casa principal, cuando son elementos constitutivos –y no independientes- del propio inmueble. (Por otro lado, en la visita de inspección ocular realizada el pasado día 12 de marzo por los consejeros redactores de este Informe, parece apreciarse la desaparición de uno de ellos).

También es oportuno señalar que el texto publicado en la página 4376 del DOGV núm. 7465 de 13 de febrero de 2015, de la Resolución de 28 de enero de 2015, de la Consellería de Educación, Cultura y Deporte por la que se incoa el correspondiente expediente de declaración de BIC de la Colonia de Santa Eulalia, contiene errores materiales, que señalamos a continuación, cuya subsanación debe producirse.

- 3º párrafo del apartado 5.d) Edificios residenciales. Casa Palacio (pag. 4382 del DOGV) dice "bajorrelieve" cuando debe decir "sobrerrelieve".
- 4º párrafo del apartado 5.d) Edificios residenciales (pag. 4382). Falta algunas frases o palabras para su correcta interpretación.
- 4º párrafo del apartado 5.e) Espacios públicos representativos (pag 4383). Falta alguna palabra en la última frase.

CONCLUSIONES.-

1.- El Consell Valencià de Cultura considera que la denominada Colonia de Santa Eulalia reúne las condiciones para ser declarada Bien de Interés Cultural como Espacio Etnológico.

Se consideran igualmente oportunos, tanto la delimitación del espacio etnológico como la de su entorno de protección, y los efectos que ambas tendrán sobre la adecuada preservación de sus valores paisajísticos y arquitectónicos.

No obstante lo anterior, el CVC sugiere se tengan en cuenta las Consideraciones establecidas en el correspondiente apartado de este Informe

2.- Dada su transcendencia histórica y etnológica, sería de gran interés que las autoridades responsables (municipales, provinciales y autonómicas) procuraran al máximo la recuperación del espacio, dotándolo desde el inicio de elementos informativos convencionales actualizados (los existentes se encuentran muy deteriorados y son muy elementales) y de medios electrónicos, como el QR-Code.

3.- Igualmente sería conveniente que las administraciones locales publicasen un Plano-Guía del Espacio Etnológico, así como que se propiciaran visitas guiadas a la Colonia.

4.- Se recuerda la obligación de las administraciones locales y provinciales de proteger y mantener el patrimonio en las debidas condiciones de conservación, así como de hacer notar a la propiedad de las mismas sus deberes y obligaciones en el campo de la conservación y protección.

5.- Se recomienda la conveniencia de alzar planos y dibujar todo el conjunto de la Colonia Santa Eulalia, con el fin de documentar de la mejor manera posible la declaración protectora.

Este Informe será enviado a la Dirección General de Cultura, a los Ayuntamiento de Sax y Villena, a la Diputación Provincial de Alicante, y a la FVMP.

ANEXO.

Nota 1. Entre los grabados antiguos de la Colonia, editados recientemente en Sax, podemos ver uno donde la Colonia aparece con una disposición ideal, con los edificios frente al espectador. Allí se confirma la existencia de una gran veleta, sobre torre, y de una chimenea de dimensiones importantes. Por la curiosidad que suscita, lo adjuntamos a este Informe.

Nota 2. El reportaje publicado por "La Correspondencia de Alicante" el 7 de enero de 1902 incluye una descripción muy detallada de la Colonia poco después de la puesta en marcha de la fábrica de alcoholes. Además de proporcionar datos sobre el interior de las bodegas y cifras sobre la producción de destilados, ratifica la existencia de una chimenea de 30 metros relacionada con la instalación de vapor que la destilería necesitaba.

Nota 3. Como fuente para consultar detalles sobre la historia de la Colonia se adjuntan diversas referencias de prensa:

- 1925.03.07.- "Diario de Alicante". Fuego subterráneo en la zona. Yacimiento de turba a un kilómetro. Zona del Carrizal.
- 1928.05.26.- "El Luchador". Pleito, a raíz de la excavación de un pozo que puede afectar a la toma de aguas para uso de la ciudad de Alicante, muy cercana.
- 1933.06.23.- "Diario de Alicante". Sobre el canal de riego de Prados a Santa Eulalia.
- 1934.10.13.- "El Día". Edicto judicial de subasta de la finca, con descripción detallada.

Nota 4. Este Informe se ilustra con un extenso reportaje fotográfico realizado el día de la inspección ocular que incluye también fotografías antiguas encontradas en las hemerotecas digitales.

Declaració del Consell Valencià de Cultura sobre la destrucció de Béns Culturals a l'Iraq

Autor: Ple CVC
Aprovació: Ple 30 Març 2015

La difusió de les imatges de la destrucció de peces arqueològiques assíries del Museu de Mossul a mans de fanàtics iconoclastes és només una de les últimes provocacions de l'autodenominat Estat Islàmic, que caldria qualificar d'espectacle extrem de terrorisme i de barbàrie si no fóra per la possibilitat de comparacions odioses amb fets molt més greus: la difusió de les imatges de massacres de civils o de combatents fets presoners, decapitats o cremats vius en execucions sumàries, a la qual ens hem vist exposats últimament. Anteriorment ja s'havien destruït, a la mateixa Mossul, joies de la cultura universal com la Mesquita del Profeta Jonàs (en juliol de 2014), la del Profeta Jordi, la d'Abul Kàssim o els més de cent dotze mil llibres i manuscrits de la seua Biblioteca, saquejada i dinamitada el passat 25 de febrer. I el 5 de març s'han saquejat i assolat les restes de la ciutat assíria de Nimrud, prop de Mossul, i dos dies més tard les de la ciutat parta de Hatra, declarada patrimoni de la humanitat en 1985. Quasi cada dia arriben notícies de noves devastacions. I això són només uns pocs exemples d'una ja llarga campanya de destrucció de símbols, monuments i dipòsits de memòria col·lectiva, en un intent de neteja cultural les primeres víctimes del qual són grups humans històrics de l'Orient Pròxim i Mitjà, i les següents la humanitat sencera en tant que reconeix com a parts de la pròpia substància la història i la cultura de cada una de les nacions que l'han format o la formen –i la vida i l'experiència transmissible de cada un dels seus individus. Però el component més pervers, si no el més criminal, d'estos actes és precisament el seu caràcter d'espectacle, expressament buscat pels executors en la seua "producció". Que el linxament real de persones, o la destrucció material de béns comuns espirituals, siguen l'objecte d'una escenificació i tinguen per objectiu, més enllà de l'eliminació física de veritats incòmodes, la producció i l'exhibició d'imatges dramatitzades és més que un crim, també és un pecat gravíssim, particularment impropï d'uns iconoclastes, i encara més quan s'usa com un mitjà per a terroritzar la població mundial, i en nom de valors, com la reverència de la divinitat, que bona part de les víctimes, directes o indirectes, compartim o respectem sense necessitat de coaccions. No és lícit fer en nom del Déu vertader coses que només un déu fals aprovaria.

Els monuments tenen el valor que els donem –i que és proporcional al valor que ens donem a nosaltres mateixos com a membres d'un poble, quan pertanyen a la nostra història, o com a membres de la humanitat. Estimar els monuments i els documents del passat és civilitzador, perquè no hi ha civilització sense la continuïtat de la qual ells són testimonis i instruments, i dóna valor i sentit a les nostres vides, perquè ens ajuda a percebre, a comprendre i a aprofitar la nostra complexitat com a humans contemporanis i la riquesa acumulada del present. La seua pèrdua ens empobrix a tots.

El Consell Valencià de Cultura deplora enormement i condemna tota destrucció intencionada de monuments, documents i institucions de qualsevol civilització o cultura humana, contemporània o passada, a mans del fanatisme ideològic, de la cobdícia o de la incivilitat, i en conseqüència convida els seus conciutadans i les institucions valencianes a compartir el pesar per la destrucció del patrimoni cultural iraquetà i la condemna de les accions criminals de l'Estat Islàmic i de la seua utopia d'una humanitat sense història que, pel fet mateix de la seua puresa i homogeneïtat, ja no seria pròpiament humana. Finalment, confia que la col·laboració judicial i policial internacional localitzarà les peces no destruïdes –perquè n'hi ha moltes de desaparegudes que previsiblement es trobaran en mans de compradors desaprensius—i els seus raptors i posseïdors, en farà públiques les identitats i els lliurarà als tribunals dels països propietaris, o, en cas d'impossibilitat o de falta de garanties, a un tribunal internacional, perquè responguen dels seus actes.

Informe sobre la creació d'un Centre de les Lletres Valencianes o Centro Valenciano de las Letras

Autor: Comissió Jurídica i Reglamentària
Aprovació: Ple 30 Març 2015

ANTECEDENTES

En los últimos años, el Consell Valencià de Cultura ha reflexionado sobre el impacto que la crisis económica, los recortes presupuestarios y las políticas de austeridad han tenido en las manifestaciones culturales, y ha emitido numerosos informes y declaraciones sobre el tema, en particular sobre la situación de la cultura y las industrias culturales o creativas en la Comunitat Valenciana.

Y es que, además de su condición humanista, que nos parece esencial, y de sus vertientes científica y tecnológica, que favorecen el conocimiento, la investigación y el desarrollo, la cultura tiene una dimensión industrial importante y diversa. Como hemos dicho con frecuencia, las industrias culturales no son meros factores de ocio. Contribuyen notablemente al avance tecnológico y, lejos de ser poco rentables, generan en España más de 625.000 empleos directos o indirectos, el 3,1% del total, con una incidencia de cerca del 4% en el PIB. Esas cifras, sin embargo, corren el peligro de disminuir de manera drástica a consecuencia de una austeridad indiscriminada, mal aplicada o mal entendida, que repercute tanto sobre los creadores como sobre los consumidores de cultura.

Uno de los sectores culturales perjudicados por esta situación es la literatura escrita en la Comunitat Valenciana, que se expresa en sus dos lenguas co-oficiales. La merma de recursos de los consumidores, los continuos recortes y las dificultades de los creadores para profesionalizarse y hacerse visibles son solo algunas facetas de un problema que el Consell Valencià de Cultura detectó hace tiempo.

Ya en enero de 2003, el CVC emitió el *Dictamen de la ponència sobre el llibre i la lectura*, donde expresaba su preocupación por el presente y el futuro del mundo de las letras. A principios de 2007, el CVC trató el tema de la promoción de los escritores valencianos en un informe titulado *Informe sobre la situación del mercado editorial y la producción literaria en la Comunitat Valenciana*.

Además, en diciembre de 2007 aprobó un informe, emitido por la Comisión de Interpretación Jurídica y Reglamentaria, sobre la Ley 10/2007 de 22 de junio, de la Lectura, del Libro y de las Bibliotecas, norma de carácter estatal concebida para fomentar la lectura en nuestro país. En marzo de 2010 emitió un *Informe sobre el anteproyecto de Ley de Bibliotecas y la Lectura de la Comunitat Valenciana*. Y en junio de 2011 emitió un informe titulado *Propuesta de creación de un espacio público de la lectura o rincón del lector*.

En abril de 2012, escritores y escritoras, editores y libreros se reunieron en la sede del CVC para analizar y debatir la situación, cada vez más preocupante, de la literatura valenciana, y realizaron una declaración conjunta, conocida como *Declaración del libro*. En junio de 2012 se aprobó una declaración sobre la industria editorial. Al año siguiente, en abril de 2013, el CVC volvió a aportar una serie de propuestas encaminadas a impulsar el conjunto de las letras valencianas.

A estos informes y declaraciones hay que añadir la mesa redonda sobre la situación de las industrias culturales del sector del libro, del audiovisual y de las artes escénicas, que se celebró el 20 de febrero del 2014 y contó con la presencia de Jesús Figuerola, presidente de la Associació d'Editors del País Valencià. Posteriormente, en mayo del mismo año, se aprobó un informe con los datos aportados por los componentes de esa mesa redonda y sus propuestas.

Hace poco, el 9 de febrero del 2015, se realizó una mesa redonda sobre la situación actual de la literatura y la lectura en valenciano, y la Comisión de Promoción Cultural ha elaborado un informe específico, titulado *Informe sobre la situación actual de la literatura i la lectura en valencià*.

JUSTIFICACIÓN

La cultura y la ciencia proporcionan, a nuestro entender, oportunidades económicas, productivas y éticas para salir de la crisis. Lamentablemente, los últimos datos confirman la precariedad en que se encuentran los sectores profesionales de la cultura.

Como se ha señalado repetidas veces, la relación de escritores valencianos, tanto en castellano como en valenciano, es quizás la más numerosa de nuestra historia. Sin embargo, los índices de lectura permanecen bajos, y nuestros autores carecen de suficiente visibilidad y reconocimiento social.

El *Dictamen de la ponència sobre el llibre i la lectura*, emitido por el CVC en 2003, recogía una serie de recomendaciones dirigidas a las administraciones públicas y al resto de los sectores implicados, que a nuestro entender mantienen su vigencia:

- 1) Diseñar una campaña de sensibilización lectora y de recuperación del prestigio del libro.
- 2) Difundir a los autores valencianos y su obra.
- 3) Crear un Centro Valenciano de las Letras, a semejanza de los que hay en otras Comunidades.
- 4) Promocionar el valenciano como lengua literaria y científica.
- 5) Convertir las bibliotecas en auténticos centros sociales de irradiación cultural.
- 6) Contribuir a la difusión de la producción editorial valenciana en los medios de comunicación.

7) Propiciar una formación lectora coherente, literaria y científica, en los diferentes niveles de la enseñanza, introduciendo al lector joven en los placeres de leer, escribir e investigar.

8) Aprovechar las nuevas tecnologías, presentándolas como otra manera de aproximación a la lectura y no como una competencia del libro tradicional.

9) Fomentar el asociacionismo en el mundo del libro en todos sus sectores, para facilitar una mayor profesionalización.

Estas medidas son necesarias tanto en momentos de estabilidad económica y social como en la situación actual, cuando el sector del libro valenciano está viviendo al menos tres tormentas independientes entre sí, cuyos efectos están siendo devastadores para el mundo del libro: la revolución digital, la crisis económica que nos afecta desde el 2008 y la situación particular del libro en la Comunitat Valenciana.

Los valencianos estamos casi tres puntos por debajo de la media de lectores habituales (56% de lectores valencianos frente al 59% del conjunto español), lo que aún es más alarmante si consideramos que España se encuentra a la cola de Europa en lectura. Además, somos la comunidad española con lengua propia con el índice de lectores más bajos en dicha lengua (un 3% frente al 8% en Euskadi, casi el 10% en Galicia o les Illes o el 26% en Catalunya).

La Comunitat Valenciana sigue careciendo de un Plan Valenciano de Fomento del Libro y la Lectura.

LEGISLACIÓN ACTUAL

El derecho al acceso a la cultura consta en el artículo 44 de la Constitución Española como un derecho de todos, que los poderes públicos han de promover y tutelar. Paralelamente, y en la misma línea, el Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana establece en su artículo 12 que la Generalitat procurará también la protección y la defensa de la creatividad artística, científica y técnica, en la forma que determine la ley competente.

Nuestra Comunitat dispone de legislación suficiente e imprescindible para proteger y promocionar nuestra literatura. Esa intención está en el ánimo de las Cortes Valencianas y de la Generalitat, que en la *Llei del Llibre 3/2002, de 13 de juny*, afirman: *“No es pot dubtar que, d'entre els béns culturals i intel·lectuals, el llibre és el principal”*.

Recogemos los artículos de dos leyes fundamentales en la promoción de la literatura y el libro.

Por una parte, la *Llei del Llibre 3/2002, de 13 de juny*, en los artículos 4.1, 4.2, 4.3 y 4.4, dice:

«4.1. La Generalitat, a través de la conselleria competent, promourà aquelles accions que tendesquen a sensibilitzar l'opinió pública a favor dels drets dels autors i que promouran la identificació i el rebuig de qualsevol iniciativa que en lesione els drets.

4.2. La Generalitat, mitjançant la conselleria competent, articularà una política de promoció dels autors valencians.

4.3. La Generalitat, mitjançant la conselleria competent, donarà suport a les associacions d'autors valencians en les iniciatives que potencien la seua activitat.

4.4. Amb l'objecte de promoure l'ús del valencià, la Generalitat, a través de la conselleria competent en aquesta matèria, potenciarà els autors en aquesta llengua.»

En la misma línea, la Generalitat Valenciana manifiesta su intención de favorecer y facilitar el crecimiento de la industria y la creatividad cultural mediante la *Llei 9/2014, de 29 de desembre, de la Generalitat, d'Impuls de l'activitat i del mecenatge cultural a la Comunitat Valenciana*. En su capítol II, titulado *De la promoció de les creacions intel·lectuals a la Comunitat Valenciana*, dicha ley dedica el artículo 13 a la promoció del llibre y del sector editorial valenciano:

1. La Generalitat promourà la creació i l'edició del llibre i dels materials complementaris, de conformitat amb el que disposa la *Llei 3/2002, de 13 de juny, de la Generalitat, del Llibre*, i, en especial, prioritzarà totes les accions tendents a la recuperació i dignificació literària del valencià.

2. La Generalitat, a través de la conselleria competent en matèria de cultura, vetlarà per:

- a) Dignificar i recuperar la literatura en valencià.
- b) Potenciar les creacions originals en valencià, així com la seua edició.
- c) Fomentar la traducció d'obres d'autors valencians a altres llengües i d'obres d'altres llengües al valencià.
- d) Defendre els autors valencians i les seues associacions d'autors.
- e) Potenciar la producció o la coedició d'obres a la Comunitat Valenciana, així com col·laborar amb les associacions d'editors valencianes.
- f) Promocionar els processos de renovació tecnològica, d'inversió en I+D+i i d'implantació de noves tecnologies de la informació en l'àmbit editorial.
- g) Organitzar certàmens literaris i fires del llibre en l'àmbit territorial de la Comunitat Valenciana.
- h) Realitzar accions de sensibilització tendents a conscienciar l'opinió pública perquè respecte els drets d'autor.
- i) Promoure la lectura en tots els sectors de la societat, en especial durant la joventut i la infància.
- j) Estendre la xarxa i dignificar els serveis de les biblioteques valencianes.

PROPUESTA

Para contribuir a la promoció del llibre, de sus autores y del sector editorial valenciano, **el CVC propone la creación del Centro Valenciano de las Letras**, a semejanza de los que existen en otras comunidades: el Centro Andaluz de las Letras y la Institució de les Lletres Catalanes de la Generalitat de Catalunya.

Dicho centro tendría como finalidad primordial acercar a los ciudadanos a la riqueza y protección del patrimonio literario valenciano en ambas lenguas co-oficiales, promover la literatura y fomentar la lectura en general, difundir la obra de los autores valencianos contemporáneos, proporcionarles información y apoyo para facilitar su profesionalización y contribuir a su reconocimiento social.

El Centro Valenciano de las Letras sería un organismo dependiente de la consellería responsable de la política cultural, y tendría la finalidad de vertebrar todas las actividades relacionadas con la literatura, los autores y el libro. Algunas medidas a desarrollar serían:

- 1) Recopilar a todos los escritores valencianos, tanto en lengua castellana como valenciana, así como sus obras, con el fin de componer una base de datos que facilite su conocimiento y divulgación. Esa tarea incluiría, en el caso de los escritores antiguos, los textos escritos en otros idiomas, como el latín y el árabe.
- 2) Realizar programas literarios en espacios públicos, como Casas de Cultura, bibliotecas, colegios e institutos., a través de la presencia de los autores y autoras de todos los géneros literarios, mediante una programación estable y continuada a lo largo de todo el territorio de nuestra Comunitat, utilizando las diferentes infraestructuras públicas o privadas de ámbito cultural.
- 3) Recuperar las obras y las figuras de nuestros escritores de otros tiempos en cualquier lengua, rescatando su memoria y contribuyendo a la catalogación y protección del patrimonio literario. La difusión de las obras y de sus autores podría realizarse a través de nuestros escritores actuales.
- 4) Trabajar para eliminar la invisibilidad social de los escritores contemporáneos.
- 5) Realizar un programa específico para promover el hábito lector entre los sectores más jóvenes de la población (de 5 a 12 años), contando con la participación de escritores, ilustradores y narradores.
- 6) Realizar un programa específico de fomento de la lectura entre los jóvenes de 13 a 16 años, mediante la difusión de la literatura juvenil en todos sus géneros, con la ayuda de autores e ilustradores.
- 7) Realizar campañas y actividades complementarias, apoyando los clubs de lectura existentes y las programaciones municipales.
- 8) Impulsar el Día de las Letras Valencianas, así como el Día internacional del Libro, el Día mundial de la Poesía y el Día del Llibre Valencià (20 de noviembre).
- 9) Realizar programas de radio específicos para la lectura radiofónica de obras, así como promover espacios en medios de comunicación sobre los autores valencianos y sus obras.
- 10) Promover actividades en bibliotecas como talleres, narraciones, rutas literarias, jornadas formativas, cursos sobre historia literaria o talleres de escritura y lectura.
- 11) Facilitar el intercambio de autores, a fin de promocionarlos también fuera del ámbito de nuestra Comunitat.
- 12) Organizar festivales, congresos, seminarios y jornadas.
- 13) Crear un portal web de acceso público, con un catálogo bibliográfico de todos los autores valencianos a lo largo de la historia.

- 14) Aprovechar las nuevas tecnologías, como un método de difusión y acceso al público en general.
- 15) Contribuir a la promoción de las Firas del Libro.
- 16) Celebrar los homenajes y las efemérides de nuestros autores.
- 17) Diseñar campañas de sensibilización que fomenten la pasión por la lectura, a semejanza de las que hay en otros países.

Se trata, en definitiva, de que los nombres y las obras de los autores valencianos, que a lo largo de toda nuestra historia han escrito en distintas lenguas, perduren y se difundan como merecen.

Con frecuencia olvidamos que fue un valenciano, el escritor y editor Vicente Clavel Andrés, quien concibió, en 1923, la idea de celebrar un día dedicado al Libro Español, como reconocimiento a la labor difusora de las editoriales y al fomento de la lectura. Poco después, en 1930, se eligió la fecha del 23 de abril como Día del Libro, por ser el aniversario de la muerte de Miguel de Cervantes. (Dicho sea de paso, Cervantes falleció el 22, pero fue enterrado al día siguiente.) En 1995 la UNESCO decidió celebrar en esa misma fecha el Día Internacional del Libro y del Derecho de Autor, ya que, aunque en un calendario distinto, coincide con la muerte de William Shakespeare, Otros autores fallecidos también el 23 de abril son: el Inca Garcilaso de la Vega, William Wordsworth y Josep Pla.

CONCLUSIONES

- 1) El Consell Valencià de Cultura considera que, como sostiene la *Llei del Llibre 3/2002, de 13 de juny*, "No es pot dubtar que, d'entre els béns culturals i intel·lectuals, el llibre és el principal".
- 2) Para dotar de contenido a esa profesión de fe, el CVC propone la creación del Centre de les Lletres Valencianes o Centro Valenciano de las Letras. Dicho centro tendría como finalidad esencial promover la literatura y fomentar la lectura en general, aproximar a los ciudadanos a la riqueza y protección del patrimonio literario valenciano en ambas lenguas co-oficiales, difundir la obra de los autores valencianos contemporáneos y proporcionarles información y apoyo para facilitar su profesionalización y contribuir a su reconocimiento social.
- 3) Por otra parte, y como ya hizo en ocasiones anteriores, el Consell Valencià de Cultura valora el Plan de Fomento de la Lectura previsto en el artículo 9 de la Ley 4/2011, de 23 de marzo, de Bibliotecas de la Comunitat Valenciana, e insta a su implantación, que aún no ha tenido lugar pese al tiempo transcurrido.
- 4) Se recomienda también la constitución de un Observatorio de la Lectura y del Libro, que tenga como objetivo el análisis permanente de la situación del libro y la lectura en la Comunitat.

5) Además, el Consell Valencià de Cultura vuelve a sugerir la creación de espacios públicos de lectura o rincones del lector, preferiblemente ajardinados.

6) Este informe debe ser enviado a Presidència de la Generalitat Valenciana, a la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport y a la Federació Valenciana de Municipis y Províncies.

Informe sobre la percepción cultural de la mujer: la igualdad y la equidad como reto permanente

Autor: Comissió Jurídica
Aprovació: Ple, 29 Juny 2015

Antecedentes

El Consell Valencià de Cultura ha mostrado en una serie de informes y declaraciones su preocupación creciente por la situación de las mujeres, la discriminación de que son objeto y el sexismo. Así, por ejemplo, en febrero de 2012 el Pleno aprobó una *Declaració sobre les percepcions i les actituds socials cap a la dona*, y en febrero de 2015 un *Informe sobre Violència de Gènere*.

Compartimos esa preocupación con la sociedad europea actual y con sus instituciones, que en la última década han tomado medidas para combatir esos comportamientos. Prueba de ello es la creación en 2007 del Instituto Europeo de Igualdad de Género, así como La Carta de la Mujer (Comisión Europea, 2010), la Estrategia de la Comisión Europea para la igualdad entre mujeres y hombres 2010-2015 y la Estrategia Europa 2020, que busca la igualdad en el mercado de trabajo y la independencia económica de hombres y mujeres.

Según los últimos datos disponibles, las mujeres solo disponen del 1% de la riqueza del mundo. Su tasa de actividad continúa muy por debajo de la de los hombres. Cobran un 20% menos que la media salarial de estos por realizar el mismo trabajo, y sus relaciones laborales están presididas por la precariedad y la temporalidad.

El presente informe parte de estas premisas y objetivos, y quiere destacar la gran importancia de la educación en los valores de igualdad de género. Nuestros últimos informes sobre el tema hacen evidente la necesidad de crear una alianza estratégica, un nuevo Pacto Social por la igualdad de género, que permita desarrollar un trabajo de gran impacto y calidad en materia de educación en valores, igualdad entre hombres y mujeres y prevención de la violencia de género.

Creemos que tanto el fomento de la participación democrática activa como la construcción del concepto de ciudadanía solo son posibles desde una apuesta decidida por la igualdad.

Por tanto, conviene recordar cómo la lucha por la libertad y la emancipación de las mujeres nos ha permitido avanzar, reclamar nuestros derechos y diseñar estrategias para responder a los retos que plantea el futuro.

Feminismo: significado y concepto

La definición de Feminismo en el diccionario de la RAE es la siguiente: a) Doctrina social favorable a la mujer y b) Movimiento que exige la igualdad de derecho entre hombres y mujeres.

El concepto, sin embargo, es algo más complejo.

En su mayor parte, la teoría y la crítica de género se centran actualmente en el feminismo como teoría social. Son teorías sociales porque implican, siempre de una manera indirecta, la posición social de la mujer. Pero no son solo teorías sociales sino también políticas, ontológicas, éticas...

Todas las teorías feministas son también "teorías críticas", en tanto que abordan su objeto de estudio de manera diferente y tienen consecuencias de orden social, en el sentido de que buscan la emancipación y la reforma parcial o total de la sociedad.

Las teorías feministas defienden que la realidad se percibe de manera distinta según el género de la persona.

También proponen, como afirmaba Jürgen Habermas (n.1929), que "la ciencia y la técnica son ideología". El conocimiento ideológico reproduce, pues, el contexto social. Las teorías feministas aspiran a modificar el orden social para producir otro tipo de conocimiento. Buscan un cambio radical, pero no a través de una revolución, en el sentido clásico del término, para evitar que esta acabe siendo controlada por un interés minoritario.

El feminismo como teoría crítica tiene una función liberadora y emancipatoria. Considera que uno de los conceptos básicos es la idea de que las mujeres han estado siempre en desventaja en todos los contextos a causa de la dominación patriarcal, por el hecho mismo de ser mujeres.

Como ocurrió con el movimiento sufragista, y pese a que los derechos de las mujeres no han avanzado de manera profunda ni generalizada, en los últimos tiempos se cuestiona el feminismo desde algunos ámbitos, intentando oponerlo a la idea de "machismo", como si fueran conceptos antagónicos. Esta burda maniobra solo pretende mantener el "orden social" y la discriminación que padecen las mujeres, intentando desacreditar una teoría social liberadora y emancipatoria, que pretende un cambio de valores y la construcción de una sociedad más justa e igualitaria.

El movimiento feminista : las mujeres y la conquista de los derechos civiles

El feminismo moderno comienza con los textos del escritor francés Poullain de la Barre (1647-1725). Antes hay una larga tradición reivindicativa, como la que se expresa en la literatura femenina de quejas en la Edad Media, de la que son buena muestra los *Memoriales de*

Agravios, de Christine de Pisan (1364-1430). Quizá existió una incipiente teoría feminista anterior al siglo XVII, pero fue en el mismo instante en el que se discutieron los modelos del estado moderno cuando aparecieron los primeros textos del feminismo. Hay, pues, unas condiciones socio-históricas que permiten la aparición de las teorías feministas: la quiebra de la sociedad medieval, la aparición del capitalismo, el nacimiento del estado moderno...

Desde el punto de vista teórico es necesaria la introducción de la idea de igualdad, la consideración de la especie humana como un todo. Mientras la ideología patriarcal defendía la existencia de una esencia femenina condicionada por su capacidad de procrear, los textos feministas de los siglos XVII y XVIII eran igualitaristas. Defendían que no hay una esencia femenina ni tampoco masculina, a las que correspondan una serie de valores, conductas, etc. En los textos feministas de la Ilustración también se planteaba el disfrute de bienes por igual a varones y mujeres, su acceso a todos los puestos, a los espacios públicos, a las propiedades, etc... Esos textos reivindicaban la política desde la ética, argumentando que las mujeres eran sujetos perfectamente capaces de conocer el Bien y la Justicia. La mayoría de las propuestas planteaban el Sufragio Universal en todos los poderes e instituciones. El debate público generado fue tan importante que las teorías de la democracia aún se ven afectadas por aquellas reflexiones. Cabe decir, en resumen, que el concepto de ciudadanía es el concepto clave en el feminismo del siglo XVIII, y en general en la teoría política de la Ilustración.

En 1789 empezó la Revolución Francesa y se proclamó la Declaración de los Derecho del Hombre y del Ciudadano. Pero las mujeres, pese a los esfuerzos de destacadas activistas como Olimpia de Gouges (1748-1793), quedaron excluidas de esos derechos, y la discriminación sexual se mantuvo, como muestran los reglamentos emitidos entre 1789 y 1792, cuando las leyes electorales definieron los sujetos políticos y establecieron el sufragio censitario exclusivo para los varones.

Tras la Revolución Francesa se erradicaron todos los feminismos, e incluso apareció algún antifeminismo radical. En el código de Napoleón, por ejemplo, se fijó la necesidad de la obediencia de las mujeres a los maridos. El romanticismo, movimiento cultural que surgió poco después, fue un movimiento completamente misógino.

No obstante, los cambios políticos, económicos y sociales que sucedieron al período conocido por los historiadores como Segunda Revolución Industrial, y que se inició en la década de 1870, provocaron una clara aceleración del movimiento feminista en el último tercio del siglo XIX. El mayor protagonismo y seguimiento del feminismo estuvo condicionado por cambios sociales manifiestos en los países más desarrollados.

Los movimientos feministas y sufragistas estuvieron dirigidos por mujeres de procedencia burguesa. Pese a que esos planteamientos eran interclasistas, sus ideas no consiguieron influir ni movilizar ampliamente a las mujeres trabajadoras. Los propios ideólogos del primer movimiento obrero, en la primera mitad del siglo XIX, habían mantenido posturas contradictorias respecto a la igualdad de derechos de la mujer. Así, por ejemplo, la posición avanzada de Flora Tristán (1803-1844), gran pionera del feminismo socialista, contrasta con la

misoginia de alguno de los primeros ideólogos del movimiento obrero como Ferdinand Lasalle (1825-1864) y, sobre todo, Pierre-Joseph Proudhon (1809-1864). Este último afirmaba con rotundidad que una mujer igual al hombre significaría “el fin de la institución del matrimonio, la muerte del amor y la ruina de la raza humana”. Según él, el lugar ideal para la mujer era el hogar: “No hay otra alternativa para las mujeres que la de ser amas de casa o prostitutas”, llegó a escribir.

Fueron Karl Marx (1818-1883), Friedrich Engels (1820-1895) y August Bebel (1840-1913) quienes establecieron las bases del pensamiento socialista sobre la “cuestión de la mujer”. En su libro *El origen de la familia, la propiedad privada y el Estado* (1884), Engels equiparaba la dominación de clase con la dominación de la mujer por el hombre. Tanto él como Marx creían que la emancipación de la mujer sólo podría hacerse realidad tras una revolución socialista que liquidara el capitalismo. Por consiguiente, la lucha de las mujeres debía subordinarse, o como mucho ir unida, a la lucha de clases, ya que, de hecho, no había diferencia alguna de objetivos.

Los movimientos feministas de tradición socialista continuaron la línea de argumentación desde el concepto de igualdad. Clara Zetkin (1857-1933), creadora del Día Internacional de la Mujer, que se celebra el 8 de marzo, fue la gran propulsora del feminismo en el período de la Segunda Internacional o Internacional Socialista. En 1907 la I Conferencia Internacional de Mujeres Socialistas se celebró bajo sus auspicios. Dicha organización llegó a agrupar en 1914 a 174.751 afiliadas.

El derecho al voto de las mujeres y la conquista de los derechos políticos presentan diversos itinerarios, según los contextos.

El sufragismo norteamericano. Fue fundado por mujeres, en lo que llegaría a ser EEUU, y surgió como parte de los grupos antiesclavistas. Eran grupos protestantes igualitaristas. Su fondo teórico era teológico y de corte protestante, además de antirracista. Eran también individualistas y reformistas, por lo que se les considera un ejemplo de feminismo liberal.

La declaración de Séneca Falls, en 1848, marcó el inicio del sufragismo. Fue un manifiesto político más que un texto teórico. Por la misma época, E. C. Stanton publicó una edición de la Biblia comentada por mujeres. Se trataba de un grupo de mujeres activistas de gran cultura, que recuperaban argumentos como el uso de la razón, la lucha contra los prejuicios y la reforma de las costumbres.

Tras la guerra de Secesión (1861-1865), el movimiento feminista que en gran medida había ligado su suerte al abolicionismo sufrió una gran desilusión. Pese al triunfo del bando del Norte, es decir de la Unión, partidaria de la supresión de la esclavitud, la XIV enmienda de la Constitución, que otorgaba el derecho de voto a los esclavos negros liberados, le negó a la mujer el derecho de sufragio.

La reacción fue inmediata. Elisabeth Candy Stanton (1815-1902), Lucy Stone (1818-1893) y Susan B. Anthony (1820-1906) crearon la Asociación Nacional por el Sufragio de la Mujer (*National Woman Suffrage Association*), primera asociación del feminismo radical americano, independiente de los partidos políticos y de los movimientos de reforma.

Así, a finales del siglo XIX y principios del siglo XX, las feministas estadounidenses iniciaron una campaña activa por la consecución del sufragio en los diversos estados, para forzar un cambio en la constitución norteamericana. Poco a poco, el voto femenino fue aprobado mediante consultas populares en los estados de: Wyoming (1869), Utah (1870), Colorado (1893), Idaho (1896), Washington (1910), California (1911), Oregón, Arizona, Kansas (1912) y Nevada y Montana (1914).

En 1917 fue elegida en Montana la primera congresista de los Estados Unidos, Jeanette Rankin. Finalmente, en 1919, el presidente Wilson, del partido demócrata, anunció personalmente su apoyo al sufragio femenino. En 1920 fue aprobada la XIX Enmienda a la Constitución, que otorgaba el derecho de voto a las mujeres.

La radicalización del sufragismo: el caso británico. El feminismo inglés, mucho más radical que el norteamericano, tuvo como sustrato una teoría ética, el utilitarismo. Uno de los defensores de esta corriente liberal fue John Stuart Mill (1806-1873), que es considerado como uno de los defensores del sufragismo femenino en Inglaterra.

Muy pronto, el movimiento sufragista británico se dividió en dos tendencias: una moderada y otra radical, partidaria esta de la acción directa. Millicent Garret Fawcett (1847-1929) encabezó a las sufragistas moderadas, que se agruparon en la Unión Nacional de Sociedades de Sufragio Femenino (*National Union of Women's Suffrage Societies*). En 1914, esta asociación llegó a contar con más de 100.000 miembros. Centraba su labor en la propaganda política y convocaba mítines y campañas de persuasión, siguiendo siempre una estrategia de orden y legalidad.

La ausencia de resultados de la estrategia moderada hizo que Emmeline Pankhurst (1858-1928) creara la Unión Social y Política de las Mujeres (*Women's Social and Political Union*), a cuyos miembros se conocía como *suffragettes*. Mientras en el Parlamento se discutían las reformas legislativas que permitirían el acceso del voto a la mujer, la WSPU, además de utilizar los tradicionales medios de propaganda como los mítines y las manifestaciones, recurrió a tácticas violentas como el sabotaje, el incendio de comercios y establecimientos públicos, y las agresiones a los domicilios privados de destacados políticos y miembros del Parlamento. A la creciente represión gubernamental, las "suffragettes" encarceladas respondieron con huelgas de hambre, que la administración intentó contrarrestar a su vez con la alimentación forzada.

La respuesta del gobierno a las protestas contra esta cruel práctica fue la aprobación por el parlamento de la conocida como Ley del Gato y el Ratón, por la cual las mujeres, es decir, los "ratones", eran liberadas por las autoridades, el "gato", cuando su estado físico se hacía preocupante. Sin embargo, una vez recuperadas físicamente volvían a ser detenidas y

encarceladas.

La virulencia de la protesta sufragista hizo que los partidos políticos comenzasen a reconsiderar su actitud ante el voto femenino. La primera guerra mundial marcó una tregua en las demandas sufragistas. Un elemento clave fue la incorporación de la mujer al trabajo, para sustituir a los hombres que se hallaban en el frente. La conciencia de su valor social alentó sus demandas de derecho de sufragio.

Los principales objetivos del movimiento feminista siguieron siendo el derecho de voto, la mejora de la educación, la capacitación profesional y la apertura de nuevos horizontes laborales, la equiparación de sexos en la familia como medio de evitar la subordinación de la mujer y la doble moral sexual.

Tras el conflicto, el sufragio femenino tuvo que ser finalmente reconocido. En 1918, una nueva ley electoral permitió las británicas de más de 30 años obtener el derecho de voto. Diez años después, en 1928, una nueva ley, la *Equal Franchise Act*, hizo que, por fin, todas las mujeres mayores de edad alcanzaran el derecho de sufragio.

La extensión del sufragismo

El sufragismo apareció como una forma de encuadramiento de mujeres de todas las clases sociales, pese a sus distintas ideologías y objetivos, pero coincidentes a la hora de reclamar el derecho a la participación política, uno de cuyos requisitos es el voto, para reformar la legislación y la costumbre y, en consecuencia, la sociedad.

La extensión del derecho al voto fue consecuencia de la amplia movilización colectiva que supo llevar a cabo el movimiento sufragista en determinados países. Con los países anglosajones al frente, la evolución en Europa fue muy diversa. En los países nórdicos apenas se dio el sufragismo, a causa de la mentalidad progresista imperante y el peso social de la mujer, que facilitaron la equiparación jurídica de los sexos. Una evolución distinta presentó el mosaico de países del este procedentes de los Imperios centrales: austro-húngaro y alemán, turco y ruso. El desmoronamiento de los primeros tras la Primera Guerra Mundial (Alemania, Austria, Checoslovaquia, Polonia) produjo reformas muy progresistas, el voto femenino entre ellas, sin la existencia previa del sufragismo.

En Rusia el voto femenino fue posible después de la revolución, que modificó los fundamentos del orden tradicional. En el caso de los estados surgidos del Imperio turco, Yugoslavia, Grecia y Bulgaria, el peso de la tradición era todavía muy fuerte, y no hubo sufragismo ni reformas que implicaran el acceso de las mujeres a los derechos políticos.

En Francia, el feminismo experimentó un intenso desarrollo como movimiento organizado a partir de 1860. Sin embargo, sus conexiones con el republicanismo anticlerical hicieron que la mayoría de las mujeres, muy influidas por la Iglesia Católica, se mantuvieran al margen del movimiento.

Figuras como Nelly Roussel (1872-1922) y Madeleine Pelletier (1874-1939) fueron pioneras a la hora de plantear temas como la libertad sexual y el control de la natalidad. En otro orden de cosas, figuras como Coco Chanel revolucionaron la moda femenina, liberándola de los opresivos atuendos a las que las mujeres habían sido obligadas en las décadas anteriores.

En Italia, la situación se caracterizó por un mayor peso de la Iglesia Católica y la consiguiente falta de movilización de las mujeres. Por tanto, el derecho al voto de las mujeres se consiguió tarde. La gran figura del sufragismo italiano fue Anna Maria Mozzoni (1837-1920).

En nuestro país, la existencia de una sociedad arcaica, con escaso desarrollo industrial, con una fuerte ascendencia de la Iglesia Católica y una extremada jerarquización de género en todos los ámbitos de la vida social, el feminismo español tuvo durante el siglo XIX una menor presencia e influencia social que en otros países.

En un país donde la práctica política estaba circunscrita a una minoría social (voto censitario) y en el que las prácticas electorales (adulteración de las elecciones) y el protagonismo del ejército (pronunciamientos) marcaban la dinámica política, no debe extrañarnos que el feminismo pionero no se centrara en reivindicaciones políticas, como el derecho de sufragio, sino en demandas sociales, buscando el reconocimiento de su papel en la sociedad y la exigencia de los derechos civiles.

Las dos grandes figuras son Concepción Arenal (1820-1893) y Emilia Pardo Bazán (1851-1921). La escritora gallega Pardo Bazán denunció en *La España Moderna* (1890) que los avances culturales y políticos logrados a lo largo del siglo XIX solo habían servido para incrementar las distancias entre sexos, sin promover la emancipación femenina. La penalista Concepción Arenal insistió con frecuencia en sus escritos en que el papel de madre y esposa eran fundamentales en la vida de las mujeres, pero subrayando que la experiencia de la vida femenina no podía centrarse en el ejercicio exclusivo de ese rol.

En el terreno educativo fue donde el feminismo español llegó más lejos. Las iniciativas del krausismo tras 1850 y de la Institución Libre de Enseñanza (1876) trabajaron por conseguir un avance en la educación, la enseñanza y la cultura femenina. No obstante, el modelo varió poco y en las escuelas se siguieron transmitiendo pautas de comportamiento basadas en la función doméstica de la mujer. Concebida como "ángel del hogar", su labor debía dedicarse en exclusiva a los quehaceres domésticos y al cuidado de la familia.

La resistencia a la generalización de la enseñanza femenina fue muy acentuada. El reconocimiento oficial del derecho a la educación superior no se produjo hasta 1910. A lo largo de todo el siglo XIX, el analfabetismo femenino se mantuvo en tasas enormemente altas, que a fines de siglo rondaban el 70% en muchas zonas del país.

En el caso español, hasta principios del siglo XX no puede hablarse con propiedad de un movimiento colectivo de emancipación femenina. Fue durante la II República cuando las

mujeres españolas obtuvieron el derecho al voto; en este sentido, cabe destacar la labor realizada por Clara Campoamor (1888-1972) , diputada del Partido Radical, que consiguió introducir el derecho al sufragio universal, tras un importante debate con Victoria Kent (1889-1987) , en la constitución de 1931.

Feminismos.

Aunque la idea es anterior, la denominación de feminismo procede de Kate Millet (n. 1934), quien en 1970 acuñó los términos patriarcado, estratificación de los sexos o sistema género-sexo, para definir el poder que ha dominado las sociedades que conocemos. Este sistema de dominación es esencial y no contingente para el establecimiento y mantenimiento del orden social. El sistema patriarcal genera las identidades individuales, las identidades afectivo-sexuales, los símbolos, la organización del poder, etc... El patriarcado es la estructura misma de la sociedad. Esa realidad incluye todos los productos culturales y todas las instituciones sociales.

El concepto de patriarcado implica un sistema de dominación de poder en un sentido amplio. Con ese concepto se pretenden describir las causas y los modos en que las mujeres sufren opresión, desventajas, etc., por el hecho de ser mujeres.

La idea general de Kate Millett es que las sociedades están estratificadas por distintas pautas. En la estratificación social hay, además, otro criterio para repartir los roles. Ese otro criterio se refiere al sexo y al género. Todas las civilizaciones se dividen simbólicamente en dos géneros: lo masculino y lo femenino. En las sociedades patriarcales, a esa diferencia se añade la distinción cultural de género. Al tiempo que se hace esa distinción, lo cultural, lo pretendidamente humano, se asigna al género masculino. Lo femenino acaba caracterizándose por una función que se considera estrictamente natural y animal, que es parir.

De acuerdo con el sistema sexo-género, lo que en principio es una diferencia se convierte en desigualdad. No obstante, y dado que el patriarcado es un acontecimiento histórico, es un modelo susceptible de ser cambiado. Si se le considera un sistema "fundamental" o "esencial" es debido a que afecta a los individuos del sistema hasta sus últimas consecuencias.

Las teorías feministas muestran hechos relevantes que antes no lo eran o no se tenían en cuenta. El conjunto de conocimientos feministas no se limita a describir lo que acontece. Implica una genealogía del feminismo, de su historia, de la Historia. También es habitual el empleo de un horizonte propositivo.

El feminismo puede manifestarse como teoría individual o colectiva. De hecho, el sujeto político feminista es un colectivo, pero también son individualidades.

Hasta la 2ª Guerra Mundial, a partir de la consideración teórica de que no existen una esencia masculina y una femenina diferentes, y de que la especie es como un todo, hay una serie de valores repetidos: igualdad, autonomía, solidaridad, bases racionales comunes, etc... Pero con

la crítica posmoderna se han introducido conceptos como el de diferencia.

Desde el feminismo de la diferencia, Luisa Muraro, por ejemplo, defiende que, aunque concebimos una manera de ser femenina y otra masculina, pertenecemos al orden simbólico masculino. También defiende que el concepto de igualdad es masculino, y que el orden simbólico femenino está reprimido. Parte, pues, de la figura de la madre, que no comporta un modelo opresivo. Extender este modelo de autoridad sin opresión sería la realización del orden simbólico femenino.

Para Judith Butler, feminista neofoucaultiana, el feminismo es individual. Esto implica reivindicar el derecho a la interpretación del propio cuerpo.

En los últimos tiempos, junto a la reivindicación de la igualdad se plantean la exigencia de la paridad, la equidad y el respeto a la diversidad en la construcción de las identidades afectivo-sexuales.

La teoría *queer*, que significa literalmente *torcido*, concibe que hay tantos géneros y sexos como producciones de los individuos. La identidad es un acto performativo, que se realiza mediante palabras y actos. El *queer* plantea el problema del reconocimiento. *Boys don't cry* es un ejemplo que muestra los límites de la identidad desde el punto de vista del reconocimiento social.

Se sugiere que hay dos vías de imposición del sistema del patriarcado: por el consenso o por la violencia. Ambas vías de imposición suelen estar juntas, aunque a veces sólo hace falta recurrir a una.

El consenso trabaja más en la elaboración de estereotipos. Se presentan desde todas las figuras públicas, tanto reales como ficticias. En el reparto de las profesiones, de los hábitos familiares, todos los mecanismos de socialización pueden ser controlados. Cuanto más consenso voluntario haya, más perfecto es el sistema de dominación.

Las Mujeres y el mercado laboral.

Una de las cuestiones donde mas se evidencia la desigualdad es en el acceso de las mujeres al mercado laboral. En estos momentos es fundamental saber como afecta la crisis a las condiciones de trabajo de las mujeres . De hecho, la crisis no afecta del mismo modo a ambos sexos, y uno de los campos donde eso puede apreciarse mejor es en el mercado de trabajo y en los cambios en las condiciones laborales y salariales.

Si observamos las tasas de actividad femenina entre los 16 y los 64 años, podemos comprobar cómo las mujeres tienen estructuralmente una participación por debajo de la de los hombres. Esto se debe sobre todo a la división sexual del trabajo, que establece diferencias entre el trabajo productivo y el trabajo reproductivo, carente de retribución monetaria.

Según los datos de la última EPA, de las 9.104.000 mujeres que formaban parte de la población inactiva, casi un 20% de ellas afirman que el motivo por el que no buscan trabajo de forma remunerada es el de "cuidar niños/as, adultos enfermos, personas con discapacidad o mayores" o el de "otras obligaciones familiares o personales".

Mientras, en el caso de los hombres el porcentaje es inferior al 2%. Pero este diferencial de tasas de actividad ha ido cambiando a lo largo de las últimas décadas, con la incorporación de las generaciones más jóvenes de mujeres al mercado de trabajo.

Hasta el año 2008 podemos comprobar cómo las tasas de actividad masculina y femenina aumentaban, especialmente la segunda, reduciendo con ello el diferencial de participación entre mujeres y hombres. A partir de la irrupción de la crisis, esa tendencia cambia y afecta de forma diferenciada a hombres y mujeres. Lo que ocurre entonces es que las personas entre 16 y 25 años, de ambos sexos, que se encuentran mayoritariamente en situación de desempleo, empiezan a abandonar el mercado de trabajo, debido a que deciden realizar una actividad formativa.

Ese efecto ha sido compensado en el caso de las mujeres por una mayor incorporación al mercado de trabajo, ya que, ante las consecuencias de la crisis, se han visto abocadas a buscar un trabajo para compensar la pérdida de ingresos económicos del hogar del que formaban parte. De ahí que las tasas de actividad femenina a partir de los 25 años aumenten, al contrario de lo que ocurría con los hombres. Esto fue así sobre todo hasta 2012, en la primera etapa de la crisis. A partir de esa fecha, la tendencia se estanca y aparece un diferencial del 12% entre las tasas de actividad femeninas y masculinas.

Conviene tener en cuenta, sin embargo, que la incorporación de las mujeres al mercado de trabajo no va acompañada de un cambio en las relaciones de género que se traduzca en una mejor distribución del trabajo doméstico y de atención a otros colectivos. Los escasos datos disponibles señalan que las mujeres siguen asumiendo la mayor parte de esos trabajos. Como puede verse en la última encuesta de empleo del tiempo realizada por el Instituto Nacional de Estadística, el porcentaje de mujeres que dedicaba tiempo al cuidado del hogar y de la familia era del 91,9%, y le destinaban una media de 4 horas y 29 minutos diarios. En cambio, el porcentaje de los hombres era solo del 74,7%, y el tiempo destinado unas 2 horas y 32 minutos.

Por otra parte, el aumento de la esperanza de vida y el envejecimiento de la población hacen que las necesidades sociales de cuidar a personas dependientes aumenten. Es decir, que por un lado tenemos a muchas mujeres incorporándose al mercado de trabajo y por otro un aumento del trabajo de cuidados. A eso hay que añadir que desde el comienzo de la crisis han disminuido los recursos familiares para adquirir servicios remunerados de cuidados, y que el recorte en el gasto público dedicado a cubrir esos cuidados ha recaído todavía más esa responsabilidad en los hogares, y dentro de los hogares en las mujeres.

La crisis de los cuidados, que estaba manifestándose estructuralmente desde antes de la crisis económica, se suavizó temporalmente gracias a las mujeres migrantes que empezaron a asumir ese trabajo. Se pasó, por ejemplo, de las 15.500 mujeres de origen migrante que trabajaban como empleadas del hogar en el año 1996 a 583.900 en 2007. Pero, con la llegada de la crisis y el cambio de tendencia en los flujos migratorios, momento a partir del cual España pasó de ser un país que recibía inmigrantes a ser un país de emigrantes, la situación en que se encuentran los hogares para poder hacer frente a los cuidados ha empeorado aún más.

Por otro lado, la desigualdad de género no es exclusiva del acceso al mercado de trabajo. Una vez dentro, las condiciones de hombres y mujeres continúan siendo muy desiguales. Si analizamos el desempleo, podemos comprobar cómo existe para las mujeres un diferencial negativo que también es histórico.

No obstante, ese diferencial se redujo desde 2002 a 2005, y luego tuvo un estancamiento hasta prácticamente el inicio de la crisis. Desde ese momento volvió a reducirse considerablemente, pero no porque mejorara la situación de las mujeres, sino por el empeoramiento de las condiciones de desempleo de los hombres. Esto fue así porque la crisis empezó afectando a sectores económicos muy masculinizados, como la construcción, y la mayoría del empleo que se perdía era mayoritariamente de hombres.

A partir de 2010, el diferencial volvió a aumentar porque con los recortes en el sector público se empezó a destruir empleo de un sector bastante feminizado, afectando más a las mujeres. Pese a esta evolución, vemos cómo la escasa disminución del desempleo en el último año conlleva un aumento de la desigualdad en las tasas de paro entre hombres y mujeres, lo que demuestra que la actual convergencia en las tasas de desempleo desaparecerá en cuanto comiencen a crearse puestos de trabajo.

La desigualdad dentro del mercado de trabajo también está relacionada con las condiciones de los puestos de trabajo que ocupan las mujeres, que son en su mayoría más precarios y con menor remuneración que la de los hombres. Así, por ejemplo, las mujeres tienen una situación estructural dentro del mercado de trabajo más afectada por contratos a tiempo parcial que la de los hombres.

Según los datos de la última EPA, hay más de 2 millones de mujeres trabajando a tiempo parcial, lo que representa el 26% del total de mujeres ocupadas, mientras que los hombres con ese tipo de jornada son 730.000, el 7,6% del total de hombres ocupados. En total, hay 2.820.000 personas trabajando a tiempo parcial, de las cuales el 74,11% son mujeres. Y, de estas, el 17,8% de las mujeres que trabaja a tiempo parcial lo hacen aduciendo que no pueden trabajar a jornada completa porque se hacen cargo de obligaciones familiares relacionadas con el cuidado, mientras que tan sólo el 2,9% de los hombres que trabajan a tiempo parcial lo hacen por esta causa.

Es evidente, por tanto, que la diferenciación de roles de género en el ámbito doméstico marca trayectorias diferentes en el mercado de trabajo. Las mujeres también tienen una situación de mayor temporalidad que los hombres, y están un punto por encima en la proporción de personas ocupadas con contrato temporal. Dicho de otro modo, un 25% del total de las mujeres asalariadas son temporales, frente al 24% de los hombres.

Además de la discriminación directa, continúa existiendo una discriminación indirecta, por la cual para ocupar puestos de trabajo de mejor remuneración en la empresa privada o en la función pública las exigencias de dedicación, titulación, formación, etc., son mayores para las mujeres que para los hombres. De hecho, entre los directivos de las grandes empresas, las mujeres solamente suponen el 0'4%, y en la lista de los mayores empresarios hay que llegar al nº 100 de la tabla para encontrar a la primera mujer.

En cuanto a los ingresos, existe una disparidad en cuanto a los indicadores utilizados. Por un lado, si analizamos la Encuesta de Estructura Salarial del INE, podemos apreciar cómo la brecha salarial entre hombres y mujeres ha aumentado, del 21,87% en 2008 al 23,93% en 2012. Pero, si analizamos los datos de la Agencia Estatal de la Administración Tributaria de 2013, vemos cómo las mujeres cobran de media un 23% menos que los hombres y cómo la brecha salarial entre hombres y mujeres se ha ido reduciendo en los últimos años por una convergencia a la baja.

Los datos anteriormente citados demuestran que, pese a las paradojas ocasionales y los aparentes avances, la discriminación y la desigualdad continúan instaladas en el mercado laboral.

La mujer y el espacio construido. El urbanismo con perspectiva de género.

Fue durante los últimos decenios del S. XX, cuando se planteó la relación existente entre "tiempo" y visión de género, lo que derivó en la existencia de diversos borradores de proyectos de ley, denominados genéricamente "Ley de los tiempos", que pretendían regular horarios, entradas y salidas del mercado laboral,... desde el punto de vista de las mujeres- Estas iniciativas no prosperaron y ahora se plantea otra gran cuestión: el espacio con perspectiva de género.

En este ámbito, una cuestión fundamental reside en conocer cómo el diseño de nuestro entorno construido afecta y condiciona la vida cotidiana de los individuos y, en concreto, cómo afecta en la actualidad al desarrollo de oportunidades que promuevan la justicia y la equidad entre géneros. El estudio de esta situación se conoce como urbanismo (y arquitectura) con perspectiva de género.

Los datos recabados indican, sistemáticamente, que el cuidado de las personas dependientes (niños, ancianos, discapacitados, enfermos) recae insistentemente en las mujeres, con independencia de país de origen, raza o nivel económico (tal como prueban las investigaciones de Barbara Zibell o Marion Roberts, entre otras). Y es conocido también que el espacio

construido facilita o dificulta el desarrollo de dichas tareas, donde cuestiones como la accesibilidad, la seguridad, la gestión del tiempo o la idoneidad del equipamiento público son decisivas a la hora de ocupar -o no- la esfera pública, como demuestra la experiencia de Eva Kail o Franziska Ullmann en Viena.

En 1992, en Viena, se llevó a cabo una promoción de vivienda pública proyectada por mujeres arquitectas aplicando decididamente la 'perspectiva de género' lo que supuso la renovación de la normativa que afecta a la ordenación de la vivienda; el diseño y construcción de espacios colectivos donde realizar tareas comunitarias o encuentros sociales; y el diseño de los elementos comunes (zaguanes, pasillos y escaleras) de manera que se promueva la sensación de seguridad tanto como el encuentro y estancia en los mismos.

También se tuvo especial cuidado con el tratamiento del espacio exterior cercano a la vivienda, de manera que fuesen seguros, acogedores y visibles desde las viviendas. Todos los recorridos peatonales, se acompañaron de pequeños equipamientos (guardería, puesto de policía, pequeño comercio, zona deportiva, zona de juegos infantiles) que afianzaba la sensación de seguridad y que acortaba los recorridos diarios. Al mismo tiempo, dado el clima de la zona, se procuró que abundasen los espacios soleados y bien equipados.

En cuanto al espacio público, desde la administración, se ha promovido el diseño de parques y espacios con 'perspectiva de género' lo que se consiguió después de varios estudios sociológicos y talleres con las personas afectadas viviendo en la zona. Ambos métodos, constataron el distinto uso que del espacio hacen hombres y mujeres. A raíz de este análisis, surgió una colección de buenas prácticas que invita a diseñar dichos espacios teniendo en cuenta la variedad de usos, no jerarquizándolos sino repartiéndolos en zonas cuidadas y estudiando los elementos de transición y borde entre estos. La iluminación y la seguridad son elementos destacables, pero también lo es el hecho de la aparición de la figura del 'trabajador social' que promueve actividades que socialicen el uso de dicho espacio público, invitando a los distintos colectivos a participar.

La perspectiva de género también incide en otras cuestiones como el diseño del transporte público teniendo en consideración el distinto uso del tiempo y la distinta forma de realización de las tareas asociadas al cuidado, donde abundan los desplazamientos cortos y numerosos. Complementaria a la red de transporte público, es la red de carriles bici y sobre todo, la red de recorridos peatonales bien equipados, con zonas de descanso, baños públicos y fuentes de agua, semáforos amigables con el peatón que acortan las esperas o facilitan los recorridos a personas con movilidad reducida.

Y, finalmente, la perspectiva de género se ha incluido en catálogos de buenas prácticas que son tenidos en cuenta a la hora de baremar las solicitudes de subvención pública o la valoración de las ofertas en licitaciones públicas, buscando una mejora de las condiciones de vida para todos.

Cabe mencionar, el gran esfuerzo que necesariamente hay que realizar para dar a conocer el inmenso trabajo de mujeres arquitectas a lo largo de la historia, cuya producción no ha sido recogida debidamente en los libros académicos. En España, la primera mujer arquitecta Matilde Ucelay que obtuvo su título en 1936, ha sido ampliamente ignorada a pesar de su producción arquitectónica (Inés Sánchez de Madariaga)

La incorporación de la perspectiva de género en el urbanismo y en la arquitectura promueve la justicia social, donde hombres y mujeres son tratados y atendidos según sus circunstancias en la búsqueda de que todos ocupen la esfera pública en igualdad de condiciones. Y ocupar la esfera pública es un requisito necesario para ser tenido en cuenta como igual. Además, sabemos que el espacio urbano y el espacio arquitectónico tienen la capacidad de educar y condicionar los comportamientos individuales, jugando por tanto un papel fundamental en la erradicación de comportamientos sexistas, entre otros.

Consideraciones

De todo lo anteriormente expuesto, concluimos estas consideraciones que nos parecen relevantes:

Pese a que desde todas las instituciones se insiste en el discurso igualitario, en la mayoría de las ocasiones las propuestas no se han ejecutado por falta de voluntad política, presupuesto y personal propio para llevarlas a cabo.

Las Administraciones Públicas, obligadas a dar ejemplo del cumplimiento de las normas, no siempre han estado diligentes a la hora de implementarlas. Los informes de impacto de género, cuando se realizan, se reducen a una serie de indicadores, desligados de programas presupuestarios concretos.

La ley de Igualdad y la Integral de Violencia se han quedado casi en meros enunciados.

Los Consejos de Participación de la Mujer no dejan de ser órganos a imagen y semejanza de la administración, sin posibilidad de vincular sus opiniones a través de informes.

Pese al esfuerzo por integrar a las mujeres en el ámbito laboral y fomentar la empleabilidad, las enormes tasas de paro, la precariedad y la brecha salarial demuestran el fracaso de las iniciativas.

En cuanto a la violencia de género, sigue existiendo una situación inaceptable. La protección y la atención a las víctimas se han limitado al servicio telefónico y a los centros de información. En la lucha contra la violencia de género no podemos olvidar que es imprescindible erradicar también el pilar fundamental que la sustenta: la desigualdad. Es, por tanto, necesario insistir en la integración y el respeto a la diversidad, diseñando políticas adecuadas de sensibilización y apoyo a las mujeres en riesgo de exclusión social y a las mujeres inmigrantes.

Podemos concluir que, a pesar del trabajo realizado, a pesar de todas las luchas de emancipación, los derechos de ciudadanía de las mujeres son derechos políticos aún pendientes. Las oportunidades y las libertades de las mujeres están relacionadas directamente con la construcción de una democracia que no excluya a las mujeres de los centros de poder de decisión.

Propuestas

. Es imprescindible un Pacto de Estado entre todas las Instituciones, agentes sociales, grupos religiosos, etc., que garantice una tolerancia cero respecto a la discriminación y la violencia de género.

. Consideramos necesario que el diseño y la ejecución de las políticas de igualdad de género se realice de manera integral y en cada ámbito concreto, desde los organismos con mayor poder regulador y con el concurso, imprescindible y vinculante, de las asociaciones de mujeres.

. Es preciso iniciar el desarrollo y la ampliación de las vigentes Ley de Igualdad y Ley de Violencia de Género, implementando las siguientes medidas:

- a) Incremento de las dotaciones presupuestarias para políticas destinadas a las mujeres.
- b) Creación de organismos específicos, en cada ámbito de representación política, con dotación presupuesta suficiente para llevar a cabo políticas transversales, y con competencias para coordinar todas las políticas públicas.
- c) Diseño de políticas dirigidas a potenciar la equidad y la igualdad de las mujeres en el mundo laboral, para corregir la segregación ocupacional, la precariedad y la desigualdad salarial.
- d) Creación de adjuntías específicas en las diversas instituciones asimilables al Defensor del Pueblo, destinadas a denunciar los casos de discriminación de género tanto en el ámbito público como en el privado.
- e) Modificación de la Ley de igualdad efectiva de mujeres y hombres, para que la paridad sea obligatoria a todos los niveles de representación institucional, consejos sectoriales y consultivos.
- f) Establecimiento de cláusulas sociales en los pliegos de condiciones de los contratos y subvenciones de las administraciones públicas, que garanticen la presencia de mujeres en los sectores laborales con menos representación.
- g) Promoción de convenios marco con cláusulas que garanticen la equidad y la igualdad en el ámbito laboral y la conciliación de la vida familiar, personal y laboral.
- h) Impulso de políticas que avancen en la corresponsabilidad doméstica y en el reconocimiento del trabajo reproductivo, que es realizado mayoritariamente por mujeres, y que supone un 25% del computo del PIB.
- i) Plan integral de sensibilización y prevención contra la violencia de género, con dotación presupuestaria real y suficiente para desarrollar las medidas necesarias para la erradicación de la violencia contra las mujeres. Estos fondos tendrán que ser destinados fundamentalmente para actuaciones directas y estructurales.
- j) Fomento de políticas de sensibilización y respeto a las distintas opciones sexuales.

k) Respeto a la diversidad y desarrollo de políticas dirigidas a la incorporación en condiciones de igualdad de las mujeres migrantes, en todos los ámbitos sociales y económicos.

l) Control de las ayudas de Cooperación, excluyendo la financiación de programas que sigan fomentando la discriminación, el afianzamiento de los roles o la segregación laboral.

- Consideramos necesario promover la incorporación de la perspectiva de género en casos pilotos (vivienda o espacio público) para verificar públicamente la idoneidad de su aplicación. También aconsejamos recuperar el debate sobre el uso del tiempo con perspectiva de género

- Creemos imprescindible recuperar la "coeducación" y el cuestionamiento del aprendizaje de los "roles" tradicionales. Es necesario que en los centros educativos se impulsen lecturas y ejemplos en los que las mujeres tengan papeles importantes asociados a la ciencia, construcción o la ingeniería.

Se enviará copia de este informe a todas las consellerías que integran el Consell de la Generalitat Valenciana, a la Federació Valenciana de Municipis i Províncies, a la Sindicatura de Greuges, a las Organizaciones empresariales, a los sindicatos, a las Asociaciones y Colectivos de Mujeres y a los Grupos Parlamentarios de Les Corts Valencianes.

Informe sobre la situació actual de la literatura i la lectura en valencià

Autor: Comissió Promoció Cultural

Aprovació: Ple, 27 Abril 2015

JUSTIFICACIÓ

Resulta si més no paradoxal que en una època en què la nòmina d'escriptores i escriptors en valencià potser siga la més nombrosa de tota la nostra història, els índexs de lectura siguen alarmants per negatius. Tampoc no hi ha manca d'editorials ni de distribuïdors: més de cinquanta editorials associades¹ editen material en valencià i una vintena de distribuïdors censats *estan en disposició* de fer arribar el producte imprés als consumidors. Quant a les llibreries (deixant de banda les grans superfícies, que depenen de la política de vendes emanada de Madrid), amb independència dels abundants tancaments deguts bàsicament a la crisi, aquelles que sobreviuen *podrien disposar* de material escrit en valencià. I això sense comptar amb *la disponibilitat* i la proximitat de la xarxa de biblioteques públiques². Hom podria suposar que, amb aquestes condicions, la situació és idíl·lica; però, no. Cal aclarir que les editorials, des de 2011, redueixen dràsticament els títols i els tiratges (**veure annex 2**), diversifiquen les llengües d'edició— bàsicament en castellà i en anglés— i s'engresquen en activitats diverses no relacionades amb el llibre per tal de mantenir les plantilles de treballadors (venda on line de productes de la terra, samarretes, agendes i altres materials escolars complementaris). La reducció de títols i de tiratges en valencià repercuteix sobre distribuïdors, llibreters i biblioteques, de manera que *la disponibilitat* queda, sovint, en pura teoria.

La realitat ens diu que els percentatges totals de lectura no són positius —fet i fet la CV ocupa el desé lloc d'Espanya amb un 56,8 % de lectors de llibres en el seu temps lliure—, però el que resulta realment preocupant és que només un 3,6 % d'aquesta població lectora manifesta llegir habitualment en valencià.

Resulta, doncs, del tot oportú un estudi actualitzat sobre la situació dels agents que intervenen en la creació del llibre en valencià, sobre les causes que dificulten la difusió del llibre en llengua pròpia i, alhora, estudiar possibles solucions per a promocionar-la. Aspectes que, possiblement, incidirien sobre uns millors resultats en els percentatges lectors.

D'altra banda, el CVC, en diverses ocasions, ha manifestat el seu interès i preocupació pel tema que ens ocupa. És hora, doncs, d'exposar aquest informe actualitzat. «Sent el Consell Valencià de Cultura una institució pública consultiva i assessora dels poders públics de la Comunitat Valenciana en les matèries específiques vinculades a la cultura valenciana, és fàcil entendre la seua preocupació i el seu interès per totes les qüestions relacionades amb el món del llibre i de la lectura, des de la consideració que llegir és, d'una banda, una pràctica social

¹ 55 segons les dades de l'AEPV. http://www.editorsvalencians.com/Editorials_va_16.html

² <http://xipv.cult.gva.es/lalfabet.php>

molt vinculada a la cultura, i d'una altra, una de les activitats humanes que més contribueixen a la normalització lingüística i al prestigi d'un idioma. »³

ANTECEDENTS I MARC LEGAL

De caràcter general

La Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià, en l'article 25.4 diu: «4. La Generalitat Valenciana recolzarà totes les accions que vagen encaminades a l'edició, desenvolupament i promoció del llibre valencià, i tot això sense menyscar la llengua utilitzada, però amb un tractament específic als impresos en valencià».

A. Pel que fa als autors

La **Llei del Llibre 3/2002**, de 13 de juny, en els articles 4.1, 4.2, 4.3 i 4.4, diu:

«4.1. La Generalitat, a través de la conselleria competent, promourà aquelles accions que tendesquen a sensibilitzar l'opinió pública a favor dels drets dels autors i que promouran la identificació i el rebuig de qualsevol iniciativa que en lesione els drets.

4.2. La Generalitat, mitjançant la conselleria competent, articularà una política de promoció dels autors valencians.

4.3. La Generalitat, mitjançant la conselleria competent, donarà suport a les associacions d'autors valencians en les iniciatives que potencien la seua activitat.

4.4. Amb l'objecte de promoure l'ús del valencià, la Generalitat, a través de la conselleria competent en aquesta matèria, potenciarà els autors en aquesta llengua.»

A1. Les dades sobre els autors

Pel que respecta a la nòmina, mentre que es comptabilitzen més de 2.900 escriptores i escriptors amb noms i cognoms per a tot l'àmbit lingüístic⁴, se'n podrien comptabilitzar uns 300 valencians, tot i que també és cert que en alguns casos ho són amb una única obra. Però, no hi ha cap cens actualitzat d'aquelles i aquells que desenvolupen la seua creació a la CV.⁵ És veritat que hi ha projectes des d'organismes que depenen de la Gencat⁶, concretament el programa Qui és qui?⁷ i també del Clijcat⁸, però en aquest segon cas, únicament fa referència als autors que, de manera habitual, conreen la LIJ. Les actuacions des de la CV, per tal de censar els autors, s'han quedat en bones intencions, incompletes o sense actualitzacions. Pel que respecta a l'associacionisme, únicament 64 autors valencians pertanyen a l'AELC⁹.

L'AELC ha realitzat un estudi sobre el grau de professionalització d'escriptors i escriptores. Es dediquen exclusivament a l'escriptura un 6,8 % tot i que completen els seus ingressos amb altres dedicacions compatibles amb l'escriptura; el 34 % comparteixen professió amb l'educació, mestres, professorat de secundària i universitari; el 24,6 % són autònoms d'altres professions; un 21 % són ja jubilats; la resta pertanyen a professions diverses.

³ Dictamen de la ponència sobre el llibre i la lectura. CVC. 2003.

⁴ <http://www.andreusotorra.com/elsquatregats/arxiu/censautors.html>

⁵ Existeix, també, l'AELLV, organització que no segueix les Normes de Castelló. Hi ha censats uns 70 escriptors.

⁶ Generalitat de Catalunya.

⁷ <http://www.lletrescatalanes.cat/programes/qui-es-qui>

⁸ <http://www.clijcat.cat/diccionari/idioma.html>

⁹ Dades de 2007.

Un aspecte curiós, però, d'aquest col·lectiu d'autors i autores escassament conegut i, menys encara, reconegut és que, en un bon percentatge, han estat traduïts i traduïdes a diverses llengües, el que podria evidenciar una qualitat mínimament contrastada. Però, es dóna el cas que, mentre que l'obra traduïda és coneguda fora de les fronteres lingüístiques, la versió original és, en molts casos, pràcticament desconeguda¹⁰.

Quant a la producció dels autors i autores valencians en llengua pròpia, no n'hi ha cap dada global. En tot cas, existeix un fullet informatiu de l'AELC¹¹ que, des de fa uns anys, fa una relació bastant completa d'obres publicades en valencià. Per la qual cosa, les dades útils globals són aquelles que, des de l'Associació d'Editors del País Valencià, recullen els títols en totes les llengües de l'Estat. Pel que fa referència a l'any 2013, les dades apareixen a l'**annex 1**.

A2. La visió dels autors

Als onze anys de la publicació de la Llei del Llibre, la situació dels autors i de les autores valencianes podria estar representada per aquestes manifestacions:¹²

a. Heus ací la paradoxa: des d'aquell llunyà Segle d'Or no hi havia hagut tan gran producció de literatura en llengua pròpia, i no obstant això els escriptors valencians a penes tenim incidència pública. La nostra és, fet i fet, una literatura de «catacumbes», de cenacles minoritaris, de papers voluntaristes, que es promou bàsicament de boca a orella. És una literatura produïda des de la convicció més ascètica. Som, més per força que de grat, escriptors que hem de compaginar l'escriptura amb altres oficis.

b. La queixa la reitem sovint. El nostre clam, però, no és debades, no naix d'una percepció victimista de la realitat cultural. El tractament que rebem per part dels mitjans de comunicació, públics i privats, és d'absoluta marginalitat. I encara gràcies d'aquesta escadussera atenció. Tot i que la producció, en quantitat i en qualitat, de la nostra literatura és certament important. La literatura en llengua pròpia que ara es fa al País Valencià té decidida aspiració de «normalitat», malda per tenir escriptors professionals capaços d'oferir una literatura «homologable». Aquesta gosadia no compta amb el suport de la classe política valenciana, ni la d'ara ni la d'abans.

c. Molt se n'ha parlat —i continua parlant-se—, de la invisibilitat dels autors valencians, i de la seua condició de doblement perifèrics. Vulguem o no, els autors valencians conreen literatura en una llengua minoritzada, i, alhora, són marginals dins del conjunt de l'àmbit lingüístic. Quant a la primera qüestió, la competència d'una literatura tan potent com la castellana és innegable. L'oferta és immensa, tant pel que fa a les obres escrites originalment en castellà com pel que fa a traduccions. A més, tot el mercat potencial de lectors en valencià ho és també del mercat en castellà. I encara cal afegir que el castellà copa el mercat, mentre que la producció en la nostra llengua només n'ocupa una part percentualment (molt) inferior. Per tant, la competència és asimètrica i clarament favorable a la literatura en castellà, de tal

¹⁰ Hi ha obres d'autors valencians en actiu traduïdes a castellà, basc, gallec, anglés, francès, italià, alemany, xinés, japonés, polonés, grec, portugués, txec, lituà i eslové.

¹¹ Notícia dels Autors Valencians.

¹² Les manifestacions dels autors, editors i llibreters apareixen sense autoria per diversos motius el més important dels quals és la quantitat i varietat d'opinions rebudes. Aquestes s'han agrupat en funció de coincidències i han estat vistes i corregides pels propis col·lectius.

manera que es pot considerar que la literatura en la nostra llengua té un mercat poc menys que subsidiari. Una subsidiaritat que només es podria véncer amb voluntat política. Una voluntat política que a hores d'ara sembla quimèrica.

d. A grans trets, hi ha tres reaccions diverses per part de les autores i autors valencians. La primera és la resignació. A alguns els és suficient publicar per veure recompensat l'esforç. La segona opció condueix a una bel·ligerància furibunda contra tot i contra tots, amb un cert regust masoquista, que impedeix aprofitar les mínimes esclatxes que deixen uns poders polítics intrínsecament hostils. Per últim, l'actitud híbrida: continuar produint sense renunciar a la reivindicació d'un *status* millor i més just.

e. L'informe sobre la llengua i els escriptors valencians que va fer l'AELC denunciava el buit actual del poder administratiu envers la literatura en llengua pròpia. «Estem instal·lats en una societat que, si més no, ens esquivia, convivim amb uns mitjans de comunicació que ens obvien i uns estaments de govern que no tenen per costum parlar en la nostra llengua, quan menys a llegir-la.»

f. Tant de bo que pogueren organitzar-se itineraris de lectura i campanyes d'animació lectora com fan altres territoris. Deixaríem de ser, almenys un poc, totalment invisibles.¹³

B. Pel que fa referència a les editorials

La **Llei del Llibre 3/2002**, de 13 de juny, en els articles 5.1, 5.2, 5.3, 5.4, 5.5, 5.6, 5.7 i 5.8 diu:

«5.1. El Consell col·laborarà amb les associacions d'editors valencians en les actuacions que s'articulen entorn de l'activitat editorial.

5.2. Amb l'objectiu de promoure l'ús del valencià, la Generalitat, mitjançant la conselleria competent en aquesta matèria, potenciarà la producció editorial en aquesta llengua. Amb aquesta finalitat elaborarà una línia d'ajudes que tindran caràcter anual i es regularan mitjançant una ordre de la conselleria competent en matèria de cultura.

5.3. La Generalitat, a través de la conselleria competent en matèria de cultura i en col·laboració amb els departaments que ostenten les competències d'economia, indústria i comerç, donarà suport a aquelles iniciatives i activitats que potencien la producció editorial valenciana, considerada en el doble aspecte de bé cultural i bé industrial i econòmic.

5.4. El Consell fomentarà mitjançant conveni la cooperació editorial entre institucions públiques i privades per a la publicació de llibres i d'altres suports editorials.

5.5. El Consell donarà suport als cursos de formació i posada al dia, seminaris i fòrums de debat, amb l'objecte que els editors i editores valencians mantinguen un nivell professional adequat.

5.6. El Consell col·laborarà amb els editors valencians mitjançant accions específiques adreçades a la promoció del llibre valencià, tant dins de la Comunitat Valenciana com fora. També donarà suport a les iniciatives que possibiliten mercats nous.

5.7. La Generalitat, a través de la conselleria competent en matèria de cultura, premiarà l'activitat editorial que supose una millora del llibre valencià, tant en l'aspecte material com en l'artístic i l'intel·lectual.

¹³ Caldria estudiar, també, la situació dels il·lustradors/il·lustradores.

5.8. La Generalitat promourà els processos d'I+D en l'edició del llibre valencià, especialment, en allò que es refereix al llibre educatiu, i adoptarà les mesures necessàries per contribuir al perfeccionament d'aquest procés i del seu producte.»

B1. Les dades editorials¹⁴

Es constata, com ja s'ha vist en la justificació inicial, una davallada quant a la quantitat de títols (-13,2%) i quant a la quantitat d'exemplars publicats d'un mateix títol (-18,3%). **Annex 2**

Constatacions:

- Totes les editorials redueixen el nombre de publicacions i els seus tiratges.
- El 85,2 % de l'edició de títols en català es produeix a les editorials de Catalunya i el 6,6 % a les de la Comunitat Valenciana.
- Les subvencions a l'edició van sofrir una davallada al començament de la crisi de la qual no s'han recuperat.
- La davallada de consum cultural és, a hores d'ara, molt forta i la indústria editorial valenciana ho pateix, especialment les editorials que publiquen en valencià. Aquesta situació provoca tancaments, EROs., fusions, activitats no relacionades amb l'edició de llibres... Tot i que també és veritat que n'apareixen d'altres, però a hores d'ara amb un recorregut incert.¹⁵

Annex 3

- Les edicions en valencià tenen escassa capacitat per a seduir amplis sectors de la nostra societat aspecte al qual cal afegir la fragilitat estructural de la llengua.
- No s'ha aconseguit una estructura empresarial forta, capaç de resistir una mala conjuntura. No s'ha treballat amb sentit constructiu i amb la voluntat decidida d'aconseguir ser el tercer pol editorial. La responsabilitat política, igual que passa en altres sectors d'activitat, és enorme.
- A València costa trobar llibres editats en llengua pròpia.
- El Corte Inglés, La Casa del Libro o la Fnac, per posar-ne alguns exemples de grans superfícies, decideixen quins títols posen a les seues prestatgeries i taules de novetats seguint els criteris que marca la central de Madrid.
- L'immobilisme es paga amb la invisibilitat: activitats culturals paral·leles, presentacions, venda directa... i xarxes socials. Aquestes comencen a deixar de ser un recurs més de la promoció per a passar a la categoria de necessitat. I encara més en un mercat com el del llibre en valencià, tan silenciós i mancat de plataformes on fer-se evident.
- El llibre digital en català no triomfa del tot —encara—, i pel que fa al cas concret de les edicions valencianes, directament fracassa. **Annex 4**

B2. La visió dels editors

Als onze anys de la publicació de la Llei del Llibre, la situació dels editors i editores valencians, podria estar representada per aquestes manifestacions:

¹⁴ Les dades de la CV corresponen a l'AEPV. No consten les corresponents al Gremi d'Editors del País Valencià, que engloba 12 editorials valencianes.

¹⁵ Sembra Llibres, La Rosella, Neopàtria, Reclam Editorial...

- a. Des que l'any 2003 es va publicar la Llei del Llibre, s'han fet ben poques coses en favor d'aquest sector que suposa una indústria cultural important. Aquesta llei, aconsellava la redacció de plans integrals en suport del llibre i la lectura i en tot aquest temps, no se n'ha fet cap ni un. Afortunadament, sectorialment es fan moltes activitats, hi ha un fum de presentacions de llibres arreu del País Valencià, es promocionen els llibres a les biblioteques valencianes, hi ha associacions que organitzen bona cosa de propostes al voltant del llibre. Però això no és el Pla del Llibre que s'hauria d'haver redactat després de la Llei del Llibre.
- b. A més de la competència del castellà, tenim el problema de la fragmentació d'un mercat que hauria de ser global. Catalans, valencians i balears fan la guerra pel seu compte. Per més que (algunes) editorials intenten abastar tot el territori, els problemes de distribució són evidents, i sembla que insalvables. Si tenim en compte de nou la voluntat política (factor fonamental), trobarem que és laxa, inexistent o obertament hostil, depenent del costat de les fronteres administratives on ens posem. I també ací hi ha asimetria: les produccions catalanes (del Principat) arriben amb certa regularitat a les llibreries valencianes i de les illes, però el camí invers és molt més complicat.
- c. Una editorial és molt més que una indústria; una editorial aporta valor afegit al fet de fer llibres i de difondre'ls. Hi ha però un denominador comú en tots els editors. Són gent que creu en aquest país que s'ha de millorar, que ha de tenir uns nivells culturals i de progrés superiors als que ara té...

C. Pel que fa referència als llibreters

La **Llei del Llibre 3/2002**, de 13 de juny, en els articles 7.1, 7.2, 7.3, 7.4, 7.5, 7.6, 7.7 i 7.8 diu:

«7.1. El Consell, mitjançant les campanyes adequades, promourà la imatge de la llibreria com a punt essencial de venda de llibres, i també com a agent cultural actiu indispensable perquè a la indústria del llibre en mantinga la pluralitat i la creativitat.

7.2. La Generalitat, a través de la conselleria competent en matèria de cultura, procurarà a les llibreries valencianes la informació suficient sobre les novetats del llibre valencià, així com sobre les empreses distribuïdores.

7.3. El Consell fomentarà la relació adequada entre les biblioteques i les llibreries valencianes amb el fi de garantir que el llibre tinga un difusió convenient i equilibrada en tot el territori valencià.

7.4. El Consell, mitjançant convocatòries anuals d'ajudes, donarà suport a aquelles iniciatives de les associacions de llibrers que possibiliten l'organització de fires del llibre.

7.5. El Consell promourà la implantació i el desenvolupament dels suports electrònics, informàtics i telemàtics en les relacions comercials del sector de les llibreries.

7.6. El Consell donarà suport als cursos de formació i posada al dia, seminaris i fòrums de debat, per tal que els llibreters i les llibreteres valencians mantinguen un nivell professional adequat.

7.7. El Consell impulsarà la col·laboració amb les biblioteques públiques i les llibreries, agents culturals actius, per desenvolupar programes i campanyes de promoció de la lectura en els àmbits de l'activitat que hi correspon. Amb aquesta finalitat, elaborarà una línia d'ajudes que tindran caràcter anual i es regularan mitjançant una ordre de la conselleria competent en matèria de cultura.

7.8. El Consell de la Generalitat donarà suport a les llibreries en l'elaboració del material de promoció i les campanyes publicitàries que tinguen com a protagonista específic el llibre i la promoció cultural de la llibreria. »

C1. Les dades de les llibreries

Les dades relacionades amb les llibreries corresponen al col·lectiu que forma part del Gremi de Llibrers de València (un 68,6 % declaren ser membres de CEGAL), constituït actualment per 84 empreses que exerceixen legalment i de manera regular, prioritària i continuada, l'activitat comercial de venda de llibres en tot l'àmbit autonòmic.¹⁶

Constatacions

- Les vendes en 2013 destinades al mercat interior estan al mateix nivell que en 2010. **Annex 5**
- Les dades de correlació entre població i vendes a la Comunitat Valenciana indiquen una diferència negativa del 2,2, és a dir, hi ha més població que vendes (10,9 front a 8,7). **Annex 6**
- En la davallada de vendes respecte al 2011 (9,1) participen les editorials, disposades a exercir de llibreter per tal d'ampliar el seu marge de benefici o, almenys, intentar salvar part del negoci.
- Els tractes directes amb les editorials per a estalviar-se uns euros en l'adquisició anual dels llibres és ja un costum. Uns euros que, en el millor dels casos, corresponen al marge que obtindria la llibreria. Un comerç que, a diferència de les Ampes, paga els seus impostos, crea o manté llocs de treball i ha de patir una competència deslleial tolerada, quan no directament emparada, pels poders públics.
- La mateixa Conselleria d'Educació anima el reciclatge de llibres.
- No hi ha uniformitat de moviment en contra del llibre reciclat o socialitzat com pot haver-lo en altres territoris. És el cas de l'APE¹⁷, autors en perill d'extinció.
- En la desraó de la venda deixant de costat les llibreries, les editorials compten amb dos aliats: les associacions de pares d'alumnes (Ampes) i les administracions públiques.

C2. La visió dels llibreters

Als onze anys de la publicació de la Llei del Llibre, la situació dels llibreters valencians podria estar representada per aquestes manifestacions:

a. Si es reivindica reivindiquem una educació pública, gratuïta i de qualitat, per seguir el popular eslògan, el llibre no pot ser l'adversari a batre, ni la llibreria l'enemic a neutralitzar. Tan desproporcionat i inusual resulta un banc de llibres, com un de motxilles, o de tabletetes, portàtils, calçat esportiu i moda estudiantil. No ho veuen, o no ho volen veure? N'hi ha prou, d'incongruències. Poden disparar contra les llibreries, però que no insulten la intel·ligència. Que no pretenguen ocultar amb el preu del llibre l'absència de polítiques i dotacions

¹⁶ Dades del Gremi de Llibrers de València. <http://www.gremidellibrers.com/>

¹⁷ 113 autors i autores han recolzat la iniciativa, que ha acabat en el Parlament de Catalunya. Ara mateix l'APE té el recolzament de tots els grups parlamentaris. D'aquests 113, únicament 10 són valencians. Pel que respecta a la CV, el recolzament d'autors i autores ha estat curt; però el de les editorials, llibreters ni distribuïdors valencians ha estat nul.

pressupostàries que faciliten la seua adquisició en les llibreries, en lloc d'habilitar rutes corsàries i deslleials.

b. Les llibreries mai han sol·licitat un rescat com el que tan generosament s'ha produït en la banca. Però mai imaginaven que l'activitat de vendre llibres, a més de la dinamització cultural, la professionalitat i altres valors que mereixen atenció a part, obririen tants fronts ni suscitarien tants interessos obstinats en la seua extinció. De debò s'ho han pensat bé?

c. També certs partits polítics de tot l'espectre ideològic, que són capaços d'exhibir un llenguatge reivindicatiu en elevades tribunes, però es tornen incapaços de sostenir-lo en l'àmbit més pròxim per a evitar suposades pèrdues de popularitat, o bé per a escapar del fangar demagògic que substitueix a la racionalitat i el debat al nivell del veïnatge. O dels seus propis militants enquadrats en les Ampes. En el cas d'aquestes, els abusos s'han convertit en costum i, pel que sembla, en llei.

d. No es tracta doncs de crisi, sinó de setge. Les llibreries, els llibreters i llibreteres, i els treballadors que s'ocupen en aquesta activitat, fa temps que pateixen la crisi. La que es deriva de les conjuntures econòmiques i les altres, les pitjors, motivades per pràctiques deslleials, incompliments legislatius i, en conjunt, mals hàbits institucionalitzats que han aconseguit un punt insuportable. S'hi pot acceptar que, en una societat on la desregularització i la impunitat es moguen a pler, aquelles peces més febles de la cadena productiva estiguen condemnades a l'extinció.

D. Pel que fa referència a les distribuïdores

La **Llei del Llibre 3/2002**, de 13 de juny, en els articles 6.1, 6.2 i 6.3:

«6.1. El Consell donarà suport a aquelles iniciatives de les distribuïdores que propicien una millor organització professional i una coordinació més fluïda entre els editors i els llibrers.

6.2. El Consell donarà suport als cursos de formació i posada al dia, seminaris i fòrums de debat, per tal que els distribuïdors i les distribuïdores valencians mantinguen un nivell professional adequat.

6.3. En la mesura que beneficie la difusió del llibre valencià, tant a la Comunitat Valenciana com fora d'ella, el Consell afavorirà l'organització i l'activitat de les distribuïdores valencianes».

D1. Les dades dels distribuïdors i de les distribuïdores

No hi ha dades directament relacionades amb les distribuïdores valencianes.

Hi ha una vintena de distribuïdors associats a FANDE (Federació d'Associacions Nacionals de Distribuïdors d'Edicions).

Les dades sobre vendes de llibre corresponen a l'any 2011 i pertanyen a tot l'Estat. Diu l'informe:

«D'acord amb el XVII Estudi de Perfil del Sector de la Distribució de Llibres i Publicacions Periòdiques, publicat per FANDE amb la col·laboració del Ministeri d'Educació, Cultura i Esports, la facturació obtinguda per les empreses distribuïdores de llibres a Espanya va descendir en 2011 un 3,8 %, situant-se en 1.602,34 milions de euros.

Aquest retrocés supera el de l'any anterior (1,9 %) i constitueix el major descens registrat en els últims tres anys. La baixada es produeix com a conseqüència del descens de facturació en la facturació per llibres classificats com d'altres matèries (deixant de banda els llibres de text) (-8,7 %) i altres productes (-21,4 %).

D2. La visió dels distribuïdors

- Consten les mateixes queixes dels llibreters quant a la competència deslleial dels editors, Ampes i l'Administració. ¹⁸

E. Visió dels escriptors sobre l'impacte dels canvis tecnològics en l'activitat escriptora

Els membres de l'AELC consideren que els avenços tecnològics tindran un impacte desigual sobre el món literari en els pròxims deu anys, amb canvis positius i d'altres negatius. En l'aspecte positiu, la gran majoria d'escriptors són de l'opinió que, al llarg de la dècada vinent, les tecnologies de la informació i internet permetran un accés més directe del creador al seu públic, sense intermediaris. A més, un gran nombre de professionals veuen plausible que les noves tecnologies puguen tenir un impacte positiu tant per facilitar la col·laboració a distància de creadors, com per oferir noves possibilitats en la creació assistida d'obres literàries.

Alhora, està molt generalitzat el pessimisme respecte al fet que la pirateria continue sent un mal estès en el món de les indústries culturals, i que la creació es veurà aturada o fins i tot reduïda.

Si analitzem aquestes dades en funció dels resultats obtinguts en l'estudi del 2007, podem detectar una sèrie de fluctuacions que val la pena comentar.

- El percentatge de membres de l'AELC que veuen probable que hi haja més producció en llengua catalana en un futur pròxim, ha disminuït de manera força espectacular: d'un 77% el 2007 a només un 46% el 2014.
- Pel que fa a la necessitat que la pressió dels autors ature l'expansió de la pirateria veiem que, mentre que al 2007 només un 15% ho creia desitjable, en l'actualitat una àmplia majoria (el 71%) ho creu adequat.
- D'altra banda, en el període 2007-2014 la proporció de socis que creu probable que en els pròxims anys la diversitat lingüística de les nostres societats s'incrementi, ha baixat al voltant d'uns vint punts, i augmenten en una proporció similar els qui veuen plausible que el llibre en paper i certes especialitats del món editorial es veuran abocats a la desaparició.¹⁹

F. La visió de CEDRO sobre la pirateria i el respecte a la propietat intel·lectual (segons Javier Díaz de Olarte, cap del Departament Jurídic de CEDRO.)²⁰

- * El sector del llibre s'ha vist afectat per la pirateria després de la música i el cinema.
- * Segons els informes de què disposa, el 51% dels internautes pirategen llibres.
- * Els internautes que pirategen ho fan:
 - *Perquè creuen que no han de pagar si poden accedir de manera gratuïta. *Perquè no és il·lícit ni censurable.
 - *Perquè no hi ha cap conseqüència econòmica.
 - *Perquè els agrada transgredir.

¹⁸ Va ser una distribuïdora valenciana qui va muntar una estructura de vendes massiva en centres privats i concertats. Després, també en públics. Aquesta situació és única, de manera que en la resta de CC.AA. no arriba ni de lluny a les xifres de la nostra.

¹⁹ «Escriure en català: estat de la professionalització Els efectes de la crisi econòmica sobre el col·lectiu d'escriptors.» Resum de les conclusions. 2014. <http://www.escriptors.cat/files/estudi-professionalitzacio-escriure-catala-aelc-2014.pdf>

²⁰ Les visions F, G, H, I són conseqüència de la Taula Redona celebrada a la seu del CVC el dia 9 de febrer de 2015.

* A partir de 2013 ha augment l'índex de pirateria sobre els llibres.

Solucions?

- Oferta legal (hi ha escassetesa de comerç digital.)
- Campanyes de conscienciació a partir dels àmbits educatius.
- Mesures repressives. A hores d'ara les mesures administratives són ineficaces.
- Reforma del codi penal.

G. La visió dels llibrers sobre l'edició i la venda del llibre digital (segons Salvador Vives, director de l'editorial Tirant lo Blanc.)

* Els llibres digitals es venen a través de webs de les pròpies editorials convencionals, a través de les plataformes digitals i a través de les llibreries virtuals.

* Són les plataformes digitals els venedors dels productes a les llibreries digitals.

* No hi ha dades exactes sobre vendes; però en tot cas se suposa que el percentatge està al voltant del 4% del total de les vendes de llibres. Tot i això el consum és molt superior perquè l'ús real està per damunt de les vendes teòriques.

*Els editors s'han vist obligats a fer grans inversions de cara al llibre digital que no han pagat la pena.

* Hi ha una tendència a la baixa quan a l'edició de llibres convencionals en format digital.

* Les llibreries especialitzades editen material electrònic com a valor afegit a la venda del llibre en format paper.

* Les administracions han de ser conscients del potencial econòmic que pot tindre la indústria del llibre.

Hi ha projectes interessants?

- Plataformes de préstec bibliotecari.
- Biblioteques especialitzades que digitalitzen continguts o complements del material en paper. És a dir, combinar la manera clàssica amb les noves tecnologies.

H. La visió del llibrer sobre la llibreria tradicional i les noves tecnologies (segons Ignacio Larraz, vicepresident del Gremi de Llibrers.)

* Els llibreters tenen molts dubtes a l'hora de valorar l'impacte del llibre digital.

* Què es va a digitalitzar? L'assaig, la novel·la convencional, els llibres juvenils? Segurament, les dificultats de digitalització seran més grans en els llibres infantils i en els àlbums.

*Quin percentatge de lectors hi ha que utilitzen els recursos digitals? No ho saben. Però, potser estiga entre entre el 3 i el 5%. Cal aclarir que l'ús abasta molt més percentatge.

* El llibre digital ha vingut per quedar-se però no es pot saber l'índex de creixement perquè no hi ha dades.

* Tot i això, les llibreries tradicionals mantenen l'esperit de la recomanació i encara confien en ser competius.

* Les llibreries, a més d'utilitzar les xarxes socials per a promocionar-se, han de convertir-se en centre de cultura: presentacions de llibres, contacontes, centres de clubs de lectura.

* Les llibreries necessiten de l'administració pública i aquesta ha d'entendre que la llibreria és un centre cultural i no un únicament un espai comercial.

* Els llibrers han de treballar de manera conjunta amb els editors i els autors.

I. La visió dels editors sobre l'edició valenciana i el repte digital (segons Manel JM Romero, secretari tècnic de l'AEPV.)

*La visió des dels editors en valencià és de coma profund.

*Curiosament, van ser els editors els primers a posar-se al dia quant a la programàtica i al procés de pre-edició.

* El problema es planteja a l'hora de digitalitzar el producte final. Només aquells editors especialitzats poden accedir amb alguna garantia a aquest procés.

* L'edició digital del producte final en valencià ha estat un fracàs total.

Per què?

- No hi ha quantitat suficient de lectors en valencià.
- L'escassa demanda s'orienta cap al consum pirata.

Possibles solucions.

- Préstecs digitals seguint el model Ebiblio.
- Crear una plataforma pública suficientment potent que digitalitze el material en valencià.
 - Desenvolupar polítiques de recuperació de lectors a través, per exemple, de les fundacions, per exemple, a través de FULL, Fundació pel Llibre i la Lectura.
 - Propostes globals per a promocionar la lectura. És a dir un Pla pel Llibre i la Lectura que, fins ara, no s'ha concretat.
 - Ajudes públiques (fet i fet, hi ha un pressupost de 100.000 euros destinat a la digitalització.)

ALTRES DOCUMENT RELACIONATS AMB EL TEMA

• La Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià 4/1983, de 23 de novembre

«Article 25.1. El Consell de la Generalitat Valenciana vetlarà perquè el valencià tinga una adequada presència a les emissores de ràdio i televisió i altres mitjans de comunicació gestionats per la Generalitat Valenciana, o sobre els quals aquesta Llei tinga competència, d'acord amb el que disposa la present Llei.

Article 25.4. La Generalitat Valenciana recolzarà quantes accions vagen encaminades a l'edició, desenvolupament i promoció del llibre valencià, i tot això sense menyscabar la llengua utilitzada, però amb un tractament específic als impresos en valencià».

• Acord núm. 5/2011, de 28 de gener, pel qual s'aprova la Declaració de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua sobre el valencià en el sistema educatiu.

«d) Satisfer, no només la demanda d'ensenyament de valencià i en valencià en tot el sistema educatiu, sinó adoptar i incentivar totes aquelles iniciatives que servisquen per a fer real el principi de la igualtat lingüística, tant en l'àmbit estrictament docent com en el comunicatiu a tots els nivells.

g) Recomandar, en especial als responsables de les institucions públiques, que adopten una actitud exemplar quant a l'ús oral i escrit del valencià, «la llengua pròpia de la Comunitat Valenciana» segons figura en l'Estatut d'Autonomia (art. 6.1)».

• **Recomanacions del dictamen de la ponència sobre el llibre i la lectura, aprovat pel Ple del Consell Valencià de Cultura de 31 de gener de 2003**

«Pel que fa a la situació del llibre i dels hàbits lectors a la Comunitat Valenciana, fem les recomanacions següents a les administracions públiques i a la resta d'agents implicats:

a) Realitzar un estudi integral i en profunditat que analitze, d'una banda, la realitat del món del llibre en els seus aspectes industrials, i d'una altra, la lectura, tant en l'àmbit docent com en el sociocultural.

b) Dissenyar una campanya de sensibilització lectora en la qual, a més d'aprofitar les iniciatives del govern central i d'alguns governs autonòmics que ja s'han preocupat pel tema, participen representants de tots els sectors implicats en la lectura i en el llibre, des dels escriptors fins als llibreters.

c) Convertir les biblioteques en autèntics centres socials d'irradiació cultural, proveint-les de mitjans materials i tecnològics, i fer dels bibliotecaris, fonamentalment (mitjançant la seua professionalització i la promoció tècnica) vertaders promotors en qualsevol dels suports. Potenciar les biblioteques de barri i garantir la presència de les editorials i dels autors valencians a les biblioteques públiques; i aprofitar i promoure les biblioteques escolars, fins i tot fora de l'horari escolar, com a centres lectors. Establir xarxes de biblioteques per afavorir el préstec a ciutadans de diferents edats i llocs.

d) Promocionar el valencià com a llengua literària no solament amb ajudes i suports a tots els nivells sinó propiciant també traduccions de les grans obres de la literatura universal i afavorint la presència d'autors valencians en altres llengües.

e) Contribuir a la difusió de la producció editorial valenciana en els mitjans de comunicació tant de titularitat pública com privada.

f) Propiciar una formació lectora i literària coherent en els diferents nivells d'ensenyament, no reduint els coneixements literaris a simples memoritzacions de noms, dades o títols sinó introduint el lector jove en la valoració del llibre, en el plaer de llegir i en el gust d'escriure.

g) Aprofitar les noves tecnologies, presentant-les com una altra manera d'acostament a la lectura i no com una competència pèrfida del llibre tradicional.

h) Fomentar l'associacionisme en el món del llibre en qualsevol dels seus sectors: autors, editors, llibrers, bibliòfils, lectors, distribuïdors, etc., contribuint així a una major professionalització.

i) Fomentar campanyes de formació de pares i mares per desenvolupar el gust per la lectura en els infants i ajudar-los a esdevenir lectors.

j) Buscar fórmules i incentivar la formació inicial i permanent del professorat en l'àmbit de la literatura infantil.

Des del Consell Valencià de Cultura desitjaríem que les administracions públiques foren conscients que un món sense llibres és un món mancat de llibertat i, per tant, que propicien totes aquelles accions i actuacions que persegueixen la difusió i el foment de la lectura com un dels elements necessaris per a aconseguir una societat més justa, democràtica i lliure. Finalment, que facen del foment de la lectura un objectiu permanent».

• **Conclusions del Consell Valencià de Cultura sobre la promoció dels escriptors valencians. Informe aprovat en el Ple de 30 de gener de 2006**

«Constatant l'escàs o nul coneixement que fora de la Comunitat Valenciana es té dels escriptors valencians, insistim en la necessitat una promoció dels mateixos, en ambdós idiomes i en tots els gèneres.

Per a això considerem que seria necessari treballar en els punts següents:

- 1) Necessitat de la promoció dels autors valencians, independentment de la llengua en què s'expressen, posant l'èmfasi en els creadors i no necessàriament en les editorials valencianes (atés que la problemàtica d'aquestes és diferent i ha de ser tractada específicament).
- 2) Creació d'un Centre Valencià de les Lletres que ajude els autors valencians, els promoció i fomenti la seua activitat literària, amb la menor burocràcia possible.
- 3) Necessitat d'elaborar una agenda cultural d'intercanvi entre els escriptors valencians i els d'altres comunitats. I potenciar el seu coneixement fora d'Espanya, a través de la xarxa d'Instituts Cervantes o la cooperació cultural amb Hispanoamèrica.
- 4) Recuperar iniciatives per a incentivar a l'autor valencià (beques, ajudes a la creació, premis...)
- 5) Estudiar la possibilitat de fer pactes amb les editorials importants, per a coproduir llibres d'autors valencians.
- 6) Crear un web que presente un catàleg bibliogràfic de tots els autors valencians al llarg de la història, en tots els llengües i gèneres, i fins al present.
- 8) Actualitzar els llibres que vagen publicant els autors valencians, incorporant-los al web anteriorment citat.
- 9) Plantejar de forma seriosa i planejada un gran esforç de difusió dels autors valencians que implique als mitjans de comunicació, amb campanyes publicitàries, espais culturals en premsa, ràdio, televisió..., la realització de visites d'autors a centres d'ensenyament, centres culturals, biblioteques..., l'edició de materials didàctics i audiovisuals que servisquen de suport a tot tipus d'activitats. Els joves, la ciutadania en general, ha de conèixer els escriptors com a sers pròxims, vius, personatges atractius a imitar, generant-se així un interès i valoració per l'activitat intel·lectual, la lectura i un orgull per a la cultura pròpia.
- 10) La labor editora hauria de poder acollir-se a totes les ajudes de promoció i difusió en la seua doble clau cultural i econòmica, que es desenvoluparen en la Conselleria de Cultura i Educació, i en la Conselleria d'Empresa, Universitat i Ciència.
- 11) Convindria donar un contingut real al "Dia del Llibre Valencià", 20 de novembre, aprovat per les Corts i el Govern Valencià».²¹

• **Conclusions de la Comissió Jurídica sobre l'Ensenyament en Valencià en els nivells educatius no universitaris. Text aprovat pel Ple del Consell el dia 28 de juliol de 2014.**

«7. Des del Consell Valencià de Cultura demanem a la Generalitat Valenciana que done un nou impuls global i sostingut al valencià atorgant-li la protecció que la llei li reserva en l'ensenyament i en altres àmbits socials, que reivindique el valencià com un valor positiu i

²¹ I també en el Ple de 30 d'abril de 2007 al monestir de Santa Maria de la Valldigna Informe sobre els escriptors valencians i el mercat del llibre.

desitjable per a tota la població, i que tinga per objectiu fer del valencià una llengua de prestigi i d'ús en tots els àmbits de comunicació i de relació de la societat valenciana».

CONCLUSIONS

- Continua i s'agreuja la invisibilitat dels escriptors en llengua pròpia: els escassos mitjans de comunicació obvien els autors valencians.
- Els autors i autores valencians no tenen massa consciència associativa. Es mouen entre la indiferència, l'escepticisme i la bel·ligerància envers uns poders polítics que considera intrínsecament hostils.
- La producció de llibres en valencià baixa de manera permanent. En 2013, un 13, 2 %. A això cal sumar l'eliminació continuada de premis literaris patrocinats per ajuntaments, mancomunitats i d'altres institucions, el que comporta la pèrdua d'edició de les possibles obres premiades.²²
- Les grans superfícies comercials obvien els llibres en valencià i es mouen en funció del que marquen les centrals de Madrid.
- Les campanyes de promoció del llibre en valencià estan organitzades des de associacions i/o fundacions no públiques.
- Els estaments de govern no acostumem a parlar en valencià i menys encara a llegir-lo.
- Les subvencions a l'edició van sofrir una davallada al començament de la crisi de la qual no s'han recuperat.
- Les edicions en valencià tenen escassa capacitat per a seduir amplis sectors de la nostra societat aspecte al qual cal afegir la fragilitat estructural de la llengua.
- La literatura en valencià depén en molta mesura de la prescripció que es fa als centres educatius, i això implica lligar llegir en valencià al procés educatiu, cosa que és contraproduent per a la promoció lectora si únicament es fa servir el canal escolar.
- Com a conseqüència de la crisi i de la falta de recolzament institucional, existeix un conflicte d'interessos entre les editorials, les llibreries, els distribuïdors, les Ampes i l'Administració per la venda de llibres.
- Els llibreters se senten assetjats per la crisi, per les pràctiques deslleials i pels incompliments legislatius.
- La major part de les recomanacions, acords i conclusions dels organismes públics (CVC i AVL), continuen sent vàlides i estan lluny d'acomplir-se.
- El sector del llibre, en general, s'ha vist afectat per la pirateria després de la música i el cinema. Tot i això, segons els informes de què es disposa, el 51% dels internautes pirategen llibres.
- El llibre digital, des del punt de vista del negoci editorial, no triomfa —encara—, i pel que fa al cas concret dels llibres en valencià, directament fracassa.²³

²² Caldria valorar també la dotació econòmica dels premis, considerats en les bases de convocatòria, quasi de manera general, com a drets d'autor.

²³ L'impacte del llibre digital per a tot l'Estat representa el 3 % de la facturació. Això quant a les descàrregues controlades. No hi ha dades sobre les descàrregues pirates, per raons òbvies. Els projectes com Edicat no acaben d'arrancar i això que engloba 57 editorials, la major part radicades a Catalunya.

Propostes

A. Dissenyar i posar en pràctica un veritable Pla pel Llibre i la Lectura²⁴ que pugua fer front als greus problemes detectats. Accions ben concretes que haurien de formar part d'aquest futur pla de foment del llibre i la lectura:²⁵

a1. Dissenyar actuacions efectives de suport a les llibreries per a evitar la seua desaparició i per a que es convertisquen en agents dinamitzadors de la cultura del barri o del poble

a2. Incentivar la compra de llibres, i de cultura en general. Es pot fer si es volen posar mitjans. Iniciatives com el bono cultura del país basc o la desgravació per la compra de llibres que es va a introduir a Itàlia i s'està plantejant posar en pràctica a Andalusia són algunes de les moltes mesures concretes i de resultat contrastat que es poden fer si hi ha voluntat política.

a3. Acarar seriosament el repte de crear una societat lectora adulta que llisca en la nostra llengua. Cal prestigiar la llengua pròpia dels valencians i caldrà incentivar la presència del llibre en valencià als punts de venda i la tasca editora.

a4. Recuperar el prestigi social del llibre que s'ha tingut tradicionalment i que ha entrat en crisi en els darrers anys. En aquest sentit l'elaboració i posada en funcionament de plans municipals per la lectura poden actuar de dinamitzadors dels espais del llibre i contribuir a donar-los prestigi.

a5. Superar la invisibilitat en la que es troben els nostres escriptors i els nostres llibres.

B. Possibilitar la creació d'un Centre Valencià de les Lletres que ajude els autors valencians, els promocióne i fomenta la seua activitat literària, amb la menor burocràcia possible.²⁶

C. Elaborar una agenda cultural d'intercanvi entre els escriptors valencians i els d'altres comunitats, i igualment potenciar el seu coneixement fora d'Espanya, a través de la xarxa d'Instituts Cervantes o la cooperació cultural amb Hispanoamèrica.

D. Recuperar iniciatives per a incentivar a l'autor valencià (beques, ajudes a la creació, premis...)

E. Crear un web que presente un catàleg bibliogràfic de tots els autors valencians al llarg de la història, en tots els llengües i gèneres, i fins al present²⁷.

F. Actualitzar les publicacions i els autors /es al web esmentat.

G. Aprofitar les noves tecnologies, presentant-les com una altra manera d'acostament a la lectura i no com una competència pèrfida del llibre tradicional.

H. Implicar a les institucions públiques i privades per tal de promocionar campanyes de conscienciació en contra de la pirateria informàtica a partir dels àmbits educatius.

I. Desenvolupar polítiques de recuperació de lectors a través de les distintes fundacions existents.

J) Buscar fórmules i incentivar la formació inicial i permanent del professorat en l'àmbit de la literatura infantil i juvenil.

²⁴ A la C. Valenciana mai no s'ha un pla integral de foment del llibre i la lectura. Hi ha un possible model presentat per la Fundació FULL el 24 de març de 2015 i, a Catalunya, el Pla Nacional de Lectura (2012-2016), publicat el 19 de desembre de 2011.

²⁵ L'Ordre 44/2011, de 7 de juny, de la Conselleria d'Educació de la Generalitat Valenciana té com a objectiu el foment de la lectura a l'aula. Cada centre, a hores d'ara, intenta aplicar el seu propi pla en funció de les seues disponibilitats materials i humanes.

²⁶ La proposta em forma d'informe ha estat presentada i aprovada pel ple del CVC del dia 30 de març de 2015. No estaria de sobres que la Biblioteca Valenciana acomplira els objectius presentats en la proposta citada mentre es decideix l'oportunitat o no d'aquest Centre Valencià de les Lletres.

²⁷ Hi ha webs, possiblement incompletes, que intenten catalogar els autors i les obres. És el cas del web de l'AEPV i del CLIJCAT, tot i que aquest està dedicat en exclusiva a la LIJ.

K) Constitució d'un Observatori de la Lectura i del Llibre, que tinga com a objectiu l'anàlisi permanent de la situació del llibre i la lectura a la C.V.²⁸

L. Creació d'espais públics de lectura o racons dels lectors, preferiblement en jardins o en les proximitats de col·legis o universitats. Aquests espais no haurien de ser, necessàriament, de nova construcció. Tan sols caldria posar-los el nom o condicionar espais o racons ja preexistents. Independentment de l'ús o la freqüència d'utilització, la implantació d'aquests tipus d'espai serviria per recuperar el prestigi de la lectura i contribuiria a l'estima pública.

M. Promocionar el valencià com a llengua literària no solament amb ajudes i suports a tots els nivells sinó propiciant també traduccions de les grans obres de la literatura universal i afavorint la presència d'autors valencians en altres llengües.

N) Contribuir a la difusió de la producció editorial valenciana en els mitjans de comunicació tant de titularitat pública com privada.

O) Propiciar una formació lectora i literària coherent en els diferents nivells d'ensenyament, no reduint els coneixements literaris a simples memoritzacions de noms, dades o títols sinó introduint el lector jove en la valoració del llibre, en el plaer de llegir i en el gust d'escriure.

Aquest informe es traslladarà a la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport, a la Federació Valenciana de Municipis i Províncies, a l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, a Escola València, a l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana (AELC), a l'Associació d'Editors del País Valencià, al Gremi de Llibrers i als compareixents en la Taula Redona del dia 9 de febrer de 2015.

²⁸ La proposta A) és una aportació de la Fundació FULL. Les propostes B) i K) corresponen a l'informe de la Comissió Jurídica del CVC aprovat el dia 30 de març de 2015. Les propostes C), D), E), F), G), H), I), J), M), N), O) corresponen a diversos organismes i institucions, Fundació Bromera, CVC, Fundació FULL, AELC, Gremi de Llibrers. La proposta L) correspon a l'escrit «Propuesta de creación de un espacio público de la lectura o rincón del lector», presentat per Conseller Vicente Muñoz Puelles en abril de 2011.

Annex 1

Taula 83. Títols editats per matèries en les distintes llengües segons gremi (en absoluts)

Gremis	Total	Tots els gremis	AELLC i GEC	GEE	AGE	AEPV	Total àmbit català-valencià
Absoluts		Castellà i altres	Català	Eusquera	Gallec	Català/valencià	
TOTAL	76.434	63.881	9.452	1.090	1.306	705	10.157
Literatura	13.071	10.655	1.810	166	367	74	1.884
<i>Novela</i>	9.773	8.227	1.164	127	215	40	1.204
<i>Poesía, teatro</i>	812	517	213	12	51	19	233
<i>Otros literatura</i>	2.486	1.910	433	28	101	15	447
Infantil y juvenil	13.899	10.595	2.256	330	399	319	2.576
Texto no universitario	15.529	11.915	2.611	468	354	181	2.792
<i>Educación infantil</i>	3.081	2.526	379	79	73	24	403
<i>Educación primaria</i>	5.249	3.898	994	163	144	50	1.044
<i>E.S.O.</i>	3.335	2.449	618	124	81	63	680
<i>Bachillerato</i>	667	523	99	15	17	12	111
<i>F.P.</i>	313	291	16	1	4	2	17
<i>Libros y materiales complementarios</i>	2.884	2.227	506	85	35	30	536
Científico técnico y universitario	4.820	4.661	135	14	4	7	142
Total Ciencias sociales y Humanidades	13.116	11.928	1.002	50	70	67	1.068
<i>Ciencias sociales y Humanidades</i>	7.388	6.523	711	41	57	56	767
<i>Derecho y ciencias económicas</i>	3.472	3.292	152	6	12	10	162
<i>Religión</i>	2.256	2.114	139	3	0	0	139
Libros prácticos	5.234	4.671	515	13	12	23	538
Divulgación general	4.954	3.915	934	18	57	30	964
Diccionarios y enciclopedias	652	577	49	10	14	2	51
Còmics	2.448	2.373	65	2	5	2	68
Otros	2.711	2.592	75	19	25	0	75

Dades facilitades per l'AEPV.

Annex 2

Taula 73. Títols i exemplars editats i tiratge mitjà (segons gremi)

TÍTOLS	2011		2012		2013		Variació interanual 2013-2012
	Absoluts	%	Absoluts	%	Absoluts	%	
TOTAL	83.258	100,0	79.175	100,0	76.434	100,0	-3,5
Madrid	35.143	42,2	35.884	45,3	33.492	43,8	-6,7
Cataluña	33.970	40,8	31.759	40,1	33.446	43,8	5,3
Euskadi	2.671	3,2	2.676	3,4	2.448	3,2	-8,5
Andalucía	5.546	6,7	3.377	4,3	2.277	3,0	-32,6
Galícia	2.156	2,6	1.888	2,4	1.682	2,2	-10,9
Valencia	2.554	3,1	2.265	2,9	1.966	2,6	-13,2
Castilla y León	1.218	1,5	1.325	1,7	1.123	1,5	-15,3

EXEMPLARS	2011		2012		2013		Variació interanual 2013-2012
	Absoluts	%	Absoluts	%	Absoluts	%	
En mils							
TOTAL	286.462	100,0	280.251	100,0	246.345	100,0	-12,1
Madrid	125.742	43,9	120.167	42,9	104.216	42,3	-13,3
Cataluña	135.995	47,5	141.790	50,6	126.239	51,2	-11,0
Euskadi	5.279	1,8	5.541	2,0	4.598	1,9	-17,0
Andalucía	9.258	3,2	3.914	1,4	3.717	1,5	-5,0
Galícia	3.365	1,2	2.426	0,9	2.275	0,9	-6,2
Valencia	3.263	1,1	2.580	0,9	2.109	0,9	-18,3
Castilla y León	3.560	1,2	3.832	1,4	3.191	1,3	-16,7

TIRATGE MITJÀ	2011	2012	2013	Diferència 2013-2012
	TOTAL	3.441	3.540	3.223
Madrid	3.578	3.349	3.112	-237
Cataluña	4.003	4.465	3.774	-690
Euskadi	1.977	2.071	1.878	-193
Andalucía	1.669	1.159	1.632	473
Galícia	1.561	1.285	1.352	68
Valencia	1.278	1.139	1.073	-66
Castilla y León	2.922	2.891	2.842	-49

Dades facilitades per l'AEPV

Annex 3

Ubicació de les editorials que publiquen en valencià.

«Mapar les editorials ens permet de descobrir que hi ha una geografia marcada per dos territoris que concentren la vida editorial: per una banda, València i la rodalia i, per una altra, la comarca de la Ribera Alta. En aquesta comarca cal destacar la ciutat d'Alzira, capital editorial del País Valencià —amb el grup editorial Bromera, avui el més important—, Germania i una escissió molt recent d'aquesta, Neopàtria; Algemesí, on hi ha Andana Editorial; i Carcaixent, una ciutat de vint mil habitants, on s'han instal·lat tres editorials: Edicions 96, Sembra Llibres i Petit Editor».

Vilaweb. 10/12/2014

Annex 4

Comparació entre els principals serveis de 'llibres electrònics' amb tarifa plana

	NUBICO	kindleunlimited	24symbols	skoobe
DISPONIBILIDAD DE LOS LIBROS MÁS VENDIDOS EN EL 2014 Títulos que han aparecido en el 'ranking' de EL PERIÓDICO de enero a noviembre del 2014	<ul style="list-style-type: none"> CASTELLANO De los 161 libros más vendidos tienen 49 títulos CATALÁN De los 138 libros más vendidos tienen 43 títulos 	<ul style="list-style-type: none"> CASTELLANO De los 161 libros más vendidos tienen 5 títulos CATALÁN De los 138 libros más vendidos tienen 1 título 	<ul style="list-style-type: none"> CASTELLANO De los 161 libros más vendidos tienen 14 títulos CATALÁN De los 138 libros más vendidos tienen 22 títulos 	<ul style="list-style-type: none"> CASTELLANO De los 161 libros más vendidos tienen 12 títulos CATALÁN De los 138 libros más vendidos tienen 6 títulos
IMPULSORES	<ul style="list-style-type: none"> ● Círculo de Lectores ● Telefónica 	<ul style="list-style-type: none"> ● Amazon 	<p>FUNDADA POR</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Aitor Grandes ● Ángel Luengo ● David Sánchez ● Justo Hidalgo 	<ul style="list-style-type: none"> ● Bertelsmann ● Holtzbrinck
TÍTULOS DISPONIBLES	● 8.500	● 700.000	● 200.000	● 50.000
EDITORIALES DISPONIBLES	<ul style="list-style-type: none"> ● Grupo Planeta ● Grup 62 ● Penguin Random House ● Ediciones B ● Roca 	<ul style="list-style-type: none"> ● Ediciones B ● Roca 	<ul style="list-style-type: none"> ● Ediciones B ● Anagrama ● Salamandra ● La Campana ● Ara ● Roca 	<ul style="list-style-type: none"> ● Penguin Random House ● Ediciones B ● Anagrama ● Siruela ● Roca
CUOTA MENSUAL	<ul style="list-style-type: none"> ● 8,99 €/mes ● 7,25 €/mes clientes Movistar 	● 9,99 €/mes	● 9,00 €/mes	● 9,99 €/mes
SOPORTES Y APLICACIONES	<ul style="list-style-type: none"> ● Tableta y teléfono 'APPS' <ul style="list-style-type: none"> ● IOs ● Android 	<ul style="list-style-type: none"> ● Tableta y teléfono 'APPS' <ul style="list-style-type: none"> ● IOs ● Kindle Fire ● Android ● Windows 	<ul style="list-style-type: none"> ● Tableta y teléfono 'APPS' <ul style="list-style-type: none"> ● IOs ● Android ● Kindle Fire ● Blackberry 	<ul style="list-style-type: none"> ● Tableta y teléfono 'APPS' <ul style="list-style-type: none"> ● IOs ● Android ● Kindle Fire
'E-BOOK' DE TINTA ELECTRÓNICA	● BQ	● Amazon Kindle	● NO	● NO
ORDENADOR DE SOBREMESA	● Sí	● Sí	● Sí	● Sí
IDIOMA	INGLÉS ● NO	INGLÉS ● SÍ	INGLÉS ● SÍ	INGLÉS ● SÍ
LÍMITE DE USUARIOS	● 5 simultáneos	● 5 no simultáneos	<ul style="list-style-type: none"> ● Descarga solo en un dispositivo ● En streaming, ilimitado 	● 3 no simultáneos
Fuente: Elaboración propia				INFOGRAFÍA: CRISTINA CLAVEROL

El Periódico. 15.12.2014

Annex 5

Taula 53. Destinació de les vendes al mercat interior segons CC.AA. Percentatges verticals

Comunitat Autònoma	2009	2010	2011	2012	2013	2013- 2012
Madrid	22,3	22,8	21,7	21,6	21,8	0,2
Cataluña	21,6	21,2	21,1	20,9	20,9	0,0
Andalucía	12,7	12,3	12,8	13,3	12,0	-1,3
Comunidad Valenciana	8,5	8,7	9,1	8,5	8,7	0,2
Subtotal	65,1	65,0	64,7	64,3	63,4	-0,9
Comunidad Autònoma Vasca	5,3	6,0	6,2	5,8	5,9	0,0
Galícia	5,1	5,4	5,8	6,0	6,4	0,3
Castilla y León	3,9	3,7	3,7	3,7	3,5	-0,2
Canarias	3,2	3,1	3,2	3,2	3,1	-0,1
Castilla - La Mancha	2,9	2,7	2,6	2,8	3,2	0,4
Murcia	2,4	2,4	2,3	2,2	2,6	0,4
Aragón	2,7	2,5	2,5	2,8	2,6	-0,2
Asturias	2,3	2,1	2,2	2,1	2,0	-0,1
Baleares	2,0	2,1	2,1	2,2	2,2	0,0
Extremadura	1,6	1,7	1,5	1,5	1,5	0,1
Navarra	1,5	1,5	1,4	1,3	1,4	0,1
Cantabria	1,2	1,1	1,1	1,2	1,1	-0,1
La Rioja	0,7	0,7	0,8	0,8	1,1	0,3
Subtotal	34,9	35,0	35,3	35,7	36,6	0,9
TOTAL	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	

Dades facilitades per l'AEPV

Annex 6

Taula 54. Correlació entre població i venda de llibres en les CC. AA.

	Vendes	Població	Dif. Vendes- Població*
Més del 10% de facturació total:	54,7	47,9	6,8
Madrid	21,8	13,8	8,0
Cataluña	20,9	16,1	4,8
Andalucía	12,0	18,0	-6,0
Del 5% al 10% de la facturació total:	20,9	21,4	-0,5
Comunidad Valenciana	8,7	10,9	-2,2
Comunidad Autónoma Vasca	5,9	4,7	1,2
Galicia	6,4	5,9	0,5
Entre el 2% y el 5% de la facturación total:	19,3	25,0	-5,7
Castilla y León	3,5	5,4	-1,9
Canarias	3,1	4,5	-1,4
Castilla - La Mancha	3,2	4,5	-1,3
Aragón	2,6	2,9	-0,2
Murcia	2,6	3,1	-0,5
Asturias	2,2	2,3	-0,1
Baleares	2,0	2,4	-0,3
Menos del 2% de la facturació total:	5,1	5,7	-0,6
Extremadura	1,5	2,4	-0,8
Navarra	1,4	1,4	0,0
Cantabria	1,1	1,3	-0,2
La Rioja	1,1	0,7	0,4

* Segons les xifres de població a 01/01/2013

Dades facilitades per l'AEPV

Informe sobre la situació del còmic i dels il·lustradors valencians

Autor: Comissió Arts
Aprovació: Ple, 27 abril 2015

Antecedents.-

El Consell Valencià de Cultura contempla la creació de còmics (tebeos) com una manifestació de gran transcendència pedagògica i cultural. Ja en anys passats el que fou president de la Comissió de les Arts, Ramon de Soto Arándiga, havia formulat la necessitat de fer algun tipus d'escrit sobre la importància social, artística i econòmica d'eixa expressió artística. Assenyalava de Soto que una part considerable dels estudiants de la Facultat de Belles Arts de la Universitat Politècnica de València es decantaven per professionalitzar-se en eixa disciplina, el que significava no solament un interès artístic sinó igualment social.

Per altra part des del C.V.C. s'han promogut diverses edicions de còmics (*30 Anys de l'Estatut o Ramon y Cajal, una vida al microscopi*) així com la divulgació de publicacions d'eixa classe per tal de lliurar-les als escolars que visiten la seu del C.V.C. periòdicament.

En la sessió de la Comissió de les Arts del 5 de juny de 2014 s'acordà nomenar un grup de treball, format pels consellers de Soto, Huguet, Conejero i la consellera Císcar, per tal d'enllestir l'informe oportú sobre la situació del còmic valencià i els seus il·lustradors. La defunció del conseller, i president de la Comissió, Sr. de Soto va alterar el projecte fins que en la sessió de la Comissió de novembre de 2014 es convidà al president de l'Associació Professionals d'Il·lustradors Valencians (APIV), Miquel Angel Giner, i en la de desembre del mateix any als dibuixants Miguel Calatayud i Paco Roca per tal que ens informaren de la situació del sector i d'aquelles qüestions que consideraven d'interès per a la realització de l'informe previst. En la sessió de gener de 2015 el conseller Huguet va presentar un esquema de treball que fou aprovat per unanimitat i com principi de la tasca.

El conseller Huguet posteriorment, a més d'assistir a l'estrena del documental *Herois del tebeo valencià*, ha tingut diverses reunions amb el director del documental, Quico Diaz Bala, i el divulgador i teòric del còmic valencià Ricardo Guillamon; l'aportació material i informativa dels quals ha estat rellevant. També s'entrevistà amb Joan Escrivà, fundador i editor de la revista *Camacuc* la única publicació infantil en valencià encara en el mercat.

Referències històriques.-

Des del principi de la humanitat els individus han intentat expressar-se mitjançant figures que amb moviment continuat donaren la sensació de narració d'un fet o història. Les pintures rupestres en són significatives. Però serà ja als segles XVIII i XIX quan s'editaran sobre paper dibuixos, acompanyats per textos breus, on es narren esdeveniments o pensaments creats per

un autor, o autors ja que sovint el dels textos i el dels gravats en són diferents, i que publicats en fulles soltes o recollides en xicotets plec tindran una àmplia projecció social. Una bona mostra d'aquestes publicacions la tenim en les auques que en el S.XIX al territori valencià van assolir una acceptació esplèndida.

València ha estat tradicionalment un dels llocs on la cultura ha anat més lligada al dibuix i la il·lustració. Entre els valencians, que ja a les primeres dècades del S. XX es distingeixen, cal esmentar el pintor Segrelles i Pepe Estruch al que hom considera *pare del còmic valencià*¹, però serà l'aparició d'un editor excepcional, Vicente Carceller, qui amb les seues col·leccions amb històries gràfiques o almenys amb abundants gravats caricaturescs, iniciarà una època brillant del dibuix gràfic. Revistes com *El chorizo japonés*, *La Traca* o *La Chala* i d'altres moltes² convertiren l'editor en un referent al llarg de tot l'estat³. Dibuixants com Enrique Pertegàs o revistes com *Ultus, rey de la selva* o la infantil *KKO* també ajuden a que el còmic valencià assumisca un paper preponderant entre les publicacions del gènere a Espanya.

Als anys 40 d'eixe segle, i sobre tot als 50, esclata la que podríem anomenar *Generació cabdal del còmic valencià*. Després de l'etapa dura i obscura dels primers anys postbèl·lics, una sèrie d'il·lustradors al voltant de l'Editora Valenciana i l'Editorial Maga generaran alguns dels tebeos més llegits en tota la història del còmic espanyol: *El Guerrero del Antifaz*, *Roberto Alcázar y Pedrín*, *El Club de los Cinco*, *Pancho Dinamita*, *Tony y Anita*, *Jaimito* o *Pumby* (per citar-ne només uns pocs) convertiran Manuel Gago, Miguel Quesada, José Ortiz, Pérez del Muro⁴, Karpa, Palop, Enrique Pertegàs, Rafael Boluda, Sanchis, Marcet, en noms cimers del còmic espanyol. Lamentablement eixes dècades s'ensorraren desapareixent una indústria humil però significativa artísticament i social. Els dibuixants valencians tingueren que buscar-se altres espais geogràfics i editorials per poder continuar amb la seua tasca, així iniciaren un procés de col·laboració amb publicacions dels Estats Units, Gran Bretanya, França, Bèlgica, Itàlia, Portugal, etc...⁵. Alguns, com el castellanenc Sergio Aragonés als EE.UU., emigraran per tal de poder continuar professionalment com dibuixant. El també castellanenc Puig Rosado es radicarà a París, lloc des del qual els seus dibuixos s'expandiran per diverses revistes europees.

Eixa fugida als mercats exteriors, sobre tot estrangers, serà una constant durant tot el segle XX i també en el XXI. A més dels ja assenyalats, actualment, autors com Abraham Meneu, Viki López Amores, Luís San Juan, Iker de los Mozos, Zabala,..... treballen per a distintes productores cinematogràfiques de Hollywood (o sufragànies) i reconeguts historietistes com ara Paco Roca o Jordi Bayarri publiquen habitualment en França, Alemanya, EE.UU., Gran Bretanya, etc....

¹ Miguel Calatayud, en la seua compareixença al CVC, lamentava l'oblit d'una tan esplèndida figura d'il·lustrador i caricaturista.

² Carceller, quan la censura li prohibia una publicació, n'editava una altra amb nom diferent però amb contingut semblant.

³ Sembla que en la seua època més brillant *La Traca* publicava vora tres-cents mil exemplars que es distribuïen per tota Espanya.

⁴ Els periòdics valencians *Las Provincias* i *Levante* publicaven en els seus suplementes (el de *Las Provincias* es titolava *Gente menuda*) historietes gràfiques entre les quals va assolir un gran èxit la sèrie *Colilla y su pato banderilla* de Juan Pérez de Muro.

⁵ Alguns dels personatges del còmic nordamericà, cas de Flash Gordon o Conan el Bárbaro, han estat dibuixats per valencians en edicions europees i encara en les dels EE.UU..

Els anys setanta del XX esclatarà una nova generació de dibuixants que seran referent en tota Espanya i encara en països pròxims. Podríem indicar que Manolo Boix i Miguel Calatayud foren els primers en crear unes il·lustracions de traç clar i línia definida. És el que va batejar-se com *línia clara* enfront de l'anomenada *línia bruta* que era el que empraven autors de la revista *El Víbora*, entre d'altres, com Nazario. D'eixos autors valencians cal esmentar Ana Juan, Sento Llobell, Micharmut, Mique Bertran⁶, Daniel Torres, Manel Gimeno, Javier Mariscal. que, a més de publicar a València, aviat serien reclamats per col·laborar en publicacions espanyoles i forànies.

Els anys vuitanta i primers noranta es produeixen dos fets notables: l'aparició de la revista infantil *Camacuc*⁷ i l'afloració de col·lectius, com *Siete Monos*⁸ i semblants, bàsicament formats per llicenciats en Belles Arts. La revista omplirà un buit essencial: editada en valencià i per a un públic infantil. Els nous autors, com ja els seus antecessors, es dedicaran especialment al còmic per a adults, fins i tot introduint noves tècniques de venda⁹, però la manca d'una indústria potent, o almenys sostenible, tornarà a propiciar l'emigració de la seua producció.

Paco Roca, Pablo Auladell o Paula Bonet seran magnífics exemples d'autor reconegut internacionalment sobre tot amb la creació d'un nou model de còmic: *la novel·la gràfica*. Obres com *Arrugas* o *Los surcos del azar* convertiran Paco Roca en el més rellevant dels autors espanyols i Paula Bonet en la il·lustradora més sol·licitada. Auladell rebra tots els premis possibles tant a nivell nacional com als salons de còmic¹⁰.

Darrerament, i com a conseqüència d'eixa manca de mercat valencià i d'una indústria sostenible, els nous autors i autores han iniciat un procés d'autoedició, *crowfundig* o aprofitament de les noves tecnologies que a pesar de la seua escassa difusió pot ser una eixida interessant per les noves onades. El cas de *Tenderete*, *el Trastero*, etc....en són un exemple a tenir present.

El cas de *Camacuc*¹¹.

Va ser l'any 1984 quan un grup de professionals de l'ensenyament, preocupats per l'aprenentatge i ensenyament del valencià, crearen la revista *Camacuc*.

Era el primer intent de fer de la nostra llengua vehicle de propostes infantils en còmic, posteriorment alguna proposició semblant no pareix haja tingut la fortuna de *Camacuc*¹².

⁶ L seua *Cleopatra* o el *Cairo* de Daniel Torres esdevindrien icones del còmic eixos anys.

⁷ *Camacuc* naix en 1984 de la mà de Joan Escrivà i malgrat la seua difícil vida continua presentant número rera número una atractiva opció de tebeo en valencià (l'únic al mercat, actualment).

⁸ El col·lectiu estava format Víctor Santos, Juaco Vizuet, Jesús Huguet Enguita, Sergio Córdoba, Jordi Bayarri, Juan Pedro Quilón, Manuel Bartual, Manuel Castaño, Joan Marín i Nacho Sanmartín. A mes caldrà esmentar Sergio Belda a qui poden integrar en els col·lectius, almenys estèticament.

⁹ Jordi Bayarri encetarà una subscripció per Internet oberta a tot el món.

¹⁰ Cal esmentar que tant Paco Roca com Ana Juan han rebut el màxim guardó estatal a un autor de còmic i que els valencians són, per oríge, el grup destacat en reconeixements i premis.

¹¹ Fa uns diez s'ha presentat un nou còmic de periodicitat mensual amb el títol *Xiulit*, en valencià, en el que col·laboren Miquel Calatayud, Paco Roca, Sente Llobell,

¹² *La Pelitrúmpeli* aparegué posteriorment però ara sembla si més no dormida.

El propòsit dels fundadors no solament tenia present el tema lingüístic, encara que era el fonamental, també divertir xiquets i xiquetes a partir de propostes pedagògiques sobre ciència o societat. Per això, ja des del principi, es crearen unes seccions amb diferents objectius: a) La barraqueta de la ciència (experiències i xicotetes investigacions a partir de materials casolans); b) Això era i no era (dedicada a treballar la parla, la lectura, la comprensió i l'escriptura); c) De tot arreu (on es parla i dibuixa sobre mediambient, llibres o música); d) Passatemps (entreteniment estimulant el pensament i l'enginy); i e) Els còmics (base de la revista realitzada per dibuixants i il·lustradors valencians que poden anar unides als apartats anteriors o ser una historieta autònoma).

L'editorial de la revista també ha publicat quaderns d'il·lustració com ara *Pumby*, *Tirant lo Blanc* o *Jaume I*.

A pesar de l'originalitat i de la singularitat de ser l'única revista infantil en valencià *Camacuc* viu més per l'esforç i dedicació dels editors i il·lustradors que no per la seua rendibilitat econòmica. Fa uns anys les autoritats educatives encara compraven algunes subscripcions pels centres docents, actualment eixa aportació ha estat tancada. Però malgrat eixa situació cal fer esment de la importància que una publicació d'estes característiques presenta per a l'ensenyament en valencià i pel foment de la lectura i comprensió científica pels mes menuts.

Visibilitat de l'autor i la seua obra. Indústria i cultura.-

Lamentablement no existeix al territori valencià lloc on puga ser exhibida permanentment l'obra d'importants dibuixants i il·lustradors valencians; tot una contradicció si tenim present la importància del tebeo valencià.

Hi ha que tindre en compte que el fons més important d'obra original d'historietes de tota Espanya és el de la Biblioteca Valenciana. Per tant seria convenient donar-li visibilitat a obra i autors, be exhibint-ho de forma itinerant per les ciutats i pobles establint una mena de museu o integrant-la en museus o espais existents.

Els mitjans de comunicació, tant públics com privats, tenen un gran paper a jugar en esta visualització. L'aparició de la *novel·la gràfica* permet que la televisió, la premsa escrita, internet i el propi cine¹³ puguen divulgar el treball dels dibuixants com una aportació gràfica d'interés. Algunes publicacions culturals, com *Opticks*, ofereixen les seues pàgines als il·lustradors però en ser important l'ofertament no pot omplir el buit que actualment tenim de revistes dedicades al còmic.

La manca d'indústria relacionada amb el còmic i la il·lustració a Espanya és un dels principals problemes dels autors. En 2014 la reducció de novetats ha estat remarcable, pel contrari l'ascens en la traducció d'autors espanyols en productes editats a l'estranger ha sigut notable.

¹³ *Arrugas*, l'obra de Paco Roca, ha estat filmada amb bona acollida.

Evidentment eixa mancança d'indústria i edicions es deriva de la falta de lectors però també de l'escassa oferta diversificada, especialment infantil, que les poques editorials presenten. El boom de les revistes per a adults (quan diem *revistes d'adults* no volem senyalar només aquelles que puguen tenir un contingut més o menys eròtic, incloem sobre tot les que fan esment a la política i qualsevol mena de preocupació social) dels anys setanta i vuitanta del XX s'ha reduït a uns pocs títols¹⁴.

L'actual crisi econòmica, per altra part, ha afectat sobre tot, com és comprensible, a activitats que sovint es consideren *prescindibles*. I com a conseqüència la reducció dels costos de producció ha recaigut sobre tot en dibuixants i autors de textos. La reducció dels havers d'estos professionals ha estat entre el 30 i el 50%. Només en aquelles publicacions (llibres, *novel.la gràfica*, àlbums voluminosos, etc...) en que l'autor rep un tant per cent per exemplar venut continua amb ingressos en funció d'eixe tant per cent i venda; però la majoria cobra a *preu alçada* (fix per pàgina) i per tant veu minvada la seua economia per l'escassetat de publicacions i del consum .

Les administracions i institucions públiques, que en altres èpoques jugaren el paper de promotor i mecenes, s'han retret, segurament per la pròpia realitat econòmica i pels retalls administratius, en la col.laboració a un mitjà d'expressió artística i pedagògica com és el còmic.

A pesar de tot això si semblen distingir-se algunes novetats, materials i socials, que poden animar el món del còmic. Pel que respecta als autors, l'exportació de la seua obra o la traducció a llengües estrangeres, així com la col.laboració en altres espais paral.lels (il.lustració cinematogràfica, pujar l'obra a internet i vendre-la per subscripció¹⁵, treballar en productes editorials diversos com l'emmaquetació o disseny, etc...) aporta un mínim considerable (no totes les col.laboracions foranes estan pagades esplèndidament). Per altra part l'aparició del que ja hem anomenat com *novel.la gràfica* propicia una creació que va més enllà de la simple pàgina d'una revista o de l'àlbum tradicional de poques planes.

El *crowdfunding* (*micromecenatge*) és una altra forma actual que permet l'edició. L'artista proposa un producte amb les aportacions de mecenes voluntaris que reben com compensació un exemplar (o més) del producte. De tota manera les noves normes d'hisenda no són especialment liberals amb aquest tipus de patrocini, a pesar que és una bona ferramenta que cal mirar com una proposició de futur.

Pedagògicament és evident que l'aproximació de l'infant al còmic és un camí primordial per l'acostament al llibre. En conseqüència el valor no solament és artístic, també pedagògic, social i comercial.

¹⁴ Probablement d'ampla tirada només podríem mencionar *El Jueves*, quan en les darreres dècades del XX n'hi havien un bon grapat.

¹⁵ És el cas de Jordi Bayarri que esmentàvem abans.

Conclusions i propostes.-

Davant d'eixa situació proposem una sèrie de conclusions i propostes per tal que puga produir-se una millora laboral dels il.lustradors i historietistes valencians. Conclusions que afecten no solament a les administracions públiques sinó també a la societat valenciana en general:

- 1.- Facilitar iniciatives que permeten el contacte entre ajuntaments, museus, centres docents, biblioteques, institucions culturals, etc.. i els artistes. Propiciant així l'enteniment per crear productes educatius, didàctics i culturals.
- 2.- Fomentar l'aproximació de l'autor i llur obra al públic infantil i juvenil mitjançant xerrades dels autors i classes directes en col.legis i instituts.
- 3.-Exposar l'obra original dels artistes en museus, galeries i realitzant activitats vers un públic majoritari. En eixe sentit el fons de la Biblioteca Valenciana és fonamental per aproximar el còmic a un públic general no habitual.
- 4.-Possible creació d'un museu del còmic i dels il.lustradors o, almenys, propiciar un lloc permanent o exhibir l'obra. Una opció possible seria dedicar un espai exclusiu a este tipus de publicació en el MUVIM de la Diputació de València, per exemple.
- 5.- Incrementar la presència de còmics en tot tipus de centre docents i especialment aquelles publicacions que per ser en valencià precisen una major aportació.
- 6.-Revisió de la fiscalitat aplicada a l'art, especialment estudiar l'I.V.A. així com les mesures de desgravació (en la difusió artística, compra, etc...).
- 7.- Propiciar que els mitjans de comunicació donen relleu a esta manifestació artística i que remarquen la importància del còmic en la cultura i societat actuals.
- 8.- Prestar atenció als autors emergents i convidar autoritats i institucions que premien o reconeguen oficialment la tasca tant dels nous com dels autors consagrats.
- 9.- Algunes institucions valencianes (Conselleria de Cultura, A.V.L, C.V.C.,....)han estat editors de còmics en diversos moments; pensem que eixa tasca deu continuar-se, i si és possible ampliar-se, tot i la facilitat de transmissió del que vol exposar-se sobre tot quan el destinatari és un públic jove o infantil.

El present informe s'enviarà a la Presidència de la Generalitat Valenciana, a la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport, als convidats i informadors que han assistit a la Comissió de les Arts, a la A.P.I.V., i a la Federació Valenciana de Municipis i Províncies.

Segundo Informe sobre las Fundaciones de las Cajas de Ahorro

Autor: Promoció Cultural
Aprovació: Ple Ondara, 23 novembre 2015

ANTECEDENTES

Desde que en el año 2011 la crisis económica y financiera comenzó a tener graves efectos sobre las Cajas de Ahorro españolas, fueron objeto de preocupación constante de este Consell las repercusiones que podrían desencadenarse sobre las fundaciones de las citadas Cajas de Ahorro y sobre su labor social, científica y cultural.

Por desgracia, muy pronto pudieron verse esas secuelas, ya que las dos principales Cajas de Ahorro valencianas, Bancaixa y Caja de Ahorros del Mediterráneo, entraron en proceso de crisis e intervención estatal. La primera, en el año 2012 se fusionó con Caja Madrid, y otras entidades menores (Caja Canarias, Caja Ávila, Caixa Laietana, Caja Segovia y Caja Rioja) para dar como resultado el Banco Financiero y de Ahorros (BFA) entidad que en 2012 hubo de ser intervenida por el Estado. La segunda entidad, la Caja de Ahorros del Mediterráneo, CAM, fue intervenida por el Estado y adjudicada después al Banco Sabadell por 1 euro. Otra secuela de la crisis fue la venta del Banco de Valencia, filial de Bancaixa, a La Caixa.

En su momento, nuestra inquietud se manifestaba por la posible enajenación de los bienes, especialmente obras de arte, que pudiera producirse como consecuencia de los procesos de liquidación de las entidades de ahorro. Pero poco después, hubo que sumar las secuelas que la crisis tenía sobre las inversiones que las respectivas fundaciones tenían establecidas en obra social, cultural e investigadora; sobre todo a causa de la falta de arraigo territorial y sensibilidad que pudieran tener los compradores.

Los esfuerzos de la comisión, el Pleno y la Presidencia del Consell Valencià de Cultura fueron dirigidos a conseguir la comparecencia de representantes de las fundaciones que pudieran explicarnos el estado de la cuestión. Las dificultades fueron grandes, en tanto que las propias fundaciones tuvieron que pasar por procesos de adaptación complicados y muy lentos, que de hecho casi vinieron a paralizar su actividad.

Finalmente se logró la presencia en nuestra institución de representantes de las Fundaciones Caixa Castelló y Bancaixa, que explicaron su situación con realismo; y, dentro de las graves secuelas, vinieron a aportar rayos de esperanza. En los dos casos, las obras de arte estaban bien inventariadas y en manos de las fundaciones, lo que garantizaba proximidad al público. Por otra parte, tanto la Fundación Bancaixa, como la de Caixa Castelló, independientes e independizadas de Bankia, tenían recursos para continuar su labor, siquiera fuera de forma precaria. Y ahora se les añadía el beneficio, al menos estimable, que les brindaban los antiguos Montes de Piedad, cuya custodia se les había confiado.

Conviene hacer notar que nuestro primer informe sobre el tema fue aprobado por el Pleno en el mes de septiembre de 2012. También es sobresaliente que desde marzo de 2015 existe una nueva ley autonómica de Cajas de Ahorro.

LA CAJA DE AHORROS DEL MEDITERRÁNEO

Todo cuanto hasta ahora se ha expuesto es síntesis de otros informes anteriores, que podrían haber cerrado el tema a no ser por las tensiones que en los medios informativos, durante el año 2014, se pudieron observar entre la Fundación CAM y la Fundación Banco Sabadell. Esas tensiones, o diferencias de apreciación, tenían como núcleo la propiedad de un número no determinado de obras de arte que el Banco Sabadell declara ser de su propiedad, pero que la Fundación CAM reclama como suyas.

Esa inquietante novedad nos hizo reabrir el asunto de las Fundaciones de las Cajas de Ahorro y llamar de nuevo a los responsables de la Fundación CAM y la Fundación Banco Sabadell, para que comparecieran ante nuestra comisión.

Así, el 8 de junio de 2015 compareció don Matías Pérez Such, por la Fundación CAM, que explicó las diferencias entre la Fundación Bancaixa y la Fundación CAM, al ser esta última dependiente de la Caja de Ahorros correspondiente. Explicó los cambios legislativos habidos en los años 2012 y 2013 y la preocupante situación que supone que se pueda reclamar a la Fundación por las secuelas de las cuotas participativas, como lo prueban las demandas pendientes.

En cuanto a las obras de arte, explicó que todas estaban registradas pero no se incluían en el balance, por lo que al hacer segregación patrimonial, la colección quedó dividida. Con todo, el señor Pérez Such habló de “una foto instantánea” de la situación, con la esperanza de poderla enmendar en el futuro. Pero Banco Sabadell se ha quedado con todas las obras que no figuraban en los anexos documentales, que son un total de 2.838 obras de arte que, a su juicio, están depositadas en Murcia “sin condiciones, en un local con techo de uralita con agujeros”. En poder del Consell Valencià de Cultura obran dos carpetas con la enumeración inventariada de las obras de arte que se reclaman.

A preguntas de los consellers, el señor Pérez Such habló de las difíciles condiciones actuales de la Fundación, de la necesidad de adaptar las actividades y el personal a los recursos existentes –4’5 millones de euros anuales, 2’5 dedicados a personal—de la urgencia de encontrar nuevos recursos y de la firme decisión de mantener la actividad en la institución consagrada a Azorín.

Hay que añadir que la intervención de la CAM se produjo en 2011 y que la extinción del Banco CAM se constata en 2012. La constitución definitiva de la nueva Fundación CAM data del año 2014. También se debe señalar que el señor Pérez Such dejó en nuestra institución relación del inventario de las 2.838 obras de arte reclamadas.

FUNDACIÓ BANC SABADELL

El día 7 de septiembre, compareció ante la comisión de Promoción doña Sonia Mulero, directora adjunta de la Fundació Banc Sabadell, que tras referirse a la crisis y sus cambios, pasó a detallar que el Banco tiene su propia Fundación, que nada tiene que ver con la de la CAM y que ejerce una actividad acorde con los objetivos que emanan tanto de la Junta General de Accionistas como del Consejo de Administración. A actos culturales, que no a obra social, se dedica el 1% de los beneficios anuales. También informó que la compra de la CAM ha variado la composición de su clientela en el ámbito nacional y que eso hace variar, también, la composición de las dedicaciones de su Fundación.

Enumeró las actividades previstas para 2015, en las que la antigua dedicación ha variado, pues de un 92 % de acción en Cataluña se ha pasado al 58 %. También dijo que el 15% de la actividad está ahora centrada en el territorio valenciano, que se prefiere trabajar por objetivos concretos y en régimen de colaboración, y que dedican especial interés a la innovación y al fomento del talento en la investigación.

Las preguntas de los consellers fueron dirigidas, en su mayoría, a la necesidad de aumentar la sensibilidad hacia el territorio alicantino y, sobre todo, a conocer el paradero de las obras de arte reclamadas por la CAM. Sobre este punto señaló la compareciente que consideraban integradas las obras en la colección privada del Banco de Sabadell, que custodia y dirige el presidente del Banco, y que, desde luego, se encuentran bien protegidas, aunque no dio otros detalles.

CONSIDERACIONES

A lo largo de los últimos tres años, la Comisión de Promoción Cultural y el Pleno del CVC, han dado numerosas muestras de preocupación e interés por el destino de las obras de arte de las Fundaciones de las antiguas Cajas de Ahorro, y por la merma de la actividad cultural, investigadora y de obra social que han sufrido en los últimos años a raíz de la crisis financiera.

Con evidente insatisfacción por todo cuanto se ha podido observar, especialmente en el ámbito cultural y social de la Comunidad Valenciana, esta comisión se limita a emitir al menos dos consideraciones fundamentales:

- El apoyo a la cultura, la investigación y la obra social son el mejor destino que pueden dar a sus beneficios las cajas de ahorro nuevamente reguladas.
- Así mismo, es una vía ideal de retorno de beneficios para la empresa privada en general y la banca privada en particular.

CONCLUSIONES

- 1.-- Es imprescindible que ninguna de las actividades culturales antes apoyadas por las cajas de ahorro deje de estar asistida en el futuro, como se merece.
- 2.-- Ante la llegada al mercado valenciano de firmas financieras que han tomado el control de entidades de gran arraigo en nuestro territorio, se hace preciso redoblar la sensibilidad hacia la sociedad valenciana por la vía de los patrocinios y mecenazgos en obra cultural y social.
- 3.-- En el conflicto entre la Fundación CAM y el Banco Sabadell y su Fundación, por un conjunto de obras de arte, deseamos que el diálogo se imponga antes de que sea preciso el recurso ante los tribunales y que, en todo caso, esa obra esté, cuanto antes, al completo servicio de la sociedad valenciana y su formación cultural.

Este informe se enviará a la presidencia de la Generalitat, al conseller d'Educació, Cultura i Esport, a los distintos grupos parlamentarios de las Cortes Valencianas, a la Fundación CAM y a la Fundació Banc de Sabadell.

Valoración del proyecto de presupuestos generales del Estado 2016 en el ámbito cultural de la Comunidad Valenciana

Autor: Comissió Jurídica i Reglamentària
Aprovació: Ple, 28 setembre 2015

Antecedentes

Cada año, el Consell Valencià de Cultura valora cuál es la situación de las inversiones públicas en el ámbito cultural.

Defendemos la importancia de las actividades culturales, (la defensa y la promoción del Patrimonio, Archivos y Bibliotecas, Libros y Prensa, Artes Plásticas, Artes Escénicas y Audiovisual), en la creación de empleo, en la proyección de la imagen de un país, y en el fomento de valores sociales y éticos sobre los que construir los cimientos de una sociedad con ciudadanos más autónomos, críticos y formados.

Asimismo, el CVC ha mostrado su permanente preocupación por los recortes económicos, tanto en los presupuestos públicos como en los organismos y empresas privadas, y hemos denunciado la actitud errónea de considerar las actividades culturales como prescindibles o innecesarias.

Exposición de los hechos

Pese al aumento de lo inicialmente consignado para el ejercicio 2016, la Comunidad Valenciana queda todavía muy por debajo de la media estatal en inversión por habitante, 176 euros por valenciano de una media de 237, quedándose en el puesto número 11 en la inversión per cápita, y recibiendo un 8% del presupuesto destinado a las Autonomías, un porcentaje muy inferior al poblacional o al PIB que representa.

Aunque se prevé un aumento importante considerando los presupuestos consignados, aunque no siempre ejecutados en su totalidad, respecto a los últimos ejercicios del 2012, 2013 y 2014, queremos incidir en la escasa aportación del Gobierno de España a los proyectos culturales de esta Comunidad.

Además, existen numerosos proyectos e iniciativas que no cuentan con aportación estatal, pese a su calidad o singularidad, como el Misteri d'Elx, Dansa València, o Festivales de Teatro como Sagunt a Escena.

Según el proyecto de PGE 2016, la Comunidad Valenciana en materia cultural recibirá las siguientes partidas en transferencias y obras:

- 541.000 para Palau de les Arts Reina Sofia.
- 171.880 para el IVAM
- 2,3 M para la V fase del Museo de Bellas Artes San Pio V.
- 400. 000 para Museo Nacional de Cerámica González Martí.
- 1,5 M para la nueva sede del Archivo Histórico Provincial de Castellón.
- 1,16 M para la construcción de la nueva sede de la Biblioteca Provincial de Alicante.
- 535.700 para la restauración del castillo de Sagunto.
- y 123.000 para la Iglesia de la Asunción de Biar.

De estas partidas, hay que realizar dos consideraciones. En primer lugar, que algunas de ellas se presentan como inversiones plurianuales, aplazando las cantidades más importantes de los proyectos hasta el 2019, este es el caso de: la ampliación del Museo Nacional de Cerámica, del Archivo Histórico Provincial de Castellón y de la nueva sede la Biblioteca Provincial de Alicante.

En segundo lugar, las aportaciones estatales destinadas al Palau de les Arts y al IVAM, dos infraestructuras emblemáticas y relevantes, quedan muy por debajo de las aportaciones que reciben otras infraestructuras similares.

Conclusiones

El Consell Valencià de Cultura reitera que la cultura y la ciencia son instrumentos estratégicos que nos permiten interpretar la realidad, dar respuesta a los problemas, y ejercer plenamente nuestros derechos de ciudadanía, fines que dependen directamente de los presupuestos públicos.

El CVC muestra su preocupación por la injusta financiación que recibe nuestra Comunidad en materia cultural en estos presupuestos generales del Estado 2016.

Informe a enviar a Presidencia de la Generalitat, Consellería de Educación y Cultura, Diputaciones Provinciales, Federación de Municipios y Provincias, y Grupos Parlamentarios.

.

INFORME SOBRE LA SITUACIÓN ACTUAL, PRESENCIA Y ENSEÑANZA DE LA MÚSICA TRADICIONAL VALENCIANA

Autor: Comissió de les Arts
Aprovació: Ple, 27 Juliol 2015

INTRODUCCIÓN

El presente informe pretende mostrar **la deficiente situación actual de la música tradicional y popular valenciana** a nivel de presencia y transmisión, y los diversos elementos que intervienen en la enseñanza de la música tradicional y popular valenciana, desde la óptica etnomusicológica, interdisciplinar, pedagógica y psicosocial, así como proponer mejoras en la presencia, el uso y en la enseñanza de la música popular en los contextos de educación formal.

Podemos definir la música tradicional y popular de una colectividad social concreta como aquella música que:

- a) Suena con instrumentos autóctonos característicos (dolçaina, tabalet, guitarró, etc.)
- b) Suena en agrupaciones tradicionales y populares propias (corales, grupos de habaneras, rondalles, etc)
- c) Suena en formas o estructuras formales específicas (bolero valenciano, ball xafat, ball rodat, jota, marchas moras y pasdoble, et.)
- d) Suena en un contexto determinado (L'u i el dos, la fandangà, les marineries, etc.)
- e) Suena con líneas melódicas y patrones rítmicos típicos (Cant d'Estil, per la de l'U, riberenques, Albaes, etc.)

Además de los elementos sonoros que la hacen característica y funcional de un territorio contextualizado a nivel social, se ha podido observar, estudiar y definir la variabilidad de la música tradicional como el fenómeno que hace que la música tradicional y popular no sea estática, sino que vaya variando, mutando, cambiando y de esta manera se mantenga viva.

La etnomusicología es un área académica que comprende varios enfoques del estudio de la música que enfatiza sus dimensiones culturales, sociales, materiales, cognitivas, biológicas, y otros contextos, en lugar de o adicionalmente, como sonidos aislados o un repertorio particular, abarcando el estudio de la música desde una perspectiva antropológica o sociológica.

Hacer música es una manifestación social y colectiva que cada pueblo, etnia o grupo social utiliza para expresarse. Durante la historia de la humanidad, los humanos han exteriorizado de diversas maneras el hecho de hacer música. Esta variedad en la expresión ha generado los diferentes géneros o estilos musicales.

La música tradicional valenciana, en especial la interpretada con la dolçaina, comenzó a ser muy popular a partir del s.XIII, y especialmente considerada y cotizada en el s.XIX, ocupando un importante lugar en las cortes reales y actos tanto civiles como religiosos, así como en celebraciones festivas populares, llegando a ser representada en el Palacio Real de Madrid (El Dolçainer de Tales). La fama y el estatus del dolçainer durante el siglo XIX fue tal que incluso el escritor valenciano Vicente Blasco Ibáñez, en 1896, escribió el cuento "Dimòni" donde narraba las peripecias de un dolçainer.

ANTECEDENTES

La transmisión del folklore y de la música tradicional a menudo se ha hecho, y se sigue haciendo de manera generacional -de padres a hijos, de generación en generación- y fuera de los entornos reglados de enseñanza y aprendizaje (grupos, colectivos, asociaciones, etc).

Pasadas las primeras décadas del siglo XX, se detecta en la sociedad una pérdida sonora en esta transmisión, tocando fondo en los años 60 debido a la influencia de un regimen centralista que pretendía limitar y coartar la cultura y la tradición en un proceso de unificación.

En los años 80, debido al fin del antiguo regimen, y con la entrada de la democracia en nuestro país, se percibe una tendencia a la recuperación de las tradiciones que vuelve a decaer en los años 90, y a partir de ahí surge la necesidad de implantar y potenciar iniciativas institucionales que garanticen la perpetuidad, la presencia y la evolución a través de resoluciones y decretos, y también con programas e iniciativas institucionales (xarxa, subvenciones, festivales, etc), así como su enseñanza-aprendizaje hasta alcanzar unos estudios reglados en los conservatorios de grado profesional, y también en las enseñanzas primarias y secundarias, aunque de forma insuficiente tal y como demostraremos en este informe.

El **Consell Valencià de Cultura** es consciente que la música valenciana, en cualquiera de sus apartados y formas, es un elemento esencial de la propia identidad de los valencianos, y desde sus inicios ha manifestado su preocupación por cualquier acción o causa que tenga relación con la música valenciana. Así, en diversas ocasiones ha colaborado, mediado, o recomendado a través de informes como; el de la catalogación como Bien de Interés Cultural (BIC) de las actividades musicales de las bandas valencianas, el rock valencià, o la problemática de las Enseñanzas Artísticas Superiores en cuanto a la integración de titulaciones al rango universitario. También editando CD's sobre compositores valencianos, publicando libros como *Cançoner musical d'Ontinyent*, o propiciando una salida feliz y eficaz a problemas como el de las obras en el auditorio de la Unió Musical de Lliria.

La música tradicional y folklórica valenciana ya ha sido tratada según los planteamientos de dicho folklore musical tardoromàntic por autores como Oscar Esplà, Eduardo López-Chavarri Marco, Manuel Palau, María Teresa Oller o Salvador Seguí. No ha sido hasta las postrimerías del siglo XX cuando han visto la luz los trabajos de Vicent Torrent o Fermín Pardo, que se adscriben a un enfoque más etnomusicológico.

Para llevar a cabo los estudios de música tradicional dentro de un marco etnomusicológico, el centro de la investigación es el trabajo de campo. Aquí en Valencia existe un trabajo de campo recopilado y editado por la Consellería de Cultura de la Generalitat que se llama **Fonoteca de Materials**, un «fondo discográfico de muestras interpretadas directamente y de manera exenta por sus usuarios naturales en acciones determinadas de trabajo o de fiesta, o en celebraciones puntuales del ciclo del año dentro de nuestros pueblos, sin manipulación ni intervención para añadir o reelaborar elementos sobre las interpretaciones originales». Aunque hay más colecciones de registros sonoros en el IVM-CulturArts que hoy en día aun no estas clasificados. En el mismo texto de presentación de la colección, de donde he extraído esta cita, el equipo coordinador de la Fonoteca también explica: *"Los álbumes de la Fonoteca de Materials irán haciendo emerger al terreno de la conciencia todos aquellos sonidos que el instinto y la costumbre han determinado en nuestras tierras. Serán un fiel espejo de la realidad sonora que hoy todavía aflora de forma natural en nuestra sociedad: de todas aquellas músicas que se han producido en la dialéctica de la permeabilidad y la resistencia que ha llevado el sentido estético de nuestra gente; la permeabilidad de unas influencias foráneas que se han decantado en nuestra sensibilidad a través de los siglos y la resistencia, hoy más vulnerada que nunca, de la entrañable código expresivo del entorno inmediato"* (1986: 2).

La Fonoteca de Materiales ha sabido mantener este espíritu a lo largo de 32 volúmenes, una cifra récord en la compilación de música tradicional sin reelaborar en todo el territorio peninsular, e incluso europeo. Esta colección, aunque está por completar, sería recomendable empaquetarla y clasificarla en una plataforma digital de acceso libre.

JUSTIFICACIÓN

La Comisión de Artes del Consell Valencià de Cultura acordó abordar la situación de la Enseñanza de la Música Tradicional y Popular Valenciana. Quedó encargado el conseller Ximo Tebar, quien redactó el informe.

Del presente informe surgen diversas reuniones mantenidas por parte del conseller Ximo Tebar con Vicent Llimerá (director del Instituto Superior de Enseñanzas Artísticas de la Comunitat Valenciana ISEACV), Jordi Reig (profesor de Musicología del Conservatorio Superior de Música Joaquín Rodrigo de Valencia), Raul Juncos (jefe de servicio de Enseñanzas de Regimen Especial), la doctora Ana Botella Nicolás (Universitat de València), Jose Luis Liarte (director CEFIRE Castellón), Nacho Mañó (músico, compositor y productor), y Vicent Torrent (Al Tall y exdirector de la Fonoteca de Materials), a través de su comparecencia en la sesión de la comisión de las artes del 9 de junio de 2015, y en su versión final con las sugerencias y apuntes de los consellers y conselleras: Enrique García Asensio, Ramón Roselló, Manuel Angel Conejero, Vicente Muñoz Puelles, Ana Noguera, Sole Giménez, Consuelo Ciscar y Ricard Bellveser.

SITUACIÓN ACTUAL

Actualmente en la Comunidad Valenciana conviven ambos tipos de enseñanzas: el reglado y el no reglado.

Se puede aprender música tradicional y popular en entornos reglados (conservatorios profesionales) y en entornos no reglados como las escuelas de música y otros lugares no relacionados con el de las escuelas de música (Asociaciones, Aulas de Cultura-Ayuntamientos, Escuelas de Educandos de las Bandas de Música, Talleres, Escuelas de Verano, Cursos, Jornadas ...) que enfocan su actividad formativa-lúdica fuera del sistema educativo vigente, y que facilita la formación en aprendizajes concretos de las tradiciones populares del lugar donde residen y se imparten. Estos entornos no reglados de aprendizaje de la música tradicional y popular se nutren de una gran variedad de alumnos que comprenden franjas de edad muy amplias, desde niños hasta personas adultas, lo que hace que el aprendizaje se enriquezca gracias a la práctica individual, grupal, intergeneracional, entre iguales, y de forma lúdica.

En la actualidad, el panorama del estudio etnomusicológico de la música tradicional y popular valenciana es muy diversificado en cuanto a criterios de metodología. No hay una orientación unificada.

Es a partir de estos planteamientos modernos de la etnomusicología como hay que estudiar la música tradicional y folklórica valenciana. La utilización de criterios más actuales pone de relieve, además de las implicaciones socioculturales patentes, aspectos musicales y herramientas creativas muy interesantes que esperamos ser capaces de despertar en este informe.

En los currículos de primaria y secundaria se propone una visión global de la educación musical, alrededor de dos ejes principales: la **percepción** (a través de la escucha) y la **expresión** musical (mediante el canto, los instrumentos y el cuerpo). Ambos ejes están vinculados por el lenguaje musical que favorece la comprensión y valoración del hecho musical.

Desde esta perspectiva, se pueden y se deben trabajar diversos tipos de repertorios: tanto locales como de otras culturas, de música culta y popular, y tanto de música antigua como la contemporánea... para que el alumnado del siglo XXI conozca y disfrute, de una forma abierta, el amplio panorama de la música universal.

La música tradicional valenciana constituye, por tanto, uno más de los repertorios que han de estar presentes en las aulas. Pero si tenemos en cuenta que el horario real de educación musical es bastante limitado en primaria (hay dos sesiones semanales de 45' de primero a cuarto y solo una sesión en quinto y sexto) y en ESO (dos horas, de media a la semana, por curso), es fácil suponer que su presencia (al igual que el resto de repertorios) no puede ser muy grande.

A ello hay que añadir la ausencia de una formación inicial suficiente de los profesores de música de primaria y ESO, ya que ni las escuelas de magisterio ni los conservatorios han prestado suficiente atención a este patrimonio musical.

Por último, es sabido que en las últimas décadas se ha producido un distanciamiento y desinterés colectivo respecto a lo tradicional, en parte debido a la sobreestimulación tecnológica, pero también a la falta de adecuación a los nuevos tiempos de ese rico patrimonio. Especialmente preocupante en la sociedad actual es la pérdida de la tradición de cantar en el ámbito familiar o laboral, que es consustancial e inherente al ser humano a lo largo de la historia.

EDUCACIÓN PRIMARIA Y SECUNDARIA

El Decreto 39/2002, del 5 de marzo de 2002 regula las Enseñanzas Mínimas correspondientes a la Educación Secundaria Obligatoria en el ámbito de la Comunidad Valenciana. El currículo hace referencia al estudio de la música en la Comunidad, incluyendo la música tradicional, popular y el folklore, y dedica especial importancia al cumplimiento de una serie de objetivos como son el *"Respeto y valoración de la música tradicional propia e indagación en el ambiente familiar para conocer piezas tradicionales del entorno próximo... Reconocer y valorar la riqueza de nuestro folclore y las muestras más importantes del patrimonio musical... Utilizar y apreciar el valor del patrimonio musical propio y la enorme riqueza de nuestro folclore -uno de los más reconocidos por los musicólogos-, en la medida en que supone un aspecto fundamental de la memoria de los pueblos"*.

También la LOMCE, a través del DECRETO 108/2014, de 4 de julio, del Consell, por el que establece el currículo y desarrolla la ordenación general de la educación primaria en la Comunitat Valenciana, manifiesta la importancia del estudio del patrimonio artístico y cultural valenciano; *"Profundizar en aspectos propios del currículo en el ámbito de la Comunitat Valenciana, y especialmente en lo referente a la historia, la geografía, el entorno natural, y el patrimonio artístico y cultural"*, así como el de las nuevas tecnologías; *"Utilizar las tecnologías de la información y de la comunicación como recurso didáctico habitual"*.

En **educación infantil** es fundamental la presencia de la canción, y la música tradicional ofrece un fantástico repertorio específico para esta etapa. En los diferentes cursos de formación del profesorado realizados por el CEFIRE (Centros de Formación, Innovación y Recursos Educativos), los ponentes suelen incluirlo. Igualmente, muchos profesores/as de la etapa constituyen seminarios para elaborar de forma autónoma cancioneros propios. En ambas modalidades formativas (cursos y seminarios) se podría intervenir, formando al profesorado implicado acerca de los distintos repertorios y los criterios de calidad para su selección.

En **primaria y secundaria**, la mayor parte de las propuestas del CEFIRE son **internivel**. Ello ha favorecido la integración y la coordinación del profesorado de ambas etapas (también participa, a menudo, profesorado de conservatorios).

- 1- Cursos específicos de música tradicional en los que se dan a conocer los tipos de canto y las danzas propias de la zona, incidiendo de forma especial en los textos (tipología y contenido). Destacando el carácter interdisciplinar de estos cursos que suelen estar impartidos por ponentes pertenecientes a grupos folclóricos, muy motivados pero, a menudo, sin apenas formación musical. Lo ideal sería combinar ambos perfiles.
- 2- Cursos de armonización e instrumentación de canciones populares para rondallas y orquestas escolares. Son cursos centrados en los arreglos y la armonía, pero en los que el repertorio es tradicional.
- 3- Cursos de educación vocal y canto en los que las canciones tradicionales son parte del repertorio.
- 4- Cursos de dirección coral en los que se trabajan piezas tradicionales de diferentes culturas y estilos (también el tradicional) armonizadas a dos voces (bicinias), tres o cuatro.
- 5- Cursos de improvisación y creación musical mediante armonizaciones, o variaciones a partir de melodías tradicionales.

Por otro lado, el tratamiento curricular que recibe el folklore musical de la Comunidad Valenciana en los **libros de texto** incluye, tal y como se refleja en los diferentes Decretos que establecen los contenidos mínimos de la etapa de Enseñanza Secundaria y de la asignatura de música, el respeto y la valoración del folklore propio de la Comunidad, así como el reconocimiento de la riqueza del patrimonio cultural valenciano.

Trabajando con esta música se contribuye a la consecución de los objetivos j) y l) de la Orden ECI/2220/2007, los cuales señalan que *"el alumno ha de conocer, valorar y respetar los aspectos básicos de la cultura, así como el patrimonio artístico y cultural y apreciar la creación artística y comprender el lenguaje de las distintas manifestaciones artísticas"* (BOE núm. 174).

Para llevar a cabo y fundamentar este informe se ha contado con la colaboración de la Doctora Ana Botella Nicolás (Universitat de València), que ha llevado a cabo una investigación de revisión de todos los libros de texto que están al servicio del profesorado para la enseñanza de la música en la etapa de Secundaria en edición de la Comunidad Valenciana, así como un estudio de los decretos y leyes de educación (Anexo).

La revisión del material curricular que las editoriales editan y ofrecen a los centros educativos para la enseñanza de la música en la etapa de Secundaria atestigua el poco tratamiento que recibe la música popular, el folklore musical o las fiestas tradicionales dentro de esta etapa, a pesar de que por ley se debe reflejar en el currículo de la Comunidad Valenciana y, por tanto, ser trabajado en el aula. Los resultados que se obtienen del estudio de los materiales son:

CONTENIDOS EN LOS LIBROS DE TEXTO / 17 Editoriales

FOLKLORE MUSICAL EN EL MUNDO	FOLKLORE MUSICAL EN ESPAÑA	FOLKLORE MUSICAL EN VALENCIANA	INSTRUMENTOS TRADICIONALES DE LA VALENCIANA	MÚSICA FESTERA
Sí: 8 No: 9	Sí: 14 No: 3	Sí: 8 No: 9	Sí: 3 No: 14	Sí: 3 No: 14

Además, a lo largo de este trabajo de investigación se ha comparado, dentro de la misma editorial, ediciones distintas a las diferentes leyes de educación de los últimos tiempos y se constata que son las propias editoriales las que disminuyen contenidos de la música tradicional valenciana al editar los nuevos libros en función de los cambios que en los últimos años han ido aconteciendo en las diferentes Leyes de Educación.

Por lo tanto, el folclore musical valenciano no es un contenido que se trabaje en todos los libros de texto de las etapas de Educación Primaria y Secundaria. Casi la totalidad de las editoriales analizadas no trata el tema y en las que aparece, no se hace de manera pormenorizada.

Si desde el sistema educativo actual se contemplan el estudio del lenguaje musical, de los instrumentos o de la danza ¿por qué no se trata la propia tradición, que suele quedar relegada, al ámbito familiar y/o lúdico?

Todo ello hace necesario una reflexión sobre la importancia de plantear el estudio de la Música en el aula de Primaria y Secundaria, y qué propuestas podrían sugerirse en este sentido. Es hora de abrir nuevos caminos en el estudio de esta cultura que tiende a perderse y que debería recuperarse.

Es notorio el hecho de que esta música autóctona constituye un complemento cultural y enriquecedor tanto para el alumnado como para el profesorado. Es, por lo tanto, una apuesta interesante como complemento al estudio del folclore musical, pues es importante y necesario que el alumno pueda estudiar su cultura desde la dimensión musical.

Por lo que respecta a la enseñanza de la música tradicional y folclórica valenciana en la educación primaria, y mientras se imparta la asignatura denominada Cultura valenciana (en quinto curso de primaria), esta asignatura debería atender, con especial atención y detalle, las diferentes manifestaciones musicales que se dan a lo largo y ancho del territorio valenciano, con el fin de difundir y prestigiar nuestro patrimonio musical entre el público escolar.

CONSERVATORIOS PROFESIONALES DE MÚSICA

Conservatorios profesionales de Música titularidad de la GVA: 14
 Conservatorios profesionales de Música titularidad municipal: 30
 Centros autorizados: 26

ASIGNATURAS INCLUIDAS EN LA NORMATIVA CURRICULAR DEL PLAN DE ESTUDIOS PROFESIONALES DE MÚSICA POPULAR (implantadas y no implantadas)

Cante flamenco

Cant valencià (Implantada) *

Dolçaina (Implantada)

Flabiol y tamboril

Gaita

Guitarra flamenca

Instrumentos de púa (Implantada)

Para mejorar el Plan de Estudios, sería recomendable "reformular" estas enseñanzas incluyendo en la normativa curricular del grado profesional el desarrollo de campos como la lutheria y la reparación de instrumentos, así como estudios musicológicos, para poder crear, no sólo en las enseñanzas superiores, sino desde las profesionales verdaderos perfiles profesionales que capaciten al alumnado egresado tanto para el seguimiento de estudios superiores, como para su integración y mejora continua (objetivo educativo del consejo europeo, dentro de la estrategia Educación y Formación 2020) en el mercado laboral (docencia en escuelas de música, participación en grupos instrumentales, ayudantías de investigación, lutheria, etc.)

Por lo tanto, tanto la normativa curricular como los planes de estudios deben redirigirse a estos objetivos, y no únicamente al tradicional (muy centrado en el marco interpretativo de repertorio anterior a la segunda mitad del s.XX).

* Respecto a la especialidad denominada **cant valencià**, incluida en el mes de febrero de este año (2015) en el Conservatorio Profesional de Catarroja, sería conveniente revisar su denominación y diseño curricular, según el profesor de Musicología del CSMV Jordi Reig.

ESTUDIOS PROFESIONALES RELACIONADOS

Desde la administración autonómica de la Comunitat se ha propuesto al Ministerio de Educación, Cultura y Deporte (MECD) el desarrollo curricular de las cualificaciones profesionales de FP de la familia de Artes y Artesanía.

En concreto, se han desarrollado las cualificaciones, y se ha procedido al envío al MECD (Subdirección General de Formación Profesional) de nombres de expertos de la Comunitat, para que participen en el desarrollo de los siguientes ámbitos profesionales, que devendrían títulos ofertados como enseñanzas FP:

- Reparación de instrumentos de viento-madera y viento-metal
- Lutheria de guitarras, bandurrias y laudes
- Lutheria de instrumentos de arco
- Afinación, armonización y regulación de pianos

Evidentemente, estos ámbitos ayudarían y reforzarían el perfil profesional del tema tratado en este estudio.

CONSERVATORIOS SUPERIORES DE MÚSICA

En la actualidad, ningún ámbito de la música tradicional i folklòrica valenciana está contemplado como objeto de estudio en ninguno de los tres conservatorios superiores de música de la Comunidad Valenciana, solamente puede cursarse una asignatura llamada Música Tradicional Valenciana, de carácter optativo, durante el tercer curso, restringida a un solo grupo y únicamente en el Conservatorio Superior "Joaquín Rodrigo" de València.

Durante el curso 2014/2015, desde el ISEACV se han realizado gestiones para instaurar **estudios superiores de Instrumentos de la Música Tradicional y Popular** para el próximo curso académico. El diseño curricular ha sido realizado por Jordi Reig (profesor de Musicología del CSMV), y Xavier Richart (profesor de dolçaina del Conservatorio Profesional "Jose Iturbi" de Valencia), y engloba no sólo dolçaina, sino también cant d'estil y guitarró, y deja la puerta abierta a otros instrumentos de la música popular, no necesariamente tradicional. El itinerario correspondiente fue aprobado por el Consejo de Dirección del ISEACV y se está elaborando la orden de plan de estudios para su publicación en el DOCV. Asimismo también se ha creado y dotado el puesto de profesor especialista necesario para el próximo curso. **El nuevo gobierno tendrá que gestionar su tramitación administrativa de publicación en el DOCV para el inicio del próximo curso 2015/2016.**

RECORDATORIO PROBLEMÁTICA DE LOS ESTUDIOS SUPERIORES DE MÚSICA

El CVC, a través de esta Comisión de Las Artes, emitió y aprobó en el pleno del 25 de Mayo de 2015 el Informe (ESADV) que abordaba ampliamente la problemática de las Enseñanzas Artísticas Superiores en cuanto a la integración de titulaciones al rango universitario. Al igual que los Conservatorios del resto de España, los Conservatorios valencianos se enfrentan a un sinfín de contradicciones y ambigüedades, comenzando por la falta de una identidad clara que no les permite integrarse con pleno derecho en la Dirección General de Universidades del Ministerio de Educación.

RESUMEN:

La revisión del material curricular que las editoriales editan y ofrecen a los centros educativos para la enseñanza de la música en la etapa **Primaria y Secundaria** atestigua el poco tratamiento que recibe la música popular y el folclore valenciano dentro de esta etapa, a pesar de que por ley se debe reflejar en el currículo de la Comunidad Valenciana y, por tanto, ser trabajado en el aula. Casi la totalidad de las editoriales analizadas no trata el tema, y en las que aparece, no se hace de manera pormenorizada según demuestra la investigación de la doctora Botella.

El estudio de la música tradicional y popular valenciana en los **Conservatorios Profesionales y Superiores** es insuficiente y está muy diversificado en cuanto a criterios de metodología. No hay una orientación unificada, las materias son dispersas, y solo se aborda en los

Conservatorios Profesionales (grado medio) en las especialidades de **dolçaina**, que únicamente se imparte de manera oficial en el Conservatorio José Iturbi de Valencia, y cuyos licenciados, desde hace cuatro cursos, no pueden continuar estudios superiores si no es de otra especialidad (otro instrumento), y **cant valencià** (cant d'estil) en el Conservatorio Profesional de Catarroja.

La formación inicial tanto de los maestros de primaria como de los profesores de secundaria es insuficiente, ya que no reciben instrucción específica y técnica sobre la música tradicional i folklórica valenciana que les permita trabajarla con sus alumnos con la frecuencia que sería deseable. Tan solo, en algunos casos que se sienten más motivados, conocen y utilizan una parte del repertorio en el aula. Por lo tanto, pensamos que sería necesario implantar cursillos y talleres de formación al profesorado, por ejemplo, a través del CEFIRE.

La **Fonoteca de Materiales** actualmente consta de 32 volúmenes, aunque hay más colecciones de registros sonoros en el IVM (CulturArts) que hoy en día aun no estas clasificados. El mantenimiento de la Fonoteca de Materials se lleva a cabo, desde el mes de enero del presente año, de manera altruista.

Sería de mucho interés que la Música Tradicional y Popular Valenciana, como parte del patrimonio cultural que es, fuera abordada desde la Enseñanza Primaria y Secundaria, y en las enseñanzas regladas de música en los Conservatorios Profesionales y Superiores de la Comunitat Valenciana.

Por tanto, debemos insistir en cubrir este vacío en lo que se refiere al tratamiento curricular que existe, pues la música tradicional puede perfectamente compatibilizarse con el trabajo con la música «cultura» occidental y con otras músicas populares.

Desde el punto de vista etnomusicológico, no podemos negar que la música tradicional valenciana es una música autóctona. **Somos los valencianos los que debemos cuidar nuestra cultura**, y en consecuencia la música.

La principal cuestión a tener en cuenta es **lograr el interés del alumnado** por este repertorio que se asocia (negativamente) al pasado. Para ello, es necesario adaptarlo a los tiempos sin perder su esencia, y establecer fórmulas prácticas y efectivas a través de dinámicas y actividades interdisciplinares en el aula que ilusionen al alumnado, y que compensen el limitado horario que se dedica a la asignatura de música, sobre todo en los últimos cursos de primaria. Está claro que ni la obligatoriedad de los programas ni la imposición pueden lograr ese interés.

Entendemos que hoy en día la educación-enseñanza está centrada en el alumno, más que en el valor en sí de las propias disciplinas. Estas son un ingrediente (fundamental, pero un ingrediente) para la adquisición de las competencias por parte del propio alumno. Por lo tanto, en lugar del planteamiento académico de perpetuar el patrimonio, el enfoque ha de partir del convencimiento de lo mucho que ese repertorio puede aportar a la vida del alumnado actual.

Hay que demostrarle y convencerle de que no se puede elegir y diseñar el propio futuro si no se conocen a fondo las propias raíces (que están ahí y han perdurado en el tiempo por alguna razón).

Una cuestión a tener en cuenta (hoy que tanto se reclama la apertura escolar ante el entorno) es la implicación de las familias. Sin duda, los padres y abuelos de los niños podrían implicarse para fomentar su acercamiento e interés hacia estos repertorios, contando anécdotas y experiencias, asistiendo y participando en representaciones en vivo...

Otro aspecto fundamental es la implicación directa del alumnado en proyectos diversos: mediante trabajo cooperativo, investigando sobre las letras o las variantes zonales, diseñando programas de actuación, creando nuevas coreografías a melodías tradicionales o adaptando las letras a la actualidad, o musicalizando letras tradicionales (¿a ritmo de Rap, Funk, Jazz, etc.?). Por supuesto, utilizando soporte audiovisual y las TIC (Tecnologías de la Información y la Comunicación) en los diferentes procesos.

OBJETIVOS Y COMPETENCIAS DOCENTES (Enseñanzas primaria y secundaria)

- a) Aprovechar de forma efectiva el limitado horario que se dedica a la asignatura de música en las etapas de primaria y secundaria estableciendo fórmulas prácticas a través de dinámicas y actividades interdisciplinares en el aula que ilusionen al alumnado, fomentando la inteligencias múltiples, y que la asignatura de música no quede limitada ni relegada, como en algunos casos sucede, a aprenderse obligadamente unas cuantas canciones en la flauta dulce.
- b) Que el escolar disfrute desarrollando sus potencialidades artísticas personales participando en aquello en lo que se sientan creativos
- c) Que conozca la tradición a través de su propio trabajo y el de sus compañeros
- d) Que propiciemos el trabajo cooperativo.
- e) Que impliquemos al profesorado y a los padres y tutores (música, arte, valenciano, literatura, geografía)
- f) Que nuestras músicas y artes tradicionales nos sirvan como vehículo en nuestros objetivos, normalizándolas al integrarlas en la formación artística del escolar.

Por último, destacamos también como elemento motivador (para profesores y alumnos de primaria y secundaria) la importancia de un enfoque interdisciplinar (ya citado) que integre los distintos lenguajes: musical, verbal, corporal y plástico, muy acorde con las tendencias de la educación por competencias actual, y con la realidad que nos rodea: global y multimedia.

OBJETIVOS Y COMPETENCIAS DOCENTES (Enseñanzas profesionales y superiores)

- Consolidar itinerarios y especialidades de música tradicional donde poder estudiar doble cuerda, percusión, canto, viento tradicional y todas aquellas materias que conforman el código musical tradicional valenciano

- Estudiar con mentalidad contemporánea, donde tengan cabida músicos con curiosidad por conocer su patrimonio cultural, independientemente del lenguaje musical que cultivan.
- Formar músicos tradicionales con bases sólidas y con criterio profesional.

CONCLUSIONES Y RECOMENDACIONES

Respecto al ámbito docente, es necesaria una consideración más amplia, abierta e inclusiva de las culturas particulares, para contribuir a mejorar el entendimiento y la comprensión mutua entre las diversas músicas y a asumir la diversidad cultural como estado cívico natural en los espacios actuales de convivencia, además de ayudar a erradicar prejuicios sociales y generacionales.

Musicalmente, se ampliará el conocimiento de los elementos musicales, agudizarán las habilidades auditivas y se desarrollará una percepción más sensible y creativa de todas las músicas en contacto dentro de nuestras instituciones académicas.

Y desde el ámbito creativo, se fomentarán las potencialidades artísticas personales de cada alumno a través de un sistema de enseñanza interdisciplinar, ameno e ilusionante que integre los distintos lenguajes: musical, verbal, corporal, plástico y multimedia, acorde con las tendencias y competencias de la educación actual.

- 1) Constituir un **grupo de trabajo diverso**, u **observatorio independiente** que recopile y analice propuestas, proyectos, y emita informes sobre su posible implantación, formado por diferentes especialistas tanto en los aspectos etnomusicológicos (para elegir repertorios), como los pedagógicos (para proponer distintas dinámicas y enfoques metodológicos), los músicos-instrumentistas (para transmitir las diferentes técnicas instrumentísticas), o los tecnológicos (para ofrecer y orientar la creación de materiales multimedia), entre otros, y **que este grupo de trabajo participe también en la elaboración del material curricular que las editoriales ofertan.**
- 2) Unificar criterios, objetivos, y unidades didácticas en la Educación Primaria y Secundaria, implantando a través del CEFIRE cursos y talleres de formación impartidos por especialistas del género para profesorado de música de primaria y secundaria con el objetivo de garantizar una enseñanza amena, divertida e interdisciplinar; de ninguna manera la música tradicional puede ser algo rígido, aburrido, ni obligatorio.
- 3) Crear un repertorio con guiones y tutoriales dirigido al profesorado que integre distintas muestras artísticas y disciplinas de nuestra tradición: música, baile, artes escénicas; donde los escolares de los distintos niveles se ilusionen, y aporten su creación participando en aquello en lo que se sienten creativos, potenciando así el

trabajo cooperativo y las inteligencias múltiples del alumnado, y garantizando el conocimiento, la transmisión, perpetuidad, y evolución de nuestras tradiciones.

- 4) Animar a que se oferten las especialidades de dolçaina i de cant d'estil, ya instauradas, en la mayoría de los conservatorios profesionales valencianos.
- 5) Incluir en la normativa curricular del grado profesional el desarrollo de campos como la lutheria, la reparación de instrumentos, y los estudios musicológicos, para poder cumplir el objetivo educativo del consejo europeo, dentro de la estrategia Educación y Formación 2020 (mercado laboral: docencia en escuelas de música, participación en grupos instrumentales, ayudantías de investigación, lutheria, etc.)
- 6) Instaurar el itinerario Instruments de la Música Tradicional i Popular en los conservatorios superiores.
- 7) Potenciar y concienciar el apoyo a nuestra cultura y a los artistas valencianos a traves de actividades (conciertos, muestras, ciclos, talleres) que difundan, promocionen y garanticen la presencia de la música tradicional valenciana, y tambien otras músicas populares (cançó, jazz, flamenco, músicas del mundo, música contemporánea, etc) en la vida cultural y social de la Comunitat Valenciana
 - a. Programación estable de músicas populares en los grandes auditorios de la Comunidad Valenciana: Palau de la Música de Valencia, Les Arts, etc.
 - b. Proyecto-Programa dinamizador ayuda emprendedor ambito profesional, plataforma de promocion y difusión TIC, circuito Xarxa CV, etc.
 - c. Inclusión de proyectos de artistas valencianos en los festivales y eventos Internacionales de música que se celebran en la CV.
- 8) Programación en la futura radio y televisión autonómica de grupos y proyectos de artistas valencianos que muestren un abanico amplio de estilos y tendencias, desde o más tradicional hasta lo más actual.
- 9) Completar la **Fonoteca de Materials** del IVM-CulturArts clasificando los registros sonoros que hoy en día aun no estan catalogados, y empaquetar todo este material en una plataforma digital de acceso libre para su difusión, consulta, conocimiento, estudio, investigación y transmisión.
- 10) Y respecto a la ambigüedad que sigue presidiendo el estatus legal de los Conservatorios Superiores de Música, el Consell Valencià de Cultura insiste en su preocupación e invita a los organismos competentes a que sigan trabajando en la consecución del rango universitario que merecen las enseñanzas artísticas superiores.

Este documento será enviado a la Conselleria de Cultura, Educació i Esports, a los Rectorados de la Universitat de València y de la Universidad Politécnica de Valencia, al Ministerio de

Cultura y Educación, a la Federación Valenciana de Municipios y Provincias, al Instituto Superior de Enseñanzas Artísticas de la Comunitat Valenciana, a las Direcciones de los Conservatorios Superiores y Profesionales de Música de la Comunitat Valenciana, al la M.I. Academia de la Música Valenciana, a la Federación de Sociedades Musicales de la Comunidad Valenciana, a los CEFIRE, a los colaboradores y comparecientes, a los grupos parlamentarios y a aquellas personas que así lo soliciten.

ANEXO / Normativas decretos y leyes de educación

Aclaraciones de contenido en las referencias legislativas utilizadas:

LOMCE. DECRETO 108/2014, de 4 de julio, del Consell, por el que establece el currículo y desarrolla la ordenación general de la educación primaria en la Comunitat Valenciana. Manifiesta la importancia del estudio del patrimonio artístico y cultural valenciano, así como el de las nuevas tecnologías. Capítulo I, Artículo 3, f) "**Utilizar las tecnologías de la información y de la comunicación como recurso didáctico habitual**", y h) "**Profundizar en aspectos propios del currículo en el ámbito de la Comunitat Valenciana, y especialmente en lo referente a la historia, la geografía, el entorno natural, y el patrimonio artístico y cultural**" [2014/6347]

REAL DECRETO 471/2014, de 13 de junio, por el que se crea la especialidad de «**Cant Valencià**» en las enseñanzas profesionales de música y se establecen los aspectos básicos del currículo de esta especialidad.

DECRETO 39/2002, de 5 de marzo, del Gobierno Valenciano, por el que se modifica el Decreto 47/1992, de 30 de marzo, del Gobierno Valenciano, por el que se establece el currículo de la Educación Secundaria Obligatoria en la Comunidad Valenciana. Tras consultar el decreto se observa que el currículum de esta etapa hace referencia al estudio de la música tradicional y expresa con especial relevancia en su artículo tercero, apartado n) que el alumno debe valorar y conocer la riqueza del folclore valenciano y las muestras más importantes del patrimonio cultural: **Conocer y valorar el patrimonio natural, social y cultural de la Comunidad Valenciana** (Decreto 39/2002: 6081).

LEY ORGÁNICA 10/2002, de 23 de diciembre, de Calidad de la Educación (LOCE). En la sección 1ª de la Educación Secundaria Obligatoria, en el artículo 22 señala como objetivo j) **Conocer los aspectos básicos de la cultura y la historia y respetar el patrimonio artístico y cultural** (Ley Orgánica 10/2002: 45197).

REAL DECRETO 831/2003, de 27 de junio, por el que se establece la ordenación general y las enseñanzas comunes de la Educación Secundaria Obligatoria. En el artículo 5 señala que los alumnos deberán alcanzar a lo largo de la Educación Secundaria Obligatoria una serie de capacidades entre las que destacan en el apartado j) **Conocer los aspectos básicos de la cultura y la historia y respetar el patrimonio artístico y cultural, y en el apartado k) Apreciar, disfrutar y respetar la creación artística** (Real Decreto 831/2003: 25684).

REAL DECRETO 116/2004, de 23 de enero, por el que se desarrolla la ordenación y se establece el currículo de la Educación Secundaria Obligatoria, vuelve a poner de manifiesto la importancia del estudio de la cultura y del patrimonio propio de cada zona (Real Decreto 116/2004: 5713).

LEY ORGÁNICA 2/2006, de 3 de mayo, de Educación (LOE) y en ella el objetivo j) dentro de los objetivos generales de la Educación Secundaria, en el artículo 23, cita claramente que **el alumno debe conocer, valorar y respetar los aspectos básicos de la cultura y la historia propias y de los demás, así como el patrimonio artístico y cultural**. (Ley Orgánica Decreto 2/2006: 17169).

REAL DECRETO 1631/2006, de 29 de diciembre, por el que se establecen las enseñanzas mínimas correspondientes a la Educación Secundaria Obligatoria. Este Decreto vuelve a recordarnos la importancia del conocimiento y del respeto por la cultura y la historia, dentro de los objetivos de la Educación Secundaria Obligatoria, en los apartados **j) Conocer, valorar y respetar los aspectos básicos de la cultura y la historia propias y de los demás, así como el patrimonio artístico y cultural** y **l) Apreciar la creación artística** (Real Decreto 1631/2006: 679).

ORDEN ECI/2220/2007, de 12 de julio, por la que se establece el currículo y se regula la ordenación de la Educación Secundaria Obligatoria, señala en el apartado j) dentro de los objetivos de la Educación Secundaria Obligatoria, que **el alumno ha de conocer, valorar y respetar los aspectos básicos de la cultura y la historia propias y de los demás, así como el patrimonio artístico y cultural** (Orden 220/2007: 31681). El apartado l) matiza que **el alumnado ha de apreciar la creación artística y comprender el lenguaje de las distintas manifestaciones artísticas**.

DECRETO 112/2007, de 20 de Julio, del Consell, por el que se establece el currículo de la Educación Secundaria Obligatoria en la Comunidad Valenciana, apunta en el artículo 4, apartado k) dentro de los objetivos de la etapa, que **esta etapa contribuirá a desarrollar en el alumnado las capacidades que le permitan conocer los aspectos fundamentales de la cultura de la Comunidad Valenciana y respetar el patrimonio artístico** (Decreto 112/2007: 30406), y en el apartado o) **Valorar y participar en la creación artística y comprender el lenguaje de las distintas manifestaciones artísticas** (Decreto 112/2007: 30406)

Además, en los documentos antes citados, el estudio del folklore musical dentro del ámbito de la Comunidad es una constante en el currículo de ESO, tal y como aparece reflejado en los contenidos de los dos ciclos (2º -primer ciclo-, 3º y 4º -segundo ciclo de Secundaria):

REAL DECRETO 831/2003, de 27 de junio, por el que se establece la ordenación general y las enseñanzas comunes de la Educación Secundaria Obligatoria. Dentro de los contenidos del cuarto curso, el punto 4 alude a la *música tradicional en España. Zonificación. Canto y danza. Organología de la música tradicional en España* (Decreto 831/2003: 25713). Dentro de los criterios de evaluación para este curso, el punto 8, explica que **el alumno debe reconocer las muestras más importantes del patrimonio musical español situándolas en su contexto histórico y social**.

REAL DECRETO 116/2004, de 23 de enero, por el que se desarrolla la ordenación y se establece el currículo de la Educación Secundaria Obligatoria. Dentro de los contenidos para el Tercer curso, el punto 3 se refiere al estudio de la música popular y su difusión (Decreto 116/2004: 5776). Y en el cuarto curso, el punto 4 hace referencia al estudio de la música popular y folklórica y a la música tradicional en España. El punto 8 dentro de los criterios de evaluación establece que ***el alumnado ha de ser capaz de reconocer los testimonios más importantes del patrimonio musical español.***

REAL DECRETO 1631/2006, de 29 de diciembre, por el que se establecen las enseñanzas mínimas correspondientes a la Educación Secundaria Obligatoria. A pesar de que la música tradicional aparece contemplada en los objetivos generales de la etapa de Secundaria, el decreto no la incluye en los cuatro bloques de contenidos (escucha, interpretación, creación y contextos musicales) previstos para los cursos segundo y tercero, ni tampoco en los tres bloques de contenidos que constituyen el curso de cuarto (audición y referentes musicales, la práctica musical y música y tecnologías).

DECRETO 112/2007, de 20 de Julio, del Consell, por el que se establece el currículo de la Educación Secundaria Obligatoria en la Comunidad Valenciana. Son varias las alusiones a la música tradicional:

En el Bloque 2 (interpretación) del segundo curso, el currículo alude a la interpretación de canciones tradicionales de la Comunidad Valenciana (Decreto 112/2007: 30571). En los criterios de evaluación del mismo curso el alumno debe saber interpretar canciones y danzas tradicionales de la Comunidad (Decreto 112/2007: 30572).

En el Bloque 2 (interpretación) del tercer curso, se estudia la memorización e interpretación de piezas vocales e instrumentales, dedicando especial atención al repertorio tradicional de la Comunidad, y se experimenta con distintas técnicas del movimiento y la danza a través de danzas tradicionales de la Comunidad.

En el Bloque 4 (contextos musicales) del mismo curso, se dedica un apartado entero al estudio de la música tradicional de la Comunidad y a conocer sus manifestaciones musicales más significativas (Decreto 112/2007: 30573).

En los criterios de evaluación para tercero de ESO, el punto 8 evaluará al alumno en la interpretación de un repertorio variado de danzas tradicionales de la Comunidad (Decreto 112/2007: 30574).

Dentro del cuarto curso, la referencia a la música tradicional de la Comunidad es cada vez más evidente ya que en los Bloques 1 y 2 (audición y referentes musicales y la práctica musical), desarrolla contenidos como: la audición, el reconocimiento, el análisis y la interpretación del patrimonio musical de la Comunidad, poniendo especial atención en el estudio de los instrumentos, las agrupaciones y el repertorio de canciones tradicionales.

Los criterios de evaluación en los puntos 4, 5 y 11, consideran que **el alumnado debe saber situar en su contexto histórico y artístico, manifestaciones musicales propias de la Comunidad y ensayar e interpretar, en pequeño grupo, una pieza vocal o instrumental del repertorio popular de la Comunidad Valenciana y reconocer las muestras más importantes del patrimonio musical de la Comunidad** (Decreto 112/2007: 30575).

NORMATIVA ESTATAL

LEY ORGÁNICA 2/2006 de 3 de mayo de Educación -Artículos 45 a 50- (BOE 04/05/2006)

ENSEÑANZAS ELEMENTALES: NORMATIVA AUTONÓMICA

DECRETO 159/2007 de 21 de septiembre del Consell, por el que se establece el currículo de las enseñanzas elementales de música y se regula el acceso a estas enseñanzas (DOCV 25/09/2007)

DECRETO 148/2014, de 12 de septiembre, del Consell, de modificación del Decreto 159/2007, de 21 de septiembre, del Consell, por el que se establece el currículo de las enseñanzas elementales de música y se regula el acceso a estas enseñanzas, y se incorpora al catálogo de especialidades la Dulzaina.

ENSEÑANZAS PROFESIONALES: NORMATIVA ESTATAL

REAL DECRETO 471/2014, de 13 de junio, por el que se crea la especialidad de «Cant Valencià» en las enseñanzas profesionales de música y se establecen los aspectos básicos del currículo de esta especialidad.

REAL DECRETO 1577/2006 de 22 de diciembre, por el que se fijan los aspectos básicos del currículo de las enseñanzas profesionales de música reguladas por la Ley Orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de Educación. (BOE 20/01/2007)

REAL DECRETO 1953/2009 de 18 de diciembre, por el que se modifican el Real Decreto 1577/2006, de 22 de diciembre, el Real Decreto 85/2007, de 26 de enero, y el Real Decreto 1467/2007, de 2 de noviembre, en lo relativo al cálculo de la nota media de los alumnos de las enseñanzas profesionales de música y danza. (BOE 18/01/2010)

ENSEÑANZAS PROFESIONALES: NORMATIVA AUTONÓMICA

DECRETO 158/2007 de 21 de septiembre del Consell, por el que se establece el currículo de las enseñanzas profesionales de música y se regula el acceso a estas enseñanzas (DOCV 25/09/2007)

DECRETO 90/2015, de 12 de junio, del Consell, por el que se modifica el Decreto 158/2007, de 21 de septiembre, del Consell, por el que se establece el currículum de las enseñanzas profesionales de Música y se regula el acceso a estas enseñanzas, y se incorpora al catálogo de titulaciones la especialidad de Cant Valencià.

DECRETO 109/2011, de 2 de septiembre, del Consell, por el que se desarrolla el currículum de las especialidades de Bajo Eléctrico y Guitarra Eléctrica establecidas en el Decreto 158/2007 de 21 de septiembre del Consell, por el que se establece el currículum de las enseñanzas profesionales de Música y se regula el acceso a estas enseñanzas (DOCV 06/09/2011)>

ORDEN 64/2013 de 21 de junio de la Consellería de Educación, Cultura y Deporte, por la que se desarrolla e incluye el horario del currículum y se determina la prueba de acceso de las especialidades de: Acordeón, Instrumentos de cuerda pulsada del Renacimiento y Barroco, Instrumentos de púa y Viola de gamba establecidas en el Decreto 158/2007, de 21 de septiembre, del Consell, por el que se establece el currículum de las enseñanzas profesionales de música y se regula el acceso a estas enseñanzas (DOCV 25/06/2013)

Informe sobre enseñanza y estructura de la Escuela Superior de Arte Dramático de Valencia (ESADV)

Autor: Comissió Arts
Aprovació: Ple, 25 Maig 2015

ANTECEDENTES

El Consell Valencià de Cultura ha manifestado en diversas ocasiones su preocupación por la salud cultural del teatro en general, las inquietudes de sus profesionales, su doble carácter como hecho artístico y como industria, las dificultades de su difusión y promoción, la búsqueda de nuevos públicos, por mencionar algunos de los muchos aspectos relacionados con las Artes de la Representación.

Durante el año 2010, el CVC recibió la comparecencia de distintos representantes del sector empresarial de las artes escénicas y de la Asociación AVETID (Associació Valenciana d'Empreses productores de Teatre i Circ), quienes alertaron de la delicada situación que el teatro valenciano atravesaba y de los recortes presupuestarios que se han producido en las artes escénicas. Anteriormente, en diciembre del 2009, este Consell de Cultura ya emitió un informe sobre la situación del sector empresarial de las artes escénicas.

En marzo del 2012, con la celebración del Día Mundial del Teatro, el CVC advirtió de nuevo la preocupación sobre la dificultad del teatro valenciano. Una advertencia que, cada año, seguimos haciendo pública para recordar que en nuestra Comunitat el teatro valenciano está vivo y camina, aun en circunstancias difíciles y contracorriente, embarcándose en proyectos imaginativos y abriendo nuevas salas de teatro. Pero la gestión de los responsables políticos, mucho más en época de crisis, no puede residir exclusivamente en encajar los presupuestos y balances, sino también en innovar un proyecto que atienda la realidad, que promueva los sectores culturales, que busque espacios de desarrollo para la creación, y que forme a un público presente y futuro, comenzando por la infancia. Por eso, el CVC ha manifestado la necesidad de formalizar un pacto por la Artes Escénicas en busca de consensos y acuerdos con el objetivo de apoyar y promocionar la creación y producción teatral valenciana, y que sirva para dinamizar al sector en particular y a la Cultura en su mayor extensión.

En relación al teatro para la infancia, el CVC aprobó un informe en mayo del 2003, realizando un muestreo de esta especialidad del teatro en nuestra Comunidad. Una tarea compleja por el carácter irregular de su programación y promoción, así como la falta de coherencia y constancia en la planificación teatral en los distintos pueblos y ciudades valencianos. El teatro infantil es la piedra base para la formación de nuevos públicos.

En febrero del 2014, el CVC convocó una mesa redonda para conocer la situación de la industria en los sectores del Libro, del Audiovisual y de las Artes Escénicas. A raíz de esa mesa

redonda, se realizó un informe sobre la situación de la industria cultural valenciana en los sectores mencionados aprobado en abril del 2014.

También se ha informado por parte de este CVC al anteproyecto de Ley de las Artes Escénicas en diciembre del 2000, así como las consideraciones presentadas en julio del 2010 a la Consellera de Cultura como Presidenta del Consell Rector de Teatres, advirtiendo de determinadas insuficiencias en la programación y presupuesto.

Y no hemos olvidado a la danza como parte significativa de las Artes Escénicas. Por ello, el CVC desarrolló dos informes: uno en junio del 2013 y otro segundo, profundizando en los datos e información, en noviembre del 2014.

Lógicamente, hay muchos problemas comunes en el sector del teatro y la danza como el incremento excesivo del IVA cultural, la reducción de espectáculos en municipios valencianos, el descalabro que supuso la desaparición del Circuit Valencià de Teatre i Dansa, la precariedad laboral, la falta de perspectivas para los estudiantes de arte dramático y danza, la reducción de ayudas, la falta de promoción y divulgación de los espectáculos...

Pero también existen peculiaridades específicas relacionadas con sus propias instituciones, como es el caso que nos ocupa, la estructura y organización de la Escuela Superior de Arte Dramático de Valencia (ESADV).

JUSTIFICACIÓN

El presente informe surge de la reunión mantenida por parte del consejero Manuel Ángel Conejero con el director de la ESADV Leopoldo García Aranda, quien expuso la situación legal de la ESAD y de su profesorado.

A continuación, se realizó la comparecencia de Vicent Llimerá, director del Instituto Superior de Enseñanzas Artísticas de la Comunitat Valenciana (ISEACV), que tuvo lugar el 16 de abril del 2015 en la Comisión de las Artes.

PROBLEMÁTICA DE LA ESADV

Al igual que las Escuelas de Arte Dramático del resto de España, la ESADV se enfrenta a un sinfín de contradicciones y ambigüedades, comenzando por la falta de una identidad clara que no les permite integrarse con pleno derecho en la Dirección General de Universidades del Ministerio de Educación.

Esto genera un origen variopinto y confuso en relación a algunas de las titulaciones que dan acceso al cuerpo de profesores numerarios, al tiempo que se produce la contradicción entre la obligación de ofrecer cursos y másters, mientras que no existe ninguna dotación para contratar al profesorado que ha de impartirlos.

Como señaló Vicent Llimerá, director del Instituto Superior de Enseñanzas Artísticas de la CV (ISEACV), existe una deficiencia de homologación de las titulaciones otorgadas por los institutos superiores de enseñanzas artísticas, ya que, aunque el título de “titulado superior” equivale al de grado otorgado en cualquier carrera, resulta necesario realizar convenios con las universidades españolas para acceder a los estudios de doctorado.

Otras deficiencias son el hecho de que los profesores de enseñanzas artísticas no puedan acreditar sexenios de investigación, aunque sí de formación, y tampoco puedan formar parte de tribunales de tesis doctorales.

Además, actualmente, se está en proceso de constitución del Consell Social y del Consell Assessor del ISEACV.

Un primer paso necesario para el reconocimiento de las Artes Escénicas como una enseñanza reglada y que sus estudiantes encuentren una viabilidad en sus salidas laborales consiste en la normalización de la situación de las enseñanzas artísticas superiores. Una insuficiencia que aún está pendiente de resolver en nuestro país.

Mientras eso ocurre, el CVC quiere resaltar los problemas actuales más acuciantes.

SITUACIÓN ACTUAL

El listado que sigue es necesariamente breve pero pretende describir de forma escueta y clara las contradicciones que hemos advertido en la estructura de las ESADs.

1. La ESADV y su estatus: Depende directamente de la Dirección General de Universidades de la Consellería de Educación, lo que la descalifica automáticamente de la consideración de nivel universitario, puesto que no tiene homologación nacional.
2. La existencia del ISEACV (Instituto Superior de Enseñanzas Artísticas) viene a paliar, de alguna forma, esta situación, ya que funciona como un vice-rectorado de ordenación académica. El ISEACV se creó por Ley y cuenta con estatutos propios.
3. Los edificios y la plantilla de personal dependen de la Dirección General de Centros, es decir, que tienen la misma categoría administrativa que los centros de Primaria o de Secundaria.

Tanto los edificios como el personal tendrían que haber sido transferidos al ISEACV, ya que así lo dispone la ley de creación de este instituto. Al no hacerlo, la gestión de estos recursos no es ni la más adecuada ni la más operativa.

4. La Comunitat Valenciana es la que más claramente defiende la inclusión de las ESAD en la Universidad. La Universidad está considerando estudiar este asunto. Creemos que sería un hecho importante, ya que las ESAD y demás Escuelas de Enseñanza Superior

artística supondrían un gran aumento de alumnos (aproximadamente 5.500, incluyendo los de Música, Diseño y Danza).

La ambigüedad en las titulaciones:

Hay que hacer un punto aparte en relación al problema de las titulaciones de enseñanzas artísticas, ya que es el origen de muchos de los problemas actuales.

Al no estar las Escuelas de Enseñanzas Artísticas incluidas en el sistema universitario, se está produciendo un fenómeno atípico de duplicidad de titulaciones. Es decir, la Universidad titula en áreas que las escuelas de Enseñanzas Superiores Artísticas tienen por derecho propio. Por ejemplo, diseño o restauración.

Esta situación provocó un contencioso de ámbito nacional entre las escuelas de enseñanzas artísticas superiores y la Universidad, produciéndose sentencias sobre el particular que avalan la tesis de la Universidad de que la Ley Orgánica de Educación (LOE) del 2/2006 es de rango superior al Decreto que concede la titulación de grado a las Escuelas. Los decretos que convertían estas enseñanzas en títulos de Grado (Reales decretos 630 a 635/2010 de 14 de mayo, por el que se regula el contenido básico de las enseñanzas artísticas superiores de Grado en Arte Dramático, Música, Danza,.....) han quedado sin efecto a causa de las distintas sentencias, lo que deja libertad a las universidades para titular en esas materias.

La contradicción que se produce es que estas Escuelas y Enseñanzas son "Superiores" y siguen titulando a todos los efectos con la apostilla "Título Superior en...", lo que es equivalente a todos los efectos al título de Grado universitario.

Esto afecta a 13 escuelas en la Comunitat Valenciana: 1 de Arte Dramático, 2 de Danza, 3 de Diseño, 5 de Cerámica y 2 de Restauración. En las enseñanzas de música y danza existe el Grado Medio o Profesional que se imparte en Conservatorios Profesionales, mientras que en Arte Dramático sólo existe el Grado Superior.

Ahora bien, la contradicción se acentúa en relación al profesorado. Si consideramos que los centros dependen de la Dirección General de Universidades de la Consellería y que las enseñanzas son titulación superior "equivalente" a Grado, encontramos que los profesores pertenecen a dos cuerpos de ámbito nacional: "Cuerpo de Profesores de Música y Artes escénicas" y "Cuerpo de Catedráticos de Música y Artes escénicas", dependientes orgánica y funcionalmente de la Dirección General de Personal de la Consellería de Educación. No son pues profesores que dependen de la Dirección General de Universidades del Ministerio de Educación.

La Situación de la Danza:

Como hemos comentado al principio del documento, hay muchos puntos en común que se dan en el conjunto de las Artes Escénicas. Por ello, queremos recordar algunos de los puntos

problemáticos que el CVC destacó en el último informe de la Danza, de noviembre del 2014, y que presentan similares características.

- 1) Una de las reivindicaciones más antiguas es la creación del Conservatorio Profesional y del Superior de danza en Castellón, para completar la oferta actualmente existente en nuestra Comunitat.
- 2) La mejora de las instalaciones actuales de los conservatorios superiores **de danza**, puesto que no se cuenta con espacios escénicos adecuados que son imprescindibles para mostrar los trabajos de creación de los alumnos de la especialidad de coreografía e interpretación, ni tampoco con las aulas necesarias para las clases prácticas o con la dotación tecnológica actualizada. Especialmente preocupante es la situación con las instalaciones provisionales inadecuadas que se utilizan para parte de la docencia de danza en Valencia.
- 3) Los estudios superiores: Existen cinco conservatorios superiores en España, de los que dos de ellos están en la Comunitat Valenciana. Pese a que el alumnado es creciente, hay problemas de instalaciones, como las comentados, y también de profesorado. En el caso del profesorado, es necesario consolidar la plantilla de los títulos superiores, puesto que es interina e inestable. Una serie de problemas en relación a la dificultad de los estudios de danza o de la homologación de sus docentes, se pueden resumir en:
 - que los estudios superiores de danza todavía no está integrados en el sistema universitario.
 - que la pedagogía de la danza ni la coreografía e interpretación están incluidas entre las áreas atendidas por la ANECA (Agencia Nacional de Evaluación de la Calidad y Acreditación). Sería suficiente con que la ANECA incluyera el área de conocimiento de "danza".
 - no existen exámenes libres, como ocurre en música o en idiomas, que permitan a los estudiantes de academias o escuelas de música homologar sus estudios. Sí existe para la acreditación de las enseñanzas elementales de danza, un examen que se realiza en el primer trimestre del curso.
 - para impartir el Bachillerato Artístico se requiere la titulación de educación física o música, pero no la de danza. Tampoco hay asignaturas específicas de danza en el plan de estudios.
- 4) No existen mecanismos suficientes que ayuden a promover y difundir la investigación ni en publicaciones ni en congresos. La investigación, sin duda, es imprescindible para no cercenar el futuro de la creación artística, pero actualmente no se exige ni se computa la investigación en la carrera docente.

RESUMEN:

Las Escuelas Superiores de Arte Dramático y los Conservatorios Superiores de Danza quieren ser parte del sistema universitario y, para ello consideramos que existen cuatro modalidades de acceso:

- A) Convertirse en Universidad de las Artes.
- B) Ser Centros públicos adscritos a la Universidad.
- C) Integrarse en alguna universidad determinada, creando las Facultades pertinentes.
- D)** Ser Institutos Universitarios, como el ISEACV, devolviendo la titulación de grado a las Escuelas Superiores de Enseñanzas Artísticas.

CONCLUSIONES Y RECOMENDACIONES

- 1) Es importante hacer llegar a la Consellería de Educación, al Rectorado de la Universidad Politécnica de Valencia y a la opinión pública, la preocupación de este Consell Valencià de Cultura por la ambigüedad que sigue presidiendo el estatus legal de la ESAD, cuando ya hace tiempo que en los países de nuestro entorno y también en Latinoamérica estas escuelas tienen rango universitario.
- 2) Propiciar el encuentro de las partes interesadas con la Dirección de la ESAD para tratar de reanudar el necesario diálogo para salir de lo que parece una vía bloqueada.
- 3) Que se avance, aunque fuera de forma provisional, en un Estatuto del Profesorado, de forma que este no sea un problema añadido cuando avancen las conversaciones sobre la integración de la ESAD en la Universidad.
- 4) Reconstruir los pasos que las Escuelas de Bellas Artes realizaron para su total adscripción al rango universitario.
- 5) Posibilitar que la realidad de esta Escuela llegue a ser conocida en los Centros de Enseñanza de Bachillerato y Facultades y/o Escuelas universitarias, como forma de que las circunstancias que rodean a la ESAD encuentren el eco que conduzca a una mayor sensibilidad por este problema.
- 6) Dar los pasos necesarios para que la forma de avanzar en el desarrollo de la ESAD sea el resultado de una acción conjunta con los Conservatorios de Música y Danza de nuestra Comunitat.
- 7) En ese sentido, hay que considerar también que en el ámbito de la formación de la danza y del teatro, existe una insuficiencia de infraestructuras en la Comunitat con espacios escénicos y aulas adecuados, con la dotación tecnológica pertinente, donde impartir la enseñanza superior y optimizar los resultados en los conservatorios y escuelas ya existentes.

- 8) Al igual que en Arte Dramático, resulta imprescindible el reconocimiento del docente de danza, estabilizando las plantillas con la convocatoria de oposiciones del grado superior y homologando títulos; al mismo tiempo que se abre la vía de que los estudios superiores de danza reciban la denominación de grado y que puedan incorporarse en el sistema universitario en igualdad de condiciones que otros estudios superiores.

- 9) Este documento será enviado a la Conselleria de Cultura, Educació i Esports, a los comparecientes, a la Federación Valenciana de Municipios y Provincias, al Instituto Superior de Enseñanzas Artísticas de la Comunitat Valenciana, a la Dirección de de la Escuela Superior de Arte Dramático, a las Direcciones de los Conservatorios Superiores de Danza de Alicante y de Valencia, a los grupos parlamentarios y a aquellas personas que así lo soliciten.

Informe sobre traduccions de valencià a altres llengües i d'altres llengües a valencià

Autor: Comissió de Promoció Cultural
Aprovació: Ple, 28 setembre 2015

Justificació

El ple del CVC del dia 27 d'abril va aprovar l'informe sobre la situació actual de la Literatura en Valencià. En una de les intervencions el conseller Manuel Ángel Conejero va apuntar que és essencial que el valencià guanye visibilitat i, alhora, va apostar per la traducció dels clàssics amb la finalitat que les universitats i les biblioteques disposen, posem per cas, d'obres de Shakespeare, Eurípides o Pirandello en valencià. "Qui llegirà en valencià si no existeix"?, es va preguntar el conseller. Va acabar la seua intervenció indicant l'escàs interès de la població pels autors valencians.

En conseqüència i en la primera sessió de la Comissió de Promoció Cultural posterior al ple d'abril es va considerar convenient encetar un estudi sobre les traduccions d'autors i autores valencians a altres llengües i sobre les traduccions d'obres d'altres llengües al valencià. Aquesta qüestió ens portaria— i així es va fer constar —, a analitzar els canals de distribució internacional de les obres d'autores i autors valencians a través de les institucions públiques valencianes o a través de l'Institut Cervantes o institucions similars dependents de les comunitats autònomes.

El present estudi no pretén, ni de bon tros, realitzar un llistat complet d'obres traduïdes del valencià a altres llengües i de la resta de les llengües al valencià. No hi ha suficient documentació al respecte ni l'objectiu del treball és amuntegar dades. En qualsevol cas s'intentarà donar una visió panoràmica sobre les tendències de les traduccions, sobre els agents que hi intervenen i sobre els resultats, almenys parcials, per les dades localitzades.

Cal aclarir, també, que l'estudi tan sols entrarà a valorar de passada l'excel·lent feina dels traductors i de les traductores. Aquest aspecte necessitaria un informe a part. Així, per exemple, hi haurà alguna referència als treballs de traducció de Francesc Mira d'autors estrangers però se centrarà en les obres de producció pròpia traduïdes a altres llengües.

1. Sobre les traduccions d'autors valencians a altres llengües

1a. Traduccions de les obres dels autors del Segle d'Or.

Del *Llibre dels Fets* hi ha traduccions al castellà, a l'anglès i al francès; però l'obra emblemàtica valenciana d'aquesta primera època més traduïda i des de fa dècades és, sense cap mena de dubtes, *Tirant lo Blanc*: al llatí, al castellà, a l'asturià, al francès, a l'italià, a l'anglès, al suec, al finès, al romanés, al rus, a l'hongarès, al japonès, a l'holandès, al xinès i al tagàlog, la primera

llengua de les Filipines. Des del 2007 hi ha una traducció excel·lent a l'alemany (hi havia algunes traduccions parcials anteriors sobre l'obra de Martorell poc encertades) realitzada pel hispanista Fritza Vogelsang. L'altre autor molt traduït és Ausiàs March: alemany, anglés, castellà, esperanto, anglés, hongarés, rus, txec, italià. Curiosament, hi ha una publicació, *10 poemes, 10 llengües* (València: Alfons el Magnànim, 2001) amb textos en alemany, anglés, àrab, basc, castellà, francès, gallec, hebreu, italià i llatí.

Del *Curial e Güelfa* hi ha versions en alemany, anglés, castellà i francès.

De la resta dels autors clàssics del Segle d'Or hi ha poc a exposar quant a les traduccions. Cosa distinta és tot allò relacionat amb l'estudi i repercussions de l'obra; però, en aquest informe parlem únicament de traduccions d'obra completa. I repetim, poca cosa: Jordi de Sant Jordi ha estat traduït a castellà i italià; Jaume Roig, al francès, al castellà i a l'anglès; Roís de Corella, a l'anglès i a l'italià; Isabel de Villena, al francès; sobre Jaume Gassull i Bernat Fenollar s'ha fet alguna temptativa sense èxit d'adaptació i/o traducció. A hores d'ara únicament es pot conèixer l'obra sencera en versió original gràcies als estudis i recopilacions realitzades per RIALC (*Repertorio Informatizzato dell'antica letteratura catalana*. Universitat de Nàpols Frederic II.)

Dels *Sermons* de sant Vicent Ferrer hi ha traduccions al castellà, al francès i a l'italià. D'altres obres (*Quaestio de unitate universalis*, *Tractat de la vida espiritual*) hi ha versions en hebreu i en anglés.

Mereix menció especial la *Bíblia Valenciana* impresa per encàrrec de Bonifaci Ferrer (1478) i la redacció de *Teologia* a càrrec de Francesc Pertusa (1440), única obra d'aquesta època i d'aquesta disciplina escrita en una llengua diferent del llatí.

1b. Traduccions de les obres dels autors de la Renaixença

L'obra de Teodor Llorente va ser traduïda de manera parcial per Lluís Guarner: *Teodoro Llorente. Sus mejores versos*. Madrid: Los Poetas, 1929. A més, *Teodoro Llorente, su vida y sus obras. Florilegio de sus poesías*. Barcelona: F. Granada, 1909. Aquesta última publicació conté poesies castellanes originals, poesies valencianes i traduccions, a cura de Juan Navarro Reverter. De Constantí Llobart no consta cap traducció fora dels seus textos originals escrits en aquesta llengua, és clar. Potser per la seua forma expressiva i les dificultats a l'hora d'encarar altres versions, no hi ha constància de cap traducció de l'obra d'Escalante, tot i que existeix un títol en castellà, *Colección completa de las Obras Dramáticas* (el contingut és en la llengua original) ni menys encara de Bernat i Baldoví, del qual existeix una publicació en castellà, *El sueco*, que recull els seus articles periodístics durant l'estança a Madrid.

Mai no resulta fàcil traduir poesia, això és evident, com tampoc ho és traduir un tipus de teatre, el d'Escalante o el de Bernat i Baldoví plens de referents propis de la gent i dels costums valencians i difícils d'entendre en altres contrades. A això cal afegir un llenguatge, sobretot el de Bernat i Baldoví, difícil de catalogar.

1c. Traduccions de les obres dels autors nascuts a finals del XIX i a la primera part del XX

Alguns dels autors i autores valencians nascuts a finals del XIX o al primer terç del XX han estat traduïts a altres llengües tot i que les repercussions mediàtiques han estat escasses.

Miquel Duran de València, que va traduir a valencià bona part de l'obra de Blasco Ibáñez a valencià, no consta que tinga cap traducció de la seua obra. Tampoc no consta cap traducció de l'obra de Carles Salvador ni de Soler i Godes.

Enric Valor ha estat traduït, a través de l'Institut Virtual Internacional de Traducció (Ivitra) de la Universitat d'Alacant, a l'anglés, francès, italià, alemany, polonès, romanés, portugués, grec, castellà i rus.

De Maria Ibars (té traduccions al galleg) i de Beatriu Civera, dues de les dones que conformen la nòmina d'autores valencianes de finals del XIX i principis del XX, es troben a faltar traduccions a altres llengües.

Joan Fuster té obra traduïda al francès, a l'anglés, a l'italià, al neerlandés i al portugués.

Maria Beneyto té obra escrita, en original, en valencià i en castellà. No consta cap publicació traduïda a altres llengües.

Vicent Andrés Estellés té obra traduïda a l'alemany, a l'anglés, a l'asturià, al castellà, a l'hongarés, a l'italià, al flamenc, al francès, al japonés, al neerlandés, al portugués i al turc.

Xavier Casp, Jaume Bru i Vidal i Ernest Martínez Ferrando tenen algun poema traduït a castellà (*Verbo. Cuadernos literarios*). Martí Domínguez i Barberà, que escriu alguns dels seus textos en castellà, no té cap obra en versió original en valencià traduïda.

Manuel Sanchis Guarner té obra traduïda al castellà i a l'anglés.

1d. Traduccions d'autors del segle XX

Els autors nascuts amb posterioritat als anys 20 han tingut l'oportunitat, almenys teòrica, de veure exposada la seua obra a les grans fires internacionals (Frankfurt, des de 1949), (Bolonya, des de 1964), (Guadalajara, des de 1986), (Buenos Aires, des de 1965), (Los Angeles, des de 2011), però les editorials valencianes, nascudes o desenvolupades a partir dels anys 80 i 90, van tardar a adonar-se que aquests esdeveniments eren importantíssims a l'hora de donar a conèixer la producció pròpia. Fet i fet, fins l'any 2007, la mentalitat dels escassos editors assistents era la del comprador d'oportunitats per poder traduir i incorporar al seu catàleg els *best sellers* que sonaven als mercats internacionals. Va ser en 2008 quan l'AEPV amb la col·laboració de l'AVL i de la Generalitat, assistiren amb un catàleg unificat i amb

estand propi a la fira de Bolonya (*Books for children and teenagers 2008*)¹. El primer catàleg general d'editorials valencianes destinat a les fires internacionals és de 2009².

Des d'aleshores i fins 2011, hi ha hagut participació editorial amb la col·laboració de l'AVL i la Generalitat Valenciana a través de la Direcció General del llibre; però des d'aleshores, possiblement a causa de la crisi, a la competència de les editorials al nord del Sènia i a la indefinició pròpia de les propostes, la presència d'editorials valencianes ha anat minvant. A Frankfurt 2009 van ser 26 les editorials valencianes presents; al catàleg imprès en 2010 per a les distintes fires internacionals, n'apareixen 15. A la fira de Bolonya (2015), especialitzada en LIJ n'apareixen 6: Andana, Dylar, Legua i Onada i Media Vaca quan en 2009 n'havien participat 11. A més, en l'última edició de la fira italiana les editorials valencianes han participat de manera agrupada en l'estand de la Federació de Gremios de Editores de España (Pad. 29 Stand B/19)

Heus ací un comentari escrit per un editor valencià a propòsit de la Fira de Frankfurt: "La qüestió és si els editors valencians hem previst alguna estratègia per participar en la fira de Frankfurt. La resposta curta, senzilla i directa és que no. I l'interrogant que més m'inquieta és aquest: "per què?". Doncs no serà perquè no tenim obres i autors "exportables"!

El cas és que per ací no hi ha molt de "moviment" al respecte. Frankfurt no ha comptat tradicionalment amb l'adhesió entusiasta dels editors valencians, com sí que ocorre amb Bolonya, i tampoc resulta especialment estimulants l'etiqueta de "Cultura catalana" com a convidada d'honor. Perquè a veure: convindrem tots (o no?) que un escriptor valencià que escriu en català forma part d'eixa "cultura catalana" (o només els que publiquen a Catalunya?), però... i els que escriuen en castellà?"

Des de 2007 aproximadament cal diferenciar els resultats d'allò que genèricament s'anomena Literatura d'Adults (més centrada a Frankfurt), de la LIJ, Literatura Infantil i Juvenil (més centrada a Bolonya i Guadalajara). I encara més entre narrativa i la resta dels gèneres literaris clàssics. No cal explicar que tant la poesia (Josep Piera n'és una excepció amb traduccions a l'alemany, a l'anglés, a l'àrab, al castellà, al francès, al gallec, a l'hongarés, al neerlandés, al portugués i al rus; l'altra excepció és Joan Navarro, amb obra traduïda a l'anglés, al francès i al portugués), com el teatre (Rodolf Sirera amb traduccions a l'anglés, búlgar, castellà, eslovac, francès, al gallec al grec, al portugués, a l'hongarés i a l'italià, n'és l'excepció junt amb les traduccions al castellà d'un parell d'obres produïdes per Albena) i l'assaig han passat dissortadament sense pena ni glòria per les fires internacionals. Fet i fet, en els catàlegs citats anteriorment (el de 2008 i el de 2010) a penes si apareixen 3 títols de poesia, dos de Marc Granell i un de Juan Clemente, cap de teatre i a penes uns quants d'assaig, publicats per les Universitats de València, d'Alacant i de Castelló. D'aquest últim gènere no hi ha notícia de compra de drets de traducció per part d'editorials estrangeres. Com a excepció, cal explicar que hi ha altres poetes valencians que han vist part de la seua obra en altres llengües

¹ http://www.valencianbooks.com/Books-for-children-and-teenagers-2008_va_127_735_0.html

² http://www.valencianbooks.com/Guia-deditorials-valencianes-2009_va_127_736_0.html

estrangeres. És el cas de Jaume P. Montaner, Jesús Huguet, Lluís Alpera o Salvador Jàfer. Però, repetim, són una excepció entre la plèiade de poetes actuals d'una qualitat contrastada.

Quan a la narrativa d'adults, siga per compra de drets en fires (bàsicament Frankfurt) o a través de qualsevol altre tipus de negociació, hi ha uns quants escriptors i escriptores valencians que han vist la seua obra traduïda a altres llengües. Clar aclarir que d'aquell moviment anomenat el boom de la literatura catalana (1980–2003), promocionat per institucions públiques (IRL, AELC, ILC, AVL) pel que a autors valencians es refereix va quedar reduït a l'obra de Martorell, als versos d'Ausiàs March i, en menor mesura, a algun poemari d'Estellés i a un parell de novel·les de Ferran Torrent. I això entre més de cent autors i autores originaris de Catalunya. La resta de traduccions d'autors i autores valencians, la majoria, ha estat fruits de les negociacions editorials³.

Independentment d'aquella situació, si fem un repàs als autors i autores valencians que escriuen narrativa d'adults en llengua pròpia al llarg d'aquest últim període, la situació queda com segueix:

Isabel-Clara Simó, a l'alemany, al castellà, a l'èuscar, al francès, al gallec, a l'italià, al neerlandés i al suec.

Ferran Torrent, al castellà, a l'alemany, al francès, a l'italià.

Lluís Alpera, com a narrador, al castellà, al gallec, al portugués, al neerlandés.

Josep Palomero ha vist la seua obra traduïda al castellà, al francès, a l'italià i al portugués

Joan Francesc Mira té obra traduïda al castellà, a l'italià, i al romanés.

Joaquim G. Caturla té obra traduïda al gallec.

Josep Lozano ha estat traduït al castellà.

Josep Franco ha estat traduït al castellà, al gallec i a l'italià.

Manuel Baixauli ha estat traduït a l'italià.

Enric Sòria ha estat traduït al castellà.

Les fires del llibre de Bolonya i Guadalajara i els catàlegs *foreign rights* editorials han propiciat que una bona quantitat d'autors i autores de LIJ valencians hagen vist la seua obra traduïda a diverses llengües pròpies de l'Estat (gallec, basc, asturià) i estrangeres. Sovint, els editors

³ Al llarg de la Fira de Frankfurt de 2007 (la literatura en català era la convidada d'honor) els representants de l'AVL van informar que, a través de l' Institut Virtual Internacional de Traducció es traduïren a diverses llengües l'obra d'altres autors valencians. Fins ara, no consta que la intenció haja arribat enlloc.

afirmen que gràcies a la producció d'aquests gèneres han pogut i poden tirar endavant dins del negoci editorial.

La llista d'autors i autores LIJ valencians traduïts i traduïdes és llarga, però valga una relació, ni que siga exhaustiva, d'escriptors i escriptores que conformen el catàleg actual: Isabel-Clara Simó, Franco, Lozano (que també produeixen habitualment literatura d'adults), T. Broseta, M. Viana, E. Lluch, V. Pasqual, G. Pasqual, P. Alapont, L. Boïgues, T. Broseta, M. J. Bolta, C. Cano, J. Cortés, P. Guardiola, E. de Lanuza, J. A. Fluixà, J. Gregori, X. Mínguez, J. Pla, S. Vilaplana.

2. Les traduccions d'autors estrangers a valencià

2a. Les traduccions dels autors clàssics de Grècia i Roma

Homer (*L'Odissea*) ha estat traduït per Joan F. Mira (hi ha una traducció anterior de Carles Riba). Existeixen, també, versions reduïdes i adaptades a la narrativa juvenil (per exemple, *La Ilíada*, *La Odissea*. Adapt. Jesús Cortés. (Bromera).

De les *Faules d'Isop*, a banda de la traducció de Joan Amades, hi ha abundants traduccions parcials i reculls publicats per editorials valencianes. S'ha de dir que, més que traduccions literals, es tracta d'adaptacions més o menys encertades de l'autor grec.

De l'obra llatina, poètica o no, hi ha algunes traduccions aïllades, fetes per autors i autores nascuts i nascudes al nord del Sènia:

Josep I. Ciruelo i Jaume Juan. *Poemes de Catul*. Edhasa, 1982.

Antoni Cobos. *Epigrames de Marcial*. La Magrana, 1994.

Albert Mestres. *Els epigrames llicenciosos de Marcial*. La Magrana, 1996.

Existeix una traducció de l'Eneida de *Virgili* feta per Miquel Dolç (Editorial Alpha, Barcelona, 1958). Sobre les obres més emblemàtiques d'Ovidi (*Les Metamorfosis*) hi ha fragments traduïts que formen part de sèries dedicades als autors clàssics, però no consten traduccions de l'obra sencera al valencià. A més, hi ha una publicació d'Edebé, *L'Eneida contada als infants*, traduïda d'una publicació original en castellà (*La Eneida contada a los niños*, de la mateixa autora, Rosa Duran, i també publicada per Edebé).

Les traduccions del *Cant Secular* d'Horaci es troben normalment editades juntament amb els quatre llibres d'*Odes*. En la nostra llengua, tan sols està traduïda per l'editorial Fundació Bernat Metge, a càrrec de Josep Vergès.

De *De Bello Gallico*, de César, hi ha diverses versions en castellà (per exemple, la bilingüe castellà-llatí de José Goya y Manuel Valbuena. Orbis, 1986), però no consta que se n'haja fet versió en valencià.

Tampoc Ciceró no ha tingut massa interès per les editorials valencianes. En castellà, per exemple, existeixen traduccions de les *Catilinàries* i de les *Filípiques*, tot i que tampoc no consten traduccions senceres de *Les cartes* ni dels *Discursos*.

2b. Les traduccions dels autors medievals

De les *Mil i una nit*, hi ha traduccions parcials editades per diversos segells (*Alí Babà i els quaranta lladres*, *Les aventures de Sinbad*, *Aladí i la llàntia meravellosa* per exemple).

Del *Decameró* de Boccaccio hi ha una traducció completa d'Edicions 62.

Hi ha una traducció de la *Divina Comèdia* de Dante Alighieri realitzada per Joan F. Mira i editada per Proa en 2002.

Existeix una traducció dels *Contes de Canterbury*, realitzada per Victòria Gual i publicada per Quaderns Crema.

Dels *Viatges de Marco Polo* hi ha una versió adaptada al teatre realitzada per Pasqual Alapont. De l'obra de Chrétien de Troyes hi ha dues traduccions al valencià de Francesc Machirant, *El cavaller del Lleó* i *El cavaller de la Carreta*, ambdues publicades per Bromera.

De *La Celestina* hi ha una traducció de 1919 realitzada per Antoni Bulbena; però no consta que hi haja versions posteriors.

A banda d'aquesta darrera obra no consta que hi haja traduccions de cap obra completa dels autors clàssics medievals castellans (Berceo, Juan Ruiz, Marqués de Santillana, Jorge Manrique...). Cal suposar que la causa radica en la proximitat entre les llengües d'origen i de traducció.

2c. Les traduccions dels autors dels segles XVI-XVII- XVIII

De Tomàs Moro, existeix una traducció d'*Utopia*, publicada per Accent editorial en 2010; de l'*Elogi de la follia* d'Erasme de Rotterdam hi ha una traducció realitzada per Jaume Medina (Edit. Llibres de l'Índex, 2013). D'*El Príncep* de Maquiavelo hi ha una traducció de Carme Arenas, publicada per Edicions 62 el 2009. No consta que cap editorial valenciana haja traduït cap obra d'aquests autors.

El llistat de representants de la Literatura Francesa del XVII està encapçalada per Cyrano de Bergerac, més conegut a hores d'ara per l'obra de teatre que va escriure Edmond Rostand que per la seua pròpia producció, que ha passat desapercibuda. Molière, segurament l'autor francès més traduït a la nostra llengua per editorials catalanes, té versions des del XVIII. Però és a partir de 1960 quan les traduccions es repreneueren després de dues dècades de restricció i augmentaren espectacularment: Josep Maria de Sagarra féu una versió de *L'avare* —*El senyor Perramon*—, publicada el 1964. Trobem una adaptació del 1963 d'*El malalt imaginari* a càrrec de Josep Maria Poblet que porta el títol d'*El senyor Ribot està malalt* i que no ha estat mai editada. Tampoc no ha estat publicada la traducció que el 1964 Bonaventura

Vallespinosa féu del *Tartuf*. En aquest cas, però, no es tracta d'una adaptació, sinó que l'acció se situa al temps i al lloc de l'original i, tal com especifica el traductor, té «el mateix nombre de versos, la mateixa rima i el mateix metre de l'original francès». També el 1964 l'Editorial Selecta reedità les obres completes de Joaquim Ruyra, i hi inclogué la seua versió de *L'escola dels marits*. El 1967 la mateixa editorial publicà tres traduccions més de Bonaventura Vallespinosa en un sol volum, *L'amor metge, El metge per força i El malalt imaginari*, amb pròleg i notes del traductor i un pòrtic del doctor Josep Trueta. Xavier Fàbregas esmenta tres traduccions més d'aquests anys: una del 1969 d'*El malalt imaginari* a càrrec de Joan Vila Casas —no impresa, però representada al teatre Calderón, una altra d'*El burgés gentilhome* a càrrec de Ramon Gomis, del 1971 —que concretament era una versió lliure a partir de la traducció de Josep Carner—, i una d'*El metge a garrotades*, no impresa, escrita per Rodolf Sirera en la variant valenciana, que fou representada a València el 1972.

De la literatura castellana cal destacar les traduccions del Quixot, sobretot, la publicada per Edicions 62 el 2005, realitzada per Antoni Valbuena, i la versió publicada per l'editorial Tarraco el 1969, amb versió de Joaquim Sivera. Bromera va editar el 2004 i en gran format *Don Quixot de la Manxa*, amb traducció de Josep Palomero de l'adaptació de Vicente Muñoz Puelles. (Dit al pas i de manera recíproca, hi ha una traducció al castellà del *Tirant* feta per V. Muñoz Puelles sobre una versió de J. Palomero.)

Dels contes de Perrault hi ha traduccions i versions abundants publicades per editorials valencianes, sobretot de *La caputxeta*, d'*El Gat amb botes*, de *La bella dorment*, de *La Cendrosa* i de *La rateta presumida*.

De la literatura anglesa del XVII, *Hamlet* de Shakespeare ha estat traduït per Artur Masriera (1898) i per Antoni Bulbena (1910); *Romeu i Julieta* per Magí Morera (1917); *Macbeth* per Cebrià Montoliu (1907); *Macbeth*, editada per Documenta balear -no hi ha constància de l'autor de la traducció- (2004); *Macbeth*, traducció/adaptació de Josep Maria de Sagarra (Editat per l'Institut de Teatre de Barcelona el 2000); *La festa de Reis*, per Carles Capdevila (2007); els *Sonets*, per Salvador Oliva (2002). Les editorials valencianes s'han apropat a Shakespeare a través de versions dedicades al públic infantil i juvenil. És el cas de *Somni d'una nit d'estiu*, adaptada per Eduardo Zamanillo, i *Romeo i Julieta*, amb traducció/adaptació de Rodolf Sirera, ambdues obres publicades per Bromera dins de la col·lecció "Micalet teatre". Cal ressenyar l'ingent treball del professor Manuel Ángel Conejero a través de la Fundació Shakespeare, amb traduccions a castellà d'una bona part de l'obra del dramaturg anglès. A més, va elaborar una traducció al valencià d'una de les obres més emblemàtiques que, pel escàs interès de les editorials, continua inèdita.

2d. Les traduccions dels autors del Romanticisme i posteriors

Narcís Comarida ha estat un dels autors/traductors més interessat per l'obra de Leopardi. Goethe va ser traduït per Maragall (*Elegies romanes*, 1889; *Epigrames venecians*, 1892; *Ifigènia en Tàurida*, 1897). Miquel Desclot va traduir *Poesies de J.W. Goethe* (Proa, 2000); Feliu Formosa va traduir bona part de l'obra de Schiller i de Goethe en *Poesia alemanya* (Edic. 62 i La Caixa, 1984).

Les editorials valencianes han optat per les traduccions d'una part de les obres de Víctor Hugo. Així, per exemple, Bromera va publicar *Pena de mort* i *Lucrecia Borja*, ambdues en versió de Jesús Cortés, i encara que un tant fora de l'esperit dels romàntics, l'obra de Guy de Maupassant *L'orlà*, amb traducció de Joan Carles Asins i M. Àngels Català. D'aquesta època, a cavall entre el romanticisme i els nombrosos moviments del XIX i de principis del XX, les editorials valencianes s'han mostrat interessades en la traducció d'obres de E.A. Poe, A.C. Doyle, Jules Verne, H. Melville, R. L. Stevenson, G. Flaubert, Mark Twain, P. Mérimée, Stendal, Voltaire, Salgari, F. Kafka, O. Wilde... D'aquesta darrera llista d'autors, segurament la col·lecció a La lluna de València, de Bromera, és la més completa i interessant.

Pel que respecta a la literatura russa del Segle d'Or— l'anterior va passar desapercebuda —, serà a partir de 1920 quan es comencen a traduir els grans clàssics de la literatura russa (*Anna Karenina*, *Crim i càstig*) per editorials catalanes. Les seues traduccions encara són vigents hui en dia tot i que conserven el recarregat llenguatge de l'època.

Cal esperar a la dècada dels 60 per tornar a trobar traduccions d'autors russos, també a càrrec d'editorials catalanes. No és estrany aquest parèntesi, ja que difícilment es publicaven obres russes ni que fóra en castellà durant la posguerra (per allò que eren *rojos*). A partir de llavors, però, destaquen dos traductors que continuen en actiu fins hui: Ricard San Vicente i, sobretot, Josep Maria Güell, traductor de les millors obres de Txèkhov i també de *L'Arxipèlag Gulag* d'Alexandr Solzhenitsyn (les traduccions són al castellà). Ricard San Vicente per la seua part edità una *Antologia de la poesia russa* el 1991 que ha significat per a molts una gran aproximació a autors poc coneguts encara entre nosaltres. No s'han localitzat traduccions a càrrec d'editorials valencianes.

No s'ha de deixar de banda alguna traducció de Thomas Mann a càrrec d'editorials catalanes (*La mort a Venècia*. Proa). Però, es troben a faltar o no han estat localitzades traduccions de Joyce, de Faulkner o de Camus...

2e. Les traduccions d'autors estrangers: tendències actuals

Des de fa bastant temps, les editorials en la nostra llengua arrelades a Catalunya tracten d'editar els autors i les autores que, almenys en part, puguen tenir un mínim de seguretat d'èxit en vendes. Ara mateix, un dels habituals en la llista de novetats és Haruki Murakami, l'escriptor japonès, junt amb Paolo Giordano, Neil Gaiman, Chris Riddell, Hilary Mantel o James Salter i la russa Ludmila Petruixévskaja. El recent premi Nobel de Literatura Patrick Modiano presentarà pròximament la seua darrera novel·la, *Perquè no et perdís al barri* en Anagrama/Proa.

Per la seua banda, les editorials valencianes que publiquen literatura d'adults, bàsicament narrativa, aposten per Pierre Lemaitre, Benjamin Black, Erri de Luca i Andrea Camillieri, però de cap de les maneres poden competir amb els grups catalans que pràcticament ocupen el 80% del mercat.

Les excepcions quant al teatre es refereix vénen representades per Dario Fo, del qual s'han traduït quatre obres: *Ací no paga ni Déu*, *Misteri Bufo*, *País de faula i Lucrecia Borja, la filla del Papa*; Ibsen (*Hedda Glaber*) i Luigi Pirandello (*L'home, la bèstia i la virtut*), totes elles publicades per Bromera en la col·lecció Teatre.

Les editorials valencianes que publiquen LIJ dediquen cada vegada més proporció dels seus catàleg a autores i autors propis que, dit al pas, són cada vegada més acceptats i traduïts. Únicament en el territori dels àlbums il·lustrats continua el domini dels autors estrangers traduïts a la llengua pròpia.

Publicacions d'autores i autors valencians al fons de l'Institut Cervantes

L'Institut Cervantes està present en 90 ciutats de 43 països en els cinc continents. A hores d'ara, hi ha 60 biblioteques que depenen de la institució, amb un total aproximat de 1.250.694 documents en tots els suports. Des de la mateixa institució informen que l'AVL i la Generalitat Valenciana són els organismes col·laboradors per promocionar el valencià a través dels centres de l'Institut, que existeix un acord signat en 2006 pel qual s'hauria de crear un grup de treball per estudiar i organitzar activitats culturals als centres de l'Institut a l'estranger. Els objectius, els continguts, el finançament i la gestió haurien de proposar-se des d'un equip conjunt. Una de les primeres mesures consistiria a establir un enllaç entre el traductor automàtic de l'Institut i el traductor Salt. No s'ha pogut localitzar cap traductor en línia dins de les pàgines inicials i principals de l'Institut.

A l'hora de buscar publicacions d'autores i autors valencians, cal accedir a la direcció electrònica següent:

<http://catalogo-ibibliotecas.cervantes.es/general/abnetcl.exe/O7124/ID0300313c?ACC=101>

I s'hi localitzaran bastants de les publicacions d'autors valencians en les versions originals.

Altres organismes que contenen obres d'autores i autors valencians

Els casals catalans han suposat la visualització de la històrica presència catalana al món. Les primeres entitats daten de mitjan segle XIX, si bé ja de molt abans els catalans han esdevingut, per motius de pròpia voluntat o bé per necessitat (econòmica o política bàsicament) viatgers arreu.

A partir d'aquesta data la creació d'entitats socioculturals ha estat una constant, fins arribar a l'actualitat en què aquesta presència s'estén a més de 40 països arreu del món: Cuba, Argentina, Xile, Uruguai, Paraguai, Equador, Perú, Colòmbia, Mèxic, Guatemala, Hondures, Costa Rica, República Dominicana, Estats Units d'Amèrica, Canadà, França, Espanya, Bèlgica, Dinamarca, Regne Unit, Islàndia, Suïssa, Suècia, Itàlia, Irlanda, Luxemburg, Alemanya, Països Baixos, Austràlia, Japó, Xina..., acullen a les 126 comunitats catalanes, reconegudes pel Govern de la Generalitat, a l'exterior.

Els documents i recursos consultables depenen de la càtedra Marius Torres (Corpus Literari Digital) amb diversos enllaços relacionats amb la literatura catalana. L'accés: <http://www.catedramariustorres.udl.cat/materials/index.php>

Els projectes de la Comissió Europea relacionats amb la traducció.

La Comissió Europea disposa d'un programa que potencia la difusió de l'activitat cultural i la cooperació cultural internacional a la Unió Europea: Europa Creativa. A més, existeixen nombrosos programes d'abast territorial o regional que permeten finançar accions en l'àmbit cultural.

Ajuts als Projectes de Traducció Literària

- Projectes de 2 anys o acords marc de col·laboració: sol·licitud d'un màxim de 100.000€, import que no representarà més del 50% del pressupost subvencionable.
- Pressupost total previst per a traduccions: 3.575.537 €

Caldria que els organismes, institucions, editorials, etc. es mantigueren a l'aguait per poder concursar en aquests programes.

ANNEX

Autors valencians que escriuen en altres llengües en versions originals.

Primera etapa

Joan Lluís Vives, l'obra del qual— escrita en llatí—, no està traduïda a valencià, però sí al castellà per Lorenzo Riber (dos vols, Madrid, Aguilar, 1948).

Casos paradigmàtics d'escriptors valencians nascuts als XIX amb obra original en castellà: Vicente Blasco Ibáñez i Azorín

Dos autors valencians, nascuts amb una diferència de sis anys, monopolitzen les traduccions de les seues produccions literàries. D'un costat, Blasco Ibáñez, l'obra del qual, majoritàriament escrita en castellà, té traduccions al francès, a l'anglès, al portugués, a l'italià, al rus, a l'alemany, al txec, al xinès, a l'hongarés, al serbi i, curiosament, al valencià. És, molt possiblement, l'autor valencià més internacional des de l'època del Segle d'Or, comparable per quantitat de traduccions, a Martorell o a Ausiàs March. D'altre costat, José Martínez Ruiz, *Azorín*, amb tota una obra escrita en castellà, ha estat traduït a l'alemany, al xinès, al francès, a l'italià, al japonés, al serbi i al valencià.

Per la seua banda, l'obra Vicente Boix *El encubierto de Valencia*, ha estat traduïda per Rafel Pastor i publicada per L'oronella editorial.

Autors nascuts a finals del XIX o primeries del XX

Francisco Brines, que escriu en castellà en les versions originals, té obra traduïda a l'italià, al portugués, a l'alemany i al grec. Curiosament, no es té constància de cap traducció al valencià.

En aquest punt potser seria bo recórrer a les paraules d'Enric Sòria a l'Institut Cervantes: "Francisco Brines ha difós amb encert l'obra de Vicent Andrés Estellés. Ací cabria afegir un llarg etcètera. Tot això és mereixedor de gratitud. Ara ocorre igual. Hi ha editorials valencianes,

com Denes o Pretextos, que publiquen traduccions al castellà d'autors ja clàssics, com Estellés, o d'escriptors actuals. Alguns dels millors poetes en castellà de València, com Jaime Siles, Carlos Marzal, Vicente Gallego o Antonio Cabrera, han traduït als seus col·legues en català: Màrius Torres, Josep Piera, Pere Rovira, Miquel de Palol, Joan Vinyoli o un servidor, sense anar més lluny, i done les gràcies de nou. No és que els escriptors en castellà siguen els únics que ens tradueixen, però la seua contribució és important i ha de ser destacada”.

Algunes autores i autors nascuts a partir de 1930 i amb obra traduïda

Manuel Vicent ha estat traduït al suec, neerlandés, francès, alemany, italià, grec, finès i polonès.

Rafael Chirbes, que acaba de deixar-nos, té *Crematorio* i *En la orilla* en procés de traducció. Anagrama té els drets i és possible que a hores d'ara hi haja alguna versió al mercat.

Matilde Asensi està traduïda al noruec, alemany, portugués, txec, francès, grec, italià, lituà, anglés, Coreà, rus i romanés.

Ricard Bellveser ha estat traduït al portugués (novel·la) i a distintes llengües (poesia).

Laura Gallego té obra traduïda al català, al francès, al xinès, al finès i al polonès i a totes les llengües de l'Estat.

Lucila Mataix ha estat traduïda a totes les llengües de l'Estat.

Vicente Muñoz Puelles té obra traduïda al francès, a l'anglès, a l'italià, al portugués, al grec, al coreà i a totes les llengües de l'Estat.

Consideracions

1. Joanot Martorell i Àusias March són els autors valencians del Segle d'Or més traduïts.
2. Els autors valencians de la Renaixença, tret de Llorente, tenen escassa repercussió.
3. Dels autors nascuts a finals del XIX i a la primera part del XX, per l'obra traduïda, destaquen Fuster, Enric Valor i Estellés. La resta d'autors necessiten una atenció més assossegada.
4. Dels autors del XX destaquen, pel nombre de traduccions, F. Torrent, Isabel-Clara Simó, Josep Palomero, Joan F. Mira i Josep Franco. Hi ha un bon nombre d'autores i autors que mereixen més atenció.
5. La LIJ actual és el sector o gènere més traduït, tant pel nombre d'autors com per la quantitat de traduccions.
6. Les traduccions dels autors clàssics de Grècia i Roma, deixant de banda Homer i Isop, es redueixen a traduccions parcials sovint poc conegudes o reduïdes a cercles intel·lectuals.
7. El Quixot de Cervantes, sovint en versions reduïdes i/o adaptades i, sobretot Molière, són els autors més traduïts a valencià d'entre els autors del XVII. Perrault ho és quant a la narrativa infantil.

8. Els autors estrangers de l'època romàntica i una miqueta posteriors tenen algunes traduccions a valencià, sobretot, Víctor Hugo, Edgar A. Poe, A.C. Doyle, Jules Verne, Hemann Melville i R. L. Stevenson, però no són suficients i, en alguns casos apareixen com a obres adaptades al públic infantil i juvenil.
9. Les tendències actuals es mouen en funció dels mercats exteriors i de les possibilitats de vendes. Tot i això, la narrativa està bastant ben bastida mentre que el teatre i, sobretot la poesia i l'assaig de procedència estrangera, passen desapercebuts.
10. Dels autors valencians de principis del XX que escriuen en castellà destaquen per les seues traduccions a llengües estrangeres, *Azorín* i, sobretot, Vicente Blasco Ibáñez.
11. Únicament el poeta Francisco Brines és conegut i reconegut més enllà de les fronteres.
12. Dels narradors actuals en castellà destaquen per la quantitat de traduccions Manuel Vicent, Matilde Asensi, Vicente Muñoz Puelles i Laura Gallego. En aquest punt cal apuntar l'escassetat de traduccions al valencià d'obres de valencians que escriuen en castellà. Possiblement perquè, a ulls dels editors, és un assumpte que no resulta rentable, sense saber molt bé la raó.

Conclusions

1. Resultaria interessant la realització d'un estudi complet d'autors i autores valencians que han vist la seua obra traduïda a altres llengües.
2. Podria resultar positiva la revisió dels casals valencians a l'estranger (n'hi havia 43 l'última vegada que es van censar) i estudiar la possibilitat de facilitar-los publicacions actuals en llengua pròpia des de la Direcció General del Llibre.
3. Caldria recolzar la presència de les editorials valencianes en les fires internacionals de més prestigi (Bolonya, Frankfurt, Guadalajara.)
4. Seria molt convenient que, des de les institucions acadèmiques, es convocaren beques de traducció d'obres clàssiques estrangeres a valencià i de valencià a llengües estrangeres.
5. Resultaria productiu que els acords entre les institucions valencianes (AVL, Direcció General del Llibre) i altres institucions de l'Estat (Institut Cervantes, ILC, IRL, s'acompliren i/o continuaren de manera progressiva.
6. Resultaria útil l'actualització de les bases de dades sobre les autores i els autors valencians (per exemple, l'actualització de l'IIFV a través de la Universitat d'Alacant) o la creació d'una de nova, amb independència de la llengua emprada en la creació de textos, semblant a la que apareix al CLIJCAT.
7. Pagaria la pena utilitzar els recursos de l'ICEX (Institut Espanyol de Comerç Exterior). Cada any, cadascuna de les principals ambaixades selecciona una sèrie de títols en funció de les expectatives que poden suscitar al país. Caldria intentar que en aquesta llista hi aparegueren títols en valencià.

Aquest informe es traslladarà a la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport, a la Federació Valenciana de Municipis i Províncies, a l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, a l'Associació d'Editors del País Valencià, al Gremi de Llibrers i als grups polítics amb representació en les Corts Valencianes.

Declaració sobre les últimes notícies del Genoma

Autor: CVC
Aprovació: Ple, 23 febrer 2015

Fa molts anys que el Consell Valencià de Cultura s'ocupa d'assumptes relacionats amb la salut, la investigació mèdica i altres matèries afins, com la biomedicina. En 2010 la institució va emetre un Informe sobre la Llei d'investigació biomèdica de 2007, en 2011 un Informe sobre biotecnologia genètica i creació de vida, i en 2014 un Informe sobre malalties emergents i reemergents.

Per una altra banda, convé recordar la vinculació de la ciutat de València amb la investigació biològica i genètica. A València es va fer, del 12 al 14 de maig de 1990, el Congrés Internacional sobre el Genoma Humà, del qual en va resultar la Declaració de València sobre el projecte del Genoma Humà, el text de la qual apareix emmarcat en la sala de plens del Consell Valencià de Cultura.

El genoma humà complet va ser desxifrat en 2003. Cinc anys després, el bioquímic i genetista dels Estats Units Craig Venter, qui havia contribuït a la investigació, va ser guardonat amb la Medalla de Plata del Consell Valencià de Cultura. En 2010, Craig Venter va visitar la seu de la institució, on va parlar de la creació de vida artificial i de les consideracions ètiques que impliquen alguns avanços científics. Feia poc que el seu equip havia aconseguit transplantar un genoma sintetitzat dins d'una cèl·lula bacteriana a qual se li havia extret l'ADN; un primer pas en la creació de vida.

La investigació del genoma s'orienta ara a la recollida massiva de dades de desenes de milers de persones, amb l'objectiu d'avançar en la comprensió, el diagnòstic i el tractament del càncer, de malalties hereditàries i infeccioses i de les respostes als medicaments. És un treball immens.

Per això la notícia que el govern actual dels Estats Units ha pressupostat i emprés un pla, la Iniciativa per una Medicina de Precisió, per a seqüenciar un milió de genomes és un missatge d'esperança i permet creure que d'ací a pocs anys el personal mèdic disposarà d'eines noves per a millorar la comprensió de les interaccions entre el genoma, l'ambient, les malalties i els tractaments.

Hi ha també, per una altra banda, un programa sobre l'epigenoma humà que permetrà entendre millor les malalties i com els gens s'activen i es desactiven en l'organisme.

El Consell Valencià de Cultura es congratula d'haver contribuït modestament en este procés.

Informe sobre el projecte de declaració de Bé d'Interès Cultural Immaterial a favor de la Festa del Sexenni de Morella

Autor: Comissió de Llegat Històric i Artístic
Aprovació: Ple, 27 Juliol 2015

Antecedents

La Generalitat Valenciana, a través de la Conselleria d'Educació, Cultura i Esports, per resolució de data 11 de maig de 2015, va iniciar la tramitació d'un expedient destinat a declarar com a Bé d'Interès Cultural Immaterial de la Comunitat Valenciana¹ la festa del Sexenni de Morella. Com a conseqüència, la Direcció General del Patrimoni Cultural de la Conselleria de Cultura, mitjançant comunicació de data 22 de maig de 2015, va demanar al Consell Valencià de Cultura que es pronunciara al respecte, mitjançant un informe que haurà de ser resolt en un termini de tres mesos.

La Presidència de la nostra institució, en conseqüència, va dipositar en la comissió de Llegat l'encàrrec de realitzar el present informe.

Justificació

El Sexenni de Morella és una festivitat que se celebra cada sis anys al voltant del tercer diumenge d'agost en honor a la Mare de Déu de Vallivana. La festa es remunta a mitjan segle XVII i els seus inicis estan relacionats amb repetides èpoques de malalties i sequeres.

L'aspecte més característic del Sexenni de Morella és la massiva participació dels veïns de la població, que ha assimilat la festa com un patrimoni comú. A més, conforma un sistema d'actuacions rituals i tradicionals que el converteixen en paradigma i referència de moltes altres festes valencianes. Fet i fet, alguns dels rituals originals del Sexenni s'han estés arreu del territori i a hores d'ara configuren una bona part d'altres festes reconegudes internacionalment.

L'any anterior a la festa, se celebra «l'Anunci» que recorda als morellans que falta un any per a la celebració del Sexenni. L'estructura de l'Anunci es manté des de principis del segle XX: durant els tres primers diumenges d'agost, es planten uns ninots que representen caricatures humanes. Des dels llocs d'ubicació dels ninots es lliguen les *relacions*, versos sovint mordaços sobre aspectes de la vida quotidiana de la ciutat. A més, al carrer de La Font s'instal·len els volantins, tres ninots penjats d'un tronc que travessa el carrer i que ballen al compàs de la música i de les processons; al quart diumenge, es convoca la gent mitjançant el pregó d'un

¹ Des del 8 de maig de 2012, per resolució de la Secretaria d'Estat de Turisme, a l'Anunci i el Sexenni se'ls concedeix el títol de *Festes d'interès Turístic Nacional*

herald a cavall i s'organitza una desfilada de carrosses decorades amb paper arrissat. L'Anunci, diguem-ne religiós, té lloc a l'església amb la celebració d'una missa major, però després adquireix un to festiu en el qual els integrants del pregó i els espectadors comencen una batalla de confeti i serpentines.

La festa pròpia del Sexenni comença amb la *Rogativa* que arranca de Morella fins a l'ermitori de Vallivana per a traslladar a la Verge. El retorn a la ciutat és solemne i, també, molt emotiu, com ho és l'entrada a Morella de centenars de romers amb torxes a les mans, acompanyant la xicoteta imatge de la patrona de Morella que, dit al pas, és una talla de finals del segle XIV o principis del XV, de 29 cm d'alçària. Per a rebre la Mare de Déu de Vallivana, a la nit s'hi realitza la Plantà, és a dir, la decoració dels carrers amb tapissos de paperets arrissats amb una tècnica pròpia, coneguda amb el noms de *pelosella*, *fulleta*, *ploma*, *caragolet*, *bandereta* i *paper munyit*. En acabar la decoració, els carrers són il·luminats.

L'eix de les festes del Sexenni és l'arribada de la Verge de Vallivana. A partir d'aquest moment transcorre el Novenari, nou dies que organitzen i patrocinen els gremis dels sectors socials i econòmics, aspecte que ha anat evolucionant i adaptant-se a les noves realitats. Els gremis actuals són ara l'Ajuntament i l'Església, la Gent Major, els Masovers, Professions, Indústria i Transports, el Comerç, les Arts i Oficis, la Joventut i les colònies Morellano-Catalana i la de Morellans Absents.

Cada dia desfila un *Retaule*, una processó on concorren diverses tradicions culturals. Cada gremi aporta la seua dansa, música i altres elements com l'impressionant Carro Triomfant, del gremi de Professions, Indústria i Transport. El carro, de gran bellesa, està adornat per llenços del pintor Cruella del segle XIX i porta xiquets i xiquetes vestits d'àngels representant, entre altres símbols, les Virtuts Teològals, els atributs reials de Morella: Fidel, Fort i Prudent. Per la seua banda el gremi del Comerç conserva el quadre de les Heroïnes Bíbliques, presidit per la reina Esther. Aquest grup destaca per l'espectacularitat dels vestits, realitzats a força de brodats de pedreria.

El recorregut de les processons està jalonat pels *conventets*, realitzats a força de paper arrissat, a mode d'escenaris situats a metre i mig del terra i des d'on els xiquets i les xiquetes, disfressats de capellans i de mongetes, canten versos sobre Morella i sobre la seua patrona al pas de les processons.

Un altre element destacable se situa a la plaça dels Tarascons. Es tracta de la *taula cap per avall*, una taula preparada per a un bon convidat, amb una cassola d'arròs, pa i vi, però penjada cap per avall. Una altra peculiaritat és *La taronja*, un enorme artefacte que s'obri en quatre gallons. De l'interior ix un xiquet vestit de sant Miquel que recita una poesia al pas de la Verge.

Les danses del Sexenni són úniques, d'origen molt antic i componen altre dels atractius de la festa, a més de que desfilen tots els dies del Novenari. Els *Torneros*, la dansa de la ciutat, està integrada per joves abillats amb una bella indumentària i que ballen una sèrie de passos de difícil realització i de molta originalitat. És una de les danses més antigues de la Comunitat

Valenciana i que han passat, per exemple, i amb lleugeres modificacions, a conformar el ball dels *Tornejants d' Algemesí*. Hi ha, a més, les danses de Teixidors, dels Arts i Oficis, dels Llauradors i Llauradores i de les Gitanetes. En tots els casos és destacable les indumentàries, coloristes i originals, a més de la música de dolçaina i tambor que acompanya a cada gremi.

Per tot això el Consell Valencià de Cultura eleva aquestes conclusions:

1. La festa del Sexenni de Morella presenta unes característiques singulars que la converteixen en un referent per a moltes altres festes similars.
2. El Sexenni de Morella presenta un aspecte destacable i és la massiva i allargada participació en el temps dels veïns de la població, que ha assimilat la festa com un patrimoni comú que respecten i transmeten de generació en generació.
3. El contingut dels costums i de les tradicions, algunes d'elles ancestrals, tant de l'Anunci com del Sexenni pròpiament dit, són d'una gran riquesa etnològica i etnogràfica.
4. Les manifestacions artístiques de caràcter plàstic i/o decoratiu configuren un altre aspecte digne de ser conegut i reconegut per tothom.
5. El conjunt de balls o danses que conformen la festa del Sexenni, amb la vestimenta i la música que els acompanya, són un model que s'ha transmès a altres poblacions del nostre territori.

En conseqüència,

El Consell Valencià de Cultura considera que la festivitat del Sexenni de Morella posseeix les característiques exigibles per a rebre la qualificació patrimonial de Bé d'Interès Cultural immaterial (B.I.C.i.), d'acord amb allò que assenyala la Llei 4/98, d'11 de juliol, del Patrimoni Cultural Valencià.

Aquest Informe s'enviarà a la directora general de Cultura, com a peticionària, a l'Ajuntament de Morella, a la Diputació Provincial de Castelló, a la Federació Valenciana de Municipis i als grups polítics amb representació parlamentària.

INFORME SOBRE LA POSSIBLE DECLARACIÓ COM BE D'INTERÉS CULTURAL IMMATERIAL (B.I.C.i.) A FAVOR DE LES PELEGRINACIONS PELS CAMINS DEL PENYAGOLOSA: LES USERES I CULLA

Autor: Comissió de Llegat Històric
Aprovació: Ple, 27 Juliol 2015

Antecedents.-

Amb data 5 de maig de 2015 (registre d'entrada núm. 253) s'ha rebut al Consell Valencià de Cultura (C.V.C.) escrit de la Dtra. Gral. de Cultura, Marta Alonso Rodríguez, pel qual es sol·licita l'informe preceptiu, d'acord amb l'art. 27.5 de la Llei 4/98, d' 11 de juny, del Patrimoni Cultural Valencià, sobre la possible declaració com B.I.C.i. de les peregrinacions pels Camins del Penyagolosa: Les Useres i Culla.

De la Presidència del C.V.C. es remet la sol·licitud a la Comissió de Llegat Històric i Artístic, la qual en sessió del dia 9 de juny encarrega als consellers Srs. Pérez Puche i Huguet Pascual la formalització del corresponent informe.

Motivació.-

Va ser l'escriptor californià, britànic de passaport, Jason Webster qui en un llibre publicat en 2007 qualificà el Penyagolosa com "Muntanya Màgica". Efectivament la muntanya castellonenca ha esdevingut símbol destacat en moltes vessants de les comarques del nord i de tot el territori valencià.

Si el perfil orogràfic és espectacular (un sud amb un penya-segat rellevant i un nord de pendent suau), la seua situació (finals dels estreps costero-catalans i conjunció amb les darreres serralades del Sistema Ibèric) ens presenten el massís com espai únic amb una flora i fauna d'alt valor científic i social. Però sobre tot com un lloc tel·lúric on les gents han manifestat fes, creences i esperances.

Els itineraris culturals (religiosos o laics) han propiciat l'aparició de moltes i diverses formes i accions que preservant una felïç relació entre les persones i el medi natural han bastit un referent identitari i sociològic cabdal.

En poc més de quinze anys (1303-1319), el territori penyagolosí passà dels cavallers del Temple a l'ordre de l'Hospital i d'aquesta a la de Montesa, ordre militar creada per Jaume II qui tement el gran poder que els hospitalers amuntegaven decidí llevar-li els seus dominis valencians atorgant-los a la nova ordre valenciana. En qualsevol cas, a pesar de la seua dependència d'una ordre militar, els pobles compresos en este territori gaudiren d'un règim

democràtic que quasi podem qualificar com original en la Corona d'Aragó i en la resta dels regnes hispànics. Una de les prerrogatives que els pobles dels voltants de Penyagolosa fruïen era la llibertat de trànsit i, en ocasions, usdefruit dels llocs i terres. Municipis com les Useres, Culla, Vistabella, Xodos, Puertomingalvo,.... feren del Santuari de sant Joan de Penyagolosa lloc de peregrinació i esbarjo lliurement. Des de fa set segles els veïns d'aquests pobles caminen fins el santuari de S. Joan amb uns rituals iniciàtics, expiatoris, impetratoris i solidaris que ha propiciat una cultura ancestral nascuda de la necessitat però assentada en un equilibri entre les pròpies necessitats i la natura. Una cultura que, amb perill per la despoblació dels territoris muntanyencs, presenta aspectes sorprenents i d'un alt valor etnogràfic i etnològic.

La decadència d'un paisatge i les seues gents.-

El territori de l'actual província de Castelló és el segon més muntanyós de tot l'estat espanyol, només superat per Cantàbria. El Penyagolosa és el massís més notable i rellevant de tot l'espai valencià. Ha estat declarat Zona d'Especial Protecció per les Aus (ZEPA) en maig de l'any 2000 i Lloc d'Importància Comunitària (LIC) pel govern valencià en 2001. En abril de 2006 fou declarat Parc Natural per la seua riquesa botànica i faunística. El Barranc de la Pegunta va estar declarat en novembre de 1998, per la Conselleria de Medi Ambient de la Generalitat Valenciana, microrreserva vegetal, per tal d'afavorir la conservació d'espècies botàniques rares, endèmiques o amenaçades (com per exemple la campaneta d'hivern *Galanthus nivalis* el teix o el grèvol). A pesar de tot això el greu perill, per la manca de població que continue fent-ne un ús correcte de la flora i fauna, esdevé cada dia més visible.

El trànsit del XIX al XX inicia una decadència demogràfica rellevant a pesar que l'espai havia estat literaturitzat i publicitat per autors com Pérez Galdós (*Episodios Nacionales*), en dos novel·les de Pio Baroja o en les memòries de Dorregaray de Ciro Bayo. Sobre tot a partir de la incivil guerra 1936-39 el despoblament s'aguditza fins al punt que entre 1914 i 2014 es perd un 80% de la població. La repressió contra els *maquis* i els seus presumptes col·laboradors, entre altres causes, propicia que la gent dels masos abandone el camp traslladant-se a ciutats com Castelló, Onda, València o Barcelona. El territori per a pasturatge del ramat perd el 43'84% en el període 1917 a 1950.

Els Camins del Penyagolosa i les rogatives.-

El Decret 40/2007, de la Generalitat Valenciana (DOGV del 18 d'abril), declarava Monument Natural el Camí dels Pelegrins de les Useres, que transcorre al seu tram final per l'àrea del Parc Natural. Aquest Camí esdevé així en paradigmàtic entre el conjunt de camins del Penyagolosa tot i la declaració esmentada.

La tradició dels pelegrinatges de les comarques del nord castellonenc vers llocs emblemàtics es remunta, almenys, a l'època romana. Les informacions que tenim de possibles *robigàlies* per aquests indrets ens porten a confirmar que sitis com el santuari de S. Joan, la Balma de Sorita o S. Pere de Castellfort rebien pelegrins abans de la introducció del cristianisme. Serà al segle

XIV i ocupant la seu tortosina¹ el morellà Francesc de Paholac quan moltes d'eixes peregrinacions comencen a estructurar-se i es dicten normes sobre les formes de vestir, resar, menjar i comportar-se en la rogativa.

El Camí de les Useres és el més rellevant sens dubte, i alguns dels seus trams serviran, o van servir, per les peregrinacions de Xodos i Atzeneta; la seua prolongació fins terres aragoneses també servirà per la de Puertomingalvo. Però hi ha altres camins que els pobles consoliden com el de Culla, que en la seua etapa final l'aprofitaran els de Vistabella.

Els camins presenten una gran quantitat d'elements patrimonials (creats per la mà de les persones o naturals) els converteix en espais singulars en els que poden fruitir des de components arquitectònics i històrics (S. Miquel de les Torrocelles per exemple), a artístics (parts dels santuaris) o, especialment, naturals (multitud d'herbes i arbres difícils de contemplar en altres indrets).

Les peregrinacions però també presenten vessants de caràcter cultural i antropològic rellevants. Així, en la peregrinació de les Useres a S. Joan trobem els cants (en llatí, valencià o castellà) que acompanyaran els peregrins en la seua anada i tornada, entre els quals l'*O vere Deus* podem senyalar com destacada manifestació religiosa d'estes comarques². Igualment els menjars dels quals es serviran els peregrins seran originals dels segles medievals que veren nàixer la rogativa.

Els pobles que peregrinen a sant Joan de Penyagolosa son: Les Useres; 12 peregrins, el guia i dos comitives (la ritual i la de subministraments); eixint el darrer divendres d'abril i tornant al poble el dissabte. Puertomingalvo, el dissabte després del primer divendres de maig. Vistabella, diumenge de Pentecosta, abans del dilluns. Xodos, dilluns de la Trinitat. Culla, divendres de la Trinitat anada i retorn dissabte. Atzeneta, tercer diumenge de Pasqua. Ludiente i Castillo de Viullamalefa³, es va suprimir a principis del segle XX (1913) però normalment solien anar a l'inici de la primavera. Llucena, se sap que en el segle XVII des de aquesta població de l'Alcalatén anaven 12 peregrins fins a sant Joan.

En conseqüència i dades les propietats dels denominats Camins del Penyagolosa el C.V.C. conlueix:

¹ Una àrea extensa del territori de la província de Castelló, exceptuant la zona de Sogorb –bisbat propi-, l'Alt Millars que pertanyia a l'arquebisbat de València o la població de Betxi que ho era de la diòcesi de Saragossa, formà part de la diòcesi de Tortosa des de la conquesta de Jaume I fins als anys seixanta del segle XX.

² Malgrat que l'*O vere Deus* sembla circumscrit a les comarques del nord castellanenc o el sud de Tarragona, Alvar Monferrer ens informa que un musicòleg nordamericà, W.J. Summers, publicà en una revista xilena unes notes sobre aquest cant en les missions franciscanes de Califòrnia. Cosa ben probable donada la presència de frares valencians, especialment de l'Alcoià, en aquelles missions nordamericanes.

³ Com pot observar-se no sols pobles valencianoparlants peregrinen Puertomingalvo, Ludiente i Castillo de Villamalefa són castellanoparlants.

Conclusions.-

- 1) Que *les peregrinacions pels Camins del Penyagolosa: Les Useres i Culla* presenten els trets i característiques necessàries per esser declarat Be d'Interés Cultural Immaterial (B.I.C.i.).
- 2) Tot i la situació demogràfica de la zona requereix de les instàncies provincials, autonòmiques i estatals una consideració singular per les manifestacions populars inherents a les rogatives dels Camins del Penyagolosa.
- 3) Darrerament, i especialment en el peregrinatge de Les Useres, s'observen comportaments, producte de certa massificació, que són contradictoris amb l'esperit i formes de la rogativa.
- 4) A pesar que la literatura al voltant de les romeries és prou àmplia, seria convenient promocionar els estudis i publicacions d'unes celebracions originals i singulars, be sota el patrocini institucional o per entitats privades.

El present informe s'enviarà a la Dtra. Gral. de Cultura, peticionària del mateix, a la Diputació Prov. de Castelló, a la Federació Valenciana de Municipis i Províncies, als ajuntaments de les Useres i Culla, i als Grups Parlamentaris de les Corts Valencianes.

Informe sobre el Patrimonio Audiovisual y Sonoro

Autor: Comissió Jurídica i Reglamentària

Aprovació: Ple, 26 d'octubre de 2015

ANTECEDENTES

A lo largo de su historia, el CVC siempre ha mostrado especial interés por la custodia y protección de los archivos históricos, administrativos, electrónicos, audiovisuales y sonoros de la Comunitat Valenciana, y ha defendido el uso y acceso a los mismos por parte de los ciudadanos, especialmente en el ámbito profesional y educativo. Especialmente reivindicativo en este aspecto fue el cineasta Luis García Berlanga, miembro de nuestra institución.

Los archivos son la base física de nuestra memoria individual y colectiva, instrumentos imprescindibles para reconstruir nuestra historia y entender cómo hemos llegado a ser lo que hoy somos.

Esta preocupación e interés se remonta a los informes redactados en 1987 sobre los archivos de la Corona de Aragón y a las Jornadas sobre cultura en la Comunitat Valenciana (bibliotecas, archivos, centros documentales) que tuvieron lugar en 1997.

Así pues, hemos ido elaborando diferentes informes tanto en el ámbito de protección del patrimonio, los archivos y nuestra memoria, como en el área del audiovisual:

- Informe *sobre els recursos Audiovisuals de la CV*, d'abril de 2004, que suggeria la creació d'una mediateca valenciana que agrupara tot el material audiovisual existent;
- l'Informe *sobre la Llei del cine i la seua aplicació*, de desembre de 2008, sobre la Llei estatal 55/2007, de 28 de desembre, que explicava com l'activitat cinematogràfica i audiovisual forma un sector estratègic de la nostra cultura i economia;
- *Informe sobre la possible creació d'un arxiu fotogràfic valencià o Museu de la Fotografia*, de juliol de 2010;
- posteriorment, en març de 2012 i a petició de la Conselleria de Presidència de la Generalitat, redactàrem un *Informe sobre l'Avantprojecte de Llei de Radiotelevisió Valenciana (RTVV)*;
- en juny de 2013 elaboràrem un altre *Informe sobre el lliure comerç del sector audiovisual*, amb un apartat referit a la situació a la CV;
- preocupats per la problemàtica que travessava Radiotelevisió Valenciana, en juliol de 2013 elaboràrem un informe específic, titulat *Sobre la situació de l'arxiu de RTVV*;

- en el ple de desembre de 2013, el Consell Valencià de Cultura va aprovar una declaració titulada *Sobre els Arxius de RTVV*, en la qual se sol·licitava a la Generalitat la custòdia i la conservació dels dits arxius;
- en desembre de 2013, en la sessió constitutiva del Consell Assessor de CulturArts, el conseller Francisco Pérez Puche, representant del CVC en el dit organisme, va defensar la protecció de l'arxiu audiovisual de RTVV;
- el 20 de febrer de 2014 va tenir lloc en el CVC una taula redona: *Les indústries culturals a la Comunitat Valenciana*, y com a conseqüència d'eixa taula redona va ser un informe aprovat en la sessió plenària de 29 d'abril de 2014: *La situació de les indústries culturals del sector del llibre, arts escèniques i audiovisual*;
- el CVC va organitzar una taula redona el 27 de novembre de 2014, per a debatre sobre una *Nova TV pública valenciana, que concluyó con un informe editado y publicado denominado "Mesa redonda. Una nueva radio televisión pública valenciana" 2015.*

Para la elaboración del presente informe, la Comisión Jurídica ha recopilado diversa documentación que figura en la bibliografía y hemos contado con el asesoramiento de Jorge García, ex presidente de la Asociación Española de Documentación Musical, además de técnico de Culturarts - Generalitat Valenciana, especialista en archivos sonoros.

EXPOSICIÓN DE MOTIVOS:

La preocupación que este CVC ha mostrado por la situación del archivo de RTVV ha sido el origen de este informe, al plantearnos cuál es la situación actual en la que se encuentran los archivos de radio y televisión públicas y privadas tanto locales como comarcales. Ello nos ha conducido a preocuparnos, con una perspectiva un poco más amplia, por el estado de los archivos que albergan documentos sonoros y audiovisuales en general, y no solamente procedentes de emisoras de radio y televisión. La complejidad de la conservación material de dichos documentos, en sí mismos muy heterogéneos, y su caducidad debido al uso de soportes frágiles son dos problemas específicos que requieren medios técnicos y humanos suficientes para evitar daños irreparables.

En el *Informe sobre los Recursos Audiovisuales de la Comunitat Valenciana*, de 2004, señalábamos que «los medios de reproducción técnicos y tecnológicos hacen posible registrar la actualidad, los documentos visuales y de sonido, las producciones culturales, los acontecimientos singulares y las imágenes de nuestra realidad monumental, artística o cotidiana. Una característica de nuestra contemporaneidad es el predominio de la imagen y de los medios de comunicación como transmisores de información y conformadores de nuestra memoria colectiva». Y advertíamos de la necesidad de emprender acciones para transmitir esa memoria colectiva a las generaciones futuras.

Las imágenes y el sonido son documentos patrimoniales, pero ¿tenemos conciencia de ello? ¿Sabemos cómo hemos de preservarlos? ¿Es sólo una obligación de los responsables públicos,

o también corresponde a las entidades privadas recuperar y preservar los documentos digitales?

Además de la ingente cantidad de documentos sonoros y audiovisuales analógicos generados desde hace más de un siglo, las nuevas tecnologías han propiciado un nuevo “documento”, el digital, que se produce en grandes cantidades y con soportes diversos. Esto ha generado una dificultad grave, además de la falta de conciencia de considerar que estamos ante un nuevo patrimonio. La “Sociedad de la Información”, la sociedad del siglo XXI, ha descubierto la existencia de otro tipo de archivos, vinculados, especialmente, a la producción cinematográfica y/ o a los medios de comunicación, pero también a las nuevas tecnologías como internet, generando un patrimonio que es el reflejo y testimonio de los últimos años de nuestra existencia.

A lo largo de estos años de autonomía valenciana, la difusión y creación de medios de radio y televisión ha sido impresionante. Desde sus inicios, dichos medios han ido generando una gran profusión de documentos, que en buena parte no han sido conservados o cuya localización se desconoce.

Abordar esta tarea es abrir la caja de Pandora, pues no sólo estamos hablando de la generación de documentación analógica que han realizado las radios y televisión públicas y privadas, tanto locales como comarcales, legales o alegales (no inscritas en los registros públicos), sino también del nuevo mundo tecnológico y de comunicación que se abre ante nosotros a través de internet.

No obstante, la dificultad de abarcarlo todo nos obliga a proceder por pasos, ya que la revolución tecnológica de las últimas décadas también afecta al mundo de la comunicación. Hay un antes y después en la documentación que queda recogida y archivada de forma analógica, y el intercambio de información, sin fronteras y en tiempo real, que se produce a través de las nuevas tecnologías.

Vamos, pues, a iniciar nuestro trabajo diagnosticando los problemas que existen hoy para preservar la documentación digital de que disponemos, y diseñando una senda que nos permitirá ir recuperando el material existente, cuyo estado de preservación se desconoce o no está garantizado. Queda para el futuro abordar el patrimonio que ahora mismo se sigue generando.

Lo que nos interesa, ante todo, es alertar de la necesidad de preservar el patrimonio reciente y concienciar de la importancia que los documentos sonoros y audiovisuales, analógicos y digitales tienen para nuestra memoria.

MEMORIA DEL MUNDO:

La Unesco ha sido el primer organismo internacional que, con mayor contundencia, ha reclamado una política coherente y coordinada de preservación de los documentos como testimonio y memoria de la humanidad.

En 1977, auspició la fundación de la Federación Internacional de Archivos de Televisión (FIAT/IFTA),

Posteriormente, promovió en 1992, el Programa "Memoria del Mundo" que "determina el patrimonio documental de importancia internacional, regional y nacional; lo inscribe en un registro, y otorga un logotipo para identificarlo. Facilita asimismo su preservación y el acceso sin discriminación. Además, organiza campañas para sensibilizar sobre el patrimonio documental, alertar a los poderes públicos, a los ciudadanos y a los sectores empresarial y comercial de las necesidades de preservación y de recaudar fondos para salvar estos archivos".

La UNESCO ha declarado el día 27 de octubre como "Día Mundial de la Herencia Audiovisual", que se celebró por primera vez en el año 2008. Y el 13 de febrero como "Día Mundial de la Radio", una propuesta que fue presentada por la Delegación Permanente de España ante la Unesco. La UNESCO cuenta con un archivo de sonido, creado el 16 de noviembre de 1945.

La Conferencia General de la UNESCO celebrada en Belgrado en 1980, en su 21ª reunión, propone la "Recomendación sobre la salvaguardia y la conservación de las imágenes en movimiento", después de concluir que "las imágenes en movimiento son una expresión de la personalidad cultural de los pueblos y que, debido a su valor educativo, cultural, artístico, científico e histórico, forman parte integrante del patrimonio cultural de una nación".

QUÉ ES EL PATRIMONIO DIGITAL:

Según la Unesco, un documento es "aquello que consigna algo con un propósito intelectual deliberado". Se considera que un documento consta de dos componentes: el contenido informativo y el soporte en el que se consigna. Ambos elementos pueden presentar una gran variedad de formas y ser igualmente importantes como parte de la memoria.

Producidos en el marco de la actividad humana, los documentos pueden tener características relevantes y ser símbolos de la memoria colectiva de un pueblo, nación, región o sociedad. A través de su soporte y contenido, los documentos reflejan la diversidad de los pueblos, las culturas y los idiomas, pasando a ser parte del patrimonio de la humanidad.

Según las directrices del Programa Memoria del Mundo –que se encarga del patrimonio albergado en museos, archivos y bibliotecas del mundo–, la definición de patrimonio documental comprende elementos que son: movibles, consistentes en signos/códigos, sonidos

y/o imágenes, conservables (los soportes son elementos inertes), reproducibles y trasladables, fruto de un proceso de documentación deliberado.

Pero actualmente, como señala la Unesco, el patrimonio documental ha encontrado una nueva discusión en el patrimonio digital, en la complejidad de su preservación, en lo efímero de sus soportes, y en que su conservación requiere un trabajo específico y muy especializado. Los objetos digitales pueden ser textos, bases de datos, imágenes fijas o en movimiento, grabaciones sonoras, material gráfico, programas informáticos o páginas Web, entre otros muchos formatos posibles dentro de un vasto repertorio de diversidad creciente.

Es un patrimonio vasto, en constante aumento, en cualquier lengua, en cualquier lugar del mundo y en cualquier campo de la expresión y del saber humano.

Desde la década de los años 90, la Unesco ha venido señalando los problemas que los países han encontrado ante la aparición de este nuevo patrimonio: la necesidad de elaborar una filosofía codificada, la importancia cada vez mayor de los medios audiovisuales como componentes de la memoria mundial, la ingente cantidad de dinero que requiere, la inexistencia de puntos de referencia profesionales, la falta de identidad y reconocimiento de los profesionales de los archivos audiovisuales, la falta de programas de estudios y cursos oficiales de capacitación, la situación jurídica de los archivos audiovisuales, los rápidos cambios tecnológicos, las nuevas formas de comunicación y conocimientos basados en internet o telefonía móvil.

Los primeros archivos audiovisuales nacieron hace aproximadamente un siglo, a partir del decenio de 1930, aunque su crecimiento sostenido tuvo lugar básicamente en la segunda mitad del siglo. Por consiguiente, es un ámbito joven, en expansión y en rápida mutación, cuyos recursos y competencias están distribuidos muy desigualmente en todo el mundo.

Como advierte la Unesco, "los actuales archiveros de medios audiovisuales constituyen un círculo mucho más amplio, aún pionero, frente a tareas más complejas y a nuevas necesidades que el tiempo y las circunstancias van agregando. Su tarea consiste en atender esas necesidades en un entorno audiovisual que ha cambiado mucho y evoluciona constantemente en el umbral del siglo XXI".

Según se recoge en las recomendaciones de la Unesco, "de acuerdo con la índole de sus fondos y actividades, los archivos audiovisuales pueden sostener relaciones de trabajo muy estrechas con la industria audiovisual y hasta considerarse parte de ella". No es fácil encasillar este tipo de industria audiovisual, formada por una variedad de organizaciones, desde los radiodifusores, las productoras, las compañías de discos y video, las distribuidoras, los exhibidores, los productores, etc,

Las bibliotecas y los archivos se pueden considerar parte de las áreas técnicas o de apoyo, o ambas cosas a la vez, de la industria audiovisual; pero, salvo en los organismos públicos, su

origen está vinculado al carácter empresarial y comercial de estas industrias, por lo que no tienen ni en sus prioridades ni en sus obligaciones la preservación de la memoria colectiva.

SITUACIÓN EN EUROPA:

En algunos países de Europa existe una ley de depósito legal para los documentos audiovisuales que "incluye las emisiones y producciones de televisión", por lo que existe un marco jurídico que regula la recopilación, gestión y conservación de los mismos como responsabilidad de organismos o instituciones públicas creadas a tales efectos, al margen de la responsabilidad adjudicada en cada caso a los organismos productores y difusores de televisión. Lógicamente, también queda reglamentado el acceso público a estos archivos. Cabe citar entre ellos: Francia (INA), Noruega (Biblioteca Nacional), Suecia (Departamento de material audiovisual de la antiguo SLBA) o Suiza (Asociación Memoriav).

Según el informe de Paloma Hidalgo Goyanes, jefa de la Unidad de Análisis Documental de TVE y profesora de la Universidad Complutense de Madrid, "la política de cada Estado al respecto del patrimonio cultural origina claras diferencias, puesto que la ausencia de normativas legales específicas al respecto del patrimonio cultural audiovisual, deja irremediadamente en manos de empresas e instituciones productoras y difusoras la voluntad de conservar o no estos archivos y de permitir o no el acceso de los investigadores a consultarlos".

Posiblemente sea Francia el país europeo con mayor número de textos legales que regulan la conservación de su patrimonio audiovisual a través del Instituto Nacional del Audiovisual. La ley de 20 de junio de 1992 extendía la obligación del Depósito Legal a los programas de radio y televisión, misión confiada al Instituto Nacional de lo Audiovisual (INA), y la ley de 1 de agosto de 2006, confiaba también a esta institución el depósito legal de los sitios web de los medios audiovisuales franceses.

El patrimonio del INA es uno de los más importantes de Europa si nos referimos a fondos digitales, y uno de los principales del mundo por la cantidad y la calidad de sus fondos formados por los documentos remitidos por las cadenas públicas de radio y televisión sobre su actividad profesional y el Depósito Legal, que entró en funcionamiento a comienzos de 1995. El INA estructura sus fondos en dos secciones: el archivo y la Inateca.

El fondo contiene documentos audiovisuales de televisión desde 1949, y cubre todos los géneros: informativos diarios, magazines, documentales, debates, entrevistas, series de ficción, telefilms, concursos, deportes, etc. pero se trata siempre de "programas emitidos".

SITUACIÓN EN ESPAÑA:

La protección del conjunto de nuestro patrimonio sigue regulada por la Ley de Patrimonio Histórico Español de 1985. Muchos expertos y profesionales archivísticos advierten que no hay cobertura suficiente que ampare a los documentos audiovisuales derivados de los medios de comunicación.

Disponemos de la normativa que desarrolla la Ley de las Televisiones Privadas, que en su artículo 14.6, obliga a las empresas audiovisuales a guardar durante seis meses «a contar desde la fecha de su primera emisión» una copia de las emisiones en prevención de cualquier reclamación, así como a registrar los datos de los programas.

En julio del 2011, se crea la Ley de Depósito Legal, que fija en su preámbulo que “El patrimonio bibliográfico, sonoro, visual, audiovisual y digital de las culturas de España es uno de los más ricos y representativos del mundo y debe ser preservado en beneficio de las generaciones presentes y futuras”. En todo caso, hay que tener en cuenta que el depósito legal regula la custodia en centros públicos de copias de obras editadas. En el ámbito de los archivos sonoros, hay fondos enormes de grabaciones inéditas (grabaciones de campo llevadas a cabo por etnomusicólogos, grabaciones no comerciales de conciertos, etc) que el depósito legal no puede proteger.

El cambio al Estado de las Autonomías produjo modificaciones en la gestión del Depósito Legal, que de ser estatal pasó a depender de cada Comunidad Autónoma. Unas han elaborado su propia normativa, o bien han incorporado cambios respecto a la estatal, y otras han adoptado la ya existente, lo que genera dispersión y diversidad en materia legislativa respecto al Depósito Legal, coexistiendo la legislación estatal previa al Estado de las Autonomías, con las legislaciones elaboradas en cada autonomía.

Al asumir las Comunidades Autónomas las competencias sobre patrimonio histórico, artístico, monumental, arqueológico y científico, han redactado su propia legislación sobre Archivos y sobre la protección de su Patrimonio Histórico y Cultural, elaborándose normativas y legislaciones al respecto de la conservación del patrimonio audiovisual por parte de las televisiones autonómicas; además, algunas de las Comunidades han incluido las obras audiovisuales en la Ley de Depósito Legal.

Lógicamente, el primer archivo lo constituye el de RTVE, que empieza a conservar sus programas en 1962 en formato de cine, y en 1964 en formato de video. A partir de 1968 se crea el archivo de Servicios Informativos y en 1977 se instaura el Servicio General de Documentación, y finalmente en 1981 se funda el actual Centro de Documentación. A través de la web de la Filmoteca Nacional en RTVE.es se puede acceder a la historia de España en imágenes, y una parte importante de los archivos de la Filmoteca están abiertos a la consulta libre de internautas e investigadores.

Hay que destacar los noticiarios del NODO, que están recopilados desde su primera proyección en enero de 1943 hasta su desaparición en mayo de 1981. Son 4.011 noticiarios y más de 700 horas de imágenes, que suponen una herramienta única para historiadores, investigadores y estudiantes, y también para el público en general. Junto a los noticiarios se puede consultar el programa de mano que producía Noticiarios y Documentales Españoles y que se entregaba en las salas.

Según la propia Filmoteca, RTVE.es se consolida como la mayor web audiovisual en castellano del mundo, al sumar los principales fondos de la Filmoteca Española en Internet a los propios de RTVE.

Con el desarrollo de las autonomías se produce la creación de las televisiones autonómicas y la puesta en marcha de diferentes marcos legislativos. Dentro de las legislaciones y competencias más desarrolladas, hay que destacar el Consejo Audiovisual de Cataluña (CAC) -2000-, el Consejo Audiovisual de Navarra (COAN) - 2002- , y el Consejo Audiovisual de Andalucía - 2004 -.

Aunque la Comunidad Valenciana tenía prevista la creación del Consejo Audiovisual, según el artículo 5 de la Ley del Sector Audiovisual del 19 de abril del 2006, nunca se ha llevado adelante.

ACCESO A LA DOCUMENTACIÓN

Lo que en este informe nos ocupa principalmente es la conservación y salvaguarda de los documentos, la creación de los archivos necesarios y la profesionalización del personal encargado de preservar nuestro patrimonio.

Pero no hemos de olvidar que una de las virtudes más importantes del archivo y la biblioteca es garantizar el acceso a la ciudadanía, especialmente a los profesionales y estudiosos, así como la difusión y utilización a través de la educación.

Queremos un patrimonio vivo, útil y accesible, que ayude a formar e informar a nuestros ciudadanos, garantizando las condiciones básicas de una sociedad democrática.

Como señala la Unesco, uno de los tres objetivos básicos del Programa Memoria del Mundo es facilitar "el acceso universal al patrimonio documental", mediante actividades consistentes en promover la producción de copias digitalizadas y catálogos consultables en Internet y en publicar y distribuir libros, CD, DVD y otros productos.

También lo destaca así, la Orden del Ministerio de Cultura de 30 de marzo de 2007, referida a la constitución de la Comisión Española sobre digitalización y accesibilidad en línea y la conservación digital, que hace referencia a la digitalización y "accesibilidad en línea" del material cultural en el que se incluye específicamente el material audiovisual. La digitalización es una forma de preservación que además permite nuevos modos de difusión del material original. En ese sentido, los expertos señalan que la difusión de discografía española en internet, a través de Biblioteca Digital Hispánica de la Biblioteca Nacional, es modélica.

La accesibilidad a los archivos, incluidos los audiovisuales, debe tener el respaldo de las políticas de las administraciones públicas, que deberían elaborar normas reguladores del acceso de los ciudadanos a la consulta de estos fondos documentales y patrimoniales.

Como advierte Juan Ignacio Lahoz Rodrigo, jefe de conservación de la Filmoteca de Culturarts-IVAC, “no es suficiente con buscar un depósito físico con buenas condiciones de humedad, temperatura, iluminación, etc. donde “encerrar” este archivo; un archivo audiovisual necesita medios económicos y humanos para su correcto funcionamiento y para la conservación y preservación de los documentos que contiene (repicados, digitalización, etc.), es un tesoro del que se obtienen beneficios culturales pero también y sin lugar a dudas beneficios económicos.

La propia Ley de Patrimonio Cultural Valenciano del 2007 señala que “Las actuaciones sobre el patrimonio no deben estar tan sólo dirigidas a su conservación y restauración, sino también a dotarlo de nuevos valores. Por ello, además de fomentar su conservación también se deben realizar esfuerzos para su puesta en valor. De este equilibrio se derivará una fortaleza capaz de marcar su impronta en el ámbito de la sociedad globalizada”.

Debería ser un esfuerzo prioritario de nuestros archivos públicos de toda índole, y especialmente los de radios y televisiones, el difundir al máximo sus fondos. Se apela a los derechos de propiedad intelectual, que impedirían poner en libre acceso muchos documentos sonoros y audiovisuales, pero al investigador o al ciudadano curioso le basta muchas veces con disponer de catálogos e inventarios que tampoco se han publicado nunca y cuya difusión no colisiona con ningún derecho de propiedad intelectual. Sería otra forma de transparencia y de devolver a la ciudadanía lo que ya han pagado sus impuestos.

COMUNIDAD VALENCIANA:

A los problemas y dificultades propios del nuevo patrimonio audiovisual y sonoro, nuestra Comunidad tiene también sus propias peculiaridades que dificultan la regulación de los archivos y pone en peligro la protección de los documentos.

- **FONDOS PÚBLICOS:**

En primer lugar, hemos de diagnosticar la organización y estructura pública de los recursos valencianos que, a lo largo de estos años, ha sido diversa y, a veces, confusa. También hay que advertir la dispersión que existe actualmente en la custodia de los fondos, lo que dificulta la catalogación y el acceso y uso de los documentos.

En 1986 se creó el llamado Instituto Valenciano de Artes Escénicas, Cinematografía y Música (Ivaecm), que englobaba la Filmoteca y el Centro Dramático —creados en 1985 como unidades administrativas de la Consejería de Cultura, Educación y Ciencia— y un Área de Música, ordenaba “elaborar un archivo de información y documentación de actividades escénicas, cinematográficas y musicales” (art. 3, 2.c).

La Filmoteca y el Centro Dramático pusieron en marcha un plan de adquisición de legados y recopilación de documentos, pero no hubo nunca planes patrimoniales conjuntos para todo el Instituto. Poco se hizo en música debido fundamentalmente a la falta de infraestructura, la reducida plantilla, la falta de especialistas y la precariedad presupuestaria.

Actualmente, el patrimonio cinematográfico y audiovisual valenciano se encuentra repartido básicamente entre dos grandes archivos: el de CulturArts-IVAC y el de RTVV. Cada institución ha generado su propio archivo. El archivo fílmico de CulturArts-IVAC se halla en el Parque Tecnológico de Valencia, en Paterna. En relación a RTVV y su cierre de emisión, los servicios de Archivo y Documentación, así como las tareas de digitalización y catalogación, son las únicas competencias que siguen funcionando en las instalaciones del antiguo Canal 9.

En alguna ocasión, los productores valencianos han pedido a la Generalitat que les ceda los derechos de comercialización y explotación de las producciones que realizaron para RTVV, para moverlas en otros circuitos, esto es, televisiones locales e incluso autonómicas y obtener así una rentabilidad. Y es que, además del interés cultural y patrimonial, otro de los objetivos primordiales de la conservación de los archivos audiovisuales consiste en su reutilización, esto es el uso del material almacenado para nuevas producciones.

Según los profesionales responsables, el archivo de RTVV dispone de los medios tecnológicos necesarios para realizar la digitalización de sus fondos, como así se está realizando, pese al decreto de cierre de la radiotelevisión valenciana. Pero no ocurre lo mismo con el archivo de la filmoteca, que, según el propio personal, necesitaría disponer de más medios e instrumentos tecnológicos.

Hay, por supuesto, otros archivos que contienen material audiovisual, como los de Teatres de la Generalitat y la Unitat de Producció Audiovisual (UPA) de la Conselleria de Cultura.

Por otra parte, la videoteca del IVAC cuenta con un fondo de más de 20.000 títulos en soporte doméstico, VHS y DVD principalmente. Sus instalaciones se encuentran en la calle Dr. García Brustenga. La videoteca constituye, con la biblioteca cinematográfica de CulturArts-IVAC, el nuevo Centro de Documentación. La biblioteca es la única de la Comunitat Valenciana especializada en cine.

Archivos sonoros:

Si la situación de los archivos audiovisuales es precaria, es todavía peor la situación de los archivos sonoros, por falta de instalaciones adecuadas y de personal que pueda ocuparse de ellos.

Resulta sorprendente que en nuestra Comunidad, en la que disponemos de una de las mayores joyas culturales y patrimoniales, representada en la música, a través de artistas y compositores, sociedades musicales, bandas, asociaciones, y un gran movimiento social que se ha tejido durante años a lo largo y ancho de los municipios de nuestra tierra, no dispongamos de las mínimas condiciones para localizar, inventariar y preservar todo nuestro patrimonio sonoro. Ni siquiera tenemos una cátedra de Musicología, que fomente el estudio y la puesta en valor de nuestro patrimonio musical conservado en forma de documento sonoro. No siempre se dispone de equipos reproductores de sonido para cada tipo de soporte físico y resulta urgente la digitalización de los documentos que se quieran conservar. En general, el

documento musical por excelencia sigue siendo la partitura, cuando en realidad es el más alejado del hecho musical en sí mismo.

La Ley de la Música supuso un salto cualitativo, puesto que creó el Instituto Valenciano de la Música (IVM), al que se le atribuyó “constituir un fondo de documentación musical, conservar y difundir el Patrimonio Musical Valenciano, y colaborar con la Biblioteca Valenciana para la recopilación de publicaciones musicales, partituras y grabaciones de evidente interés artístico” (art. 4, 2c) y “realizar el inventario y catalogación del patrimonio musical valenciano y mantenerlo actualizado” (art. 4, 2i). Lo demandado por el artículo 4, 2c se cumplió regularmente, pese a la falta de competencias propias y la subordinación a la Biblioteca Valenciana, que no ha dispuesto de sección de música ni de audiovisuales. Con el tiempo se consiguió que un ejemplar de las partituras y otro de los registros sonoros con depósito legal en la Comunidad Valenciana sean destinados a la biblioteca del IVM, reconociendo de algún modo su cualidad de institución de referencia para la custodia de este tipo de fondos.

Pero el antiguo IVM, hoy subdirección general de música de CulturArts, responsable de la protección del patrimonio sonoro, no dispone de instalaciones adaptadas a las necesidades en cuanto a temperatura y humedad para la óptima conservación de los diferentes soportes físicos de los documentos sonoros. En realidad no ha tenido nunca una sede propia concebida en función de sus necesidades ni dispone, por tanto, de edificio donde albergar un archivo o un almacén, como el de la Fílmoteca en Paterna. Su actual sede está desbordada, con multitud de documentos apilados en cajas a la espera de una solución. Tampoco dispone de catalogadores especializados, ni siquiera de personal para atender al público, ya que el ERE que sufrió CulturArts hizo que se despidiera a todos los bibliotecarios / archiveros del IVM. Y su presupuesto para digitalizaciones es casi simbólico. Existen, por tanto, graves problemas de espacio, de presupuesto y de personal.

Conservación y Custodia:

Por otra parte siguen existiendo problemas de competencia sobre la conservación y custodia de los archivos. Por ejemplo, ninguna institución valenciana ha asumido responsabilidades directas sobre grabaciones sonoras no musicales, lo que pudiera ser un archivo de la palabra. Esa falta de responsable pone en cuestión el potencial rescate de fondos en peligro, generado sobre todo por las emisoras de radio, donde hay desde entrevistas, grabaciones de discursos o teatro radiofónico hasta lectura de obras literarias a cargo de sus propios autores.

El primer convenio de custodia de archivos suscrito entre la Generalitat y RTVV fue el firmado por el Instituto Valenciano de la Música, a raíz del cual buena parte de la biblioteca de música del departamento de documentación de RTVV y toda la colección de discos de vinilo de Ràdio 9 (unos 20.000) fue depositada en el IVM; sin embargo de estos fondos radiofónicos, o de la multitud de grabaciones realizadas directamente por la propia emisora, apenas se habla cuando se menciona el fondo documental audiovisual de RTVV.

Otro de los fondos sonoros más importantes corresponde a RNE en Valencia, cedido también al antiguo IVM mediante convenio. Conserva grabaciones importantísimas de nuestra memoria musical, entre los ámbitos de la música culta y la popular. De los más de 100.000 discos y cintas existentes, sólo se ha podido digitalizar una parte. El fondo pertenece a RNE.

También se dispone de algunas donaciones, como la del fondo del compositor Manuel Palau (muy importante por su vinculación al Instituto de Musicología de Alfons el Magnànim, dependiente antiguamente de la Diputación) o la del profesor y musicólogo Salvador Seguí, discípulo de Palau y prolongador de sus trabajos. Otras posibles donaciones no se materializan por la falta de instalaciones y de presupuesto de conservación y custodia.

Pero con diferencia el fondo de documentación sonora más importante que guarda el antiguo IVM es el relacionado con la colección discográfica Fonoteca de Materials y el proyecto Tallers de Música Popular, que suma varios miles de horas de músicas tradicionales interpretadas por comunicantes no profesionales de toda la Comunidad Valenciana, y es una de las colecciones más ricas de música tradicional en soporte audio de toda España.

El antiguo Instituto Valenciano de la Música, responsable de la protección del patrimonio sonoro, no tiene sede propia concebida en función de sus necesidades ni dispone, por tanto, de edificio donde albergar un archivo o un almacén, como el de la Filmoteca en Paterna. Tampoco dispone de catalogadores especializados, ni siquiera de personal para atender al público, ya que el ERE que sufrió Culturarts hizo que se despidiera a todos los bibliotecarios / archiveros del IVM. Existen, por tanto, graves problemas de espacio, de competencias y de personal.

Al margen de la gestión pública, queda una gran grieta difícil de abarcar: la proliferación durante estos años de numerosas televisiones y radios locales y comarcales, de carácter público, que han sucumbido por la crisis económica o la reestructuración del sector audiovisual. Todo un patrimonio audiovisual y sonoro casi imposible de recuperar y del cual apenas se recuperan algunos documentos de forma azarosa, por la vía de los legados personales o la compra en el mercado de segunda mano.

Hay que destacar que la falta de desarrollo de la Ley Valenciana de la Música del 12 de mayo de 1998 (hoy en día muy recortada tras la creación de Culturarts) y de la Ley del Sector Audiovisual del 19 de abril del 2006 han dificultado la puesta en marcha de los instrumentos necesarios para implementar la protección y salvaguarda del patrimonio audiovisual y sonoro de los valencianos.

- **FONDOS PRIVADOS:**

Las radios y televisiones privadas no han tenido conciencia ni responsabilidad en la salvaguarda de sus archivos o hemerotecas, lo que ha supuesto la desaparición de muchos documentos que deberían haber sido custodiados, puesto que además muchas de estas televisiones y radios han desaparecido durante la época de la crisis económica y la transformación del sector audiovisual.

Hemos de reseñar el trabajo realizado por algunas emisoras principales de nuestra Comunidad, que conservan y mantienen importantes fonotecas, como es el caso de Radio Valencia, la Cope, y Onda Cero.

Si sabemos de las dificultades que han atravesado las emisoras públicas, muchas de cuyas colecciones se han deshecho como consecuencia de cambios tecnológicos o de mudanzas físicas, mucho peor ha sido la suerte de los fondos de emisoras privadas. Es prácticamente imposible encontrar grabaciones en cinta, pero las colecciones de discos de 78 revoluciones (o «de pizarra»), un formato estándar hasta la década de 1950, se han perdido casi en su totalidad.

Los coleccionistas privados asumen en parte el papel que correspondería a las administraciones. A veces sus colecciones acaban pasando a formar parte de centros públicos, pero otras veces son vendidas y dispersadas. El antiguo IVM adquirió la discoteca de discos «de pizarra» de Antonio Balanzá, célebre empresario de hostelería y uno de los melómanos destacados de la época.

Otros fondos dignos de tener en cuenta son las colecciones de los estudios de grabación, aunque el cierre de dichas empresas ha supuesto por lo general la pérdida o dispersión de sus fondos. No es el caso de la discográfica Tabalet, una de las más importantes de la ciudad de Valencia de las últimas décadas, cuyos fondos se conservan, aunque al tratarse de grabaciones magnetofónicas requerirían un trabajo de digitalización sistemático.

RECOMENDACIONES:

Como advierte el jefe de conservación de la Filmoteca de Culturarts-IVAC, Juan Ignacio Lahoz, “la obsolescencia es la espada de Damocles que amenaza la supervivencia del Patrimonio Audiovisual Valenciano”.

Por ello, resulta imprescindible y urgente garantizar la digitalización de este patrimonio; no hacerlo o llegar tarde tendrá unas consecuencias irremediables para la protección de estos documentos, muchos de los cuales ya se han perdido o han sido destruidos por negligencia, desconocimiento o falta de medios.

No menos decidido ha de ser el impulso destinado a facilitar el acceso de los ciudadanos, primero mediante descripciones, inventarios y catalogaciones en línea, al mismo tiempo mediante repositorios que faciliten el acceso a los propios documentos, con todas las cautelas exigidas por la protección intelectual. Las herramientas digitales permiten aumentar y diversificar el público con acceso a objetos culturales, y la administración debe implicarse especialmente en este esfuerzo.

Hace falta una decidida voluntad política para realizar las inversiones necesarias en equipamiento, espacios y personal, así como reforzar los instrumentos jurídicos y legales, y

promover la concienciació social sobre la importància de preservar los documentos audiovisuales y sonoros del àmbito privado.

CONCLUSIONES:

Conscientes de las dificultades a las que nos enfrentamos, el CVC hace las siguientes consideraciones básicas para iniciar la conservación de nuestro patrimonio:

1) Impulsar decididamente el desarrollo de las normas legislativas tanto en el àmbito del audiovisual como de la música, a fin de mejorar y completar la reglamentación sobre la preservación y custodia del patrimonio audiovisual y sonoro valenciano.

2) Establecer un plan de identificación, localización, descripción y finalmente digitalización del Patrimonio Audiovisual Valenciano.

3) Realizar el Catàlogo del patrimonio audiovisual valenciano, que recoja también las obras y colecciones, privadas o pùblicas, que no estàn catalogadas por los archivos pùblicos, y que forman parte del patrimonio valenciano.

4) Reforzar los instrumentos legales que contribuyan a la conservación de las obras producidas.

5) Además de las tareas de conservación y restauración, son necesarias campañas de concienciació, como la campaña Nitrato 2000, por ser esa la fecha de caducidad de las películas de nitrato, realizadas en otras ocasiones por la Filmoteca Valenciana. Dichas campañas han permitido acceder a copias de cine domèstico que trascienden el interés familiar, y también recuperar obras y documentos desconocidos o que se creían perdidos.

6) La habilitación de espacios pùblicos para instalar el "Centro de documentación de las artes escénicas y la música" de Culturarts, complementario al Centro de Documentación Cinematogràfica ya existente.

7) La dotación equilibrada de recursos humanos y presupuestos para todas las subdirecciones de CulturArts que permita un tratamiento homogèneo del patrimonio sonoro y el audiovisual.

8) La concienciació social de la importancia del mecenazgo privado en la recuperaci6n del patrimonio, así como en las acciones a emprender para su conservaci6n.

Este informe se enviarà a la Conselleria de Cultura, Investigaci6, Educaci6 i Esports, a Culturarts, a la Filmoteca Valenciana, a la Biblioteca de San Miguel de los Reyes, al compareciente, a la Federaci6n Espaõola de Municipios y Provincias, a los grupos parlamentarios de las Cortes Valencianas.

BIBLIOGRAFIA:

- Recomendaciones para la salvaguardia y conservación de las imágenes en movimiento. Aprobadas por la Conferencia General de las Naciones Unidas para la Educación, la Ciencia y la Cultura, reunida en Belgrado. Octubre 1980.
- *Les emprentes de la memòria. Catàleg d'imatges (1905-1945)* Julio Pérez Perucha. Generalitat Valenciana. Presidència, 1989.
- *Los archivos cinematográficos.* Raymond Borde. Textos Minor. Ediciones Filmoteca Generalitat Valenciana, 1991.
- La preservación de nuestro patrimonio documental. Unesco. Programa Memoria del Mundo. 2005.
- Revista Enfoque. Mayo 2006.
- Los documentos audiovisuales y su conservación. Mª Milagros Ronco López. Profesora de la Universidad del País Vasco, 2009.
- La salvaguarda del patrimonio sonoro y audiovisual: un reto mundial. Memorias del Cuarto Seminario Internacional de archivos sonoros y audiovisuales. Fonoteca Nacional. México. 2009.
- Prevenir la amnesia colectiva: El acceso público a los archivos de televisión. Paloma Hidalgo Goyanes. Facultad de Ciencias de la Información. Universidad Complutense de Madrid. Unidad de Análisis Documental. Archivo PP II de TVE. 2013
- La gestión del patrimonio musical desde la Generalitat Valenciana. Jorge García. Departamento de Documentación Culturarts Música. Publicado en las actas del Simposio *La gestión del patrimonio musical. Situación actual y perspectivas de futuro.* Madrid. 2014.
- El archivo audiovisual de RTVV: patrimonio audiovisual de la humanidad. Paloma Hidalgo Goyanes. Revista Métodos de Información. 2014.
- Tiempo de crisis. El patrimonio audiovisual valenciano frente al cambio tecnológico. Juan Ignacio Lahoz Rodrigo. Revista Métodos de Información. 2014.

Informe sobre el proyecto de declaración de BIC Inmaterial de la fiesta de las Fallas de Xàtiva, Gandia, Sueca, Alzira y Torrent

Autor: Comissió de Llegat Històric i Artístic
Aprovació: Ple, 29 Juny 2015

OBJETO

La Generalitat Valenciana, a través de la Consellería de Turismo, Cultura y Deporte, mediante resolución de fecha 23 de marzo de 2015, puso en marcha la tramitación de un expediente destinado a declarar como Bien de Interés Cultural Inmaterial de la Comunitat Valenciana la fiesta de las Fallas que se celebran en las ciudades de Xàtiva, Gandía, Sueca, Alzira y Torrent. Como consecuencia, la Dirección General de Patrimonio Cultural de la Consellería de Cultura, mediante comunicación de fecha 9 de abril de 2015, pidió al Consell Valencià de Cultura que se pronunciase al respecto, mediante un informe que deberá ser resuelto en un plazo de tres meses.

La Presidencia de nuestra institución, en consecuencia, depositó en la comisión de Legado el encargo de realizar el presente informe.

ANTECEDENTES

El Consell Valencià de Cultura ha mostrado en todo momento un particular interés por la fiesta de las Fallas, que son sin duda alguna una peculiar forma de celebración festiva que nos caracteriza como pueblo mediterráneo. Desde la ciudad de Valencia, esa fiesta se ha ido transmitiendo a diversas poblaciones de las tres provincias de la Comunitat Valenciana hasta convertirse en un claro signo de identidad que es reconocido en toda España y también en el ámbito internacional.

Este Consell, que en el año 2012 ya informó favorablemente la declaración de Bien de Interés Cultural Inmaterial a las Fallas de València, es llamado ahora a informar sobre un proyecto de declaración equivalente para las fiestas falleras que se celebran en Xàtiva, Gandia, Sueca, Alzira y Torrent. Y como ya dijimos en aquella ocasión "entendemos que la petición que se nos cursa debe ir referida a la más directa respuesta de si esta fiesta, dada su tradición, historia, arraigo, contenido y proyección sobre una extensa gama de manifestaciones del asociacionismo, la artesanía, el arte y la cultura, merece ser declarada Bien de Interés Cultural Inmaterial".

Es pertinente recordar que en las conclusiones en las que recomendamos la declaración referida a las Fallas de València también incluimos esta recomendación: "El Consell Valencià de Cultura considera que la declaración de Bien de Interés Cultural Inmaterial de la Comunitat

Valenciana debe hacerse extensiva a las localidades de la Comunitat Valenciana que tienen constituida Junta Local Fallera”.

MOTIVOS

Es obvio que a la hora de razonar los motivos que lleven a nuestra declaración final, los valores a considerar en las fiestas falleras de Xàtiva, Gandía, Sueca, Alzira y Torrent habrán de ser similares a los que nos guiaron en el informe anterior. Porque, dejando a salvo la historia individual y las peculiares circunstancias que cada fiesta ha tenido en su ciudad, estamos ante un conjunto de actos, celebraciones y rituales que no pueden diferir y de hecho no difieren de aquella, sino que responden a un mismo concepto y riqueza cultural. Es más, el proyecto de declaración que nos ocupa señala que nos estamos refiriendo a cinco ciudades donde se produjo tempranamente, entre 1850 y 1900, la “primera época de imitación de la fiesta fallera”.

Así las cosas, cuanto allí dijimos sobre la historia, el origen popular, el humor, la artesanía, el asociacionismo, la literatura, la pirotecnia y la iluminación, la música y el uso del valenciano en la fiesta, cuanto subrayamos también sobre la gastronomía específica, el sentido artístico de los monumentos y la formación de sus artistas, nos será útil también aquí. Tanto a la hora de enmarcar los festejos de estas cinco históricas ciudades como de enjuiciar los valores que acreditan nuestra recomendación.

En efecto, ninguna de las facetas antes enumeradas, convertidas en referentes, puede faltar a la hora de definir un ciclo de fiesta fallera. Y en los cinco casos los veremos cumplidos con creces, en cuanto analicemos sus características. Homogéneamente, con una coherencia sin fisuras, encontraremos que la fiesta fallera de las cinco ciudades tiene sus raíces en la segunda mitad del siglo XIX y que, con el paso de los años, se han ido consolidando y extendiendo, con más riqueza y participación, con más calidad y brillo, conforme el tiempo transcurría. Una Junta Local Fallera coordina las celebraciones y hay siempre una armónica relación de colaboración con las autoridades municipales. También se hará evidente que en todos los casos estamos ante una fiesta que se desarrolla entre el 14 y el 19 de marzo, que hace de la calle su escenario primordial y del humor su gran pretexto. La sátira, la pública exposición de los defectos de la sociedad con un sentido crítico, se expresa a través de escenas en las que escultura, pintura y decoración se combinan artísticamente. Todo nace para el fuego, pero tiene una finalidad moral, en tanto que la crítica pública se convertirá en un castigo ritual que brota de lo más profundo del pueblo. Y al mismo tiempo, todo va envuelto en el uso armónico de las bellas artes, al servicio de un deseo de perfección plástica.

En todos los casos, esa será la sustancia popular de la fiesta fallera. Que se combinará con el uso del valenciano en la literatura y en los rótulos explicativos de la falla y, en una serie de actos abiertos al barrio donde música y pólvora se aliarán de la forma más expansiva. El ritual de la “plantà” y, al final de la fiesta, la “Cremà” de los monumentos falleros, serán el punto de partida y la meta de una serie de festejos que, salvo matices, guardan homogeneidad en las cinco ciudades que considera este informe. Y que, como es costumbre, llenan todo el ciclo

anual con otras celebraciones: "l'apuntà", "la replegà", la elección y presentación de la fallera mayor y su corte de honor y la Ofrenda, llegado el momento, serán hitos de la fiesta, junto con pasacalles, veladas teatrales, semanas culturales y toda una gama de actos que incluyen multitud de variables.

Como es evidente, la falla será más auténtica y tradicional cuanto más enraizada esté con las gentes y los rasgos del barrio en que se levanta. Y aunque la temática del monumento plantado en la calle se haya hecho universal en tiempos recientes, los vínculos entre la fiesta, sus organizadores y los vecinos serán imprescindibles. Y veremos que se presentan especialmente ricos en las cinco ciudades que nos ocupan, en tanto en cuanto se trata de poblaciones más reducidas, y también más homogéneas.

HISTORIA DE CINCO CIUDADES

Es momento de señalar que el orden que se establece en la lista de las cinco ciudades cuya fiesta se quieren subrayar especialmente obedece a la antigüedad en la celebración en los festejos falleros, nacidos en la segunda mitad del siglo XIX. Aunque el documento en el que la Consellería de Educación Cultura y Deporte promueve la declaración incluye los datos con gran riqueza de detalle y matices, este informe apenas quiere sintetizar los momentos clave de la historia de la fiesta fallera de estas cinco ciudades. Son los siguientes:

XÀTIVA.- Es la fiesta fallera más antigua de las que nacieron en la provincia. En 1865 hay constancia documental de una falla en la plaza de la Trinidad, fecha muy temprana si se tiene en cuenta que solo han pasado diez años de la fecha (1855) en que València documenta una falla que se considera arquetipo fundacional: es la famosa falla de la plaza de l'Almodi titulada "El conill, Vicenteta i don Facundo", con "llibret" del poeta satírico Bernat i Baldoví. La primera falla setabense, que se tituló "La pesca de l'aladro", tuvo continuidad en el mismo lugar en 1866 y 1867. Y son esos tres años de monumento –a falta de lo que puedan aportar ulteriores investigaciones– las que testimonian la presencia de una fiesta que luego se extinguió y no reapareció hasta 1922, para tener una fase intensa entre 1932 y 1936 y regresar más tarde, en el año 1941. La Junta Local Fallera nació en la ciudad en el año 1933. El desarrollo de la fiesta en Xàtiva es muy notable ya que en la actualidad son 19 las comisiones falleras operantes, todas con sus correspondientes fallas infantiles, y un ciclo anual completo de actividades festivas.

GANDIA.- En el año 1876 hay constancia de que se plantó una falla en la plaza Mayor de la ciudad de Gandía. Se intuye que pudo haber antes otras fallas pero no hay por ahora constancia documental de ellas. En 1885 se sabe de una falla, levantada para celebrar el nuevo puente sobre el Serpis de la línea férrea Carcaixent-Gandia-Dènia.

En el año 1904, dos artistas, Martínez y Sambonet, protagonizaron un hecho clave en la fiesta fallera de Gandía: criticaron en una falla los servicios de agua y alumbrado público, y la fiesta fallera fue reprimida. El bache festero, como consecuencia, se prolongó hasta el año 1927; la fiesta creció y comenzó a ofrecer nuevos alicientes en los años treinta. Tras la guerra, las fallas

se recuperaron y la Junta Local Fallera fue creada en el ejercicio 1946-1947, en se plantaron ocho fallas. Desde ese momento, la fiesta no ha hecho sino crecer y consolidarse, hasta llegar a las 23 comisiones que existen en la actualidad.

SUECA.- La primera falla de Sueca está datada en el año 1876, si bien hay pistas de una posible celebración en el año 1854: una comisión fallera que afirma ser heredera de aquella tradición celebró en 1954 el centenario de una falla, de la que no hay documentación escrita, que pudo haberse plantado en las calles de la Figuera y de San Miguel. El creador del monumento habría sido Josep Bernat i Baldoví, nacido en Sueca, que, como se ha mencionado, plantó falla en València al año siguiente, en la plaza del Almudín. De documentarse, esta falla sería un año anterior.

En todo caso, Sueca ha tenido y tiene una intensa vida fallera, que se prolonga hasta nuestros días con las alternancias que vemos en otras ciudades en tiempos de crisis o guerra. Herederos de la tradición del satírico poeta mencionado, Sueca organiza un concurso de sainetes que la Junta Local Fallera mantiene con dedicación junto con la publicación de la colección "Els nostres sainets".

ALZIRA.- El año 1889 y la plaza de Casasús señalan el acta de nacimiento de la fiesta fallera de Alzira, popularmente conocida como Placeta de les Gallines. Se establece esa fecha porque la noticia de su existencia se puede encontrar en la colección de "Las Provincias", pero en la ciudad se estima que pudo haber años antes fallas de las que no quedan noticia. Posteriormente, hay pistas sobre fallas levantadas al hilo de los disgustos de la guerra de Cuba y las tristezas de la derrota.

En todo caso, el arraigo festero es evidente y las fallas se presentan con pujanza en los años cuarenta. La Junta Local Fallera nació en 1944 y las celebraciones son paralelas a las de costumbre, aunque la ofrenda de flores se haga a la Virgen del Lluch y a San José. Alzira cuenta con un "Museu Faller" donde se conservan todos los "ninots" indultados del fuego tras la correspondiente exposición y votación popular.

TORRENT.- La noticia de la primera falla de Torrent data del año 1900 y se puede encontrar en la publicación "El Torrentino". La reseña hacía humor sobre la repentina afición del alcalde por las fallas, ya que no había prohibido la de ese año, destinada a satirizar a dos personajes, conocidos en la ciudad, pero poco amigos de la primera autoridad municipal. La antigua calle del Pi, hoy de la Mare de Deu de l'Olivar, es el punto donde esa falla fue plantada.

Hubo otras fallas en Torrent, como la plantada en 1923; pero fue en 1942 cuando se fundó la primera comisión formalmente organizada. Desde ese momento, la fiesta fue creciendo con pujanza: las fallas infantiles llegaron en el año 1948 y en 1955 ya fueron cinco las comisiones que plantaron falla grande. El episodio de 1957, en que se intentó reprimir la fiesta con una ordenanza municipal y fueron los falleros quienes, en protesta, desmontaron los monumentos ya plantados, es notable por su relevancia, no solo en el ámbito local sino en el contexto general de la historia de la fiesta, rica en episodios de choque entre festeros y municipalidad.

Con todo, la fiesta superó la crisis y en la actualidad las comisiones son 58, la cifra más alta de las cinco ciudades.

LOS VALORES ARTÍSTICOS Y CULTURALES

Todo aquello que el pueblo estima como suyo es respetable y se convierte en raíz cultural con el tiempo. Las fallas, fiestas nacidas del pueblo, se rodean de componentes artísticos de primera calidad --escultura, pintura, arquitectura, música y poesía—y, a través del estímulo que supone el afán de superación anual en busca de un merecido premio, configuran un permanente concurso en busca de perfección, calidad, armonía y belleza.

Si a eso se le añade la cultura que a lo largo del año despliegan las comisiones en su quehacer, estamos ante un compendio que configura, con el paso del tiempo, un acerbo tradicional, asociativo y cultural que, junto con otros muchos valores y festividades, caracteriza al pueblo valenciano como una sociedad abierta, expansiva, generosa en lo asociativo y guiada por un estimable afán de búsqueda de la perfección plástica y la belleza.

Solo estas razones bastarían para considerar de gran interés las fiestas falleras de Xàtiva, Gandía, Sueca, Alzira y Torrent. Pero deben ser consideradas, también, otras razones.

LAS FALLAS, LA ECONOMIA Y EL TURISMO

Un factor debe ser considerado a la hora de estudiar las fiestas de estas cinco ciudades. Es que, con toda seguridad, el comercio y la hostelería de todas ellas ha visto siempre con buenos ojos que nazcan fiestas falleras en cada ciudad con la finalidad de que los vecinos no se vean tentados de marchar a València para participar de la fiesta de las Fallas. Es más que probable que las comisiones locales hayan recibido más colaboración de los establecimientos de la vecindad que los que en la ciudad dedican a sus comisiones próximas. No estamos, pues, solamente, ante una imitación de los rituales festeros de la capital, sino también, con gran probabilidad, ante un deseo de hacer que los vecinos de las cinco ciudades --y los de las comarcas que las rodean—tengan alicientes festivos que puedan disuadirles de desplazarse. Que las autoridades municipales hayan secundado la fiesta fallera es, desde ese punto de vista, muy natural.

En todo caso, como ocurre en València, la fiesta ofrece, en las ciudades consideradas, la misma suma de alicientes: disfrute de la calle, espontaneidad, generoso uso de la pólvora y los pasacalles musicales y, en definitiva, una explosión colorista y bulliciosa, artística y humorística, en los días de inicio de la primavera. La gastronomía festera y la celebración en la mesa se unen a ese paisaje con naturalidad.

Ese conjunto se convierte en una doble fuente de generación de riqueza y empleo: por un lado va a dar actividad a numerosos artistas, pintores, decoradores, músicos, escritores, especialistas en iluminación y eventos, indumentaristas, pirotécnicos y floristas; y por otro va a reportar a cada ciudad el aliciente añadido de la visita turística. Si València capital recibe a

cientos de miles de visitantes, los forasteros que se concentran en Xàtiva, Gandía, Sueca, Alzira y Torrent son crecientes de año en año y muy estimable para la vida comercial y hostelera de cada ciudad.

CONCLUSIONES

Todos los datos aportados por las cinco ciudades valencianas con fiesta fallera activa en la segunda mitad del siglo XIX, unidos a los valores culturales, artísticos, populares, económicos y turísticos que reúnen las fiestas de las cinco ciudades, tanto individual como colectivamente, llevan al Consell Valencià de Cultura, ante la consulta que le formula la Consellería de Educación Cultura y Deportes, a las siguientes conclusiones:

- 1.- El Consell Valencià de Cultura recomienda que la fiesta de las Fallas de Xàtiva, Gandía, Sueca, Alzira y Torrent sean declarada Bien de Interés Cultural de carácter Inmaterial por la Generalitat Valenciana.
- 2.- En la historia, desarrollo y proyección de la fiesta fallera de estas cinco ciudades valencianas se encuentran sobradas razones artísticas, literarias, musicales, asociativas, populares, humorísticas, gastronómicas, de mantenimiento de las tradiciones y de atracción turística y promoción económica, que acreditan el mérito que las avala para recibir esta distinción.
- 3.- El Consell Valencià de Cultura considera que esta declaración de Bien de Interés Cultural Inmaterial de la Comunitat Valenciana debe tener como consecuencia un mayor conocimiento de la fiesta por parte de los valencianos y una atenta difusión por parte de las autoridades locales, provinciales y autonómicas.
- 4.- El Consell Valencià de Cultura recomienda a los investigadores locales, singularmente a los cronistas, que sigan ahondando en la historia de las respectivas fiestas falleras, en busca de documentos que mejoren el conocimiento e historia de las fallas de cada ciudad. También tiene singular importancia la reunión de antiguos testimonios gráficos de las celebraciones.
- 5.- El Consell Valencià de Cultura considera que las autoridades y las entidades culturales de nuestro territorio, deben mostrar interés por el cuidado, protección y reconocimiento del gran acervo cultural, artístico, musical, histórico y asociativo que las Fiestas de las Fallas atesoran y proyectan, así como velar por el uso normalizado del valenciano.

Este informe se enviará a la Dirección General de Patrimonio Cultural de la Consellería de Turismo, Cultura y Deporte, a las Diputación provincial de València, a los ayuntamientos concernidos, a la Asociación de Cronistas del Reino de Valencia, al ayuntamiento de Valencia y a la Federación Valenciana de Municipios y Provincias.

Informe sobre la possible declaració com a Bé d'Interès Cultural Immaterial (B.I.C.i) a favor de la Processó Cívica del 9 d'Octubre a València

Autor: Comissió de Llegat Històric
Aprovació: Ple, 21 desembre 2015

ANTECEDENTS

Amb data 23 d'octubre de 2015 té entrada al Registre general del Consell Valencià de Cultura, núm. de registre 551, escrit de la Dtra. Gral. de Cultura i Patrimoni en el qual se sol·licita informe preceptiu per la possible declaració com B.I.C.i. de la Processó cívica del Nou d'Octubre a València, d'acord amb el que disposa l'art. 27.5 de la Llei 4/98, d'11 de juny, del Patrimoni Cultural Valencià.

La Comissió de Govern i el Ple, del mes d'octubre, tramet a la Comissió de Llegat i Patrimoni Històric l'escrit de la Dtra. Gral. de Cultura i Patrimoni per tal que elabore l'informe corresponent.

PREÀMBULO

Aunque la resolución de fecha 5 de octubre de 2015 de la Consellería d'Educació, Investigació, Cultura i Esport, que promueve este informe, no haga expresa mención de todas ellas, tanto la Convención de la UNESCO sobre Salvaguarda del Patrimonio Cultural Inmaterial, del año 2003; como la ley estatal 10/2015 del Estado, específica para bienes inmateriales, y la ley valenciana 4/1998, de Patrimonio Cultural Valenciano, modificada en Abril de 2015, contemplan en sus respectivos articulados la posibilidad de declarar Bienes de Interés Cultural Inmaterial, las expresiones tradicionales de los pueblos en sus vertientes musical, de ocio, artesanales, festivas o gastronómicas.

En base a estas normativas, se promovió la declaración que aquí nos ocupa y que hace referencia, concretamente, a "la processó cívica del Nou d'Octubre a València".

En su esencia, la procesión cívica del 9 d'Octubre de la ciudad de València es un acto público de acción de gracias de los representantes de la ciudad, unidos al pueblo valenciano, sus instituciones y sus autoridades, en conmemoración del aniversario de la entrada en la ciudad del rey Jaime I, hecho histórico que dio paso al nacimiento de un Reino nuevo y diferenciado, con leyes propias, en los dominios del monarca. Modernamente, esa conmemoración se enmarca en el llamado Día de la Comunidad Valenciana, fecha en la que el pueblo valenciano celebra, bajo los auspicios de la Generalitat, la existencia de un gobierno autónomo de los valencianos, amparado por el Estatut d'Autonomía. Estamos, pues, ante un conjunto de celebraciones, de origen muy antiguo en el caso de la procesión, pero contemporáneas otras,

que han confluído en una misma jornada y se han hecho inseparables, bajo la convocatoria del Ayuntamiento y de la Generalitat.

Tomada aisladamente, como propone esta declaración de BIC de carácter inmaterial, la procesión cívica, en su esencia, no es solo una fiesta ni un desfile; no es tampoco una representación teatral o teatralizada que se somete a un guion, ni es tampoco una ceremonia civil o religiosa. Aunque puedan reconocerse en ella elementos de todas estas respetables expresiones, la procesión cívica del 9 d'Octubre es fruto de un acto administrativo, es la expresión real de un acuerdo municipal que cada año se renueva y queda registrado en las actas municipales del Ayuntamiento de Valencia, como fruto de la voluntad, libremente expresada, de la corporación municipal y su alcalde. Lo que se produce es fruto de una decisión político-administrativa, reiterada por la misma institución en circunstancias históricas muy cambiantes, desde el año 1338: la de sacar del Archivo la Real Senyera y marchar en procesión, con ella al frente, junto el pueblo, sus autoridades e instituciones, hasta un punto, donde se recuerda al Rey, se le rinde homenaje y se da gracias por el nacimiento del Reino de Valencia.

Con el tiempo y el cambio de las costumbres, esa procesión ha variado su meta y recorrido pero no sus objetivos. Desde el año 1915, el homenaje se expresa ante el monumento, obra del escultor Agapito Villamitjana, que en 1891 se levantó al Rey en los jardines del Parterre, plaza llamada hoy de Alfonso el Magnánimo. En este último siglo, la procesión cívica, según decisión tomada por la corporación municipal, ha acudido previamente a la Catedral, para el canto de un Tedeum, o no lo ha hecho.

HISTORIA

Como es bien sabido, la capitulación de la ciudad de Valencia ante el rey Jaume I tuvo lugar, tras el asedio de la ciudad y la negociación pertinente, el 28 de septiembre de 1238; el día de Sant Donís de ese mismo año, 9 de octubre de 1238, el rey entró triunfalmente en la ciudad con sus huestes. A la hora de la conmemoración y la solemne acción de gracias al rey y su memoria, solo esta segunda fecha se ha tenido en cuenta posteriormente.

El recuerdo de la gesta de la Conquista de la Ciudad, de su incorporación a la cultura cristiana y la posterior fundación de un Reino específico, se habría de traducir, a lo largo de los siglos, en una prolongada tradición de fiestas y celebraciones.

La primera, que dio paso a otras hasta hacerlas costumbre, se produjo en octubre de 1338, cuando se cumplía el primer Centenario. Los jurados de la Ciudad, reunidos el 28 de septiembre en la casa de la Cofradía de Sant Jaume, resolvieron que "se farà processó general, la qual partirá de la Seu e hirá a la esgleya del benaventurat mártir San Vicent per fer laor e gracies de la dita victoria". Como dice el profesor Narbona en su libro "Memorias de la ciudad", "la conmemoración era una simple acción de gracias de carácter religioso, en la que se aducía indirectamente algún alegato al triunfo militar". La disposición que anunció el primer festejo centenario subrayaba la necesidad de recordar la liberación de València "de poder dels infels" y

mandaba que se dispusieran cantidades para que ese día tuvieran limosna los pobres. Desde la Catedral, prelados y autoridades, y todas las parroquias, fueron hasta la iglesia de Sant Vicent Màrtir, es decir La Roqueta, situada fuera de la muralla.

El historiador Escolano escribió que Valencia mostró la voluntad de repetir anualmente la procesión en señal de gratitud a Dios y al monarca protagonista de la victoria. El 28 de septiembre de 1343, la Jurados de la Ciudad dispusieron que cada año, el 9 de octubre, hubiera procesión por la mañana hasta la iglesia de Sant Jordi. Según Ortí y Mayor escribió en 1740, se trataba "de evitar que no sepultara el tiempo con su malicia en el olvido este especial favor". Y subrayó que "cuya demostración siempre se había continuado, hasta que la confusión de la guerra que se padeció, en el año 1707, obligó dolorosamente a suspenderlo".

En las celebraciones del segundo centenario, en 1438, el recorrido fue el mismo que el de cien años atrás, por la actual calle de Sant Vicent hasta llegar a La Roqueta. Es decir que encontraremos dos itinerarios procesionales históricos: el de los años normales, hasta la iglesia de Sant Jordi, y el de los centenarios, hasta la Roqueta, donde se guardaban recuerdos de la Conquista. La Real Senyera está datado que se unió a la procesión en el año 1391. Regularmente, la bandera era llevada por el justicia criminal, acompañado de cinco Jurats del Consell de la Ciutat, portadores de las borlas. Ese mismo año consta que se unieron a la ceremonia "els cavallers del Centenar de la Ploma", un cuerpo armado de custodia y acompañamiento de la bandera que había sido creado por Pedro IV el Ceremonioso en 1365. Los ballesteros, luego arcabuceros, del Centenar de la Ploma, tenían su cofradía en la capilla de Sant Jordi y eran también custodios de la bandera en sus salidas bélicas.

En el año 1538, el del tercer Centenario, el bando de convocatoria ordenó que "en la dita festa de Sanct Dionis se faça una molt solempne e devota proceso, portant en aquella la Senyera de la ciutat". Pero el llamamiento municipal, tras la solemnidad, animaba a todos a pasarlo bien y recomendaba "a tot hom en general y a cascu en especial que en lo dit dia, apres dinar, facen moltes y grans alegries ab señal y demostracions y ab balls y com millor porán per honra de la dita festa". La solemnidad cívico religiosa, de ese modo, desbordaba el ceremonial y se convertía en fiesta que debía llegar a todo el pueblo: el encendido de "alimares", el disparo de fuegos y el obsequio y consumo de dulces y golosinas son festejos que aparecen sistemáticamente ligados a la fiesta de Sant Donís.

El 10 de octubre de 1638, la procesión conmemorativa del IV Centenario de la Conquista salió de la Catedral y fue a la iglesia de Sant Jordi, a los conventos de Sant Vicent Màrtir y Sant Agustí, con un itinerario nuevo y más extenso, por decisión de los Jurados de la Ciudad. La celebración del V Centenario de la Conquista, en 1738, tuvo lugar con solemnidad, pero en un contexto muy distinto a los anteriores, dado que, desde 1704, a causa de la guerra, no se dieron las celebraciones anuales, circunstancia agravada poco después por la abolición de los Fueros a través del Decreto de Nueva Planta. Señalemos, con todo, que en 1640 Marco Antonio Ortí editó un libro sobre la celebración del año 1638, y que en 1740, su nieto, Joseph Vicente Ortí, hizo lo propio sobre la de 1738. Ambos son magníficas guías para entender las fiestas, su sentido y proyección.

La ciudad procuró siempre celebrar con regularidad la fiesta del 9 de octubre. En los "Manuals de Consells" hay abundante información sobre los acuerdos de ponerla en pie y los gastos que la hacían posible. Hay noticia de que el día de Sant Donís se celebró continuamente, con la excepción de los años en que las guerras, las epidemias, la climatología o los lutos oficiales obligaban a forzosas suspensiones. En 1598 no hubo fiesta por la muerte de Felipe II, y en 1621 se hizo, aunque por la muerte de Felipe III todas las autoridades fueron de luto riguroso y hasta las borlas de la Senyera fueron de color negro.

Durante el resto del siglo XVIII la tradición decayó hasta desaparecer, una circunstancia que luego se agravaría durante los años de la guerra de la Independencia y las tensiones políticas del primer tercio del siglo XIX. Con todo, y a pesar de que los enfrentamientos carlistas estaban produciéndose bien cerca de la ciudad, en 1838, con motivo del VI Centenario de la Conquista, fue recuperada la antigua tradición. Durante cuatro días, a pesar de la amenaza de la lluvia, la ciudad celebró la efeméride en el curso de unos festejos que encontraron en Vicente Boix su mejor cronista.

Desde ese momento, durante el resto del siglo XIX, encontraremos diversas salidas y viajes de la Senyera pero no una celebración que reúna, al menos, los tres requisitos que se deben considerar básicos: estar convocada por el Ayuntamiento para el 9 d'Octubre, estar encabezada por la Senyera y acudir la corporación, con su bandera, a algún punto de la ciudad, a enfatizar o dar gracias al rey por la Conquista de 1238. Durante el siglo XIX, las salidas de la Senyera fueron las siguientes:

1867.- II Centenario de la Capilla de la Virgen de los Desamparados. Primera Exposición Regional. Desfilan la Senyera y el Penó de la Conquista.

1876.- Centenario de la muerte de Jaime I. Traslado de la Senyera a la Catedral.

1881.- La Senyera viaja a Madrid. II Centenario de Calderón de la Barca. Dudas sobre si el protocolo seguido en el viaje fue el correcto.

1886.- Cabalgata histórica con motivo de la Feria de Julio. Participa la Senyera.

1891.- Julio. Inauguración del monumento al monarca. Sale la Senyera y acude al Parterre.

EL SIGLO XX

La historia de la procesión cívica del 9 d'Octubre en el siglo XX es particularmente importante dado que fue durante ese tiempo cuando la fiesta tomó su configuración y sentido presente.

Pese a existir desde 1891 un importante monumento dedicado a Jaume I en un céntrico jardín de la ciudad, nadie, hasta 1915, hizo mención de centrar en él un homenaje al Rey que dejó de celebrarse públicamente durante casi cien años, después de 1838. Antes, en 1904, la Senyera había viajado a Zaragoza, para unirse al homenaje de la Corona de Aragón al rey Jaime I. En 1905, salió también para la colocación de la primera piedra del Colegio Cervantes; y en 1908 para inaugurar la placa en honor del Palleter en la plaza de la Compañía y la que existe en las torres de Quart en recuerdo de la resistencia contra los franceses. En estos

últimos actos, las placas fueron colocadas por Lo Rat Penat con la colaboración del Ayuntamiento.

Fueron las juventudes de esta institución "d'amadors de les glòries valencianes", creada en el año 1878, quienes, en 1915, instaron al Ayuntamiento a adornar el monumento al monarca, como así se hizo. Fue esta colaboración entre Ayuntamiento y Lo Rat Penat la que, en 1917, llegado el 9 d'Octubre, se tradujo en el adorno del monumento y en una ofrenda de flores en la que intervinieron Lo Rat Penat y el Ayuntamiento, aunque no estuvo presente la Senyera. Esta ceremonia se repitió en octubre de 1918, un año especialmente destacable porque en noviembre se firmó la "Declaració Valencianista", primer documento que aglutinó el espíritu, los objetivos y las fuerzas del valencianismo político.

No hubo celebraciones entre 1919 y 1921, por ser años de gran agitación social y política, con frecuentes huelgas. En el año 1922, sin embargo, hubo una procesión cívica que puede ser calificada como pionera: tras la convocatoria de las asociaciones valencianistas, encabezadas por Lo Rat Penat, el Ayuntamiento y la Diputación acudieron hasta el monumento del rey, pero sin que figurase la Senyera en el cortejo.

Cuando se inició la dictadura de Primo de Rivera en 1923, la llama del valencianismo había prendido en la política valenciana, especialmente entre las jóvenes generaciones, y no se debilitó pese a las muchas restricciones a las libertades. También es digno de mención que en el año 1923, Lo Rat Penat tomase la iniciativa de confeccionarse un facsímil de la Senyera de la ciudad, que desde entonces presidió sus actos y ceremonias. De ese modo, en 1924 hubo concentración valencianista en el Parterre, y en 1925 un homenaje al rey don Jaime en la sede de Lo Rat Penat.

Ese mismo año, en enero, se registró un nuevo viaje de la Senyera, en este caso a Madrid, donde participó en los actos nacionales de desagravio al Rey Alfonso XIII. Cientos de alcaldes valencianos figuraron en la comitiva oficial que la Unión Patriótica, partido único permitido, organizó para paliar las denuncias hechas contra el rey por Vicente Blasco Ibáñez, cuyos signos de homenaje fueron retirados de la ciudad.

En los años 1926 y 1927, el valencianismo no olvidó el homenaje al Rey don Jaime, tanto en el Parterre como, además, en el emblemático monasterio del Puig. Y fue en 1928 cuando el alcalde Carlos Sousa, marqués de Sotelo, tomó la decisión trascendental de restaurar y guardar en el Archivo municipal la "vieja" Senyera, de 1545, y sustituirla por una facsímil, que es la que se viene usando hasta el tiempo presente. En 1928, la nueva bandera, bendecida solemnemente en la Catedral, acudió al Parterre, en homenaje a don Jaime. Aunque faltaron los ceremoniales y rituales del descenso y regreso por el balcón municipal, es esta procesión, la del año 1928, la que puede señalarse como prototipo de la celebración moderna, dado que estableció los pasos que luego serían seguidos tantas veces: la bandera salió del Archivo y del Ayuntamiento y marchó, acompañada de la corporación, con autoridades y representaciones de la ciudad, hasta el Parterre, donde se rindió homenaje al Rey, en este caso pasando por la Catedral, donde la nueva bandera fue bendecida.

En el año 1929 no hubo celebraciones y en el año 1930 tuvo lugar el homenaje al Rey en el Parterre pero sin la presencia de la Senyera. Ese año, sin embargo, fue el primero en que la bandera valenciana ondeó en el balcón municipal junto con la bandera nacional. La presencia de la Senyera en los edificios oficiales se hizo habitual en los años siguientes, junto con la enseña nacional.

Llegada la República en abril de 1931, debe recordarse que la nueva corporación municipal hizo que la Senyera, en el mes de octubre, saliera del Ayuntamiento en dos ocasiones para ser situada frente a las Casas Consistoriales, en tribuna especial. La primera vez, el 7 de octubre, presidió la nueva fiesta y desfile en honor del Ejército; la segunda, el día 9, encabezó las ceremonias propias del homenaje al Rey. Desde el Ayuntamiento, la Senyera fue llevada en un lujoso landó por el alcalde Agustín Trigo y el concejal Joaquín Reig hasta el Parterre, dentro de una procesión cívica en la que participaron numerosas entidades, con sus estandartes, y la Senyera de Lo Rat Penat, además de autoridades y representaciones.

Este ceremonial se repitió en 1932, 1933 y 1935, y faltó en 1934, a causa de los hechos revolucionarios y el consiguiente estado de guerra. Suspendida la fiesta durante la guerra civil, la celebración regresó en 1939, año en que el nuevo régimen dictatorial decidió celebrar el Centenario de la Conquista, eclipsado en 1938. El 9 d'Octubre de 1939 salió en procesión cívica el Penó de la Conquista y la espada del rey, que fueron hasta la Catedral y el Parterre, pero no así la Senyera. La bandera valenciana, sin embargo, había estado unos meses antes en Madrid, para el llamado desfile de la Victoria, y en Galicia, donde participó en homenajes militares.

RECUPERACION DE UNA FIESTA

La recuperación de la fiesta del 9 d'Octubre fue un proceso lento en el que tuvo singular importancia la paulatina influencia de una institución, Lo Rat Penat, donde encontraron refugio los valencianistas de sentimientos más arraigados en medio de las duras condiciones de restricción de libertad de la dictadura. Paso a paso, fueron logrando que el Ayuntamiento recobrara las tradiciones de los años veinte y treinta. Es así como en 1943 la Senyera volvió a descender por la fachada del Ayuntamiento para ir al Parterre, en homenaje al Rey. En 1947 se añadió a esta ceremonia la visita a la Catedral, para el canto del Tedeum. Y quedó configurado, básicamente, un formato que ha llegado hasta nuestros días.

En todos los casos, la convocatoria la hacía el Ayuntamiento en colaboración con Lo Rat Penat; de modo que fue costumbre que, ante el monumento al Rey, antes o después de la ofrenda floral, o de coronas de laurel, hablara un representante de la entidad y otro de la corporación municipal, que ocasionalmente podía ser el alcalde. Esta costumbre de los parlamentos se ha perdido en tiempos recientes a cuenta de las tensiones de orden público.

En la larga sucesión de celebraciones del siglo XX es fácil encontrar una variada casuística. En 30 ocasiones, por ejemplo, no hubo celebración alguna, bien porque hasta 1915 no fue

costumbre, bien por causa de guerras, revoluciones, inclemencias meteorológicas o lutos oficiales. Con todo, en 63 ocasiones hubo celebración con presencia de la Senyera, y de ellas en 48 hubo canto del Tedeum en la Catedral. Hay que indicar que no se cantó en Tedeum entre 1943 y 1946 y durante las alcaldías de Ricard Pérez Casado y Clementina Ródenas. La tradición, recuperada en 1991, ha perdurado hasta 2014.

En la composición de la procesión cívica ha habido cambios, novedades y adaptaciones de todo tipo, a tenor del deseo de la corporación municipal. Así, hubo series de años con muy notable presencia de los gremios con sus estandartes, se pueden encontrar ocasiones en las que se incorporaron centurias del Frente de Juventudes, danzas procedentes de otras fiestas o celebraciones folclóricas y, sobre todo, presencia turnante de numerosas comisiones falleras; en una ocasión desfilaron hasta un millar de valencianas vestidas con el traje regional.

Además de la Senyera, por decisión municipal, la espada del rey don Jaime ha procesionado en 1939, 1951, 1952 y 1972 y el Penó de la Conquista en 1939, 1952 y 1976. También es destacable que las alcaldías de Adolfo Rincón de Arellano y Vicente López Rosat, trasladaron la festividad al domingo contiguo, para darle mayor relevancia y hacer posible una presencia de público que escaseaba. El 9 d'Octubre comenzó a ser fiesta oficial en la ciudad de Valencia en 1981 y en toda la Comunidad Valenciana en el año 1982.

Finalmente anotemos que la Senyera ha viajado en 1952 al monasterio de Poblet, para la inauguración de las nuevas tumbas reales de la Casa de Aragón, junto con la espada del rey y el Penó de la Conquista. También ha viajado a Alicante, Peñíscola y El Puig, entre 1984 y 1986, a bordo de un vehículo especial de la Policía Municipal, y que, en los tres casos ha pasado por el Parterre, para el homenaje al rey don Jaime, antes de tomar la carretera.

También debe destacarse que la Senyera facsímil de 1928 fue restaurada en el año 2008 y que, desde el año 2012, se ha establecido un nuevo ceremonial por el que sale del Archivo el día 8 de octubre y es expuesta a la visita de los ciudadanos en el Salón de Fiestas del Ayuntamiento.

CEREMONIAL Y HONORES

En el "Llibre de Cerimonials" de la ciudad de Valencia se reúnen muchos detalles del protocolo seguido en tiempos clásicos para esta y otras fiestas de la ciudad. El ritual imprescindible para la salida a la calle de la Real Senyera consiste en que no se incline hacia delante ante puerta alguna. Para ello, la enseña es descendida por la fachada de las Casas Consistoriales, desde el balcón de Alcaldía o desde el balcón principal construido en 1967. El Ayuntamiento tiene preparadas escaleras y tribunas especialmente construidas para la ocasión. Otro interesante documento para seguir el protocolo establecido antiguamente en la fiesta de Sant Donís es el "Consueta de la Santa Metropolitana Iglesia de València", compendio de ceremonias escrito en 1705 por Teodoro Herrera, maestro de ceremonias de la Catedral.

En la salida de la Senyera de la Casa de la Ciudad y en su marcha por las calles, es una tradición sostenida la interpretación de la "Marcha de la Ciudad" por el grupo de timbaleros y clarines vestidos a la usanza del siglo XVIII. Aunque su origen es muy impreciso, esa marcha procede también del siglo mencionado. También ha sido costumbre inveterada, como en las demás procesiones, que la Guardia Municipal de gala abra el cortejo que desfila por la ciudad.

Tradicionalmente, la Real Senyera ha sido objeto de honores militares. Si en tiempos clásicos tuvo una compañía militar, el Centenar de la Ploma, adscrita para su movimiento y escolta, en tiempos modernos ha recibido honores militares. En su viaje de 1925 a Madrid, el rey Alfonso XIII le concedió honores de capitán general. En las procesiones del 9 d'Octubre, desde 1943 hasta 2014, de forma ininterrumpida, su descenso a la calle ha estado acompañado de honores de ordenanza militar. Se disparaban salvas cuando descendía o era izada y se interpretaba la Marcha de la Ciudad y los Himnos Regional y Nacional. Habitualmente, la autoridad militar disponía, a petición del Ayuntamiento, que una compañía de honores del Ejército de Tierra, turnante según los regimientos y diversas armas, acudiera al acto a rendir honores, con bandera y banda de música. Además del piquete militar, acudía la banda de música de la División. En sus viajes, el vehículo especial de la Policía Municipal ha ido custodiado por vehículos militares.

Para la salida de la Senyera hay también prescrito un ceremonial interno del Ayuntamiento, según el cual el Archivero redacta un acta de salida de la Senyera, que es leída en público en presencia del alcalde y de los concejales portadores del año, acompañados por el secretario general o un alto funcionario. Una costumbre no escrita hace que ese honor sea turnante, por decisión de la Alcaldía. También se ha practicado la costumbre de que el alcalde pronuncie unas palabras de gratitud a sus corporativos y funcionarios, cuando han terminado los actos y la Senyera regresa a la Casa de la Ciudad.

"PIULETES I TRONADORS"

En los "Manuals de Concell" y otros libros municipales se reúne abundante información sobre la costumbre antigua de acompañar las fiestas de Sant Dionis de fuegos artificiales y del consumo y obsequio de dulces y golosinas, especialmente de mazapán. En algunos momentos, la noche del 9 d'Octubre estaba marcada por un gran derroche de pirotecnia, que no practicaban solo los Jurados, sino también la nobleza, las autoridades y la Generalitat. En cuanto a la repostería, se obsequiaba a las personas reales y a las dignidades presentes en la ciudad con toda clase de elaboraciones, en cantidades que los historiadores señalan como muy notables.

Con el tiempo, tras la decadencia de los Fueros y la costumbre procesional, la tradición de la repostería especial de Sant Dionis continuó muy viva en la ciudad. Y fue capaz incluso de adaptar como "llepolicies" el disparo de armas que se había prohibido o el de fuegos de artificio que se restringía. Es así como, según tradición, nacieron "la piuleta i el tronador", dulces que recuerdan aquellos fuegos. La tradición sostenida llegará hasta tiempos modernos a través de la costumbre de que esos dulces, más los mazapanes que toman formas de frutas y verduras,

se obsequien a la prometida dentro de un pañuelo, llamado "mocadorà". Esa costumbre puede rastrearse en los medios informativos, desde el último tercio del siglo XIX, e incluso será la única señal de una celebración perdida en todos los demás aspectos: en la noche del 8 al 9 de octubre, cientos de valencianos salían a las calles a ver la artística competición "dels mestres sucrers" en los escaparates de las más importantes reposterías.

La corporación municipal ha obsequiado con estos dulces tradicionales a todas las primeras autoridades hasta época bien reciente, y la Alcaldía ha hecho lo propio con los miembros de la corporación.

CONCLUSIONES

Del estudio de la resolución de 5 de octubre de 2015, de la Consellería de Educación, Investigación, Cultura y Deportes, por la que se incoa un expediente de declaración de Bien de Interés Cultural Inmaterial de la procesión cívica del 9 d'Octubre en la ciudad de Valencia, se deducen las siguientes conclusiones:

1.- El 9 d'Octubre ha sido una festividad muy importante para la Ciudad de València, cuya trascendencia se ha visto incrementada desde que la Generalitat la vinculó a la conmemoración anual del Estatuto de Autonomía y a la recuperación del autogobierno. No obstante, dada la diversidad de itinerarios, protocolos y formulaciones que la Procesión Cívica ha tenido a lo largo del tiempo, este Consell Valencià de Cultura entiende:

2.- Que la Procesión Cívica del 9 d'Octubre de la ciudad de València, reúne los requisitos históricos, tradicionales, folklóricos y simbólicos para ser declarada Bien de Interés Cultural de carácter inmaterial.

3.- Respecto al itinerario, horario, contenido y asistentes, parece razonable que el Ayuntamiento y la Generalidad, que en estos momentos comparten actos y celebraciones, procedan a determinar los contenidos, protocolos e itinerarios de la Procesión Cívica, respetando los elementos permanentes que se enumeran a continuación como rasgos característicos de la fiesta:

- Libre convocatoria por la corporación municipal, que toma cada año la decisión administrativa pertinente.
- Salida de la Real Senyera de su Archivo, descenso por el balcón municipal siguiendo su antiguo protocolo y honores, y regreso en las mismas condiciones.
- Recorrido de la Real Senyera por las calles de la ciudad, acompañada por la corporación municipal, autoridades, representaciones y pueblo.
- Homenaje al rey don Jaime en su monumento de la plaza de Alfonso el Magnánimo de Valencia.
- Interpretación de la Marcha de la Ciudad, del Himno Regional y del Himno Nacional de España.

Esta resolució n será enviada a la Consellería de Educació n, Investigació n, Cultura y Deportes, al Ayuntamiento de Valencia, a la Federació n Valenciana de Municipios y Provincias y a los Grupos Parlamentarios de les Corts Valencianes.

ANEXO

Celebraciones del 9 d'Octubre

A modo de balance

Siglo XVIII..... 4 celebraciones. En 1701, 1702 y 1703 y en 1738

Siglo XIX..... La Senyera viajó o salió 6 veces

1838.- Sexto Centenario. Pese a la guerra carlista, festejos.

1867.- Fiestas de la Virgen. II Centenario.

Exposición Regional. Desfila Senyera y Penó C^a

1876.- Centenario de la muerte de Jaime I. Traslado de la Senyera a la Catedral.

1881.- La Senyera viaja a Madrid.

II Centenario de Calderón de la Barca

1886.- Cabalgata histórica. Participa la Senyera.

1891.- Julio. Inauguración del monumento. Sale la Senyera.

Balance del siglo XX

En 30 años, no hubo celebración alguna

Por guerra, disturbios o revolución 7

Por mal tiempo 4

Por luto (muerte de Pio XII) 1

En 7 ocasiones se rindió homenaje al Rey sin la Senyera

En 63 ocasiones hubo celebración con la Senyera

En 48 ocasiones se cantó el Tedeum en la Catedral

En quince ocasiones, no hubo Tedeum. Entre 1943-1946 y entre 1979-1990 (excepto 1988 por la presencia de los Reyes). Y en 2015.

El homenaje al Rey don Jaime arranca en 1922, sin la Senyera

En 1928 se guarda la Senyera clásica y se hace una nueva, facsímil, restaurada en los años 1994 y 2008.

En 1931, la Senyera baja a la plaza para el homenaje al Ejército del 7 de octubre y el día 9 es llevada al Parterre al homenaje a Jaume I.

La Senyera fue al Parterre en 1932, 1933 y 1935.

La Senyera volvió a salir para ir al Parterre en el año 1943

La Senyera comenzó a ir a la Catedral para el Tedeum en 1947

La Senyera pasó por las Cortes Valencianas en 1995 y 1997

La Senyera visitó el Palau de la Generalitat entre 1995 y 2005

La Senyera comenzó a ser expuesta el 8 de octubre, el año 2010

Se retransmitió el acto oficial de la Generalitat por Canal 9 entre 1989 y 2013

Se retransmitió por Canal 9 la procesión cívica entre 1996 y 2013

Tras la ofrenda floral, se pronunciaron discursos en el Parterre hasta 1978

Un piquete militar ha acompañado la procesión cívica entre 1943 y 2014, excepto en los disturbios de 1979, año en que se retiró tras la quema de las banderas.

El monasterio de San Miguel y los Reyes albergó la recepción a invitados de la Generalitat en 2000 y 2001 y el acto oficial de la presidencia del Consell en 2002 y 2003.

El Festival de Pirotecnia de la noche del 8 de octubre se inició en 1980

La Parada Mora tuvo su primera edición en el año 2004.

El coctel y recepción de la Generalidad fueron suprimidos en el año 2011.

Salidas y viajes de la Senyera en el Siglo XX

1904.- Viaje a Zaragoza. Homenaje reyes Corona Aragón.

1905.- Homenaje a Cervantes

1908.- Homenaje al Palleter y torres de Quart

1925.- Viaje a Madrid. Homenaje nacional de desagravio a Alfonso XIII

1939.- Madrid, desfile de la Victoria. Homenaje a Galicia

1952.- Monasterio de Poblet. Tumbas reales.

1984.- Alicante. 9 d'Octubre

1985.- Peñíscola. 9 d'Octubre

1986.- El Puig. 9 d'Octubre

1993.- Orihuela

1998.- Carcaixent

VOTO PARTICULAR ACERCA DEL INFORME "SOBRE LA POSIBLE DECLARACIÓN COMO BIEN DE INTERÉS CULTURAL INMATERIAL (B.I.C.i.) A FAVOR DE LA PROCESIÓN CÍVICA DEL NOU D`OCTUBRE EN VALENCIA"

En el Pleno del Consell Valencià de Cultura del día 21 de diciembre de 2015, **he votado en contra** del documento de referencia y deseo, además, dejar constancia del **voto particular** que se desprende de la siguiente manifestación.

1. A mi juicio no existen razones suficientes de carácter histórico o técnico que requieran procedimientos reglados de protección patrimonial. Cabe hablar sencillamente de razones – legítimas- de oportunidad.
2. Nada, en la extensa y compleja trayectoria por la que la Procesoión Cívica ha atravesado, ha necesitado hasta la fecha de la pretendida protección, ni hay indicios de que su perdurabilidad pudiera peligrar.
3. De la lectura cuidadosa de lo establecido en nuestra Ley de Protección del Patrimonio, y en particular del contenido de los art. 25, 26 d, 27 y 28.1, 28.4, no se deduce tampoco una coincidencia con el objetivo de la Declaración.

Por tanto, **he manifestado en el Pleno que considero este Informe inadecuado en los términos en que ha sido redactado, y he propuesto –sin éxito- que fueran modificadas las CONCLUSIONES y sustituidas por una única que literalmente indicara: *La Procesoión cívica del 9 d`Octubre, reúne requisitos históricos, folclóricos y simbólicos dignos de consideración y respeto, que la hacen merecedora de una indiscutible aceptación social, y no requiere, en consecuencia, de protección patrimonial reglada.***

Por lo que, en aplicación del art. 14 del Reglamento del CVC en concordancia con el art.25 de la Ley 12/1985, elevo y razono el presente **VOTO PARTICULAR**.

En Valencia, a 21 de diciembre de 2015

José María Lozano Velasco

INFORME SOBRE EL ESTADO ACTUAL DE LAS ABEJAS Y SU SITUACIÓN EN ESPAÑA Y EN LA COMUNITAT VALENCIANA

ANTECEDENTES

El Consell Valencià de Cultura ha realizado numerosos informes y declaraciones sobre el impacto de las actividades humanas y nuestra relación con el medio ambiente. En cambio, solo se ha ocupado de los insectos en ocasiones contadas, como en el *Informe sobre el estado actual de los palmerales de Elx, Orihuela y Alicante*, aprobado en el Pleno del 30 de junio de 2008, donde se hablaba con cierta extensión sobre el picudo rojo (*Rhynchophorus ferrugineus*)¹, coleóptero detectado por primera vez en la Comunitat Valenciana durante el año 2004, y en el *Informe sobre enfermedades emergentes y reemergentes*², aprobado en el Pleno de julio de 2014, donde se mencionaban aquellos insectos, en su mayoría moscas y mosquitos pero también chinches y garrapatas, que actúan como vectores o portadores de muchas enfermedades. Solo hemos considerado, pues, hasta ahora, aquellas actividades de los insectos que resultan perjudiciales desde el punto de vista antropocéntrico, como plagas agrícolas y agentes infecciosos.

Sin embargo, muchos insectos son extremadamente útiles y resultan indispensables para el mantenimiento de los ecosistemas. Polinizan los cultivos y las plantas silvestres, se alimentan de materia orgánica o de cadáveres en descomposición, y producen seda, cera o miel.

Los insectos constituyen el grupo de animales más diverso de la Tierra, con alrededor un millón de especies descritas, más que todos los demás grupos de animales juntos, y se estima que hay entre 6 millones y 10 millones de especies no descritas, con lo que, potencialmente, representarían más del 90 % de las formas de vida del planeta. Solo en España se describen una media de 300 especies nuevas al año. Además de presentar una gran diversidad, son muy abundantes. Cálculos recientes estiman que hay unos 200 millones de insectos por cada ser humano³.

Entre esta amplia variedad hay alrededor de 20.000 especies de abejas. De estas, la inmensa mayoría son abejas solitarias. Solo cinco especies son sociales y únicamente tres de ellas pueden considerarse productoras de miel: *Apis cerana*, *Apis dorsata* y *Apis mellifera*. También conviene mencionar a las

abejas sin aguijón de los climas tropicales o meliponas. La abeja común (*Apis mellifera*), abeja de la miel o abeja doméstica europea, es la de mayor distribución en el mundo y la polinizadora más eficiente y activa. Se calcula que, de cada tres bocados de alimento que consume el ser humano, al menos uno depende de la polinización, y la mayor parte de esta, quizá el 80%, depende de las abejas melíferas⁴.

Aunque el síndrome de despoblamiento de las colmenas (SDC), esto es la desaparición inexplicable y en un corto período de tiempo de la población de abejas obreras de una colmena, se conoce desde al menos dos décadas, el fenómeno empezó a adquirir proporciones más preocupantes en 2004 y 2005, y en la actualidad puede decirse que ha alcanzado una escala global⁵.

Una serie de noticias aparecidas en los diferentes medios de información de la Comunitat Valenciana referentes al creciente despoblamiento de las colmenas en nuestras tierras, y a la preocupación de los apicultores valencianos ante la irrupción de nuevos peligros para las abejas de la miel, como la avispa asiática (*Vespa velutina*), presente ya en otras comunidades españolas, hizo que la Comisión de las Ciencias del CVC empezara a interesarse, a finales de 2014, por la situación en nuestra comunidad.

El 3 de diciembre compareció en el seno de la comisión Carlos Muñoz Wilde, responsable de apicultura de la Unió de L'auradors i Ramaders, que explicó, con la ayuda de un *power point* confeccionado por él mismo y titulado *¿Por qué desaparecen las abejas?*, diversos aspectos relacionados con la apicultura y su importancia ecológica, comercial, científica y educativa. Habló también sobre las posibles causas del actual declive poblacional.

Tras la comparecencia, y dadas la magnitud y las implicaciones del problema, se acordó redactar un informe. El 2 de marzo, la sra. Noguera y el sr. Muñoz Puelles, miembros de la comisión, visitaron al sr. Muñoz Wilde, que les mostró el interior de algunas de sus colmenas, ubicadas en los campos de la zona de Casinos, y les explicó las peculiaridades de la trashumancia y el proceso de elaboración de la miel.

También fue consultado Pedro Castañera Domínguez, entomólogo y profesor de investigación del Centro de Investigación Biológica (CIB), donde trabaja en el Departamento de Biología Medioambiental, en el Grupo de Investigación

Planta-Insecto, que leyó el borrador y propuso una serie de sugerencias para su mejora.

Para redactar este informe, necesariamente muy breve para un tema tan vasto, se han tenido en cuenta los datos facilitados por el sr. Muñoz Wilde y por el sr. Castañera Domínguez, y se ha consultado una abundante bibliografía, en su mayor parte reciente, que se cita al final. Pese a ello, conviene destacar que este texto no es un informe científico, y que solo pretende llamar la atención sobre un tema que, a nuestro entender, requiere de manera urgente la atención de los expertos.

Cabe mencionar, siquiera de paso, que la literatura sobre abejas cuenta con autores excelsos, como el célebre entomólogo Jean Henri Fabre (1823-1915), autor, entre otros muchos libros, de la serie *Recuerdos entomológicos*; el premio Nobel de Literatura Maurice Maeterlinck (1862-1949), autor de *La vida de las abejas*, y el premio Nobel de Fisiología o Medicina Karl von Frisch (1886-1982), uno de los fundadores de la etología o estudio del comportamiento animal, especialista en la percepción de las abejas, su sentido de la orientación y sus danzas.

Prueba del interés y la actualidad del problema es que la edición en español de la revista *National Geographic* de este mes de mayo de 2015 publica el artículo de divulgación *Cómo salvar a las abejas*, con un pequeño apartado sobre la situación en España.

LA ABEJA DE LA MIEL

Los antófilos, conocidos comúnmente como abejas, son un clado o grupo de especies de insectos himenópteros. Se encuentran en todos los hábitats donde hay angiospermas o plantas con flores, y están adaptadas para alimentarse de polen y néctar.⁶ Se cree que, como las hormigas, evolucionaron a partir de avispas, y que sus antepasados eran depredadores de insectos. Es posible que las primeras abejas se alimentaran del polen que cubría algunas de sus presas y que, gradualmente, empezasen a alimentar a sus crías con polen en vez de con insectos.

La mayoría de las especies de abejas son solitarias, es decir, que no forman enjambres. Cada abeja solitaria hace su propio nido en el suelo, en cañas

huecas o incluso en el hueco de una cerradura. Existe también un número de especies semisociales, con capacidad de formar colonias. Sin embargo, estas colonias no llegan a ser tan grandes ni duraderas como las de la abeja melífera o de la miel.

Cualquiera de las especies de abejas sociales que pertenecen al género *Apis* merece el nombre de abeja melífera, pero el adjetivo suele asociarse con la abeja doméstica europea, *Apis mellifera*. A diferencia de otras abejas y avispa, la abeja de la miel forma colonias que sobreviven tras el invierno, merced a las reservas de alimento que ha almacenado, de manera que un refugio determinado puede ser ocupado por tiempo indefinido. Esa cualidad es la que hizo que los seres humanos se fijaran en las colonias de abejas salvajes y empezasen a considerar su domesticación.

En cambio, en las colonias de abejorros⁷ y avispa todos los miembros mueren hacia el fin del verano, salvo las hembras fecundadas o reinas jóvenes, que hibernan para fundar nuevas colonias en la primavera siguiente.

En las colonias de abejas sociales hay tres tipos de abejas, dos de los cuales corresponden a hembras: la abeja reina, las obreras y el zángano, que es el macho. El zángano y la reina, que es la hembra fértil, se ocupan principalmente de la reproducción. Las abejas obreras son hembras estériles. Tienen las tareas de defensa, el cuidado de la colmena y la recolección de alimentos.

De los tres tipos de abejas, la reina es la más larga, con alas que le llegan hasta la mitad del abdomen. En proporción con el cuerpo, su cabeza es pequeña. El zángano tiene un aspecto más robusto. Sus ojos son grandes y prácticamente le cubren la cabeza. Las alas le cubren todo el abdomen. La obrera es la abeja de menor tamaño. Sin embargo, su cabeza es grande y tiene una lengua mucho más larga que las dos anteriores, lo que le permite extraer el néctar de las flores. El zángano y la reina carecen de capacidad física para realizar esa función, y son alimentados por las obreras.

En la mayoría de las abejas, los órganos de puesta u oviscaptos de ambos tipos de hembras se transforman en un agujón conectado con una glándula venenosa. En las reinas, los huevos salen por una abertura situada en la base del agujón.

LA ORGANIZACIÓN DE LA COLMENA

Hacia la mitad del verano, una colonia importante consta normalmente de una reina, 50.000 a 60.000 obreras y algunos centenares de zánganos. La vida media de una obrera es de cuatro a seis o siete semanas. Solo las abejas que nacen en agosto y septiembre son más pequeñas, viven durante más tiempo. Su función es la protección de la reina, y en primavera ceden su sitio a las recién nacidas.

Durante poco menos de tres semanas, a contar desde su salida de la pupa o cápsula, las actividades de una obrera se realizan en la colmena, donde se la alimenta, primero por obreras mayores y después por su cuenta, a partir de las reservas de miel y polen.

Su primer trabajo consiste en cuidar de las larvas que están desarrollándose, cediéndoles parte del alimento que la propia obrera ingiere. Hacia los doce días de salir de la pupa, las glándulas de cera de la obrera se han desarrollado, y se dedica a construir y reparar la arquitectura de celdillas geométricas donde se crían las larvas y se almacena el alimento. Empieza a salir de la colmena en vuelos cortos, aprendiendo las señales del terreno que le ayudarán a volver a la colonia, cuando se aventure en vuelos más largos.

Desde los doce días a las tres semanas, la joven abeja se dedica a recoger el néctar y el polen que otras obreras traen del exterior, convirtiendo el néctar en miel, que se almacena. Al mismo tiempo ayuda a mantener limpia la colmena, llevando al exterior abejas muertas y otros desechos. Cuando alcanza las tres semanas, ya está lista para salir a recoger néctar, polen, agua y resina. Esta se utiliza para fabricar una especie de barniz o cemento, el propóleo, con el cual se cierran las grietas y pequeñas aberturas de la colmena y que constituye, a su vez, un antibiótico natural para la colmena.

Para encontrar las flores que les proporcionan néctar, las abejas obreras se guían por la vista y el olfato. Captan los colores, aunque su visión difiere de la nuestra. No pueden distinguir el rojo pero perciben el ultravioleta, que nos resulta invisible. Poseen dos antenas, que albergan múltiples órganos sensoriales, olfatorios y de tacto, y dos pares de alas, muy delgadas, que les permiten vuelos de más de cinco kilómetros.

Su cuerpo es velludo con pelos plumosos, y además llevan una carga electrostática, lo que ayuda a que el polen de los estambres se adhiera a su cuerpo. Con sus patas transfieren el polen que han recolectado en la cabeza, el cuerpo y las patas anteriores, y lo almacenan en una concavidad pulida rodeada de pelos, la corbícula o canasta de polen, que tienen en las patas posteriores. Cada corbícula puede llevar 4 millones de granos de polen. Las abejas usan miel o néctar para humedecer el polen seco y así mejorar su adhesión.

Respecto a la colmena, se guían recordando la posición del sol o el plano dominante de la luz que el cielo polariza. Poseen una suerte de cronómetro interno, que les permite compensar los errores que se derivarían del continuo cambio de posición del sol en el cielo. Al regresar a la colmena, las abejas exploradoras efectúan una danza, y mediante el movimiento vibratorio de su abdomen informan al resto de la colmena de dónde se encuentra la fuente de alimento, señalando la dirección y la distancia⁸.

Tras dos o tres semanas de ejercer la recolección, la obrera está agotada y muere. Como hemos dicho, las obreras nacidas en agosto o septiembre tienen ante sí una vida más larga, puesto que acumulan reservas en su cuerpo y su actividad se reduce durante el invierno. Se calientan apelotonándose todas juntas, y se alimentan de la miel almacenada.

La reina segrega unas feromonas que regulan el comportamiento de las obreras. Muchas obreras, a su vez, producen feromonas para comunicarse con otras abejas. La misión principal de la reina es poner huevos, que son de dos tipos: huevos fecundados que dan origen a abejas obreras infértiles y huevos no fecundados, que producen zánganos fértiles. Hacia mitad del verano, la reina puede llegar a poner hasta 1500 huevos diarios. Cada uno mide apenas unos milímetros, pero en conjunto pesan más que ella misma.

La única función útil que los zánganos desempeñan en la economía de la colmena es la fecundación de la reina durante el vuelo nupcial. Durante este, la reina se aparea con unos diez zánganos diferentes, que son atraídos por sus feromonas, y almacena su esperma en un saco interno o espermateca. Si ha realizado los vuelos suficientes, tendrá los espermatozoides necesarios para poner huevos fecundados el resto de su vida, que puede prolongarse hasta los cinco años.

Cuando pierde la capacidad de poner huevos fecundados, los pone sin fecundar. Todos los huevos fecundados producen hembras, sean obreras o reinas. Los zánganos derivan siempre de huevos no fecundados. Cuando solo se producen zánganos, las obreras o el apicultor suelen reemplazar a la reina.

Los zánganos viven solo de cuatro a cinco semanas. En otoño, las obreras dejan de alimentarlos y sacan al exterior a los que quedan en la colmena, de modo que mueren de hambre o de frío.

UNA NUEVA COLMENA

La fundación de nuevas colonias, cuando la antigua está superpoblada, se realiza mediante el proceso conocido como enjambrazón⁹. Previamente hay un momento de actividad inusual, y aparecen nuevas reinas. Numerosas obreras, acompañadas de algunos zánganos y la vieja reina, dejan la colmena y vuelan juntas solo un trecho antes de posarse en un árbol o en una rama. Se agrupan en torno a la reina y envían a una serie de abejas exploradoras, entre 20 y 50, en busca de una nueva ubicación apropiada. Cuando la encuentran, ejecutan una danza para indicar la dirección y la distancia. Si las exploradoras consiguen convencer a otras, la nueva localización se va imponiendo, y el enjambre se desplaza. Una nueva ubicación ha de permitir la acomodación de todo el enjambre, que además ha de estar bien protegido de la acción de los elementos y de las hormigas, y recibir algo de calor solar.

Durante ese proceso, las abejas pueden ser inducidas con facilidad a fijarse en lugares artificiales, simplemente tomando el enjambre, con su reina, y colocándolo en un recipiente adecuado, como una colmena. Cuando se deja dicho recipiente por un tiempo prudencial en el mismo lugar, las feromonas actúan para que las abejas que quedaron fuera vayan entrando.

Las nuevas reinas salen al exterior en busca de machos que las fecunden cuando tienen aproximadamente una semana de vida. Es el vuelo nupcial. El zángano que se une a una reina muere inmediatamente, porque sus órganos genitales quedan fijados tan firmemente al cuerpo de la hembra que son arrancados en el vuelo.

Las fases larvaria y pupal de la abeja común transcurren en las celdillas de cera donde se depositan los huevos, uno por celdilla. Las larvas se encuentran por completo indefensas, y son alimentadas por las obreras. El desarrollo de una obrera dura 21 días: tres como huevo, seis como larva y doce como pupa.

Desde el punto de vista del apicultor, el comportamiento reproductor de los zánganos y las reinas dificulta la regulación de la fecundación y la cría, pero se ha desarrollado un procedimiento para inseminar artificialmente reinas escogidas con esperma de machos también seleccionados. Es un procedimiento complicado, que requiere manipulaciones bajo el microscopio, pero mediante el cual se pueden seleccionar las abejas.

EL ALIMENTO DE LAS ABEJAS

El alimento natural de las abejas consiste en polen y néctar, siendo el primero la fuente de aminoácidos y proteínas, y el segundo la de azúcares energéticos, fructosa y glucosa principalmente. Muchos animales no pueden alimentarse del polen, pero las abejas melíferas sí, debido a que generan enzimas capaces de digerirlo. Primero almacenan el polen en los panales de cera, agregan sus enzimas y lo cubren con una capa de miel, a fin de que sea un proceso anaerobio. Tras unas semanas, el polen se transforma en lo que los apicultores denominan pan de la abeja. En esas condiciones el polen resulta digerible, y constituye el alimento básico de la larva de abeja.

Los adultos consumen más néctar que polen. El néctar floral es una solución acuosa más o menos concentrada de azúcares, aminoácidos y sustancias aromáticas. Lo segregan unas glándulas diferenciadas llamadas nectarios, situadas en la base de los estambres o de los pétalos, y tiene la función de atraer a los animales polinizadores, entre los que destacan las abejas.

Además, las abejas hacen miel con el néctar y la almacenan como alimento. Es falso que las abejas chupen la miel de las flores, como se dice popularmente. El néctar y la miel son químicamente distintos, y la segunda es mucho más concentrada. A través de la faringe, que actúa como una potente bomba muscular, el néctar de la flor va a parar a un primer estómago, el llamado estómago de la miel o buche melario. Pero, antes de convertirse en miel, primero ha de evaporarse el agua del néctar. Para ello, la abeja regurgita el néctar gota por gota, y al masticarlo añade enzimas, en particular la invertasa,

que está en su saliva. De esta manera, el líquido se evapora poco a poco. El traspaso de la miel desde una abeja recolectora a una abeja de la colmena también favorece la evaporación del agua.

El producto final, la miel, se acumula en el panal y se sella con pequeñas tapaderas blanquecinas. Una pequeña cantidad de néctar pasa al estómago principal, situado tras el primero, para nutrir a la propia abeja.

Las larvas son alimentadas, en parte, con una mezcla de néctar o miel y polen, y, en parte, con una secreción elaborada por las obreras jóvenes, la llamada jalea real, producida por diversas glándulas del cuerpo, entre ellas la hipofaríngea.

Cuando se deposita en una celdilla de tamaño normal un huevo fecundado, la larva es alimentada al principio con jalea real y después con miel y polen, convirtiéndose en obrera. Cuando se necesitan nuevas reinas, las obreras construyen celdillas mayores, donde la reina deposita huevos fecundados ordinarios. Sin embargo, las larvas de tales huevos son alimentadas con jalea real hasta su completo desarrollo, y se convierten en reinas. Las larvas de los zánganos reciben el mismo alimento que las de las obreras, pero durante dos días más, ocho en lugar de seis.

Durante el invierno, mientras recogen casi toda la miel almacenada, los apicultores alimentan a veces a las abejas con una solución de azúcar en agua.

LA APICULTURA

Una de las actividades humanas más antiguas, que aún se practica en muchas sociedades aborígenes de África, Asia, Australia y Sudamérica, es la recolección de la miel de las colonias de abejas salvajes. Una escena de este tipo aparece ya en las pinturas rupestres de la Cueva de la Araña, en Bicorp (Valencia), datada hace unos 8.000 años a. C., donde se ve a una persona rodeada de abejas y recogiendo miel de un árbol.

Era un procedimiento destructivo, ya que había que alejar o aturdir a las abejas con humo y luego extraer la colmena del árbol hueco o de la cavidad rocosa donde se encontraba. Fue después, en el Neolítico, cuando los seres humanos empezaron a controlar a las abejas y a los enjambres. Dejaron de limitarse a

las colmenas salvajes y aprendieron a inducir a las abejas a construir colonias en recipientes de diferentes tipos, como tinajas y cestas o espuestas de mimbre o paja trenzada. Por desgracia, para retirar la miel muchas veces había que destrozarse la colmena o los recipientes, con lo que buena parte del enjambre perecía o los recipientes quedaban inservibles.

Entre los antiguos egipcios, las abejas estaban asociadas al dios Ra, y en consecuencia se encontraban ligadas a la creación y al sol. En algunas tumbas de Egipto se han hallado tarros con miel, sellados con cera de abeja. Homero, en el siglo IX a. C., tenía a la miel como el manjar favorito de los dioses, y en la *Iliada* comparó a los ejércitos contendientes con enjambres de abejas. Los antiguos cretenses hicieron pendientes en forma de abeja, y los griegos acuñaron monedas que las representaban.

Gracias a su efecto conservante, la miel era utilizada para preservar los cuerpos humanos, y así se cuenta, por ejemplo, que Alejandro Magno fue sumergido en miel para trasladar su cadáver desde Babilonia a Alejandría en Egipto en el 323 a. C. Los romanos copiaron la adoración de los griegos por la miel y aprendieron de ellos a preparar el vino de miel o hidromiel. Se dice que al emperador Augusto sus médicos le dieron el consejo de comer poca grasa, pero mucha miel.

En la Edad Media, los productos de la abeja eran indispensables, no solo para endulzar los alimentos y bebidas, sino también porque se requería gran cantidad de cera para hacer velas. En casi todos los monasterios había una granja apícola.

Durante un tiempo, la miel disfrutó de una ventaja histórica, ya que era el único elemento conocido para endulzar los alimentos. El descubrimiento de América y la plantación de la caña de azúcar en las regiones tropicales de ese continente, así como de la remolacha azucarera, redujeron su importancia, pero no acabaron con ella.

Una serie de mejoras sentaron las bases de la apicultura moderna: la invención del cuadro móvil; la de las hojas de cera estampada y la del extractor de fuerza centrífuga, que permite retirar la miel sin destrozarse la colmena.

Los cuadros móviles o bastidores, que se llenan por ambos lados y pueden retirarse con facilidad, permitieron la construcción de colmenas artificiales eficientes. Además de los cuadros, las colmenas artificiales constan de suelo, alzas y techo. Los diferentes tipos de colmena difieren principalmente en sus dimensiones. En la actualidad, las más difundidas son la Langstroth, que es la más utilizada con diferencia, y la Dadant o Jumbo, algo mayor, que es la preferida por quienes sostienen que la abeja reina no tiene suficiente espacio para poner huevos en una sola cámara de cría Langstroth. Ambas, la Jumbo y la Langstroth, llevan diez cuadros móviles o bastidores en cada alza.

Otros instrumentos necesarios para la práctica de la apicultura moderna son las hojas o láminas de cera estampada. Están grabadas con cientos de hexágonos regulares en toda su superficie y sirven de base a las obreras, que construyen sus celdas a ambos lados del bastidor. Hay, además, una serie de elementos para la extracción de la miel y la fundición de la cera, y utensilios imprescindibles, como el ahumador; la pinza o palanca para el manejo de cuadros; el cepillo para desabejar; la rejilla excluidora de reinas; la piquera, que es un agujero o puerta pequeña que se hace en las colmenas para que las abejas puedan entrar y salir; la trampa para polen, dispositivo que permite retener los granos de polen transportados en el último par de patas de las abejas obreras, cuando se dirigen al interior de la colmena; la trampa para propóleos, que puede ser una malla contra las moscas o una rejilla que cubre la parte superior del alza, y que se basa en la idea de que las abejas cierran con propóleos todos los espacios demasiado estrechos para pasar.

También es indispensable el mono de apicultor, un traje de protección de tela gruesa y color blanco o gris verdoso, con unas ventanas de ventilación en diversas zonas del pecho y espalda, cubiertas con tejidos plásticos dobles. Todo este material ha contribuido a que la recolección sea más fácil, tanto para las abejas como para los apicultores. En cuanto al interior de la colmena en sí, puede proceder de un enjambre natural, de una colonia o colmena rústica o de un núcleo o paquete de abejas comprado a otros apicultores.¹⁰

LA MIEL

La miel es un fluido dulce y viscoso producido por las abejas a partir del néctar de las flores, de secreciones de plantas o de excreciones de insectos chupadores de plantas. Sus características están determinadas por su origen.

Se llama miel de flores cuando ha sido producida a partir del néctar de las flores. Puede ser monofloral, si predomina el néctar de una especie: castaño, romero, brezo, naranjo, acacia o lavanda, por ejemplo, y multifloral o de mil flores. Hay miel de mil flores de la sierra o de la montaña, y también del desierto. La miel de flores es transparente y se solidifica o cristaliza con el tiempo, según su procedencia vegetal y la temperatura. Las mieles de brezo, encina y de castaño necesitan más tiempo para cristalizar.

Se llama miel de mielada, miel de rocío o miel de bosque a la producida por las abejas a partir de las secreciones dulces de áfidos o pulgones, cochinillas y otros insectos chupadores de savia, normalmente de pinos, abetos, alcornoques y otros árboles y arbustos. Suele ser menos dulce, de color muy oscuro, abunda en sales minerales y se solidifica con dificultad.

Se llama miel virgen a la miel mas pura, la que que fluye de los panales sin prensarlos ni derretirlos. El estudio del polen en la miel virgen se llama melisopalinología. Dado que las partículas de polen están electrostáticamente cargadas y atraen otras partículas, las técnicas usadas en la melisopalinología pueden usarse en estudios medioambientales de partículas radiactivas, polvo o contaminación.

La miel se usa principalmente en la cocina y la pastelería, y como aditivo de bebidas como el té. Es altamente calórica, por lo que resulta útil como fuente de energía rápida. Tiene propiedades terapéuticas y puede usarse externamente, a causa de sus cualidades antimicrobianas y antisépticas. Ayuda a cicatrizar y a prevenir infecciones en heridas o quemaduras superficiales. También es usada para el alivio sintomático del resfriado. Como hemos dicho antes, es utilizada como conservante natural y en cosmética.

La producción mundial media de miel es aproximadamente de 1.200.000 toneladas al año. Cerca de la mitad entra en los circuitos internacionales de comercio. Los principales países productores y exportadores son China (22%), Argentina, España, México, Canadá, Hungría y Australia. Los primeros importadores a nivel mundial son la Unión Europea y Estados Unidos. España es el principal productor de miel en la Unión Europea (UE) y se encuentra entre los 12 primeros del mundo, con 35.000 toneladas al año.

El número de colmenas en nuestro país ascendía en 2014 a 2.576.138, de las que 1.868.294 pertenecen a apicultores profesionales, que son los que poseen más de 150 colmenas. En la UE se cuantifican 14 millones de colmenas. España suma un 17% del total. Grecia, en segundo lugar, tiene casi un millón. Hay 595.775 apicultores en la UE, de los cuales solo 26.318 son profesionales. España tiene 23.816 apicultores, de los que 5.361 son profesionales; en Alemania, con 103.600 apicultores, solo 290 son profesionales; en Italia son 7.100 de 70.000. El censo apícola en España asciende a 25.898 explotaciones. Por regiones, la que más colmenas tiene es Andalucía: 584.000; la que menos, Madrid: 9.655. El consumo por habitante al año se cifra en 700 gramos. En 2013, España importó 22.000 toneladas por valor de 40 millones de euros y exportó 21.284 toneladas (69 millones de euros). Francia nos compró 6.100 toneladas; de China importamos 14.751 toneladas.

Aunque el censo de colmenas español no ha dejado de ascender desde 2006, los expertos explican que este aumento no está en contradicción con la disminución de la población de abejas. El número de enjambres aumenta porque también lo hace el porcentaje de apicultores. Estos incentivan la reproducción de las abejas, pero no impiden que su tasa de mortalidad siga aumentando, y haya pasado del 10% en la década de los ochenta al 20% actual. Desde 1996, el número de colmenas ha aumentado un 50%; la producción de miel, en cambio, solo ha crecido un 10%.

LA POLINIZACIÓN Y LAS ABEJAS

La polinización es el proceso de transferencia del polen desde los estambres hasta el estigma o parte receptiva de las flores en las plantas angiospermas, donde germina y fecunda los óvulos de la flor, haciendo posible la producción de semillas y frutos. Dicho proceso resulta indispensable para garantizar el mantenimiento de las comunidades bióticas en todo el mundo y para sostener los cultivos agrícolas de los que en gran medida depende la especie humana.

Sin los polinizadores, que en su inmensa mayoría son insectos (himenópteros como la abeja en primer lugar, pero también dípteros, lepidópteros y coleópteros), muchas plantas serían incapaces de reproducirse. En otros casos, en cambio, el transporte de polen puede realizarse mediante agentes físicos como el viento o el agua.

Si bien hay especies de abejas silvestres y de abejorros que contribuyen con éxito a la polinización de algunos cultivos, su papel no puede compararse al de las abejas de la miel, que polinizan una amplia variedad de flores con suma rapidez. La abeja se acerca a la corola abierta de la flor y se posa en la parte inferior de esta, empezando la recolección de néctar. Movida por la actividad del insecto, la antera de la flor, cargada de polen, se extiende hacia delante y se retrae, dejando el polen sobre el cuerpo de la abeja, que lo transferirá a la próxima flor que visite.

En una colmena media puede haber unas 60.000 abejas, de las que 40.000 salen en busca de alimento. Cada obrera realiza hasta 30 salidas diarias, y en cada viaje puede llegar a polinizar un total de unas 50 flores, de modo que, en una sola jornada de trabajo, una colmena puede lograr la fertilización de millones de flores.

Dicho esto, la misión principal del apicultor es desarrollar una alta población de abejas en cada colonia destinada a ser una unidad polinizadora. En términos generales, a mayor población de abejas en la colonia, mejor unidad polinizadora será. La colonia de abejas requiere de un número mínimo de abejas ($\approx 10.000-20.000$) para llevar a cabo los procesos básicos (alimentar larvas, mantener la temperatura a unos 35°C , limpiar celdas, sacar residuos de la colmena, ventilación, construcción de panales, y remoción de agua del néctar para convertirlo en miel), de forma que esta pueda sobrevivir a los rigores del ciclo anual. Todas las abejas que sobrepasen ese número base estarán disponibles para salir al campo (Burgett et. al., 1993). De ahí que, según aumenta la población de la colonia, aumentan los vuelos al campo y la entrada de polen y néctar en la colonia.

La polinización afecta, además, a la calidad y a la cantidad del cultivo. Algunas cosechas se polinizan autónomamente, pero tienen una mejor productividad si son polinizadas por las abejas u otros insectos. Otras, en cambio, dependen completamente de la polinización por insectos, y de no ser así no tendrían producción. En su libro *El origen de las especies* (1859), Charles Darwin vinculó la fecundación del pensamiento (*Viola tricolor*) y la del trébol rojo (*Trifilium pratense*) con la polinización hecha por los abejorros (*Bombus*), y vaticinó que «si todo el género de los abejorros llegara a extinguirse o a ser muy raro en Inglaterra, los pensamientos y el trébol rojo desaparecerían por completo».

Según la Organización para la Agricultura y la Alimentación de las Naciones Unidas (FAO), hay 100 especies de cultivos que proporcionan el 90% de los alimentos en todo el mundo, y 71 de ellos son polinizados por las abejas. Solo en Europa, el 84% de las 264 especies principales de cultivo y el 90% de la flora silvestre existen gracias a la polinización por abejas.

A causa de su interés comercial, la abeja de la miel es la más estudiada en comparación con otras especies de abejas. Entre otras cosas, se sabe que puede aumentar el rendimiento en 96% de los cultivos de polinización animal (Potts *et al.*, 2010).

Por todo ello, cabe suponer que la eventual desaparición de estos himenópteros provocaría una auténtica crisis alimentaria. En Internet circula una frase supuestamente pronunciada por Albert Einstein, según la cual si las abejas desapareciesen hoy de la Tierra el hombre solo podría sobrevivir cuatro años. Independientemente de que a nadie le consta en qué documento o circunstancia pudo Einstein pronunciar esa frase, la conclusión no sería así del todo, ya que cultivos básicos como el arroz, el trigo o la cebada continuarían siendo polinizados por el viento.

Sin embargo, parece evidente que en un mundo sin abejas gran parte de las frutas y verduras comunes desaparecería de las tiendas: almendras, melocotones, cerezas, ciruelas, manzanas, peras, melones, calabazas, y hasta la producción de textiles como el lino y el algodón, o de aceite de girasol y de colza, e incluso la de vino y mosto se resentiría. El sector español más afectado por la reducción de la población de abejas sería, según Greenpeace¹¹, el de los frutos secos, seguido por el frutícola y el hortícola. Especialmente grave es el caso de la industria de la almendra en España, que es la segunda del mundo, ya que su supervivencia depende en un 90% de la polinización.

Según la FAO, la polinización realizada por las abejas de miel tiene un valor económico treinta o cuarenta veces superior al de los productos derivados de la apicultura. Solo para la agricultura europea ese valor se estima en unos 22.000 millones de euros anuales, y en unos 265.000 millones de euros a nivel mundial¹². Eso sin contar, naturalmente, con los beneficios sociales y medioambientales que las abejas reportan en las zonas de flora natural.

Según el Servicio de Investigación Agraria de Estados Unidos, por cada dólar que las abejas producen de miel es como si aportasen veinte en polinización.

LA DISMINUCIÓN DE LA POBLACIÓN APÍCOLA

En los últimos años se han perdido numerosas colonias de abejas en todo el mundo, causando serios problemas a los apicultores y a todas las actividades agrícolas que dependen de la actividad de estos polinizadores (Higes *et al.*, 2009).

El número de colonias de abejas de la miel se ha ido reduciendo de forma continuada en los últimos 60 años en EE UU., pasando de 6 millones en 1947 a 2,5 en la actualidad. Históricamente el promedio de disminución de las colonias comerciales era de entre el 10% y el 15% cada invierno, pero en 2012 fue del 30,5% y en 2013 del 23,2%, según datos de la Casa Blanca.

En Europa se considera que un 25% de las colmenas se perdieron entre 1985 y 2005, y en la actualidad se estima que en el conjunto del continente las pérdidas se suceden a un ritmo medio de un 20% anual. En 2013, en Inglaterra se perdieron el doble de colmenas que el año anterior¹³. Esto ha planteado algunas dudas sobre si la polinización tal como la conocemos seguirá siendo viable en el futuro.

Antes de 1994, en España había una desaparición anual de entre el 5 % y el 7%. Desde entonces, el sector apícola habla de entre un 25% y un 30% de pérdidas anuales. En Galicia, por ejemplo, han desaparecido el 56 % de las colonias de abejas desde el año 2000¹⁴. Las pérdidas económicas se contabilizan en más de 51 millones de euros, pero los apicultores opinan que el valor polinizador, si se evaluara, sería mucho mayor. Cabe decir que la miel siempre puede importarse, pero la polinización no. A la larga, la falta de fertilización podría alterar los ecosistemas.

La creciente preocupación sobre el futuro de los polinizadores domesticados y salvajes se ha traducido en el establecimiento de iniciativas especiales en el Convenio sobre la Diversidad Biológica (CDB)¹⁵ y varios programas continentales, nacionales y regionales para hacer frente a los problemas de declive de los polinizadores.

CAUSAS DEL DECLIVE

Pese a sus aguijones, las abejas son devoradas por aves como los abejarucos (*Merops apiaster*) y por otros insectos como las libélulas y diversas especies de avispas. Ciertas polillas o mariposas de la cera ponen sus huevos en las colmenas, donde sus larvas se alimentan de cera, polen y desechos generales de los panales. La esfinge de la muerte (*Acherontia atropos*) invade las colonias y llega hasta la miel, perforando el panal con su trompa corta y rígida.

Sin embargo, existen numerosas evidencias científicas de que el declive actual, masivo y acelerado, parece deberse a una suma de factores, como su exposición a diversos plaguicidas, especialmente (neonicotinoides) (Goulson, 2015; Kessler et al.; Rundlöf et al., 2015; patógenos (*Nosema ceranae*, *Nosema apis*, distintas especies de virus)¹⁶, y parásitos (*Varroa destructor*, introducción de nuevas especies, pérdida y fragmentación de hábitats, disminución de la diversidad de la flora recursos disponibles para los polinizadores, contaminación del aire y cambio climático (Goulson et al. 2015)¹⁷.

A finales de 2010, una Comunicación de la Comisión Europea sobre la salud de las abejas señalaba una serie de acciones concretas para comprender mejor las causas de la alta mortandad de las abejas en todo el mundo. Se incluían también los proyectos de investigación de la UE sobre la salud y la protección de las abejas, que se refieren a cuestiones como la producción sostenible de miel; la transmisión de patógenos y las sinergias entre patógenos y pesticidas, tanto individualmente como en colonias enteras; la resistencia de los ácaros *Varroa* y los métodos de diagnóstico para detectar la presencia de hongos parásitos y la actividad de las abejas melíferas¹⁸.

En 2013 se llevó a cabo en 17 países de la UE, incluida España, un estudio epidemiológico paneuropeo (EPILOBEE 2012-2014) sobre el descenso de las poblaciones de la abeja melífera¹⁹. La conclusión fue que la tasa de mortalidad de las colonias durante el invierno oscilaba entre el 3,5 % y el 33,6 %, dependiendo de los países. Según el estudio, tres plaguicidas del grupo de los llamados neonicotinoides (tiametoxam, imidacloprid y clotianidina; luego se les unió el fipronil) representaban un grave peligro para las abejas. El informe no incluía a los abejorros, aunque reconocía que muchas especies estaban en

peligro de extinción, ni a las abejas solitarias, que también son grandes polinizadoras. En consecuencia, la UE estableció restricciones en el uso de los neonicotinoides antes mencionados, mediante la normativa EU N° 485/2013, de acuerdo con la evaluación del riesgo para polinizadores efectuado por la Autoridad Europea de Seguridad Alimentaria (European Food Safety Authority, EFSA). También se acordó aportar 33,3 millones de euros anuales a través de los planes apícolas nacionales.

Al cabo de un año, los 17 países de la UE repitieron el estudio²⁰. Tras el invierno 2013-2014, la mortalidad se ha reducido notablemente en la mayoría de los países. Sin embargo, el propio informe indica que estos estudios deben ser tomados con precaución, y analizados en colaboración con EFSA.

También en 2013, el Departamento de Agricultura (USDA) y la Agencia de Protección Ambiental (EPA) de EE. UU. publicaron un informe científico exhaustivo sobre la salud de las abejas melíferas. Dicho informe apuntaba al ácaro parásito *Varroa* como el principal factor subyacente en la pérdida de colonias en EE. UU. y otros países, y señalaba que las colonias de abejas melíferas precisan de una mayor diversidad genética y una mejor nutrición. También subrayaba la necesidad de aumentar la colaboración y el intercambio de información sobre las prácticas de gestión más adecuadas.

En junio de 2014, el presidente de EE.UU. firmó un memorando para impulsar un plan de acción para revertir el acuciante descenso del número de colonias de abejas melíferas, mediante iniciativas de investigación, prevención y protección. La Casa Blanca propuso destinar a ese objetivo alrededor de 36 millones de euros en el presupuesto de 2015. «El problema es grave y requiere atención inmediata para garantizar la sostenibilidad de nuestro sistema de producción alimentaria, evitar un impacto económico adicional en el sector agrícola y proteger la salud del medio ambiente», advertía el documento firmado por Obama.

Un informe elaborado por los laboratorios de investigación de Greenpeace en marzo de 2014²¹ descubrió que el 67% del polen recogido por las abejas y analizado estaba contaminado hasta con 17 sustancias tóxicas, una mezcla compleja de insecticidas, acaricidas y fungicidas. Recientemente, un informe de un panel internacional también ha alertado del riesgo global del uso de

neonicotinoides para polinizadores y otros insectos beneficiosos (van der Sluijjs et al., 2015).

En su comparecencia ante la Comisión de Ciencias, el apicultor Carlos Muñoz Wilde explicó las razones de la desaparición de las abejas desde dos puntos de vista: según la industria de los productos fitosanitarios, que la atribuyen al cambio climático, a la aparición de nuevas enfermedades como los *Nosema* o el virus israelí, a la mala praxis de agricultores y apicultores o a las ondas electromagnéticas de los teléfonos móviles, y según la Unión Internacional para la Conservación de la Naturaleza (UICN), que acusa directamente a los insecticidas sistémicos. La UICN, integrada por 89 estados, 1018 ONG, 34 agencias y más de mil científicos de 160 países, considera que es necesaria una regulación clara de esos insecticidas, cuando no su eliminación; asegura que constituyen un serio riesgo para las mariposas, las abejas, las lombrices y las aves, y alerta sobre su acción sobre el sistema nervioso, sobre la pérdida del olfato y la memoria, sobre las alteraciones de la fecundidad, del comportamiento de alimentación y forrajeo, del vuelo y el aumento del número de enfermedades.

A escala local, algunos estudios sugieren un patrón generalizado de pérdida de la riqueza y abundancia de los polinizadores, debido a la intensificación agrícola y la pérdida y fragmentación de los hábitats. Es probable que el número de polinizadores haya disminuido en muchas partes del mundo debido, entre muchas razones, a la modificación de los paisajes naturales por causas antrópicas (Potts *et al.*, 2010).

Parece obvio, por otra parte, que los herbicidas, los pastos a gran escala o la tala de la vegetación al borde de los caminos de penetración y otros tipos de destrucción de plantas en flor, eliminan las fuentes de abastecimiento alimenticio de los insectos polinizadores, y que las prácticas de cultivos intensivos de la tierra y la destrucción de las empalizadas, de los montículos de tierra y del terreno agreste, destruyen ulteriormente el hábitat donde las abejas construyen sus panales y sus nidos de hibernación.

Incluso las prácticas de agricultura intensiva disminuyen el número de polinizadores naturales, incrementando paradójicamente la necesidad de los mismos. Los campos extensos aumentan la necesidad de polinización mientras una cosecha está floreciendo, pero disminuyen la capacidad de la población de

insectos locales de polinizar adecuadamente. La tendencia a concentrar cultivos particulares en ciertas áreas intensifica esta situación porque, cuando la mayoría del cultivo no ha florecido aún, los insectos precisan de otras fuentes de sustento. En países de clima templado, los monocultivos en gran escala han incrementado la necesidad de la polinización, pero han disminuido las poblaciones de polinizadores naturales.

A esas dificultades hay que añadir la continua aparición de nuevos enemigos para las abejas. A los patógenos conocidos y otros peligros hay que añadir especies invasoras como la avispa asiática (*Vespa velutina nigratorix*), que llegó a la Península Ibérica a través de los Pirineos en el año 2010 y cuyas larvas se alimentan de abejas, y el pequeño escarabajo de las colmenas (*Aethina tumida*), procedente de Sudáfrica y gran depredador de huevos y larvas de abejas, cera y polen, que ha llegado a estar presente ya en Portugal e Italia.

Mención aparte merece el ácaro *Varroa destructor*, que succiona la hemolinfa de las abejas y debilita su sistema inmunitario. La plaga se originó en Filipinas y en 1963 se detectó por primera vez en las abejas melíferas. Cabe decir que su irrupción en las colmenas cambió por completo el trabajo de los apicultores y convirtió la apicultura en lo que alguno denomina con ironía «gestión de ácaros». Aunque los laboratorios han descubierto alrededor de una docena de acaricidas eficaces, hay informes científicos que señalan que muchos *Varroa* se han vuelto resistentes.

Entre las soluciones propuestas por los investigadores está la de alimentar a las abejas con agua azucarada que contuviese un ARN interferente que desactivara el ARN de los ácaros. En teoría, el agua azucarada no afectaría a las abejas, pero sí a los ácaros, que asimilarían el ARN interferente al succionar la hemolinfa de sus huéspedes. Otros investigadores trabajan en desarrollar mediante ingeniería genética una abeja más fuerte y resistente, una especie de superabeja, capaz de resistir a las enfermedades y a los ácaros por sí sola, sin ayuda humana. Otros investigadores, en fin, son pesimistas en cuanto al futuro de la abeja melífera, y hablan de sustituirla por diminutos drones polinizadores, robots autónomos que identificarían las flores por su color, planearían sobre ellas y les insertarían una sonda blanda para extraerles el polen²².

LA SITUACIÓN EN ESPAÑA Y EN LA COMUNIDAD VALENCIANA

Según los datos ofrecidos por el Ministerio de Agricultura, Alimentación y Medio Ambiente en junio 2014, el censo de colmenas en la Comunitat Valenciana se ha reducido del 2006 al 2014 en 66.631 colmenas, lo que supone un 15% de disminución. Mientras, en el conjunto de España el número de colmenas ha aumentado un 19% en esos años, lo que supone que son otras Comunidades las que han aumentado su censo como Andalucía (en primera posición), Aragón, Asturias, Canarias, Castilla León, Cataluña, Extremadura (en segunda posición), Galicia, Murcia, Navarra, País Vasco y la Rioja.

EVOLUCIÓN DEL CENSO DE COLMENAS POR COMUNIDADES AUTÓNOMAS 2006-2014

Comunidad Autónoma	01/05/2006	01/05/2007	01/05/2008	01/05/2009	01/05/2010	01/05/2011	01/05/2012	01/05/2013	01/05/2014
Andalucía	477.585	495.839	525.183	522.675	533.258	541.925	564.448	589.516	584.570
Aragón	99.517	91.051	91.591	99.443	107.201	114.469	112.661	102.929	108.350
Principado de Asturias	17.281	22.895	27.178	28.226	28.965	29.822	30.955	31.667	34.715
Illes Balears	11.019	10.925	10.989	9.938	10.248	10.018	9.802	9.585	10.043
Canarias	26.208	28.763	28.870	29.814	28.074	29.947	33.104	31.385	32.342
Cantabria	12.342	17.088	16.193	12.616	11.891	11.156	9.483	10.671	10.627
Castilla La Mancha	152.337	153.401	173.180	166.284	169.419	165.522	169.356	161.090	161.754
Castilla y León	360.758	374.248	396.423	398.658	404.095	401.908	377.780	367.777	380.898
Cataluña	85.786	95.757	99.322	101.638	104.559	104.511	108.729	89.768	100.882
Extremadura	362.716	364.390	372.201	404.251	423.660	444.878	472.220	495.825	514.535
Galicia	1.617	75.460	91.559	91.211	93.301	88.386	93.982	105.981	105.403
Madrid	10.829	11.207	9.842	11.190	11.519	11.897	9.928	9.524	9.655
Región de Murcia	79.953	80.028	81.571	79.667	81.565	90.065	91.299	91.584	93.484
Comunidad F. Navarra	8.189	11.683	12.136	11.053	12.174	12.135	11.665	11.442	12.720
País Vasco	9.178	9.680	17.883	26.426	27.040	24.094	26.285	26.938	25.976
La Rioja	15.720	16.171	17.042	17.750	19.982	18.420	16.169	16.598	17.883
Comunidad Valenciana	441.132	428.715	414.216	410.711	401.075	398.850	393.651	367.735	374.501
Total España	2.172.167	2.287.301	2.384.359	2.421.551	2.468.026	2.498.003	2.531.517	2.500.015	2.576.138

CENSO APÍCOLA . COMUNIDAD VALENCIANA (2014)

(Número de colmenas)

Número de explotaciones

PROVINCIA	C/MOVILISTAS	C/FIJISTAS	TOTAL	C/movilistas	c/fijistas	total
ALICANTE	58540	1933	60473	1047	15	1061
CASTELLÓN	84777	-	84777	1128	-	1128
VALENCIA	203743	246	203989	4608	4	4612
C. VALENCIANA	347060	2179	349239	6782	19	6801
ESPAÑA	2289401	154696	2444097			

Como hemos dicho antes, España es la primera productora de miel de la UE, y la Comunitat Valenciana sigue siendo la primera productora nacional, aunque ha pasado a ser la tercera en número de colmenas. Si observamos el censo apícola de la UE con 25 miembros y su posterior ampliación a la de los 27, vemos que el peso comparativo de España ha descendido, pasando de ser el 21,19% en número de colmenas al 17,59%. Sin embargo, siguen a gran distancia países como Grecia, Francia, Italia o Rumania.

CENSO APÍCOLA DE LA UNIÓN EUROPEA 2005 - 2007 (Número de colmenas)				
ESTADO MIEMBRO	Colmenas totales	% total	Colmenas profesion.	% profes/ totales
BÉLGICA	110.750	0,95	-	-
R. CHECA	477.743	4,11	13.016	2,72
DINAMARCA	180.000	1,38	25.000	15,63
ALEMANIA	893.000	7,88	50.000	5,60
ESTONIA	50.500	0,43	6.600	13,07
GRECIA	1.388.000	11,93	920.000	66,28
ESPAÑA	2.464.601	21,19	1.892.642	76,79
FRANCIA	1.150.000	9,89	528.000	45,91
IRLANDA	20.000	0,17	3.200	16,00
ITALIA	1.100.000	9,46	300.000	27,27
CHIPRE	45.714	0,39	22.477	49,17
LETONIA	54.173	0,47	7.051	13,02
LITUANIA	83.800	0,72	10.000	11,93
LUXEMB.	11.077	0,10	-	-
HUNGRÍA	872.650	7,50	216.623	24,82
MALTA	1.938	0,02	-	-
HOLANDA	80.000	0,69	5.000	6,25
AUSTRIA	327.000	2,81	30.000	9,17
POLONIA	949.200	8,16	-	-
PORTUGAL	590.000	5,07	207.000	35,08
ESLOVENIA	143.152	1,23	17.767	12,41
ESLOVAQUIA	192.002	1,65	10.825	5,64
FINLANDIA	47.000	0,40	7.700	16,38
SUECIA	145.000	1,25	9.000	6,21
R. UNIDO	274.000	2,36	40.000	14,60
EUROPA 25	11.631.300	100,00	4.321.901	37,16

CENSO APÍCOLA DE LA UNIÓN EUROPEA 2011 - 2013 (Número de colmenas)				
ESTADO MIEMBRO	Colmenas totales	% total	Colmenas profesion.	% profes/ totales
BÉLGICA	112.000	0,80	1.500	1,34
BULGARIA	617.420	4,41	-	-
R. CHECA	497.946	3,56	23.694	4,76
DINAMARCA	170.000	1,22	80.000	47,06
ALEMANIA	711.913	5,09	-	0,00
ESTONIA	24.800	0,18	1.077	4,34
GRECIA	1.502.239	10,74	1.200.000	79,88
ESPAÑA	2.459.373	17,59	1.967.498	80,00
FRANCIA	1.338.650	9,57	615.779	46,00
IRLANDA	24.000	0,17	-	0,00
ITALIA	1.127.836	8,06	800.000	70,93
CHIPRE	43.975	0,31	24.524	55,77
LETONIA	64.133	0,46	23.310	36,35
LITUANIA	117.977	0,84	20.825	17,65
LUXEMB.	8.171	0,06	974	11,92
HUNGRÍA	900.000	6,44	220.000	24,44
MALTA	2.722	0,02	-	0,00
HOLANDA	80.000	0,57	0	0,00
AUSTRIA	367.583	2,63	60.280	16,40
POLONIA	1.123.356	8,03	59.754	5,32
PORTUGAL	562.557	4,02	214.897	38,20
RUMANIA	1.280.000	9,15	216.501	16,91
ESLOVENIA	142.751	1,02	-	0,00
ESLOVAQUIA	235.689	1,69	27.938	11,85
FINLANDIA	46.000	0,33	11.000	23,91
SUECIA	150.000	1,07	50.000	33,33
R. UNIDO	274.000	1,96	40.000	14,60
EUROPA 27	13.985.091	100,00	5.659.551	40,47

En lo que se refiere al comercio español, observamos que nuestra importación y nuestra exportación han ido aumentando a ritmos similares entre el 2008 al 2013, manteniendo un pequeño déficit en la exportación y una mayor importación, que contrasta con que España sea el primer productor europeo.

COMERCIO ESPAÑOL EN EL SECTOR DE LA MIEL 2008/2013 (toneladas)

Año	Imp. UE	Imp. P. Ter.	Imp. Total	Exp. UE	Exp. P. Ter.	Exp. Total
2008	6.771	9.782	16.553	13.424	2.760	16.184
2009	6.263	9.006	15.269	13.594	2.428	16.022
2010	4.665	13.091	17.756	18.745	2.754	21.499
2011	7.161	13.492	20.653	16.789	2.102	18.891
2012	5.316	15.844	21.160	16.729	3.162	19.891
2013	5.070	17.026	22.096	18.304	2.980	21.284

Años 2008-2012, revisados.
Año 2013, provisional.

Fuente: DataComex (A.E.A.T.)
Elaboración: S.G. Productos Ganaderos.

COMERCIO ESPAÑOL EN EL SECTOR DE LA MIEL 2008/2013 (miles de euros)

Año	Imp. UE	Imp. P. Ter.	Imp. Total	Exp. UE	Exp. P. Ter.	Exp. Total
2008	15.398	12.374	27.772	34.467	7.419	41.886
2009	14.623	11.851	26.474	37.702	7.163	44.865
2010	11.133	17.702	28.835	52.632	8.812	61.444
2011	13.881	19.146	33.027	50.122	7.402	57.524
2012	15.045	22.634	37.679	51.670	11.099	62.769
2013	15.575	24.370	39.945	57.631	11.258	68.889

Años 2008-2012, revisados.
Año 2013, provisional.

Fuente: DataComex (A.E.A.T.)
Elaboración: S.G. Productos Ganaderos.

Afortunadamente, cuando comparamos la importación/exportación en miles de euros, vemos que el valor de la exportación es claramente superior, ya que los precios de la miel española se pagan mejor.

En cuanto a la producción de miel y cera en España, la Comunitat Valenciana mantiene la primera posición, pero con datos descendentes cada año. En la memoria presentada por el Ministerio de Agricultura en el PLAN NACIONAL APÍCOLA, la Comunidad Valenciana mantiene la primera posición (con un 21,55%) aunque a escasa distancia de Andalucía (con un 21,15%) y Extremadura (19,21%).

2.1. PRODUCCIÓN

1)Mieliflor 2)Brezo 3) Eucalipto 4) Azahar 5) Mela y bosque 6) Girasol 7) Industrial 8) Otros tipos de miel 9) Romero.

COMUNIDAD AUTÓNOMA	PRODUCCIÓN TOTAL MIEL.		MIEL DE MAYOR PRODUCCIÓN		Producción total de cera (Kg.)	Producción total de polen (Kg.)
	Tm.	%	TIPO (*)	% TOTAL		
ANDALUCÍA	7.100	21,15%	1	80,00%	220.000	50.000
ARAGÓN	925	2,76%	1	90,00%	69.537	20.000
ASTURIAS	609	1,81%	1	80,00%	28.000	500
BALEARES	101	0,30%	1	100,00%	3.016	0
CANARIAS	266	0,79%	1	85,00%	5.964	0
CANTABRIA	72	0,21%	2	50,00%	1.832	0
C. -LA MANCHA	2.677	7,97%	1	46,00%	133.874	0
C. Y LEÓN	3.636	10,83%	1	40,00%	218.000	544.000
CATALUÑA	1.132	3,37%	1	71,00%	23.273	200
EXTREMADURA	6.450	19,21%	5	18,80%	376.800	385.000
GALICIA	1.268	3,78%	1	70,00%	59.218	60.000
LA RIOJA	243	0,72%	1	70,00%	9.703	2.500
MADRID	150	0,45%	1	50,00%	15.000	0
MURCIA	1.224	3,65%	4	40,00%	20.400	0
NAVARRA	224	0,67%	1	62,00%	2.094	0
PAÍS VASCO	282	0,78%	1	75,80%	3.100	1.300
VALENCIA	7.233	21,55%	4	50,00%	349.230	0
TOTALES	33.571	100,00%	1	46,00%	1.539.041	1.063.500

Según un estudio realizado por la Cámara de Cáceres, en un informe de Mario Sánchez Sánchez, se indica que el consumo de miel por persona en Alemania es uno de los mayores del mundo, y que ha crecido extraordinariamente en los años cincuenta y sesenta, para tender a estabilizarse desde hace ocho o diez años en un nivel algo superior a 1 kg. por habitante y año.

Ni en España en general ni la Comunidad Valenciana en particular somos grandes consumidores de miel. Durante el año 2012, los hogares españoles consumieron 18,3 millones de kilos de miel y gastaron 97,3 millones de euros. En términos per cápita, se llegó a 0,6 kilos de consumo y a 2,1 euros de gasto, aproximadamente.

BALANCE DE ABASTECIMIENTO DE MIEL EN ESPAÑA (toneladas)

Conceptos	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013 *
Producción utilizable	31.938	35.722	35.279	34.211	27.230	30.661	31.840	30.363	32.336	34.550	34.624	29.406	32.860
Importaciones totales	15.236	11.969	11.401	13.671	15.067	17.566	11.634	16.553	15.269	17.756	20.653	21.160	22.096
Exportaciones totales	8.621	15.910	12.051	10.167	9.944	11.157	14.907	16.184	16.022	21.499	18.891	19.891	21.284
Utilización interior	38.553	31.781	34.629	37.715	32.353	37.070	28.567	30.732	31.583	30.807	36.386	30.675	33.672
Consumo humano (kg / persona)	0,9	0,8	0,8	0,9	0,7	0,8	0,6	0,7	0,7	0,7	0,8	0,6	0,7
Autoabastecimiento (%)	82,8	112,4	101,9	90,7	84,2	82,7	111,5	98,8	102,4	112,1	95,2	95,9	97,6

(*) La producción de este año es una estimación (media de los tres años anteriores).

Fuentes: estadísticas del MAGRAMA, DataComex (AEAT) e INE.
Elaboración: S.G. Productos Ganaderos.

Por comunidades autónomas, Andalucía, País Vasco y Cataluña son las mayores consumidoras de miel, mientras que, por el contrario, la demanda más reducida se asocia a Cantabria, Asturias y Castilla la Mancha. Observamos que se ha producido un ligero descenso en el consumo desde 2001 al 2013.

En cuanto a las ayudas al sector apícola, copiamos la información obtenida del programa nacional de medidas de ayuda a la apicultura 2014-2016 del Ministerio de Agricultura, alimentación y Medio Ambiente:

«Las ayudas al sector (reguladas a través del Reglamento 1234/2007, (OCM única) se vehiculan a través de los Programas Nacionales Apícolas (PNA). Se trata de programas cofinanciados y de carácter trianual. La Unión Europea, a través del Fondo Europeo Agrícola de Garantía (FEAGA) financia el 50% de los

mismos, siendo el otro 50% financiado por el Estado Miembro. En el caso de España, la financiación como Estado Miembro, se lleva a cabo a partes iguales entre el Ministerio de Agricultura, Alimentación y Medio Ambiente (MAGRAMA) y las Comunidades Autónomas.

«El Programa Nacional Apícola consta de seis líneas de ayudas: asistencia técnica, lucha contra la varroosis, racionalización de la trashumancia, análisis de la miel, repoblación e investigación aplicada en apicultura. Estas medidas se dirigen a los objetivos principales de consolidar la profesionalización y vertebración del sector, favorecer su modernización y mejorar los sistemas de producción y comercialización.»

Adjuntamos el desglose de ayudas del PNA para los años 2014, 2015 y 2016.

	2014	2015	2016
i) Asistencia técnica	1.430.000	1.430.000	1.430.000
ii) Lucha contra de varroosis	5.060.000	5.060.000	5.060.000
iii) Racionalización de la trashumancia	3.740.000	3.740.000	3.740.000
iv) Análisis de la miel	470.000	470.000	470.000
v) Repoblación	0	0	0
vi) Investigación aplicada	300.000	300.000	300.000
TOTAL	11.000.000	11.000.000	11.000.000

Como vemos en el cuadro, cada año las ayudas del PNA son de 11 millones de euros, de los que el 50% los sufraga la UE, un 25% el Estado Español y el otro 25% las Comunidades Autónomas.

Las ayudas se reciben en función de los programas que presenta cada Autonomía, y es en este punto donde observamos ciertas carencias por parte de la Comunidad Valenciana. Según la página de la Consellería responsable, las ayudas que figuran para el sector apícola son las siguientes:

- a) Ajudes per a millorar les condicions de producció i comercialització de mel a la Comunitat Valenciana, per al període 2014-2016.
- b) Ajuda a l'apicultura per a la millora de la biodiversitat per al període 2008-2013.

Comprobamos que, de las dos ayudas, sólo la primera está en vigor, pues la mejora de la biodiversidad no fue renovada en 2014 ni tampoco lo ha sido en 2015.

Según los presupuestos para el año 2015, sólo hemos encontrado una línea de ayuda a la apicultura, de 400.000 euros.

CÓDIGO LÍNEA: T1788000	DENOMINACIÓN LÍNEA: Mejora renta sector apícola	CAP: 4
IMPORTE: 400,00	BENEFICIARIOS PREVISTOS: Apicultores	
REGULACIÓN: Genérica	DESCRIPCIÓN Y FINALIDAD: Compensar la pérdida de renta derivada del ejercicio de la actividad apícola e indemnizaciones como consecuencia de planes de ordenación de producciones. Favorecer la polinización entomófila de los frutales de la Comunitat Valenciana.	
APORTACIÓN GENERALITAT NO CONDICIONADA: 400,00	ORIGEN:	IMPORTE AP.COND.G. 0,00
Total financiación afectada		

Muchas líneas de ayuda del PNA no se están realizando en la Comunidad Valenciana, como el análisis de la miel, la repoblación o las investigaciones aplicadas en el sector apícola. Para participar en los fondos europeos, y tener acceso a las ayudas del PNA, la Comunidad correspondiente tiene la obligación de presentar proyectos y contribuir con el 25% de la financiación. Observamos que otras Comunidades Autónomas sí mantienen en sus presupuestos actuales diversas líneas de trabajo, análisis, investigación o ayudas que son de posible cofinanciación, mientras que la Comunitat Valenciana no las tiene en su presupuesto de 2015.

Una de las consideraciones que figuran en el PNA, que nos ha llamado la atención, es el apartado que se refiere a la Calidad de la Miel, donde se indica que «las comunidades autónomas han desarrollado una importante normativa en materia de calidad, destacando la existencia de diferentes tipos de miel con denominaciones de calidad u otras designaciones, que permiten distinguir productos de alto valor gastronómico y excelentes características organolépticas, con el consiguiente valor añadido que esto supone».

Hemos comprobado que en la relación que aporta el Ministerio figuran Andalucía, Castilla la Mancha, Extremadura, Canarias, Cantabria, Galicia, Navarra, País Vasco, y la Rioja. Pero la Comunitat Valenciana no aparece con ninguna miel con denominación de origen.

LA PINYOLÀ

Mención aparte merece, en la Comunitat Valenciana, el problema de la pinyolà, que limita la polinización cruzada entre poblaciones de cítricos. El Decreto 37/2001, el más reciente, contempla dos medidas encaminadas a eliminar a los polinizadores que habitan el entorno de las zonas citrícolas para prevenir la aparición de semillas en los frutos de ciertas variedades híbridas de mandarina. Una de sus medidas obliga a alejar las colmenas a 5 km. de los cítricos durante la época de floración. En la práctica, esa limitación condena al sector apícola valenciano y lo condena a perder su principal fuente de ingresos, la miel de azahar, que junto con la miel de romero, son las dos más emblemáticas de la Comunidad Valenciana.

Además, el decreto permite el uso de insecticidas durante la floración. Esta medida tiene un impacto muy negativo sobre las poblaciones de abejas y el resto de polinizadores. La época de floración de los cítricos, en plena primavera, coincide con la floración de otras plantas y con el momento de la reproducción de los insectos polinizadores, lo que los hace más sensibles a la acción de los insecticidas.

Los biólogos Fernando Calatayud y Enrique Simó²³ lo explican de este modo: «Como existen otros mecanismos que provocan la aparición de semillas en estas variedades, como el viento en casos de autocompatibilidad o cuando se injertan variedades intercompatibles, es lógico pensar en la posibilidad de que los problemas persistan. Mientras tanto, con las medidas aplicadas, puede producirse un déficit grave de polinizadores y, por tanto, una disminución muy acusada de la eficacia polinizadora que puede llegar hasta un 90-95%. Esta disminución tendrá un efecto negativo sobre todos los cultivos y la flora natural que precisa de estos insectos para producir semillas y frutos y que, a pesar de todo, conviven con el cultivo de cítricos en la Comunidad Valenciana.»

En opinión de las asociaciones profesionales, el sector apícola ha sufrido las consecuencias de los sucesivos decretos (40/93, 49/94, 33/2000, 37/2001 y

29/2002), que han puesto en peligro directo de extinción a la apicultura valenciana, generando una mala imagen del apicultor y dificultando la convivencia adecuada entre agricultores y apicultores.

Bastantes enemigos tienen las abejas melíferas, que colaboran en la conservación y regeneración de la flora autóctona y mejoran las cosechas de los cultivos de nuestras tierras, como para enfrentarse además con una serie de medidas legislativas.

SUGERENCIAS APORTADAS POR LOS APICULTORES

De entre las numerosas sugerencias de los apicultores valencianos, los ponentes han recogido las siguientes, que se citan simplemente a título de información:

1) Promocionar y apoyar los criaderos de abejas reina. Para aumentar los niveles de producción y productividad de las colmenas, se aconseja intensificar los programas de selección y mejora genética, ya que el aporte de genes diferentes es esencial para compensar la endogamia.

2) Un protocolo de actuación ante la posible invasión de la *Vespa velutina*, conocida como avispa asiática, como el que existe en otras comunidades. Hace dos años se propuso un posible protocolo, pero todavía no ha habido respuesta por parte de la administración.

3) Otros protocolos de prevención ante nuevas amenazas, como la del pequeño escarabajo de las colmenas (*Aethina tumida*).

4) Un análisis oficial de la calidad de la miel. Son los apicultores quienes hacen sus propios análisis, pero se necesita un laboratorio oficial con el reconocimiento y homologación de las mieles valencianas, para certificar su calidad. Ya hemos visto que otras Comunidades tienen mieles con denominación de origen y disponen de Centros de Referencia apícola. Además, la Unión Europea mantiene sus ayudas para los análisis de miel. (El Centro Integrado Apícola Valenciano (CIAV) permanece cerrado y totalmente equipado y podría ser el laboratorio de análisis de miel).

5) Los apicultores piden cada año la revisión del Acuerdo de la polinización cruzada o la pinyolà. La retirada de las colmenas para no perjudicar a las variedades híbridas de mandarinas no ha servido para consolidar el precio de estas. Por otra parte, el Acuerdo permite la fumigación en floración, aunque es tóxica.

6) Los apicultores valencianos lamentan que se les debe el dinero correspondiente a subvenciones y ayudas, lo que dificulta la competitividad ante los apicultores de otras comunidades. Por otra parte, está en marcha el PNA (Plan Nacional Apícola), con una aportación económica del 50% por parte de la Unión Europea, y un 25% por parte de las Comunidades Autónomas. Convendría, desde el punto de vista de los apicultores, que la Comunitat Valenciana tuviera mayor presencia en estos planes y ayudas.

7) Desaparición de planes y programas. Han desaparecido programas como el de ayuda a la conservación de la biodiversidad. No se pagó en 2012 y ha desaparecido en 2013. De hecho, en el programa de 2014 a 2025 ya no se incluye. Otras comunidades, en cambio, como Andalucía, Extremadura, Castilla y León y Catalunya, sí que lo tienen. El plan de fomento de la actividad apícola también ha desaparecido. Como hemos indicado, sólo aparece en el presupuesto de 2015 una línea de ayuda al sector de 400.000 euros.

8) Sería muy útil la creación de un aula apícola para fomentar el conocimiento divulgativo, a semejanza de otras comunidades que sí la tienen.

9) Hay que impulsar el etiquetado de la miel valenciana, definiendo su origen y calidad, al mismo tiempo que se clarifican los sucedáneos y su procedencia. La Comunidad Valenciana sigue siendo el primer productor de miel de España y, por tanto, de Europa. Pero descendemos puestos en esta actividad. Por esa razón, los apicultores solicitan el impulso y promoción de la comercialización de las mieles valencianas, así como la promoción de su consumo.

10) En relación con los hábitos alimentarios para niños y adolescentes, y a fin de combatir problemas como la obesidad infantil por alimentación hipercalórica o la bulimia, convendría hacer campañas a favor de la dieta mediterránea, donde podría introducirse la miel.

11) Es necesario fomentar los estudios de los beneficios de la apicultura, tanto alimentarios como económicos. Como reconoce la Consellería responsable, no existen estudios sobre los beneficios de la polinización en la Comunitat Valenciana. Pero posiblemente tampoco dispongamos de estudios actuales sobre el amplio abanico de beneficios que proporcionan la miel y la apicultura. En ese sentido, convendría el desarrollo y la puesta en marcha de programas de investigación, que permitan evaluar y cuantificar los efectos beneficiosos producidos por los polinizadores en los ecosistemas valencianos.

Por otra parte, los agricultores pueden contribuir a la protección de las abejas melíferas y de su hábitat, siguiendo algunos consejos:

1) Seleccionar y utilizar los pesticidas con sumo cuidado, ya que la destrucción de los insectos polinizadores naturales comporta el riesgo de una disminución en la productividad futura.

2) Evitar, en la medida de lo posible, la utilización de los insecticidas cuando las flores estén abiertas. Los insectos se posan en las plantas florecidas y son envenenados por estos productos químicos. Si es indispensable el uso de un pesticida, se recomienda su aplicación cuando las flores estén cerradas.

3) Dejar que las plantas silvestres florezcan en las zonas incultas, porque contribuyen a la alimentación de los insectos en busca de forraje.

RECOMENDACIONES DEL CONSELL VALÈNCIA DE CULTURA

- 1) Dada la importancia de la polinización, tanto para el equilibrio de la biosfera como para el consumo humano, consideramos que es de interés general mantener poblaciones suficientes de abejas y demás insectos polinizadores, para llevar a cabo la polinización y mejorar el rendimiento de las cosechas.
- 2) Entendemos que para ello convendría sensibilizar a la población sobre el valor de la polinización llevada a cabo por insectos y sobre la necesidad de controlar y regular el uso de pesticidas, en particular de los más tóxicos.
- 3) Estimular la incorporación de infraestructuras ecológicas (florales) en los márgenes de cultivos frutales y hortícolas, para favorecer la presencia de insectos polinizadores y de fauna útil. La mezcla floral debe estar adaptada a condiciones de secano, y tener una floración escalonada para un mantenimiento sostenible de las abejas y otros polinizadores.
- 4) Planteamos también la conveniencia de mejorar la conservación de los hábitats naturales y seminaturales en todas partes, tanto en las urbes como en las explotaciones agrícolas, así como el incremento de arbustos y árboles de néctar en los proyectos de reforestación, para garantizar a los insectos polinizadores una fuente de alimento.

- 5) Consideramos imprescindible fomentar a todos los niveles la investigación científica sobre los polinizadores, sobre los problemas que deben afrontar y sobre el síndrome de despoblamiento, para contrarrestarlo y mejorar la salud de los ecosistemas.
- 6) Nos parece conveniente estimular la formación de las generaciones de apicultores de relevo, mediante programas de difusión y enseñanza que muestren, además de las particularidades de esta ganadería, el aspecto lucrativo y rentable del negocio apícola. Del mismo modo, convendría incentivar el aumento del número de apicultores profesionales, mediante actividades que les llevarían a reforzar, actualizar o potenciar sus métodos, técnicas y procedimientos, con las consecuentes mejoras en su producción y en sus ingresos.
- 7) Nos parece necesario impulsar el etiquetado de la miel valenciana, definiendo su origen y calidad, así como promocionar su consumo. No en vano la Comunidad Valenciana sigue siendo el primer productor de miel de España y, por tanto, de Europa.

Este informe se enviará a Presidencia de la Generalitat, al Ministerio de Agricultura, Alimentación y Medio Ambiente, a la Conselleria de Agricultura, Pesca, Alimentació i Aigüa, a la Federació Valenciana de Municipis i Províncies, a los grupos parlamentarios de las Corts Valencianes, a la Unió de Llauradors i Ramaders y a la Asociación Valenciana de Agricultores (AVA).

Valencia, 25 de mayo de 2015
Comisión de Ciencias.
Consell Valencià de Cultura

- ¹ <http://cvc.gva.es/archivos/284.pdf>
- ² http://cvc.gva.es/archivos/Informe_enfermedades_emergentes_y_reemergentes.pdf
- ³ Information Sheet Number 18. Prepared by the Department of Systematic Biology, [Entomology Section](#), National Museum of Natural History, in cooperation with Public Inquiry Services, Smithsonian Institution.
- ⁴ *Why we need bees*. <https://www.nrdc.org/wildlife/animals/files/bees.pdf>
- ⁵ *Las claves del síndrome de despoblamiento de las colmenas*. <https://www.nrdc.org/wildlife/animals/files/bees.pdf>
- ⁶ Nicola Bradbear. *Bees and their role in forest livelihoods*. Food and Agriculture Organization of the United Nations. Rome, 2009
- ⁷ El nombre de *abejorros* se aplica indistintamente a grupos muy diferentes de insectos que solo tienen en común el ser grandes, revolotear y zumbar. Uno es el de los *Bombus* (himenópteros), otro es el de algunos coleópteros y el tercero es el de los moscardones (dípteros). En este informe nos referimos exclusivamente a los primeros, parientes de las abejas melíferas.
- ⁸ <http://www.ual.es/personal/tcabello/Temarios/ApiTema07Web.pdf>
- ⁹ *La enjambrazón*. Padilla Álvarez, Fco. Flores Serrano, José. Campano Cabanes, Francisco. Depto. Zoología, Campus Universitario de Rabanales, Córdoba. *El Colmenar*. Abril-junio 2011.
- ¹⁰ Davies, Andrew. *Beekeeping*. National Trust, 2007.
- ¹¹ *El declive de las abejas. Peligros para los polinizadores y la agricultura de Europa*. Nota técnica de los laboratorios de Greenpeace. 2013.
- ¹² Lautenbach S., Seppelt R., Liebscher J & Dormann. *Spatial and Temporal Trends of Global Pollination Benefit*. (2012). PLoS ONE, 7: e35954.
- ¹³ Potts, S.G. et al. 2010. *Declines of managed honeybees and beekeepers in Europe*. *Journal of Apicultural Research* 49: 15–22
- ¹⁴ *La desaparición de las abejas amenaza el 70% de los cultivos para consumo humano*. David García Vázquez. EL País. 8 de mayo de 2014.
- ¹⁵ A través de la Iniciativa Internacional de Polinización, que puede consultarse en: <http://www.internationalpollinatorsinitiative.org/jsp/intpollinitiative.jsp>
- ¹⁶ Higes, M.; Martín-Hernández, R.; Martínez-Salvador, A.; Garrido-Bailón, E.; González-Porto, A. V.; Meana, A.; Bernal, J. L.; del Nozal, M.J.; Bernal, J. (2010). *A preliminary study of the epidemiological factors related to honey bee colony loss in Spain*. *Environmental Microbiology Reports*: 2(2), 243–250.
- ¹⁷ Cepero, A., Ravoet, J., Gómez-Moracho, T., Bernal, J.L., Del Nozal, M.J., Bartolomé, C., Maside, X., Meana, A., González-Porto, A.V., De Graaf, D.C., Martín-Hernández, R., Higes, M. *Holistic screening of collapsing honey bee colonies in Spain: A case study*(2014) *BMC Research Notes*, 7 (1), art. no. 649,.
- ¹⁸ Comunicación de la Comisión al Parlamento Europeo y al Consejo sobre la salud de las abejas melíferas. Bruselas, 2010-
http://ec.europa.eu/food/archive/animal/liveanimals/bees/docs/honeybee_health_communication_es.pdf
- ¹⁹ UE: Epilobee 2012-2013. Study on honey bee colony mortality.
http://ec.europa.eu/food/animals/live_animals/bees/docs/bee-report_en.pdf
- ²⁰ UE: Epilobee 2013-2014. Study on honey bee colony mortality.
http://ec.europa.eu/food/animals/live_animals/bees/study_on_mortality/index_en.htm
- ²¹ http://www.greenpeace.org/espana/Global/espana/2014/Report/abejas/gp_informe_contaminacion Polen_abejas.pdf
- ²² *En busca de la superabeja*. *National Geographic*, edición española. Mayo, 2015.
- ²³ *Importancia de las abejas melíferas y otros insectos como agentes polinizadores de las plantas cultivadas y silvestres de la Comunidad Valenciana*. Fernando Calatayud y Enrique Simó.
<http://www.apiads.es/index.php/apitemas/apipolinizacion-y-flora/30-importancia-de-las-abejas-melíferas-y-otros-insectos-como-agentes-polinizadores-de-las-plantas-cultivadas-i-silvestres-de-la-comunidad-valenciana>

BIBLIOGRAFÍA SUCINTA

- European Food Safety Authority: EFSA identifies risks to bees from neonicotinoids. January 16, 2013.
- Bernal, J., Garrido-Bailón, E., Del Nozal, M.J., González-Porto, A.V., Martín-Hernández, R., Diego, J.C., Jiménez, J.J., Bernal, J.L., Higes, M.
Overview of pesticide residues in stored pollen and their potential effect on bee colony (Apis mellifera) losses in Spain (2010) *Journal of Economic Entomology*, 103 (6), pp. 1964-1971. Cited 18 times.
- Bernal, J., Martín-Hernández, R., Diego, J.C., Nozal, M.J., González-Porto, A.V., Bernal, J.L., Higes, M.
An exposure study to assess the potential impact of fipronil in treated sunflower seeds on honey bee colony losses in Spain (2011) *Pest Management Science*, 67 (10), pp. 1320-1331. Cited 7 times.

- Botías, C., Martín-Hernández, R., Garrido-Bailón, E., González-Porto, A., Martínez-Salvador, A., De La Rúa, P., Meana, A., Higes, M.
The growing prevalence of Nosema ceranae in honey bees in Spain, an emerging problem for the last decade (2012) *Research in Veterinary Science*, 93 (1), pp. 150-155. Cited 9 times.
- Bradbear, N. (2009). *Bees and their role in forest livelihoods*. Food and Agriculture Organization of the United Nations Rome. Obtenido on-line, de: <http://www.fao.org/docrep/012/i0842e/i0842e00.HTM>
- Burkle, L. A. & Alarcon, R. (2011). *The future of plant-pollinator diversity: understanding interaction networks across time, space, and global change*. *American Journal of Botany* 98(3): 528–538.
- Cepero, A., Ravoet, J., Gómez-Moracho, T., Bernal, J.L., Del Nozal, M.J., Bartolomé, C., Maside, X., Meana, A., González-Porto, A.V., De Graaf, D.C., Martín-Hernández, R., Higes, M.
Holistic screening of collapsing honey bee colonies in Spain: A case study (2014) *BMC Research Notes*, 7 (1), art. no. 649,.
- Chamberlain, K.; Briens, M.; Jacobs, J. H.; Clark, S. J.; Pickett, J. A. *Use of honey bees (Apis mellifera L.) to detect the presence of Mediterranean fruit fly (Ceratitis capitata Wiedemann) larvae in Valencia oranges*. *J Sci Food Agric* 2012; 92: 2050–2054.
- De La Rúa, P., Jiménez, Y., Galián, J., Serrano, J. (2004).
Evaluation of the biodiversity of honey bee (Apis mellifera) populations from eastern Spain *Journal of Apicultural Research*, 43 (4), pp. 162-166.
- De la Rúa, P.; Jiménez, Y.; Galián, J.; Serrano, J. Evaluation of the biodiversity of honey bee (Apis mellifera) populations from eastern Spain. *Journal of Apicultural Research* 43(4): 162–166.
- Delso, Simone. *Honeybee Colony Disorder in Crop Areas*. (2014) Universidades de Sao Paulo, Faculdade de Filosofia, Ciências e Letras de Ribeiro Preto, Brasil.
- Davies, Andrew. *Beekeeping*. National Trust, 2007.
- FAO (2013). *FAO Statistical Yearbook 2013. World Food and Agriculture*. Obtenido on-line, de: <http://www.fao.org/docrep/018/i3107e/i3107e.PDF>
- Gómez Pajuelo, Antonio. *Mieles de España y Portugal*. Montagud editores, Barcelona, 2004.
- Higes, M.; Martín-Hernández, R.; Martínez-Salvador, A.; Garrido-Bailón, E.; González-Porto, A. V.; Meana, A.; Bernal, J.
- Goulson, D. 2015. *Neonicotinoids impact bumblebee colony fitness in the field; a reanalysis of the UK's Food & Environment Research Agency 2012 experiment*. Peen, 1-8.
- Goulson, D., Nichols, E. Botías, C., Rotheray, E. L., 2015. *Bee declines driven by combined stress from parasites, pesticides and lack of flowers*. *Science* 347. 1435-1255957-8.
- L.; del Nozal, M.J.; Bernal, J. (2010). *A preliminary study of the epidemiological factors related to honey bee colony loss in Spain*. *Environmental Microbiology Reports*: 2(2), 243–250. Cited 32 times.
- Higes, M., Esperón, F., Sánchez-Vizcaíno, J.M.
Short communication. First report of black queen-cell virus detection in honey bees (Apis mellifera) in Spain (2007) *Spanish Journal of Agricultural Research*, 5 (3), pp. 322-325. Cited 9 times.
- Honeybee diseases and pests: a practical guide*. FAO, 2006.
www.fao.org/3/a-a0849e.pdf
- Kessler et al., 2015. *Bees prefer foods containing neonicotinoid pesticides*. *Nature*, 521, 74-77.
- Orantes-Bermejo, F.J., Pajuelo, A.G., Megías, M.M., Fernández-Piñar, C.T.
Pesticide residues in beeswax and beebread samples collected from honey bee colonies (Apis mellifera L.) in Spain. Possible implications for bee losses. (2010) *Journal of Apicultural Research*, 49 (3), pp. 243-250. Cited 6 times.
- MAGRAMA (2015). *Apícolas*. Obtenido on-line, de: <http://www.magrama.gob.es/es/ganaderia/temas/produccion-y-mercados-ganaderos/sectores-ganaderos/apicola/>
- Monceau, K.; Bonnard, O.; Thiéry, D. (2014). *Vespa velutina: a new invasive predator of honeybees in Europe*. *J Pest Sci*, 87:1–16.
- Natural History Museum (2011). *Swarm-like behaviour of red mason solitary bees*. Obtenido on-line, desde: <http://www.nhm.ac.uk/about-us/news/2011/may/swarm-like-behaviour-of-red-mason-solitary-bees97553.html>
- Por qué desaparecen las abejas*. Power Point presentado en el CVC por Carlos Muñoz Wilde, apicultor profesional, el 3 de diciembre de 2015, en el CVC.
- Posibilidades del polen y las mieles extremeñas en el mercado alemán*. Mario Sánchez Sánchez. Informe de la Cámara de Cáceres.

Problemática de los asentamientos de colmenas en cítricos: "La Pinyolà" por Enrique Simó Zaragoza. Biólogo y Veterinario Técnico del Sector Apícola. Unió de Llauradors i Ramaders-COAG.

Potts, S.G. et al. 2010. *Declines of managed honeybees and beekeepers in Europe? Journal of Apicultural Research* 49: 15-22

Raine and Gill, 2015. *Tasteless pesticides affect bees in the field. Nature*, 521, 38-40.

Ritter, W; Akkratanakul, O. (2006). *Honey bee diseases and pests: a practical guide*. Food and Agriculture Organization of the United Nations. Obtenido on-line, de: <ftp://ftp.fao.org/docrep/fao/012/a0849e/a0849e00.pdf>

Rundlöf et al., 2015. *Seed coating with neonicotinoid insecticide negatively affects wild bees*, *Nature*, 521, 77-80.

Van der Sluijs et al, 2015. *Conclusions of the Worldwide Integrated Assessment on the risks of neonicotinoids and fipronil to biodiversity and ecosystem functioning. Environ Sci Pollut Res*, 22, 148-154.

Wikipedia (2015). *List of diseases of the honey bee*. Obtenido on-line, desde: http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_diseases_of_the_honey_bee#Chalkbrood

Sobre la avispa asiática. (*Vespa velutina*)

Schwartz, C.a , Villemant, C.b , Rome, Q.b , Muller, F.b

Vespa velutina (Asian predatory wasp): A new hymenoptera in France [Vespa velutina (frelon asiatique) : Un nouvel hyménoptère en France]

(2012) *Revue Francaise d'Allergologie*, 52 (5), pp. 397-401.

<http://www.scopus.com/inward/record.url?eid=2-s2.0-84866407722&partnerID=40&md5=24be4ea8269532d345fe0c2f84ffaae6>

AFFILIATIONS: Service de pneumoallergologie, Hôpital Larrey, 24, chemin de Pouvoirville, TSA 30030, 31059 Toulouse cedex 9, France;

Muséum national d'histoire naturelle, UMR7205 MNHN-CNRS, 45, rue Buffon, CP50, entomologie, 75005 Paris, France

ABSTRACT: A new hornet was detected in France a few years ago. This alien species (*Vespa velutina nigrithorax*) imported from Asia, has rapidly spread from South-West of France. It attacks insects and particularly honeybees whose colonies are sometimes destroyed, but it is generally not so aggressive towards humans. Nevertheless, it constitutes a risk for patients who are allergic to hymenoptera venom. However, the risk level has not yet been estimated. © 2012 Elsevier Masson SAS.

AUTHOR KEYWORDS: Allergy; Asiatic hornet; Bee-eating; Hymenoptera venom; *Vespa velutina nigrithorax*

Villemant, C.a , Barbet-Massin, M.b , Perrard, A.a , Muller, F.a , Gargominy, O.c , Jiguet, F.b , Rome, Q.a
Predicting the invasion risk by the alien bee-hawking Yellow-legged hornet *Vespa velutina nigrithorax* across Europe and other continents with niche models

(2011) *Biological Conservation*, 144 (9), pp. 2142-2150. Cited 17 times.

<http://www.scopus.com/inward/record.url?eid=2-s2.0-79960917673&partnerID=40&md5=2d057540c796e6da03cca5813641d807>

AFFILIATIONS: Muséum National d'Histoire Naturelle, UMR7205, CP 50, 45 rue Buffon, 75005 Paris, France;

Muséum National d'Histoire Naturelle, UMR7204 MNHN-CNRS-UPMC, CP 51, 55 rue Buffon, 75005 Paris, France;

Muséum National d'Histoire Naturelle, Service du patrimoine naturel, 57 rue Cuvier, 75005 Paris, France

ABSTRACT: *Vespa velutina nigrithorax*, an Asian bee-hawking hornet, has been unintentionally introduced in southwestern France before 2004 and is currently widely spreading across the country. Its arrival in northern Spain was reported in 2010. The potential invasion risk of the species is assessed using climatic suitability models. We used eight different modelling techniques within an ensemble forecast framework to show that the invasion success in southwestern France could have been predicted using data from the native Asian range of the species, while we further used data from both the native and invaded ranges (including a recently established population in Korea) to better predict its potential invasion range across all continents. Results are discussed in terms of the interest of ecological niche modelling for invasion biology, realised niche of the invasive wasp, potential threats to native entomofauna and economic impacts of this new predator. A particular attention is paid to beekeeping activities that are nowadays already threatened by a wide panel of adversary factors. © 2011 Elsevier Ltd.

AUTHOR KEYWORDS: Beekeeping; Invasive species; Native range; Niche modelling; Social hymenoptera; Vespidae

Chauzat, M.-P.a c , Martin, S.b d

A foreigner in France: The Asian hornet

(2009) *Biologist*, 56 (2), pp. 86-91. Cited 1 time.

<http://www.scopus.com/inward/record.url?eid=2-s2.0-67649824183&partnerID=40&md5=821e4f3164e64afe3e4cdf740e272f61>

AFFILIATIONS: Food Safety Agency, France;

University of Sheffield, United Kingdom;

Honey Bee Pathology Unit at the French Food Safety Agency, Honey Bee Pathology Unit, AFSSA LERRA les Templiers, 105 route des Chappes, 902 Sophia-Antipolis cedex, France;

Animal and Plant Sciences, Sheffield University, Sheffield, S10 2TN, United Kingdom

Artículos en revistas y diarios.

Las abejas, en riesgo por la pérdida de biodiversidad. Diario El Mundo. 22 de enero de 2010.

¿Qué les pasa a las abejas de miel? Una crisis sin precedentes amenaza a la apicultura. Revista Método 66. Verano 2010. Fernando Calatayud, doctor en Biología. Técnico de la Agrupación de Defensa Sanitaria Apícola.

El enigma de las colmenas. Magazine de *La Vanguardia*. 5 de abril de 2013.
Salvemos las abejas y la agricultura. Junio de 2013. Revista *Ecologistas en acción*.

La colmena desaparece en un día. Reportaje de *El País*, 29 de junio de 2014.

Esta abeja guarda un misterio. Luis Miguel Ariza. Reportaje *El País semanal*. 29 de julio de 2013.

Un escarabajo, el último enemigo de las abejas. Redacción. *Las Provincias*. 9 de mayo de 2014.

Cerco a la avispa asiática. Los agricultores piden al Consell un plan de prevención como los desarrollados en Cataluña, Asturias, Galicia, País Vasco o Navarra. J. L. García Llagües. *Levante EMV*. 17 de agosto de 2014.

La apicultura urbana es tendencia. Javier Caballero. Diario *Expansión*. 17 de febrero de 2015

Pesticidas y cambio climático resienten a la abeja silvestre en Europa. El 9,2 % de las abejas silvestres europeas afronta el riesgo de desaparecer. Diario *El Mundo*. 29 de marzo de 2015.

ESTADÍSTICAS Y DATOS OBTENIDOS DE:

- Sector de la Miel en cifras. Ministerio de Agricultura, Alimentación y Medio Ambiente. Subdirección General de Productos Ganaderos. Junio 2014.
- PROGRAMA NACIONAL DE MEDIDAS DE AYUDA A LA APICULTURA ESPAÑA 2014-2016. MINISTERIO AGRICULTURA, ALIMENTACIÓN Y MEDIO AMBIENTE. ABRIL 2013
- Presupuestos de la Generalitat Valenciana 2015

Informe sobre el Plan de Acción Territorial Forestal de la Comunidad Valenciana (PATFOR)

Autor: Comissió Ciències i Jurídica
Aprovació: Ple, 26 de gener de 2015

INFORME SOBRE EL PROYECTO DE DECRETO DE MODIFICACIÓN DEL DECRETO 58/2013 DEL CONSELL, POR EL QUE SE APRUEBA EL PLAN DE ACCIÓN TERRITORIAL FORESTAL DE LA COMUNIDAD VALENCIANA.

ANTECEDENTES

Con fecha 7 de enero de 2015, ha tenido entrada en el Registro del CVC escrito de la Directora General de Medio Natural de Generalitat Valenciana de idéntica fecha de salida, adjuntado el Proyecto de Decreto de modificación del Decreto 58/2013 del Consell, por el que se aprueba el Plan de Acción Territorial Forestal de la Comunidad Valenciana. En el escrito se informa que el citado Proyecto de Decreto se somete a audiencia ciudadana, mientras invita a esta Institución a presentar alegaciones, observaciones o sugerencias en el plazo de un mes a contar desde el día 14 de enero, ya que la publicación en el DOCV es de fecha 13 de enero.

No obstante no haber emitido esta Institución con anterioridad informe relativo al Decreto que se propone ahora modificar, por indicación del Presidente del CVC, la Comisión de las Ciencias en su sesión del día 14 de enero inició el análisis de la documentación y la comparación del articulado del Decreto original con la modificación que contiene el Proyecto de Decreto y, al objeto de poder elevar Informe definitivo al próximo Pleno en tiempo y forma, y antes de la finalización del plazo de información pública, acordó trasladar a la Comisión Jurídica la propuesta de Informe, por si procediera su aprobación.

OBJETO DE LA MODIFICACIÓN.

El Proyecto de Decreto plantea una modificación del artículo 19 *Terrenos excluidos* y del artículo 32 *Condiciones de seguridad en la interfaz urbano-forestal*.

Art. 19. *Terrenos excluidos*.

Mantiene íntegramente el epígrafe 1.

Modifica la redacción del epígrafe 2. Relativa a los terrenos calificados como urbanos o urbanizables que no cuenten con los servicios y dotaciones propiamente urbanas y mantengan especies forestales, ya sean arbóreas o herbáceas.

Y añade dos nuevos epígrafes. El 3, relativo a las características de los terrenos específicamente excluidos, y el 4, relativo a infraestructuras hidráulicas en terrenos agrícolas, urbanos o urbanizables.

Art. 32. *Condiciones de seguridad en la interfaz urbano-forestal*.

Mantiene literalmente los epígrafes 1, 2, 3 y 4.

Añade el epígrafe 5. Relativo a terrenos urbanos próximos a terrenos forestales.
Traslada el contenido literal del antiguo epígrafe 5 al nuevo epígrafe 6.

PROCEDIMIENTO DE MODIFICACIÓN DEL PATFOR:

El PATFOR es una herramienta de ordenación y de gestión que articula y programa en el tiempo y sobre el territorio las actuaciones futuras de la Consellería en el ámbito de la política forestal (tal y como textualmente explicita el texto del PATFOR).

Dicho esto, la ley 3/93 Forestal valenciana, en su art. 20, especifica que para modificar el plan debe haber información pública y la audiencia a las entidades locales y al resto de administraciones públicas afectadas.

Por ello pensamos que, probablemente, algo tenga que determinar la Confederación Hidrográfica respecto a la modificación de las zonas de su afectación, debido a su potestad en el dominio público hidráulico.

ARGUMENTACIÓN.

La modificación parece traer razón de algunas incidencias administrativas o de los efectos de actividades públicas o privadas en terrenos con las características establecidas en este articulado. El carácter forestal, por ejemplo, que tienen en la actualidad el Cauce Viejo o la Playa de la Malvarrosa puede ilustrar esta situación.

Aunque, como se reconoce en el preámbulo del PATFOR, ha surgido una problemática que tiene relación con el lanzamiento de cohetes y la utilización de materiales pirotécnicos tradicionales, que son el objeto que provoca la modificación del Plan de Acción Territorial Forestal de la Comunitat Valenciana (PATFOR).

VALORACIÓN DE LAS MODIFICACIONES PROPUESTAS.

En relación al art. 32, la modificación se limita a la inclusión de un nuevo epígrafe que establece una franja de afección de 500 metros para aquellos terrenos urbanos o urbanizables que habiéndose cultivado con anterioridad no hayan sustanciado su condición urbanística, y que en tal caso deberán continuar cultivados. Y la necesidad de policía y limpieza para eriales y baldíos. La enumera como epígrafe 5 y traslada literalmente el contenido del 5 inicial al 6. Estas precisiones favorecen la aplicación objetiva y reglada de la norma.

No obstante lo anterior, y al objeto de una mejor comprensión convendría añadir, en coherencia con el epígrafe 3 de este mismo artículo, que la responsabilidad de mantener las condiciones exigidas corresponde al propietario o propietarios de los terrenos.

Como corrección de errores, en el punto 1 del mencionado art. 32, de advierte también un error de transcripción que puede generar confusión. Hay que eliminar la frase: *“la anchura mínima será de veinticinco metros, más un vial de cinco metros de anchura, según pendiente”*, y continuar el párrafo con la siguiente frase que comienza igual donde dice: *“la anchura mínima será de veinticinco metros, más un vial de cinco metros de anchura, según marca el artículo 25bis del Decreto 67/2006, de 19 de mayo, del Consell.*

En relación al art. 19, establece con rotundidad que los terrenos que mantengan masa forestal, ya sea arbórea, arbustiva de matorral, o herbácea, aunque estén calificados como urbanos o urbanizables, no se

consideran excluidos hasta contar con los servicios y equipamientos urbanos (alcantarillado, alumbrado, agua potable y acceso rodado).

La especificación en el epígrafe 3, de excluir de la aplicación de las normas generales de prevención de incendios forestales los terrenos forestales desprovistos de vegetación y más concretamente los a) yermos, roquedos y arenales; b) construcciones e infraestructuras al servicio forestal; y c) cauces en terrenos urbanos, aunque lo pretenda, no resta la ambigüedad derivada de su ausencia.

No obstante, la redacción de este artículo abre la posibilidad a una desprotección que entra en contradicción con los artículos 145 y 146 del reglamento que, textualmente, señalan:

Artículo ciento cuarenta y cinco

1. Quedan prohibidas como medida de precaución general en los terrenos forestales, en los colindantes o con una proximidad menor a 500 metros de aquéllos, las acciones o actividades siguientes:

A) Arrojar fósforos y colillas encendidas.

b) Encender fuego con la única finalidad de cocinar o calentarse fuera de los lugares preparados y autorizados al efecto.

c) La instalación o mantenimiento de depósitos o vertederos de residuos sólidos que incumplan las condiciones legalmente establecidas para su instalación.

d) Arrojar basura o cualquier otro tipo de desecho fuera de las zonas establecidas al efecto.

e) El lanzamiento de cohetes, globos o artefactos de cualquier clase que contengan fuego, o puedan producirlo.

f) La quema de márgenes de cultivos o de restos agrícolas o forestales durante el periodo comprendido entre el 1 de julio y 30 de septiembre.

g) La quema de cañares, carrizales o matorrales ligada a algún tipo de aprovechamiento ganadero, cinegético o de cualquier otro tipo durante el periodo comprendido entre el 1 de julio y el 30 de septiembre.

2. Los periodos indicados en el apartado anterior podrán modificarse por la dirección general competente en función de las condiciones de peligro de incendio.

Artículo ciento cuarenta y seis

1. Las acciones o actividades que, aún estando restringidas dentro del ámbito de aplicación del presente reglamento, podrán realizarse previa autorización, son las siguientes:

A) Almacenamiento, transporte o utilización de material inflamable o explosivo.

b) Operaciones de destilación de plantas aromáticas.

c) Utilización de grupos electrógenos, motores, equipos eléctricos o de explosión, aparatos de soldadura, etc., incluidos los pertenecientes a maquetas dirigidas por radio control.

d) Acumulación y almacenamiento de madera, leña y cualquier tipo de residuo agrícola o forestal.

e) La quema de márgenes de cultivo o de restos agrícolas o forestales fuera del periodo comprendido entre el 1 de julio y el 30 de septiembre.

f) La quema de cañares, carrizales o matorrales ligada a algún tipo de aprovechamiento ganadero, cinegético o de cualquier otro tipo fuera del periodo comprendido entre el 1 de julio y el 30 de septiembre.

2. Los periodos indicados en el apartado anterior podrán modificarse por la dirección general competente en función de las condiciones de peligro de incendio.

Lo que pudiera significar que se relaja la protección de este tipo de terrenos, excluyéndolos de las normas generales de prevención de incendios, y permitiendo arrojar colillas, encender fuego, arrojar basuras, o el lanzamiento de cohetes.

Así como la inclusión del epígrafe 4, en coherencia con el 1, explicita la exclusión de las infraestructuras hidráulicas en terrenos agrícolas, urbanos o urbanizables.

Convendría definir o, al menos, ejemplificar el término “infraestructuras hidráulicas”.

Puede ser que estas infraestructuras o márgenes de ríos no tengan consideración de terreno forestal, pero si están a menos de 500 m de terreno forestal, consideramos que deben cumplirse las medidas preventivas de incendios. Además recomendamos consultar a la Confederación Hidrográfica del Júcar.

CONCLUSIONES.

En consecuencia con lo que antecede, el CVC considera oportunas y adecuadas las modificaciones propuestas al artículo 32 en el Proyecto de Decreto.

Y en cuanto al artículo 19, no se desprende de su lectura una interpretación única, por lo que recomendamos la necesidad de aclarar y definir con precisión el mencionado artículo. Además de sugerir la consulta específica a la Confederación Hidrográfico del Júcar.

Este Informe se trasladará en tiempo y forma a la Consellera de Infraestructuras, Territorio y Medio Ambiente y a la Directora General de Medio Natural de la Generalitat Valenciana.

Declaración del Consell Valencià de Cultura en vísperas de la Cumbre del Clima de París (30 de noviembre al 11 de diciembre de 2015) (bilingüe)

Autor: Comissió Ciències
Aprovació: Ple Ondara, 23 novembre 2015

DECLARACIÓN DE ONDARA

El Consell Valencià de Cultura, institución consultiva y asesora de la Generalitat Valenciana en materia cultural y científica, ha manifestado repetidamente su preocupación por las consecuencias del cambio climático y por el fenómeno asociado del calentamiento global, y ha afirmado siempre la necesidad de una cultura medioambiental instalada en los principios básicos del Estado del Bienestar y en los fundamentos de una auténtica convivencia entre los pueblos.

Ante la inminencia de la Cumbre de París 2015, y la evidencia de que luchar contra la degradación de la tierra y la pérdida de los bosques y los campos de cultivo es necesario para llegar a un protocolo sobre cambio climático que tenga éxito, el CVC convocó una sesión extraordinaria de su Comisión de Ciencias, con el título de *Desertificación, reforestación y ciclo hidrológico en el Mediterráneo. En un contexto de cambio climático*, que tuvo lugar el 7 de octubre de 2015.

En dicha sesión comparecieron los expertos Millán Millán, José Luis Rubio, Gonzalo Mateo y Manuel Nieto, que expusieron de manera coordinada los aspectos climatológicos, geológicos, edafológicos, biológicos, botánicos e hidrológicos de la situación en la Comunitat Valenciana y en la cuenca del Mediterráneo, como un conjunto coherente formado por elementos imbricados entre sí, lo que nos permitió reunir una serie de datos fiables y apreciar la gravedad del tema en todo su alcance.

Particularmente alarmante es la evidencia de que fenómenos extremos como la sequía y las lluvias torrenciales en el Mediterráneo son el resultado de una serie de procesos encadenados, en cuyo origen están la desertificación, la deforestación y los cambios de uso del suelo a escala local. Los efectos de esos cambios de uso del suelo son acumulativos en cada cuenca menor, y las perturbaciones producidas pueden propagarse a escala continental.

Los expertos insisten en que existen soluciones para recuperar los ciclos hidrológicos. Por ejemplo, reforestando cuencas específicas para "cultivar" o favorecer la formación de las tormentas de verano, fenómeno actualmente cada vez más escaso en nuestras tierras.

En consecuencia, el **Consell Valencià de Cultura expresa su deseo de que la cumbre de París tenga éxito a la hora de elaborar un protocolo contra el cambio climático.**

Al mismo tiempo, el CVC hace un firme **llamamiento** a la sociedad civil de la Comunitat Valenciana a adoptar una conducta medioambiental responsable en la lucha contra el cambio climático, y exige respetuosamente a los poderes públicos locales, autonómicos y estatales la urgente y efectiva puesta en práctica de **políticas encaminadas a la reducción de emisiones y a la construcción de un nuevo modelo energético e hidrológico, que resuelva el grave déficit hídrico de los suelos costeros mediterráneos, promueva una reforestación inteligente y contenga el rápido avance de la desertificación.**

Esta Declaración se hará llegar a la 21ª Conferencia sobre el clima en 2015 (Paris Climat 2015).

Informe sobre la situació actual dels Arxius de RTVV

Autor: Comissió Jurídica
Aprovació: Ple, 26 gener 2015

Antecedents

Al llarg de la seua història, el Consell Valencià de Cultura (CVC) sempre ha mostrat un especial interès per l'audiovisual valencià, així com per la salvaguarda i custòdia dels arxius històrics, administratius, electrònics i audiovisuals de la Comunitat Valenciana (CV), com a part essencial de la nostra memòria històrica.

La nostra preocupació per la situació dels arxius es remunta als informes redactats en 1987 sobre els arxius de la Corona d'Aragó, i a les Jornades sobre cultura a la CV (biblioteques, arxius, centres documentals), que van tenir lloc en 1997.

El nostre interès per l'audiovisual valencià es concreta en treballs com l'*Informe sobre els recursos Audiovisuals de la CV*, d'abril de 2004, que suggeria la creació d'una mediateca valenciana que agrupara tot el material audiovisual existent, o l'*Informe sobre la Llei del cine i la seua aplicació*, de desembre de 2008, sobre la Llei estatal 55/2007, de 28 de desembre, que explicava com l'activitat cinematogràfica i audiovisual forma un sector estratègic de la nostra cultura i economia.

Cal mencionar també, des del punt de vista arxivístic, el nostre *Informe sobre la possible creació d'un arxiu fotogràfic valencià o Museu de la Fotografia*, de juliol de 2010.

Posteriorment, en març de 2012 i a petició de la Conselleria de Presidència de la Generalitat, redactàrem un *Informe sobre l'Avantprojecte de Llei de Radiotelevisió Valenciana (RTVV)*, en el qual advertíem dels problemes que podien sorgir davant de l'ERO proposat, i també per tramitar el nou text legislatiu sense tenir en compte la Llei 7/2010 General de Comunicació Audiovisual, que estava tramitant-se en eixe moment.

Déiem llavors "que la falta d'eixa informació pot conduir a errors que posarien en risc l'aplicació d'esta norma en un futur pròxim".

En juny de 2013 elaboràrem un altre *Informe sobre el lliure comerç del sector audiovisual*, amb un apartat referit a la situació a la CV. També en juny d'eixe mateix any, el Comitè d'Empresa de RTVV ens va enviar un document sobre diferents aspectes relatius a la documentació i al patrimoni audiovisual, que podrien veure's afectats per l'ERO.

Preocupats per la problemàtica que travessava Radiotelevisió Valenciana, en juliol de 2013 elaboràrem un informe específic, titulat *Sobre la situació de l'arxiu de RTVV*.

A pesar del nostre avís sobre la fragilitat de l'avantprojecte de Llei de RTVV i de l'ERO, la Generalitat va seguir avant amb el seu projecte, amb les conseqüències que coneixem. El 6 de novembre, el Tribunal Superior de Justícia va declarar nul l'ERO. i el 29 de novembre de 2013 va deixar d'emetre RTVV. En el ple de desembre de 2013, el Consell Valencià de Cultura va aprovar una declaració titulada *Sobre els Arxius de RTVV*, en la qual se sol·licitava a la Generalitat la custòdia i la conservació dels dits arxius, part important de la nostra cultura, amb mesures concretes d'actuació.

El tancament de RTVV va fer saltar totes les alarmes en el si del CVC. En desembre de 2013, en la sessió constitutiva del Consell Assessor de CulturArts, el conseller Francisco Pérez Puche, representant del CVC en el dit organisme, va defensar la protecció de l'arxiu audiovisual de RTVV.

El 20 de febrer de 2014 va tenir lloc en el CVC una taula redona: *Les indústries culturals a la Comunitat Valenciana*, que va descriure un quadro desolador de la situació actual del sector, agreujada amb el tancament de RTVV, motor indiscutible de la indústria audiovisual valenciana.

Conseqüència d'eixa taula redona va ser un informe aprovat en la sessió plenària de 29 d'abril de 2014: *La situació de les indústries culturals del sector del llibre, arts escèniques i audiovisual*.

En maig de 2014 van concloure els treballs de la comissió de Promoció Cultural sobre el tema, que es van plasmar en un informe exhaustiu i documentat, titulat *Informe sobre la situació actual de l'Audiovisual Valencià*, aprovat pel Ple en sessió del 26 del mateix mes.

Conscient de l'impacte que ha suposat el tancament de RTVV, i mogut per la seua vocació de servici a la societat valenciana, el CVC va organitzar una taula redona el 27 de novembre de 2014, per a debatre sobre una *Nova TV pública valenciana*.

Situació actual

És fàcil comprovar, examinant estos antecedents, l'interés que des de sempre ha tingut el CVC pels arxius, i en particular pels arxius audiovisuals, que comprenen una part important de la nostra història recent.

Preocupada, com altres comissions, per la situació en què havien quedat els arxius audiovisuals i administratius de RTVV, des del tancament de novembre de 2013, la Comissió Jurídica va proposar sol·licitar una visita al complex de RTVV a Burjassot.

Després d'algunes cartes i telefonades es va obtenir l'autorització de la Generalitat i l'aquiescència dels tres liquidadors de l'ens, que ens va permetre realitzar una visita a les instal·lacions i mantenir una reunió de treball amb els liquidadors i responsables de l'arxiu audiovisual.

La visita va tenir lloc el dia 23 d'octubre de 2014.

Els membres del CVC vam ser rebuts per dos membres de la Comissió Liquidadora, per la cap del departament de documentació i per la responsable del departament d'informació.

En tot moment se'ns va informar amb detall de quina és la situació dels arxius audiovisuals.

En l'actualitat hi ha 23 persones inventariant i digitalitzant els arxius.

L'arxiu audiovisual consta de 250.000 cintes. Hi ha 50.000 hores d'imatges digitalitzades i en queden 101.800 pendents.

L'arxiu sonor de la televisió consta de 12.000 CD.

El de la ràdio inclou 3500 DAT, 28.000 registres en el servidor i 30.000 CD.

Els materials de les delegacions de Castelló de la Plana i de Madrid, com els llibres i discos, estan correctament registrats i catalogats. També els llibres de la ràdio estan ja registrats i catalogats. No així el material discogràfic i d'altres suports, que ja ha arribat a les instal·lacions de Burjassot però es troba sense registrar ni catalogar.

Falta inventariar, entre altres molts, els fons procedents de la delegació d'Alacant i de Ràdio 9 en part.

L'arxiu que conté les històries clíniques del personal de RTVV es custodia en les instal·lacions de l'ens. Una part no significativa de l'arxiu administratiu també es troba en l'edifici de Burjassot, en els departaments corresponents, i la resta es conserva en els magatzems d'una empresa especialitzada a conservar documents. Els magatzems es troben en el polígon industrial de Mas del Jutge, en terme de Torrent.

Se'ns va indicar que el contracte amb l'empresa Recall Information Management finalitzava en desembre de 2014 i que la Comissió Liquidadora recomanaria no renovar el contracte i traslladar la documentació a les dependències de RTVV. Segons la informació rebuda, eixa documentació ja estava emmagatzemada per empreses externes quan RTVV es trobava operativa.

S'han digitalitzat unes 50.000 hores de gravació audiovisual. S'intenta prioritzar les gravacions úniques (efectuades per RTVV) i les de fets irrepetibles. Calculen que amb els treballadors actuals, i afegint els arxius de la ràdio i els de Madrid, Alacant i Castelló, tardaran uns 10 anys a digitalitzar i inventariar el material de què actualment disposen.

També se'ns va informar que no hi ha servici de préstec, i només s'atenen puntualment les peticions dels antics treballadors que necessiten algun material per als seus currículums.

Els liquidadors ens van informar de que, una vegada feta la liquidació, ignoren què se'n farà de l'edifici. Segons la seua opinió, en cas de venda caldria retirar-ne tots els béns culturals que s'hi troben i protegir-los degudament.

Consideracions

Entenem que la Comunitat Valenciana necessita una TV pública valenciana que potencie la nostra cultura, els nostres senyals d'identitat i especialment la llengua pròpia, que servisca com a motor de les nostres indústries culturals i que contribuïska a revitalitzar sectors com el del llibre, les arts escèniques, l'audiovisual, el doblatge, els videoclips, la música...

Entenem també que és la Generalitat Valenciana qui hauria d'assumir eixe repte de futur, i presentar una proposta que en garantisca la realització. A més, la Generalitat Valenciana hauria de presentar un pla de protecció i usos de l'edifici de RTVV.

Una vegada liquidat l'ens, la guarda i custòdia dels arxius administratius i audiovisuals de RTVV depén de la Generalitat Valenciana.

Conclusions:

- 1) El Consell Valencià de Cultura agraiïx la col·laboració prestada per la Generalitat Valenciana, la Comissió Liquidadora i els treballadors dels departaments de Comunicació i de Documentació, en la seua visita del 23 d'octubre de 2014.
- 2) La Generalitat Valenciana hauria de presentar un pla estratègic que garantira el futur dels arxius en les millors condicions, i una proposta concreta per a inventariar i digitalitzar en un temps breu tots els fons presents i futurs de RTVV.
- 3) El CVC insta a la Generalitat Valenciana a vigilar que els treballs de la Comissió liquidadora, els quals es preveia enllestir abans del 31 de desembre de 2014, es completen com més prompte millor.
- 4) Es considera prioritari que la Generalitat assumisca la seua responsabilitat de guarda i custòdia de tots els arxius, tant administratius com audiovisuals. És necessari evitar la fragmentació dels arxius que suposa situar-los en diversos dipòsits; per tant és convenient ubicar en un espai únic tots els arxius, tant els administratius com els audiovisuals.
- 5) Es recomana que almenys se subroguen els 23 treballadors (documentalistes i arxivers) actuals a la Generalitat Valenciana, per a evitar que es detinga el procés de catalogació, registre i digitalització dels diferents arxius. Igualment, caldria accelerar el procés de digitalització a fi d'evitar el deteriorament dels registres. Finalment, recomanem elaborar un pla d'ús dels arxius per part de particulars i institucions.
- 6) S'insta a la Generalitat Valenciana a aprovar un pressupost per a l'any 2015 que ho garantisca.

- 7) Se l'insta, igualment, a definir quin serà el procediment de traspàs de l'arxiu de RTVV a la Generalitat.

El present informe es traslladarà a la Presidència de la Generalitat, a la Conselleria d'Educació, Cultura i Esports, a Culturarts, a la Comissió Liquidadora, al Comité d'empresa de RTVV i a la Federació Valenciana de Municipis i Províncies.

Informe sobre la Salud Mental en la Comunitat Valenciana

Autor: Comissió Ciències
Aprovació: Ple, 29 Juny 2015

JUSTIFICACIÓN

Los documentos emitidos por el Consell Valencià de Cultura aspiran a proporcionar a la Administración responsable un material suficiente para abordar y solucionar una serie de problemas. Sin embargo, en algunos casos somos conscientes de que la solución perseguida es enormemente difícil. Lejos de desanimarnos, esa circunstancia nos lleva a insistir una y otra vez, con la esperanza, no ya de obtener un eco inmediato, sino al menos de llamar la atención sobre la gravedad de los problemas expuestos.

El caso que nos ocupa –la Salud Mental en nuestra Comunitat– tiene esa dificultad extrema: la derivada de la sospecha de que resultaría muy difícil encontrar vías rápidas de solución y de que a medio plazo apenas hay posibilidades de mejora, aún en el caso de que los responsables de Sanidad pusieran el máximo interés y dispusiesen de inmensos recursos económicos.

Hay casos, y este es uno de ellos, en los que la solución no depende solo de la utilización de eventuales recursos. Existe, además, una percepción equivocada de un problema, que ni siquiera se considera como tal. Y es que no estamos ante una simple enfermedad o un grupo de enfermedades, sino sobre todo ante una auténtica EMERGENCIA, por la gravedad de la situación y porque el problema no figura en los organigramas de Sanidad de forma adecuada.

ANTECEDENTES

En septiembre de 2014, la Comisión de Ciencias del CVC, por sugerencia del conseller Manuel Ángel Conejero, acordó abordar la situación sanitaria de la Salud Mental en la Comunitat Valenciana. Quedó encargado el propio conseller Manuel Ángel Conejero, quien redactó el informe y fue ayudado en su versión final por la consellera Ana Noguera y el conseller Vicente Muñoz Puelles.

El doctor José Salazar Fraile, psiquiatra del Centro de Salud Mental de Paterna, compareció en la Comisión de Ciencias el día 17 de abril para informar sobre el tema. Además, se ha estudiado exhaustivamente el *Informe del Observatorio de Salud Mental* de 2014, que se adjunta como anexo a este texto, así como el documento *Estrategia de Salud Mental del Sistema Nacional de Salud* (2007), elaborado por el Ministerio de Sanidad y Consumo.

QUÉ ES LA SALUD MENTAL

La salud mental no es solo la ausencia de trastornos mentales. La Organización Mundial de la Salud (OMS) la define como «un estado de bienestar en el cual el individuo es consciente de sus propias capacidades, puede afrontar las tensiones normales de la vida, es capaz de trabajar de forma productiva y fructífera y está en condiciones de hacer una contribución a su comunidad».

Se estima que aproximadamente el 20% de los niños y adolescentes del mundo tienen trastornos o problemas mentales, y que unos 450 millones de personas en el mundo están afectadas por una enfermedad mental, neurológica o conductual que dificulta gravemente su vida.

El 22% de la población padece episodios de ansiedad y depresión en algún momento, y esos episodios son las principales causas de incapacidad en todo el mundo y de la cuarta parte de las visitas a los centros sanitarios. Menos del 25% de los afectados es diagnosticado y tratado correctamente en los países occidentales, aunque existen tratamientos efectivos para la mayoría de trastornos. Entre el 70 y el 80% de las personas con enfermedades mentales están en situación laboral de desempleo.

Los trastornos mentales constituyen la causa más frecuente de enfermedad en Europa, por delante de las enfermedades cardiovasculares y del cáncer, y el impacto en la calidad de vida es superior al de las enfermedades crónicas como la artritis, la diabetes o las enfermedades cardíacas y respiratorias.

La depresión, que afecta a unos 350 millones de personas, es la principal causa mundial de discapacidad y un importante factor de riesgo de suicidio. Cada año, más de 800.000 personas se suicidan en el mundo, y el suicidio constituye la segunda causa de muerte en el grupo de 15 a 29 años de edad, solo por detrás de los accidentes de tráfico. Se estima que un 1% de la población desarrollará alguna forma de esquizofrenia a lo largo de su vida.

Según señala el documento *Estrategia de Salud Mental (2007)* del entonces Ministerio de Sanidad y Consumo, «los trastornos mentales son frecuentes o comunes en todos los países, ocasionan un enorme sufrimiento, dificultan la capacidad de aprendizaje de los niños e interfieren significativamente en la vida de las personas que los padecen. Además de la discapacidad y mortalidad prematura por suicidio que a veces originan, tienden también a producir el aislamiento social de quienes los padecen».

Como indica la Consellería de Sanidad de la Generalitat Valenciana, en su documento *Malestar emocional: Manual práctico para una respuesta en atención primaria*, elaborado por los doctores José Salazar y Ermengol Sempere, la salud mental no se circunscribe solamente a los pacientes que tienen una patología específica, sino al conjunto de la población.

Se estima que, a lo largo de la vida, los problemas relacionados con la salud mental afectarán aproximadamente a uno de cada cuatro ciudadanos de nuestra Comunidad.

Así lo señala también la investigación dirigida y coordinada por el profesor Manuel Gómez Beneyto, donde se advierte que a lo largo del tiempo los ciudadanos podemos experimentar todo tipo de sucesos traumáticos, como presenciar una catástrofe natural, ser víctimas de un incendio, un atraco o un accidente de tráfico, perder el trabajo, haber sufrido abusos sexuales en la infancia, una violación o cualquier otro trauma capaz de afectar a nuestra estabilidad emocional.

Esa estabilidad emocional, de por sí precaria, se vuelve aún más frágil en momentos como el actual, cuando la crisis económica amenaza también la estabilidad laboral y social. Surgen la incertidumbre respecto al futuro, el temor a la pérdida del trabajo, a la pobreza, a la ruptura de la familia, a la desprotección de los hijos, y aparecen los primeros síntomas de una depresión: irritación, falta de concentración, alteraciones del sueño, abatimiento, ansiedad general.

La importancia de estos problemas se refleja también en el monto del gasto farmacéutico. Los antidepresivos, los tranquilizantes y ansiolíticos aparecen entre los grupos farmacológicos más prescritos, con una clara tendencia al alza. Cabe señalar que la OMS prevé que los trastornos mentales aumentarán considerablemente durante los próximos años.

LA ATENCIÓN PRIMARIA

Según el concepto de enfermedad que se utilice, algunos autores consideran más adecuado utilizar, en lugar del término enfermedad mental, el término trastorno mental, que es el utilizado por los dos sistemas clasificatorios de la psicopatología más importantes en la actualidad: la CIE-10 de la OMS y el DSM-IV-TR de la Asociación Psiquiátrica Americana. Sin embargo, en este informe seguimos utilizándolo, dado que sigue siendo el más utilizado en los papeles consultados.

Durante siglos las enfermedades mentales han sido tratadas como un problema social, separado de cualquier problema de salud física. Pero ahora la mayoría concuerda en que los trastornos de salud mental no suceden de forma aislada. De hecho, suelen ocurrir en relación con otros problemas clínicos o junto con estos, tales como enfermedades cardíacas, diabetes, cáncer, trastornos neurológicos y también como respuesta a muchas situaciones de la vida.

Los problemas médicos y las circunstancias de la vida de una persona no afectan solo a una parte del cuerpo sino a la totalidad del organismo, y cada una causa un efecto sobre las otras. Parece obvio, pues, que el tratamiento integral de la salud de la persona alcanzaría mejores resultados y aumentaría el potencial de recuperación y productividad.

Muchos problemas de salud mental y conflictos psicosociales crónicos pueden prevenirse en un grado u otro, cuando se abordan de forma precoz. De ahí la importancia de la atención

primaria, que consiste en la relació a largo plazo entre una persona y su médico. El Instituto de Medicina de los Estados Unidos ofreció la siguiente definición de atención primaria en 1996: «La atención primaria es el suministro de servicios integrales y accesibles de atención de la salud por parte de médicos clínicos que se responsabilizan de una gran mayoría de las necesidades personales de atención de la salud, estableciendo una alianza constante con los pacientes y ejerciendo en el contexto de la familia y la comunidad».

Las consultas de atención primaria reciben cada vez más visitas de pacientes que acuden con una sintomatología más o menos difusa de malestar emocional. Se trata, en la mayoría de los casos, de alteraciones leves o trastornos adaptativos relacionados con la psicobiografía de cada persona y con la realidad social, económica, familiar y geográfica. Esta inestabilidad no supone necesariamente una patología, aunque conlleva atención y tratamiento. De hecho, las personas que sufren problemas emocionales buscan, en primer lugar, la ayuda de los profesionales de la atención primaria.

La OMS destaca la importancia de diseñar y aplicar sistemas de atención en salud mental integrados, comprensivos y eficaces que cubran la promoción, la rehabilitación, el tratamiento, el cuidado y la recuperación. Por ello, resulta imprescindible capacitar a los servicios de atención primaria para que trabajen coordinadamente con la atención especializada, a fin de facilitar el acceso, la identificación y los tratamientos para personas con problemas de salud mental.

Según señalan los profesionales de la psiquiatría, los dos factores más importantes para prevenir y abordar la Salud Mental son la atención primaria y la responsabilidad del paciente sobre su salud.

SITUACIÓN DE LA SALUD MENTAL EN ESPAÑA

En 2007, el Ministerio de Sanidad y Consumo publicó la *Estrategia de Salud Mental del Sistema Nacional de Salud*, un documento coordinado con la participación de todas las Comunidades Autónomas, que debía servir como instrumento a dichas comunidades para desarrollar sus propios planes y estrategias en función de sus recursos y capacidades.

En el mencionado documento se dice que «en España, excluyendo los trastornos causados por el uso indebido de sustancias, se puede afirmar que el 9% de la población padece al menos un trastorno mental en la actualidad y que algo más del 15% lo padecerá a lo largo de su vida. Estas cifras se incrementarán probablemente en el futuro».

Cabe afirmar que, en general, los trastornos mentales afectan más a las mujeres que a los varones y aumentan con la edad. También proliferan como consecuencia de padecer otras enfermedades como el cáncer, las enfermedades cardiovasculares, diabetes o SIDA. Hay que considerar que la mayoría de los trastornos mentales son leves o transitorios.

El documento *Estrategia de Salud Mental del Sistema Nacional de Salud* se basa en la filosofía y los contenidos de la Declaración de Helsinki en Salud Mental, auspiciada por la Oficina Regional Europea de la OMS y suscrita por España en 2005. Se adopta «un enfoque integrado que combina la promoción de la salud mental, la prevención de los trastornos mentales, el diagnóstico y el tratamiento de los pacientes y la coordinación inter e intrainstitucional, así como la adopción de medidas que fomenten la inserción laboral y social de las personas que padecen estos trastornos».

Este documento nacional tenía como finalidad ayudar a la coordinación en todo el país de los planes o programas de promoción de la salud mental, de los programas de prevención y de los medios de diagnóstico, terapéuticos y rehabilitadores apropiados para realizar una atención integral y continuada de las personas con trastornos mentales.

No obstante, razones de toda índole han debilitado y paralizado la Estrategia en Salud Mental del Sistema Nacional de Salud. En abril de 2014, un número significativo de profesionales de la Salud Mental del conjunto de España firmaron un documento conocido como la Declaración de Atocha, en defensa de la atención pública a la Salud Mental y manifestando su preocupación ante la involución que, a su entender, está produciéndose en este terreno, y en la que las personas que padecen trastorno mental grave son las más perjudicadas.

SITUACIÓN DE LA SALUD MENTAL EN LA COMUNITAT VALENCIANA

La Comunitat Valenciana está situada por detrás en lo que se refiere a la definición del problema, a la forma de acotarlo y hasta en su organización dentro de las administraciones. No hay en la administración autonómica un departamento desde el que abordar de forma clara y contundente el problema, sino varios departamentos que dependen de varias administraciones, incluyendo las provinciales.

Esto se hace más evidente porque, en términos generales, la Sanidad ha experimentado cambios importantes, tanto en la nación como en las comunidades autónomas. Al abismo que separa la organización sanitaria en general de la que se refiere a la Salud Mental, se suma la indefinición que obliga cada día a improvisar y a contar con la buena voluntad de los profesionales, y no solo para atender a pacientes que en términos numéricos sobrepasan las cifras idóneas.

Sumando los que existentes en hospitales y en Centros de Salud Mental, en nuestra Comunitat hay 300 psiquiatras para 200.000 enfermos mentales. Se da el caso, además, de que no hay ninguna proporcionalidad geográfica, como sucede en países que conocemos bien, y cuyos sistemas de Salud Mental hemos contrastado, sino que los centros se ubican sin ningún sentido geográfico; es decir, según planes que han sido llevados a cabo más desde iniciativas de un determinado grupo, y no siguiendo un plan previamente diseñado.

Este problema constituye una auténtica alarma social, una emergencia, que se manifiesta de varias formas o niveles de gravedad, según estemos hablando de pacientes, de familiares, de

casos que a veces terminan en una comisaría y son tipificados y castigados con penas de prisión. Hemos de traer a colación aquí mismo, por el carácter de exclusión que esto supone, a seres humanos que no son responsables, en el sentido estricto de la palabra, de sus actos, ni merecedores de estar privados de libertad, por no haber tenido a su alcance un centro de prevención, anticipándose a los problemas. En la prensa diaria y en los informes del *Síndic de Greuges* hay ejemplos de lo que estamos refiriendo.

La EXCLUSIÓN, la soledad, la incomunicación con otros seres humanos, son el precio que aún paga el enfermo mental en este momento del siglo XXI, cuando la sociedad ha asumido y aceptado otro tipo de enfermedades también enmarcadas en un epígrafe que podía denominarse de enfermedades antisociales –donde estaría el sida, por ejemplo–, pero que ya no suponen el rechazo social. No ocurre así con los enfermos mentales, que siguen siendo ciudadanos de una clase diferente, cuya proximidad nadie quiere asumir.

Y es que, en la mayoría de los casos, los seres humanos supuestamente sanos evitan la compañía de los enfermos mentales de una forma tan evidente como despiadada, circunstancia grave si pensamos que, en el contexto de la crisis económica, la necesidad se ha disparado al «aumentar los casos de enfermedad al mismo tiempo que han disminuido los recursos».

Los problemas de los enfermos mentales no están en vías de solución. Se han hecho avances en todo el mundo para paliar la sintomatología que estos enfermos presentan, y hacer más llevaderos los efectos laterales que muchos de los medicamentos que «curan», les producen, siendo estos, a veces, de mayor gravedad que la misma enfermedad que se padece.

Sería fácil llegar a la conclusión de que las cosas podrían ser de otro modo, con una mayor preparación y esfuerzo de los profesionales que tienen a su cargo a estos enfermos. Pero no es el caso. Desde el conocimiento de este campo de nuestro interés que hemos podido alcanzar, nos parecería irresponsable afirmar que los problemas no tendrían esta magnitud, o la tendrían en menor grado, si la preparación de los especialistas y auxiliares de Salud mental fuera más alta.

Creemos que ahí no está el problema, y queremos reivindicar la preparación y dedicación que en muchos casos hemos observado. Es muy frecuente, por ejemplo, ver a profesionales que han cursado sus estudios en universidades extranjeras conocidas por su reputación en este campo de la Sanidad.

Para centrar el problema es necesario afirmar que acaso tenemos, en la práctica, la mitad de los profesionales que serían necesarios en la Comunitat Valenciana, y también que falta una definición de lo que Salud Mental significa, así como una única autoridad a la que consultar cuando el caso lo requiera.

Algunos de los problemas señalados por los profesionales del ramo podrían resumirse en los siguientes puntos:

- 1) Una crítica constante es la falta de recursos. La Salud Mental recibe una cuantía presupuestaria de un 1,36% aproximadamente del presupuesto de las partidas sanitarias.
- 2) El problema principal no es económico, sino de falta de coordinación. No existe una clara definición de competencias y organización en el campo de la Salud Mental.
- 3) Tampoco existen, según los profesionales, criterios de gestión como carrera profesional, especialidad muy extendida en otros países europeos.
- 4) En relación con los Centros de Salud Mental, existe una situación de agravio comparativo, ya que la Comunitat Valenciana es la que destina menos recursos por habitantes. Según indican los profesionales, en nuestra Comunidad, la tasa de enfermeros debería ser 10 veces superior a la actual y la de médicos 5 veces más.
- 5) Además, la distribución de los Centros de Salud no es equitativa. Hay comarcas de la provincia de Alicante que tienen menos recursos que las de la provincia de Valencia. Esto indica que no existe un organismo director que corrija los desajustes y coordine los servicios. No hay una política de asignación de recursos de forma equitativa y operativa.
- 6) Aunque la Comunidad Valenciana dispone de un Plan de Salud Mental, los profesionales consideran que no puede designarse como tal, ya que no dispone de recursos presupuestarios ni de calendario de aplicación, por lo que este documento no constituye más que una declaración de intenciones, imposible de llevar a la práctica.
- 7) Faltan la ayuda y la planificación necesarias para llevar a cabo la incorporación de los enfermos, bajo vigilancia, a la sociedad. La carga de los enfermos, así como la demencia o la vejez, recae en las familias.
- 8) Ante esta situación de carga familiar, resulta sorprendente que tampoco exista una planificación a medio plazo que responda a los retos del futuro como las nuevas estructuras familiares, la nueva demografía, el trabajo global y la emigración de los hijos, o la mayor esperanza de vida.
- 9) La Comunidad Valenciana no ha desarrollado la Estrategia ministerial en Salud Mental que corresponde a su territorio y competencia.

En definitiva, los profesionales sanitarios consideran que, aunque la atención es correcta y existe un tratamiento farmacológico al servicio de todos, todavía queda mucho por hacer. La atención es muy mejorable, y existen déficits y lagunas que deberían solucionarse si aspiramos a conseguir el buen funcionamiento del servicio de salud.

OBSERVACIONES AL INFORME 2014 del OBSERVATORIO DE SALUD MENTAL EN LA COMUNIDAD VALENCIANA

Quizá resultaría reiterativo insistir en la radicalidad que caracteriza a cuanto se refiere a la Salud Mental. Creemos que puede resultar más útil un recorrido a través del Documento/Informe del Observatorio de Salud Mental que seguir abundando en la gravedad que este asunto reviste.

En nuestra opinión, disponemos de un modelo ineficaz para hacer frente a los problemas que presenta la Salud Mental. Pero queremos abordar este documento desde otra perspectiva, donde no buscamos malos gestores, pocos servicios, personal sanitario escaso y a veces preparado de manera insuficiente.

La Salud Mental difiere del resto de patologías que se tratan hospitalariamente o en los domicilios, porque resulta difícil de enmarcar. Cuando empieza a planificarse son muchos los interlocutores en la Administración (Secciones, Servicios, Jefaturas, Direcciones Generales de la Salud...), lo que provoca indefinición, desorganización y falta de coordinación.

No hay forma de saber con claridad quién o quiénes son los responsables de su organización. No existen servicios responsables organizados para atender a los pacientes de forma correcta, y tampoco hay lugares o servicios diseñados para ellos.

Veámoslo en el propio informe del Observatorio (ANEXO UNO). Para ello hemos destacado alguno de los casos más alarmantes a los que se refiere el informe.

Respecto al **MODELO DE ORGANIZACIÓN DE LA ATENCIÓN A LA SALUD MENTAL**, en el apartado **1.1.3. RESPONSABLE AUTONÓMICO DE LA SALUD MENTAL**, se dice lo siguiente: *"Existe una Jefatura de Servicio de Salud Mental que depende de la Subdirección de Actividad Asistencial, y esta de la Dirección General de Asistencia Sanitaria, coordinado por la SECRETARIA AUTONÓMICA DE SALUD."*

A lo que el Observatorio precisa: "Los recursos de Salud Mental siguen siendo gestionados por diferentes entidades, Diputaciones provinciales, Consellería de Bienestar Social, Corporaciones Locales, iniciativas privadas, ONGs, o asociaciones de familiares. Las normativas que los regulan son las dictadas por la Consellería de Bienestar Social y la de Sanidad, pero no hay una entidad o equipo interdepartamental que coordine todos los recursos."

Es decir, no existe claramente un responsable, no hay un servicio de Gestión Autonómica específico para la Salud Mental.

Respecto al **PRESUPUESTO ANUAL PARA LA SALUD MENTAL**, en el informe se señala lo siguiente: *«A fecha de Julio de 2014 no se ha ejecutado ninguna de las inversiones presupuestadas».*

Si además observamos el Cuadro Comparativo de Gasto Corriente, vemos que los porcentajes para salud mental son realmente exigüos:

Presupuestos	2008	2010	Variación % 2008- 10	2014	Variación % 2010-14
Total Sanidad	5.454.534	5.720.255	+ 4,87 %	5.374.512	- 6,04 %
S.Mental+Crónicos	65.923	79.230	+20,19%	72.895	- 8,00%
% SM+Crónicos sobre el total de Sanidad	1,21 %	1,39 %		1,36 %	

Respecto al apartado **TUTELAS DE PERSONAS CON TRASTORNO MENTAL/TUTELAS DE PERSONAS CON CUALQUIER TIPO DE DISCAPACIDAD**, el Observatorio no ha podido disponer de ninguna información de la Administración Autonómica, quedando estos apartados completamente en blanco.

TUTELAS DE PERSONAS CON TRASTORNO MENTAL

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Solicitadas						
Concedidas						
Porcentaje						

TUTELAS DE PERSONAS CON CUALQUIER TIPO DE DISCAPACIDAD

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Solicitadas						
Concedidas						
Porcentaje						

En el capítulo **UNIDADES DE HOSPITALIZACIÓN BREVE/AGUDOS**, en el apartado correspondiente a CARTERA DE SERVICIOS, hay un listado que comprende los siguientes: "Prestaciones: Acogida, valoración, diagnóstico, tratamiento, rehabilitación, derivación con informe de alta y cita a la Unidad de Salud Mental correspondiente. Prevención y promoción de la salud mental. Interconsulta hospitalaria. Colaboración con las restantes especialidades del hospital. Formación e investigación".

Lamentamos que no se haya desarrollado ninguno de los programas relacionados en la Cartera de Servicios.

Otro apartado es el bajísimo número de profesionales dedicados exclusivamente a psiquiatría para el número de pacientes, lo que nos hace dudar de que puedan atenderse de forma eficaz los distintos servicios. Adjuntamos el listado del Observatorio:

- *Psiquiatras: 55,5; Psicólogos clínicos: 13,6; Diplomados. Enfermería: 122; Trabajadores Sociales: 6,1; Terapeutas Ocupacionales: 2; Auxiliares de Enfermería: 166; Monitores: 0; y Administrativos: 8,8*

Y si hemos de referirnos a los profesionales dedicados exclusivamente a la Psiquiatría infantil, hay que señalar que la información que proporciona el observatorio es muy escasa, pero consultadas otras fuentes, estamos en condiciones de asegurar que el de Psiquiatría infantil es un campo todavía deficitario por la consideración que hasta hace muy poco ha tenido esa especialidad, ya que su reconocimiento como título, en el Ministerio correspondiente, está en proceso de resolverse, razón por la que hasta la fecha estos pacientes son atendidos, en muchos de los casos, por los mismos psiquiatras que atienden a adultos, aunque sus características y necesidades sean especiales.

En el apartado **NUMERO TOTAL DE PROFESIONALES DEDICADOS EXCLUSIVAMENTE A HOSPITALIZACIÓN INFANTO/JUVENIL**, no hay información suficiente sobre profesionales dedicados a Psiquiatría infantil, puesto que es una Titulación que todavía está pendiente de ser acreditada en el Ministerio como Título

- *Psicólogos clínicos: 0; Diplomados. Enfermería: 12; Trabajadores Sociales: 0; Terapeutas Ocupacionales: 0; Maestros: 1; y Auxiliares de Enfermería: 11*

En nuestra Comunitat existen 17 CRIS (Centros de Rehabilitación Psicosocial), con una dotación de:

- *Psiquiatras: 0,25, Psicólogos clínicos: 43, Trabajadores Sociales: 14,5, Terapeutas Ocupacionales: 7,5, Monitores: 50,5 y ningún Auxiliar de Enfermería.*

Vemos que se trata de una dotación claramente insuficiente. Además, los CRIS no están organizados por especialidades en relación con la enfermedad mental de los pacientes.

Hay 13 Centros Terapéuticos Ocupacionales; la mitad son de gestión privada sin fines de lucro. Al no clasificar a los pacientes por enfermedades, se produce mucho rechazo a la hora de alistarse en un Centro, ya que el carácter diverso de los pacientes hace difícil que se relacionen entre ellos. Además, a la escasez del número de centros, se une el carácter de sus actividades, que en muchas ocasiones no resulta operativo.

Es decir, podemos concluir que no hay ni siquiera un CRIS para cada tipo de especialidad.

En relación con la **REHABILITACIÓN LABORAL**, no existe como tal, más allá de algunas iniciativas puntuales desde algún dispositivo de rehabilitación.

En el apartado **DISPOSITIVOS DE HOSPITALIZACIÓN PROLONGADA**, no hay datos de número de camas concentradas, y el número de facultativos es claramente insuficiente, con la gravedad de la casi nula existencia de Terapeutas Ocupacionales, salvo 3; de hecho, hay una sola especialista a tiempo completo, que ejerce sus funciones en varios centros.

En **UNIDADES DE LARGA ESTANCIA**, el informe señala que solo hay 3 unidades y 28 centros específicos, con 1368 camas, en las que se incluyen también las plazas de Residencias de Ancianos, cuyo tratamiento nada tiene que ver con el que necesitan los enfermos mentales.

Hacemos especial atención a las palabras transcritas en el informe del Observatorio, en relación al **NÚMERO DE PROFESIONALES EN UME (Unidades de Media Estancia)**, que dice textualmente: "*Desconocemos los profesionales en UME, porque no se facilitan, pero esperamos poder completarlos para septiembre mediante la recogida a través de llamadas y de contactos*". Consideramos que no hace falta realizar más comentarios.

Aunque existe **SOPORTE DOMICILIARIO**, tal y como señala el informe: "*Hay programa específico de soporte domiciliario para pacientes que viven en su domicilio. Se realiza desde algunas USM y también desde algunos CRIS*", el Observatorio señala que no existe un programa específico.

En el apartado **NÚMERO DE PLAZAS EN PISOS TUTELADOS** se señala que existen 148 plazas (pendiente de confirmar), aunque se desconoce dónde se ubican (hostales, pisos supervisados, miniresidencias).

Queremos destacar que, según los profesionales, ese tipo de asistencia es la solución aplicada en los sistemas de Salud Mental de países vecinos, y que por el éxito obtenido se considera como la solución más apropiada para este tipo de enfermos.

Además de desconocer la ubicación de plazas, el informe señala que se ignora el número de profesionales existentes en este sector.

CONCLUSIÓN SOBRE EL INFORME DEL OBSERVATORIO:

Cada una de las líneas y apartados de este Informe del Observatorio de Salud Mental habría sido susceptible de un comentario aparte, pero hemos optado por elegir lo más significativo, no solo para evitar ser repetitivos, sino porque el propio informe, en las valoraciones que hace de los distintos apartados, se limita a repetir una y otra vez la ineficacia de los Servicios de Salud Mental.

Hemos de repetir una y otra vez que no es solo la desidia y la falta de medios lo que hace que estemos por detrás de otras comunidades autónomas, y a mucha distancia de los países que tenemos como referencia, sino que falta una Definición sobre la Salud Mental, y que esa es la causa de que, pese a los denodados esfuerzos de los facultativos, el resultado final se aproxime al caos.

CONCLUSIONES

1. Urge proponer a quienes corresponda una reflexión en profundidad sobre la situación de los planes para la Salud Mental en la Comunitat Valenciana, para dejar constancia de que es la ausencia de una definición de lo que entendemos por Salud Mental, en muchos casos, lo que está conduciendo a quienes la padecen a unas situaciones de exclusión que, agravadas por la crisis que padecemos, se hacen cada día más alarmantes.
2. Empezar a propiciar Jornadas de estudio mixtas (facultativos, responsables de las distintas administraciones: las provinciales y la autonómica, agentes sociales, etc.) para buscar formas de abordar este problema.
3. Elaborar un Plan de Salud Mental de la Comunitat Valenciana con los planes de financiación, calendario de aplicación de los programas y coordinación y distribución de los recursos de forma equitativa y profesional.
4. Buscar formas de financiación realistas con la voluntad de hacer frente a los problemas más acuciantes en primer lugar y que contemple la revisión en profundidad del resto de problemas en su conjunto, coordinados por una única autoridad que haya llegado a una definición de lo que entendemos por *problemas de la Salud Mental*: desde Servicios de Urgencias específicos a Centros idóneos adecuados, pasando por Programas de rehabilitación y de reinserción social y laboral, dentro de los planes que los departamentos de Empleo y Trabajo ya tienen previstos.
5. Tomar las decisiones que correspondan para comenzar planes de estudio (MIR, etc.) que tengan como objetivo establecer la diferencia entre Psiquiatría General, Psiquiatría infanto/juvenil y Psiquiatría para pacientes de edad avanzada.
6. Estudiar fórmulas y planes de inversiones que partan de experiencias ya contrastados en otros países, dando a la Salud Mental la importancia que otras especialidades tienen.
7. Sensibilizar a la Sociedad en general, Agentes sociales, Diputaciones, Ayuntamientos, mediante campañas, con el propósito de llegar a un censo real de enfermos necesitados de atención psiquiátrica: se dan muchos casos de tragedias en el medio rural y en el urbano, que habrían tenido solución, de haber existido una política de prevención, a partir de un censo elaborado con el máximo rigor.

Trasladar este documento a la Consellería de Sanitat de la Generalitat Valenciana, a les Corts Valencianes, a las Diputaciones y a los Ayuntamiento de la Comunitat Valenciana, al Síndic de Greuges, a los Colegios Oficiales de Médicos, al Colegio Oficial de Psiquiatría, al Instituto Médico Valenciano, a la Plataforma de Salud Mental, a la Facultad de Medicina, al compareciente, y al Observatorio de Salud Mental, por el contenido de este documento

podiera servir de ajuda a la hora de redactar planes de acció relacionados con la Salud Mental.

BIBLIOGRAFÍA Y FUENTES UTILIZADAS

- 1.- Informe del Observatorio de Salud Mental, 2014.
- 2.- Informe del Síndic de Greuges, presentado en 2014.
- 3.- Documento *Estrategia de Salud Mental* del Sistema Nacional de Salud, elaborado por el Ministerio de Sanidad y Consumo, 2007.
- 4.- *Malestar emocional: manual práctico para una respuesta en atención primaria*. Conselleria de Sanitat, 2012. José Salazar y Ermengol Sempere.
- 5.- Declaración de Atocha en defensa de la atención pública a la Salud Mental. 26 de abril de 2014. <http://amsm.es/2014/05/20/declaracion-de-atocha-en-defensa-de-la-atencion-publica-a-la-salud-mental/>
- 6.- Laura Garcés. *Población de pacientes de salud mental* (artículo online 26-11-2013).
- 7.- Josep Lluís Galiana. *La atención a la salud mental en la CV va hacia un modelo de exclusión* (*Levante*, 2013).
- 8.- Ángel Yuste. Comparecencia como secretario general de Instituciones Penitenciarias en la Comisión de Interior del Congreso de los Diputados (25-06-2013).
- 9.- P. Alberola. *Los recortes de Sanidad en salud mental impiden la asistencia a enfermos con trastornos graves* (artículo online, 2013).
- 10.- *Salud mental en la atención primaria. Mejorando los tratamientos y promoviendo la salud mental*. Federación mundial para la Salud Mental, 2009
<http://wfmh.com/wp-content/uploads/2013/12/SPANISH-WMHD09.pdf>

ANEXOS:

- 1) Informe del Observatorio Salud Mental 2014.
- 2) Comparecencia del Secretario General de Instituciones Penitenciarias, Ángel Yuste, en la comisión de interior del Congreso de los Diputados.

Informe sobre la sol·licitud de reconeixement com Acadèmia de la CV de l'Acadèmia Valenciana de Genealogia i Heràldica

Autor: Comissió Jurídica
Aprovació: Ple Ondara, 23 novembre 2015

Antecedents.-

Amb data 21 d'octubre del present any, núm. de registre 540, ha tingut entrada al registre general del Consell Valencià de Cultura escrit de la directora general d'Universitat, Investigació i Ciència, núm. de registre d'eixida 26372/524, en el qual sol·licita informe preceptiu sobre la inscripció com a Acadèmia de la Comunitat Valenciana de l'Acadèmia Valenciana de Genealogia i Heràldica.

D'acord amb l'apartat dos de l'article 10 del Decret 91/2015 de 12 de juny del govern valencià (DOCV núm. 7550 de 17 de juny), entre els documents necessaris per al procediment declaratiu hi consta: *...l'informe de l'Alt Consell Consultiu en I+D+I de la Presidència de la Generalitat quan les finalitats de l'acadèmia siguen d'investigació, científics o tecnològics, l'informe del Consell Valencià de Cultura en la creació d'acadèmies de les arts o les lletres.* Com a conseqüència, dades les finalitats culturals de l'Acadèmia Valenciana de Genealogia i Heràldica, el Consell Valencià de Cultura ha d'elevat l'informe corresponent.

L'Acadèmia Valenciana de Genealogia i Heràldica.-

La Generalitat té un Consell Assessor d'Heràldica i Vexil·lologia que s'encarrega d'autoritzar i informar sobre els escuts i banderes municipals (entre els membres del qual hi ha un representant del Consell Valencià de Cultura); però eixe Consell no executa tasques d'estudis heràldics o de temes semblants individuals ni realitza treballs o activitats culturals pròpies d'una acadèmia.

En 1996 es creà l'Acadèmia Valenciana de Genealogia i Heràldica però tot i no haver en l'administració autonòmica valenciana disposicions jurídiques per a la creació i inscripció d'este tipus d'entitats va tenir que dirigir-se a la Dir. Gral. de Justícia (Servicio de Entidades Jurídicas) , sent inscrita en els registres nacionals i autonòmics per orde del Ministerio del Interior i el Ministerio de Economía y Hacienda.

L'Acadèmia, organitzadora d'activitats formatives i culturals (cursos, conferències,.....) i associatives (acadèmics de número, corresponents, honorífics,....) va sol·licitar ja en 2007 el desenvolupament d'una competència autonòmica tal com ja tenien altres comunitats, cas de Madrid i les Illes Balears.

L'entrada en vigor del Decret 91/2015, pel qual es regula la creació d'acadèmies científiques, culturals i artístiques, permeté que l'Acadèmia Valenciana de Genealogia i Heràldica instara la seua inscripció com *acadèmia de la Comunitat Valenciana* cobrint un espai del qual era l'única institució que tenia com objectiu l'estudi i difusió de les activitats heràldiques, genealògiques, vexicol.lògiques, sigil.logràfiques i d'altres matèries auxiliars de la història.

Per tot això, el Consell Valencià de Cultura eleva la següent conclusió:

1.- Tot i la manca d'entitats que es dediquen als estudis auxiliars de la història (heràldica, vexil.lologia, genealogia, sigil.lografia,...) el Consell Valencià de Cultura considera escaient l'aprovació de l'Acadèmia Valenciana de Genealogia i Heràldica, d'acord amb el Decret 91/2015 del 12 de Juny.

Aquest Informe s'enviarà a la Dtra. Gral. d'Universitats, Investigació i Ciència de la Conselleria d'Educació, Cultura i Ciència, peticionària del dictamen.

Informe sobre la Violència de Gènere

Autor: Comissió Jurídica
Aprovació: Ple, 23 febrer 2015

ANTECEDENTS

El 27 de febrer de 2012 el Ple del Consell Valencià de Cultura (CVC) va aprovar una *Declaració sobre les percepcions i les actituds socials cap a la dona*.

En aquella Declaració el CVC manifestava la seua preocupació per l'augment de situacions de violència en les relacions de parella, a més de per una sèrie de fets que intenten denigrar la imatge de la dona transformant-la en una mercaderia i en un mer objecte sexual, sense altres qualitats. Així mateix, observàvem un alarmant retrocés en les conquestes socials aconseguides en les últimes dècades i en les actituds i els comportaments dels jòvens adolescents.

Destacàvem algunes de les causes que hui afecten més greument la dona: la denominada "feminització de la pobresa" o major incidència de la pobresa entre les dones, producte de la crisi econòmica; la utilització equívoca de la publicitat en el foment dels estereotips, i el manteniment, en els mitjans de premsa ordinaris, de les pàgines dites d'adults o de contactes, que poden encobrir la coneguda explotació de les dones pels proxenetes i les màfies.

Concloïem aquella Declaració fent una crida a totes les dministracions públiques, perquè no abaixaren la guàrdia en les accions, plans i pressupostos destinats a l'eradicació de la discriminació contra la dona. Reclamàvem polítiques d'igualtat referides als col·lectius més fràgils, vulnerables i invisibilitzats, com són els de les dones que patixen algun tipus de discapacitat física o psíquica i el de les dones immigrants que, en molts casos, deuen la seua permanència legal al nostre país a la seua relació amb el maltractador. I demanàvem a la ciutadania que fóra vigilant i exigent amb la defensa dels drets com a iguals de totes les persones, siguen els que siguen la seua creença, ideologia, raça o sexe, tal com marca l'article 14 de la nostra Constitució.

Però la situació de discriminació i violència, lluny de millorar, s'agreuja. Per això el CVC ha decidit estudiar este problema amb la profunditat necessària, és a dir amb un informe específic en el qual s'ha comptat amb les declaracions efectuades per professionals experts en la matèria en les seues compareixences davant de la Comissió Jurídica: Susana Gisbert, fiscal de violència de gènere de la Comunitat Valenciana; Elena Martínez, directora del Centre Multidisciplinari de la Universitat de València; i Cristina Nadal, del Centre 24 hores de la Generalitat Valenciana.

LA VIOLÈNCIA DE GÈNERE, UNA ASSIGNATURA PENDENT

A pesar de l'optimisme dels qui afirmaven que el segle XXI tindria cara de dona i que s'hi aconseguiria la igualtat plena, lamentablement les dades ens demostren que els valors dominants del patriarcat, l'absurd manteniment d'una desigualtat injustificable i el silenci còmplice davant de la violència de gènere es mantenen i fins i tot proliferen en tot tipus d'ètnies, societats i territoris, de manera tal que podem considerar les agressions una assignatura pendent.

Per tant, el CVC insta a reflexionar sobre l'absència d'igualtat en la pràctica i sobre el sistemàtic incompliment dels drets humans, especialment quan ens referim a les dones.

Les dones de l'Orient Mitjà o d'Àfrica que viuen tancades dins dels seus burkes, que són segrestades i utilitzades com a objectes sexuals o en el curs de negociacions politicoreligioses, com les atrocitats comeses per Boko Haram, les ablacions rituals, les morts per lapidació, o les "desaparegudes" a Mèxic o Guatemala, són alguns dels milers de casos.

Una de cada tres persones de sexe femení, és a dir, un de cada sis habitants del planeta, patix violència de gènere. 133 milions han patit algun tipus de mutilació genital; una de cada 10 xiquetes ha estat sotmesa a coïts forçats. El cas dels matrimonis de xiquetes mereix una menció especial. Més de 700 milions de dones es van casar sent menors; un terç, aproximadament 250 milions, ho van fer amb menys de 15 anys. Eixes xiquetes són obligades al matrimoni per mitjà d'acords o negociacions entre adults, sense cap respecte als Drets de la Infància, consagrats en la Declaració de Ginebra sobre els Drets dels Infants de 1924, i la Convenció sobre els Drets dels Infants de 1989.

La violència contra la dona s'exercix tant fora del matrimoni com dins. En 2012, la meitat de les assassinades en el món van morir a mans dels seus marits.

No pensem que es tracte d'un fenomen exclusiu d'altres països o de països menys desenvolupats. Els estudis del Centro de Investigaciones Sociológicas de l'estat espanyol mostren que cada any més de 600.000 dones patixen maltractament, i més de 2 milions han estat víctimes de violència de gènere alguna vegada al llarg de la seua vida.

ORIGEN DE LA VIOLÈNCIA DE GÈNERE, UNA QÜESTIÓ TRANSVERSAL

Parlem d'una violència quotidiana, que es produïx cada dia i a tot arreu, i que afecta per igual a dones de diferents edats, ètnies, procedències, classes socials, nivell d'estudis... Això ens permet afirmar que la lluita contra la violència de gènere continua sent la lluita per la igualtat essencial entre hòmens i dones.

El tràgic balanç de 59 dones assassinades i 5 xiquets i xiquetes, entre 19 mesos i 9 anys, assassinats junt amb les seues mares en 2014, ha estat marcat per l'alarmant augment, en un breu espai de temps, d'agressions sexuals, vexacions verbals i assassinats de dones en tot l'estat espanyol. La molt escassa reacció dels poders públics, i el clamorós silenci d'una part important de la societat, confirmen que les relacions entre hòmens i dones continuen construint-se sobre unes bases patriarcals que continuen apuntalant la desigualtat i la discriminació masclista. Això explica la transversalitat del problema.

En este context de desigualtat i discriminació patriarcal s'emmarquen tot tipus d'agressions contra les dones. Només una societat fonamentada i assentada en la igualtat real impediria que la crisi econòmica poguera servir de pretext o justificació als maltractaments.

Les declaracions i els comportaments clarament atemptatoris i denigrants cap a la dona que difonen alguns personatges i alguns mitjans, i la utilització abusiva del cos femení com a mer objecte d'ús i plaer, són factors de simplificació i embrutiment de la sensibilitat col·lectiva que poden promoure i suscitar la desigualtat, el masclisme i la violència sexista.

La igualtat real només pot construir-se per mitjà de la prevenció social i d'una educació continuada. Les polítiques i les estratègies utilitzades per a prevenir les agressions haurien de tenir com a base una educació afectivo-sexual en tots els nivells, que propiciara una sexualitat i una construcció de rols basada en el respecte mutu i en un sentiment d'igualtat essencial entre dones i hòmens. També cal reforçar els recursos econòmics i humans destinats al desenrotllament de polítiques d'igualtat actives, integrals i participatives, que tendisquen a la consecució d'una societat sense violència de gènere, en la línia d'allò que ha fet notar el Conveni del Consell d'Europa sobre prevenció i lluita contra la violència contra la dona i la violència domèstica (Conveni d'Istanbul), que ja ha estat ratificat per 13 estats, inclòs l'espanyol, i les propostes enunciades pels col·lectius feministes.

Des de 2006 hi ha una Directiva Europea sobre Igualtat d'Oportunitats, que obliga a tots els estats membres de la UE a una avaluació de l'impacte de gènere, abans d'aprovar qualsevol norma legal. Com assenyala Morten Kjaerum, director de l'Agència dels Drets Fonamentals de la Unió Europea: «Una forma d'eliminar la violència de gènere és a través de la legislació. Una altra forma ha de ser per mitjà d'una cooperació major i reforçada entre la policia, les empreses, els metges i altres professionals sanitaris. Però sobretot, ha de promoure's un debat públic a tots els nivells de la societat que contraresti la normalització de la violència i de la persecució contra la dona en la nostra cultura i insistisca en el fet que perseguir o colpejar una dona és inacceptable». (ii)

SITUACIÓ DEL PROBLEMA EN L'ESPAI DE LA UNIÓ EUROPEA

Un nou informe de l'Agència dels Drets Fonamentals de la Unió Europea (FRA) de març de 2014 presenta els resultats de la major enquesta mundial realitzada sobre la violència contra les dones, en el curs de la qual van ser entrevistades més de 42.000 dones, d'edats compreses entre 18 i 74 anys. L'enquesta revela la magnitud dels abusos patits per les dones a casa, a la faena, en públic i en la xarxa. A més de demostrar la proliferació dels casos de violència contra les dones, l'informe també detalla casos de violència física i sexual contra menors d'edat. L'enquesta palesa la necessitat que els responsables polítics reconeguen la magnitud del problema de la violència contra les dones i garantisquen que les respostes satisfaran les necessitats i els drets de totes les víctimes de violència contra les dones en la pràctica, i no solament sobre el paper.

«Simplement no es poden ni s'han d'ignorar les dades d'esta enquesta. L'enquesta de la FRA palesa que la violència física, sexual i psicològica contra les dones suposa una gran violació dels drets humans en tots els Estats membres de la UE», afirma el director de la FRA, Morten Kjaerum. L'enorme magnitud del problema és prova que la violència contra les dones no afecta només a unes poques dones, sinó que afecta tota la societat, cada dia. Per tant, els responsables polítics, la societat civil i els treballadors de primera línia han de revisar les mesures per a abordar tot tipus de violència contra les dones, sense importar on es produísca. Ara cal donar una nova dimensió a les mesures que aborden la violència contra les dones.»

En l'enquesta es preguntava a les dones per les seues experiències de violència física, sexual i psicològica, inclosa la violència domèstica. També es feien preguntes sobre actes d'aguit o persecució sexual, sobre el paper de les noves tecnologies en la manera en què les dones van experimentar l'abús i sobre les experiències de violència durant la infància.

A partir de les respostes de l'enquesta, algunes de les principals conclusions són:

El 33% de les dones ha experimentat violència física i/o sexual des que tenien 15 anys, la qual cosa equival a 62 milions de dones.

El 22% ha experimentat violència física i/o sexual per part de la seua parella.

El 5% de totes les dones han estat violades. Quasi 1 de cada 10 dones que han experimentat violència sexual per part d'una persona que no era la seua parella assenyalen que en l'acte més greu va participar més d'un violador.

El 43% ha experimentat algun tipus de violència psicològica per part de la seua parella actual o d'una anterior, com humiliacions en públic, prohibició d'eixir de casa, reclusió forçada, obligació de veure pornografia i/o amenaces físiques.

El 33% ha patit violència física o sexual durant la infància a mans d'un adult. El 12% va viure episodis de violència sexual, i la meitat d'estos van ser provocats per hòmens als quals no coneixien.

El 18% de les dones van patir casos de persecució des dels 15 anys i el 5% durant els 12 mesos anteriors a l'entrevista. Això equival a 9 milions de dones. El 21% de les dones que han patit persecució van assenyalar que esta va durar més de 2 anys.

L'11% de les dones han estat objecte d'insinuacions inapropiades en les xarxes socials o de missatges electrònics o de mòbil (SMS) sexualment explícits. El 20% de les jòvens (18-29) han estat víctimes de persecució cibernètica.

El 55% de les dones han experimentat algun tipus de persecució sexual. El 32% de totes les víctimes de persecució sexual van assenyalar que l'autor era un cap, un company o un client.

El 67% no van comunicar el cas més greu de violència per part de la seua parella a la policia o a qualsevol altra organització.

L'informe inclou una sèrie de propostes per a millorar la situació i donar suport a la UE i als responsables polítics nacionals, a fi que introduïsquen i apliquen mesures de gran abast, per a evitar la violència contra les dones i donar-li resposta:

- Tots els estats membres de la UE hauran de ratificar el Conveni del Consell d'Europa sobre prevenció i lluita contra la violència contra les dones i la violència domèstica (Conveni d'Istanbul).
- Els estats membres de la UE hauran de considerar la violència del company íntim com un problema d'índole pública i no privada. D'esta manera, la legislació de tots els estats membres haurà de considerar que la violació produïda dins del matrimoni és igual a altres casos de violació, i haurà de respondre a la violència domèstica en la seua qualitat de greu problema d'interés públic.

- Els estats membres de la UE han de revisar l'abast de les actuals respostes legislatives i polítiques a la persecució sexual, i reconèixer que pot produir-se en diferents entorns i a través de diferents mitjans, com Internet o telèfons mòbils.
- La policia, els professionals sanitaris, els empresaris i els servicis especialitzats en el suport a les víctimes hauran de formar-se i disposar dels recursos adequats i les competències necessàries per a arribar a les víctimes.
- La policia i altres servicis pertinents hauran de formar-se per a reconèixer i entendre com afecta el maltractament psicològic a les víctimes, a fi de garantir que es reconeguen i es registren totes les formes de violència contra les dones i les menors d'edat en diferents entorns, i que es prenguen les mesures pertinents.
- Haurà d'instar-se a la policia a reconèixer i investigar de forma rutinària casos de persecució cibernètica.
- Internet i les plataformes de xarxes socials hauran de donar suport proactivament a les víctimes de persecució cibernètica, per a instar-los que denuncien els abusos i restringir el comportament indesitjat.
- Els servicis especialitzats de suport hauran de fer front a les necessitats de les víctimes que després de l'acte de violència tenen sentiments negatius, com l'autoinculpació i la sensació de vergonya.
- Les campanyes sobre violència contra les dones i les respostes a esta hauran de dirigir-se tant a hòmens com a dones. Els hòmens han d'implicar-se positivament en iniciatives que analitzen la manera en què alguns hòmens utilitzen la violència contra les dones.
- Hi ha una necessitat evident de millorar i harmonitzar la recollida de dades sobre la violència contra les dones, tant en els estats membres com entre ells.

LA SITUACIÓ AL NOSTRE PAÍS

En el moment en què estem redactant este informe, ja s'han produït 6 víctimes de violència de gènere.

No és cosa, doncs, d'abaixar la guàrdia en la lluita contra la discriminació sexista. Com assenyala la professora de Filosofia Rosa Cobo Media, «la desigualtat entre xiquetes i xiquets i entre hòmens i dones està tan arrelada en l'imaginari col·lectiu i en l'entramat social que es diria que pertany a l'orde natural de les coses. I el que apareix amb el segell de natural és difícil d'identificar conceptualment i de desmuntar políticament».

Es complixen deu anys de la Llei Orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de Mesures de Protecció Integral contra la Violència de Gènere, una llei que suposa un potent instrument que va situar Espanya entre els països més avançats i compromesos amb la lluita contra la violència de gènere. Però una llei no funciona si no es posen tots els mitjans i pressupostos per a fer-la possible i permetre el seu màxim desenrotllament.

En esta dècada hi ha hagut més de 700 dones assassinades. Els que treballen en la judicatura o en l'administració pública denuncien que la societat no acaba de prendre consciència del problema. És més, estos últims anys s'ha produït una "normalització del fenomen" i una "consolidació de certs comportaments masculistes", als quals cal afegir la influència de la crisi econòmica en la situació de vulnerabilitat i la falta d'independència de moltes dones. L'advocada Susana Martínez, presidenta de la Comissió d'Estudi de Maltractaments a Dones, assenyala que això és "no solament perquè moltes dones patixen una forta dependència econòmica i tenen més dificultats per a eixir del maltractament en què viuen, sinó també perquè hi ha menys mitjans per a atendre-les" (iii).

Efectivament, la crisi econòmica i les retallades pressupostàries han afectat també la lluita contra la violència de gènere. En els últims tres anys, el pressupost s'ha reduït progressivament, i a això hem d'afegir la reducció de les partides destinades per les comunitats autònomes a programes especialitzats, com la disminució en un 50% de les subvencions destinades a organitzacions especialitzades i a l'Institut de la Dona.

Una altra mesura que s'ha vist reduïda són les campanyes publicitàries. Des del ministeri es planteja novament la seua posada en marxa, i més quan, segons el sondeig del mateix ministeri, el 60% de la població coneix l'existència d'una llei específica de violència de gènere, i el 70% sap que el telèfon 016 no deixa empremta en la factura. Però encara queda un ampli grup de població que desconeix els mitjans al seu abast.

D'altra banda, les denúncies han caigut un poc més d'un 9% en els últims anys. Segons els experts, la dada no indica que s'hagen reduït els maltractaments, sinó que es denuncien menys. Així ho indica la primera estadística europea, a la qual ens hem referit anteriorment en este informe, que advertix que només una de cada tres dones assassinades havia denunciat.

Esta informació es completa amb les dades que s'han realitzat al nostre país. Espanya ha realitzat quatre macroenquestes, en 1999, 2002, 2006 i 2011. En esta última, realitzada pel Centre d'Investigacions Sociològiques, es destaca que el 27,4% de les dones que van dir haver patit violència de gènere alguna vegada en la vida van indicar que havien denunciat el seu marit/parella o exmarit/exparella, i el 72,6% no havia denunciat mai. Esta falta de denúncies s'agreuja pel fet que una de cada quatre dones que havien denunciat va retirar posteriorment la denúncia.

Segons assenyala l'informe elaborat després d'esta última macroenquesta, la manifestació de maltractament es dona en dones de qualsevol edat, classe social, situació laboral, dimensions del municipi on residixen, nivell educatiu, posicionament ideològic i creences religioses. L'informe mostra la importància de l'impacte de la crisi econòmica. Mentre que les dones que estaven en situació de desocupació en 2006 representaven el 7,7% del total d'enquestades, el percentatge d'aturades en la Macroenquesta de 2011 va ser del 17,2%. Entre les maltractades alguna vegada en la vida de l'enquesta de 2006, estaven en l'atur el 11,6%, percentatge que passa al 25,8% en la Macroenquesta de 2011. (iiii).

La situació en estos tres últims anys no ha millorat en relació a la violència de gènere. En este informe adjuntem les últimes taules publicades per l'Instituto de la Mujer y por la Igualdad de Oportunitades del Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad.

VÍCTIMAS MORTALES POR VIOLENCIA DE GÉNERO SEGÚN COMUNIDAD AUTÓNOMA

	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001	2000	1999
24-nov																
TOTAL	45	54	52	61	73	56	76	71	69	57	72	71	54	50	63	54
ANDALUCÍA	10	11	8	16	18	14	9	8	21	9	19	13	10	12	10	13
ARAGÓN	0	2	1	2	2	0	1	2	1	4	2	2	3	1	0	0
ASTURIAS	0	1	1	2	5	0	1	2	3	1	0	2	0	2	0	1
BALEARES	3	2	2	1	2	1	1	1	3	4	2	4	4	2	1	3
CANARIAS	1	2	2	3	7	5	5	6	4	6	2	6	7	5	5	2
CANTABRIA	0	2	0	0	0	0	0	2	0	0	2	1	0	0	0	1
CASTILLA - LA MANCHA	0	4	4	1	3	1	3	5	4	2	4	2	0	2	3	5
CASTILLA Y LEÓN	2	3	2	2	4	1	6	3	3	4	2	4	4	1	3	3
CATALUÑA	12	4	13	9	11	10	10	12	10	8	11	12	7	7	8	9
C. VALENCIANA	4	9	6	8	8	9	10	10	8	6	9	7	9	9	7	6
EXTREMADURA	0	1	1	0	1	1	0	0	1	0	2	1	1	0	1	1
GALICIA	6	3	4	3	2	3	7	5	0	1	2	5	3	0	4	2
MADRID	5	9	6	9	7	5	11	9	5	4	5	5	4	6	17	4
MURCIA	0	0	0	2	1	2	4	2	3	2	4	3	0	2	1	1
NAVARRA	0	0	0	1	0	0	3	1	0	2	1	1	1	0	1	1
PAÍS VASCO	1	1	2	2	2	2	3	2	3	3	4	0	1	1	2	1
LA RIOJA	0	0	0	0	0	1	2	0	0	0	1	2	0	0	0	1
CEUTA	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
MELILLA	1	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0

Fuente: Delegación del Gobierno para la Violencia de Género (Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad) desde 2006. Los datos anteriores proceden del Instituto de la Mujer a partir de información de prensa y del Ministerio del Interior. Más información en:

<http://www.msssi.gob.es/ssi/violenciaGenero/portalEstadistico/home.htm>

Tabla actualizada a fecha 24 de noviembre de 2014

w804

Considerant les dimensions i la importància del problema, hem d'instar les administracions públiques competents a fer uns altres estudis que ens permeten actualitzar, de manera global, la situació de la violència exercida contra les dones, tenint en compte que, com ja hem assenyalat, en 2014 va haver-hi 59 dones assassinades i 5 menors.

En este informe hem volgut destacar algunes dades, arreplegades i publicades per l'Institut de la Dona, que ens pareixen significatives i que es referixen a l'edat i a la nacionalitat de la víctima i de l'agressor.

VÍCTIMAS MORTALES POR VIOLENCIA DE GÉNERO SEGÚN GRUPO DE EDAD DE LA VÍCTIMA
Y SEGÚN GRUPO DE EDAD DEL AGRESOR

	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001	2000
--	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------

24-nov

VÍCTIMA	TOTAL	45	54	52	61	73	56	76	71	69	57	72	71	54	50	63
	Menor de 16	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0	0	0
16-17	0	0	0	0	1	0	1	0	1	1	1	1	1	2	0	1
18-20	0	1	1	3	0	5	4	2	2	4	5	0	2	0	0	2
21-30	4	12	13	14	16	11	20	19	15	14	13	16	16	18	18	15
31-40	12	18	7	17	21	17	15	15	27	15	17	27	11	18	26	
41-50	15	10	10	12	18	9	19	15	9	10	9	15	6	5	8	
51-64	8	5	9	8	13	7	11	9	5	3	10	4	7	5	7	
Mayor de 64	6	7	11	7	4	7	6	11	10	10	12	7	9	4	4	
No consta	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	1	1	0	0	

	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001	2000
--	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------

24-nov

AGRESOR	TOTAL	45	54	52	61	73	56	76	71	69	57	72	71	54	50	63
	Menor de 16	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
16-17	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1
18-20	1	1	1	0	1	1	1	0	3	1	2	0	0	0	0	1
21-30	3	5	5	9	5	11	13	15	10	13	14	7	10	9	7	
31-40	11	18	15	12	24	16	21	19	24	15	17	24	14	17	19	
41-50	12	17	9	17	16	10	18	15	14	12	13	16	11	9	14	
51-64	10	4	9	14	18	7	12	9	6	3	6	12	5	5	6	
Mayor de 64	8	9	13	9	9	11	11	13	12	10	16	7	11	6	7	
No consta	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	3	5	3	4	8	

Fuente: Delegación del Gobierno para la Violencia de Género (Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad) desde 2008. Los datos anteriores proceden del Instituto de la Mujer a partir de información de prensa y del Ministerio Interior. Más información en:

<http://www.msssi.gob.es/ssi/violenciaGenero/portal/Estadistico/home.htm>

Tabla actualizada a fecha 24 de noviembre de 2014

VÍCTIMAS MORTALES SEGÚN NACIONALIDAD DE LA VÍCTIMA
Y SEGÚN NACIONALIDAD DEL AGRESOR

		2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001	2000	
		24-nov															
VÍCTIMA	TOTAL	45	54	52	61	73	56	76	71	69	57	72	71	54	50	63	
	Españolas	32	38	41	40	45	36	43	43	49	41	54	62	37	36	50	
	Extranjeras	13	16	11	21	28	20	33	28	20	16	16	9	13	9	9	
	No consta											2		4	5	4	
	% Víctimas extranjeras sobre total de víctimas de nacionalidad conocida	28,9	29,6	21,2	34,4	38,4	35,7	43,4	39,4	29,0	28,1	22,2	12,7	24,1	18,0	14,3	
		24-nov															
AGRESOR	TOTAL	45	54	52	61	73	56	76	71	69	57	72	71	54	50	63	
	Españoles	33	37	39	43	44	32	48	44	50	42	52	59	37	32	44	
	Extranjeros	12	17	13	18	29	24	28	27	19	14	16	11	12	13	8	
	No consta										1	4	1	5	5	11	
	% Agresores extranjeros sobre total de agresores de nacionalidad conocida	26,7	31,5	25,0	29,5	39,7	42,9	36,8	38,0	27,5	24,6	22,2	15,5	22,2	26,0	12,7	

Fuente: Delegación del Gobierno para la Violencia de Género (Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad) desde 2006. Los datos anteriores proceden del Instituto de la Mujer a partir de información de prensa y del Ministerio. Más información en: <http://www.msssi.gob.es/ssi/violenciaGenero/portalEstadistico/home.htm>
Tabla actualizada a fecha 24 de noviembre de 2014

L’Institut Nacional de Estadística va fer una valoració de les dades de l’any 2013, en el qual va haver-hi 54 dones assassinades, dos més que l’any anterior, 2012. (Ja sabem que en 2014 es van produir 59 víctimes.) Només 11 de les víctimes mortals (el 20,4% del total) havien denunciat el seu agressor.

En el quadro següent podem comprovar com ha anat reduint-se el nombre de denúncies per violència de gènere, la qual cosa indica el retrocés que s’està produint respecte a esta qüestió i fins i tot respecte a la seua percepció social.

**DENUNCIAS POR VIOLENCIA DE GÉNERO SEGÚN COMUNIDAD
AUTÓNOMA**

	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007
TOTAL	124.894	128.543	134.002	134.105	135.540	142.125	126.293
Andalucía	27.056	26.915	27.727	27.693	26.838	29.102	28.266
Aragón	3.074	3.228	3.392	2.573	2.848	3.336	2.853
Asturias (Principado de)	2.438	2.431	2.656	2.147	2.373	2.387	1.926
Balears (Illes)	4.372	4.739	4.417	4.231	4.453	4.690	3.910
Canarias	7.111	7.701	8.049	8.326	8.982	9.087	8.894
Cantabria	1.137	1.106	1.168	1.231	1.172	1.214	1.122
Castilla y León	4.154	4.132	4.288	5.665	5.370	5.193	3.885
Castilla-La Mancha	4.359	4.311	5.384	4.427	5.090	5.459	5.265
Cataluña	17.149	17.777	18.475	18.866	18.218	20.365	18.424
Comunidad Valenciana	17.070	17.830	18.540	19.369	19.350	1.903	15.614
Extremadura	1.934	1.967	1.995	1.778	1.702	1.632	1.536
Galicia	5.174	4.788	5.153	5.270	6.068	5.959	5.181
Madrid (Comunidad de)	19.506	20.935	20.708	21.195	20.863	22.480	18.975
Murcia (Región de)	4.656	4.796	5.766	5.513	6.085	6.189	4.872
Navarra (Comunidad Foral)	1.219	1.333	1.449	1.470	1.236	1.490	1.377
País Vasco	3.937	3.853	4.125	3.691	4.058	3.739	3.444
Rioja (La)	548	701	710	660	834	800	749

Fuente: Consejo General del Poder Judicial. Más información en:

[http://www.poderjudicial.es/cgpj/es/Temas/Violencia doméstica y de género/Actividad del Observatorio/Datos estadísticos](http://www.poderjudicial.es/cgpj/es/Temas/Violencia%20domestica%20y%20de%20genero/Actividad%20del%20Observatorio/Datos%20estadisticos)

Tabla actualizada a fecha 3 de junio de 2014

CONSIDERACIONS

Les compareixences ens van permetre fer algunes consideracions significatives.:

La Llei 1/2004 és un instrument idoni per a combatre legislativament la violència de gènere. Ara bé, la llei necessita ser implementada amb els mitjans i recursos necessaris per al seu correcte desplegament. A més, hi ha parts de la llei que no estan prou tractades, com les mesures de prevenció basades en l'educació dels adolescents i en el control de la publicitat.

L'aposta per l'especialització judicial s'ha quedat a mitjan camí. Els jutjats de violència amb guàrdia permanent no s'han desenrotllat per igual en totes les comunitats autònomes, i els Jutjats Penals no s'han especialitzat a la Comunitat Valenciana. Segons els professionals judicials, hi ha un desequilibri de la regulació penal en temes com la sanció en les penes greus i la variable de reincidència.

Les compareixents també van insistir en l'educació, tant en l'àmbit domèstic i professional com a les aules. Segons les estadístiques realitzades en 2011 i 2014, un 31% dels adolescents ignoren la dimensió de la violència de gènere i tenen una percepció errònia de les seues implicacions i les seues causes. Desconeixen també el risc que pot suposar la ciberpersecució. Continua sent més necessari que mai, per tant, educar en igualtat.

Un altre tema que les compareixents van mencionar va ser el paper dels mitjans de comunicació, que van pactar una mena d'autoregulació que no s'aplica. Per tant, caldrà incidir en la capacitat normativa i aplicar les sancions corresponents establides per la Llei.

Comprovem que no hi ha les garanties necessàries per a protegir la víctima i els menors de les agressions, i que hi ha por a interposar la denúncia. La situació d'una dona maltractada és de vulnerabilitat psicològica. Per començar, sol desconèixer els seus drets i quin procediment legal ha de seguir. Després es troba amb nombroses dificultats per a aconseguir la reinserció social: la custòdia dels fills, el restabliment de les relacions familiars, la inexistència d'ajudes econòmiques o la falta de recursos en el fons d'emergències, la reinserció laboral, la pensió dels fills...

Ben sovint, el menor pertany a un col·lectiu silenciós i vulnerable, molt exposat a l'agressió psicològica. A la Comunitat Valenciana hi ha uns 1500 menors d'edat que no reben cap atenció per part dels professionals.

Per a fer-se una idea de la dimensió de la violència de gènere a la nostra comunitat, convé saber que el Centre 24 hores atén a unes 1.000 dones per semestre, i rep una mitjana de 100 telefonades diàries. Les dones que acudixen al centre estan molt deteriorades físicament i emocionalment, i en molts casos arriben acompanyades de la policia, de manera que el primer pas ha de ser confortar-les i assessorar-les en la presa de decisions. L'experiència dels professionals indica que per tal que una dona maltractada demane ajuda de qualsevol tipus es necessiten més de 5 anys de maltractament.

Tal com van assenyalar les compareixents, ens trobem en uns moments d'un cert pessimisme, afavorit en part per la contracció i les retallades en les polítiques socials i d'igualtat. Potser hi ha més conscienciació, però no més acció social.

Hem de tenir present que cal eradicar el problema no només amb lleis i sancions, sinó, com bé assenyala Miguel Lorente, exdelegat del Govern d'Espanya per a la violència de gènere i una de les persones amb un millor coneixement del problema: «Cal treballar en la causa de la violència, que són els hòmens maltractadors. Amb educació, per a trencar estereotips i eixa construcció cultural que els impel·lix a actuar per a preservar el que ells consideren que ha de ser la conducta femenina. Hem d'inculcar que la dona no és una cosa i que té els mateixos drets».^[iv]

Esta educació, que hauria de propiciar un canvi cultural en la imatge de la dona, ha de fer-se de forma global, amb tots els mitjans al nostre abast, des de l'ensenyament en els col·legis als mitjans de comunicació i fins i tot apel·lant a les distintes comunitats religioses i al compromís ètic dels seus líders contra la violència de gènere.

PROPOSTES

- Desplegament de la Llei Integral 1/2004 contra la violència de gènere, i implementació de tots els mitjans materials i humans necessaris.
- Creació de departaments específics per a dissenyar polítiques d'igualtat i contra la violència de gènere que garantisquen que els projectes es proposen i s'avaluen al màxim nivell administratiu i polític.

- Creació de consells contra la violència de gènere, compostos per organitzacions i associacions de dones. Els seus informes haurien de ser preceptius i, segons els temes de consulta, preceptius i vinculants.
- Creació de plans autonòmics i municipals d'igualtat de gènere. En compliment de la Llei d'igualtat, estos plans d'igualtat han de partir d'una visió i una actuació transversals. Per tant, la seua coordinació i la seua avaluació han de dependre d'uns òrgans interdepartamentals.
- En el disseny dels plans per a eradicar la violència de gènere és necessari que una gran varietat de grups actuen per a combatre la violència contra les dones, inclosos els empresaris, els professionals sanitaris, els educadors, els científics, els professionals dels mitjans de comunicació, els agents dels cossos i forces de seguretat, el personal que treballa en l'àmbit judicial i els proveïdors de servicis d'Internet. En eixe sentit, és imprescindible vincular-hi els líders de totes les confessions religioses, perquè es manifesten activament contra tota manifestació d'opressió o violència exercida contra les dones.
- El govern d'Espanya ha de traslladar a la nostra legislació tots els aspectes que contempla el Conveni del Consell d'Europa sobre prevenció i lluita contra la violència contra les dones i la violència domèstica (Conveni d'Istanbul). Les comunitats autònomes han d'aplicar estes mesures en les seues legislacions específiques.
- Com la resta dels estats membres de la UE, el govern d'Espanya haurà de considerar la violència del company íntim com un problema d'índole pública i no privada, i haurà de respondre a la violència domèstica en la seua qualitat de greu problema d'interés públic.
- El Govern valencià ha de revisar l'abast de les actuals respostes legislatives i polítiques a la persecució sexual, i reconèixer que pot produir-se en diferents entorns i a través de mitjans en contínua evolució, com Internet o els telèfons mòbils. En conseqüència, pareix necessari regular amb més precisió els delictes relacionats amb les noves tecnologies.
- És necessari presentar propostes inèdites i creatives per a la formació dels ciutadans i ciutadanes del present i del futur. Cal educar en igualtat, en tots els nivells de l'educació formal i no formal. En este sentit, convé insistir, des del punt de vista científic, en la igualtat essencial de tots els éssers humans. Independentment del seu grup ètnic, del seu sexe o de la seua condició social, tots presenten 23 parells de cromosomes en les seues cèl·lules somàtiques: 22 autosomes i un parell de cromosomes sexuals (dos X en el cas de les dones i un cromosoma X i un altre Y en el cas dels hòmens), i que és molt més el que tenim en comú que el que ens separa.
- Cal crear un nou "Pacte Social", insistint en l'explicació del concepte de patriarcat i en els seus efectes sobre els rols i el model de desenvolupament social. Pareix evident que l'espècie humana podria haver avançat més, econòmicament i socialment, si la seua vulnerabilitat no haguera impedit a la majoria de les dones exigir el compliment dels seus drets. Per tant, és necessària una coresponsabilitat social.
- Cal examinar de manera específica els reptes relatius als mitjans de comunicació. Després del evident fracàs de la denominada "autoregulació dels mitjans de comunicació", establida en la Llei,

ha d'exigir-se la coresponsabilitat dels responsables polítics per a establir "regulacions" i "sancions".

- Els professionals dels cossos i les forces de seguretat, els professionals sanitaris, els empresaris i els serveis especialitzats en el suport a les víctimes hauran de formar-se i disposar dels recursos adequats i les competències necessàries per a atendre les víctimes.
- La policia i altres serveis pertinents hauran d'educar-se i formar-se per a reconèixer i entendre com afecta el maltractament psicològic a les víctimes, a fi de garantir que es reconeguen i es registren totes les formes de violència contra les dones i les menors d'edat en diferents entorns, i que es prenguen les mesures corresponents.
- Els serveis especialitzats de suport hauran d'abordar les necessitats de les víctimes que després de patir un acte de violència de gènere tenen sentiments negatius, com l'autoinculpació i la sensació de vergonya.
- Cal regular de manera específica la custòdia compartida davant d'una situació de violència de gènere.
- Les campanyes sobre la violència contra les dones i les respostes a esta hauran de dirigir-se tant als hòmens com a les dones. Els hòmens han d'implicar-se positivament en iniciatives que analitzen com alguns hòmens practiquen la violència contra les dones.
- És necessari millorar, harmonitzar i actualitzar l'arreglada de dades sobre la violència contra les dones.
- Es necessiten plans integrals municipals contra la violència de gènere, en coordinació amb altres administracions, que prioritzen la sensibilització, la prevenció i la detecció de situacions de violència masculista i incloguen mesures específiques per a evitar el desemparament de les dones amb algun tipus de discapacitat o de les dones immigrants en situació irregular, i també mesures per a pal·liar la situació de desemparament legal que produïx l'augment de les taxes judicials i administratives.
- Cal fomentar l'expressió de la repulsa total davant de cada cas de víctimes mortals de la violència masculista. Com més gran siga el rebuig en l'àmbit públic contra el maltractament, millor i més avançarem en el rebuig social.
- Cal millorar l'existència de dispositius d'urgència per a les dones víctimes de violència (al marge de la seua sol·licitud o no d'una orde de protecció) en coordinació amb les diverses administracions.
- Cal fomentar el desplegament de programes destinats a l'atenció de dones en situació de marginació i exclusió social.
- És imprescindible desplegar polítiques encaminades a l'abolició de l'esclavitud sexual i del proxenetisme, com a formes extremes de violència de gènere. Tant els municipis com el Govern valencià han d'emprendre polítiques actives encaminades a regular, controlar i eradicar totes les activitats que tinguen relació amb l'explotació sexual.

- Cal establir mecanismes de control de la publicitat i dels continguts televisius o radiofònics que atempten contra la dignitat de les dones.
- Seria molt convenient establir quotes específiques d'accés a habitatges de promoció oficial per a les persones amb càrregues familiars no compartides i per a les dones víctimes de la violència de gènere i amb escassos recursos econòmics
- Ens pareix prioritari l'exercici d'activitats escolars complementàries, amb plantejaments que potencien els valors no sexistes i contraris a qualsevol tipus de discriminació.

CONCLUSIONS

- 1) És urgent i inexcusable que la societat en el seu conjunt, hòmens i dones, expresse públicament el seu rebuig més ferm de la violència de gènere, i que s'exigisca als poders públics la implicació necessària per a eradicar-la.
- 2) És urgent emprendre actuacions tendents al desplegament de la Llei Integral, amb la implementació de totes les mesures i els recursos humans, materials i econòmics necessaris per a garantir la seua correcta aplicació.
- 3) Com es desprén del contingut d'este informe, la violència de gènere és una qüestió transversal. Està present en diferents espais territorials i afecta dones i hòmens de tots els àmbits socials. Per tant, les intervencions han de ser integrals, amb implicació i coresponsabilitat de totes les administracions públiques, agents socials i ciutadania. Per a aconseguir eixos objectius, plantegem la posada en marxa de les propostes assenyalades en l'apartat anterior.
- 4) La igualtat real es construeix per mitjà de la prevenció i l'educació permanent. Per tant, les polítiques i estratègies utilitzades per a prevenir les agressions han de partir d'una educació afectivo-sexual en tots els nivells, que facilite el desenvolupament de relacions basades en el respecte i la igualtat real entre dones i hòmens. Eixa educació requereix també ser complementada amb mesures legals i amb la formació dels agents que intervenen en tot el procés de configuració de rols i identitats i de prevenció de la violència.
- 5) Fem una crida a tots els agents i sectors responsables de la transmissió dels valors culturals i de la formació de la societat, des del sistema educatiu als mitjans de comunicació i les distintes confessions religioses. Cal eradicar l'arrel cultural que sustenta la primacia del masclisme i el patriarcat com a pilars caducs i antiquats de construcció social. És evident que aconseguir l'efectiva igualtat entre hòmens i dones suposa la modificació i la superació dels patrons culturals d'altres temps. Una societat avançada requereix la col·laboració de tots els seus membres, i no pot sustentarse en el domini abusiu d'uns sobre altres.

D'este informe se n'enviaran còpies a la Presidència de la Generalitat Valenciana, a la Conselleria de Benestar Social, Conselleria d'Educació, Cultura i Esports, a la Secretària d'Estat del Ministeri de Sanitat, Assumptes Socials i Igualtat, a les Universitats, a la Federació Valenciana de Municipis i Províncies, a les compareixents, a les seccions sindicals de les dones i a les organitzacions i associacions de dones.

BIBLIOGRAFIA I HEMEROTECA:

- Macroequesta de la Unió Europea 2014.
- Macroequesta del 2011 del Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales y Igualdad.
- Dades publicades en 2014 per l'Institut de la Mujer y por la Igualdad de Oportunitades.
- "La violencia de género es un abuso de derechos humanos". *Morten Kjaerum, director de l'Agència dels Drets Fonamentals de la Unió Europea. El País. 9 octubre, 2014.*
- "Una década de machismo". *El País. 20 març, 2014.*
- "Espacios para romper el maltrato". *El País. 24 agost, 2014.*
- "Las órdenes de protección de violencia de género descienden casi un 15,8% desde 2011". *El Mundo. 16/02/2015*
- "Uno de cada tres jóvenes considera inevitable controlar a su pareja" Informe "Percepción Social de la violencia de género en la adolescencia y la juventud". *El Mundo. 27/01/2015*
- "El 30% de los jóvenes varones cree que –cuando la mujer es agredida, algo habrá hecho-". *Las Provincias. 12/02/2015*
- "La incitación a la violencia de género será delito". *Las Provincias. 29/12/2014*
- "Vecinos contra la violencia de género". *Levante. 8/02/2015*
- "Los jóvenes mantienen actitudes sexistas peligrosas". *Levante. 12.02.2015*
- "Violencia machista: lo que las cifras esconden". *El Diario.Es. 11/02/2015*
- "De víctimas a supervivientes". *Valencia Plaza. 28/11/2013*
- "El 87% de los jóvenes sufre algún tipo de violencia a lo largo de su vida". *ABC. 21/01/2015*
- "Aumentan las víctimas de violencia de género que no declaran contra el maltratador". *La Vanguardia. 16/09/2014*

[\[i\]](#) "La violencia de género es un abuso de derechos humanos". *Morten Kjaerum, director de l'Agència dels Drets Fonamentals de la Unió Europea. El País. 9 octubre, 2014.*

[\[ii\]](#) "Una década de machismo". *El País. 20 març 2014.*

[\[iii\]](#) *Macroequesta de violència de gènere 2011. Elaborada pel CIS. Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad.*

[\[iv\]](#) "Violencia contra las mujeres: la condena más injusta". *El País. 12 desembre 2014.*

INFORME SOBRE LAS PERSONAS MAYORES

Autor: Comissió Jurídica i Reglamentària

Aprovació: Ple, 21 desembre 2015

Antecedentes

El Consell Valencià de Cultura ha manifestado repetidamente su preocupación y ha emitido declaraciones e informes sobre los comportamientos que generan violencia y agresiones, tanto contra la naturaleza como contra los colectivos más vulnerables. Así, por ejemplo, el 27 de febrero de 2012, el Pleno del CVC aprobó la *Declaració sobre les percepcions i les actitudes socials cap a la dona*, y el 23 de febrero de 2015 aprobó el *Informe sobre la Violència de Gènere*. Tras este informe, la Comisión Jurídica y de Interpretación Reglamentaria decidió centrar su atención en la violencia ejercida sobre el colectivo de las personas mayores, un fenómeno que, pese a su creciente aumento, permanece en situación de invisibilidad social. Próximamente nos ocuparemos de la violencia que se ejerce sobre la infancia.

Para informarnos sobre el maltrato a las personas mayores comparecieron en la Comisión:

El 15 de junio de 2015, Cristina Mora Zinke, presidenta del Foro Ciudadano Sénior.

El 13 de julio de 2015, José Pelegrí, Defensor del Mayor del Ajuntament de València.

El 13 de octubre de 2015, Evaristo Soto Paños, secretario general de la Federació de Pensionistes de CCOO-PV y José Luis Almela, secretario general de la Unió de Jubilats i Pensionistes de la UGT.

Este texto se basa en la información facilitada por dichas personas y en la Bibliografía citada al final del informe.

Diversidad e invisibilidad del colectivo

Con este informe aspiramos a contribuir a vencer la invisibilidad social de los mayores, un colectivo cada vez más numeroso y tan diverso como la sociedad misma. Existen diferencias por motivos de clase, de sexo, de cultura y hasta de edad, como puede apreciarse entre quienes se acercan a los 75-80 años y quienes los han rebasado. En estos tiempos de incertidumbre y de crisis sistémica, es necesario seguir reivindicando los derechos de este colectivo, amenazado por los recortes económicos y sociales impuestos por los poderes políticos y financieros.

En España existen 8.3 millones de personas mayores de 65 años, lo que supone el 18% de la población. Hace 10 años. el porcentaje era del 16.8%.

La mayor parte de las personas mayores de 65 años o más conviven con su cónyuge (un 59%), viven solas un 22%, viven con algún hijo el 8% y con otros parientes el 8%.

Los hogares cuya fuente principal de ingresos es una prestación de jubilación alcanzan los 3.5 millones, lo que representa el 20% del total de los hogares en España. Existen aproximadamente 9 millones de pensiones contributivas en nuestro país, con un importe medio de 866 euros.

Entre las pensiones contributivas, el 60% corresponden a pensiones de jubilación. El importe medio de estas es de 997 euros, aunque comunidades como Baleares, Andalucía, Murcia, Extremadura, Galicia y la Comunidad Valenciana no llegan a los 900 euros.

Factores de riesgo y formas en las que se manifiesta el maltrato

Ignoramos la dimensión precisa del maltrato a las personas mayores en nuestro entorno, puesto que carecemos de estudios suficientes. No obstante, es evidente que nos encontramos ante un problema grave, complejo y multifactorial. Entre los factores que pueden propiciar los malos tratos hay que reseñar la ignorancia y la falta de información de los implicados, y el silencio tanto de las propias víctimas como de sus entornos próximos y de la sociedad en general, que en cierto modo se convierte en cómplice.

Además, las personas mayores no suelen denunciar su situación a causa de su capacidad limitada de comunicación, de la escasa posibilidad que tienen de ser creídas y de la desconfianza que les inspira el proceso jurídico.

Pasamos a desarrollar las formas de maltrato.

A) Maltrato Institucional

1) Deficiente aplicación de la Ley de Atención a la Dependencia, más acusada en la Comunitat Valenciana que en otras comunidades.

En España, la cifra de personas mayores con discapacidad supone el 57,8% (2008) del total de personas con discapacidad. La tasa de discapacidad puede representarse mediante una curva que aumenta notablemente a partir de los 55 años, y que desde los 80 años en adelante se aproxima a la verticalidad. "El 55,1% de las personas con discapacidad se encuentra en situación de dependencia. Entre la población mayor, la proporción asciende hasta un 62,9%, lo que supone que de los 2.227.086 de personas mayores con discapacidad, 1.400.293 se encuentran en situación de dependencia (...). Las personas en situación de dependencia representan un 19% de toda la población mayor." (*Macroencuesta EDAD 2008*. Observatorio de personas Mayores del Imsero.)

Por tanto, es urgente la aplicación y el desarrollo de la Ley de Autonomía Personal y de Atención a la Dependencia en la Comunitat Valenciana.

2) Insuficientes ayudas institucionales:

“Fuera del contexto familiar, las personas mayores reciben pocas ayudas institucionales. Si miramos, por ejemplo, los índices de cobertura estatales en ayuda a domicilio, teleasistencia o centros residenciales para personas mayores o en situación de dependencia, observamos que, en enero de 2010, estos eran todavía muy bajos: 4,9% en ayuda a domicilio, 7,2% en teleasistencia, 0,89% en centros de día y 4,58% en centros residenciales.” (Díaz Martín et al., 2012). (*VII Informe sobre exclusión y desarrollo social en España*. Cita 51 al pie de la página 365. Fundación Foessa).

3) Insuficiencia de las Pensiones

Las pensiones en los últimos años solo han subido un 0,25%, lo que ha supuesto para muchos un aumento ridículo, de 2€ al mes, y en algunos casos de pocos euros más. Ha habido una pérdida real del poder adquisitivo, sobre todo desde la última reforma, que acabó con la revalorización automática de las pensiones según el IPC. Ello afecta a un importante segmento de población, ya que un 27,3% de los hogares españoles tenía como sustentador principal a un mayor de 64 años (*Condiciones de vida*. Cifras INE octubre 2012).

Se habla poco de que el sistema público de pensiones y los servicios sociales contribuyen a crear un mercado estable, y de que las personas mayores somos un yacimiento de negocios, consumo y empleo.

En general, se plantea el aumento de la esperanza de vida como un problema y no como una conquista social.

Somos conscientes de la complejidad del problema, pero no podemos basarnos solo en las proyecciones demográficas para hablar de la inviabilidad del sistema. Dichas proyecciones son cuanto menos discutibles, y en muchos casos están sesgadas por los intereses económicos de las entidades financieras. Creemos que el tema de las pensiones no puede tratarse independientemente de la situación global socioeconómica, y que sería necesario centrarse más en la relación pensiones/PIB.

El problema fundamental para la viabilidad del sistema público de pensiones no es solo el envejecimiento de la población, sino una serie de factores como que existan más de 4 millones de personas sin empleo, que los más jóvenes carezcan de trabajo en nuestro país, que tengan que emigrar, que haya habido una reforma laboral que únicamente sirve para facilitar el despido, precarizar el empleo, bajar salarios y crear más inseguridad y miedo entre los ciudadanos. No existe una política de creación de empleo.

Se dan por perdida gran parte de los miles de millones de dinero público, es decir, de todos los ciudadanos, empleados en el rescate bancario. Por otra parte, en España el fraude fiscal rebasa en España el existente en Europa.

Conviene recordar que, cuando se habla de la insostenibilidad del sistema público de pensiones, con frecuencia lo que se pretende es privatizar la gestión de las pensiones, con un evidente ánimo de lucro.

4) Pobreza energética

Ante la situación de pobreza energética que se detecta actualmente, sería preciso analizar la evolución de los precios de la electricidad, el gas natural y los gases licuados del petróleo (butano-propano) en relación con el IPC, que es el referente de las subidas de las pensiones.

Las pensiones de la seguridad social se han actualizado con el IPC hasta 2010, en lo que se refiere a las pensiones máximas, y hasta 2011 las mínimas. A partir de estas fechas han perdido poder adquisitivo. En cambio, los precios de la electricidad, el gas natural y el butano-propano han subido de forma desproporcionada, triplicando el IPC durante años.

La pobreza energética es el resultado de esta desproporción entre los salarios y las pensiones, y los precios "regulados" de la electricidad, el gas natural y el butano-propano; energías de uso prácticamente obligatorio. Esto genera unas condiciones de vida inaceptables, sobre todo para las personas mayores, y constituye un verdadero maltrato institucional.

De hecho, entre las personas de más de 60 años, la pobreza energética incrementa el riesgo de muerte prematura por enfermedades cardiovasculares y respiratorias, genera un aumento de las enfermedades físicas y mentales (asma, artritis, reumatismo, depresión, ansiedad, etc.)

5) El Sistema Público de pensiones no se ha defendido de manera suficiente.

Conviene legislar desarrollando consecuentemente lo establecido en el artículo 50 de la Constitución, donde se dice: "Los poderes públicos garantizarán, mediante pensiones adecuadas y periódicamente actualizadas, la suficiencia económica a los ciudadanos durante la tercera edad. Asimismo, y con independencia de las obligaciones familiares, promoverán su bienestar mediante un sistema de servicios sociales que atenderán sus problemas específicos de salud, vivienda, cultura y ocio". En estos momentos existe un déficit estructural que pone en peligro el fondo de reserva.

De hecho, el sistema público de pensiones presenta un fuerte déficit en sus cuentas desde 2012, que se mantiene hoy en día. Dicho déficit se sitúa en torno al 14 % del gasto en pensiones, lo que ha obligado a acudir al Fondo de Reserva de la Seguridad Social y a los excedentes de las Mutuas de accidentes de trabajo, con una fuerte merma de los mismos estos últimos cuatro años. Por tanto, se están proponiendo diversos cambios, algunos profundos y de reordenación del modelo, como por ejemplo financiar el gasto correspondiente a las pensiones de viudedad y orfandad con cargo a los impuestos. Entendemos, sin embargo, que el concepto y la naturaleza de las pensiones no debería cambiarse, y que estas deberían seguir siendo "contributivas".

Uno de los posibles factores desencadenantes del déficit estructural provendría de la revaloración de las pensiones. La propuesta alternativa sería que los costes de la revalorización de las pensiones se asumieran vía impuestos, sin demérito de su carácter contributivo.

6) Desatención a su peculiar problemática sanitaria

Falta de geriatras y médicos especialistas en nutrición en la atención primaria y en centros hospitalarios. Se necesita coordinar mejor la medicación de los mayores, lo que repercutiría positivamente en su salud y en la reducción del gasto farmacéutico.

7) Introducción de nuevos factores de empobrecimiento, como el "copago" sanitario.

Los recortes en personal y en prestaciones han sido muy importantes. Según el *Informe sobre el estado social de la nación 2015, de la Asociación estatal de directores y gerentes en servicios sociales*: "Los servicios sociales en España están en un proceso de deterioro, cuando son más necesarios ante la situación que viven millones de personas y familias empobrecidas, y por los riesgos de que se produzca el demoledor paso de la pobreza a la exclusión social. Los servicios sociales atienden a 8,5 millones de personas. 1,2 millones se encuentran en situación de dependencia".

La inversión en servicios sociales por parte de las Administraciones Públicas ha pasado de 18.053 millones de euros en 2010 a 15.243 millones en 2013 (-15,8%), 4.970 millones de euros menos. El porcentaje del PIB que se dedica a servicios sociales se ha reducido en 0,22 puntos entre 2010 y 2013.

Los servicios que sufren mayor retroceso son la ayuda a domicilio y los servicios sociales básicos de las entidades locales. La Atención a la Dependencia ha sufrido en 2014 un importante retroceso en beneficiarios, servicios y prestaciones, que supone también una reducción en el número de puestos de trabajo.

8) Intento de manipulación de los mayores.

Existe una falta de respeto a la independencia de las asociaciones importantes, muy mediatizadas por los poderes públicos con fines políticos y electorales.

9) Incremento relativo de la presión fiscal para las personas mayores.

Además de que parece relativamente injusto pagar cotizaciones como el IRPF sobre las pensiones de jubilación, hay que tener presente que el mayor gasto es el de la vivienda, superior al de la alimentación. Y, cuando una persona enviuda, con frecuencia ve reducidos los ingresos, mientras que los gastos de su casa son prácticamente los mismos.

10) Falta de apoyo institucional para reducir la brecha digital.

Sigue existiendo una clara brecha digital entre los mayores y el resto de la población, aunque entre 2007 y 2014 ha habido un incremento notable del uso de Internet por parte de los mayores (*Un perfil de las personas mayores en España, 2015*. Indicadores estadísticos básicos).

Creemos necesario facilitar el acceso de las personas mayores a las Tecnologías de la Información y Comunicación (TIC). Todas las administraciones públicas deberían comprometerse más con este objetivo y ayudar a las organizaciones de mayores de estos modos:

- Suministrando equipos informáticos (nuevos o aquellos de los que las administraciones prescindan por renovación, pero que estén en condiciones de usarse correctamente).

- Organizando o subvencionando cursos de informática específicamente para mayores.

- Contribuyendo a la creación de aulas de informática en las organizaciones de mayores que así lo demanden.

Esta tarea es fundamental para la actividad cognitiva y promueve la inclusión social de los mayores, facilitando la comunicación entre ellos y con el resto de personas y grupos, así como la comunicación intergeneracional en el seno de familias y en el conjunto de la sociedad.

B. Maltrato social

Es necesario recalcar que el gasto en protección social es inferior al de la media de la Unión Europea en 4 puntos. De hecho, pese al envejecimiento progresivo y del cada vez más alarmante índice de pobreza, nos encontramos con unas partidas presupuestarias iguales a las del 2007 (1.800 millones).

1) Presencia de estereotipos en los medios de comunicación

Los estereotipos y el tratamiento anecdótico (chistes, prejuicios) son tan habituales que, de hecho, muchas personas mayores responden de manera acrítica a esas imágenes prefijadas en los medios.

2) Riesgo de soledad y exclusión social. Aislamiento social de los mayores.

La invisibilidad social de los mayores implica una creciente necesidad de fomentar la participación social de estos, el asociacionismo y las relaciones intergeneracionales. Como ya hemos indicado, para ello es importante reducir la brecha digital de los mayores, o al menos la de los menores de 75 años. Debemos hacer todo lo necesario para evitar que las asociaciones se conviertan en meros guetos de mayores.

3) Feminización de la vejez.

“El sexo predominante en la vejez es el femenino. Hay un 34% más de mujeres (4.828.972) que de hombres (3.613.455)”. “La forma de convivencia mayoritaria entre los hombres de 65

y más años es la pareja, casi en un 55% de los casos, mientras que entre las mujeres aumenta el porcentaje de las que viven solas (28,3%), llegando a suponer más de 4 veces el porcentaje de hombres que vive en hogares unipersonales.”

“La edad aumenta la posibilidad de vivir en soledad. Los cambios en el estado conyugal tienen impacto en muchos órdenes de la vida de los mayores: tipo de hogar, salud, ingresos, etc. El 77,9% de los hombres de 65 años o más está casado; sin embargo, sólo el 47,3% de las mujeres (2011).”

“La persona que fundamentalmente cuida de los hombres mayores con dependencia es su cónyuge, seguida de su hija. En el caso de las mujeres mayores que necesitan ayuda son las hijas las que fundamentalmente se hacen cargo de los cuidados, seguidas de otros familiares y amigos”. (*Un perfil de las personas mayores en España*, 2015. Indicadores estadísticos básicos)

Género y edad están estrechamente relacionados en la vida social, de forma que es imposible comprender el uno sin considerar la otra. Es más, es preciso alejarse de la idea de que existe un envejecimiento que se produce de manera homogénea entre el conjunto de la población. En el proceso de envejecimiento no solo encontramos diferencias biológicas entre hombres y mujeres, ya que en este proceso intervienen una diversidad de respuestas, sino que, además, interfieren otras fuentes de diferenciación social, como son la clase social o la etnia. También encontramos las consecuencias derivadas del tipo de vida que se ha llevado, teniendo en cuenta los condicionamientos económicos, culturales y sociales.

De hecho, la vejez es una continuación de la desigual asignación de tareas y roles de género que han sufrido las mujeres, el desigual acceso a la educación, al mercado de trabajo y a la remuneración. No se acostumbra a visibilizar a las mujeres mayores dentro del colectivo de personas mayores, y menos proponer medidas que les permitan acceder a una mayor igualdad. Hasta hace muy poco tiempo, la experiencia de envejecimiento de las mujeres mayores de nuestro país se derivaba de una trayectoria personal casi siempre centrada en el ámbito de lo doméstico y apenas presente en la esfera social, ya que se han ocupado del hogar y han prestado atención y cuidados a los allegados que la precisaban. Esta actividad la mantienen cuando son mayores, cuidando a sus esposos y ayudando a sus hijos e hijas en el cuidado de sus nietos.

Las mujeres mayores componen el colectivo que ha protagonizado los mayores niveles de desigualdad en las últimas décadas, y durante muchos años han constituido el grupo de población con rentas más bajas. Todavía hoy son muy vulnerables a la pobreza. Viven más años que los hombres y más tiempo en soledad, y por lo tanto cuentan con menos recursos y apoyos cuando necesitan cuidados. Todos estos factores hacen a las mujeres mayores más vulnerables ante los malos tratos, sea cual sea su tipología

Pese a la ausencia de estudios de investigación generalizados, es importante detectar los grupos y tipos de mujeres mayores con riesgo potencial de sufrir algún tipo de maltrato para una prevención primaria, antes de que el abuso sea consumado.

Inicialmente se identificaban solo factores de riesgo de la víctima, mientras que recientemente se presta atención a los factores del entorno y a las características del perpetrador/a.

4) Problemas de accesibilidad: urbanos y en los propios hogares.

Se hace necesaria una política de apoyo a las obras de adecuación de las viviendas y del acceso a las mismas, ya que hay ancianos que apenas se mueven de sus casas, debido a problemas de accesibilidad. En esa línea, convendría habilitar préstamos y subvenciones para las personas mayores que carezcan de medios económicos suficientes para realizar esas obras.

Conviene realizar campañas de educación y de seguridad vial para mayores. En la misma línea hay que conciliar el uso de la bicicleta con la seguridad de los peatones, sobre todo niños y mayores, en las aceras.

5) Problemas de de los mayores como usuarios.

El trato de las compañías suministradoras de energía (electricidad, gas), agua, telefonía, etc. con los usuarios genera una problemática añadida en el caso de las personas mayores. Esto es especialmente grave en el caso de los servicios bancarios. El caso sangrante de las llamadas preferentes no solo ha ocasionado un daño económico, sino que también afecta a la calidad de vida de las personas mayores y empeora sus expectativas. Se crea una sensación de impotencia y angustia, dado que la actuación de la justicia suele ser lenta, y para los mayores el tiempo presente es esencial.

Otra cuestión a contemplar es la voracidad de las compañías aseguradoras, que contribuyen a fomentar el miedo a la quiebra del sistema público de pensiones, y con ello la sumisión de los mayores.

6) Falta de plazas y situaciones de malos tratos en las Residencias

Todos conocemos las escandalosas crónicas sobre los malos tratos causados a personas mayores que viven en Residencias. Además, parece necesario plantear dos cuestiones prioritarias: garantizar el número suficiente de plazas públicas para cubrir la demanda y velar por la calidad en los servicios de asistencia en Residencias, centros de día, etc...

Las administraciones públicas deberían ejercer un control más riguroso de la calidad de los servicios que se prestan. También sería de desear que los propios mayores participaran en el desarrollo y el control de los sistemas de calidad de las instituciones, centros y servicios de asistencia.

C. Maltrato en el ámbito familiar

El maltrato en el propio entorno familiar es un tema importante y de difícil investigación. Creemos que la integración social de las personas mayores a través de su participación social, del asociacionismo, del manejo de las TIC y de acción del voluntariado podría contribuir a detectarlo. Pero es aquí donde los trabajadores sociales y los servicios de atención domiciliaria tienen una tarea muy importante. Quizá convendría llevar un censo actualizado de los mayores que viven solos o en compañía de otros familiares. No solo es fundamental, urgente y prioritario detectar situaciones de maltrato, sino también prevenirlas.

Si nos centramos en el entorno familiar, parece razonable combatir el planteamiento de que los mayores se perciben como una "carga social" y como una "carga familiar". De hecho, no se informa suficientemente sobre la función social y económica de los mayores, que se han convertido, por necesidad y con muchos sacrificios, en un auténtico colchón amortiguador de las tensiones sociales, como se ha demostrado en tiempo de crisis.

"Seis de cada diez personas mayores (59,5%) ayudan económicamente a familiares o amigos. Dicho porcentaje ha experimentado un incremento de 19,1 puntos respecto a 2012 y de 44,4 respecto a 2010. Ocho de cada diez mayores (81,5%) ayudan a los hijos e hijas. Siete de cada diez mayores (69,6%) proporcionan una ayuda que resulta imprescindible para que los beneficiarios puedan vivir dignamente" (*Mayores UDP. Informe 8 / Año II. UDP/Simple Lógica. Barómetro. Marzo 2014.*)

Todos estos datos demuestran que la idea de "carga" es un estereotipo que no se confirma con los datos, pero que supone una fuente de rechazo y maltrato potencial.

Conclusiones y Propuestas

Nos referimos, pues, a un colectivo cada vez más numeroso, a la vez que heterogéneo, con una problemática grave y bastante desconocida, que merece la atención prioritaria de las Administraciones Públicas. Estamos convencidos de que las personas mayores debemos reclamar a nuestros representantes políticos que incluyan en sus agendas las preocupaciones y las necesidades de la gente mayor.

Es importante garantizar la presencia de personas mayores tanto en los órganos de participación y representación política como en otros sectores de la población y colectivos, de manera que estemos representados en las instituciones. Hay que mantener e incrementar políticas que garanticen derechos, en lugar de políticas asistenciales y de caridad. Solo desde el reconocimiento de la igualdad y la equidad se podrá combatir la violencia.

Por todo ello, el CVC formula las siguientes recomendaciones:

- 1) Reestructurar el Consejo de Mayores, convirtiéndolo en una institución independiente y con capacidad de propuesta vinculante. También la figura del Defensor del Mayor debe ser objeto de una remodelación, modificando su estatuto y dotándola de autonomía.

- 2) Crear una eficaz Oficina de Información y asesoramiento a las personas mayores (en temas de servicios sociales, jurídicos, económicos, de consumo, etc.) de ámbito autonómico. En este sentido, el Teléfono de atención a Mayores existente en nuestra comunidad para canalizar hacia la Administración todas las demandas de atención, denuncia o intervención sobre personas mayores, debería realizar una evaluación de su adecuación a las muy diversas situaciones en que se encuentran dichas personas, desde el desamparo a otras situaciones cotidianas que requieren una orientación para solventar sus problemas y facilitarles los trámites administrativos, que se convierten en un obstáculo muy serio, sobre todo para los más ancianos.
- 3) Creación de un Observatorio autonómico de las Personas Mayores realmente independiente. Es fundamental que sea útil para detectar y prevenir situaciones de maltrato.
- 4) Aplicar la Ley de Atención a la Dependencia, incrementando los índices de cobertura estatales en ayuda a domicilio, teleasistencia o centros residenciales para personas mayores o en situación de dependencia. Es urgente la extensión del servicio público de asistencia domiciliaria, del que los mayores solemos tener muy poca información, de forma tal que, cuando se necesita, muy pocos saben si pueden acceder a él.
- 5) Revalorizar e incrementar progresivamente las pensiones, especialmente las más bajas, con especial atención a las de viudedad y a las no contributivas, desarrollando lo establecido en el artículo 50 de la Constitución, donde se dice: "Los poderes públicos garantizarán, mediante pensiones adecuadas y periódicamente actualizadas, la suficiencia económica a los ciudadanos durante la tercera edad", proporcionando condiciones de vida digna a las personas mayores, sin poner en riesgo el fondo de reserva".
- 6) Incrementar las partidas presupuestarias destinadas a Servicios Sociales ante la situación que viven millones de personas y familias empobrecidas, y por los riesgos de que se produzca el demoledor paso de la pobreza a la exclusión social.
- 7) Crear un eficaz servicio de inspección de las residencias para personas mayores, que permita realizar inspecciones sin aviso previo con la colaboración de los trabajadores sociales, voluntarios mayores y jóvenes.
- 8) Eliminar cualquier forma de "copago" sanitario y farmacéutico. Debería primarse la sanidad "no mediatizada", estableciendo unidades geriátricas, con todas las especialidades y los profesionales suficientes y bien formados en los problemas sanitarios de este sector de la población. Realizar campañas informativas sobre las Voluntades Anticipadas y los Cuidados Paliativos.
- 9) Reestructurar los CEAM (Centros Especializados de Atención a los Mayores), que deberían mostrar la conveniencia de participar activamente como ciudadanas/os en la sociedad, insistiendo en los procesos que permitan fomentar el envejecimiento activo y la autonomía personal, evitar la exclusión social y ayudar a que las personas mayores asuman por sí mismas la reivindicación de sus legítimos derechos sociales, económicos y culturales.

- 10) Disminuir la presión fiscal para las personas mayores y crear desgravaciones especiales para las personas discapacitadas, los viudos y las viudas.
- 11) Proporcionar apoyo institucional para reducir la brecha digital, facilitando el acceso de las personas mayores a las Tecnologías de la Información y Comunicación (TIC). Todas las administraciones públicas deberían comprometerse más con este objetivo, ayudando a las organizaciones de mayores del modo siguiente: a) Suministrando equipos informáticos. b) Organizando o subvencionando cursos de informática específicamente para mayores. c) Contribuyendo a la creación de aulas de informática en las organizaciones de mayores que así lo demanden.
- 12) Crear un Instituto o una Cátedra de Envejecimiento Activo y Autonomía Personal, con la colaboración de las universidades.
- 13) Prestar una atención específica a la feminización de la vejez y a la problemática específica de las mujeres mayores.
- 14) Crear políticas de apoyo a las obras de adecuación de las viviendas y del acceso a las mismas. Sería importante habilitar una serie de préstamos y subvenciones a las personas mayores que carezcan de los medios económicos suficientes para realizar esas obras, así como llevar a cabo campañas de educación y seguridad vial para mayores.

Este informe se remitirá al Gobierno Valenciano, a la Federació Valenciana de Municipis i Províncies, a las Diputaciones, al Sindic de Greuges, a los Grupos Parlamentarios con representación institucional y a los comparecientes.

BIBLIOGRAFÍA

Daneri, Florencia. *Violencia familiar y vejez*. Universidad de Belgrano. Departamento de investigación, octubre 2008

Estudio de prevalencia de malos tratos a personas mayores en la C. A. del País Vasco. Gobierno Vasco, 2011.

Iborra Marmolejo, Isabel. *Maltrato de personas mayores en la familia en España*. Centro Reina Sofía. Valencia, junio 2008.

Informe al CVC del Foro Ciudadano Senior. UDP (Unión Democrática de Pensionistas y Jubilados), 2015.

Informe del Secretario General. El maltrato de las personas de edad. Naciones Unidas, 2002.

Moya Bernal, Antonio, y Barbero Gutiérrez, Javier (coord.). *Malos tratos a personas mayores. Guía de actuación*. Observatorio de personas mayores. Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, 2005.

Protocolo de Girona. Protocolo de actuación contra el maltrato a las personas mayores. Girona, 2007.

Protocolo Sanitario ante malos tratos domésticos. Gobierno Vasco, s.f.

Rueda Estrada, J. Daniel (coord.). *El maltrato a las personas mayores: bases teóricas para su estudio*. Junta de Castilla y León, 2008.

Declaració contra la violència terrorista i de suport a la UNESCO

Autor: CVC

Aprovació: Ple, 23 febrer 2015

Vivim en uns moments d'una gravetat excepcional, amb atacs al pluralisme cultural i a la circulació lliure d'opinions i idees en el món. L'atac al setmanari satíric Charlie Hebdo, l'execució de vint-i-un egipcis coptes en una platja de Líbia, la violació d'un cementeri jueu a França i els atemptats de Copenhaguen són només alguns exemples recents d'una situació en la qual la intolerància amb persones d'altres religions, credos o maneres d'entendre la vida i l'art intenta imposar-se amb la violència i l'ús de les armes.

Com sabem, la UNESCO (Organització de les Nacions Unides per a l'Educació, la Ciència i la Cultura) va ser fundada en 1945 per a contribuir a la pau i a la seguretat en el món amb l'educació, la ciència, la cultura i les comunicacions. D'aquí naix el seu interès per l'alfabetització, la salvaguarda del patrimoni cultural, l'estimulació de la creativitat, la preservació de les entitats culturals, la promoció dels llibres i de la lectura, la llibertat de premsa i la independència, el pluralisme i la diversitat dels mitjans d'informació.

En moltes ocasions, com el 3 de maig de 2014, Dia Mundial de la Llibertat de Premsa, i el 8 de gener de 2015, després de l'atemptat terrorista contra Charlie Hebdo, la UNESCO ha fet sentir la seua veu en defensa dels drets fonamentals a les llibertats d'opinió i d'expressió.

En este context, el Consell Valencià de Cultura, institució amb interessos coincidents en bona mesura amb els de la UNESCO, i que en la seua sessió plenària del passat mes de gener va emetre una Declaració sobre el terrorisme en la qual insistia en la funció conciliadora de la cultura, se solidaritza amb la vocació pacifista de la UNESCO i expressa novament la seua esperança que esta situació, en la qual els totalitarismes pareixen ressorgir amenaçadors, se supere en pro de la llibertat, la democràcia i el progrés social.

Memòria de gestió interna

Memòria de les comissions

Comissió de les Arts

MEMÒRIA DE LA COMISSIÓ DE LES ARTS (2015)

Al llarg de l'any 2015, la Comissió de les Arts es va reunir onze vegades en sessió ordinària: el 15 de gener, el 5 de febrer, el 5 de març, el 16 d'abril, el 7 de maig, l'11 de juny, el 9 de juliol, el 10 de setembre, el 8 d'octubre, el 5 de novembre i l'11 de desembre. De totes les reunions es va donar puntual informació al Ple del Consell.

Durant els dos primers mesos de l'any la comissió va estat formada pels membres següents: Vicente Ferrero Molina, president; Consuelo Ciscar Casabán; Manuel Ángel Conejero-Tomás Dionís-Bayer; Enrique García Asensio; Soledad Giménez Muñoz, Luis Prades Perona i Ramon Rosselló Ivars, secretari. A partir del mes de març s'incorpora a la comissió el nou membre del CVC, el senyor Ximo Tébar. Al Ple del CVC del mes de desembre es comunica que la senyora Soledad Giménez Muñoz deixa de ser membre de la comissió de les Arts. Així mateix, han assistit regularment a les reunions el president del CVC, Santiago Grisolí, el vicepresident del CVC, Ricardo Bellveser, i el secretari del CVC, Jesús Huguet.

INFORMES I ALTRES DOCUMENTS

Allarg de l'any, la comissió va aprovar i va promoure tota una sèrie de textos i d'informes, que van ser enviats a la Comissió de Govern i aprovats al Ple corresponent:

- Informe sobre el còmic, la il·lustració i l'animació valencians (abril)
- Informe sobre els murals de Josep Renau del Palau Santàngel de València (maig)
- Informe sobre l'Escola Superior d'Art Dramàtic de València (maig)
- Informe sobre la situació actual, presència i ensenyança de la música tradicional valenciana (juliol).
- Informació sobre l'estat actual de l'artesanía del vidre a l'Ollería (setembre)
- Annex a l'Informe sobre la situació actual,

presència i ensenyança de la música tradicional valenciana (octubre)

COMPAREIXENCES

La comissió va rebre en la reunió de gener els senyors Miguel Calatayud i Paco Roca, artistes plàstics; al març tingué lloc la compareixença d'Inmaculada Gil-Lázaro, subdirectora de Teatre i Dansa de CulturArts; el mes d'abril va acollir les compareixences de Paz Olmos, directora del Museu de Belles Arts de València, i de Vicente Llímerà, director de l'Institut Superior d'Ensenyaments Artístics de la Comunitat Valenciana (ISEACV); el més de juliol comptà amb la compareixença del senyor Vicent Torrent, músic i musicòleg; i la reunió de novembre acollí la compareixença del senyor José Ignacio Casar Pinazo, director del Museu de Belles Arts "Sant Pius V" de València.

RESUM DE L'ACTIVITAT DE LA COMISSIÓ PER SESSIONS

15 DE GENER DE 2015

Té lloc la compareixença conjunta de Miguel Calatayud i Paco Roca, artistes plàstics. Els senyors Calatayud i Roca, dos dels artistes més considerats en les seues especialitats, compareixen davant de la comissió per a assessorar en l'estudi sobre la situació professional dels artistes valencians de la il·lustració gràfica, el còmic i l'animació. Presentats pel president de la comissió i convidats a compartir el seu coneixement professional sobre la qüestió, en primer lloc intervé l'il·lustrador gràfic Miguel Calatayud (Premio Nacional de Ilustración 1989, 2008 i 2009) per a defensar la dignitat professional i artística de la il·lustració gràfica, exposar la història d'esta especialitat i mostrar el valor de l'aportació cultural que representa, gràcies a la comprensió universal i l'acceptació massiva dels seus productes (al contrari de molts dels corrents artístics moderns), i a la qualitat de representants històrics tan destacats com els valencians José Estruch, José Segrelles, Josep Renau, Arturo Ballester, Manolo Boix, Ana Juan

i Pablo Auladell, entre altres. En segon lloc, Paco Roca (Premio Nacional del Cómic 2008) comença la seua intervenció fent veure la funció de la pràctica del dibuix com a mètode de visió –dibuixar un objecte és aprendre a veure'l-, de tal manera que tindria una gran importància educativa que totes les persones dominaren almenys les tècniques elementals del dibuix. A continuació exposa una història succinta dels còmics, l'expansió de la indústria entre els anys 40 i la primera meitat dels 60, fins que la televisió va començar a reduir-ne el consum per part del públic infantil i juvenil, i l'evolució des de les tires còmics en diaris a les revistes de còmics –els populars “tebeos”, dels quals alguns dels més coneguts eren obra d'editorials o dibuixants valencians— fins a les modernes novel•les gràfiques, gràcies a les quals s'ha produït un ressorgiment d'esta especialitat artística (precisament Paco Roca ha obtingut un gran reconeixement amb les seues novel•les gràfiques, entre les quals destaca Arrugas). Els dos compareixents han il•lustrat les seues intervencions amb exemples gràfics projectats en un pantalla.

Per proposta del president del Consell Valencià de Cultura, la comissió acorda manifestar el seu rebuig al terrorisme i la seua indignació pels recents atemptats esdevinguts a París, i delegar en el mateix president Santiago Grisólia i en la Comissió de Govern la redacció d'un text en el mateix sentit que se sotmetrà a l'aprovació del Ple en la seua sessió del present mes.

El conseller Ricardo Bellveser fa constar la recent defunció del dibuixant José Luis Moro.

Finalment, la comissió acorda, per proposta del seu president i per raó del temps consumit per les intervencions dels compareixents, traslladar a la sessió vinent el tractament de la resta de punts de l'orde del dia.

5 DE FEBRER DE 2015

Per proposta del president Santiago Grisólia, la comissió acorda convidar la Sra. Inmaculada Gil-Lázaro, subdirectora de Teatre i Dansa de CulturArts, a la sessió de març vinent per a informar sobre les activitats del Ballet de la Generalitat.

En relació amb l'informe sobre l'Escola Superior d'Art Dramàtic de València, el ponent Manuel Ángel Conejero presenta un primer text d'informe, encara no complet. Per proposta seua, la comissió

acorda convidar el director de l'ISEACV (Institut Superior d'Ensenyaments Artístics de la Comunitat Valenciana) a assistir a la sessió de març vinent per a informar en l'estudi sobre l'Escola Superior d'Art Dramàtic de València.

Pel que fa a la informació sobre els murals de Josep Renau del Palau de Santàngel (carrer dels Cavallers 27, València), la consellera Consuelo Ciscar explica que va enviar una carta a la directora general de Cultura, i posteriorment al cap del Servei de Patrimoni, per a obtenir informació sobre la possibilitat de traslladar els murals. Els murals sí que poden traslladar-se, però caldria comptar amb un informe favorable de la direcció general de Patrimoni. La consellera Consuelo Ciscar ha sol•licitat ser rebuda per la directora general, Marta Alonso, i espera poder informar en la sessió vinent del resultat de les seues gestions.

Respecte a l'estudi de la situació del còmic, la il•lustració i l'animació valencians, el ponent Jesús Huguet presenta un esquema d'informe, al qual la comissió fa algunes aportacions. L'assumpte continuarà tractant-se en la sessió vinent, en la qual el ponent presentarà un primer text de l'informe.

La comissió aprova el text de la seua Memòria 2014, presentat per l'anterior secretari. També aprova el text d'aportacions al document d'Observacions i recomanacions de la Memòria presentat pel president de la comissió.

5 DE MARÇ DE 2015

Té lloc la compareixença d'Inmaculada Gil-Lázaro, subdirectora de Teatre i Dansa de CulturArts, la qual assistix a la sessió per presentar la producció de CulturArts Don Quijote, adaptació del ballet homònim del coreògraf Marius Petipa i el músic Ludwig Minkus, acompanyada pel coreògraf Paolo Mohovich i el director d'escena Ximo Flores, autors de la versió, que la subdirectora qualifica de “més contemporània, més espanyola”, i el coreògraf de “més cervantina”. El vestuari és el del xilé Jorge Gallardo. L'obra s'estrenarà el 4 d'abril vinent al Teatre Principal de València, amb música gravada, per causa de la dificultat de comptar en abril amb la Jove Orquestra de la Generalitat Valenciana. Posteriorment es presentarà amb l'actuació en directe de la mateixa orquestra.

El president expressa el pesar unànime de la comissió

per la mort de l'historiador i mecenes Pere Maria Orts i Bosch, Medalla d'Or del Consell Valencià de Cultura.

La comissió manifesta el seu pesar i la seua indignació per les recents notícies de destruccions d'obres d'art i antiguitats a l'Iraq a mans de l'Estat Islàmic. El president de la comissió pensa que el Consell Valencià de Cultura hauria de constituir-se en observatori permanent del vandalisme contra béns del patrimoni cultural.

El secretari comunica que la compareixença de Vicent Llimerà Dus, director de l'Institut Superior de Enseñanzas Artísticas de la Comunitat Valenciana, s'ha ajornat fins a la sessió d'abril vinent.

El ponent Jesús Huguet comunica que està treballant en la incorporació a l'informe sobre el còmic, la il·lustració i l'animació valenciana de documentació i materials nous. Espera poder presentar un text a aprovació en la sessió d'abril vinent.

La consellera Consuelo Ciscar, comissionada per a ocupar-se de l'assumpte dels murals de Josep Renau del Palau de Santàngel (carrer dels Cavallers 27, València), comunica que no ha pogut entrevistar-se, com pretenia, amb la directora general de Cultura, però els tècnics del departament l'han informat que els murals no poden ser traslladats. N'ha sol·licitat un informe per escrit. El president de la comissió li demana que en la sessió vinent presente un informe sobre la qüestió.

16 D'ABRIL

Té lloc la compareixença de Paz Olmos, directora del Museu de Belles Arts de València, convidada pel president Santiago Grisolia a informar sobre places de conservadors no cobertes en la plantilla del museu. Paz Olmos explica que la plaça de conservador de dibuixos i gravats està vacant des de fa mesos per jubilació de l'antiga titular, i que la plaça de conservador de pintures es troba en la mateixa situació per renúncia de l'antic funcionari interí que l'ocupava. A les recomanacions de diversos consellers perquè les places es cobrisquen provisionalment amb contractes laborals, la directora contesta que el procediment correcte és convocar oposicions lliures, com a millor sistema per a garantir la idoneïtat dels encarregats d'estes funcions, a part que el personal interí pot adquirir

drets que després dificulten remoure'l. Fa vint-i-cinc anys que no es convoquen oposicions per a les places ara vacants. Els treballs de conservació i restauració no s'han abandonat, assumits per altres funcionaris i per personal de l'Institut Valencià de Conservació i Restauració.

Té lloc la compareixença de Vicente Llimerà, director de l'Institut Superior d'Ensenyaments Artístics de la Comunitat Valenciana (ISEACV). El Sr. Llimerà informa de les deficiències d'homologació de les titulacions atorgades pels institututs superiors d'ensenyaments artístics. Si bé el títol de "titulat superior" equival al de grau atorgat per les universitats i es compta amb màsters en una gran part de les especialitats, calen convenis amb les universitats per poder accedir als estudis de doctorat. Els professors d'ensenyaments artístics no poden acreditar sexennis d'investigació (sí de formació) i tampoc no poden formar part de tribunals de tesis doctorals, qüestions que s'han de resoldre per tal de normalitzar la situació dels ensenyaments artístics superiors. A més, s'està en procés de constitució d'un Consell Social i un Consell Assessor de l'ISEACV. En el futur els estudis de l'institut haurien d'integrar-se en universitats públiques o crear-se la Universitat de les Arts. El compareixent es compromet a entregar a la comissió documentació sobre l'assumpte de la seua intervenció.

La Comissió de les Arts acorda traslladar l'informe sobre els murals de Josep Renau del Palau Santàngel de València, redactat i presentat per la consellera Consuelo Ciscar, a la consideració de la Comissió de Govern i del Ple.

La Comissió de les Arts acorda traslladar l'informe sobre el còmic, la il·lustració i l'animació valencianes, redactat i presentat pel conseller Jesús Huguet, a la consideració de la Comissió de Govern i del Ple.

La comissió trasllada el tractament del punt "Noves propostes d'estudis" a la sessió de maig vinent.

7 DE MAIG

Abans de començar l'examen dels punts de l'orde del dia, la comissió acorda incloure'n un dedicat a l'aprovació definitiva, si és el cas, de l'informe sobre els murals de Josep Renau existents al Palau de Santàngel de la ciutat de València.

El president de la comissió dedica unes paraules a lamentar les víctimes humanes i la destrucció

de monuments històrics provocades pel recent terratrèmol del Nepal. També proposa que el Consell Valencià de Cultura es constituïska en observatori permanent d'atemptats contra el patrimoni cultural en qualsevol país.

La Comissió de les Arts aprova l'informe sobre l'Escola Superior d'Art Dramàtic de València presentat pel conseller Manuel Àngel Conejero i el seu trasllat a la Comissió de Govern i a la consideració del Ple.

La Comissió de les Arts aprova l'informe presentat per la consellera Consuelo Ciscar sobre els murals existents en el Palau de Santàngel de València i el seu trasllat a la Comissió de Govern i a la consideració del Ple.

El president de la comissió presenta una sèrie de propostes d'informes:

1-Que el Consell Valencià de Cultura demane que es cataloguen exhaustivament les obres d'art que formen part d'edificis de propietat privada, o hi estiguen instal•lades, com murals o altres elements ornamentals, situades en espais oberts al públic.

2-Que el Consell Valencià de Cultura convoque un concurs anual d'arts plàstiques, i que les obres premiades passen a formar part d'un fons artístic de la institució.

3-Que el Consell Valencià de Cultura sol•licite a museus i altres institucions públiques la cessió d'ús d'obres pictòriques i escultòriques per a la seua exhibició en la seu de la institució.

4-Que la comissió s'interesse pels intents actuals de producció d'artesanía de vidre de qualitat a l'Olleria, a la Vall d'Albaida, aprofitant la tradició local de producció industrial.

5-Que la comissió estude la història i el pes econòmic de la producció d'indumentària festiva.

6-Que la comissió estude la situació de la música valenciana d'arrel tradicional.

La comissió aprova estudiar les propostes exposades pel seu president. Quant a la música d'arrel tradicional, els consellers Consuelo Ciscar, Enrique Garcia Asensio i Ximo Tébar presentaran un projecte d'organització d'una taula redona sobre la matèria.

La comissió aprova la proposta del conseller Ramon Rosselló d'estudiar les polítiques públiques de promoció de les arts tendents a la constitució de nous públics.

Per proposta del conseller Ramon Rosselló la comissió

aprova felicitar la companyia teatral Albena Teatre pel seu vinté aniversari.

11 DE JUNY

Per proposta del president, la comissió manifesta congratular-se per l'èxit de l'exposició d'homenatge de la ciutat de Dénia a l'exconseller José María Morera. Santiago Grisólia, president de la institució, suggerix la idea de proposar que l'exposició siga itinerant. La comissió acorda que la proposta es presente oficialment.

Per proposta del president, la comissió felicita la consellera Consuelo Ciscar, membre de la comissió, pel seu nomenament de membre de la Fundaçao Dom Luis I de Cascais, Portugal.

La comissió manifesta la seua adhesió a l'homenatge del poble de Benidorm a la memòria de l'historiador i mecenes Pere Maria Orts, en el qual el vicepresident Ricardo Bellveser representarà la nostra institució.

La comissió designa ponents per a l'organització de la taula redona sobre la música tradicional els consellers Enrique Garcia Asensio, Soledad Giménez i Ximo Tébar. En la sessió vinent el conseller Sr. Tébar presentarà un projecte d'organització de la taula. Els consellers Tébar i Giménez s'encarregaran de presentar un esborrany sobre aspectes acadèmics: ensenyament de la música tradicional en els centres d'estudis musicals. A part, la comissió acorda convidar el músic i musicòleg Vicent Torrent a assistir a la sessió vinent per a assessorar sobre la qüestió.

Quant a la proposta d'estudi de la represa de la fabricació artesanal de peces de vidre a l'Olleria, els consellers Jesús Huguet i Enrique Garcia Asensio s'ofereixen per a recollir-ne dades. L'assumpte es tornarà a examinar en la sessió ordinària de setembre vinent.

El projecte de consecució de cessions temporals d'obres d'art propietat de museus públics valencians, per a la seua exhibició en la seu del Consell Valencià de Cultura, es veurà en la sessió vinent, per absència en la present de la consellera Consuelo Ciscar.

El conseller Jesús Huguet anuncia que el vinent 18 de juny la Universitat d'Alacant oferirà un homenatge pòstum al ceramista Arcadi Blasco i el pintor Eusebi Sempere.

9 DE JULIOL

Té lloc la compareixença del Sr. Vicent Torrent per a parlar d'una possible taula redona sobre música tradicional valenciana. El senyor Vicent Torrent fa una exposició detallada sobre aspectes terminològics i sobre el context actual de la música tradicional valenciana, amb la finalitat d'assessorar el CVC sobre una possible taula redona dedicada a la música tradicional valenciana. Amb aquest objectiu, presenta tant una sèrie de temes que podrien ser tractats en la taula redona (els fonaments teòrics, la història i l'evolució en els darrers 60 anys, l'ensenyament, el món de la dolçaina o del cant d'estil, etc.) com una llista d'estudiosos i músics que hi podrien participar.

El president de la Comissió exposa les dades d'assistència al Centre del Carme, demanades per a veure si la presència de l'exposició del concurs escolar del CVC motiva alguna variació en les dades. Segons l'anàlisi feta pel president, d'aquestes dades no s'extrau una incidència remarcable quant a l'augment de públic.

El conseller Ximo Tébar presenta una proposta d'informe sobre l'ensenyament de la música tradicional i popular valenciana, a la qual es fan diverses aportacions per part d'altres consellers. Entre aquestes aportacions s'informa que la consellera Giménez ha fet arribar al president de la comissió i al conseller Tébar un escrit sobre aquest informe. La comissió aprova que l'informe, una vegada incloses les aportacions dels diferents consellers, es porte a la sessió de la Comissió de Govern del present mes. Acabat aquest punt i, donat que no es disposa de temps per tractar la resta d'assumptes de l'ordre del dia, s'acorda ajornar-los per a la reunió de setembre: Informació sobre el projecte d'informe referent a la gestió del foment i de la formació de públics; informació sobre l'estat actual de l'artesanía del vidre a L'Ollería (València) i informació sobre la catalogació, conservació i difusió dels plafons ceràmics valencians dels segles XVIII, XIX i XX.

10 DE SETEMBRE

Per proposta del seu president, la comissió acorda adherir-se la condemna de la destrucció de monuments de la ciutat greco-romana de Palmira i dels assassinats perpetrats contra l'arqueòleg director del lloc arqueològic i soldats de l'exèrcit siríà

fets presoners per l'Estat Islàmic. A part, el president de la comissió recorda altres actes vandàlics de mutilació o destrucció de monuments artístics en el nostre país, com la d'una figura d'un monument de Castelló de la Plana a la qual se li amputà una mà el passat 18 de juliol, o la d'una figura de la Mare de Déu patrona d'Ibi, el passat 26 d'agost.

S'acorda que en l'orde del dia de la sessió ordinària d'octubre s'inclourà l'aprovació d'un text de la consellera Soledad Giménez que es presentarà com a annex a l'informe sobre la música tradicional valenciana, ja aprovat per la comissió i pel Ple.

El ponent Ramon Rosselló repartix una proposta d'estudi per escrit sobre el projecte d'informe referent a la gestió del foment i la formació de públics, que la comissió aprova. Els consellers Consuelo Ciscar, Manuel Ángel Conejero i Ximo Tébar s'oferixen a col·laborar en l'estudi i la redacció de l'informe corresponent.

Respecta a l'estat actual de l'artesanía del vidre a l'Ollería (Vall d'Albaida), s'acorda que el conseller Jesús Huguet presentarà per escrit la informació que ha recollit sobre la desaparició de l'artesanía del vidre de l'Ollería.

Sobre la catalogació, conservació i difusió dels plafons ceràmics dels segles XVIII al XX, el conseller Jesús Huguet puntualitza que l'objecte d'estudi són únicament els plafons ceràmics situats en espais públics. Tots els de més de seixanta anys d'antiguitat són considerats genèricament Béns de Rellevància Local. La consellera Consuelo Ciscar queda encarregada de redactar l'escrit en què es recomanarà a la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport que en faça l'inventari.

El president de la comissió recorda que s'ha acordat que els consellers Consuelo Ciscar i Ximo Tébar presenten un esborrany d'informe sobre el cant d'estil valencià.

El conseller Ximo Tébar proposa celebrar amb un concert el Dia de la Música, el 22 de novembre vinent.

8 D'OCTUBRE DE 2015

Per proposta del president, la comissió acorda convidar a assistir a la seua sessió de novembre el director provisional del Museu de Belles Arts Sant Pius V de València.

La consellera Soledad Giménez presenta un annex

a l'informe sobre l'ensenyament de la música tradicional popular valenciana. La comissió aprova el seu trasllat al Ple amb algunes correccions.

Sobre l'estudi del cant d'estil, la comissió examinarà el document en la seua sessió de novembre vinent. Respecte a la petició a la Conselleria d'Educació, Cultura, Investigació i Esport d'un catàleg de plafons ceràmics dels segles XVIII, XIX i XX, la consellera Consuelo Ciscar notifica que ja s'ha enviat la petició a la conselleria, però encara no se n'ha rebut resposta.

Sobre l'informe de gestió i formació de públics, el conseller Ramon Rosselló ha repartit als consellers documentació estadística sobre comsum cultural en 2014 i ha notificat que continua treballant en l'informe.

Pel que fa a la celebració del Dia de la Música, la comissió aprova la proposta d'organització d'un concert a la seu de la institució per a commemorar el Dia de la Música de 2015, presentada pel conseller Ximo Tébar.

El punt sobre propostes de nous informes s'ajorna a la sessió vinent.

5 DE NOVEMBRE DE 2015

Té lloc la compareixença del senyor José Ignacio Casar Pinazo, director del Museu de Belles Arts "Sant Pius V" de València. El senyor Casar Pinazo fa una exposició detallada sobre diferents qüestions. En primer lloc, explica la situació al voltant dels fets ocorreguts durant el mes de juliol: el robatori d'algunes peces al Pavelló Benlliure i de la climatització del Museu.

En segon lloc, explica les línies d'actuació del Museu, les quals tenen a veure amb el model administratiu, el model de museu i el model arquitectònic. Sobre el model administratiu, posa l'accent en la necessària autonomia del Museu, amb un pressupost propi, i en la renovació del Patronat. Respecte al model de museu, explica que el Ministeri ha demanat la redacció d'un pla museològic global, sobre el qual s'ha començat a treballar al voltant de tres eixos: un museu d'art valencià, un museu de la història de València i un museu de la història de les col·leccions de pintura flamenca, italiana i espanyola. Sobre aquest aspecte, també recorda que cal millorar la transmissió del coneixement de què disposa el Museu, per a la qual cosa caldrà

impulsar les activitats de mediació cultural. Sobre el model arquitectònic, explica que s'han detectat algunes disfuncions en l'actual reforma, les quals han estat comunicades a les institucions pertinents, i algunes carències que caldria afrontar en un futur. Així mateix, comenta la possible permuta de terrenys entre el Ministeri i l'Ajuntament de València, la qual caldrà estudiar amb calma, i la necessitat de millores al Pavelló Benlliure. Finalment, exposa els terminis previstos i la previsió que el nou model de Museu siga inaugurat el gener de 2018.

El secretari proposa sol·licitar la compareixença del secretari autonòmic de Cultura per a la reunió de gener. Finalment, s'aprova sol·licitar la compareixença conjunta del secretari autonòmic de Cultura, senyor Albert Girona, i de la directora general de Cultura, la senyora Carmen Amoraga, per a la reunió de gener per parlar de les línies d'actuació de la Generalitat en matèria de Cultura. Sobre l'estudi de la situació del cant d'estil, el conseller Tébar exposa que els ponents, ell mateix i la consellera Ciscar, estan valorant dos possibilitats d'actuació: redactar un annex sobre el cant d'estil o fer una taula redona que tracte diferents aspectes al voltant del cant d'estil. Arran d'aquesta intervenció, se suscita la qüestió de si l'objecte de treball seria només el cant d'estil o totes les formes de cant tradicional valencià. Finalment, s'acorda que els consellers Tébar i Ciscar presenten en la propera comissió una proposta de taula redona o d'esborrany d'annex, segons els ponents consideren més oportú.

Sobre l'estudi del possible contraban d'obres d'art espoliades a Síria i a l'Iraq, i atesa la durada de la reunió, s'acorda postposar el punt per a la propera reunió.

El conseller Huguet explica que la Generalitat ha declarat el 2016 com a Any Pinazo, per la qual cosa es demana que les diferents institucions es plantegen fer activitats al voltant d'aquesta figura. La consellera Ciscar planteja la possibilitat de fer una taula redona i/o una exposició d'obres de l'artista a la seu del CVC. Aquesta segona proposta es podria organitzar al voltant de la celebració del Dia Internacional dels Museus (18 de maig).

S'aprova expressar el condol per la mort d'Esteve Edo i de José Luis Tomás, acord que es traslladarà a la comissió de Govern perquè siga assumit pel CVC.

La consellera Ciscar comenta la possibilitat que el conseller Lozano acudisca a una reunió de la comissió (o a una reunió conjunta amb la comissió de Promoció Cultural) per parlar de com s'ha portat a terme la renovació del Consell Rector de l'IVAM. El conseller Tébar explica amb detall com serà l'acte que se celebrarà al CVC per celebrar el Dia de la Música.

11 DE DESEMBRE DE 2015

El president de la Comissió informa que l'arquitecte, el senyor Santiago Varela, ha estat guardonat amb el premi CICOP per la seua trajectòria professional en la Conservació del Patrimoni Cultural, per a la candidatura del qual el CVC havia redactat una carta.

El secretari proposa enviar una carta de condol per la recent mort del professor i dramaturg Josep Lluís Sirera.

El secretari, amb motiu de la seua assistència a unes jornades sobre internacionalització de les arts escèniques, comenta que aquest seria un tema interessant de ser tractat per la Comissió. S'enceta un torn d'intervencions de diferents membres de la Comissió, en què es recorden actuacions anteriors relatives a la internacionalització de la cultura i dels artistes valencians.

Davant la sol·licitud de l'informe preceptiu sobre el reconeixement de l'Acadèmia Valenciana de la Música, la comissió aprova emetre un informe, el qual serà redactat pel conseller Huguet.

S'aprova celebrar una taula redona sobre el Cant Valencià, els integrants de la qual són presentats per la consellera Ciscar. Les persones proposades per la consellera són: Manuel Marzal, Francisco Ruiz Perales, Carles Pitarch, Victòria Sousa, Rafael Rosell i Consol Rico. Queda pendent la fixació de la data de celebració, la qual s'acorda que siga pactada entre la consellera Ciscar i el secretari del CVC.

Sobre el possible contraban d'obres d'art espoliades a Síria i a l'Iraq, i a causa de l'absència del conseller Ricardo Bellveser, encarregat d'aquest assumpte, el qual no ha pogut assistir per motius justificats a la reunió, aquest punt es postposa per a una propera reunió.

Sobre els plafons ceràmics valencians dels segles XVIII-XIX-XX, el conseller Huguet informa que la Direcció General de Cultura i Patrimoni ha fet

arribar al CVC l'inventari de plafons ceràmics dels segles XVIII, XIX i XX sol·licitat per aquesta comissió. Aquest inventari queda a la disposició de qualsevol interessat que el vulga consultar.

Sobre els canvis en el Consell Rector de l'IVAM, el conseller Lozano, convidat a assistir a aquesta comissió, informa de com s'ha produït el seu relleu en el Consell Rector de l'IVAM, un procediment del qual no ha estat informat en cap moment. Així mateix, el conseller llig i explica tres documents en què defensa l'actuació de l'anterior direcció de l'IVAM. El primer dels documents és un article publicat a la premsa el 10 de setembre de 2015, "Toda la verdad sobre el IVAM"; el segon és un fragment de l'acta del Consell Rector de l'IVAM celebrat el 19 de juny de 2015, en el qual es recullen les manifestacions que el senyor Lozano va fer en relació al punt sobre "Informe provisional de control financer de procediments de gestió economicofinancera de les actuacions fetes per l'IVAM. Esborrany"; i el tercer és un balanç de 10 anys de gestió de l'IVAM, recollit en l'acta del 29 d'abril de 2014 del Consell Rector. Després de la intervenció del senyor Lozano, s'enceta un torn d'intervencions a càrrec de diferents consellers. La consellera Ciscar recorda que les adquisicions de l'IVAM van passar per la Comissió d'Adquisicions, creada el 2002, de la qual formava part Tomás Llorens; que van ser aprovades pel Consell Rector i que les auditories i l'informe de la Intervenció General de la Conselleria d'Hisenda no van posar en dubte les actuacions. S'acorda que els documents aportats pel senyor Lozano siguen inclosos com a annexos a l'acta de la comissió.

Amb motiu de la declaració de l'Any Pinazo 2016, la comissió acorda la celebració d'una taula redona, així com estudiar la possibilitat d'organitzar una exposició a la seu del CVC. Aquestes dos propostes seran estudiades i concretades en la propera reunió. A petició del president i del secretari del CVC, i atesa la importància per a altres comissions, s'acorda que la compareixença del Secretari Autònic de Cultura i de la Directora General de Cultura, tinga lloc en un ple extraordinari i no en la propera reunió de la comissió, com estava previst inicialment.

El conseller Conejero explica que s'està posant en marxa la redacció d'un informe sobre les relacions entre ciència i arts en la Comissió de les Ciències i planteja la possibilitat que membres d'aquesta

comissió puguen fer aportacions a l'informe.

OBSERVACIONS, RECOMANACIONS I CONCLUSIONS

Observacions:

a) Observem que la cultura en general i les arts, en particular, queden allunyades del sector més jove de la societat.

b) Que els gravàmens sobre l'ús i gaudi dels béns culturals, hauria de ser, en la mesura del possible, menys elevat.

Recomanacions:

a) Impulsar un model cultural molt ampli que il·lusione, dissenyat amb criteris de qualitat i obert a tots, però que tracte de fomentar, sobretot, la cultura i les arts en el sector més jove de la societat.

b) Promoure activitats artístiques des de la base, sempre amb afany de qualitat, a través, per exemple, d'orquestrades de cambra compostes per joves que estudien en els conservatoris.

c) Incentivar la música popular, tradicional i el folklore valencians, així com la música de bandes i formacions de jazz, i que tot aquest moviment siga ofert al públic, rendibilitzant al màxim les infraestructures culturals, com ara auditoris, teatres, etc.

d) Amb els mateixos criteris d'excel·lència, convocar certàmens d'Arts Plàstiques i promoure exposicions perquè tota esta inquietud i expressió arribe a tota la societat, alhora que es posa en funcionament l'extensa xarxa d'espais que posseïm per a estes funcions.

e) Impulsar que els joves formen grups o companyies de teatre i dansa en tot l'àmbit territorial. Igualment, fomentar la lectura i l'escriptura de poesia i altres gèneres literaris.

f) L'Administració hauria de coordinar totes estes activitats amb l'Ensenyament Mitjà, la Formació Professional, les Universitats, els Ensenyaments Artístics i l'Educació per a Adults.

g) Inculcar des del sistema educatiu el respecte i gaudi del nostre gran patrimoni artístic. Amb esta finalitat s'haurien de plantejar seminaris i taules redones per aprofundir en l'estudi d'este patrimoni, així com dels museus locals.

Conclusions:

1 / Es tractaria d'aconseguir que en els municipis xicotets i mitjans, la principal forma d'oci i entreteniment dels més joves foren les activitats culturals i artístiques.

2 / El CVC vol manifestar el seu desig que els pressupostos de les administracions públiques augmenten en el suport a les arts en general; una mesura que redundarà en benefici de tota la societat.

3 / El CVC demana a totes les administracions públiques competents i a tota la societat en general, que estiguen més pendents de les necessitats de les nostres entitats artístiques; a la vegada, apunta que els grans esdeveniments artístics haurien de ser més accessibles econòmicament a tots els estaments socials.

4 / El CVC vol demanar a tots els mitjans de comunicació públics i privats que es facen ressò d'estes intencions i que amb esforç per la seua banda donen més espai i difusió a tots els assumptes referents a les arts.

5 / El Consell Valencià de Cultura, com és habitual, demana el major interès i protecció possibles per la llengua pròpia dels valencians.

Comissió de Llegat històric

La Comisión está compuesta por :

Il. Sr. Ricardo Bellveser Icardo, presidente de la comisión

Il. Sr. Vicente Ferrero Molina

Il. Sr. Vicente González Móstoles

Il. Sr. Enric Lluch i Girbés

Il. Sr. José María Lozano Velasco

Il. Sr. Francisco Pérez Puche

Il. Sr. Luis Prades Perona

Il. Sra. Glòria Marcos i Martí, secretaria de la comisión

Asisten habitualmente:

M. Il. Santiago Grisolia, presidente del CVC

Il. Sr. Jesús Huguet Pascual, secretario del CVC

también algunos consejeros que intervienen activamente en la redacción de algunos informes de esta comisión como el Il. Sr. Vicente Muñoz Puelles

La Comisión de Legado se ha reunido durante el año 2015, los días que, a continuación señalamos:

. 13 de enero

. 3 de febrero

. 3 de marzo

. 8 de abril

. 8 de mayo

. 10 de junio

. 7 de julio

. 8 de septiembre

. 6 de octubre

. 3 de noviembre

. 10 diciembre

1) En las reuniones enumeradas se han producido las siguientes Comparecencias:

13 de enero:

Comparecencia de David Estal, jefe del equipo tècnico redactor del "Pla de Mobilitat en l'entorn del Mercat Central de València"

3 de marzo

Comparecencia del arqueòlogo José Aparicio para informar de un cementerio mesolítico excavado en

Oliva, de gran importancia para el estudio de la prehistoria

8 de septiembre

Comparecencia del arquitecto Carlos Meri Cucart sobre las obras del Palau del Temple de Valencia

El Sr. Carlos Meri comunica que ya no es responsable de la dirección de las obras de consolidación y rehabilitación del Palau del Temple de Valencia. No obstante expone la historia y las características del palacio , así como lo que considera una falta de valoración del edificio por su actual propietario: el Ministerio del Interior. Según el compareciente, todo el interes del ministerio en el edificio, consiste en instalar las oficinas de la Delegación del Gobierno, sin consideración de su gran valor patrimonial

3 de noviembre

Comparecencia del arquitecto D. Álvaro Gómez-Ferrer y la historiadora Dª Mercedes Gómez-Ferrer, sobre la restauración de la fachada del Museo de Bellas Artes, San Pio V de Valencia.

10 de diciembre

Comparecencia del Sr. Manuel Muñoz Ibáñez sobre el proceso de secularización del patrimonio religioso. Se trata de un proceso general en toda Europa, indica que se trata de una segunda desacralización (la primera corresponde a las desamortizaciones del siglo XIX). Es urgente y necesario adaptarse para garantizar la conservación de estos bienes .

2) En la Comisión de Legado, se han aprobado los siguientes informes:

Informe favorable a la declaración de Bien de Interés Cultural sobre la colonia agrícola e industrial Santa Eulalia, situada en los términos municipales de Sax i Villena (Alt Vinalopó), con la recomendación a la Diputció de Alicante de hacer un "alzado cartográfico" y un estudio histórico del lugar, recordando la responsabilidad de los propietarios en su conservación.

Informe favorable a la declaración de Bien de

Interés Cultural, a favor de "les Festes de Falles de Xàtiva, Gandia, Sueca, Alzira i Torrent".

Informe favorable sobre la declaración de Bien de interés Cultural de "Les peregrinacions pels camins del Penyagolosa: les Useres i Culla"

Informe favorable sobre la declaración de Bien de interés Cultural de el " Parc Cultural de la Valltorta-Gasulla dels termes d'Ares del Maestrat, Morella, Catí, les Coves de Vinromà, Albocàsser, Vilar de Canes i Benassal"

Informe favorable sobre la declaración de Bien de interés Cultural de " Les festes del Sexenni de Morella"

Informe favorable a la declaración de Bien de interés Cultural de los elementos complementarios que se describen como asociados al BIC del "Monestir de la Trinitat de València".

Informe favorable sobre la declaración de Bien de interés Cultural de la procesión cívica del 9 d'Octubre

3) En la Comisión de Legado se han tratado también otra serie de cuestiones, que si bien no han desembocado en la elaboración de informes específicos, han sido objeto de declaraciones, en algunos casos, o de requerimiento de información a otras instituciones:

- Medidas de conservación y condiciones de movilidad urbana del entorno del Mercado Central de Valencia

- Situación en que se encuentra el "despoblado de Berfull", en el término municipal de Rafelguaraf

- La desaparición de determinados elementos patrimoniales en Alicante

- La situación del yacimiento arqueológico de Aigues Vives en el Campello

- Importancia del cementerio mesolítico del Collado en Oliva

- Demora de las obras en el "Palau del Temple" de Valencia

- Situación de parálisis de la Comisión: Iglesia Católica-Generalitat Valenciana, que debería velar por el mantenimiento y acceso de los bienes patrimoniales de titularidad eclesiástica

- Situación en la que se encuentra la rehabilitación del Colegio Mayor Lluís Vives de la Universitat de València.

- Situación en la que se encuentra la restauración del Museo San Pio V de Bellas Artes de Valencia

- Situación de desprotección del monumento al doctor Pedro Herrero situado en Alicante.

4) Observaciones y recomendaciones:

La Comisión de Legado del CVC, considera necesario realizar las siguientes observaciones y recomendaciones, a las diversas administraciones públicas y, muy especialmente, al Consell de la Generalitat y a la Consellería de Educación, Investigación, Cultura y Deporte:

- Desde la Comisión de Legado del CVC, queremos manifestar nuestra preocupación por los problemas de conservación y de acceso público del patrimonio cultural propiedad de instituciones eclesiásticas, agravado por el fenómeno de la progresiva escasez de personal religioso y el consiguiente desalojo de conventos por las ordenes religiosas propietarias de los mismos.

- Queremos también, mostrar nuestra preocupación por el deterioro constante que sufre nuestro patrimonio, no solo producto de actos de vandalismo, sino, fundamentalmente, por la falta de recursos y actuaciones que permitan su preservación y mantenimiento para evitar su destrucción irreparable.

- Hay que urgir a las Administraciones públicas responsables de Cultura y Patrimonio a Introducir,

en las diferentes Leyes de Presupuestos, las partidas imprescindibles para garantizar su conservación

- Seria necessari plantejar-se la propietat dels béns patrimonials de l'Estat que haurien d'integrar-se al patrimoni valencià

- Es necesario continuar insistiendo en la urgencia de incrementar el uso y la recuperación de nuestra lengua, que constituye uno de los patrimonios principales y característicos de nuestro pueblo

- A lo largo de nuestra actividad hemos detectado graves deficiencias en la actual Ley de Patrimonio Valenciano y, nos gustaría ofrecer nuestra Colaboración, en el momento que se plantee su modificación.

Valencia, enero 2016

Comissió Jurídica

Memòria de la Comissió Jurídica i d'Interpretació Reglamentària de l'any 2015

SESIONES:

La Comisión ha tenido 11 sesiones, con una periodicidad mensual, excepto el mes de agosto. No ha habido ninguna sesión extraordinaria.

ASISTENTES:

-Como miembros de la comisión, han asistido de forma regular:

Sr. Santiago Grisolí, presidente del Consell Valencià de Cultura.

Sra. Josefa Frau Ribes, presidenta de la comissió

Sr. Jesús Huguet Pascual.

Sr. Vicente Muñoz Puelles

Sr. Martín Quirós Palau

Sra. Ana Noguera Montagud, secretaria.

-Además, se ha contado como invitados en algunas sesiones, en función del tema a tratar: Sra. Gloria Marcos Martí y Sr. José María Lozano.

INFORMES:

1) Plan Acción Territorial Forestal de la Comunidad Valenciana (PATFOR): la Comisión realizó las observaciones oportunas al proyecto de Decreto presentado por la Generalitat y que modifica el Decreto 58/2013.

2) Archivos de RTVV: Uno de los temas de seguimiento de la Comisión ha sido el cierre de la RTVV y las condiciones de su archivo. Se aprobó un informe con la recomendación de elaborar un plan de usos del edificio central, así como un plan de accesibilidad y uso público de los archivos.

3) Ley de señas de identidad: La Comisión manifiesta la inoportunidad de la Ley, así como la sorpresa de que el CVC no haya sido consultado en tal asunto. Se delega en el Presidente de la Institución la redacción de un texto para el pleno.

4) Violencia de Género: Se realiza un informe sobre las causas de la violencia de género, así como las recomendaciones y propuestas necesarias para

elaborar planes conjuntos con el fin de combatir tan grave problema social.

5) Creación de un Centro de las Letras, que promueva y difunda la literatura valenciana, escrita en valenciano y castellano, antigua y contemporánea.

6) Informe sobre la percepción cultural de la mujer: la igualdad y equidad como reto permanente. Como continuación del anterior informe de la violencia de género, la Comisión analiza las percepciones culturales que son origen de los problemas de discriminación social de la mujer.

7) Presupuestos Generales del Estado: La Comisión realiza, como en años anteriores, un análisis sobre las inversiones del Gobierno español en equipamientos y actividades culturales valencianas previstas en los presupuestos generales del Estado.

8) Patrimonio sonoro y audiovisual. La Comisión analiza la situación de los documentos y los archivos de carácter sonoro y audiovisual, siguiendo las recomendaciones de la Unesco.

9) Academia de Genealogía y Heráldica: Informe solicitado por la Generalitat Valenciana para la aprobación de la Academia Valenciana de Genealogía y Heráldica.

10) Cambio Climático: Declaración del Consell Valencià de Cultura sobre el Cambio Climático que se envía a la cumbre de París Climat 2015. Esta declaración fue realizada junto con la Comisión de Ciencias.

11) Informe sobre las personas mayores. La Comisión analiza la situación de vulnerabilidad y maltrato social que se produce en el entorno de las personas mayores.

COMPARECIENTES:

Durante el año 2015, con el fin de realizar nuestros informes, la Comisión Jurídica ha recibido a los siguientes comparecientes:

-D. Àlvar Martínez Vidal, vicedirector del Instituto de Historia de la Medicina y de la Ciencia López Piñero.

-D. Manuel Desantes Real, catedrático de Filosofía del Derecho y Derecho Internacional Privado de la Universidad de Alicante, antiguo vicepresidente de la Oficina Europea de Patentes en Múnich.

-Dña. Cristina Mora Zinke, presidenta del Foro Ciudadano Senior de Valencia, acompañada de dos representantes.

-D. José Pelegrí, "Defensor del Mayor" del Ayuntamiento de Valencia.

-D. Jorge García, técnico especialista en archivos sonoros, técnico de Culturarts.

-D. Evaristo Soto Paños, secretario general de la Federación de Pensionistas de Comisiones Obreras del País Valenciano.

- D. José Luis Almela, secretario general de la Unión de Jubilados y Pensionistas de la Unión General de Trabajadores.

ACTOS:

-Celebración del Día Mundial de la Ciencia: Hay que destacar la organización del encuentro del Día Mundial de la Ciencia, celebrado el 10 de noviembre en el Auditorio Santiago Grisóla de la Ciudad de las Ciencias, que supuso la firma de un Pacto Social por la Ciencia.

Al acto asistió la màxima representación institucional, el Presidente de la Generalitat y el Alcalde de Valencia, los rectores de las Universidades Valencianas, los principales dirigentes empresariales y sindicales, así como una importante representación de científicos e investigadores valencianos.

Seguramente ha sido el evento más significativo organizado por el CVC durante el año 2015, debido tanto a su proyección mediática como al compromiso social en torno a la Ciencia.

El acto fue coordinado conjuntamente por la

Comisión Jurídica y la Comisión de Ciencias. Y demuestra que la Ciencia y la Investigación es una de las principales preocupaciones de reflexión y análisis de este Consell de Cultura.

OTROS ASUNTOS:

La Comisión ha tratado también los siguientes asuntos:

-La salvaguarda de la unidad bibliotecaria del Instituto López Piñero perteneciente al CSIC y a la Universidad de Valencia.

-Se realizó una visita a la empresa Biópolis, quien colaboró en la elaboración del informe de Ciencia e Investigación en la Comunidad Valenciana.

-La Comisión manifestó su malestar y preocupación por la demolición del edificio singular del Ayuntamiento de Valencia de la Avenida de Aragón.

RECOMENDACIONES:

La Comisión Jurídica ha venido trabajando principalmente en tres líneas:

1)La vulnerabilidad social que se percibe en colectivos como mujeres o mayores.

2)La importancia esencial de la Ciencia y la Investigación como eje productivo y de progreso económico y social.

3)La salvaguarda del patrimonio como memoria colectiva de la sociedad valenciana, así como instrumento activo de trabajo y estudio.

Debemos mencionar, una vez más, una de nuestras reclamaciones constantes: el mecenazgo. La necesidad de una acción social de mecenazgo que fomente y promocióne tanto la actividad cultural como científica, al mismo tiempo que desarrolle la labor pedagógica de revalorizar la Ciencia y la Cultura como herramientas imprescindibles de cohesión social.

Comisión Jurídica
Enero 2016

Comissió de Ciències

La Comisión de las Ciencias está formada en la actualidad por los siguientes consejeros:

- II. Sr. Martín Quirós Palau. Presidente de la Comisión.
- II. Sr. Manuel Ángel Conejero Tomás
- II. Sr. Vicente Farnós de los Santos.
- II. Sra. Josefa Frau Ribes
- II. Sra. Gloria Marcos
- II. Sr. Vicente Muñoz Puelles
- II. Sra. Ana Noguera Montagud
- II. Sr. José María Lozano Velasco. Secretario de la Comisión.

Esta configuración es el resultado de su nueva constitución, tras tres años de funcionamiento, que se produjo en la sesión ordinaria del mes de septiembre de 2014 y no se ha visto modificada a lo largo de 2015.

Habitualmente fueron acompañados en todas las sesiones por:

- M. II. Sr. Santiago Grisolí. Presidente del CVC
- II. Sr. Jesús Huguet Pascual. Secretario del CVC

Durante el año 2015 la Comisión de las Ciencias ha tenido diez sesiones ordinarias, en las que han sido tratados como asuntos relevantes los que se indican a continuación:

- Informe sobre el sistema de salud mental en la CV
- Informe sobre la disminución de la población apícola en la CV
- Agua y recursos hídricos en la CV
- Universidades privadas en la CV
- Informes y acción conjunta con la Comisión Jurídica y reglamentaria sobre Ciencia, Investigación e Innovación en la CV. Pacto social por la ciencia.
- Desertificación, reforestación y ciclo hidrológico en el Mediterráneo. Declaración del CVC sobre cambio climático a propósito de la Cumbre de París.
- Seguimiento de la cumbre sobre cambio climático COP21
- Nuevo debate sobre la Ley de Mecenazgo (nivel estatal y autonómico).

Y una sesión extraordinaria con el título Desertificación, reforestación y ciclo hidrológico en el Mediterráneo. En un contexto de cambio climático, de cinco horas de duración, con la participación de los siguientes expertos sectoriales: Dr. Millán Millán, Dr. José Luis Rubio, Dr. Gonzalo Mateo y Dr. Manuel Nieto.

Para el análisis y reflexión de los miembros de la Comisión, previamente a la elaboración de Informes y su aprobación, en su caso, para ser debatidos en el Pleno correspondiente se han celebrado las comparecencias de los siguientes expertos o especialistas en la materia:

Sobre recursos hídricos en la Comunidad Valenciana:

- Sra. Dña. María Ángeles Ureña, Presidenta de la Confederación Hidrográfica del Júcar.
- Sr. D. Enrique Cabrera Marceñ. Catedrático de la Universidad Politécnica de Valencia.

Sobre el sistema de salud mental en la Comunidad Valenciana:

- Sr. D. José María Salazar Fraile. Médico psiquiatra.

Sobre aprobación Universidades Privadas en la Comunidad Valenciana:

- Excmo. Sr. José Enrique Fernández del Río. Rector Magnífico de la Universidad Europea de Valencia.

Sobre la Campaña contra incendios forestales del verano de 2015:

- Sr. D. José María Ángel Batalla. Director General de la Agencia de Seguridad y Respuesta a las Emergencias de la Generalitat Valenciana.

INFORMES APROBADOS.

Se aprobó el correspondiente Informe sobre la disminución de la población apícola en la Comunidad Valenciana a partir de la ponencia elaborada por los consejeros Muñoz Puelles y

Noguera, que fue definitivamente aprobado por el Pleno de fecha 25 de junio de 2015.

Se aprobó el Informe relativo al Sistema de Salud Mental en la Comunidad Valenciana elaborado por el consejero Conejero Tomás, que fue definitivamente aprobado por el pleno de 25 de junio de 2015

Conjuntamente con la Comisión Jurídica y Reglamentaria se aprobó la Declaración sobre el Pacto Social por la Ciencia a partir de la ponencia elaborada por los consejeros, Frau, Marcos, Muñoz Puellas, Noguera, Quirós y Lozano, que fue definitivamente aprobada por el pleno de octubre de 2015.

Como consecuencia de la Jornada sobre Desertificación, reforestación y ciclo hidrológico en el Mediterráneo. En un contexto de Cambio Climático se aprobó la Declaración sobre Cambio Climático, a partir de la propuesta elaborada por los consejeros Muñoz Puellas, Noguera, Quirós y Lozano, que con la denominación "Declaración de Ondara" se aprobó definitivamente en el Pleno de 23 de noviembre de 2015, celebrado en el Excelentísimo Ayuntamiento de esta localidad alicantina.

A continuación se indica sintéticamente el contenido de cada sesión.

14.01.2015:

Memoria anual. Salud mental.

04.02.2015:

Comparecencia de la Sra. Ureña. Agua. Salud mental. Población apícola.

04.03.2015:

Comparecencia Sr. Cabrera. Población apícola.

17.04.2015:

Comparecencias del Sr. Salazar. Oportunidad del Informe sobre Agua.

06.05.2015:

Comparecencia del Sr. Fernández del Río. Informe

población apícola. Acción conjunta Comisión Jurídica sobre Ciencia e Investigación en la CV

10.06.2015:

Informe sobre el sistema de salud mental en la CV. Acuerdo de acción conjunta Comisión Jurídica sobre Ciencia e Investigación en la CV.

08.07.2015:

Acuerdo definitivo de acción conjunta Comisión Jurídica sobre Ciencia e Investigación en la CV. Pacto social por la Ciencia.

09.09.2015:

Comparecencia del Sr. Ángel Batalla. Propuesta de Jornada sobre Desertificación, reforestación y ciclo hidrológico en el Mediterráneo.

07.10.2015:

Sesión extraordinaria. Jornada Desertificación, reforestación y ciclo hidrológico en el Mediterráneo. En un contexto de Cambio Climático. Participantes: Dr. Millán Millán, Dr. Rubio, Dr. Mateo y Dr. Nieto.

04.11.2015:

Declaración sobre Cambio climático. Aportaciones complementarias para Informe Agua.

09.12.2015:

Seguimiento de la Cumbre de París (COP21). Ley de Mecenazgo.

La Comisión ha prestado especial atención, con carácter recurrente, a las siguientes cuestiones:

- Ciencia e investigación.
- Cambio climático.
- Salud

Dada la importancia de las mismas y el interés que permanentemente suscitan en el CVC, la Comisión encarece a la Administración un riguroso cumplimiento y seguimiento de sus objetivos y desarrollo.

Promoció Cultural

Els membres de la Comissió de Promoció del C. V. C. al llarg de l'exercici del 2015 van ser:

President del Consell Valencià de Cultura:

M. Il. Sr. Santiago Grisóla

President de la Comissió:

Il. Sr. Vicente González Móstoles

Il. Sr. Ricardo Bellveser Icardo

Il. Sra. Consuelo Ciscar Casaban

Il. Sr. Enrique García Asensio

Il. Sr. Francisco Pérez Puche

Il. Sra. Soledad Giménez Muñoz

Il. Sr. Enric Lluch i Girbés

Il. Sr. Ramón Rosselló Ivars

Secretari:

Il. Sr. Vicente Farnós de los Santos

Els seus principals acords van ser els següents:

SESSIÓ 12 DE GENER DE 2015

Compareixença d'Adolfo Plasencia, periodista de ciència i tecnologia, professor de la UNED i de la Universitat Politècnica de València, sobre les repercussions socioculturals de la digitalització. El compareixent exposa que la digitalització ha creat una situació nova, en la qual la tecnologia ja no crea, està produint una enorme destrucció d'ocupació laboral. El compareixent hi veu una amenaça greu a la tradició i les institucions culturals. La situació creada és irreversible i només queda aprendre a gestionar-la. La consellera Consuelo Ciscar proposa organitzar una taula redona sobre la qüestió, i convidar-hi Ricardo Montesa, de l'empresa Brainstorm Multimedia. El compareixent Adolfo Plasencia s'ofereix a entregar a la comissió una còpia de la presentació que ha fet servir en la seua intervenció, i una llista d'experts valencians que la comissió pot consultar o convidar a formar part d'una taula redona.

El ponent Enric Lluch comunica que l'informe sobre literatura en valencià es troba quasi totalment redactat, proposa la celebració d'una taula redona amb representants dels editors, dels llibrers i de l'associació CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos) quedant per decidir la data de celebració, previsiblement en la segona quinzena

del mes de febrer 2015.

S'acorda proposar la celebració d'una taula redona el 2 de març sobre repercussions culturals de les noves tecnologies.

La comissió manifesta el seu dol pels atemptats de París i el seu rebuig del terrorisme i aprova que el president de la institució propose al Ple, en la seua sessió ordinària, l'aprovació d'un text institucional de condemna dels atemptats i del terrorisme.

SESSIÓ 2 DE FEBRER DE 2015

La comissió felicita el seu membre Francisco Pérez Puche pel seu nomenament de cronista oficial de la ciutat de València.

La comissió acorda convidar a comparèixer el president de la Fundación Bancaja i a un responsable del Banc de Sabadell, ara propietari del patrimoni cultural de l'extinta Caja de Ahorros del Mediterráneo, perquè informen dels possibles plans estratègics que pensen seguir. El conseller Francisco Pérez Puche presentarà en la sessió de març de 2015 un primer text d'examen de la situació de les diverses fundacions culturals de les antigues entitats financeres valencianes.

S'aprova la Memòria 2014 de la Comissió de Promoció Cultural. El president de la comissió presenta un text de conclusions com a aportació de la comissió al document d'Observacions i recomanacions" de la Memòria de la institució.

La comissió aprova la composició proposada pel conseller Enric Lluch de la taula redona sobre literatura en valencià i noves tecnologies: Javier Díaz de Olarte, cap del departament jurídic del Centro Español de Derechos Reprográficos, sobre la pirateria i el respecte a la propietat intel·lectual; Salvador Vives, de l'Editorial Tirant lo Blanch, sobre l'edició i venda dels llibres digitals; Ignacio Larraz, de la Llibreria Cresol i vicepresident del Gremi de Llibrers de València, sobre la llibreria tradicional i les noves tecnologies; i Manel JM Romero, de l'Associació d'Editors del País Valencià, sobre l'edició valenciana davant del repte digital.

El president de la comissió i el conseller Ricardo Bellveser es mostren a favor que el Consell Valencià de Cultura òbriga comptes propis en les xarxes

socials Facebook i Twitter.

La comissió continuarà el seu estudi sobre les repercussions culturals de les noves tecnologies digitals, ara en la fase d'audicions de compareixents. Per proposta del president de la comissió s'acorda estudiar l'estat i les condicions de protecció dels jardins històrics valencians, tant públics com privats. El conseller Jesús Huguet s'ofereix a participar en l'estudi. El president de la comissió farà arribar als altres membres un article de l'arquitecte Gaspar Jaén sobre jardins romàntics de la província d'Alacant.

El president Santiago Grisólia demana al secretari de la comissió que redacte la nota que s'enviarà a la consellera Soledad Giménez per a demanar-li els noms dels especialistes que proposa per a assessorar la comissió en l'estudi sobre noves tecnologies digitals i les seues repercussions culturals.

SESSIÓ 2 DE MARÇ DE 2015

Abans de la sessió, la comissió i altres consellers van assistir a la projecció del documental "L'escaldà de la pansa de Jesús Pobre", presentada per l'alcalde de Jesús Pobre, el professor i cantant Lluís Fornés i l'escriptora Pepa Guardiola. La localitat pretén obtenir la declaració de Bé d'Interés Cultural de la Festa de l'Escaldà que se celebra anualment després de la collita del raïm.

Per proposta del seu president, la comissió acorda demanar al president del Consell Valencià de Cultura que faça pública una declaració de condemna de les destruccions de peces arqueològiques i antiguitats de l'Iraq a mans de l'autodenominat Estat Islàmic.

La comissió començarà en abril un estudi sobre els projectes de futur de les fundacions i obres culturals de les entitats financeres valencianes: Fundació Bancaixa de València i de Castelló de la Plana, fundació del Banc de Sabadell, la Caixa (com a propietària de l'antic Banc de València) i Bankia. S'estan fent gestions per a comptar, ja en la sessió d'abril, amb la compareixença d'un responsable d'alguna de les entitats citades. Els consellers Consuelo Ciscar i Francisco Pérez Puche s'encarregaran de les gestions necessàries per a comptar en la sessió d'abril, amb la compareixença d'un responsable d'alguna de les entitats citades.

El conseller Enric Lluch exposa els continguts de l'informe sobre literatura valenciana i noves tecnologies, que la comissió preveu aprovar en

la seua sessió d'abril vinent, en el qual s'inclouen aportacions dels consellers Vicente González Móstoles i Ramon Roselló Ivars

Taula redona sobre repercussions culturals de les noves tecnologies digitals. En principi, s'espera comptar amb la col·laboració dels següents especialistes com a membres de la taula: l'expert en el món digital i periodista científic Adolfo Plasencia; Ricardo Montesa, de l'empresa Brainstorm de grafisme 3D; el productor i distribuïdor musical Nando Luaces i el productor audiovisual Emilio Oviedo.

La comissió acorda traslladar a la Comissió de Lligat Històric i Artístic la sol·licitud d'informe de l'associació La Amistad sobre la revisió del PGOU de València i la conservació de l'Horta de Vera.

El president Santiago Grisólia anuncia la celebració de les jornades "Atrapados por la red", sobre conseqüències culturals i socials de la digitalització, a la Fundació Valenciana de Estudios Azanzados.

La comissió expressa el seu pesar per la mort de l'historiador i mecenes Pere Maria Orts i Bosch.

SESSIÓ 7 D'ABRIL DE 2015

El president de la comissió proposa incloure el professor i crític d'art Tomàs Llorens en la llista de candidats proposats per la institució a la Distinció de la Generalitat Valenciana al Mèrit Cultural.

Per proposta del president de la comissió, s'acorda deixar l'estudi del patrimoni de les fundacions de les antigues entitats bancàries valencianes en suspens durant els dos mesos vinents.

La comissió aprova el text de l'informe sobre la literatura en valencià i noves tecnologies amb lleugeres modificacions i el seu trasllat a la consideració de la Comissió de Govern i del Ple.

La consellera Soledad Giménez presenta uns documents sobre pirateria de continguts de la xarxa i hàbits de consum. La comissió acorda fer-ne un estudi, que encarrega als consellers Soledad Giménez i Ricardo Bellveser. En la sessió vinent de maig presentaran un guió de treball i una proposta de possibles informadors en compareixences davant de la comissió.

Balanç de la taula redona sobre les repercussions culturals de les noves tecnologies digitals. Les conselleres ponents Consuelo Ciscar i Soledad Giménez presenten resums de les intervencions dels

quatre membres de la taula redona, per a la seua possible publicació.

El president de la comissió presenta el guió de la publicació de les intervencions dels membres de la taula redona ja celebrada sobre les possibilitats d'una nova radiotelevisió valenciana.

Es recorda que el dia 27 d'abril s'inaugurarà en la seu de la institució l'exposició d'homenatge al malaguanyat antic vicepresident, Ramón de Soto Arándiga; i el conseller Enrique Garcia Asensio pronunciarà una conferència sobre la direcció d'orquestra.

SESSIÓ 5 DE MAIG DE 2015

La compareixença del Sr. Matías Pérez Such, president de la Fundación Caja de Ahorros del Mediterráneo, per a exposar la situació patrimonial, social i cultural de l'entitat s'ha ajornat a la sessió del 8 de juny.

La publicació de les intervencions de la taula redona sobre la possibilitat de posar en marxa un nou servici públic de ràdio i televisió valencianes ja s'ha imprés i es distribuirà, com es va acordar, després de les pròximes eleccions autonòmiques i municipals. Els consellers Ricardo Bellveser i Consuelo Ciscar aludixen a la petició del periodista Manuel S. Jardí d'organització per part del Consell Valencià de Cultura d'una altra taula redona per a donar veu a col·lectius no representats en la primera. El president de la comissió no es manifesta contrari a la proposta, però argumenta que dir que la taula redona celebrada va donar una visió parcial del problema no és exacte; els treballadors de RTVV podien considerar-se representants per la Mesa Sectorial de l'Audiovisual Valencià, i demana al conseller Ricardo Bellveser que en la sessió vinent presente una proposta, amb guió de continguts, per a l'organització d'una taula redona, les intervencions de la qual podrien publicar-se posteriorment com a addenda a les de la taula redona ja celebrada.

Quant a l'estudi sobre noves tecnologies i drets de creació, promogut per la consellera Soledad Giménez i a càrrec d'un grup de treball format per la mateixa consellera i els consellers Ricardo Bellveser i Francisco Pérez Puche, la comissió acorda ajornar-lo fins a després de finalitzar l'informe sobre repercussions socials de les noves tecnologies digitals.

En la sessió vinent el conseller Enric Lluch presentarà, per proposta pròpia, un esborrany d'estudi sobre

la traducció d'obres literàries valencianes a altres idiomes i la traducció al valencià de clàssics internacionals.

Per proposta del conseller Ricardo Bellveser, la comissió es congratula de l'èxit d'assistència de públic i de vendes obtingut per la Fira del Llibre de València en la seua edició d'enguany. El mateix conseller presentarà en la sessió vinent de la comissió una proposta sobre promoció d'escriptors valencians.

SESSIÓ DE 8 DE JUNY DE 2015

Compareixença del Sr. Matías Pérez Such, president de la Fundación Caja de Ahorros del Mediterráneo. El compareixent informa de la situació jurídica, econòmica i patrimonial de l'entitat que presidix. El patrimoni immobiliari es troba desatés, sense inversions de manteniment en els últims anys – només el Fondo Cultural Espín, de Llorca, es troba en bon estat. El compareixent repassa l'estat dels diversos edificis propietat de la fundació i n'aporta documentació. El patrimoni artístic s'ha partir en el procés de segregació i el Banc de Sabadell se n'ha quedat 2.838 obres. El compareixent declara que l'objectiu principal de la fundació, actualment, és conservar el seu patrimoni.

Després que el compareixent ha abandonat la reunió, la comissió acorda citar una representació del Banc de Sabadell a informar sobre la qüestió en la sessió de juliol.

Taula redona sobre "Repercussions de les noves tecnologies digitals en la cultura". La comissió aprova el text de continguts de la taula redona presentat per les conselleres Consuelo Ciscar i Soledad Giménez i el seu trasllat a la Comissió de Govern amb la recomanació que es publique en paper imprés.

En la sessió vinent la consellera Soledad Giménez presentarà un esquema i guió de treball de l'estudi que ha proposat sobre "Noves tecnologies i drets de creació".

El conseller Enric Lluch està treballant en la redacció d'un informe sobre traducció d'obres literàries valencianes, motivat per una proposta presentada al Ple pel conseller Manuel Ángel Conejero, i que no demanarà compareixences ni col·laboració, ja que espera encarregar-se personalment de la redacció

del treball, que presentarà oportunament.

Els consellers Ricardo Bellveser i Ana Noguera presenten una proposta d'organització d'un acte públic de promoció de poetes valencians, amb intervencions de poetes, lectura de versos i presentació del portal divulgatiu-educatiu www.poetica2puntocero.com. Presentaran una proposta de programa en la sessió de juliol.

Els consellers Ricardo Bellveser i Consuelo Ciscar recorden la seua proposta d'organitzar una intervenció del periodista, antic treballador de Canal 9, Manuel S. Jardí, per a exposar els punts de vista dels treballadors afectats pel tancament de RTVV davant de les propostes de constitució d'un nou ens públic de ràdio i televisió en valencià.

SESSIÓ 6 DE JULIOL DE 2015

Per proposta del president de la comissió, s'acorda demanar a la Comissió de Govern que propose al Ple, en la seua sessió vinent, la seua adhesió a la "Declaració de Mainau 2015 sobre el canvi climàtic" per a la reducció de les emissions de gasos d'efecte hivernacle.

El president de la comissió notifica que el conseller Vicente Muñoz Puelles assistix a la sessió com a convidat per a intervenir en el punt reservat a "La traducció d'obres literàries valencianes".

El secretari Vicente Farnós comunica que el president de la Fundació Banc Sabadell ha anunciat que, en principi, podrà assistir a la sessió ordinària del mes de setembre. En tal cas, la informació redactarà una addenda a l'informe ja aprovat sobre les obres socials de les entitats financeres valencianes recentment desaparegudes.

La comissió ajorna a la seua sessió de setembre l'aprovació de l'informe del conseller Enric Lluch sobre la traducció al valencià d'obres de la literatura mundial, i la traducció d'obres literàries valencianes a altres llengües.

Organització d'un acte públic de promoció de poetes valencians, amb intervencions de poetes, lectura de versos i presentació del portal divulgatiu-educatiu www.poetica2puntocero.com per part dels consellers Ricardo Bellveser i Ana Noguera. Els ponents presenten tres opcions possibles: l'organització d'un recital poètic, una taula redona i una opció mixta (recital poètic a càrrec d'autors designats per diverses associacions d'escriptors i una

declaració prèvia que fixe les intencions de l'acte). La comissió es manifesta a favor de la segona opció. Els ponents Ricardo Bellveser i Ana Noguera presentaran en la sessió ordinària de setembre una proposta d'organització de la taula redona, amb participants concrets i qüestions a debat.

El conseller Francisco Pérez Puche comunica que ja ha rebut la documentació que esperava de la Fundació CAM. El president de la comissió aclaria que, si en setembre s'obté la informació desitjada de la Fundació Banc Sabadell (si el president de la fundació assistix finalment a la sessió ordinària del mateix mes), caldrà redactar un text com a addenda a l'informe ja aprovat sobre fundacions i obres socials d'entitats financeres valencianes. La consellera Soledad Giménez proposa un treball sobre drets d'autoria. El president de la comissió li demana que en presente una proposta detallada per escrit.

SESSIÓ 7 DE SETEMBRE DE 2015

Compareixença de Sònia Mulero, directora adjunta de la Fundació Banc Sabadell per a informar de la composició i la gestió de la part del patrimoni cultural de la Fundación Caja Mediterráneo passada a la propietat de la Fundació Banc Sabadell. L'acompanya la delegada de Comunicació i Relacions Institucionals a València i Múrcia de la mateixa fundació. La Sra. Mulero exposa els percentatges de la inversió total dedicats als diversos camps d'acció de la fundació: cultura (dividit en arts visuals i disseny, audiovisual, arts escèniques i altres), promoció del talent, innovació, patrimoni, col·laboració amb entitats d'assistència social, com Cruz Roja Española, Caritas, etc. També dóna percentatges d'inversió territorials: un 58.2% a Catalunya, un 15% a les províncies de València, Alacant i Múrcia, la resta a la resta d'Espanya. La Fundació Banc Sabadell donarà continuïtat a l'obra cultural de la CAM, no a l'obra social, ja que no depén d'una entitat social, com seria el cas d'una caixa, sinó que és una fundació privada propietat d'un banc, el qual li reserva un 1% del seu pressupost de funcionament en concepte de promoció de la imatge corporativa. Les obres d'art de la Fundación Caja Mediterráneo corresponent al Banc Sabadell són ara propietat privada de la Fundació Banc Sabadell. Al final de la intervenció de la Sra. Mulero, el president de la comissió li comunica que es demanarà a la

Fundació Banc Sabadell l'inventari de les obres de la seua propietat procedents del fons de la Fundació Caja Mediterráneo. Quan es dispose de la informació sol·licitada podrà redactar-se l'informe final sobre les obres de la seua propietat procedents del fons de la Fundación Caja Mediterráneo i podrà redactar-se l'informe final sobre les obres socials i culturals de les antigues entitats financeres valencianes.

La comissió aprova elevar a la Comissió de Govern un escrit de rebuig de la destrucció de les ruïnes de Palmira. En la sessió d'octubre la comissió començarà a estudiar la repercussió de les guerres en el patrimoni cultural.

El president de la comissió comunica que ha suggerit a l'arquitecte José Ignacio Casar Pinazo, nomenat director provisional del Museu de Belles Arts de València, que assistisca a una sessió de la comissió per a tractar de la situació del museu i dels seus projectes de gestió. La comissió acorda convidar el Sr. Casar Pinazo a assistir a la seua sessió de novembre.

Quant al projecte de rehabilitació del Col·legi Major Lluís Vives de la Universitat de València, el president de la comissió espera informació de l'arquitecte tècnic responsable.

El president de la comissió comunica que, segons la informació rebuda de l'arquitecte Tomàs Rosselló, el Xalet Giner-Cortina de Torrent continua sense protecció efectiva i en procés de degradació.

La comissió aprova el projecte presentat pel vicepresident Ricardo Bellveser i la consellera Ana Noguera d'organització d'una taula redona sobre poetes i moviments poètics valencians actuals. La proposta definitiva de participants es presentarà en la sessió d'octubre.

La comissió aprova l'informe presentat pel conseller Enric Lluch i Girbés sobre la traducció al valencià d'obres de la literatura universal i la traducció d'obres valencianes a altres llengües.

La comissió aprova convidar a assistir a la seua sessió d'octubre el delegat valencià de la Sociedad General de Autores y Editores, Sr. Antonio Martínez Bodí per a tractar de la Llei de propietat intel·lectual.

SESSIÓ 5 D'OCTUBRE DE 2015

Compareixença d'Adriana Moscoso Pardo, secretària general de l'Instituto Autor de la SGAE per a exposar la situació dels drets d'autor després de l'última modificació, de novembre de 2014, de

la Llei de propietat intel·lectual. La seua intervenció consistix en la glossa d'una presentació escrita que entrega i queda a disposició dels consellers en l'estudi que fan de la qüestió.

La comissió aprova el projecte d'organització d'una taula redona sobre poetes valencians contemporanis. Ponents: Ricardo Bellveser i Ana Noguera.

La comissió acorda nomenar ponents redactors de l'informe sobre el patrimoni cultural de les fundacions obres socials d'entitats financeres valencianes desaparegudes els seus membres Vicente González Móstoles, Ricardo Bellveser i Francisco Pérez Puche, l'últim dels quals s'encarregarà de redactar i proposar el primer esborrany de treball en la sessió de novembre vinent.

El vicepresident Ricardo Bellveser proposa: que es felicite al president de la institució, Santiago Grisóla, i a la Fundación Valenciana de Estudios Avanzados (FVEA) per l'èxit de l'acte de lliurament dels Premios Jaime I, i que s'actualitze la presentació visual de la història, funcions i composició del Consell Valencià de Cultura que es projecta als grups de visitants de la seu de la institució. La comissió aprova felicitar el president Santiago Grisóla i la FVEA i elevar a la Comissió de Govern la proposta d'actualització de la presentació esmentada.

El vicepresident Ricardo Bellveser suggerix que s'actualitze la presentació que es projecta als grups que visiten la seu de la institució.

La consellera Consuelo Ciscar suggerix que es faça una nova edició actualitzada del fullet divulgatiu del Consell Valencià de Cultura ja existent.

Per suggeriment del conseller Vicente Muñoz Puelles la comissió acorda que es convide a assistir a la sessió de desembre vinent la directora general del Centre Español de Derechos Reprográficos (CEDRO).

SESSIÓ 2 DE NOVEMBRE DE 2015

Compareixença de Magdalena Vicent, directora general del Centro Español de Derechos Reprográficos (CEDRO) per a parlar dels drets d'autor. En primer lloc presenta l'organisme CEDRO com a societat de gestió dels drets d'autors i editors (des de 1988), amb la missió de representar i donar suport als interessos legítims d'autors i editors, i de facilitar i promoure l'ús de les seues obres en territori espanyol i al món. En segon lloc examina l'última reforma de la llei que els regula, amb conseqüències econòmiques negatives

per als autors. La compareixent entrega a la comissió una còpia documental amb tota la informació donada en la seua intervenció.

La comissió expressa el seu pesar per la mort de l'escultor José Esteve Edo. La consellera Consuelo Ciscar el traslladarà directament als familiars en el funeral de l'artista.

El vicepresident Ricardo Bellveser, coorganitzador de la celebració d'una taula redona sobre poetes i moviments poètics valencians actuals amb la consellera Ana Noguera, informa de les gestions fetes, dels poetes i gestors seleccionats per a formar la taula i de les personalitats oficials convidades a assistir a l'acte, que es farà a la seu de la institució el 25 de novembre. S'espera publicar posteriorment les intervencions de la jornada.

El secretari de la institució Jesús Huguet recorda la celebració de l'acte públic de firma d'una declaració i pacte social per al foment de la investigació científica, que tindrà lloc al Museu de les Ciències de València el dia 10 de novembre, i convida tots els consellers a participar-hi. També recorda que el 22 de novembre s'oferirà un concert de jazz en la seu de la institució, organitzat pel conseller Ximo Tébar, en commemoració del dia de Santa Cecília, patrona dels músics.

El vicepresident Ricardo Bellveser demana que en l'informe sobre traduccions d'obres literàries al valencià i del valencià a altres idiomes s'incloua un annex sobre la publicació d'autors valencians en edicions bilingües de la Institució Alfons el Magnànim, de les quals n'ha donat a la biblioteca del Consell Valencià de Cultura una col·lecció completa de quasi cent cinquanta títols. La comissió dóna el seu vist-i-plau a l'annex i fa constar el seu agraïment per la donació.

SESSIÓ 3 DE DESEMBRE DE 2015

Compareixença de la Sra. Beatriz Panadés, directora adjunta de VEGAP (Visual Entitat de Gestió d'Artistes Plàstics) per a informar sobre l'entitat VEGAP dins de l'estudi sobre drets d'autor a càrrecs dels ponents els consellers Soledad Giménez y Vicente Muñoz Puelles. La Sra. Panadés informa que VEGAP funciona en règim de cooperativa d'artistes, els quals cedixen a l'entitat la gestió dels seus drets. És una entitat sense ànim de lucre. La nova Llei de propietat intel·lectual: és una llei precipitada, amb un calendari injustificat

i un contingut incorrecte; s'haurà de modificar en el termini d'un any. Finalment la compareixent informa dels servicis assistencials que l'entitat presta als artistes (assegurances) i de la redistribució de la recaptació entre els afiliats. La VEGAP estaria d'acord amb el sistema de finestra única si al final s'aconsegueix que funcione.

El vicepresident Ricardo Bellveser informa de l'èxit de la jornada sobre poetes valencians contemporanis del dia 25 de novembre i del ressò en els mitjans informatius. Interés mostrat per la proposta de federació de les diverses associacions. La consellera Ana Noguera està recopilant les intervencions amb vista a la seua publicació.

El vicepresident Ricardo Bellveser informa de la Jornada de poetes i moviments poètics valencians actuals. La jornada va ser un èxit d'assistència i de ressò en els mitjans informatius. La consellera Ana Noguera està reunint les ponències per a la seua publicació. Es va llançar la proposta que es federaren les distintes entitats i associacions poètiques valencianes. Es proposa celebrar el 21 de març, Dia Mundial de la Poesia, amb alguna activitat.

El president de la comissió demana propostes i avança el suggeriment de tractar l'estat actual de l'arquitectura. Se suggerix la possibilitat de celebrar un recital poètic. Altres temes: turisme cultural (Camí de Sant Jaume, Ruta del Cid...); xarxa de museus municipals; coordinació de les activitats culturals de les universitats amb museus, corporacions municipals, etc.

La comissió aprova annexar a l'informe sobre traduccions literàries al i del valencià el document presentat per Ricardo Bellveser sobre la col·lecció Els Plecs del Magnànim, d'obres d'escriptors valencians en edició bilingüe de la Institució Alfons el Magnànim

PROPOSADA DE CONCLUSIONS

La Comissió de Promoció Cultural, a les vistes de les sessions celebrades i els debats i informes haguts al llarg de l'any 2015.

Mostra la seua preocupació per la situació en què poden quedar les Obres Socials de les antigues Caixes Valencianes i insten a les entitats hereves a garantir la seua pervivència.

Igualment la Comissió troba motius d'inquietud pe

futur del patrimoni moble i immoble de les antigues Caixes valencianes pel que fa a la seua relació amb el mon cultural valencià.

Insta al Govern de l'Estat, Comunitat Valenciana, Diputacions i Ajuntaments a mantenir pressupostos adequats en matèria de cultura, educació, I+D+I, patrimoni històric i cultural, que garantisquen la continuïtat dels diversos projecte encetats.

Considera que el tancament de RTVV ha abocat el Sector Audiovisual i també a la resta d'Indústries Culturals a una situació de greu enfonsament el futur de les quals cal garantir.

Considera que el tancament de RTVV priva d'elements essencials de la cultura d'un poble amb llengua pròpia y el seu rebastiment n'és una tasca inajornable. Mentrestant cal garantir l'òptima conservació de l'arxiu de RTVV.

Gestió econòmica-financera 2015

ESTAT DE LIQUIDACIÓ DEL PRESSUPOST
EXERCICI 2015
I. LIQUIDACIÓ DEL PRESSUPOST DE DESPESES
CLASSIFICACIÓ ECONÒMICA

CLASSIF. ECONÒM.	EXPLICACIÓ	CRÈDITS PRESSUPOSTARIS			OBLIGACIONS RECONEGUDES NETES	ROMANENTS DE CRÈDIT	PAGAMENTS	OBLIGACIONS PENDENTS DE PAGAMENT A 31 DE DESEMBRE
		INICIALS	MODIFICACIONS	DEFINITIU				
CAPÍTOL I	DESPESES PERSONAL	518.960,00	0,00	518.960,00	353.502,64	165.457,36	347.841,21	5.661,43
20	Arrendaments	11.050,00	0,00	11.050,00	7.049,83	4.000,17	7.049,83	0,00
21	Reparacions, manteniment i c.	38.649,65	0,00	38.649,65	15.946,39	22.703,26	15.946,39	0,00
22	Material, suministres i altres	331.841,15	-29,98	331.811,17	215.993,85	115.817,32	215.993,85	0,00
23	Indemnització per raó servei	406.989,20	0,00	406.989,20	333.401,72	73.587,48	332.743,72	658,00
24	Despeses de publicacions	59.000,00	0,00	59.000,00	281,95	58.718,05	281,95	0,00
CAPÍTOL II	COMPRES BÉNS CORRENTS	847.530,00	-29,98	847.500,02	572.673,74	274.826,28	572.015,74	658,00
35	Despeses financeres	0,00	29,98	29,98	29,98	0,00	29,98	0,00
CAPÍTOL III	DESPESES FINANCIERES	0,00	29,98	29,98	29,98	0,00	29,98	0,00
48	A Famílies e Institucions sense l.	10.000,00	0,00	10.000,00	10.000,00	0,00	10.000,00	0,00
CAPÍTOL IV	TRANSFERÈNCIES CORRENTS	10.000,00	0,00	10.000,00	10.000,00	0,00	10.000,00	0,00
62	Inversió nova associada al funcion.	10.310,00	0,00	10.310,00	4.295,50	6.014,50	4.295,50	0,00
63	Inversió de reposició associada f.	10.800,00	0,00	10.800,00	4.099,89	6.700,11	4.099,89	0,00
64	Inversió de caràcter immaterial	2.420,00	0,00	2.420,00	7.139,00	-4.719,00	7.139,00	0,00
CAPÍTOL VI	INVERSIONS REALS	23.530,00	0,00	23.530,00	15.534,39	7.995,61	15.534,39	0,00
	TOTAL DESPESES	1.400.020,00	0,00	1.400.020,00	951.740,75	448.279,25	945.421,32	6.319,43

**ESTAT DE LIQUIDACIÓ DEL PRESSUPOST
EXERCICI 2015
II. LIQUIDACIÓ DEL PRESSUPOST D'INGRESSOS**

CLASSIF. ECONÒM.	EXPLICACIÓ	PREVISIONS PRESSUPOSTÀRIES			DRETS RECONEGUTS NETS	RECAUDACIÓ NETA	DRETS ANULLATS	DRETS PENDENTS COBRAMENT A 31 DE DESEMBRE
		INICIALS	MODIFICACIONS	DEFINITIU				
33	Preus Públics	0,00	0,00	0,00	1.398,14	725,92	0,00	672,22
38	Reintegraments	0,00	0,00	0,00	198,09	198,09	0,00	0,00
CAPÍTOL III	TAXES I ALTRES INGRESSOS	0,00	0,00	0,00	1.596,23	924,01	0,00	672,22
45	De la Admó. de la GV.	1.376.490,00	0,00	1.376.490,00	914.743,27	800.869,10	461.746,73	113.874,17
CAPÍTOL IV	TRANSFERÈNCIES CORRENTS	1.376.490,00	0,00	1.376.490,00	914.743,27	800.869,10	461.746,73	113.874,17
52	Interessos de dipòsits	0,00	0,00	0,00	1.486,55	1.486,55	0,00	0,00
CAPÍTOL V	INGRESSOS PATRIMONIALS	0,00	0,00	0,00	1.486,55	1.486,55	0,00	0,00
75	De la Admó. de la GV.	23.530,00	0,00	23.530,00	3.921,66	3.921,66	19.608,34	0,00
CAPÍTOL VII	TRANSFERÈNCIES DE CAPITAL	23.530,00	0,00	23.530,00	3.921,66	3.921,66	19.608,34	0,00
87	Romanent de tresoreria	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
CAPÍTOL VIII	ACTIUS FINANCERS	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	TOTAL INGRESSOS	1.400.020,00	0,00	1.400.020,00	921.747,71	807.201,32	481.355,07	114.546,39

IV. RESULTAT PRESSUPOSTARI

CONCEPTES	DRETS RECONEGUTS	OBLIGACIONS RECONEGUDES	IMPORTS
1. (+) Operacions no financeres	921.747,71	951.740,75	-29.993,04
2. (+) Operacions amb actius financers			
3. (+) Operacions comercials			
I. RESULTAT PRESSUPOSTARI DEL EXERCICI (1+2+3)	921.747,71	951.740,75	-29.993,04
II. VARIACIÓ NETA DE PASIUS FINANCERS			
III. SALDO PRESSUPOSTARI DEL EXERCICI(I+II)			-29.993,04
4. (+) Crèdits gastats finançats amb romanent de tresoreria			
5. (-) Desviacions de finançament positiu per recursos del exercici en despeses amb finançament afectada			
6. (+) Desviacions de finançament negatiu en despeses amb finançament afectada			
IV. SUPERÀVIT O DÈFICIT DE FINANÇAMENT DEL EXERCICI (III+4-5+6)			-29.993,04

**3.2.- ESTAT DEL ROMANENT DE TRESORERIA
EXERCICI 2015**

CONCEPTES	IMPORTS
1. (+) Drets pendents de cobrament	114.846,93
(+) del Pressupost corrent	114.546,39
(+) de Pressupostos tancats	0,00
(+) de operacions no pressupostàries	300,54
(+) de operacions comercials	0,00
(-) de dubtós cobrament	0,00
(-) cobros realitzats pendents d'aplicació definitiva	0,00
2. (-) Obligacions pendents de pagament	37.139,81
(+) del Pressupost corrent	6.319,43
(+) de Pressupostos tancats	0,00
(+) de operacions no pressupostàries	30.820,38
(+) de operacions comercials	0,00
(-) pagaments realitzats pendents d'aplicació definitiva	0,00
3. (+) Fons líquids	632.725,50
I. Romanent de Tresoreria afectat	0,00
II. Romanent de Tresoreria no afectat	710.432,62

ESTAT DE LA TRESORERIA
EXERCICI 2015

CONCEPTE	IMPORTS	
1. COBRAMENTS	1.376.827,49	
(+) del Pressupost corrent	807.201,32	
(+) de Pressupostos tancats	439.344,06	
(+) de operacions no pressupostàries	130.282,11	
(+) de operacions comercials	0,00	
2. PAGAMENTS	1.090.761,13	
(+) del Pressupost corrent	945.421,32	
(+) de Pressupostos tancats	10.357,51	
(+) de operacions no pressupostàries	134.982,30	
(+) de operacions comercials	0,00	
I. Flux net de Tresoreria de l'exercici (1-2)	286.066,36	286.066,36
3. Saldo inicial de Tresoreria		346.659,14
II. Saldo final de Tresoreria (1+3)		632.725,50

El Consell en els mitjans de comunicació

Al llarg de 2015, els mitjans de comunicació van publicar **325 informacions**. Les notícies, els articles d'opinió i les entrevistes als membres del Consell Valencià de Cultura (CVC) ocuparen bona part de les pàgines dels diaris locals i comarcals, tant en les edicions impreses com en les digitals, a més de la premsa generalista de la Comunitat Valenciana i les xarxes socials. El CVC també va enviar als mitjans un total de **27 notes de premsa**, entre convocatòries, comunicats, declaracions i reaccions del president, en torn a les activitats i actuacions que desenvolupa la institució. De les que adjuntem el text i una **memòria fotogràfica**.

Notes de premsa

26 de Gener del 2015.

El Consell Valencià de Cultura demana que s'assegure la protecció dels arxius de RTVV.

Reunit en sessió ordinària, el Ple del Consell Valencià de Cultura ha aprovat avui mateix un informe sobre els arxius de RTVV en el qual fa veure al Govern valencià la necessitat d'un pla estratègic de protecció que incloga un procés de digitalització més ràpid –al ritme actual, la digitalització dels arxius existents pot ocupar deu anys de treball–, i la conservació dels fons en un únic espai –actualment part dels arxius es troben dipositats en els magatzems d'una empresa privada. A part, el Ple ha aprovat un escrit

d'observacions al projecte de Decret de modificació del Decret 58/2013 del Consell d'aprovació del PATFOR (Pla d'acció territorial forestal de la Comunitat Valenciana), en el qual s'inclou una observació sobre la redacció de l'article 19 del Decret, ambigua i que es presta a interpretacions divergents. Finalment, el Ple ha aprovat una declaració de rebuig del terrorisme, a propòsit dels recents atemptats de París, i una manifestació d'estranyesa per no haver estat consultat el Consell Valencià de Cultura en la tramitació del projecte de Llei de Senyals d'Identitat.

9 de Febrer del 2015.

Les plataformes digitals tenen el poder. Taula redona en el Consell Valencià de Cultura sobre la literatura en valencià i la digitalització.

La Comissió de Promoció Cultural del Consell Valencià de Cultura ha convocat hui en la seu de la institució una taula redona sobre les perspectives del sector editorial en el context de les noves tecnologies digitals d'informació i comunicació, amb la participació de diversos especialistes: Javier Díaz de Olarte, de CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos), Salvador Vives (Editorial Tirant lo Blanch), Ignacio Larraz, de la Llibreria Cresol de València i vicepresident del Gremi de Llibrers de València, i Manel J. M. Romero, secretari tècnic de l'Associació d'Editors del País Valencià. En les seues paraules de benvinguda, el president del Consell Valencià de Cultura, professor Santiago Grisólia ha dit que la literatura en valencià és "un tema nuclear per a la nostra institució, un element estructural i estructurant de la cultura valenciana, la falta del

qual significaria el fracàs de tot l'edifici. És natural que el Consell Valencià de Cultura, precisament, s'ocupe d'estudiar la situació de la literatura en este temps crític", i ha afegit que els llibres, impresos o digitals, són només una part de la literatura, ja que hem de tindre en compte també la literatura "oral" moderna: cançons, teatre, cinema i televisió, etc. En les seues intervencions, els participants en la taula redona han denunciat la falta de protecció eficaç davant de la pirateria, tant pel que fa a la legislació i als procediments administratius de repressió, com a la falta d'una moral social que reconega la necessitat de respectar la propietat intel·lectual. També s'ha destacat l'escassa penetració, per ara, del llibre digital (un 4% estimat, si bé no es compta amb xifres fiables), i sobretot de la seua comercialització, ja que el nombre de llibres digitals llegits és molt superior al dels comprats, per causa de la pirateria i per la gran presència de llibres clàssics de distribució gratuïta. Es tracta d'un mercat globalitzat en el qual, segons pareix, a la llarga només podran sobreviure les grans plataformes, com Amazon (que pot assumir pèrdues en esta primera etapa de creació del mercat). L'altre sector que veu amenaçada la seua supervivència per la "revolució digital" són les llibreries, que

hauran de reconvertir-se posant en valor els seus servicis específics (assessorament, llocs d'encontre de lectors, etc.). "Els llibrers s'han de transformar en agents culturals" (Ignacio Larraz). Quant a les diverses fórmules de distribució examinades, alguns dels participants han destacat l'interés de la iniciativa eBiblio (<http://comunitatvalenciana.ebiblio.es>), de préstec de llibres digitals per part de les biblioteques públiques. Finalment, Manel Romero ha anunciat la pròxima presentació als diversos partits polítics, perquè la incorporen als seus programes electorals, d'un document de propostes de la recentment creada Fundació pel Llibre i la Lectura (FULL, <http://www.llibresvalencians.com>).

17 de Febrer del 2015.

Visita escolar IES Les Alfàbegues de Bétera.

23 de Febrer del 2015.**El músic Ximo Tébar ingressa en el Consell Valencià de Cultura per ocupar la plaça deixada vacant per l'escultor Ramón de Soto.**

En la seua sessió plenària del mes de febrer, el Consell Valencià de Cultura ha donat la benvinguda a un nou conseller, el guitarrista de jazz Ximo Tébar (València, 1963), ingressat en la institució per proposta del PPCV. El nou conseller s'integrarà com a membre en dos de les comissions informatives, la

2 de Març del 2015.**L'Escaldà de la Pansa de Jesús Pobre.**

de Promoció Cultural i la d'Arts. En la sessió, Ximo Tébar ha proposat, i el Ple ha acordat, que es felicite oficialment el crític musical Juan Carlos Cifuentes, premiat pel Ministerio de Educación, Cultura y Deportes amb la Medalla de Oro de las Bellas Artes. És la primera vegada que es concedix esta medalla a un professional relacionat amb el jazz. En la mateixa sessió, s'ha aprovat un informe sobre la violència de gènere en l'elaboració del qual han intervingut membres de diverses comissions (inclou aportacions del malaguanyat conseller Ramón de Soto, molt interessat en la qüestió), si bé es tracta d'un treball de la Comissió Jurídica redactat principalment per les conselleres Glòria Marcos i Ana Noguera. La institució es manifesta preocupada pels resultats de recents estudis estadístics que pareixen mostrar un retrocés entre els jòvens de la consciència de la igualtat de gènere. Finalment, el Ple ha aprovat el document de liquidació del pressupost de l'exercici 2014, presentat pel secretari Jesús Huguet.

Jesús Pobre demana la declaració de BIC immaterial de la festa de l'Escaldà de la Pansa Si en el segle XIX la pansa de la Marina Alta va assolir un màxim de prestigi i de difusió arreu del món (s'exportava regularment a Amèrica i fins i tot a Austràlia), una època que va acabar abruptament en 1910 amb la plaga de la fil·loxera, encara avui continua elaborant-se en la localitat de Jesús Pobre, als peus del Montgó, on anualment se celebra la festa de l'Escaldà, en la qual es repeteix el procés, ple de particularitats etnològiques, d'escaldar el raïm per a posteriorment exposar-lo al sol i convertir-lo en pansa. Precisament per a difondre esta manifestació l'Ajuntament de Jesús Pobre ha produït el documental L'Escaldà de Jesús Pobre, que s'ha projectat avui com a primícia en la seu del Consell Valencià de Cultura, i que ha presentat l'alcalde d'esta localitat de la Marina Alta, Javier Scotto di Tella Manresa, amb la col·laboració de l'escriptora Pepa Guardiola i del filòleg i cantant Lluís Fornés, el Sifoner, un dels protagonistes del documental. El Consell Valencià de Cultura s'ha mostrat disposat a mediar a favor de la declaració de BIC, si bé haurà d'esperar a l'eventual encàrrec de la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport.

5 de Març del 2015.

Compareixença Inmaculada Gil-Lázaro. Ccs. De les Arts.

6 de Març del 2015.

Visita de les Falleres Majors 2015.

10 de Març del 2015.

Visita Falla Na Jordana.

12 de Març del 2015.

El Consell Valencià de Cultura estudia les repercussions culturals de la digitalització.

Taula redona sobre les repercussions culturals de la digitalització Consell Valencià de Cultura, València, 12 de març 2015. En el marc d'un estudi sobre cultura i digitalització dirigit per les conselleres Consuelo Ciscar i Soledad Giménez en la Comissió de Promoció Cultural, el Consell Valencià de Cultura ha presentat hui una taula redona introduïda i presidida

pel professor Santiago Grisólia que ha comptat amb els següents participants: Adolfo Plasencia, professor i periodista científic especialitzat en la matèria; Ricardo Montesa (Brainstorm S.L. de grafisme 3D i creació d'entorns virtuals); Nando Luaces (discogràfica Boa Musica i distribuïdora musical Altafonte), i Emilio Oviedo, productor audiovisual i gestor de continguts multimedia. En la seua presentació dels ponents, el president del Consell Valencià de Cultura ha fet referència al complex d'oportunitats i d'amenaques (com la pèrdua de llocs de treball) que representa la digitalització, i ha suggerit reforçar l'educació humanística de les noves generacions. De fet, Adolfo Plasencia ha començat la seua presentació citant l'activista del programari lliure Richard Stallman, segons el qual la tecnologia sense ètica no representa cap progrés, i l'ètica no pot dependre de la rendibilitat. S'ha d'aprofitar l'oportunitat de globalització que ofereix la digitalització, en un món en què global i local poden ocupar el mateix espai. Per la seua part, Ricardo Montesa ha exposat l'evolució de la tecnologia 3D, en la qual l'empresa valenciana Brainstorm ocupa

un paper internacional destacat; Fernando Luaces s'ha declarat obertament optimista respecte a les oportunitats que les noves tecnologies presenten als músics; i igualment Emilio Oviedo, convençut que les

noves tecnologies de producció i de distribució, com l' streaming o el núvol, i els nous formats són un potent impulsor del negoci de les arts audiovisuals.

12 de Març del 2015.

Representació Miracles de Sant Vicent. Altar del Carme.

25 de Març del 2015.

Convocatoria rueda de prensa presentació MICE 2015.

Demà dimecres 25 de març a les 12:00 hores tindrà lloc a la seu del Consell Valencià de Cultura, la roda de premsa per a la presentació de la III Edició de la Mostra Internacional de Cinema Educatiu, MICE 2015. Amb la presència de: SANTIAGO GRISOLIA President Consell Valencià de Cultura JESÚS HUGUET Secretari Consell Valencià de Cultura JOSEP ARBIOL Director de la MICE JOSÉ LUÍS MORENO, Director de Culturarts JESÚS ALCOLEA, Degà de la Facultat de Filosofia i Ciències de l'Educació l'Universitat de València. Un representant de l' Acadèmia Valenciana de la Llengua TAMARA MARTÍNEZ Tècnica de Cultura de la Diputació de València MIOMIR RAJCEVIC. Serbia, President del Youth International Media Summit

26 de Març del 2015.**Commemoració Dia Mundial del Teatre.**

Un año más, el Teatro celebra su cita anual el 27 de marzo. La conmemoración de un Día Mundial, que se celebra desde 1961, sirve para hacer balance de los éxitos y los fracasos, y también para hacer una llamada de atención a la ciudadanía para que disfruta, viva y aprenda con un arte que ha sobrevivido a los cambios sociales, culturales y tecnológicos de nuestras sociedades contemporáneas, que sigue buscando el encuentro "cara a cara" entre el actor y el espectador, que se desnuda de complementos para ofrecer el gesto y la palabra como manifestación artística. Como dice nuestro dramaturgo valenciano José Monleón, "el arte es, en tiempo en el que tantos confunden el descrédito de las ideologías con el descrédito de las ideas, un espacio para seguir pensando". Desde el Consell Valencià de Cultura, hemos defendido la importancia del Teatro valenciano. Tenemos actores y actrices con profesión y vocación, existen autores y dramaturgos, existen compañías y productoras, y existe formación, en definitiva, el teatro valenciano está vivo y camina, aun en circunstancias difíciles y contracorriente, como lo demuestra el hecho de que en estos momentos de grave situación económica, compañías valencianas de teatro privado estén haciendo frente a la crisis, embarcándose en proyectos imaginativos y abriendo nuevas salas de teatro. Ante ello, la ciudadanía valenciana debe responder como público ante el esfuerzo, la profesionalidad, la imaginación y el trabajo que realiza nuestro sector teatral. Pero también hemos pedido a la Administración autonómica mayor implicación, formalizando un pacto por la Artes Escénicas en busca de consensos y acuerdos con

el objetivo de apoyar y promocionar la creación y producción teatral valenciana, y que sirva para dinamizar al sector en particular y a la Cultura en su mayor extensión. El próximo martes 31 se celebra la gala anual de actores y actrices profesionales valencianos. Queremos enviar nuestro saludo y felicitación, el ánimo de que sigan luchando, de que sigan trabajando por el bien de la Cultura y por todos nosotros. Nos sumamos a las palabras Krzysztof Warlikowski, en su mensaje internacional en el Día Mundial del Teatro 2015, "ya no tenemos la fuerza para tratar de vislumbrar lo que hay más allá de la puerta, detrás de la pared. Y es por eso exactamente por qué el teatro debe existir y donde debe buscar su fuerza". SANTIAGO GRISOLÍA.

30 de Març del 2015.

El Consell Valencià de Cultura recomana la creació d'un Centre de les Lletres.

En la seua sessió ordinària de març 2015, el Ple del Consell Valencià de Cultura ha aprovat un informe sobre un problema greu que afecta directament el nivell cultural de la societat valenciana: el baixíssim índex de lectura de llibres en general, i l'índex encara més baix de coneixement de les obres d'autors valencians. L'informe, presentat per la Comissió Jurídica i redactat principalment per l'escriptor i membre de la institució Vicente Muñoz Puelles, fa un repàs de la situació, una història dels documents elaborats per la institució sobre el mateix assumpte, i unes conclusions finals en les quals, entre altres recomanacions, es proposa la creació d'un Centre de les Lletres Valencianes, dirigit a promoure la literatura i fomentar la lectura en general, acostar els ciutadans a la riquesa del patrimoni literari valencià, difondre l'obra dels escriptors valencians

contemporanis i donar informació i suport als autors per tal de facilitar la seua professionalització i contribuir al seu reconeixement social. A part, la institució demana que s'implante el Pla de Foment de la Lectura, previst en la Llei de Biblioteques de la Comunitat Valenciana (Llei 4/2011) però encara no posat en marxa, i la constitució d'un observatori de la lectura i el llibre que analitze permanentment la situació del llibre i de la lectura en la nostra societat. A part, però igualment en relació amb la difusió de l'hàbit lector i dels literats, el Ple ha aprovat oferir la Medalla de Plata de la institució a l'escriptor Arturo Pérez Reverte. Finalment, s'ha anunciat que el vinent 27 d'abril s'inaugurarà a la seu de la institució una exposició d'homenatge a l'escultor Ramón de Soto, anterior vicepresident del Consell Valencià de Cultura, amb obres seues i un breu catàleg amb escrits d'alguns dels consellers més pròxims a la seua figura.

22 d'Abril del 2015.

Sobre el Dia Internacional del Llibre.

El 23 d'abril se celebra el Dia Internacional del Llibre i dels Drets d'Autor. Va ser un valencià, l'escriptor i editor Vicente Clavell Andrés, qui l'any 1923 va concebre la idea d'instaurar un dia anual dedicat al Llibre Espanyol. Poc després, en 1930, es va triar com a Dia del Llibre la data del 23 d'abril, aniversari de la mort de Miguel de Cervantes. I en 1995 la UNESCO va decidir retre en la mateixa data un homenatge anual universal als llibres i als autors. Un any més, el Consell Valencià de Cultura s'unix a esta celebració i recorda les seues anteriors declaracions de suport al llibre com a un dels pilars bàsics de la cultura, i sobretot de la cultura escrita, literària i científica. Hem de destacar que la relació actual d'escriptors valencians, en castellà i en valencià, és potser la més nombrosa de la nostra història, però també que els índexs de lectura continuen sent baixos i que els nostres autors no tenen prou visibilitat i reconeixement social. Els valencians estem quasi tres punts per davall de la mitjana espanyola de lectors habituals (56% de lectors valencians enfront del 59% del conjunt espanyol), un nivell ben alarmant si considerem que Espanya es troba a la cua d'Europa

en lectura. A més, som la comunitat espanyola amb llengua pròpia amb l'índex de lectors més baix en la dita llengua (un 3% enfront del 8% a Euskadi, quasi el 10% a Galícia i a les Illes i el 26% a Catalunya). La nostra comunitat disposa de legislació suficient i imprescindible per a protegir i promocionar la seua literatura. En la Llei del Llibre 3/2002, de 13 de juny, s'afirma: "No es pot dubtar que, dels béns culturals i intel·lectuals, el llibre n'és el principal". I, en la mateixa línia, la Generalitat Valenciana manifesta la seua intenció d'afavorir i facilitar el creixement de la indústria i la creativitat culturals per mitjà de la Llei 9/2014, de 29 de desembre, de la Generalitat, d'impuls de l'activitat i del mecenatge cultural a la Comunitat Valenciana. Però amb la legislació, sense acció, no n'hi ha prou. El Ple del Consell Valencià de Cultura va aprovar per unanimitat, en sessió del passat mes de març, recomanar la creació d'un Centre Valencià de les Lletres, un organisme que tinga com a finalitat primordial acostar els ciutadans a la riquesa i la protecció del patrimoni literari valencià en les dos llengües oficials, promoure la literatura i fomentar la lectura en general, difondre l'obra dels autors valencians contemporanis, proporcionar-los informació i suport

per a facilitar la seua professionalització i contribuir al seu reconeixement social. Volem també felicitar a la Fira del Llibre de València en el seu 50 aniversari i desitjar-li molts anys de prosperitat cultural. Animem els valencians a aprofitar este dia internacional, i els 364 restants de l'any, per a llegir, descobrir, aprendre,

indagar, somiar, amb la lectura, i per a trobar en els llibres els valors ètics que necessitem per a construir una societat millor. SANTIAGO GRISOLÍA President del Consell Valencià de Cultura.

27 d'Abril del 2015.

El Consell Valencià de Cultura ret homenatge a l'escultor Ramón de Soto.

La seu del CVC acull una exposició d'obres de l'antic vicepresident de la institució. Consell Valencià de Cultura, València, 27 d'abril de 2015. A les 11 hores d'avui s'ha inaugurat en la seu del CVC

l'exposició "Ramón de Soto en el CVC. Muestra de reconocimiento", una mostra de les últimes obres de l'artista, mort en octubre de l'any passat. L'acte ha estat presidit pel professor Santiago Grisolí, president del CVC, i ha comptat amb la participació de l'artista Natividad Navalón, viuda de l'homenatjat. El també membre del CVC Manuel Ángel Conejero ha llegit uns poemes en record del seu antic company en la institució. Finalment ha tancat l'acte la consellera d'Educació, Cultura i Esports, María José Català. L'exposició podrà visitar-se fins al dia 25 de maig. Posteriorment, el Ple del CVC ha celebrat la seua sessió ordinària mensual, en la qual s'han aprovat tres informes: un sobre la literatura en valencià i les noves tecnologies digitals, un altre sobre la colònia agrícola-fabril de Santa Eulàlia (en els termes de Sax i Villena), i un altre sobre la història i la problemàtica del còmic, la il·lustració i l'animació fets per artistes valencians. Finalment, el Ple ha aprovat el compte anual de la institució corresponent a l'exercici 2014

27 d'Abril del 2015.

Conferència Mestre Enrique García Asensio.

13 de Maig del 2015.

Vista escolar Centre Maria Carbonell.

15 de Maig del 2015.

Consell Valencià de Cultura. Lliurament anual de Premis del Concurs Escolar d'Il·lustració i Redacció.

El professor Santiago Grisolí ha presidit este matí, a la seu del Consell Valencià de Cultura, l'acte anual de lliurament de premis del Concurs Escolar d'Il·lustració i Redacció que la institució convoca des de 2007, enguany dedicat a la difusió entre els estudiants d'ESO, FP i Batxillerat sobre la cultura científica. En la present edició, la novena des de la constitució del concurs, s'han presentat 623 treballs en la modalitat d'il·lustració, i 310 en la modalitat literària, fruit de la participació de 47 col·legis de tot el territori valencià. Els centres d'ensenyament més destacats en il·lustració han sigut l'IES de Biar (ESO) i el col·legi Nuestra Señora del Socorro de Benetússer

(Batxillerat i cicles formatius) i en redacció al Col·legi Parroquial D. José Lluch d'Alborai i al colegio Santa Ana de València. Els autors de les il·lustracions premiades, en els diversos nivells són Miguel Ángel Ramos Fernández, Patricia Vila Cotillas, Gloria Pons Martínez, Natalia Poveda González, Paula Sánchez Ballester, Mila Alberó Català i Pascual Ugeda Mas, Irene Barceló Orozco, Arturo Sirera Còcera, Víctor Manuel Coral Narváez, Carlos Ramón Courtiu Pitarch, Antonio José Santoyo Guijosa, i els autors de les redaccions premiades són Paloma García Pérez, Teresa Soler Castelló, Amparo de Martín Anastasio, Miquel Moreno Cabanilles, Sara Jaroszewicz, Marta Lacueva Blasco, Myriam Marco Soriano, Carmen Escrig Mateu, Irene Beltrán Cortés, Paula Salas Sahuquillo i Adrián Vázquez Marín. L'acte ha comptat amb la assistència de les conselleres Ana Noguera, Glòria Marcos Martí, i Consuelo Ciscar i dels consellers Vicente Ferrero, el vice-president de la institució Ricard Bellveser i el secretari Jesús Huguet Pascual. Seguidament s'ha inaugurat l'exposició dels treballs d'il·lustració seleccionats a la Sala de Contraforts del Centre Expositiu del Carme, de València. L'exposició podrà visitar-se fins al dia 17 de juliol.

15 de Maig del 2015.**Declaració del Consell Valencià de Cultura en el Dia Internacional dels Museus.**

El 18 de maig se celebra a tot el món el Dia Internacional dels Museus, enguany en la seua 37a edició i amb el lema "Museus per a una societat sostenible". I no falten raons perquè també els museus reivindiquen una societat sostenible, perquè siguin contenidors vius, dinàmics, participatius i actuals, orientats a conscienciar els ciutadans sobre la necessitat d'una societat menys balafadora, més solidaria i que aprofite els recursos d'una manera més respectuosa amb els sistemes biològics. El Consell Valencià de Cultura felicita els museus en el seu dia i dóna suport al foment de la consciència de les repercussions actuals de l'acció humana en el nostre planeta i de les necessitats imperatives de canviar el model econòmic i social, tal com s'expressa en el manifest del Dia Internacional dels Museus. És obligat adoptar maneres de viure i formes de desenvolupament compatibles amb els límits de la naturalesa. En paraules del president del CVC, Santiago Grisolí, "tot coneixement, encara que siga parcial, ha d'ajudar-nos a administrar racionalment

el nostre patrimoni natural comú". Per això treballem contínuament en el foment d'una cultura cívica compromesa amb els valors culturals, ecològics i sostenibles del nostre hàbitat. Amb el mateix propòsit, els museus actuals han d'exercir una funció essencial; han de consolidar la seua posició fent-se sentir també en la Cultura de la Sostenibilitat, de la qual depén, en definitiva, el futur de les generacions futures i del nostre planeta. Els museus són part de la nostra memòria, són l'art d'ahir, la saviesa i el coneixement dels nostres antecessors; són també el nostre futur, els dels nostres artistes joves i contemporanis, les tècniques noves, els materials nous, la investigació creativa; són investigació i col·lecció, formació i educació; són punts d'encontre per a descobrir una geografia nova o una ciutat desconeguda. Els valencians tenim una xarxa important de museus locals i autonòmics, de gran especialització, amb continguts i continents atractius, que suposen un imant dinamitzador del turisme cultural, de la formació col·lectiva i d'un oci lúdic alternatiu que compense una situació econòmica crítica.

18 de Juny del 2015.**Debat sobre les universitats valencianes. Situació actual i reptes de futur.**

Entre les 10 i les 14 hores d'avui ha tingut lloc en la seu del Consell Valencià de Cultura (CVC) un debat sobre "Les universitats valencianes. Situació actual i repte

de futur", amb la participació de vuit acadèmics en actiu o emèrits, incloent-hi la dels exrectors Ramon Lapiedra, de la Universitat de València (UV), i Justo Nieto, de la Universitat Politècnica de València (UPV), José Adolfo de Azcárraga, catedràtic emèrit de Física Teòrica de la UV, Federico Pallardó, degà de la Facultat de Medicina (UV), Javier Quesada, catedràtic de Fonaments d'Anàlisi Econòmica (UV), Vicente Rubio, professor d'Investigació del CSIC i exdirector de l'Institut de Biomedicina, Elena Bendala, doctora en Bioquímica, Universitat Cardenal Herrera-CEU i José Vicente Guillem, doctor enginyer agrònom. També han participat aportant els seus punts de vista sobre la qüestió Wenceslau Rambla, vicerector de Cultura, Extensió universitària i Relacions institucionals de la Universitat Jaume I de Castelló de la Plana; Isabel Vázquez, vicerectora d'Estudis de Grau i Política Lingüística de la UV; i els membres de la institució amfitriona Martín Quirós,

Soledad Giménez i Ricardo Bellveser. L'organització del debat ha comptat amb la col·laboració del conseller del CVC Vicente Muñoz Puelles, i el conseller José María Lozano hi ha actuat com a relator. Rebutts pel professor Santiago Grisóla, el qual ha pronunciat unes paraules d'introducció a l'objecte de l'encontre, amb una al·lusió a la conveniència de cuidar la qualitat més que no la quantitat (del nombre d'universitats valencianes), el debat ha començat amb la intervenció del catedràtic emèrit José Adolfo de Azcárraga, qui ha afirmat que la qualitat de les universitats espanyoles no és deficient, però sí insuficient, i n'ha destacat quatre causes: 1) finançament escàs i inestable, poca inversió en investigació (que ha qualificat de suïcide acadèmic i científic), poca capacitat de generació de recursos; 2) Multiplicació de l'oferta fins a nivells absurds (les universitats espanyoles ofereixen 2.600 graus i 4.000 màsters), que atribueix a "operacions 2 d'enginyeria acadèmica tendents a la creació de títols per a donar faena al professorat); ús deficient de l'autonomia universitària i desviació de la funció de servici públic, que no és el servici als claustres sinó als estudiants i a la societat, que genera la famosa "endogàmia" universitària, i 4) deficient selecció del professorat, apartat que ha aprofitat per a qualificar l'ANECA (Agencia Nacional de Evaluación de la Calidad y Acreditación) –AVAP en la Comunitat Valenciana— d'invent lamentable i font d'alguns dels mals denunciats. Quant al professor Federico Pallardó, ha lamentat el nivell de cultura general valencià, la deficient formació bàsica dels estudiants universitaris i l'alt índex de fracàs escolar valencià, i ha insistit en els problemes de multiplicació de l'oferta, ha denunciat "polítiques descarades de foment de les universitats privades" –ha dit que no és veritat que les universitats públiques "gasten" i les privades "inverteixen, i que estes últimes no fan investigació. També ha lamentat l'excessiva influència dels sindicats en la gestió de les universitats. El professor Quesada ha insistit que les universitats públiques són millors en investigació (les privades, en general, no en fan) i en transferència del coneixement al sector econòmic. Per contra, les universitats privades s'enfoquen més a la docència i a la formació dels estudiants en habilitats que milloren la seua empleabilitat. Vicente Rubio ha denunciat resistències internes de les universitats als canvis, per "clientelisme intern", amb el resultat de l'endogàmia

ja denunciada pel professor Azcárraga. Cal introduir en la universitat criteris empresarials d'eficàcia i rendibilitat, suprimir les OTRI (Oficines de transferència dels resultats de la investigació) o que treballen a comissió. La doctora Elena Bendala ha aportat la visió des de la universitat privada. Veu un gran abisme entre la formació prèvia dels estudiants locals i la dels estrangers. Diu que la dedicació a la docència no deixa temps, en la universitat privada, per a la investigació, i que, per altra banda, la càrrega dels estudis "no deixa temps als estudiants per a pensar". Ha conclòs: El problema de la universitat espanyola és la societat espanyola. L'enginyer agrònom José Vicente Guillem ha dit que hem passat de la societat industrial a la del coneixement, i la universitat s'hi ha d'adaptar. S'han d'adoptar normes de mercat, resoldre el problema del finançament (en part, amb el mecenatge, i també amb el rendiment econòmic de la investigació, en forma de royalties de patents). 3 Cal traure profit de projectes d'investigació realitzats en col·laboració per mitjà de convenis internacionals i convenis universitat-empresa. Les intervencions dels dos exrectors han tingut una major dimensió filosòfica. Ramon Lapiedra s'ha referit a una "quarta funció" de la universitat –a més de les de formar titulats, transferir coneixements a l'entorn econòmic i aplicar el coneixement als grans problemes socials, com la fam, el canvi climàtic, etc.–: la funció crítica, que ha definit com una "nova saviesa, d'aportació d'elements de discussió a les bases del coneixement. Ha apuntat la distància existent entre unes capacitats tècniques suficients per a resoldre certs problemes (per exemple, capacitat de producció d'aliments) i la incapacitat nascuda del que ha definit com a "errors socials", les causes dels quals ha atribuït a la "pèrdua de plasticitat psíquica", a les mixtificacions ideològiques provocades per interessos materials divergents dels diversos grups socials, i a la condició humana. L'exrector de la UPV Justo Nieto Nieto pensa que l'autonomia universitària és positiva si la universitat es fa responsable dels seus resultats, i ha insistit en la necessitat de la innovació i de facilitar la inserció social dels estudiants. Demana una "universitat anticipada", que sàpia preveure les necessitats futures de la societat i de les diverses indústries, i una universitat aliada amb els clusters del seu entorn. En conclusió, tots els participants de la taula redona han coincidit a denunciar: un

finançament reduït i inestable, multiplicat de centres i de titulacions, la necessitat d'adaptar-se a les noves tecnologies i d'aplicar-les, i la crítica del model 4+1 del "marc Bolonya". Altres idees destacades han sigut la necessitat de desconexió pressupostària de la universitat respecte de l'Administració pública, la insostenibilitat social i econòmica del model

29 de Juny del 2015.

Ple del Consell Valencià De Cultura. El CVC diu que sí a la declaració de BIC de les Falles de Xàtiva, Gandia, Sueca, Alzira i Torrent.

La ciutat de València ja no pot pretendre el monopoli exclusiu de la invenció de les Falles, sinó que la festa, tal com la coneixem, s'ha anat format amb aportacions importants d'altres poblacions igualment valencianes. En la seua sessió mensual ordinària del mes de juny, celebrada avui, el Consell Valencià de Cultura ha aprovat tres documents importants, dels quals un pot tindre efectes administratius immediats: la declaració de béns d'interés cultural de les festes de Falles de Xàtiva, Gandia, Sueca, Alzira i Torrent, totes elles celebrades des del segle XIX, criteri utilitzat per a justificar que es tracta de festes amb tradició suficient per a ser declarades béns d'interés cultural. L'informe, redactat pel membre de la institució Francisco Pérez Pucho i presentat per la Comissió de Llegat Històric i Artístic, ha estat aprovat per unanimitat pel Ple de la institució. En segon lloc, el Ple ha aprovat un informe sobre el sistema valencià de salut mental, presentat per la Comissió de Ciències i coordinat i redactat pel conseller Manuel

27 de Juliol del 2015.

Sessió plenària del Consell Valencià de Cultura. Entrega de la memòria 2014 al President de la Generalitat.

universitari actual, la conveniència d'externalitzar la transferència tecnològica (a part de les OTRI). Seria convenient fomentar la mobilitat internacional dels estudiants i tendir a un nou model universitari en què els alumnes puguen treballar en faenes remunerades a temps parcial.

Ángel Conejero, el qual ha demanat que es felicite formalment el doctor psiquiatre José Salazar per la seua col·laboració en l'estudi que ha desembocat en l'informe avui aprovat. Finalment, el Ple ha aprovat l'informe "Informe sobre la percepció cultural de la dona: la igualtat i l'equitat com a repte permanent", presentat per la Comissió Jurídica, i obra de les conselleres Glòria Marcos (ponent) i Ana Noguera amb una aportació del conseller José María Lozano sobre "la incorporació de la perspectiva de gènere en l'urbanisme i l'arquitectura". L'informe recomana l'ampliació i el desplegament de les vigents Llei d'igualtat i Llei de violència de gènere, i el foment de polítiques de sensibilització i respecte davant de les distintes opcions sexuals. A part, el Ple ha aprovat emetre una declaració de rebuig del terrorisme, amb motiu dels últims atacs jihadistes, i felicitar formalment el nou president de la Generalitat, Ximo Puig, i els membres del seu govern. Especialment al president i al conseller d'Educació, Cultura i Esport, se'ls convidarà a visitar la seu de la institució per a explicar directament les polítiques que planegen aplicar.

El Ple del Consell Valencià de Cultura ha tingut avui la seua última sessió del curs 2014.2015, en la qual s'han aprovat diversos informes sol·licitats per la Conselleria d'Educació, Cultura i Esports i un de presentat per iniciativa interna, referent a la situació de la música folklòrica valenciana en els estudis musicals oficials. Els informes aprovats són els següents: - Sobre la declaració de BIC immaterial de la festa del Sexenni de Morella. Informe favorable a la declaració d'esta manifestació festiva de gran tradició i riquesa etnològica. - Sobre la declaració de BIC immaterial de les peregrinacions pels camins del Penyagolosa: les Useres i Culla. La institució es manifesta favorable a la declaració. - Sobre la

declaració de BIC amb categoria de Parc Cultural del Parc de la Valltorta-Gasulla. Informe favorable a la declaració d'este espai que conté algunes de les mostres més rellevants de l'art rupestre "llevantí". Finalment, el Ple ha aprovat un informe etnomusicològic, presentat pel conseller Ximo Tébar, "sobre la situació actual, presència i ensenyament

de la música tradicional valenciana". A part, el Ple ha aprovat l'informe econòmic presentat pel secretari corresponent al primer semestre de l'any en curs. El president Santiago Grisólia ha anunciat al Ple que avui mateix presentarà al president de la Generalitat la Memòria 2014 de la institució. València, 27 de juliol de 2015.

30 de Juliol del 2015.

Alcaraz i Grisólia coincideixen a assenyalar la importància de la cultura de la transparència i la necessitat de treballar per reforçar-la.

El conseller ha assenyalarat que les tecnologies de la informació i la comunicació faciliten la seva aplicació València. El conseller de Transparència, Responsabilitat Social, Participació i Cooperació, Manuel Alcaraz, ha visitat aquest matí la seu del Consell Valencià de Cultura on ha sigut rebut pel seu president, Santiago Grisólia, i el seu secretari executiu, Jesús Huguet. Durant la reunió mantinguda amb els representants d'aquest òrgan autonòmic, Alcaraz ha recordat que la conselleria es troba en ple procés d'aplicació de la Llei de Transparència i que el Consell Valencià de Cultura, com a òrgan

de rellevància estatutària, ha de posar en marxa els mecanismes per ajustar-se al seu compliment. En aquest sentit, tant Grisólia com Huguet han expressat que hi ha màxima sintonia i que des del Consell Valencià hi ha plena col·laboració per desenvolupar els mecanismes informàtics que permeten l'aplicació de la llei. Tant Alcaraz com Grisólia han incidit en la importància dels nous fenòmens culturals com a impulsors de la reacció de la població davant tots els esdeveniments del seu entorn. 'La transparència és possible hui en dia perquè disposem de nous instruments tecnològics, gràcies a la cultura de l'accessibilitat', ha assenyalarat el conseller. Per la seua banda, el president del Consell Valencià de Cultura, Santiago Grisólia, ha coincidit a assenyalar la importància de realitzar una reflexió sobre la cultura de la transparència: 'És fonamental tornar a l'orgull de ser valencià', ha matisat Grisólia. Així mateix, el conseller Alcaraz ha aprofitat la trobada per establir possibles projectes de col·laboració i de posada en comú amb l'organisme autonòmic a través de debats i cicles de conferències en matèria d'ètica pública i transparència. A més, Grisólia ha recordat que el Consell Valencià de Cultura juga un paper fonamental en l'obertura de vies de participació de la ciutadania i serà clau en el procés de reflexió sobre el futur.

2 de Setembre del 2015.

Visita del Hble. Conseller d'Educació, Cultura i Esports al CVC.

Visita del Conseller d'Educació, Cultura i Esports, Sr. Vicent Marzà, al Consell Valencià de Cultura. Acompanyat pel Secretari Autonòmic de Cultura, Sr. Albert Girona i per la directora general de Cultura i Patrimoni, Sra. Carmen Amoraga.

7 de Setembre del 2015.

Compareixença Sonia Mulero. D'tora. Adj. Fundació Banc Sabadell. Comissió de Promoció.

8 de Setembre del 2015.

Compareixença de Carlos Meri Cucart. Comissió de Llegat.

9 de Setembre de 2015.

Visita de Consuelo Ordóñez.

28 de Setembre del 2015.

El Conseller Marzà presidix la sessió plenària del CVC.

El conseller d'Educació, Cultura i Esport, Vicent Marzà, ha fet avui una visita protocol·lària al Consell Valencià de Cultura aprofitant la sessió mensual del Ple de la institució. Al final de la visita ha encoratjat els consellers a continuar treballant amb total llibertat i independència de criteri, ha qualificat la seua presència de gest de suport per a posar en valor la funció del CVC com a òrgan assessor

i s'ha oferit a comparéixer davant del Ple o de les comissions sempre que se li demane, per a tractar de qualsevol assumpte relacionat amb la gestió del seu departament. En un altre orde de coses, el Ple del Consell Valencià de Cultura ha aprovat avui un informe, presentat pel conseller Enric Lluch, sobre la traducció d'obres de la literatura universal al valencià i d'obres valencianes a altres llengües. També s'ha aprovat un informe sobre les escasses inversions en equipaments i activitats culturals a la Comunitat Valenciana previstes en els pressupostos generals de l'Estat. El conseller Jesús Huguet ha estat designat representant de la institució en el Consell Tècnic d'Heràldica i Vexil·lologia. Finalment, el Ple ha aprovat l'avantprojecte de pressupost de despeses del CVC (1.425.000 euros) per a l'exercici 2016, presentat pel seu secretari, el qual ha remarcat que l'avantprojecte està subjecte als principis d'estabilitat, transparència, equilibri pressupostari i eficiència en l'assignació i la utilització dels recursos.

1 d'Octubre del 2015.

Visita del Ateneo Mercantil.

7 d'Octubre del 2015.

Sessió Científica en el Consell Valencià de Cultura.

La Comissió de Ciències del Consell Valencià de Cultura ha convertit la seua sessió ordinària d'octubre en una jornada dedicada a examinar, des de quatre disciplines científiques que el desenvolupament de la sessió ha revelat complementàries, l'avanç del canvi climàtic i les seues conseqüències en el futur del nostre territori i en les vides dels qui l'habitarem. La comissió havia donat a la jornada el títol de "Desertificació, reforestació i cicle hidrològic en el Mediterrani en un context de canvi climàtic", i els ponents convidats per l'organisme assessor presidit pel professor Santiago Grisolia per a tractar els aspectes del problema relatiu a les seues disciplines han sigut els professors Millán Millán, del Centro de Estudios Ambientales del Mediterráneo, José Luis Rubio, cap de la Unidad de Investigación de la Degradación de Suelos del CIDE (Centro de Investigaciones sobre Desertificación), Gonzalo Mateo, professor

de Biologia Vegetal del Departament de Botànica de la Universitat de València, i Manuel Nieto, president honorífic d'EVREN (Evaluación de Recursos Naturales). Tots quatre han coincidit en la gran importància dels boscos com a reguladors climàtics, i en les possibilitats de la reforestació per a recuperar el cicle hidrològic local típic del Mediterrani i per a evitar els efectes erosius de les pluges torrencials alternades amb grans sequeres, escenari previsible per al futur immediat. És fonamental parar el segellat del territori producte de la urbanització (un 25% en la franja litoral valenciana, en la qual es concentra la major part de la població), recuperar zones humides i plantejar-se les infraestructures necessàries per a optimitzar la conservació i l'ús de l'aigua, ja que, com ha emfasitzat el professor Nieto, l'aigua és el denominador comú de tots els fenòmens associats al canvi climàtic. Finalment, el conseller del CVC José María Lozano, qui ha actuat com a relator de la jornada, ha fet un resum de totes les intervencions i ha anunciat que la institució redactarà una declaració amb les recomanacions vistes en la sessió, que dirigirà a la cimera de París de novembre i desembre pròxims (Conferència de les Parts de la Convenció Marc de les Nacions Unides sobre el Canvi Climàtic de 2015 (COP21/CMP11)).

2 de Novembre del 2015.

Visita de les Fallers Majors de València 2016 al CVC.

10 de Novembre del 2015.

Pacte social per a la Ciència.

Dia Mundial de la Ciència 1) La posada en marxa dels plans estratègics amb terminis estrictes i de compliment obli- PACTE SOCIAL PER LA CIÈNCIA El Consell Valencià de Cultura considera que la ciència és un pilar bàsic de la cultura i de la societat. La Constitució Espanyola diu en el seu article 44: "1) Els poders públics promouran i tutelaran l'accés a la cultura al qual tots tenen dret. 2) Els poders públics promouran la ciència i la investigació científica i tècnica en benefici de l'interés general". La ciència és la resposta adequada i necessària a molts problemes de la nostra aldea global. La desigualtat social, el canvi climàtic, la qualitat mediambiental, l'hydroeficiència, l'estalvi i l'aprofitament energètic, l'eliminació de residus, el manteniment i el progrés de les ciutats, la mobilitat sostenible, la salut, els avanços en agricultura i ecologia, l'obtenció de nous materials, la informàtica, l'obertura de nous horitzons socials, són aspectes que ens afecten a tots i han de ser considerats amb criteris científics. Per això, demanem un PACTE SOCIAL que defense

un model econòmic i productiu capaç de competir a nivell internacional i d'oferir cohesió social, basat en dos eixos: la Societat del Coneixement, que ha de fer-nos més lliures, i la Cultura de la Conservació, ja que en el nostre planeta només disposem d'uns recursos limitats que cal gestionar amb sensibilitat i intel·ligència. Reivindiquem l'enorme esforç fet per la nostra societat per a invertir en la generació amb la millor formació de la nostra història. Aspirem que eixa generació tinga la llibertat de triar el seu futur i que puga desenrotllar en la nostra terra, si així ho desitja, tota la seua capacitat i saviesa. No podem quedar-nos quiets davant de l'èxode dels nostres millors talents. És responsabilitat nostra que puguen integrar-se en el nostre sistema d'I+D+I. Amb motiu del Dia Mundial de la Ciència, insistim en l'enorme importància de la ciència i la investigació, i proclamem els següents objectius: gatori, i l'execució total dels pressupostos. 2) La transferència immediata dels fons necessaris a centres i grups d'investigació i als projectes aprovats. 3) El ferm compromís d'invertir en I+D+I almenys el 2% del PIB. 4) El compliment de la Llei de la Ciència de l'1 de juny de 2011 amb la creació de l'Agència Estatal d'Investigació. 5) L'acord social per a preservar la cultura científica dels vaivens econòmics i polítics. Els ací presents, i els altres adherits a esta declaració, ens comprometem a actuar en conseqüència, per fer de la I+D+I la base del futur desenrotllament de l'economia, optimitzar el capital humà existent, posar els mitjans necessaris per a desenrotllar la carrera investigadora i promoure l'excel·lència, la creativitat, la investigació i la innovació, com a instruments imprescindibles per al progrés i el futur de la societat valenciana.

18 de Novembre del 2015.

Visita escolar Henri Matisse de Paterna.

19 de Novembre del 2015.

Visita de la FVMP. Federació Valenciana de Municipis i Províncies.

19 de Novembre del 2015.

Concert de Jazz en commemoració del Dia De Santa Cecília.

Ramón Cardo reivindica la recuperació del Circuit Música Viva, suprimit per l'anterior govern de la Generalitat Consell Valencià de Cultura, València, 19 de novembre de 2015. Com altres anys, el Consell Valencià de Cultura ha oferit hui, a les 12 del migdia i en el jardí de la seu de la institució, un concert en commemoració del dia de Santa Cecília, patrona dels músics, que enguany s'escau el diumenge vinent. El concert ha estat a càrrec de l'Orquestra de Jazz del Conservatori Superior de Música Joaquín Rodrigo de València, dirigida per Ramón Cardo, amb participació de més de vint músics jòvens i la dels artistes invitats Toni Belenguer, Víctor Jiménez, Pepe Zaragoza i del conegut guitarrista de jazz Ximo Tébar, membre de la institució. En primer lloc, l'orquestra

ha interpretat un arranament de la Muixeranga, obra de Ximo Tébar, que s'ha unit a la banda com a solista per a esta ocasió, acompanyat pel pianista Santi Navalón i el saxofonista José Luis Granell, professors del conservatori. Esta versió jazzística de la Muixeranga va ser estrenada per Tébar fa vint-i-cinc anys en un concert en els Jardins de Vivers de València, amb Maria del Mar Bonet, Ovidi Montllor i l'Orquestra Simfònica de les Illes Balears. A continuació el professor Ramón Cardo ha introduït la resta del concert amb unes paraules reivindicatives sobre la situació de l'ensenyament musical valencià i en concret de l'especialitat de jazz. Ramon Cardo ha cridat l'atenció sobre el mètode de selecció de professors en el conservatori –ha reivindicat que es done preferència als músics en actiu–, ha lamentat

l'escassetat de recursos pressupostaris i ha fet una crida per a la recuperació d'iniciatives com el Circuit Música Viva, suprimit per l'anterior govern de la Generalitat. Tant la qualitat de les interpretacions com el marc del jardí del Consell Valencià de Cultura –un exemple particularment reeixit de jardí tancat urbà d'estil valencià– han fet passar una estona molt agradable al públic assistent, entre el qual hi havia el professor Santiago Grisolí, president de la entitat, i altres consellers, com el vicepresident Ricardo Bellveser, Jesús Huguet –a qui Ximo Tébar ha dedicat la seua interpretació de la Muixeranga –, Consuelo Ciscar, Vicente Ferrero, Ana Noguera o Vicente González Móstoles.

23 de Novembre del 2015.

El Consell Valencià de Cultura es reuneix a Ondara.

Per primera vegada en anys, el CVC ha tornat a celebrar una sessió plenària fora de la seua seu i de la ciutat de València, i ha triat Ondara per a reprendre esta activitat aprofitant l'exposició que l'Ajuntament de la ciutat de la Marina Alta ha organitzat per a donar a conèixer el llegat de José María Morera, cèlebre director teatral i antic secretari del CVC, ara resident a la localitat. La sessió plenària ha tingut, com és habitual en estes visites, dos parts: una primera de caràcter ordinari, en la qual el Ple ha aprovat un informe preceptiu favorable al reconeixement de l'Academia Valenciana de Genealogía y Heráldica

com a "Acadèmia valenciana", un altre informe sobre les fundacions i obres socials de les antigues caixes d'estalvi valencianes, i una Declaració d'adhesió als objectius de la cimera sobre el canvi climàtic París Climat 2015, que s'inaugurarà el 30 de novembre a la capital francesa. En la segona part, de caràcter obert, amb presència del consistori municipal, de regidors de Cultura d'altres localitats de la Marina Alta, i de veïns d'Ondara, el professor Santiago Grisolí, president del Consell Valencià de Cultura, ha explicat els motius de la visita i ha convidat l'ajuntament amfitrió a visitar la seu de la institució a València i a exposar totes aquelles qüestions en matèria cultural en les quals les dos institucions poden col·laborar. En la seua resposta, Zeus Serrano, alcalde d'Ondara, ha agraït la visita i ha suggerit al CVC que llance una campanya informativa, dirigida a tots els ajuntaments valencians, perquè coneguen les línies de treball en les quals poden comptar amb la col·laboració d'esta màxima institució consultiva i assessora de la Generalitat Valenciana en matèria cultural. Al final de la sessió, els membres del Consell Valencià de Cultura han visitat en la Casa de Cultura l'exposició dedicada a l'obra de José María Morera i a la seua influència en l'evolució del teatre espanyol de la segona meitat del segle XX.

24 De Novembre Del 2015.**El Consell Valencià de Cultura concedeix la seua Medalla al Teatro Olympia de València.**

La institució consultiva i assessora en matèria cultural ha volgut reconèixer els 100 anys d'esta sala emblemàtica de la ciutat de València Consell Valencià de Cultura, València, 24 de novembre 2015. El Consell Valencià de Cultura ha lliurat este matí la medalla de la institució a Enrique y María Ángeles Fayos com a representants de l'empresa Olympia Metropolitana, gestora del Teatro Olympia de València, en reconeixement—"en agraïment", segons les paraules del president Santiago Grisolí—als 100 anys d'història d'esta sala emblemàtica de la ciutat. En el seu parlament, el professor Grisolia s'ha referit a les dificultats materials a les quals s'ha enfrontat el món del teatre en estos anys de crisi econòmica,

agregades per l'IVA cultural: "Estos últims anys han estat terribles, però això també fa especialment meritori el treball de l'empresa gestora del Teatro Olympia, el nostre Teatro Olympia, si m'ho permeten, recuperat com a sala de teatre fa més de trenta anys, i que en este que quasi acaba n'ha fet cent des de la seua inauguració. Una bona excusa per a reconèixer tot el que devem tots al teatre, i tot el que devem en esta ciutat al Teatro Olympia, un espai emblemàtic per a qualsevol veï de València amb una mica d'educació. O amb ganes de divertir-se d'una manera interessant." A continuació el president del CVC ha qualificat el teatre homenatjat com "un dels béns culturals vius més destacats de la ciutat de València". En les seues paraules d'agraïment per la concessió de la medalla, Enrique Fayos ha lamentat que València no siga actualment la potència teatral que va ser en una altra època, s'ha referit a

25 de Novembre del 2015.**Taula redona de poetes valencians en el Consell Valencià de Cultura.**

El Consell Valencià de Cultura ha reunit hui en una taula redona cinc poetes i animadors culturals per a donar fe del ric panorama de la creació poètica valenciana, especialment dinàmic en els últims anys, tant en valencià com en castellà. Presentats per Ricardo Bellveser, vicepresident de la institució i coorganitzador de l'acte amb la també consellera Ana Noguera, han format la taula redona els jòvens poetes Alba Fluixà i Alfons Navarret, per la part valenciana, i Mila Villanueva, Pilar Verdú i Juan Luis Bedins, per la castellana. Com a fet notar Alba Fluixà en la seua intervenció, la moderna eclosió de llibres i revistes poètiques ha estat possible no solament per l'aparició d'un gran nombre de creadors sinó també per les noves tecnologies, que han abaratit l'edició, i de noves formes de difusió, com gires de

recitals, vetllades poètiques en locals nocturns i festivals, etc. Alfons Navarret ha intervingut, a part de com a poeta, com a autor de l'antologia de poesia en valencià *Tibar l'Arc*, des del coneixement que el seu treball d'antòleg li ha donat de les noves tendències poètiques valencianes, de signes molt diversos que en conjunt formen el que ha qualificat de nou eclecticisme. En el seu parlament, Mila Villanueva (Concilyarte) s'ha referit a la gran multitud d'iniciatives sorgides sobretot en o al voltant de la ciutat de València, com festivals i també grups poètics i associacions, com la que presidix. Pilar Verdú ha parlat de l'experiència de Polimnia 222, el taller de poesia de la Universitat Politècnica de València creat en 2002 per Elena Escribano. Finalment Juan Luis Bedins ha parlat en nom de l'associació valenciana

CLAVE (Asociación de escritores y críticos en lengua castellana) i ha repassat la història i l'evolució de les associacions valencianes d'escriptors aparegudes en els últims trenta anys. Al final de les intervencions dels membres de la taula, el també poeta i vicepresident del Consell Valencià de Cultura Ricardo Bellveser ha llançat la idea de crear una federació d'associacions poètiques valencianes, per a unir esforços de cara a la promoció i la difusió d'este art minoritari però essencial per a la salut de qualsevol llengua i qualsevol cultura, també en el món modern.

1 de Desembre del 2015.

Santiago Grisolía presenta el cartell de la IV Edició de la MICE.

La Mostra de Cinema Infantil i Educatiu amplia les seues seus a Benetússer, l'Eliana i Sagunt El vinent dimecres 2 de desembre, a les 12 hores, en la seu del Consell Valencià de Cultura, el president de la institució, Santiago Grisolía, descobrirà el cartell de la 4ª edició de la MICE (Mostra Internacional de Cinema

Educatiu) que se celebrarà a la ciutat de València en febrer de 2016. Per primera vegada, en esta 4ª edició el festival comptarà amb tres seus oficials: la principal a València, des d'on s'organitza i coordina el conjunt d'actes, i com a novetat Madrid i Alacant. A més, enguany també hi haurà tres seus d'acollida de projeccions: Benetússer, l'Eliana i Sagunt. Els alcaldes d'estes tres localitats participaran en l'acte de presentació de dimecres vinent. Josep Arbiol, director de la MICE, aprofitarà l'ocasió per a presentar les línies generals de programació, les activitats que s'organitzaran i les novetats previstes per a esta edició. La MICE va nàixer en 2012 amb una finalitat educativa i de promoció de l'alfabetització visual en el món escolar i per a impulsar l'ús del cinema en l'entorn educatiu.

21 de Desembre del 2015.

El CVC dóna suport a la Declaració de BIC De la Processó Cívica del 9 d'octubre.

Finalment el Ple del CVC dóna via lliure a la declaració de Bé d'Interés Cultural de la processó cívica del 9 d'Octubre amb l'aprovació d'un informe redactat en el si de la Comissió de Llegat Històric i Artístic per Francisco Pérez Puche, escriptor i periodista, membre de la institució i cronista oficial de la ciutat de València des del passat mes de març. La conclusió més rellevant del text aprovat, a part de la declaració que "la Processó Cívica del 9 d'Octubre de la ciutat de València reuneix els requisits històrics, tradicionals, folklòrics i simbòlics per a ser declarada Bé d'Interés Cultural", és la constatació que correspon a l'Ajuntament de la ciutat (conjuntament amb la Generalitat des de 1977) la seua convocatòria anual i la determinació en cada ocasió dels continguts, l'itinerari i el protocol, sempre respectant els elements considerats "permanents i característics de la festa": la convocatòria lliure a càrrec de la corporació municipal, l'eixida de la Senyera del seu Arxiu i la baixada del balcó amb el protocol i els honors corresponents, el recorregut per la ciutat acompanyada de la corporació municipal,

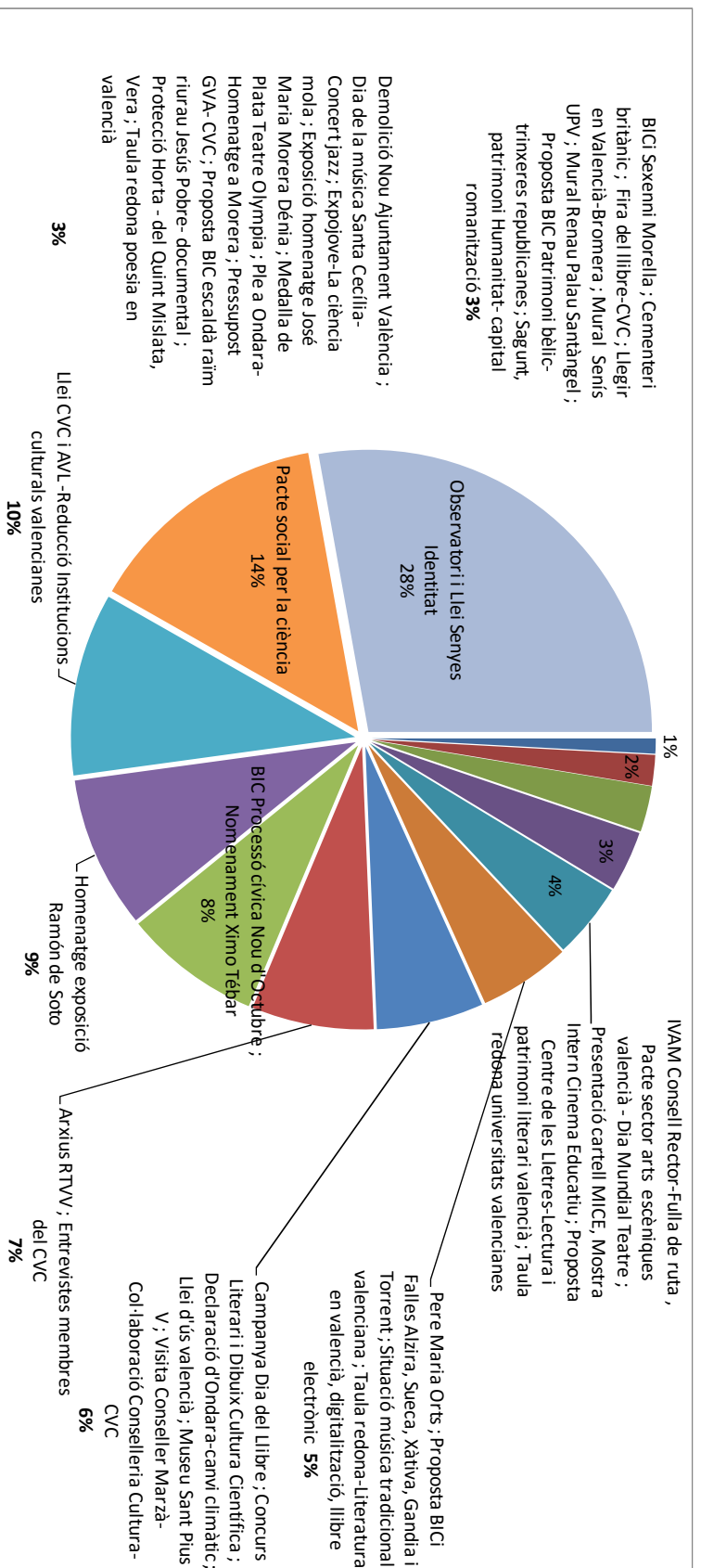
autoritats, representacions i poble, l'homenatge al rei Jaume I en el seu monument de la plaça Alfons el Magnànim i la interpretació de la marxa de la ciutat, l'himne autonòmic i l'himne d'Espanya. En la mateixa sessió, el Ple de la institució ha aprovat un informe de la seua Comissió Jurídica sobre la protecció dels vells contra abusos físics i psíquics, tant particulars com socials i institucionals, les recomanacions més rellevants del qual són: fer del Consejo de Mayores i de la figura del Defensor del Mayor institucions independents i amb capacitat d'emetre propostes vinculants, crear una oficina d'informació i assessorament per a les persones grans, aplicar la Llei d'atenció a la dependència, incrementar els pressupostos de Servicis Socials, protegir i millorar el sistema de pensions, especialment les més baixes, disminuir la pressió fiscal als jubilats, eliminar el copagament sanitari i farmacèutic, entre altres. Finalment, el Ple ha aprovat, per proposta del seu president, un text de record de la figura del filòsof i pedagog Francisco Giner de los Ríos, un dels fundadors de la Institución Libre de Enseñanza, en commemoració dels cent anys de la seua mort i a favor que no s'oblidi el seu llegat i la seua influència en tants intel·lectuals i científics espanyols de prestigi.

6 de Desembre del 2015.

Lectura de la Constitució a Delegació de Govern.

El següent gràfic mostra, per temàtiques, les informacions que més difusió tingueren durant l'any passat.

També han estat notícia:

Jornada Deseritificació - Canvi climàtic; BIC Normes Castelló; BICI Mil·lacres Sant Vicent; Homenatge a Raimon, Humanitat Basílica Verge; Llei de Transparència; Mecanatge cultural-Obra social entitats financeres; Memòria CVC 2014; Monestir Tinià; Pressupostos de l'Estat Cultura CV; Visita Falleres Majors València; Còmic valencià; treballs comissions CVC; BIC Bandes música; Pacte Estat vers violència gènere; patrimoni industrial; Camins Penyagolosa....

Treballs premiats al concurs escolar sobre la cultura científica

Modalitat II · Il·lustració

1r ESO

PREMI:

Un món ple de ciència. **MIGUEL ÀNGEL RAMOS FERNÁNDEZ**. Col·legi Nuestra Señora del Socorro. Benetússer.

ACCÈSSIT:

La ciència està en les teues mans. **PATRICIA VILA COTILLAS**. Col·legi Sta. Maria –Marianistes-. Alboraià.

2n ESO

PREMI:

La anatomía artística. **GLORIA PONS MARTÍNEZ**. Col·legi Parroquial D. José Lluch. Alboraià.

ACCÈSSIT:

La incultura cae en las mentes de los ignorantes. **NATALIA POVEDA GONZÁLEZ**. IES Azorín. Petrer.

3r ESO

PREMI:

Es venen ous de gallines estressades. **PAULA SÁNCHEZ BALLESTER**. IES Pare Arques. Cocentaina

4r ESO

PREMI:

Tecnologia: futur i coneixement. **MILA ALBERO CATALÀ**. IES Biar.

ACCÈSSIT:

La mente es un universo de pensamientos. **PASCUAL UGEDA MAS**. IES Biar.

PREMI AL CENTRE MÉS DESTACAT EN DIBUIX, NIVELL ESO: **IES BIAR**

1r BATXILLERAT / CICLES FORMATIUS

PREMI:

IRENE BARCELÓ OROZCO. IES Hermanos Amorós. Villena.

ACCÈSSIT:

Ciència i escola. *ARTURO SIRERA CÒCERA*. IES Serpis. València.**2n BATXILLERAT / CICLES FORMATIUS**

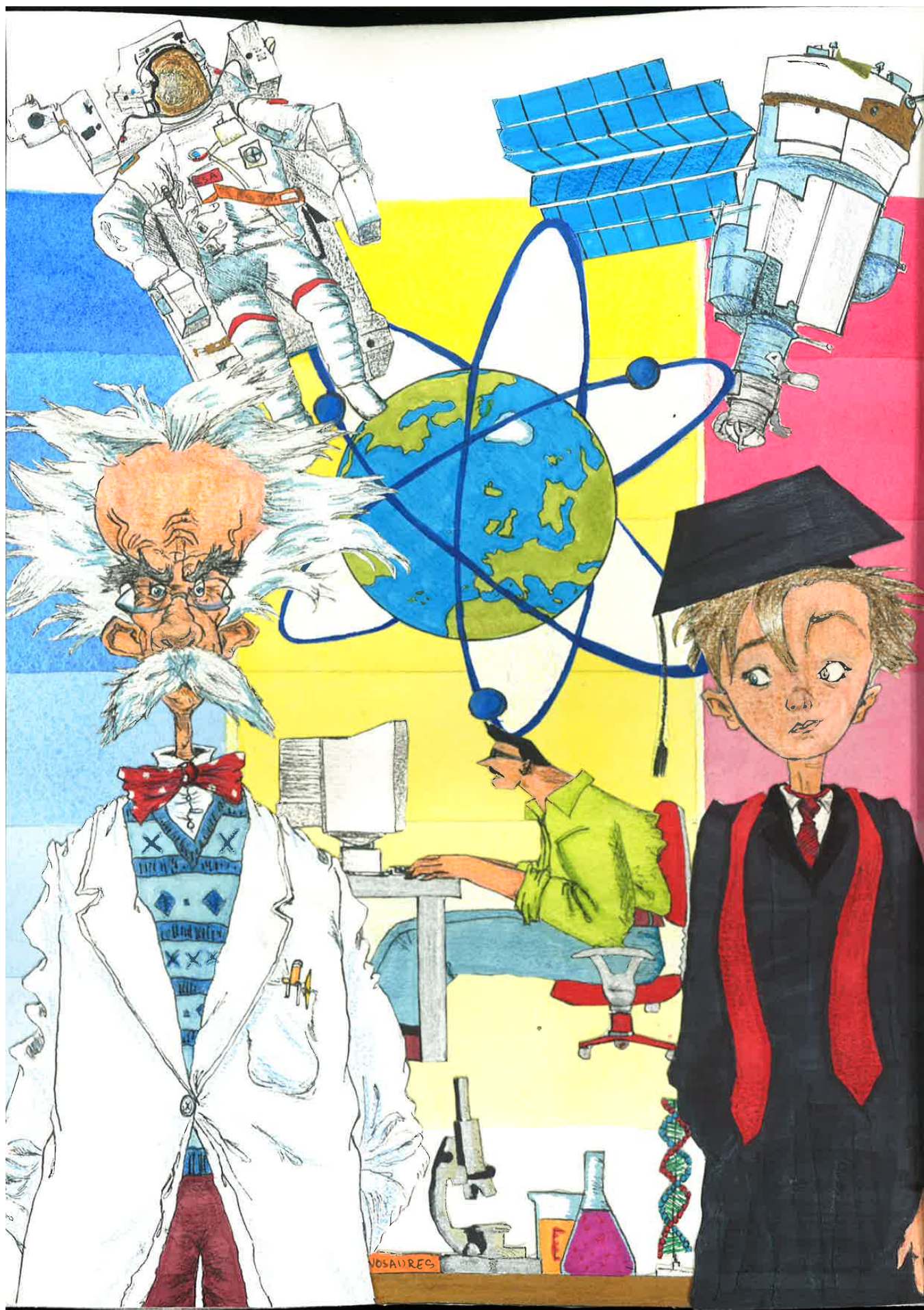
PREMI

Il·luminats per la ciència. *VÍCTOR MANUEL CORAL NARVÁEZ*. Col·legi Nuestra Señora del Socorro. Benetússer

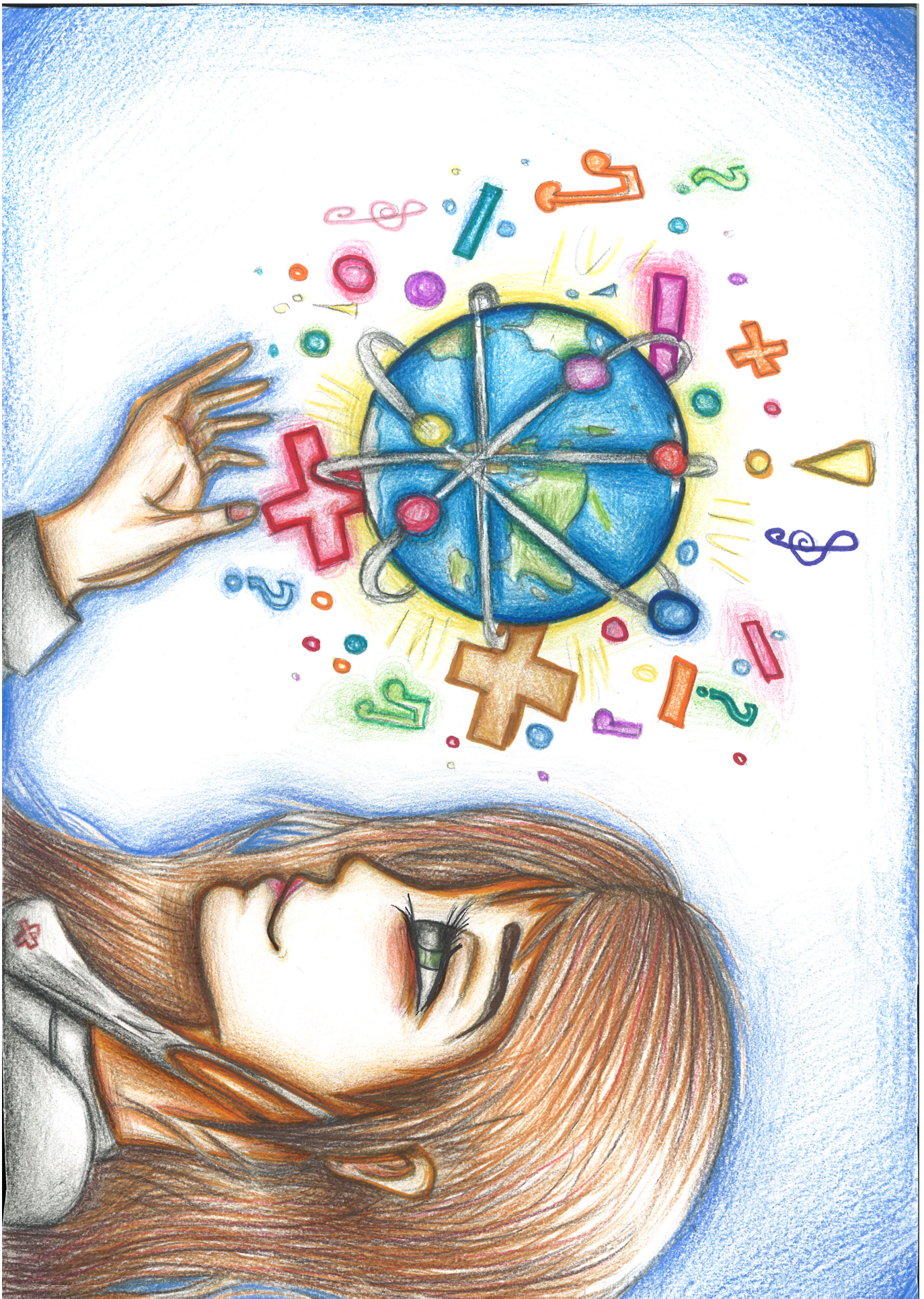
ACCÈSSITS:

La ciencia descompon la creencia *CARLOS RAMÓN COURTIU PITARCH*. IES Ramón Cid. Benicarló.*Sintonitza amb la ciència*. *ANTONIO JOSÉ SANTOYO GUIJOSA*. Col·legi Nuestra Señora del Socorro. Benetússer.**PREMI AL CENTRE MÉS DESTACAT EN DIBUIX NIVELL BATXILLERAT / CICLES FORMATIUS:**

COL·LEGI NUESTRA SEÑORA DEL SOCORRO DE BENETÚSSER.

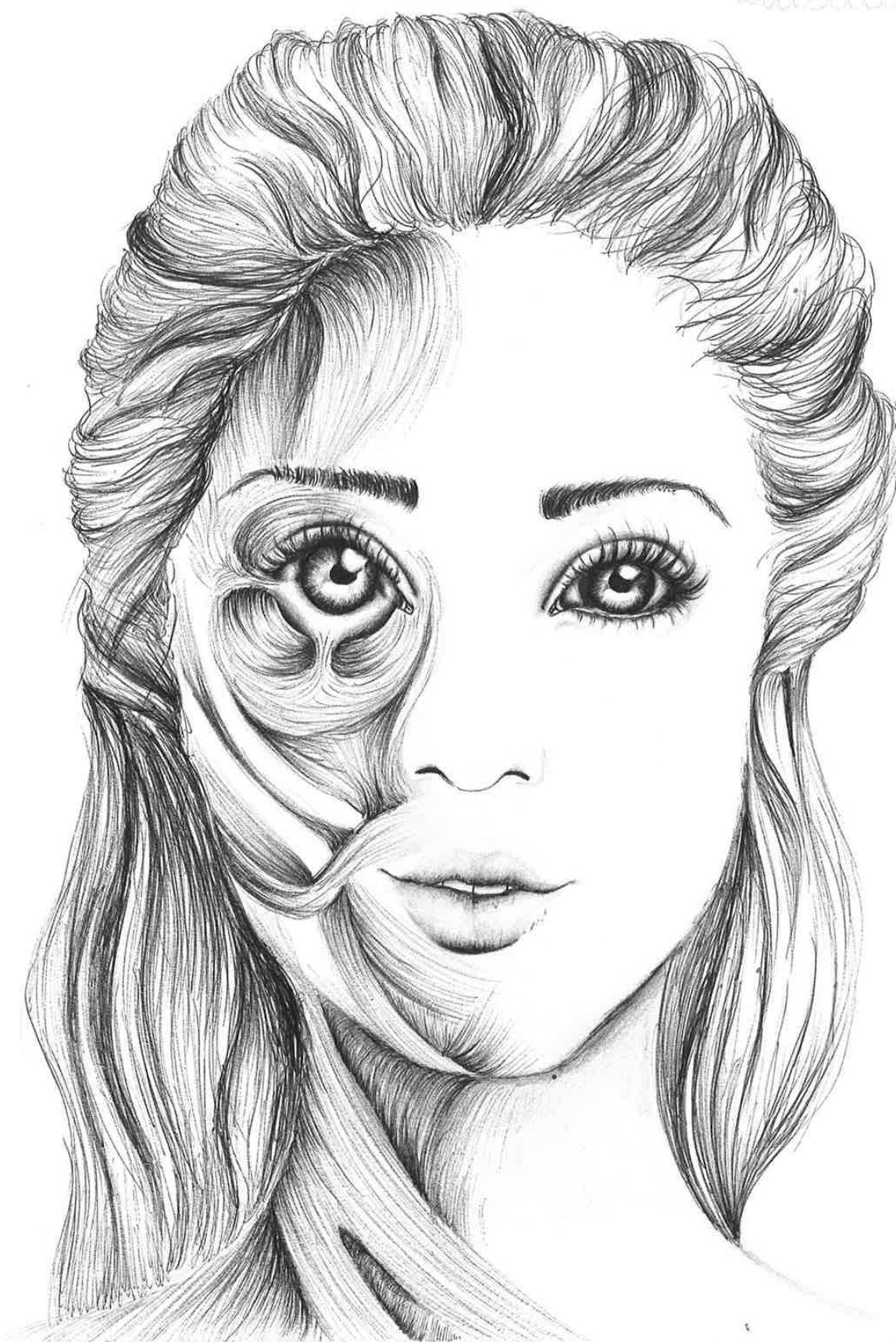

Un món ple de ciència. **MIGUEL ÀNGEL RAMOS FERNÁNDEZ**. Col·legi Nuestra Señora del Socorro. Benetússer.

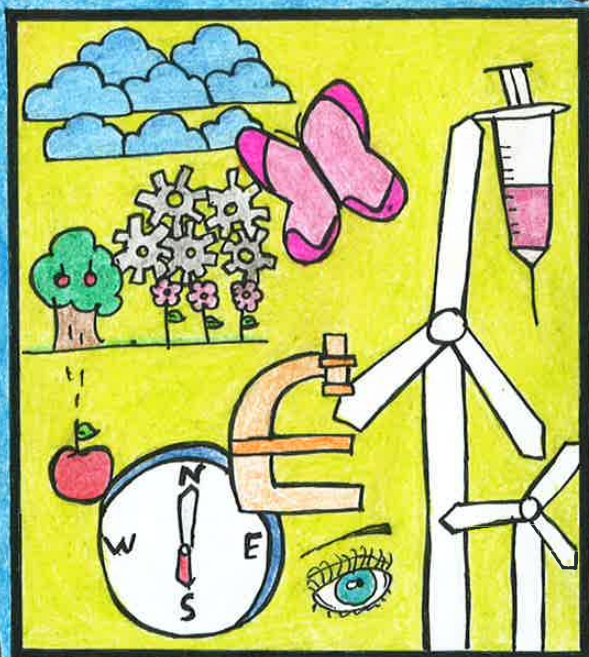
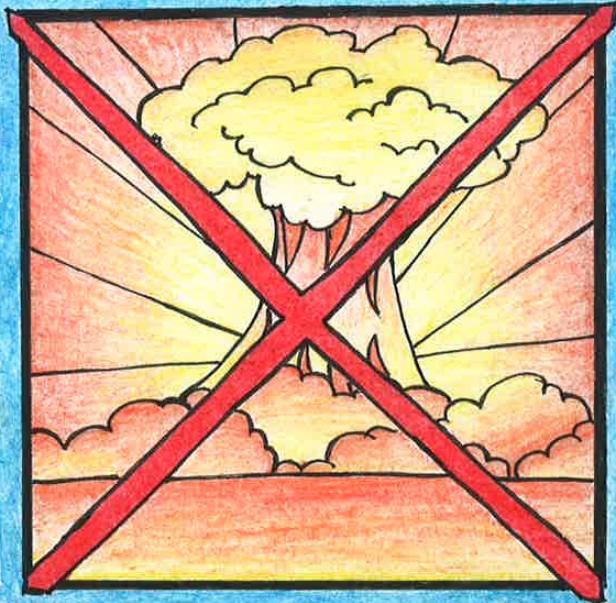
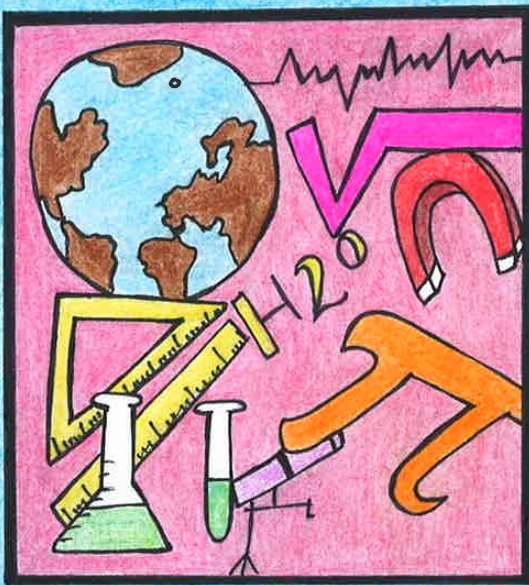
La ciència està en les teues mans. PATRICIA VILA COTILLAS. Col·legi Sta. Maria –Marianistes–. Alborià.

La anatomía
artística

La anatomía artística. GLORIA PONS MARTÍNEZ. Col·legi Parroquial D. José Lluch. Alborcia.

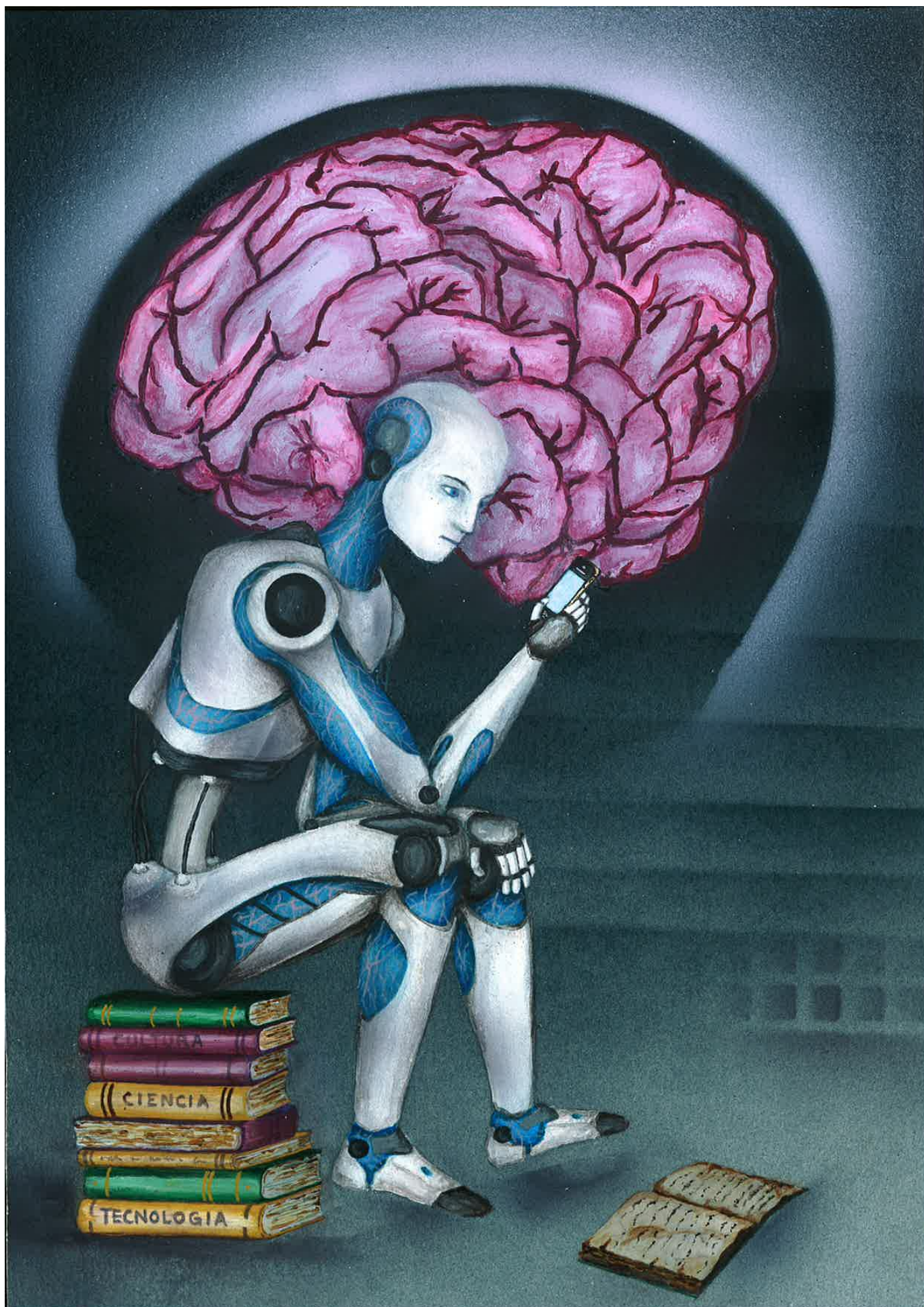
~~INCULTURA~~ CIENTÍFICA

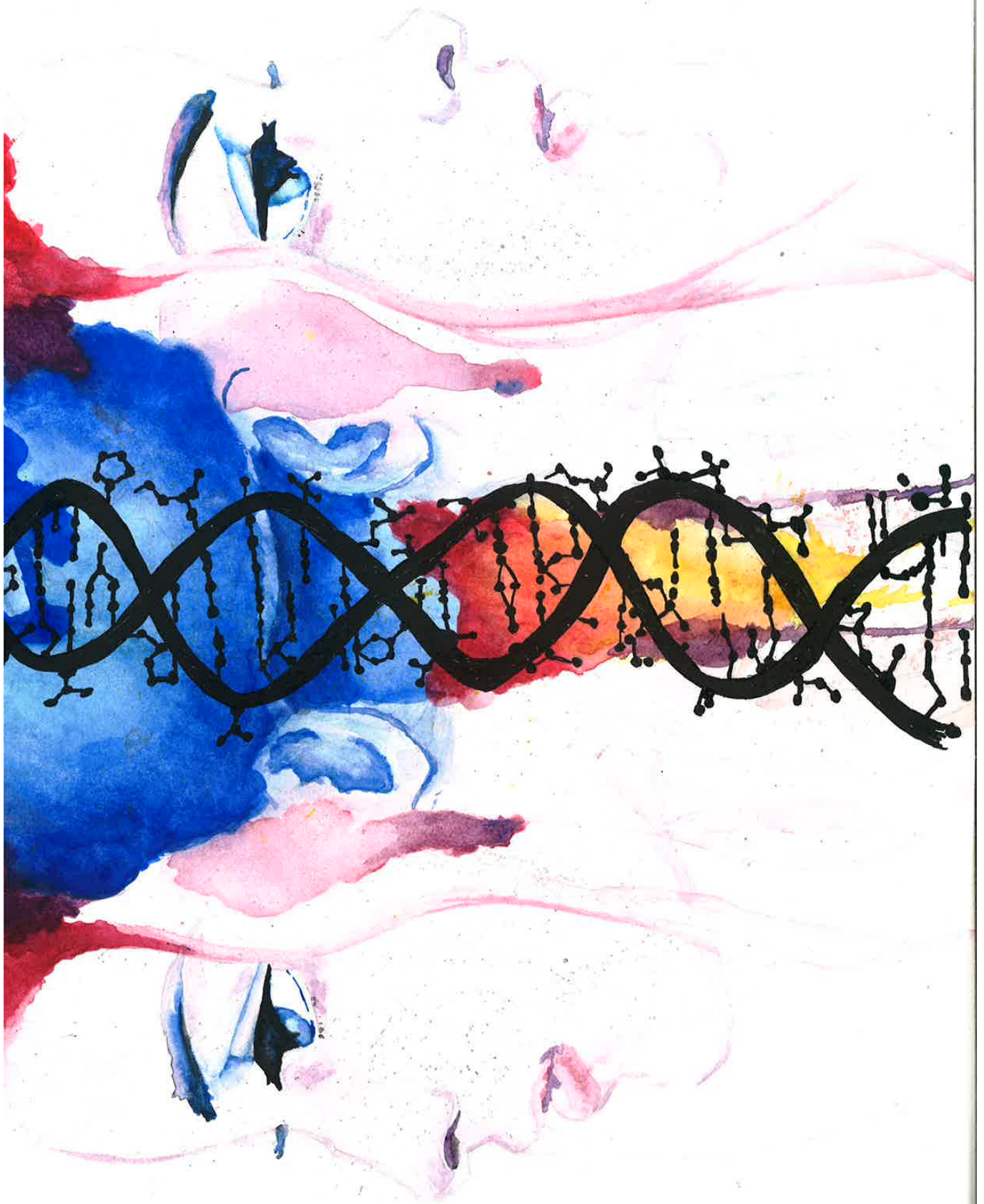
La incultura cae en las mentes de los ignorantes. NATALIA POVEDA GONZÁLEZ. IES Azorín. Petrer.

Es venen ous de gallines estressades. PAULA SÁNCHEZ BALLESTER. IES Pare Arques. Cocentaina.

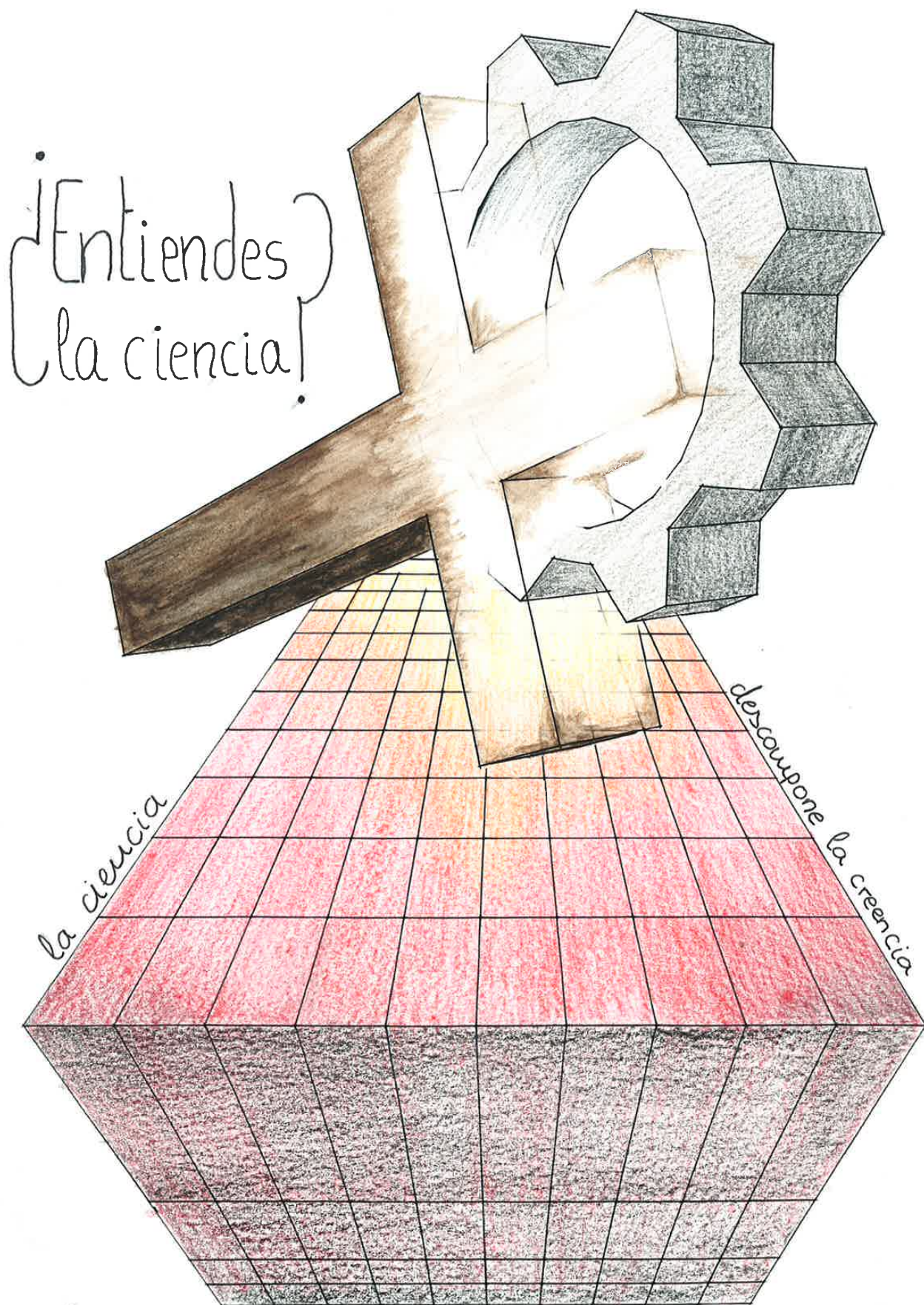
Tecnologia: futur i coneixement. MILA ALBERO CATALÀ. IES Biar.

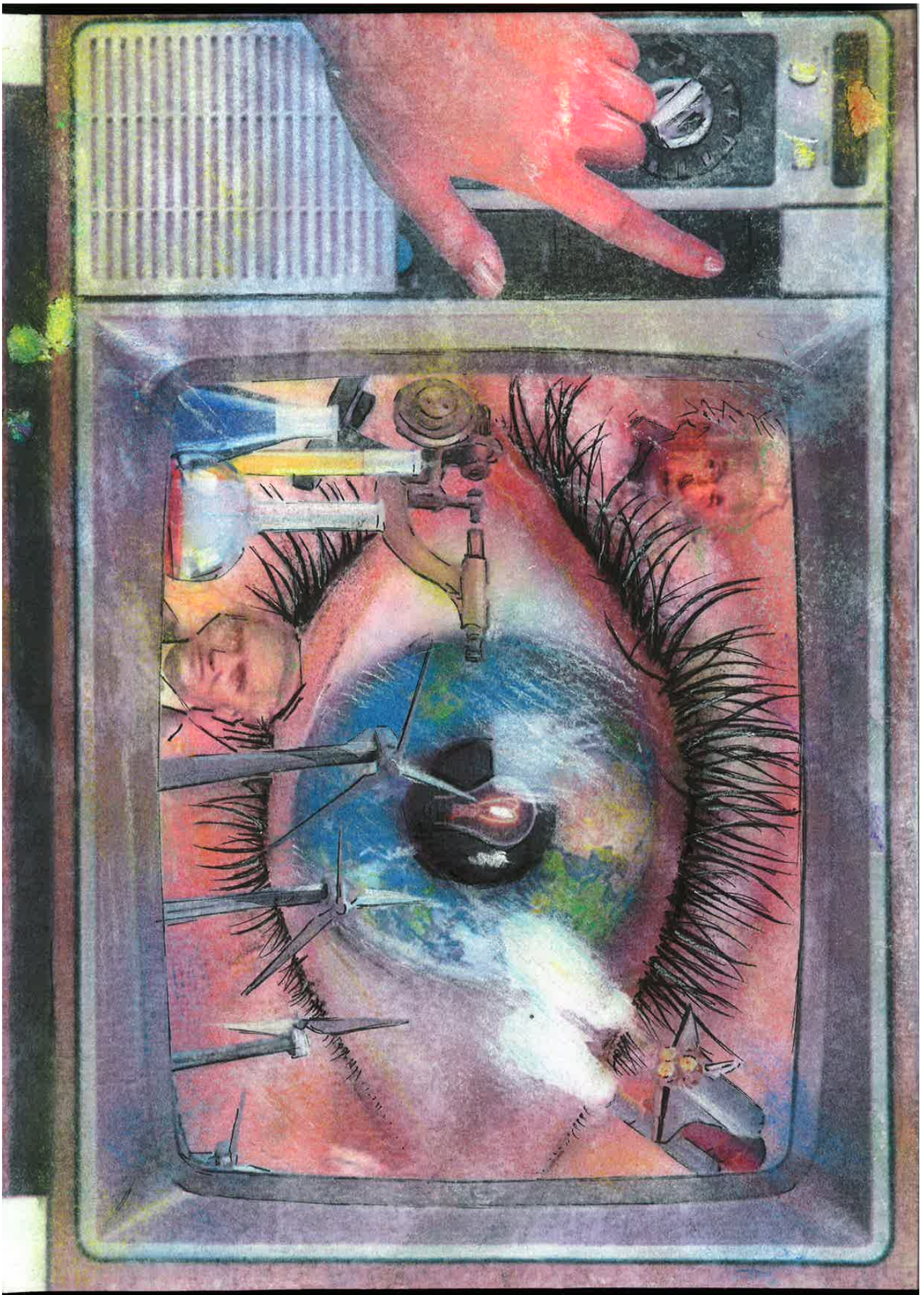
IRENE BARCELÓ OROZCO. IES Hermanos Amorós. Villena.

Ciència i escola. ARTURO SIRERA CÒCERA. IES Serpis. València.

La ciencia descompone la creencia. CARLOS RAMÓN COURTIU PITARCH. IES Ramón Cid. Benicarló.

Sintonitza amb la ciència. ANTONIO JOSÉ SANTOYO GUIJOSA. Col·legi Nuestra Señora del Socorro. Benetússer.

Modalitat Literària

1r ESO

PREMI:

Cultura científica. PALOMA GARCÍA PÉREZ. Col•legi Divina Providència. Vinaròs.

ACCÈSSITS:

Sueños de laboratorio. TERESA SOLER CASTELLÓ. IES Antonio Navarro Santafé. Villena.

2n ESO

PREMI:

L'inventor de somnis. AMPARO DE MARTÍN ANASTASIO. Col•legi Parroquial D. José Lluch. Alboràia.

ACCÈSSITS:

L'harmonia de l'univers. MIQUEL MORENO CABANILLES. Col•legi María Ángeles Suárez de Calderón. Grau de Gandia.

3r ESO

PREMI:

La ciencia: una realidad cercana. SARA JAROSZEWICZ. CEU Jesús María. Alacant

ACCÈSSIT:

Somni d'una jove científica. MARTA LACUEVA BLASCO. Col•legi Parroquial D. José Lluch. Alboràia.

4r ESO

PREMI:

A ciència certa. MYRIAM MARCO SORIANO. Col•legi APA La Encarnación. Villena.

ACCÈSSITS:

Hem guanyat l'èbola! CARMEN ESCRIG MATEU. IES Caminàs. Castelló.

PREMI AL CENTRE MÉS DESTACAT NIVELL ESO:

COL•LEGI PARROQUIAL D. JOSÉ LLUCH D'ALBORAIA.

1r BATXILLERAT / CICLES FORMATIUS

PREMI:

L'evolució de la ciència. **IRENE BELTRÁN CORTÉS.** IES Broch i Llop. Vila-real.**2n BATXILLERAT / CICLES FORMATIUS**

PREMI:

Letras-Ciencias. **PAULA SALAS SAHUQUILLO.** Parque Colegio Sta. Ana. València.

ACCÈSSIT:

Ciencia y evolución. **ADRIÁN VÁZQUEZ MARÍN.** Parque Colegio Sta. Ana. València.**PREMI AL CENTRE MÉS DESTACAT NIVELL BATXILLERAT I CICLES FORMATIUS:**

PARQUE COLEGIO STA. ANA. VALÈNCIA.

CULTURA CIENTIFICA

20-6-2000

Hola Diario,

Soy Paloma García, una bióloga que trabaja para el gobierno. Me estoy presentando porque vamos a vivir una aventura juntos.

Hace una semana, el gobierno me dijo que había animales desconocidos y que iba a viajar por todo el mundo para recoger datos. La razón por la cual hay que recogerlos es por aquellos que se encuentran en peligro de extinción.

Conclusión: voy a viajar todo el verano por todo el mundo y sólo me dan dos semanas para hacerme la maleta e ir de compras, pero me voy a llevar a mi mejor amiga.

Buenas noches Diario.

27-6-2000

Buenos días Diario,

Hoy volamos hacia Groenlandia, me querían llevar en barco, pero no les he dejado, lo que me faltaba era viajar en barco y chocar contra un iceberg.

Bueno ya te contaré cuando acabe el viaje.

Ya hemos llegado y hace un frío...

Hemos ido al hotel y no está del todo mal.

Ya veremos mañana.

Buenas noches Diario.

28-6-2000

PALOMA GARCÍA PÉREZ
1º ESO – FUNDACIÓ PRIVADA DIVINA PROVIDÈNCIA
VINARÒS (CASTELLÓ)

Buenos días Diario,

Esta mañana, caminando por las gélidas playas, nos hemos encontrado una "Ballena de Groenlandia". Ha sido alucinante, han empezado a sonar todas las alarmas y han venido veinte socorristas, que ahora se están encargando de ella.

Buenas noches Diario.

29-6-2000

Hola Diario,

Hoy nos hemos levantado pronto y hemos ido a ver a la ballena.

En la playa la hemos hecho un chequeo (necesario antes de devolverla a su habitat natural) y hemos conseguido los siguientes datos sobre su especie:

Miden aproximadamente 18m y puede llegar a pesar 60 T. Es negra excepto el mentón (barbilla) que puede ser ocre o blanco.

Tiene la piel suave, dado la ausencia de parásitos, aleta dorsal, callosidades...

Suele viajar en grupos de dos o tres ejemplares y aún no tenemos clara la causa por la cual ha acabado en la costa, porque se orienta mediante la emisión, de ultrasonidos.

Pero la razón no es muy importante, lo esencial es que no le pase nada y que vuelva a su lugar.

30-6-2000

Buenos días Diario,

Este día nos ha tocado a nosotras alimentar a la ballena, a Andrea (mi amiga) le ha gustado mucho y dice que está aprendiendo más de lo que esperaba.

Lo que más me ha espantado, pero a la vez alucinado cuando le dábamos de comer ha sido cuando abría la boca para darle agua (continente de zooplancton) y véíamos las enormes barbas que medían entre 4.5 y 5m

Buenas noches Diario.

1-7-2000

Hola Diario,

Ya hemos descubierto la causa de la desorientación, había una mancha enorme de petróleo. Pero gracias a Dios, ya la han limpiado y la ballena ha podido volver al océano.

Probablemente aunque este viaje no me hacía mucha gracia, ya me empieza a gustar.

Ahora sin perder tiempo tenemos que ir al archipiélago de las Antillas (América Central) .Por fin un poco de calorcito.

Buenas noches Diario.

2-7-2000

Hola Diario,

Acabamos de llegar hace unas horas y ahora vamos a hacer submarinismo, ino me dejan respirar!

Ya hemos vuelto y estoy agotada.

Buenas noches.

3-7-2000

Buenos días Diario,

Hoy estábamos en la playa tomando el Sol (necesitaba un poco de "relax") y de repente hemos oído un grito que venía de una madre haciendo submarinismo con su hijo.

Decían que habían visto una cosa rara en el fondo así que nos hemos puesto los equipos y nos hemos sumergido.

PALOMA GARCÍA PÉREZ
1º ESO – FUNDACIÓ PRIVADA DIVINA PROVIDÈNCIA
VINARÒS (CASTELLÓ)

Era como una mancha enorme, marrón, rechoncha y alargada.

Cuando hemos bajado nos hemos encontrado con un manatí común.

Ya estaba oscureciendo, hemos salido del agua y mañana volveremos a verlo.

Buenas noches.

4-7-2000

Hola Diario,

Esta mañana nos hemos despertado pronto y hemos ido a ver al manatí.

Le hemos investigado y mide 4,5m, pesa 604kg, y lo más interesante ´ lleva 14 meses de celo. Está a punto de dar a luz, hemos tenido que llamar a unos vigilantes de la playa. Uno de ellos era un antiguo amigo mío y había cambiado mucho.

Hemos estado unas horas con el parto hasta que ha nacido la cría.

Cuando hemos salido del agua he estado hablando con Alvaro, mi amigo, y me ha dicho que le haría mucha ilusión venirse con nosotras de viaje.

Hemos estado lo que quedaba del día tomando el Sol y buceando, y por la tarde-noche hemos zarpado hacia Australia.

Buenas noches Diario.

5-7-2000

Buenos días Diario,

Hoy me he levantado muy ilusionada, pero no por la investigación sino, porque creo que me gusta un poco Álvaro.

Aquí en Australia hace muchos años que hubo un naufragio y hemos ido a investigar.

PALOMA GARCÍA PÉREZ
1º ESO – FUNDACIÓ PRIVADA DIVINA PROVIDÈNCIA
VINARÒS (CASTELLÓ)

El barco estaba a unos 18m de profundidad, en un arrecife. Hemos visto unos pececitos muy curiosos como "El Pez Mandarín" .Yo creía que "Mandarín" era de China, pero me equivocaba.

Hablando del pez, era pequeñito, de unos 6cm, era muy colorido y tenía muchas aletas.

Pero ya se hacía de noche y hemos vuelto al hotel. Mañana investigaremos más.

Buenas noches Diario.

6-7-2000

Hola Diario,

Hemos vuelto al escenario del naufragio y ha pasado una cosa horrible, Andrea está en el hospital.

Te explicaré, estábamos saliendo del barco que naufragó y nos encontramos una "Pastinaca de Pintas Azules", es como una manta con un estampado de topos azules que expulsan toxinas, y nos hemos acercado a ella. En un instante ha saltado y ha picado a Andrea, casi se que inconsciente antes de salir al agua.

Pero lo bueno ha sido que mientras estábamos en el hospital y yo estaba llorando, Álvaro me ha dicho que me quería. No he sabido que decirle es ese momento.

Mañana le darán el alta a Andrea y nos iremos a China.

Buenas noches Diario.

7-7-2000

Buenos días Diario,

Gracias a Dios, Andrea ya está bien y hoy hemos volado hacia China.

Como hoy estábamos todos rendidos nos hemos quedado durmiendo en el hotel.

No sé qué hacer con Álvaro, le diría que yo también le quiero, pero primero se lo consultaré a Andrea.

PALOMA GARCÍA PÉREZ
1º ESO – FUNDACIÓ PRIVADA DIVINA PROVIDÈNCIA
VINARÒS (CASTELLÓ)

Buenas noches Diario.

8-7-2000

Hola Diario,

Este día me ha tocado madrugar y también ha sido un día de emociones.

Hoy hemos visto un "Tiburón Ballena" y casi me da algo.

Estábamos haciendo un vídeo en un mar con una cámara acuática y apareció el enorme pez grisáceo con puntos blancos. Hacía unos ruidos muy raros y en este caso no era tan grande. Álvaro se ha acercado a él y yo casi me desmayo, pero no le ha hecho nada y entonces nos ha dicho que tenía una aleta rota y le hemos llevado a la costa para curarle.

No pesa poco, pesaba unos 10.000 kg ¡y era una cría! Y medía unos 7 metros, era como en las pelis.

Buenas noches Diario.

9-7-2000

Hola Diario,

Esta mañana nos hemos ido a la playa a bucear y ya estaba mucho mejor el tiburón, pero yo mantengo distancias por si acaso.

Hemos ido en barco hasta Vietnam, nos hemos alojado en el hotel y hemos ido un rato a la playa.

Buenas noches Diario.

10-7-2000

Hola Diario,

Este mediodía, en la playa, estábamos comiendo pizza y hemos visto que los socorristas estaban muy ocupados y nos han pedido ayuda porque había un pez piedra en la playa.

Hemos estado buscándolo horas hasta que un niño ha tropezado con una "piedra" y se ha puesto a llorar con la pierna inflamada. Pero ya era tarde y hemos vuelto al hotel.

Buenas noches Diario.

11-7-2000

Buenos días Diario,

Hoy, hemos bajado a la playa y ya había gente haciendo fotos.

El animal estaba sin vida cuando hemos ido a investigarlo, y lo hemos hecho cuidadosamente, ya que es el pez más venenoso del mundo.

Hemos recogido los siguientes datos de la especie: puede medir hasta 36 cm y pesar alrededor de 2kg, es ovíparo y su cuerpo está lleno de callosidades. Tiene una aleta dorsal que es la que alza para protegerse de un depredador. No hemos podido conseguir más datos porque el pez no tenía vida, pero yo creo que son bastantes los obtenidos.

Hablando de Álvaro, ya le comenté a Andrea y me dijo que si me gustaba de verdad se lo dijera, y así he hecho y me ha pedido que sea su novia, claramente he aceptado.

Buenas noches Diario.

12-7-2000

Buenos días Diario,

Hoy hemos volado hacia Kenia (África) y nada más llegar ya teníamos ganas de ir a la playa.

PALOMA GARCÍA PÉREZ
1º ESO – FUNDACIÓ PRIVADA DIVINA PROVIDÈNCIA
VINARÒS (CASTELLÓ)

En la playa nos hemos encontrado a unos hombres que tenían en alquiler tablas de surf y hemos pedido tres. En mi vida, yo, nunca había hecho surf y me han intentado enseñar de todas las maneras posibles, pero ha sido imposible y en una de esas veces en las que me he caído, he visto unos peces un tanto extraños. Lo primero que he hecho ha sido dejar la tabla de surf y nadar con ellos.

Medían 51 cm aproximadamente.

No han tenido miedo, han sido simpáticos. Hemos estado a unos 2 metros de profundidad, pero ahora nos tenemos que ir en barco hacia Madagascar.

Buenas noches Diario.

13-7-2000

Hola Diario,

Es increíble, ya estoy en Madagascar, el lugar de mis sueños cuando era pequeña. Pero me da pena, es el último destino de mi viaje. Espero quedarme unos días.

Bueno... hoy hemos estado con mi animal favorito, el delfín. Estábamos nadando cuando note un cosquilleo en la espalda, me giré y vi una aleta dorsal. ¡Casi me desmayo! Pero cuándo me he dado cuenta de que era un delfín, me he puesto... una sensación inexplicable.

No estaba solo, venía toda la manada.

Eran enormes, medían unos cuatro metros, y también había crías, estas más pequeñas, de unos dos metros.

Nos hemos subido en ellos y nos han dado paseos.

Probablemente ha sido el mejor día de mi viaje.

Buenas noches Diario.

14-7-2000

Hola Diario,

PALOMA GARCÍA PÉREZ
1º ESO – FUNDACIÓ PRIVADA DIVINA PROVIDÈNCIA
VINARÒS (CASTELLÓ)

Hoy ha sido mi último día y hemos estado toda la mañana en la playa. Por la tarde hemos ido a la ciudad, y por la noche Álvaro me ha llevado a una cena romántica en la que me ha pedido que me fuera con él a Madrid y nos casásemos. Obviamente he aceptado. Ha sido muy especial.

Buenas noches Diario.

15-7-2000

Hoy hemos volado a Madrid, y he dormido todo el viaje.

Al llegar a Madrid he entregado el trabajo. Hemos charlado un rato y les he contado lo mucho que he aprendido sobre la vida de los animales acuáticos, y lo importantes que han llegado a ser para mí.

Después me he ido con Álvaro.

Buenas noches Diario

22-7-2000

Hola Diario.

Esta mañana me han llamado para decirme que me han concedido el Premio Nobel por mi investigación.

Muchas gracias por todo. Aunque no te vuelva a abrir en años quiero que sepas que has aguantado todo mi viaje, mis emociones, las buenas y las malas... y que nunca me olvidaré de ti.

SUEÑOS

DE

LABORATORIO

Un, dos, tres..... ¡patapum! Y una nube amarilla con un profundo olor a azufre invadió la cocina. Trozos de brócoli colgaban de las cortinas, raspas de sardina estampadas en el techo y una pasta espesa, pegajosa y amarillenta burbujeaba por el suelo.

¡Cielos, mi madre me va a matar! Desconcertada y aún aturdida por la explosión buscaba algo con que limpiar aquel estropicio. No podía dejar ni rastro. Su madre ya le había advertido que la cocina no era ni un laboratorio ni un campo de maniobras militares pero nada, ella no se había podido resistir a probar su nueva idea y de nuevo la había liado buena.

Respiró profundamente, se apartó el pelo de la cara y un coágulo de la pasta amarilla se quedó entre sus dedos. Agitó la cabeza y sacudió su mano y sin pensarlo se puso a limpiar todo aquello.

Justo cuando había terminado de limpiar e iba a salir por la puerta con un saco de basura, entró su madre que al verla abrió los ojos y subiendo la ceja derecha preguntó: "¿Qué has hecho ahora, Sara?". La niña se apartó el pelo de la cara con gesto nervioso y sin levantar la cabeza respondió: "Nada mamá, nada. Solo he estado limpiando mi habitación y tirando algunos trastos." Y evitando la mirada de su madre, salió a tirar a la basura las pruebas del delito.

Sara volvió a entrar en casa y respiró tranquila. Nadie había notado nada, ni siquiera el olor a azufre, menos mal que la lejía que había usado para limpiar y el ambientador que había fabricado con los limones del huerto de su abuelo habían surtido efecto.

Sara entró en la cocina dispuesta a seguir disimulando y comprobar como estaba todo. Miró por todas partes y su madre volvió a subir la ceja. -¿Qué haces Sara?, ¿tu estás segura de que no has vuelto a las andadas?-, preguntó la madre al verla dar vueltas por toda la cocina. -Nada mamá, solo observo la cocina, tengo que dibujar un plano de cualquier habitación de la casa y creo que voy a hacer esta.- Y poniéndose manos a la obra sacó de su mochila lápices de colores y una hoja de papel.

Pasaron los días, y Sara echaba de menos el poder seguir con sus inventos. Tan solo disfrutaba cuando en clase de ciencias iban al laboratorio. Aquello era para ella el paraíso. Los tubos de ensayo, el hornillo, los productos químicos le cambiaban la cara. Sus ojos se encendían con un brillo peculiar fruto de la ilusión y el nerviosismo, se podían hacer tantas cosas con todo aquello, conocimientos y ganas, que su mente hervía pensando en nuevos proyectos. Sin embargo, en casa, se sentía prisionera, su madre que le tenía prohibido ya tanto experimento, no dejaba de vigilarla mientras su viejo juego de química cogía polvo en la estantería de su habitación.

Sara bajó a la cocina mientras todos estaban viendo la tele en el salón. Era tarde, casi anocheciendo y decidió tomarse un vaso de leche antes de acostarse. Entró a oscuras y se dirigió al frigorífico. De repente observó algo que brillaba tras un armario de la cocina, se acercó lentamente y observó como un pequeño montoncillo de masa pegajosa del último experimento había salido disparada hasta allí. Asustada por si su madre la sorprendía se

dispuso a limpiarlo pero pronto se encendió la chispa en su cabecita y sin hacer ruido decidió meterlo en un bote de cristal y llevarlo a su habitación. Así lo hizo y simulando estar muerta de sueño con exagerados bostezos, dió las buenas noches y salió disparada a observar que era aquello. Pronto se dió cuenta que aquella masa pringosa amarillenta desprendía luz y calor, burbujeaba y crecía y entonces comprendió que aunque desobedeciese a su madre, debía volver a realizar aquel loco experimento. Sara casi no había podido dormir. Durante la noche se había levantado varias veces para observarlo. Hoy tenía clase de ciencias y había decidido llevarse su invento y hablar con su profesor al terminar la clase. El profesor de ciencias era un ser peculiar, siempre vestido con su bata blanca y con el pelo erizado como si hubiera metido los dedos en un enchufe. Observó a Sara y la notó especialmente distraída pero no quiso decirle nada pues conocía su mente inquieta y suponía que algo rondaba su cabeza. Al terminar la clase, Sara no se movió de su mesa. Esperó a que todos se fueran y entonces se dirigió mochila en mano a la mesa del profesor. -¿Qué me traes, Sara?, ¿qué ocupa hoy tu privilegiada y loca cabecita?- La niña abrió la mochila y un fuerte resplandor salió de ella. Sacó el bote lentamente, asegurándose antes de que nadie les veía y con una sonrisa que le ocupaba toda la cara lo puso en las manos del profesor. - ¿Qué es esto?-, preguntó con voz nerviosa el profesor. Es el resultado de un experimento que yo creía fallido, es más pensé que solo era suciedad cuando todo saltó por los aires pero he visto que no es así y me gustaría que lo analizase y poder repetirlo. El profesor no salía de su asombro y accedió a usar el laboratorio para tal fin. Cogió muestras y mientras el lo analizaba, Sara se dispuso a repetirlo. Al cabo de unos minutos, una explosión inundó el laboratorio, pero no de productos químicos ni materias desconocidas sino de alegría y emoción. El profesor, con los pelos más erizados que nunca, saltaba como loco por toda la sala y Sara entre sonriente y asustada le seguía con la mirada esperando a conocer el motivo de esta loca alegría. Respiró hondo y soltó una fuerte carcajada y abrazando a Sara susurró en su oído: "Mi pequeña gran genio has hecho la mejor combinación de trabajo y suerte jamás vista y has logrado fabricar la mayor fuente limpia de energía que revolucionará el mundo". Sara sonrió y siguió preparando su invento satisfecha por haber logrado su sueño.

TÍTULO: Sueños de laboratorio

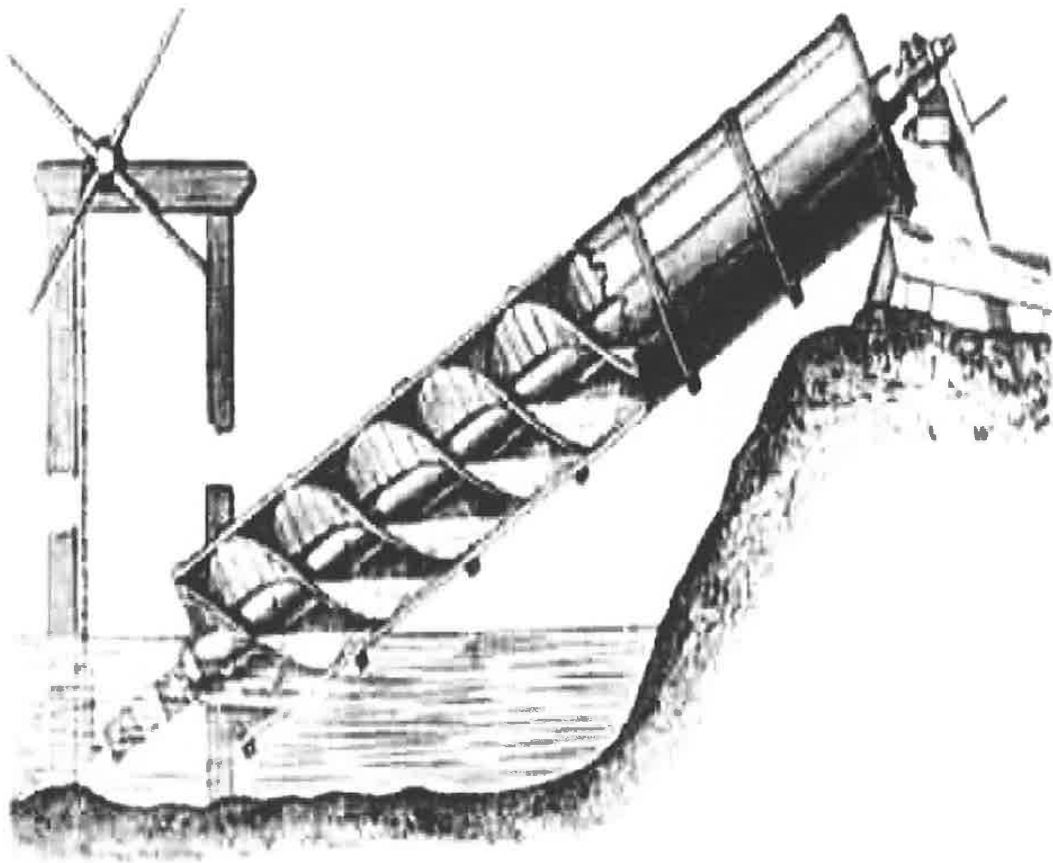
AUTORA: Teresa Soler Castelló

CURSO Y NIVEL: 1º ESO

CENTRO: IES Antonio Navarro Santafé. Villena (Alicante)

TELÉFONO DEL CENTRO: 965 82 30 75

L'inventor dels somnis.

Amparo De Martín Anastasio
2ⁿ ESO
Col·legi parroquial D. José Lluch d'Alboraia

L'inventor dels somnis.

En el moment en el que vaig alçar el cap i vaig sentir la gelor que feia fora del meu tros de tela que utilitzava com si fora una manta, encara que només, i això era evident a la vista de qualsevol, eren un conjunt de retalls mal cosits i mal units.

En eixe mateix moment en el que vaig percebre el so fosc, apagar i continu del aire bufant les parets de la cassola, sabia que m'anava a pesar molt la contundent frase que li vaig dir a ma mare fa tan sols unes hores.

- Doncs, jo ho tinc clar, ni tu mare, ni en tio Roderic, ni el mateix papa de Roma, em farà canviar d'opinió.
- Fill meu – digué ma mare amb els ulls plorosos – tu saps el que estàs dient?
- Què passa mare!, no confies en mi?. No em veus capaç?
- No es això rei meu!. Però deus pensar que la majoria dels inventors s'han mort de fam o han malviscut amb quatre monedes. I els que realment s'han fet famosos, eren gent sabia, amb molts estudis i amplis coneixements.
- Què vols dir?, que sóc fava? O què? - li diguí amb aire desafiant amb un to burlesc.
- Que no, fill meu, que no és això – digué ma mare amb una ver lleugerament trista – jo l'únic que vull és que sigues feliç en allò que faces i que pugues formar una família i dur-la endavant de manera decent i cristiana.
- Molt be mare, si això és el que vols... **AIXÒ ÉS EL QUE TINDRÀS!!!**. Per la gloria de Nostre Senyor, et jure que no passaré ni un dia més en esta santa casa – li diguí quasi cridant.

Mentre ma mare es tapava els ulls intentant, sense èxit, sufocar l'explosió de dolor que li eixia del cor, jo pequí mitja volta, li doní una patà al pobre porc que estàvem engreixant per a la matança i em tirí damunt de la palla on dormia cada nit.

En el mateix moment en què estava recordant tota la discussió que vaig tindre en ma mare ahir i li pegava voltes al cap per a trobar la manera d'eixir de una forma digna sense tindre que anar-me'n de casa; és a dir retirant tot el que havia dit, sense quedar com un covard, vaig sentir a ma mare que parlava amb un altra persona. No entenia ben bé el que deien, només sabia que eren ma mare i un home xiuxiuejant.

Intentí vore'ls sense que es notara que estava despert. Vaig entregar el cos en el llit com si encara estigués dormint, com si volguera canviar de postura perquè alguna cosa em molestara. Aprofitant aquest moviment, em fiquí de cara a les veus i intentí endevinar a qui corresponien.

Mentre ho intentava, ma mare i l'altre home continuaven parlant fluixet. Quasi solte una paraulota quan m'adoní que eixa veu corresponia al meu estimat, però temut tio Roderic.

En vista de la nova situació, que se'm plantejava, només tenia dues opcions: una, la que més m'agradava, era fer-me el dormit fins que se n'anara, encara que estava segur que si mon tio havia vingut tan prompte era per a parlar amb mi. I dos: alçar-me i plantar-li cara.

Després d'una estona, i a pesar que tot el meu cos volia i em demanava el contrari, vaig alçar-me quasi d'un bot, amb tanta energia que menut esglai els doní a ma mare i a mon tio.

Amb més força i confiança de la que jo mateixa sentia i que pensava que tenia, vaig dir ben fort i clar:

- Bon dia!. Com està vosté tio? - i amb un poc de sornegueria li vaig preguntar també – i que fa vostè per ací?. A aquestes hores de la matinà?.

Ma mare va obrir la boca, amb intenció de contestar-me com corresponia a la meua impertinència, però mon tio estigué més àgil i somrient em contestà:

- Ja veus, no tenia res més millor que fer que vindre a vore a la meua germana i al meu nebot.

Després d'açò ma mare, encara que va fer tot lo possible per no fer-ho, no pogué reprimir-se i digué en veu alta:

- Ton tio i jo ja hem parlat, i ja sap tot el que passà ahir. Així que...

Mon tio i jo mirarem directament a ma mare a la mateixa vegada, jo en cara de fer-li entendre que m'havia traït i mon tio Roderic li ficà un gest de: «així no és com haguera començat jo esta conversa».

Però, malgrat de tot açò, els dos decidirem encarar-se i disposar-se a tindre una discussió feroç.

Total, que la meua ment havia passat en un segon de buscar la manera més digna de quedar-me en ma casa, sense parèixer un covard. A donar la impressió de tindre més valor que Alejandro Magno, Carlomagno i Julio Cesar junts.

En aquest moment la meua ment ja havia perdut el control sobre les meues paraules i la meua passió tenia el domini absolut de la meua boca. Tant era així que no sóc capaç de recordar la conversa entre mon tio i jo. Només recorde que ma mare se n'anà corrent amb els ulls plens de llàgrimes, que mon tio i jo quasi arribem a les mans i que el pobre porc s'amagà darrere la palla.

En resum, que eixe migdia me n'anava de casa en busca del meu ofici i del meu lloc en el món.

No recorde els dies que vaig caminar fins trobar les primeres cases habitades, tampoc recorde si em vaig dirigir cap a l'est o cap al sud, tampoc tinc molt clar ni de què ni com vaig alimentar-me durant eixos dies.

El meu primer record clar és obrir els ulls i vore com es menejava la terra al meu voltant. Les pedres pareixia com si estigueren donant bots i els núvols estaven en la terra i la terra allà dalt en els núvols.

Una estona després vaig percebre que les meues cames, a pesar que jo sí avançava, no es menejaven. Poc després me n'adoní que anava tombat damunt d'un cavall. Supose que el bon home que la subjectava tingué la misericòrdia d'atendre'm, de pujar-me al seu cavall i anar caminant en lloc d'anar muntant. Va vore en mi un ninot sense esperança de vida. Però, tot i això, va tindre pietat d'un jove i va intentar salvar-lo.

La meua ment no és capaç de recordar amb claredat els dies o setmanes següents, només tinc colps d'imàtgens entrecruades sense cap ordre ni sentit.

Tinc el record d'una dona obligant-me a menjar, també recorde estar tremolant a pesar d'estar al costat de la llar i amb no se quantes mantes damunt meua. Recorde també uns xiquets senyalant-me i dient coses de la meua roba.

El primer record sensat que tinc va ser el mateix dia que vaig aconseguir alçar-me de la palla.

Recorde que la meua vista va recórrer tota la casa, vaig vore el lloc on vaig estar tot aquest temps, la llar encesa al costat, una xicoteta cuina i molts animals per a engreixar.

Encara que tot pegava voltes al meu voltant i estava marejat com si m'haguera pres una botella de vi, sabia que havia de caminar i menejar-me un poquet per a que el meu cos es reactivara i tornara a ser com era abans. Per això en vegada de fer el que el meu cos em demanava vaig intentar eixir de la casa perquè em pegara l'aire. Igual que els mariners quant baixen a terra després d'estar molt de temps en el vaixell, era la meua sensació. Tot i això arribí a la porta i isquí fora. El paisatge era espectacular. Es veien camps i camps grandíssims i quasi infinits de tan immensos com eren. Estaven tots a punt per a rebre les pluges del principi de la primavera. Sabia per mon tio Roderic que en quan la terra es banyava i rebia una bona quantitat d'aigua els camperols començaven a plantar les llavors.

Els camps estaven vorejant un riu grandíssim en aigües molt cabaloses. El paisatge semblava el mateix paradís i just estava pensant jo això, quan aparegueren un grapat de persones que tornaven de les seues feines del camp.

Encara estaven lluny, però podia distingir perfectament un home major i la que possiblement fora la seua dona, i dos xics jóvens i molt forts, en la fortalesa que et dona d'estar tot el dia fent feines de gran esforç físic. I per últim, una jove molt bonica de cara, encara que el seu cos també es notava més musculat de l'habitual en una dona.

Mentre esperava que arribaren a la casa, vaig seure perquè el cansament estava apoderant-se de mi. Pense que me'n vaig endormiscar un poquet. La família arribà fins on jo descansava i em rodejarem mirant-me amb curiositat. Quan vaig obrir els ulls tenia cinc parells d'ulls fixats en mi.

L'home de més edat donà un pas endavant i em preguntà amb molta dolçor:

- Es troba vostè bé?. Vol un poc d'aigua?
- No, moltes gràcies – li vaig contestar.
- Aprofite que està despert per a presentar-li a la meua família – assenyala a la dona més major – Aquesta es Florita, la meua dona. A mi em diuen Casimiro. I aquestos son els meus fills: Eduard, Leovigildo i la meua princesa Catalina.
- Molt de gust de conèixer-los – diguí de tot cor.
- Espere que es trobe millor i que s'haja recuperat un poc, perquè quan el vaig trobar estès a terra a la vora del camí pensí que estava vostè mort.
- La veritat – li diguí – no tinc molts records de tots els moments que han passat els últims dies.

- Dies? - preguntà o més ben bé cridà Casimiro – vostè no ha estat dies, ha estat setmanes, pràcticament han sigut dos mesos.
- Dos mesos? - ara era jo el que cridava – doncs encara tinc més que agrair-los. Li dec la meua vida. Faré per vostè tot i recalque TOT el que vostè vulga.
- Fill meu t'ho agrisc molt, però a no ser que sigues un sant capaç de fer miracles... no tinc res que demanar-te – digué baixant la mirada a terra.
- I com és això? - li preguntí de tot cor.
- Resulta que enguany ja tenien que estar plens de fang les nostres terres i nosaltres farts de vore ploure, però el cas és que encara no ha plogut gens ni mica.

Continuàrem conversant un poquet més fins que es va fer l'hora de dinar, moment en el qual entràrem a casa. Després de dinar tinguí la necessitat de ficar-me al llit un poc per a recuperar forces. Mentre dormia vaig tindre un somni molt estrany.

El somni consistia que una gran pedra de molí venia capa a mi a xafar-me i jo, per molt que volia fugir, no avançava gens ni mica per culpa del sòl, que estava tot banyat i fangós.

Em despertí suant i terriblement espantat, però al mateix temps amb l'estranya sensació d'haver descobert una cosa molt gran. Durant tota la vesprada no em lleví el somni del cap i ja a poca nit vaig entendre tota la immensa profunditat de la meua imaginació inconscient.

Ja ho tenia!. Li expliquí a Casimiro la meua brillant idea i encara que al principi ni ell em creia ni jo em veia capaç de dur-ho a terme, estàvem tan desesperats, ell per l'aigua i jo per afiançar el meu nou ofici d'inventor, que tinguèrem clar que ho anàvem a aconseguir.

El primer pas que haguèrem de fer, fou trobar un fuster i un ferrer que foren bons en els seus oficis, i sobretot, creatius alhora de treballar. No podien ser de cap manera uns caps quadrats. Una vegada els trobàrem i ens ficàrem d'acord en els detalls, començàrem a ficar-se mans a l'obra.

La nostra necessitat era aconseguir, de qualsevol manera, dur aigua als nostres camps. Com no érem sants ni res paregut no podíem fer que ploquera, per tant buscàrem altres solucions. Teníem el riu com a millor opció, però el llit del riu estava molt més baix que els nostres camps. Doncs la següent qüestió era com pujar l'aigua del riu als camps en gran quantitat i amb el menor esforç possible.

El meu invent era prou complicat d'idear, però més complicat encara de construir. Necessitàvem una peça anomenada cargol sense fi, que es una peça en la forma de moll, però solid per dins i no buit com són habitualment els molls. Eixa peça en forma d'espiral giraria al voltant d'un eix de fusta, el qual girava gràcies a uns engranatges de diferents diàmetres. De tal manera que en només un xicotet gir de l'engranatge més exterior la peça interior girava fins a trenta-sis vegades.

D'aquesta manera, l'espiral rodava i feia rodar a l'aigua seguint la forma del cargol, el que feia que l'aigua pujara al voltant de l'eix i també pujara a l'altura que nosaltres volguérem. Només depenia de la llargària de l'eix i del nombre d'engranatges que ficàrem entre el primer xicotet i el del eix del cargol sense fi.

La primera complicació va ser aconseguir fabricar totes les peces. Ens costà molt de temps, molt d'esforç i moltes proves fins que aconseguirem que totes les dents dels engranatges quadraren perfectament i ens donaren l'harmonia necessària per a que l'invent funcionara.

La segona complicació consistia en trobar la força necessària per a manejar tota la combinació de rodes, dents i engranatges. Primer provàrem en força animal, però les bestioles no teníem prou resistència com per a pujar la quantitat d'aigua necessària. Estiguérem prou setmanes buscant la solució a l'enigma. Però no la trobàrem fins que un dia vaig sentir a Catalina parlant amb son germà Eduard.

Estàvem parlant d'un vell amor d'Eduard que l'havia abandonat feia un temps per un altre home, però ell encara volia a l'ex-novia i no sabia com oblidar-la. Catalina li digué:

- No es preocupes, quan trobes una altra dona, l'oblidaràs – i afegí – no oblides que «un clau trau un altre clau».

En eixe moment vaig entendre el més evident, la solució estava dins del mateix problema, es a dir, la mateixa aigua seria la força motriu que manejaria totes les peces del meu invent: «Pujaigua» - que era com l'havíem batejat.

Pensat i fet, en un parell de setmanes teníem l'invent preparat per a funcionar. A pesar dels nostres pors i de la falta de seguretat en el resultat final de l'invent, ens tiràrem la manta al coll i decidírem provar-ho el més prompte possible.

El dia que férem la prova final, convidàrem a tots els veïns de les cases adjacents, sense tindre clar si no faríem el ridícul més absolut.

Casimiro fou l'encarregat de llevar la peça que feia de freno. En el mateix moment que la llevà, hi hagué una mil·lèsima de segon, que a mi me paregué un any, en la que no passà res. Però a poc a poc començàrem a menejar-se les pales que estaven a l'aigua i el seu moviment, lent i rítmic passà, com si una mà invisible les menejara, als primers engranatges, i aquestes feren rodar als següents, aquestes als altres... i de eixa manera com si fos una orquestra ben dirigida, totes les peces compliren la seua funció. Fins a la última, el cargol sense fi que va ser l'encarregat d'arrastrar l'aigua des del riu fins a la séquia que havíem preparat per a conduir l'aigua als camps.

No podria contar-vos, encara que volguera, tots els detalls del que va succeir a continuació, perquè tant prompte la primera gota d'aigua tocà la terra dels camps, jo comencí a plorar de emoció, cansament i orgull.

Va ser un èxit sencer, l'aigua rodava i pujava sense parar, arrastrada pel cargol sense fi que no parava de girar i girar també gràcies a la força de l'aigua. Podria estar tota la meua vida girant i pujant l'aigua sense parar fins el nostres benvolguts camps.

Sí. He dit nostres, perquè després d'inventar una llaurada en forma de triangle invertit que facilitava molt el treball del camp i feia que les bèsties patiren molt menys al llaurar el terreny. I també inventí un aparell per a dormir, amb quatre potes i base molleta a no te gitaves, i que era molt més còmode que la palla que utilitzaven habitualment.

I més i més invents. I entre invent i invent, Catalina i jo començàrem a enamorar-nos. Fins hui en dia que estem feliçment casats, amb quatre fills, moltes terres productives, les visites de ma mare i mon tio Roderic, i molta gent al nostre costat que ens vol tant com nosaltres a d'ells.

Fi.

L'HARMONIA DE L'UNIVERS

La meua vida va estar feta de soledat,
quadrants i esferes,
de pura matemàtica o de l'amor inaudit
per les melodies en la cursa
que va plantejar el món al seu llit de mort,
en aquest univers al què no obstrueïxen,
diguen el que diguen,
ni epicicles ni esferes de vidre.

Vaig descobrir en els moviments celests
la naturalesa plena de l'harmonia,
eixa desolació que aguaita
a les el·lipsis i les agita de bellesa,
perquè la bellesa habita en el perfecte
com bull la sal dins dels mars.

No escolteu la música dels planetes?,
blanca polifonia que esberla l'espai
i la nuesa de la nit que comença
i que és humida i freda,
que no té lloc on trobar assossec.

Miquel Moreno Cabanilles

2n ESO

M.A.S del Calderón

Grau de Gandia

LA CIENCIA: UNA REALIDAD CERCANA

SARA JAROSZEWICZ

3º de ESO

Colegio CEU Jesús María
Alicante

LA CIENCIA: UNA REALIDAD CERCANA

En el año 1927, en Bruselas, se produjo uno de los acontecimientos más importantes del mundo. En una gran sala, junto a una vasta mesa, se encontraban sentados los científicos más ilustres de la época: a la izquierda, Einstein y Bohr exponían sus últimos hallazgos; a la derecha, Skłodowska-Curie, Planck y Langevin revisaban un cúmulo interminable de hojas; entre ellos, Dirac, Wilson, Born y otros tantos científicos permanecían en silencio, escuchando con atención cada palabra, dispuestos a intervenir en el momento oportuno.

—¿Se encuentran todos presentes?

—Sí, señor Lorentz.

Al responder, se levantó un hombre de mediana estatura y de traje negro para tomar la palabra:

—Señoras y señores, os doy la cordial bienvenida al V Congreso. Como bien saben, el tema principal de esta reunión es "Electrones y Fotones", con la necesidad de aclarar el reciente Principio de Heisenberg. Se trata de una cuestión con un contenido muy profundo, por lo que, sin más dilación, demos la palabra al señor Bohr.

Tras acabar su breve introducción, en toda la sala retumbó el sonido de los aplausos. Lorentz tomó asiento y Niels Bohr acababa de ordenar sus documentos, llenos de fórmulas, esquemas, anotaciones y explicaciones que pocos sabrían descifrar. Tan pronto como hubo finalizado, se dispuso a argumentar dichos escritos y dilucidó todas las incertidumbres que surgían.

—¿Podría aclarar qué describe exactamente esta teoría? —intervino finalmente Dirac.

—Por supuesto. Como se explicó en congresos anteriores, el principio de incertidumbre establece que es imposible medir el movimiento y la posición de una molécula, de una forma simultánea y precisa.

—¿Significa esto que hay un límite en cuanto a la medición de magnitudes?

—Exactamente.

—¿A qué se debe esto? —preguntó otro—. Es cierto que la maquinaria y los utensilios de hoy en día no son tan avanzados, pero en el futuro debería existir algún instrumento capaz de medir con precisión absoluta.

—Señor Planck, este hecho no se debe a los instrumentos de medida, sino al propio hecho de medir. Podríamos calcular una de las magnitudes de la forma más exacta posible, pero afectaría a la otra magnitud, que se alejaría progresivamente de sus valores reales. Es lo que tiene la naturaleza.

Así transcurrieron varias horas en aquella habitación, entre cuestiones y explicaciones de todos los presentes. Llegado a este punto, Einstein, que hasta entonces había permanecido en silencio, pronunció las palabras siguientes:

—Lo siento, pero no apruebo su teoría.

Muchos se sobresaltaron ante aquel comentario, pues el principio era razonable y Bohr lo defendía con todas sus posibilidades.

—¿A qué se debe, señor Einstein?

—Esa incertidumbre que describe no tiene fundamentos.

—La he presentado con todos los recursos creíbles y verificados, esquemas y fórmulas, entre otros. Explíquese mejor, por favor.

—Contradice mis teorías. Esta es la única explicación que necesita.

—¿Me está diciendo que todo principio tiene que ir acorde con el suyo?

—No me malinterprete, señor Bohr. Su teoría dice mucho, pero eso no nos acerca a lo que estamos buscando, porque el azar no existe. «Estoy completamente seguro de que Dios no juega a los dados».

—«¡Einstein! Deja de decirle a Dios lo que tiene que hacer con sus dados».

—Señores, por favor —se interpuso Wilson en la discusión—, no nos desviemos del tema. Estamos aquí para discutir sobre la ciencia y no sobre teología.

Ambos suspiraron y se disculparon por su actitud. Mientras tanto, a Born se le iluminaron los ojos, como si fuese un niño ilusionado que veía, por primera vez, un mundo entero bajo el microscopio.

—¿Sobre ciencia, dice?

—Por supuesto. ¿Qué le extraña tanto?

—Me asombra que diga que el tema de la reunión sea la ciencia, ya estamos aquí para argumentar sobre electrones y fotones, y no sobre ella.

—¿Ha dormido bien hoy, señor Born? —preguntó Planck, sumamente asombrado.

—Perfectamente.

La sala se llenó de un murmullo intenso. Para calmar la situación, Lorentz comentó:

—Le rogaría que saliese a tomar aire fresco al exterior.

—No me han entendido —Bornladeó la cabeza—. En este y los anteriores congresos hemos tratado temas científicos como la radiactividad, la materia o la conductividad de los metales, pero nunca hemos llegado a profundizar en aquello de la ciencia.

—Creo que le he entendido, señor —sonrió Skłodowska-Curie—. Estamos argumentando asuntos sin habernos parado a pensar sobre sus raíces.

—No nos desviemos del tema, señores —repitieron algunos.

—¿Desviarnos del tema? La ciencia es el factor principal de esta conferencia. No obstante, la hemos abandonado en un rincón oscuro de esta habitación.

—Estoy de acuerdo con usted —sentenció Compton.

A medida que pasaban los segundos, todos los presentes parecieron percatarse de su error, y decidieron dedicar el resto de la reunión al tema de la ciencia. Lorentz, como portavoz del Congreso, anunció:

—Señores, bien como habéis dicho, la ciencia forma parte de nuestro día a día, pero la representamos bajo la forma de la Física, Química y otros campos. ¿Cómo podríamos describir el término de la "ciencia" pura?

—La definición más simple sería el conjunto de conocimientos obtenidos mediante la observación y el razonamiento, de los que se deducen principios y leyes generales.

—Comparto su opinión, señor Einstein —declaró Langevin—, pero no en su totalidad. Si bien esta es una definición correcta, no es una definición completa. El concepto de la palabra ciencia abarca tantas realidades vivas y completas que es difícil establecer un significado constante como

el suyo. Para muchos, hace referencia al conocimiento y a la habilidad; para algunos, se relaciona con el trabajo en laboratorios e instituciones; y para otros, es un vocablo desdeñado y extraño. En consecuencia, la ciencia es una realidad subjetiva cuyo significado depende, en gran medida, de cada individuo y su perspectiva de ver el mundo.

—Teniendo en cuenta esto, ¿por qué la gran mayoría ignora, e incluso, teme a la ciencia?

—Sin duda, la respuesta a esta pregunta es sencilla —respondió Born—. Las personas tienden a temer todo aquello que no comprenden y, en numerosas ocasiones, sienten pavor por equivocarse.

—«En la vida no hay nada que temer, solo hay que comprender» —comentó Skłodowska-Curie, totalmente segura de sí misma—. ¿Y qué si nos topamos por el camino? Si verdaderamente deseamos alcanzar nuestros objetivos, no importa cuántas veces erremos; al final, la suerte siempre se pondrá de nuestro lado.

—Debe mirar este asunto desde el punto de vista de una persona casual, ya que la humanidad aprende a base de experiencia. Un claro ejemplo de esta conducta se puede observar en la Prehistoria, cuando el hombre descubrió el fuego por primera vez y lo tomó como un elemento hostil.

No obstante, fue la misma ciencia la que lo impulsó para examinar la llama y encontrar sus beneficios. De este mismo modo, y como usted dice, no tiene sentido alguno sobrecogerse ante la realidad científica, la cual, a pesar de ser enigmática, nos proporciona la respuesta a tantos otros misterios de nuestra subsistencia.

Planck, tras unos momentos de reflexión, objetó el comentario de Wilson:

—La ciencia es una realidad estrechamente ligada a nosotros que nos convierte en personas cultas, intelectuales y sabias conocedoras del mundo que nos rodea y de nuestro propio ser, pero «no puede resolver el misterio de la naturaleza. Y esto se debe a que nosotros mismos somos parte del misterio que tratamos de resolver».

—Su opinión se contradice a sí misma.

—De ningún modo. Nuestro conocimiento es limitado y nosotros mismos escondemos verdades impenetrables, a las que nadie tiene acceso. Sin embargo, la ciencia nos revela algunos de esos enigmas.

—Por otro lado —añadió Einstein—, las personas se habitúan a verla como algo intrincado, pues los científicos sobresalientes investigamos acerca de temas complejos. Es cierto que debemos perseguir los ideales, pero esto no justifica la creencia en una ciencia difícil, estereotipada. «La mayoría de las ideas fundamentales de la ciencia son esencialmente sencillas, y pueden ser expresadas por un lenguaje comprensible para todos». En consecuencia, la ciencia pretende explicar nuestro día a día. ¿Por qué respiramos? ¿Cómo nos llega la energía térmica del lejano sol? ¿Por qué las aves vuelan, mientras los peces habitan en mares y océanos? Estas sencillas preguntas no nos vienen a la mente en nuestra rutina diaria, ya que estamos acostumbrados a estos sucesos. Sin embargo, no seríamos capaces de aclararlos sin la intervención de la ciencia.

—¿Podría existir el universo sin la ciencia, entonces?

—Es una realidad sumamente importante para nuestra existencia, pues es necesaria para el progreso de la sociedad. A través de la observación continua, somos capaces de conocer las imperfecciones que surgen y corregirlas, como sucede en el ámbito educativo o en el médico. El presente se construye aprendiendo del pasado y pensando en el futuro; así, nuestro presente es el futuro de la generación pasada, y nuestro futuro será el presente de nuestros hijos. Esta es una idea enrevesada, pero lo que quiero expresar es que, si no se hubiesen dado los numerosos hallazgos científicos, la humanidad probablemente no sería igual a como la conocemos. Es arduo imaginarse el mundo actual sin los rayos X de Röntgen para tratar enfermedades del esqueleto, por ejemplo. Lo mismo sucede con nosotros. ¿Quién sabe? De aquí a mil años, quizás nuestras teorías ayudarán a miles de personas.

—Señor Langevin, ni usted ni nadie debe caer en una frecuente equivocación: la ciencia no debe realizarse para tener provecho, sino para descubrirnos a nosotros mismos, para tener el placer de saber. No es una realidad que deba realizarse para que la sociedad progrese, no, es más que eso. Es la belleza de aprender sobre nosotros mismos y lo que nos rodea —comentó Skłodowska-Curie.

—Me gustaría que todas las personas pensaran como usted, con ese anhelo por descubrir —en el rostro de Dirac se dibujó una amplia sonrisa, que se desvaneció al instante—. Lamentablemente, uno de los problemas fundamentales de nuestra época es el exiguo desarrollo de la cultura científica entre los más jóvenes. Un elevado número de estos no está interesado en la ciencia, muchos por su vocación hacia otros temas, pero otros no llegan a profundizar ni a conocer esta realidad.

—En mi opinión —declaró Einstein— bastantes abandonan la ciencia por no creer en sí mismos; otros la ignoran no por desconocimiento, sino por tedio. «Muchos dicen que es el intelecto el que hace al científico, pero es su carácter».

Lorentz meditó sobre aquellas palabras, y continuó:

—¿Cuáles son las causas de ese carácter negativo?

—La respuesta a esta pregunta engloba numerosos factores. Como ya han dicho mis compañeros, este es un problema severo causado, en parte, por cada persona. No obstante, también es responsable el sistema educativo. En la Educación Primaria, una rama de la ciencia se introduce bajo la asignatura del Conocimiento del Medio, de la cual derivan, posteriormente, la Biología y la Física y Química. No obstante, en la mayoría de los casos estas tienen un único carácter teórico. ¿Cómo podemos desarrollar la cultura científica a partir de "bloques de texto"? La respuesta es una: no podemos. La ciencia debería basarse en la contemplación de lo que nos rodea. Por esta razón, deberíamos acercarla a los jóvenes como una actividad amena y mostrarles la satisfacción de descubrir. Para ello, se podrían llevar a cabo talleres extraescolares para alumnos interesados en una rama concreta, como las matemáticas o la física, que profundizasen en un tema en concreto. Asimismo, las salidas a centros científicos o la realización de investigaciones son otras medidas efectivas para fomentar esta cultura. No se debe olvidar, además, que toda educación comienza en casa, por lo que los padres deben comprometerse a participar activamente en el proyecto.

Todos los presentes asintieron al discurso de Bohr, pero nadie formuló otras preguntas, añadidas u objeciones.

—Si nadie tiene más que añadir, damos por finalizado el V Congreso. Os agradezco sinceramente vuestra presencia. A pesar de no haber argumentado la materia principal, hemos discutido sobre un tema aún más importante, el cual nosotros mismos habíamos llegado a olvidar. Espero impaciente volver a verlos en tres años.

De esta manera, el discurso acabó con un vivo aplauso por parte de todos los asistentes. Y la ciencia, antes escondida en un rincón, volvió a revolotear en sus pensamientos.

SOMNI D'UNA JOVE CIENTÍFICA

Marta Lacueva Blasco

3r E.S.O.

E.S.O.

Col·legi Parroquial Don Jose Lluch. Alboràia

(Una habitació amb un escriptori molt llarg, una cadira, un parell d'estanteries amb llibres científics, una motxilla en el sol, un ordinador i un llit en mitg de l'habitació pegat a la paret)
(Nela està sentada a la cadira de l'escriptori)

Nela:(Molt enfadada) Per què tinc que ser metgessa? No entenc per què els pares volen que em dedique a aquesta professió, sols perquè pensen que aixina ja tinc resolt el meu futur. Jo vull ser científica, vull averiguar o millor dit estudiar milers de coses interessants. No vull estudiar ni els òrgans ni el funcionament dels nostres cossos ni res d'això. Sols per què el pare tinga la consulta tinc que ser jo metgessa?

(Nela agafa un parell de llibres de l'estanteria i els fica dins de la motxilla)
(Se'n va de l'escenari(se'n va de la habitació))

(S'apaguen els llums)
(Nou escenari: amb un projector o bé amb un panel de fusta podem vore la imatge d'un parc, al escenari situarem el panel o la imatge projectada i a la dreta un banc de fusta amb una paperera a la esquerra del banc)
(S'encenen els llums)
(Entra al escenari Lluís)
(Lluís molt preocupat mira el rellotge contínuament)
(Enseguida apareix Nela)

Lluís:(Preocupat i sorprès) On t'havies posat Nela?

Nela: (Amb tranquil·litat) No et preocupes estava menjant-me el cap,com sempre

Lluís: Ja t'he dit que no te'l menges!

(Lluís i Nela es senten al banc)

Nela: (Amb molt d'interès i emocionada) He buscat molta informació sobre allò de les partícules de l'àtom, ho recordes?(Lluís fa gest d'afirmació amb el cap) També he dut llibres súper interessants però no van relacionats amb el tema, però..em tornen boja estos llibres! He trobat que els gran científics fins a l'actualitat no han averiguat si un àtom es pot dividir en alguna partícula mes xicoteta, i jo crec que nosaltres som els indicats per a averiguar-ho, tu que penses Lluís?

Lluís: (Amb sinceritat) Nela no es per desmotivar-te,però alguna vegada t'has parat a pensar que si ningun gran científic ha averiguat eixò, tu vas a poder?

Nela: (Un poc desmotivada però amb il·lusió) Lluís ja ho sé... però algun dia, algú tindrà que averiguar-ho, i per què no,nosaltres?

Lluís: Nela no es per desmotivar-te però jo pense que no tenim els suficients coneixements com per a poder averiguar-ho.

Nela: (Enfadada) Pareixes els meus pares, no em deixeu fer lo que a realment m'agrada.

Lluís: Nela no es aixina, a mi em pareix molt bé que vui gues ser científica però demana-li ajuda als experts i que vui gues ser científica no vol dir que tingues que descobrir res, pots fer estudis i milers de coses, com treballar a un laboratori.

Nela: (Amb mes tranquil·litat) Però Lluís entén-me... jo vull descobrir si un àtom es pot dividir en subpartícules encara que ja coneguem les seues parts; els electrons, els protons i... milers de coses però mai t'has fet aquesta pregunta? A mi em pica la curiositat i com vull ser científica...

Lluís: Nela... Mira la realitat. Si hi han molts científics experts, tu creus que aquests experts no se hauran fet aquestes preguntes?

Nela: (Desanimada) Ja ho sé Lluís... però algú tindrà que donar una resposta a aquesta pregunta, no creus? I per què no puc ser jo?

Lluís: No tens els suficients coneixements per a fer-ho Nela...

Nela: (Un poc trista) D'acord Lluís de totes maneres gracies per tot, me'n tinc que anar

Lluís: Vull saber notícies teues, ja saps

(S'alcen del banc, es donen dos besos i es despedixen)

(Altra vegada, escenari de l'estudi de Nela)

Nela: (De peu i preocupada) Per què ningú té la confiança en mi? (Caminant per la habitació). Jo puc fer-ho estic segura. Però si Lluís m'ha dit això pot ser perquè jo estiga tan tancada en mi mateixa que no veja les opinions externes, i pense que en aquest cas Lluís té la raó, hi ha alguna cosa que en fa aplegar a aquest raonament? Però... per què m'ho haja dit Lluís, tinc que deixar de complir el meu somni?

(Se senta ràpid en la cadira de l'estudi, enxufa l'ordinador el encén i es fica com una boja a buscar informació sobre allò que diuen els experts i sobre com pot es pot captar un àtom per a estudiar-lo)

Veu en off: (Pensament de Nela). Què fique en el buscador? Posaré: que diguen els científics sobre la divisió del àtoms (Nela ho escriu) (Clica en la primera pàgina) Ajà, ací està lo que jo estic buscant! Ací diu: Una àtom es una partícula simple, per tant no es pot dividir més. Ummm... També me estan dient les seues parts i el seus components... No m'explique com ningú ha sigut capaç de intentar averiguar-ho. Vaig a les pàgines web, estes de ciència, a vore si es pot preguntar. (Entra en el Foro) (Formula la pregunta) Que bé més d'un usuari ja ha fet aquesta pregunta, ara vaig a vore que diuen. No em convens res tot son proves que hi ha que fer com una configuració electrònica de les tècniques que varen utilitzar els científics con Bohr o Thomson, no hem serveix res...

(S'alsa de la cadira, es tomba al llit i es fica a plorar)

Nela: (Molt trista) Per què no puc complir el meu somni? Sé que es impossible duc mesos informant-me més enllà de lo que donem a l'institut amb la mestra Amparo, algú ho té que descobrir.

(Enfadada i trista agafa i se'n va d'escena enseguida torna, súper contenta i amb uns folis en la mà)

(Agafa el telèfon i telefona a la seua millor amiga, Nàcia)

Nela:(Eufòrica i sense soltar els papers de la mà) Nàcia, a que no sas quina alegria m' he dut?

(Veu en off simulant que es Nàcia)

Veu en off:(Molt contenta) Què, Nela? Conta'm tot!

Nela: M'han donat el premi científic! No m'ho puc creureu! Jo que veia el premi tan lluny, i competia amb milers de joves. Quina il·lusió!

Veu en off: Ja et deia jo! Havies presentat un projecte asombrós sobre les reaccions químiques. Lo que et diu la teua amiga va a missa

Nela:(Amb un poc de tristesa) Nàcia a mi el premi m'alegra't però... el meu somni encara em preocupa...

Nècia:Nela vas a ser una gran científica no et preocupes! Ja voras com qualsevol dia de colp el trobaràs, no descobrint un àtom, però sí en uns grans laboratoris. Potser no descobrisques la divisió d'un àtom però si descobrir altres grandíssimes coses relacionades amb la ciència, també podràs fer estudis i comprovacions químiques i un muntó de coses que cada dia et quedaran per descobrir,et podràs presentar a un muntó de certàmens i competir amb grans científics tant valencians com internacionals (Amb una veu dolça) i mai t'oblides que Lluís i jo estarem al teu sempre al teu costat.

Nela:(Agraïda) Nàcia moltes gràcies per aquestos ànims, ja sé que, potser no puc complir uns dels meus somnis, però encara en queden mes d'un somni per complir. Pot ser que arribe a ser una gran científica?

Nàcia: Clar!

Nela:Bé, Nàcia vaig a vore si em torne a presentar a un altre concurs (rialles)

Nàcia:Fins demà

(Penjen el telèfon)

Nela: Demà espere que Amparo em diga algo...

(Apaga la llum, es fica al llit)

(Dorm)

(S'obrin les llums)

(Nova escena: una classe en la que hi ha una pissarra, unes 15 cadires i unes 15 taules, i una taula gran amb una cadira situada prop de la pissarra)

(Tots els alumnes sentats també estan sentats Lluís, Nela i Nàcia)

(Tots els alumnes de peu i xarrant, fins que aplega la senyoreta Amparo)burj

(Entra per la porta)

Amparo: Bon dia joves! Hui duc bones notícies!

(Arriba fins a la taula deixa tots els llibres i l'ordinador)

Amparo: Com he dit duc una bona notícia, la vostra companyera Nela se li ha concedit un premi científic, per fer unes comprovacions sobre les reaccions químiques. Enhorabona Nela! (Tota la classe es queda assombrada i aplaudixen) Nela vine a la pissarra i conta-mos un poc del teu experiment.

(Nela ix a la pissarra)

Nela: Vos vaig a contar la història d'aquest experiment, un dia dinant en casa del avi, me va sorgir una gran pregunta sobre el pa. Per què el pa tenia buits, la resposta fou ràpida simplement perquè estava fet rent, però... que feia el rent per a que hi hagueren estos buits? Quan acabí de dinar enseguida vaig anar l'ordinador del meu avi i vaig començar a esbrinar de què estava fet el pa component a component. Després d'informar-me molt bé, vaig esbrinar que l'aigua amb el rent i el sucre podia donar una reacció i així ho vaig fer, agafí una botella de plàstic que tenia la meua àvia, del meu cosí, i la vaig plenar d'aigua, mes tard fiquí quatre cullerades de rent, com el rent es un ser viu podem dir que pot menjar sucre li tirem dos cullerades de sucre, ho mesclem, al mateix moment, es produeixen unes bombolles, el rent esta reaccionant sobre el sucre ja que ens esta donant una nova substància que és un diòxid de carboni, com volem comprovar si es veritat que dona lloc al diòxid de carboni, vaig agafar una bossa menuda perquè l'avia no tenia un globus i al cap de uns minuts la bossa comença a inflar-se. Aixina fou com li vaig explicar al jurat de què tracta les reaccions químiques amb aquest exemple

(Els alumnes i la mestra s'alcen i comencen a aplaudir)

(Nela fica una cara de sorpresa i esta molt contenta i molt il·lusionada)

Amparo: Em fascina amb quina il·lusió ens has contat aquest experiment teu,estic súper agraïda de que hages guanyat aquest premi i que seguisques en els teus experiments amb la mateixa il·lusió que has escomençat, t'ens un gran futur i espere que et presentes a més concursos i que ens feces gaudir dels teus treballs científics!

(Es tanca el teló)

A ciència certa

Has triat ciències? Això no és molt difícil? I així tots els dies. Molta gent pensa que les ciències són tan difícils que són quasi inabastables, i jo veig una cosa molt diferent. Moltes coses encara no han sigut descobertes, no sabem el perquè d'altres i podem millorar altres. Tot això només utilitzant la ciència. Quan som petits, tot ens il·lusiona. Ens fa gràcia descobrir coses noves, tan simples com veure com l'aigua no és barreja amb l'oli o encendre un llumí amb la caixeta... Quan un nen descobreix que l'aigua està composta per molècules que s'assemblen a Mickey Mouse, té ganes d'agafar un microscopi i veure-les. Al contrari, si a un alumne de 4t d'ESO li dius que l'aigua està composta per molècules amb forma de ratolí de dibuixos animats s'ho estudiarà per al examen i s'oblidarà. Hi ha molta diferència, i són molts els joves que veuen les ciències com una cosa indispensable que deixaran de estudiar prompte tenint sort. Encara que pareix molt dur, és la realitat. I com poden fer que la ciència arribe a tots? Tant a petits, molt curiosos, com a adolescents, "obligats" a odiar les ciències, i gent adulta, de vegades perden la curiositat per les coses noves. Moltes coses que s'expliquen de petits queden a la nostra memòria sense adonar-nos, perquè tenim una ment més oberta per a tot. Tal vegada si ens explicaren que les coses estan compostes per àtoms (i ells compostos per altres partícules) després no ens costaria entendre que tot està compost per trossos molt petits de matèria. Pot ser que molts joves no estiguen res interessats en la ciència, però n'hi ha uns pocs que sí. Què hem per açò? Jo no ho sé. Ja de petita m'agradava jugar amb les meues nines a fer operacions i cures. I que vaig veure per eixa dedicació? No ho sé, però no sóc jo sola. Alguns documentals a la televisió criden la nostra atenció, per exemple, l'accelerador de partícules. És molt innovador, i a les notícies ixen reportatges informant-nos del que fan allí, i un jove que ho veu per casualitat, pot quedar-se bocabadat no només mirant l'experiment, si no mirant el diseny de la infraestructura. Això ens indica una cosa important: la divulgació científica està destinada als joves? La resposta és no. Hi han molts de tallers per als nens petits, però mai he vist un projecte per a adolescents. Hi ha por a una mala resposta? No dic que es facen xerrades d'importants científics, açò resultaria avorrit i només agradarien als joves ja convençuts d'estudiar ciències. El que cal fer en la meua opinió és introduir la ciència d'alguna forma que desperte la nostra curiositat, de manera didàctica, fent coses per nosaltres mateixos, que poguem comprovar que no són tan difícils i que podem entendre-les, i no aplicant fòrmules inacabables i paraules que ningú coneix. Per tant, hauríem

d'encontrar una manera de canviar la nostra perspectiva sobre les disciplines que ens permeten descobrir, canviar, millorar, facilitar, i crear un món millor.

Us heu adonat de les nines per a les xiquetes? Mai he vist una Barbie biotecnòloga o una Nancy enginyera. O una sèrie de dibuixos animats sobre físics. Amb coses petites podem canviar la forma de pensar sobre les ciències, de tota la gent. La ciència canvia amb els anys, i pot ser que el que estudiaren els nostres avis no s'assembla res a les teories actuals. De veritat es mouen les plaques tectòniques? Hi ha un accelerador de partícules? Noves expedicions espacials volen arribar a Mart en 2040? També hi ha molta diferència entre ciències i lletres: podem passejar pel carrer d'alguna gran ciutat i encontrar poemes pintats baix els nostres peus, però no podem encontrar ningun projecte de ciència al carrer. A més del tallers, no dic que posen fórmules matemàtiques per tot arreu, però sí curiositats. Pot ser quan algú espera a creuar el carrer puga llegir un cartell dient com funcionen els leds del semàfor, i cride la seua atenció.

Amb tot això no estic dient que es canvie el sistema educatiu, o que el govern destine més diners a la investigació (que caldria fer), jo crec que amb coses més petites podem canviar el pensament de la gent i despertar la seua curiositat per tot el que ens envolta.

A ciència certa

Autora: Myriam Marco Soriano

Curso: 4º ESO

Centro: Colegio APA La Encarnación. Villena

Hem guanyat l'ebola!

Carmen Escrig Mateu

4t ESO B

IES EL CAMINÀS

PERIÒDIC MEDITERRÀNEO- (29-2-2015- Secció suplement científic dels dissabtes)

(*Notícia fictícia)

Ací faig una còpia del que està publicat a la pàgina 37:

“UNA TISSANA D'ÈPOCA MEDIEVAL POT MINORAR ELS EFECTES DE L'EBOLA.”

“De forma recent s’ha descobert un nou remei per a minvar, de manera considerable, la difusió del virus de l’ebola (ebolavirus). Aquest recent descobriment s’ha dut a terme gràcies als estudis que la secció d’epidemiologia (Facultat de Ciències de la Salut) de la Universitat Jaume I de Castelló (UJI) ha portat a terme durant l’any 2014. Gràcies als recents estudis d’eminentes historiadors, principalment del Centre d’Estudis del Maestrat (CEM) i en concret de la localitat de Peníscola (Baix Maestrat), s’ha recuperat una fórmula d’una tisana medieval: en concret de la ‘Tisana del Papa Luna’. Aquesta meravellosa tisana, que no infusió, té unes propietats miraculoses pel que fa a controlar la difusió de la maleïda malaltia vírica. El Papa Luna (Benet XIII) ja es prenia aquest beuratge i mira per on.... ha resultat ser un dels millors remeis per a frenar els efectes d’aquesta perillosa malaltia.”

Aquesta lectura em va sorprendre, podia ser que tinguera tan a prop la solució a una malaltia que s’ha emportat milions de persones arreu del món.

Em va invair la curiositat, per la qual cosa em vaig voler documentar i ho vaig buscar a través d'Internet en la Viquipèdia.

DOCUMENTACIÓ:

EBOLA- CARACTERÍSTIQUES.SÍMPTOMES DE LA MALALTIA. PROTOCOL RECENT.

El virus de l'ebola és un virus de la família Filoviridae i gènere Ebolavirus, anteriorment ubicat dins el gènere Filovirus. El nom d'aquest virus prové del riu Ebola (a la República Democràtica del Congo) , on va ser identificat per primera vegada en 1976 durant una epidèmia. Aquest virus és el causant de la Febre hemorràgica de l'Ebola, una malaltia infecciosa, altament contagiosa i molt severa que afecta tant a animals com a éssers humans.

Antigament van aparèixer diferents soques o brocs d'Ebola, com la soca Ebola-Zaire (té la major taxa de mortalitat, fins a 90% en algunes epidèmies, amb una mitjana d'un 83%), la soca Ebola-Sudan (es va originar entre els treballadors d'una fàbrica de cotó en Nzara), la soca Ebola-Reston (Va aparèixer al novembre de 1989 en un grup de cent macacos), la soca Ebola-Tai-Forest (va ser descobert entre els ximpanzés dels boscos de Thai a Costa d'Ivori) i la més coneguda per nosaltres, l'Ebola-Europa (El primer europeu infectat per aquesta malaltia va ser el religiós espanyol de 75 anys Miguel Pajares, que es trobava treballant en un centre sanitari a Libèria, el 5 d'agost de 2014).

També, El recollidor de Niemann C1 sembla ser essencial per a la infecció de l'Ebola. Les cèl·lules defectuoses en el complex HOPS o la funció NPC1, incloent-hi fibroblasts primaris derivats de pacients amb malaltia de C1 humà de Niemann-Pick, són resistents

a la infecció per EboV i MarV, però segueixen sent plenament susceptibles a una sèrie de virus no relacionats. Això podria implicar que les mutacions genètiques en el gen NPC1 en humans podrien fer que algunes persones resistents a un dels virus més mortals coneguts que afecten els éssers humans.

El període d'incubació d'aquesta malaltia oscil·la entre dos i 21 dies, després dels quals passa l'inici dels símptomes de l'ebola, encara que el més habitual és que aparegut entre el vuitè i el desè dia:

- *Febre alta i sobtada.*
 - *Mal de cap.*
 - *Molèsties en les articulacions i forts dolors musculars.*
 - *Mal de coll i debilitat generalitzada.*
 - *Diarrea, vòmits i mal de panxa.*
 - *Aparició d'una erupció vermellova a la pell.*
 - *Congestió conjuntival (ulls vermells).*
 - *Alteració de la funció renal i hepàtica.*
 - *En alguns afectats poden observar hemorràgies internes i externes.*
-

La raó per la qual algunes persones són capaces de recuperar-se de l' ebola i altres no segueix sent un misteri per als científics. No obstant això, se sap que els pacients que moren, en general no han desenvolupat una resposta immunològica significativa per al virus en el moment de la mort.

L'èbola, a més de propagar-se com a pandèmia a Àfrica, ha estat notícia durant el darrer any 2014 en diversos països de tot el món: Espanya, Anglaterra, França, Estats Units... I ha provocat una alarma considerable a nivell social.

Aleshores, em vaig proposar continuar investigant, doncs cada vegada m'interessava més. Així que vaig sol·licitar entrevistar al Dr. Limoner expert en la matèria.

ENTREVISTA AMB EL CAP DE DEPARTAMENT DE LA SECCIÓ D'EPIDEMIOLOGIA DE LA UNIVERSITAT JAUME DE CASTELLÓ.

Hem fet una entrevista amb el doctor M. A. Limoner pel que fa a aquesta notícia.

- *P: Hola, senyor Limoner... Quina valoració fa d'aquest descobriment científic?*
- *R: La valoració és molt positiva. Creiem que ja hem trobat el remei per a minvar aquesta malaltia. Els resultats encara no són definitius però estem en camí de poder aconseguir-ho.*
- *P: A nivell de laboratori, quines experiències s'han dut a terme?*
- *R: De tot el món és conegut que aquesta malaltia es propaga en mamífers, però en el laboratori hem fet experiències amb xicotets mamífers de laboratori (conills i ratolins) i els resultats han sigut satisfactoris en tots els casos.*
- *P: Com heu descobert la "Tisana del Papa Lluna"?*
- *R: Gràcies als estudis d'uns historiadors de l'època medieval a la localitat de Peníscola s'ha recuperat la fórmula dels components d'aquesta tisana que ja usava i es prenia el papa Benet XIII ("Papa Lluna", Pedro Martínez de Luna,*

1342-1423) amb uns resultats excel·lents segons han descobert aquests historiadors.

- P: Quins efectes ha provocat la tisana?
- R: Aprofitant la mescla d'herbes de la tisana "Pulveris Papae Benedicti", herbes medicinals trobades a la Serra d'Irta (serra muntanyosa entre Peníscola i Alcalà) i preparant aquesta tisana com a beguda habitual en els mamífers al laboratori, s'ha aconseguit reduir de manera espectacular els símptomes apareguts del virus l'ebola en els animals infectats. La fórmula màgica de la tisana s'ha variat respecte de la recepta original i les mescles i percentatges dels seus components estan guardades en secret.

Els components medicinals de les herbes actuen de manera directa com a antitoxines davant els virus i els eliminen de manera absoluta. Aquestes experiències falten experimentar-les amb mamífers superiors, però estem segurs que els resultats també seran òptims.

*Entrevista fictícia

Vaig seguir documentant-me, perquè l'entrevista m'havia deixat intrigada, i a poc a poc l'interés anava en augment. Em va vindre a la ment que em la pretatgeria comptava amb un llibre sobre el Papa Lluna i remeis.

Així al butlletí número 84 del Centre d'Estudis del Maestrat (CEM), a la pàgina 57, queda escrita la composició de la fórmula adequada per a preparar la tisana segons han investigat els historiadors del CEM:

TISANA DEL PAPA LUNA (PULVERIS PAPAE BENEDICTI): COMPONENTSBibliografia:

SIMÓ CASTILLO J.B. XII Jornades des del CEM (Centre d'Estudis del Maestrat)
 Rosell (Castelló). Ponència: "Entorno etnobotánico en la rehabilitación de un medicamento histórico (pulveris papae benedicti) : tisana del "Papa Luna").
 Butlletí 84. Juliol/ Desembre 2010, pàg 57.

Nom científic	Nom popular	Part usada	Quantitat**	Nom Valencià*
Carum carvi	Alcatravea	Llavors	1 unça	Alcaràvia
Cinnamonum verum	Canela	Crostes	1 unça	Canyella
Coriandrum sativum	Coriandro, celiandro	Llavors	6 unces	Coriandre
Dictamnus	Díctamo (Gitam)	Arrel	1 unça	Díctamo
Foeniculun vulgare	Hinojo	Llavors	1 unça	Fonoll
Glycyrrhiza glabra	Regaliz	Arrel	1 unça	Regalíssia
Pimpinella anisum	Anís (matafaluga)	Llavors	1 unça	Anís
Seseli tortuosum	Comíno	Llavors	1 unça	Comí
Saccharum officinarum	Azúcar blanco		1 unça	Sucre blanc

*Correspon a la nomenclatura del valencià actual.

** La quantitat està expressada en les mesures de l'època del Papa Luna.

Potser en el futur quan estiga provada i la convertisquen en un remei, servisca per a eradicar aquesta malaltia, que tan de mal ha fet a l'Àfrica.

REFLEXIÓ:

Ningú s'escapa de poder-la desenvolupar, doncs les corrents migratòries poden traslladar aquesta i convertir-la en epidèmia en altres països, estem tots exposats al perill d'adquirir-la.

Aleshores els països han subvencionar els investigadors per a què troben alguna vacuna i prevenir així la malaltia.

VOCABULARI

- Tisana: Decocció de substàncies medicinals en aigua. (Diccionari General de la Llengua Catalana, Pompeu Fabra.)
- Tisana: (ant. Escrit també ptsiana). Decocció de substàncies medicinals en aigua per a servir de beguda; cast, tisana. (Diccionari Català-Valencià-Balear. Alcover.)

